

P

SERIA

Patrimoniu

ION MARIN SADOVEANU

SFÎRŞIT DE VEAC ÎN BUCUREŞTI

Ediție îngrijită de

Re

Repere istorico-literare

ANA MAMA^SIRETEANU

Coperta seriei : *Constantin GuhifS*

ION MARIN SADOVEANU

SFÎRŞIT DE VEAC ÎN BUCUREŞTI

EDITURA MINERVA
Bucureşti – 1975

Edifie princeps : *Sfirşit de veac* în *Bucureşti,* Editura „Socec", 1944

Volumul de faţă reproduce textul după ediţia *Scrieri,* voi. II, colecţia „Scriitori români". Editura Minerva, 1970

DESPRE ÎNCEPUTURILE ŞI ÎNTOCMIREA ACESTEI CARŢ1

Cartea aceasta n-a fost scrisă ca să treacă timpul şi nici din vreo întrecere sau rîvnâ literară. Ea a fost impusă de realitate autorului ei şi a preţuit pentru el cît o eliberare. Gîndul mai larg, care se va reflecta cîndva şi în alte lucrări — cartea de faţă şi cele care vor urma din lucrul meu de azi — vine din săvîrşiri dinainte de zilele trăite de autor. Felul lor însă el 1-a simţit şi răsunetul lor el 1-a auzit. Cînd s-a apucat să transcrie, el a încercat să rămînă credincios înfăţişării realităţilor de atunci, cu ciudăţeniile, scăderile şi contrazicerile lor, şi cu îmbrăţişarea largă şi critică a întregii înlănţuiri. Sînt aproape două decenii de cînd lumea care avea să treacă prin *Sfîrşit de veac în Bucureşti* a început să ia fiinţă. Intr-o noapte de decembrie viforos a anului 1935 s-a aşternut prima pagină din ceea ce avea să fie povestirea vieţii plină de izbîndă a lui Iancu Urmatecu. Apoi, după două capitole, redactarea a fost întreruptă, din cauze din afară de voinţa autorului. După publicarea acestor capitole, unii s-au mirat că cel ce le-a scris şi-a părăsit „decantarea subtilă a esenţelor literare" şi „mandarinatul estetic", pe care le practica, şi că s-a apucat de o „supărătoare îndeletnicire". Aceştia erau cei foarte „de sus", care îşi mai închipuiau că au dreptul să apere cauza boierilor Barbu, fiind prin naştere şi poziţie foarte aproape de ei. Alţii au bombănit şi au înfierat apucăturile şi firea lui Urmatecu şi mai cu seamă „mitocăniile" lui. Aceştia erau cei care de părinţi sau bunici fuseseră aşezaţi pe aceeaşi treaptă cu eroul, treaptă de pe care încercau să şteargă urmele trecutului. In drum spre parvenire, nimic nu-i supăra mai mult ca amintirea celor ce au fost, fie în suflet, fie în minte, fie în purtări.

Pe autor reacţiunile acestea l-au încintat. I se dovedea astfel că e pe calea cea bună, că a lovit în plin, şi mai ales – cît de cît se putea desluşi numai din două capitole — că oamenii lui 6.înt vii şi că indispun ca reale şi indezirabile vecinătăţi. Astfel, autorul îşi făcea controlul său literar şi al adevărului pe care îl mărturisea.

Dreptul pe care scriitorul şi-1 luase de a spune adevărul era mai ales pricina celor mai aspre dojane. Fireşte că aici nu era vorba de o critică literară, ci de una de la om la om, în care se recunoşteau citeodată ca adevărate fapte folosite pentru zidirea şi prăbuşirea bălanului baron, de pildă, dar nu se recunoştea dreptul ele a le da în vileag. în cele din urmă. cînd toate argumentele erau trecute, se spunea pur şi simplu că e o chestie de bunăcreştere. Şi astfel, „aristocraţii" întorceau spatele, denunţau ..prieteniile" şi plecau.

Cu aceste experienţe, romanul a pornit să se întregească. Din primăvara pînă în toamna anului 1943 el şi-a căpătat definitiva închegare, aşa că a putut vedea lumina zilei în februarie 1044.

fireşte că de tribulaţiile unei cărţi ce căuta să-şi facă drum în lumea şi deprinderile burgheze nici *Sjîrşit de veac în Bucureşti* n-a fost scutit. A pornit mai întîi în înţelegeri cu alte edituri, care l-au părăsit pe drum. O dată era cît pe-aci să se sfarme întregul zaţ, cu corectura în coaie făcută clc două ori ; altă dată un editor a spus că e bun (dar nu l-a publicat) numai pe zece pagini citite de la începutul manuscrisului. Iar cînd a fost întrebat ce crede, el şi-a arătat excelenta părere, scuzîndu-şi criteriul de apreciere pe temeiul „că n-ai nevoie să mănînci o putină de brînză ca să vezi cum e".

Biruind piedicile adversităţii sau ale simplităţii, cartea a apărut, sprijinindu-se pe cîteva prietenii şi obiective aprecieri.

Klibcrată do orice suspiciune, afirmînd adevărul, aducînd din trecutn lume de umbre aspecte nefalsUicate, cartea reapare. Fireşte că astăzi, în l!)5r>, autorul vede că adevărul consemnat de el cu nni în urmă e limitat la viziunea lui de atunci. Totuşi, socoate că volumul ar mai putea fi dc folos.

ION MAttIN SADOVEANU

lluntreşti, 1!>55, februarie

I

Acolo unde astăzi, în inima Bucureştilor, e o răscruce de străzi şi tramvaie numeroase, pe la sfîrşitul veacului trecut era o uliţă abia însemnată, printre livezi şi maidane rar împrejmuite, închipuită numai pe o singură latură, de-a lungul căreia sa înşirau cîteva locuinţe răzleţe.

Binale şi temelii de o parte, scormonind un pămînt afinat şi apos, dospit din vechi depozite de băligare de la marginea oraşului, iar de cealaltă, cît prindeai cu ochiul, nuci, meri, salcîmi şi tei, încurcaţi în crengile lor, pe deasupra zaplazurilor, pe jumătate putrede şi dărîmate. Primăvara era numai floare albă şi mirositoare, iar iama, pe sub pomi, zăpadă groasă, cu haimanale zgomotoase şi cîţiva beţivi adormiţi de Crăciun şi lăsata secului.

Pe partea clădirilor, dintre locuinţele scunde şi şoldii, se înălţa de curînd casa lui Iancu Urmatecu, albă şi nouă, pătrată, cu acoperiş de tinichea roşie, cu geamuri mari la catul de sus, trei trepte de piatră şlefuită la intrare şi fiare pîntecite la ferestrele subsolului. Abia de cîteva luni fusese lăsată din mistrie.

Urmatecu, de cîte ori se întorcea acasă, din colţul străzii o vedea albind printre crengi şi mi-şi mai lua ochii de la ea. Odată ajuns în faţa porţii, tuşea, îşi dregea glasul, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, şi se minuna. Se minuna de casă, dar se minuna şi de el. Simţea atunci un fel de mîndrie, un fel de siguranţă şi îşi mîngîia mustaţa

lungă, mătăsoasă şi adusă, puţin căruntă, ce-i cădea peste obrajii cărnoşi şi injectaţi.

O „muscă" stufoasă punea sub buza de jos un semn de bărbăţie pe faţa lui lată şi sănătoasă.

Cu băgare de seamă, el trecea strada, căutînd colţuri de piatră uscată pentru ca să nu-şi murdărească ghetele de lac rusesc, înflorite cu găurele. Iar în poartă, după ce respira adînc, de-şi umplea bine pieptul cu aer, răcnea cu un fel de gîlgîit în vocea răguşită :

— Drepţi ! Ce, aţi murit ?

Capete speriate de slugi ieşeau la ferestre şi după ziduri. O forfoteală trecea peste tot, uşile se trînteau, şi pe scări erau numai duduieli de paşi grăbiţi. Un lătrat gros, de cîine mare, se trezea şi el, şi un dulău cenuşiu, cît un viţel, apărea bucurîndu-se în faţa stăpînului.

— Ce mai e pe aici, boierule ? îşi mîngîia omul cîinele, care cu două labe îi ajungea în piept.

Şi aşa se întorcea întotdeauna, fie zi, fie noapte, cu gură mare, cu lătrat de cîine, să se ştie că vine el !

Pînă să ajungă în casă, de-a lungul curţii, căci intra întotdeauna pe din dos, lua în cap o frînghie cu rufe, pe care cearşafurile puse la uscat trosneau iarna, înţepenite de ger.

— Iar spălaţi ! Iar scuturaţi ! O să-mi tociţi lucrurile şi o să-mi subţiaţi geamurile ! se răstea, zîmbind în mustaţă.

în realitate, era încîntat de vrednicia coanei Miţa, soţia sa, care, mică, sprintenă şi pripită, clipea grăbit, de parcă i-ar fi suflat cineva în ochi.

— Dă-mi un vin, Mito !

Şi Urmatecu urca încet şi greoi treptele, cu paşi apăsaţi, de om mare şi gras, bucuros că a ajuns.

Pînă să fie gata masa şi să pice vreunul „d-ăia" — rude sărace, multe Ia număr, care întotdeauna găseau la el o masă, un ban şi o înjurătură — Urmatecu golea de unul singur o sticlă de Drăgăşani şi trăgea un pui de somn.

In întunericul ce se lăsa în amurg, se cufunda cu plăcere. Toate uşile de la camere erau deschise, şi o linişte adîncă plutea. Se auzea numai din cînd în cînd cum trosneau mobilele de nuc, şi scuturătura, prin somn, a unui scatiu din colivie. O flacără roşie pîlpîia tocmai în a treia

odaie, ca un incendiu îndepărtat. Candela de la icoane trăgea să moară. Şi iarăşi o mîndrie îl cuprindea privindu-şi mărimea asta de casă pe dinăuntru, întocmai cum s-a simţit cînd a privit-o din stradă. Dar parca abia acum îşi putea bine măsura ceea ce a fost în stare să facă. întunericul şi tăcerea măreau încăperile şi, odată cu ele, şi inima lui.

Fericirea asta dulce şi liniştită se topea în aroma vinului. Şi o toropeală caldă îl cuprindea. De cînd s-a mutat în casa asta, ăsta îi era ceasul cel mai plăcut, venind cu un somn greu şi cu un acelaşi vis...

E el, şi parcă nu e el, copil de zece ani, în casa diaconului de sub Dealul Mitropoliei, unde a crescut. O pivniţă lungă şi rece, cu miros amestecat de băcănie şi de poame : miroase vinul vărsat, icrele desfundate, lacherda tăiată, brînza frămîntată şi de undeva vine şi o boare de mere creţeşti şi de gutui. Ce caută aici ? L-a trimis jupînul să scoată vin ! Şi, lacom, cu mîna stîngă ţine o cană de smalţ verde la cana, iar cu dreapta, scobită ca o lingură, cară şi înghite nişte icre roşii şi mari, cu un bob ce plesneşte uleios între dinţi. De sărătură multă, goleşte cana din mîna stîngă şi iar o pune sub butoi, şi iar îi e foame, şi iar îi e sete. Şi tot aşa, nu-şi mai aduce aminte decît de nişte cizme mari de iuft, popeşti, care au coborît încet scara de piatră, de o pereche de palme, de o voce aspră şi de o înjurătură. De la genunchi în sus, diaconul e numai neguri în amintirea lui ; nici visul nu l-a mai putut desluşi vreodată ! Şi apoi vine un gol, peste care închipuirile somnului sar întotdeauna. Viaţa trecută se leagă mai tîrziu, cînd se aprinde o lumină şi iar porneşte la drum, cu mulţi, mulţi ani în urmă...

De data asta e călare. Dichisit şi scos ca din cutie. Caii au fost marea patimă a tinereţii lui. Caii şi muierile. Se vede acum, ca atunci, sărind cu murgul peste varniţe pe maidane, în faţa casei Pricupiţei de pe Cîmpul Cucoanei. Douăzeci de fete, grăsune, cu tistimel brodat cu arnici roş şi cu un fir de busuioc la ureche, stau pe prispă şi-şi dau cu coatele, şi zîmbesc, şi-i fac din mînă ca la o cunoştinţă veche. Pînă şi Pricupiţa a ieşit să-l privească.

„Iancule, Iancule, mă craiule ! Frumos oi fi lu, voinic oi fi tu, da' vezi că Bălăşica tot nu te vede !"

Asta o ştie şi el, că d-aia îşi face calul numai spume ! Nu l-a zărit doar adineauri, din deal, pe Matei Zaraful, cînd a intrat cu buzunarele doldora la Bălăşica ? A văzut-o bine cum se codea, aşa, doar de ochii lumii ; a văzut-o pe Pricupiţa cum sălta din turii ei graşi, ca la mătănii, îmbiind şi momindu-1 pe Zaraf în odaia fetii ; a văzut mîna albă a Bălăşicăi cînd a tras perdeaua roşie şi parcă a văzut-o şi cînd a furat cu un ochi negru, ca un tăciune stins, şi dealul, şi uliţa, şi un călăreţ nebun, care se năpustea peste casele Pricupiţei. Şi atunci s-a pornit să facă zbeguri. Ar fi putut să şi descalece, să-şi lege murgul de poartă şi să se ducă la oricare dintre fete. Care nu l-ar *îi* vrut şi pe degeaba, că doar unu era ,,Iancu de la trebonal" în toată mahalaua ?! Dar parcă nu-1 lăsa inima ! Mai bine să le fiarbă pe toate deodată, că aşa face un om „care nu e bou", cum îşi spunea el în clipa aceea.

Dar nici în pielea lui Matei Zaraful n-ar vrea să fie ! N-o stie el pe Bălăşica?! Puţin numai să fie seîncită, şi ce-i face ! Şi doar ei e el ! Şi un fel de bucurie drăcească îl prinde deodată şi îl întărită. Ocoleşte, sare, aleargă pe maidane cu murgul, dar nu se depărtează, ca să poată vedea mereu geamul cu pei-deaua trasă. Cînd, fără să se aştepte, geamul se deschide şi perdeaua se dă la o parte. In casă, Bălăşica rîde şi netezeşte cu podul palmei patul, iar Matei, gata de plecare, îşi aprinde ciubucul.

A fost atunci ca şi cum l-ar fi plesnit cineva cu un par în cap ! La asta nu se aştepta ! Nu ştia nici el de ce, dar parcă era mulţumit cînd era trasă perdeaua, şi niciodată nu şi-ar fi închipuit că o să se isprăvească, şi chiar sub nasul lui ! Un fel de nebunie îl apucă ; băgă pintenii adînc în burta calului şi dădu un pumn de cîteva ocale în capul dobitocului. Murgul, surprins, sare, neehează, face r. berbecească, şi Iancu, moale în şa, e azvîrlit la pămînt, cu capul de un bolovan. Ce s-a întîmplat cu el nu mai ştie, că s-a prăbuşit în gol. S-a deşteptat mai -târziu, în patul Bălăşicăi, cu "o usturime şi o căldură la tâmpla dreaptă. Bălăşica sta lîngă el, frumoasă, fragedă, spăsită, de parcă

>dată mingîiere de bărbat n-ar fi atin's-o. Un miros tiiccăcios de busuioc şi de oţet de trandafiri plutea prin oxsa,..

— Hai, Iancule, scoal', c-a venit nea Ivanciu ! Şi coana Miţa îşi zgudui de cîteva ori bărbatul.

Urmatecu scrîşni din dinţi, mestecă în gol în gura uscată de somn şi plescăi de parcă ar fi încercat un vin. Duse iute mîna la tîmplă şi se uită la degete, să vadă cîacă nu era sînge. Cu ochii ţintă la coana Miţa, zîmbi mulţumit că a fost numai vis. Apoi se ridică' iute pe coate, trezit, scuturînd capul.

— Venişi, bă ?

— Da' dormi, moi Iancule, de rupi pămîntul! şi Ivanciu îşi trosni degetele osoase, de parcă ar fi sunat' un sac cu arşice.

De neam bulgăresc, de prin părţile Giurgiului, deşi născut şi crescut în ţară, Ivonciu mai,avea încă un accent, care punea un fel de greutate în vorbirea lui. Era mic de stat, supt şi spîn. Obrajii, găuriţi şi galbeni, se întindeau şi se mototoleau la loc cînd vorbea. Ochii ceunşii, aproape albi, însîngeraţi, pluteau într-o apă tulbure. La slăbiciunea lui, doar o burtică ţuguiată îl umfla caraghios.

— Iar ai buclarisit-o, liftă, ia spune ?

— Am mare nevoie de tine, Iancule !

— Vezi, aşa ! Tot la neică, sireacul ! Dă-ne o sticlă, Mito, că mi-e gura uscată. Iar tu dă-i drumul !

Şi Urmatecu, abia acum trezit, mai căscă o dată lung şi zgomotos, întinzînd mîna alene înspre o chisea cu tutun.. O „macedonie" fină risipea un miros amar şi înecăcios. Luă o ţigară groasă, răsucită cu mîna, potrivi fitilul de la lampă şi repetă :

— Ei, hai odată ! Dă-i drumul !

— Moi Iancule, îmi trebuie livada dinspre Pietroşiţa!

—- Oleo ! făcu Urmatecu, neîncrezător şi invidios în acelaşi timp. ws ▪j

—• Am cu mine şi măsurătorile, şi banii. O vrea să mi-o vînză boierul ? insistă Ivanciu, dulceag şi rugător.

— Apoi de, mă liftă, ştiu eu ? Cată să ne chibzuim !

II

Nimeni n-avea voie să intre iu laboratorul lui conu Barbu. Era o cameră lungă şi întunecată în casele bătrîneşti de pe Podul Mogoşoaiei. La cele cinci ferestre mari atîrnau perdele negre, iar pe jos, multe ligheane colorate felurit şi mîncate de săruri. Parchetul era ars în mai multe locuri, fie de soluţii tari, fie de cărbunii săriţi din soba de tablă. Aci îşi petrecea conu Barbu partea cea mai mare a vremii, cînd treburile ministerului îi dădeau răgaz, şi mai ales domniţa Natalia. Boierul era un pasionat fotograf. învăţase meşteşugul la Viena, unde se mai ducea regulat de două ori pe an, să-şi vadă unicul fiu, pe Barbu B. Barbu, şi prietenii. Viena a rămas întotdeauna una din slăbiciunile vieţii sale, mai ales după înnobilare. Căci conu Barbu era autentic baron austriac. Blazonul său, compus cu atenţie în birourile imperiale după toate regulile heraldice, avea în cartiere frumos colorate : o licornă, un trident, un snop de grîu şi un curs de apă, toate sub tufiş bogat de pene de struţ, care înflorea printre spinii coroanei de baron.

In salonul cel mare, sub sticlă, stătea stema autentică. Era săpată şi în aur, pe un inel dintr-o singură bucată, turnat de două ori. Pe unul îl purta nedespărţit conu Barbu. pe celalt, Barbu B. Barbu, acolo, în şcoala lui de la Viena.

Bătrînui baron se legase de lumea austriacă în primii ani de domnie ai împăratului Frantz Joseph. Şi moda de acolo o adusese întocmai cu el la Bucureşti. Pe lîngă străbuni — ale căror portrete erau atîrnate pretutindeni prin marile încăperi ale locuinţei sale, toţi îmbrăcaţi ca la noi şi la Stambul — capul micului şi slăbuţului domn părea eu totul apusean. Două tufe bogate de păr roşcat şi încărunţit îi creşteau pe obraji, favoriţii imperiali, legaţi între ei de o mustaţă groasă, ce se arcuia de-a lungul buzei superioare. O mare chelie, binevenită, se adăuga să-i dea şi mai mult asemănarea cu împăratul Austriei.

In ministerele cu miniştri puţini, dar cu vreme multă, de pe acele timpuri, conu Barbu avea întotdeauna un portofoliu cînd erau conservatorii la putere. De liberalism

i-a fost silă toată viaţa. Nu că ar fi fost lipsit de generozitate sau de fineţea gîndirii. Dar pe cei mărunţi îi plăcea să-i înalţe el, unul cîte unul, cînd îl slujeau, nepuLînd suferi să dea mulţimea buzna peste el şi să vorbească de drepturi în casa» şi pe moşiile sale. Şi moşiile astea erau multe şi întinse. Erau petice şi în jurul Bucureştilor, dar acolo numai conacuri şi parcuri. (Toate erau fotografiate şi atîrnate prin casă !) Moşiile mari însă urcau înspre munte. De lîngă Buzău şi pînă deasupra Cîmpulungului, într-o parte, şi pînă în Vîlcea, în cealaltă, mergeai numai prin pădurile boierului.

Cumpărături pripite sau neglijente, şi vînzări la fel, au făcut ca viaţa lui conu Barbu să se petreacă mai mult în faţa judecăţilor. După importanţa şi valoarea proceselor, baronul stătea în instanţe de la judecătoriile de ocol pînă la Curtea de Casaţie. în lumea aceasta ahtiată şi vicleană a şedinţelor şi arhivelor, întilnise boierul pe Iancu Urmatecu. Prima dată cînd au stat de vorbă a fost la arhivă, la Urmatecu. Dintr-un proces mare (era vorba de o pădure care făcea cît o jumătate de judeţ), conu Barbu n-avea decît un număr scris pe manşetă, cu care urmărea să dezgroape un dosar aruncat de mult la pivniţă. •

Cînd l-a văzut mic, cu joben şi gheroc lung şi negru, din care Fantoche, căţeluşa baronului, de care nu se despărţea niciodată, scotea un cap cît o nucă, lucios, cu ochii bulbucaţi, printre revenirile de mătase veche şi pătată, Urmatecu a simţit că nu trebuie să se mai despartă de el. L-a poftit printre dosare dincolo de bara de lemn, i-a oferit un scaun şi l-a luat de la început cu „coane". Baronul, cînd a dat să se aşeze, a ridicat cu grijă pulpana gherocului, din care se ivi un pachet umflat şi unsuros. Era un pui fript, învelit într-o hîrtie, pentru Fantoche. Nicăieri, nici la Cameră, boierul nu se dezlipea de căţeluşă şi de hrana ei.

— Dacă ar şti Cînd trebuie să mănînce şi cînd să nu mănînce, ar fi om ! spunea el zîmbitor tuturor celor miraţi. Şi tacticos, oriunde, rupea cîte o aripă de pui.

Văzându-1 pe Urmatecu dînd ordine la aprozi şi el însuşi scoţînd din minte, ipe dinafară, coloane întregi de

numere „temeiuri", din registrele arhivei, conu Barbu s-a minunat. Iar la prima şedinţă, după lungi amânări procedurale, toate după sfaturile lui Urmatecu încurcate în adrese greşite şi executări nelegale, cînd l-a văzut suspendînd pronunţarea, pentru că dăduse ceasul din sala de şedinţe cu un sfert de oră înainte, conu Barbu a fost pătruns de admiraţie. L-a chemat l-a făcut omul său, dîndu-i mînă liberă în administrarea averii.

Aci, vrednicul şi vicleanul arhivar a găsit, ce e drept, pe o slugă mai veche, pe Ioachim Dorodan, un moşneag Mut, chel, cu un nas mare, plin de vinişoare roşii, şi cu vîrfurile degetelor foarte groase, peste care se bombau unghii tari şi lungi, ca de corn. Ca orice slujitor de nobil, ioachim Dorodan era dăruit de stăpînul său cu mici giuvaieruri purtînd stema boieriei, păstrate cu sfinţenie de bătrîn. Cravata lui, de pildă, veşnic neagră, de atlaz, era trecută printr-un inel de fildeş, pe care stătea săpată coroana baronului. Acesta a fost primul lucru care a aprins gelozia şi invidia lui Urmatecu. Un fel de sete de a parveni crescu tot mai mare în el. Pînă atunci nu avusese cînd şi cum să vadă aşa ceva. Nu avusese unde si la cine rîvni. La petrecerile lui de mahala şi la beţiile din piaţă, toţi erau ca el, deşi el era cel mai bine îmbrăcat, după moda timpului.

întotdeauna a avut o rîvnă de a învăţa, de a înţelege, de a imita şi de a ajunge. Hainele şi le tăia după ale avocaţilor şi boierilor pe care îi întâlnea la tribunal. Şi a crezut întotdeauna că ăsta e un semn bun în sufletul său, un semn ce îi dădea numai puţină mîndrie faţă de ceilalţi ai lui, care, din lene sau prostie, nu vedeau mai departe de deprinderile lumii lor şi n-aveau nici o rîvnă să iasă din ea. Abia acum însă, cînd a văzut cravata lui Dorodan, trasă prin fildeşul de la baron, şi-a dat seama cîte trepte are scara asta pe care o ar putea urca şi la ce înălţimi ameţitoare ar putea ajunge. Şi pentru prima oară a simţit de ce o să-i fie atît de ruşine în viaţă, după cum i-a şi fost : de taică-său, măcelar, şi de maică-sa, moaşă, moartă de beţie într-o magazie cu cărbuni. Acum morţi erau amîndoi de mult. Şi Urmatecu, în tăcerea saloanelor de pe Podul Mogoşoaiei, unde îl

aştepta pe conu Barbu să se scoale, privind la strămoşii lui, simţea parcă o uşurare. Dar nu era destul, deşi îşi ştia sigur părinţii îngropaţi în curtea Bisericii Capra de pe Şoseaua Pantelimonului. Dacă vor vorbi vreodată morţii ăştia ruşinoşi prin gura lui Dorodan mai ales ? Kra bătrîn şi nărod, e adevărat, şi nu înţelegea nimic clin cîte îl ard pe el. Dar odată, „Umflatu" (cum îl botezase el pe Dorodan) l-a şi întrebat, în biroul rece, de toamnă, în care nu se făcuse încă focul şi unde o slujnicuţă în papuci afuma cu răşină : „Nu eşti dumneata băiatul lui Gherasie, măcelarul ?" La care el i-a răspuns iute : „Nu ! Tata a fost negustor mare, la Brăila. Eu nu l-am apucat !" Şi apoi a tăcut, şi din clipa aceea a început să-l urască, pe faţă, pe Ioachim Dorodan. Umflatu n-a simţit nimic, aşa îşi spunea Iancu.

Ca atunci, ca şi de atunci, ani şi ani de-a rîndul. Urmatecu se afla şi acum în aceeaşi încăpere cu conu Barbu, abia sculat şi îmbăiat, mirosind puternic a o apă de trandafiri ce îndulcea tot aerul camerei. De data asta, însă, omul de încredere era mînat de Ivanciu. cu mare interes să isprăvească cît mai iute afacerea de la Pietroşiţa. Ca întotdeauna, conu Barbu sta la birou, cu ochii ţintă într-o ghiulea de cleştar, plină cu apă, privind cum pluteau cîţiva păianjeni negri şi aurii, închişi acolo de fantazia cine ştie cărui colecţionar. Urmatecu, respectuos, în picioare, corectând situaţia lui deferentă prin ostentativul joc al unui lanţ gros de aur ce-i tăia vesta din buzunar în buzunar, iar Ivanciu, timid, aşteptînd să se desfăşoare tot ghemul gândurilor baronului, pentru care avea acum un dublu respect : de om milogit şi ridicat pe vremuri şi de cumpărător interesat. Urmatecu, mult mai familiar şi mai cunoscător al stăpînului său, nu avea nici o consideraţie pentru meditaţia baronului, pe care o cunoştea, dealtfel. Numai în capul de cuc al lui Ivanciu putea să intre ideea că bătrânul Barbu jgindeşte în momentul acesta şi că, mai ales, gîndeşte la treburile lui. Urmatecu citea aproape în mintea boierului şi nu se înşela. Era acolo un fel. de horă înceată din aceleaşi peisaje : treierul de la Bobeşti; lunca de la Filipeşti ; heleşteul de la Bălăşoieni şi conacul de la Urlaţi, prin

care se rupea din cînd în cînd, ca o pînză, cîte o frîntură de *Prater* vienez, de cariatide baroce, blestemate de sute de ani să ducă în spinare balconul vreunui palat austriac, sau de o ehermesă în pădurea Vienei, urzită în leagănul vreunui vals. Şi baronul surîdea în gînd unei siluete graţioase, în crinolină albă, cu o umbreluţă cît o palmă, ţinută ştrengăreşte pe umărul sting, unei femei gingaşe, cu numele de Natalia, ce se desprindea ca un nour leneş de dimineaţă din inima întunecată a unei dumbrăvi.

Urmatecu tuşi. Baronul se trezi ca clin somn şi privi întrebător înspre el.

— Că ar vrea să se potolească odată şi să se strîngă de pe drumuri ! Şi noi, coane, să ne vedem scăpaţi de el, rosti mormăit omul de afaceri, cu ochii, lunecoşi între gene, lăsaţi în jos. măsurînd parcă într-o suveică de privire furişă drumul de la colţul biroului pînă la o sofa mare, pe spatele căreia, din fire vechi şi fanate, se destrăma stema de baronie.

Conu Barbu simţea că acum vine clipa cea grea, care I-a plictisit întotdeauna : tocmeala. Ii plăceau banii să-i vadă în faţă, mai ales cînd era grăbit să îi aibă, ca acum. (O scrisoare trandafirie, nici el nu mai ştia a cîta, cu un scris prelung şi ascuţit, primită chiar în dimineaţa aceea lîngă ceaşca de cafea neagră, îl vestea, cu nerăbdare, din partea domniţei Natalia, că Ilie geambaşul nu mai aşteaptă şi că dacă pînă în prînz nu are banii, vinde orlofii cei negri !) Ii plăcea boierului vînzarea gata încheiată, dar ura drumul întortocheat de lupte şi înşelăciuni pînă la luminarea completă. In asta era tare Urmatecu. De-aia îi şi era drag. pentru că îl scutea pe el de ezitări, de remuşcări şi mai ales de gîndul care îl chinuia în urmă : că s-a înşelat. Cum el nu ştia în ce fel să câştige bani mulţi, atunci cînd îi trebuiau, decît imprumutînd sau vînzînd, şi cum întotdeauna arunca o pădure sau o casă la repezeală, un elementar spirit de conservare îl făcea să simtă, vag, ce e drept, că sare cîte o cărămidă din aşezarea temeinică a averii sale. Să se opună, n-avea putere, şi apoi îi era frică să privească în faţă^ şi vînzarea şi golul pe care îl lasă. Ii trebuia un fel de niîngîiere şi mai ales îi trebuia cineva care să-1 convingă că nu face rău, că nu se păcăleşte şi că nu se ruinează.

Şi omul acesta nu putea fi altul decît. Urmatecu !

Pentru a doua oară boierul se uită întrebător înspre el. Omul se făcu a nu înţelege şi zise : „Că **e** grăbit, săracul ! Il aşteaptă acasă şi fata, şi nevasta, că de zestre o ia !" Şi iarăşi lăsă să se facă linişte, că nu se auzeau decît ciocănitul de oţel al unei pendule mari de nuc, cu cifrele lunguieţe şi înflorite pe cadran, şi vuietul domolit al străzii, în care huruiau în depărtare roţile vreunei trăsuri prin strigătul unui precupeţ.

Dar nu asta aştepta boierul de la Urmatecu ! Ce-i pasă lui pentru ce cumpără Ivanciu livada de la Pietroşiţa ? ! Conu Barbu voia ca Iancu să facă preţul, să înceapă tîrgul, şi în cearta dintre ei doi, să arunce şi el, boierul, un cuvînt din cind în cînd, care nu va trage la cîntar, dar să arate că el e vînzătorul.

Lăsat singur, nu ştia de unde s-o înceapă. Ceea ce era mai ales foarte greu era să ceară preţul, căci nu ştia nici ce întindere avea livada, nici cît ar face. De mult nu i se mai întîmplase boierului să se simtă atît de părăsit şi neajutorat de cînd se întîlnise cu Urmatecu. O clipă, dezmeticit din această încurcătură şi adus pe pămînt din visarea lui, simţi ca un fel de bănuială : adică să fi trecut Iancu de partea lui Ivanciu de-1 lăsa atît de singur ? Dar un sentiment de siguranţă şi parcă de recunoştinţă şterse iute umbra aceasta. Că niciodată nu i s-a mai întâmplat ! O fi, poate că vrea să-1 ajute pe Ivanciu şi d-aia lasă totul la voia lui, a vînzătorului. Şi de îndată baronul îşi simţi o mare bunătate şi bucurie revărsîndu-şi apele peste sufletul său. Fără să vrea, îi sună în ureche sfîrşitul de frază : ...,,că de zestre o ia". Şi îşi ridică privirea cu blîndeţe şi admiraţie către Urmatecu, ce se încăpăţîna în împietrirea lui.

« „Ce bun **e** bietul Iancu !" gîndi baronul, şi de îndată îşi simţi un fel de întrecere în bunătate cu omul său de afaceri. Şi un colţ de mîndrie boierească răsări în el. Că **e** bun, asta se vede, dar să fie adică mai bun decît el, ai cărui strămoşi au botezat zece sate şi au înzestrat de o sută de ani toate fetele de sub Cîmpulung ? Şi un arc vechi se întinse în sufletul său. Voinţa şi hotărîrea sa făcură deodată un sajt şi rosti scurt şi apăsat :

— Vînd !

Nădăjduia că a spart tăcerea şi înmărmurirea celor doi. Urmatecu se uită însă scurt şi oţelit la Ivanciu. Acesta plecă pleoapele umflate, fără gene, în semn că a înţeles. Şi tăcură mai departe. Precupeţul se apropia pe stradă oferind mereu o marfă necunoscută cu un cîntec tărăgănat şi jalnic, iar pendula bătea nesupărată mai departe. Toţi parcă se cufundau în tăcere şi intrau sub pămînt.

Pentru prima dată conu Barbu îşi simţi becisnicia şi se dojeni amarnic, cu gîndul : „Proprietar sînt eu de nici nu ştiu ce să cer ? ! Fireşte că Iancu nu mă ajută, să nu creadă că de face un bine, vrea să mă şi fure. Şi apoi binele e bine ! Ori îl faci, ori nu!"

Şi pentru ca să scape din încurcătură, luă ghiuleaua de sticlă în mînă şi se hotărî să ceară de atîtea ori cîte o mie, ciţi păianjeni vor fi adunaţi într-însa.

închise ochii, clătină cristalul de parcă ar fi amestecat nişte zaruri, deschise deodată pleoapele, privi şi spuse iute :

— Cinci mii !

—• Că bun mai eşti, coane ! Da. e bine aşa ! îşi legă iute vorba Urmatecu de preţul baronului. Şi-apoi, de îndată către Ivanciu, care sta să deschidă gura : •— Hai, mulţumeşte, zi săru-mîna şi ieşi ! Vecinătăţile şi scrisul le fac eu. Du-te la mine, că vedem noi !

Ivanciu se aştepta la de cinci ori pe atît. Nici un copil mic nu se putea astfel înşela. Ieşi cu spatele spre uşă, rupîndu-se în ploconeli stîngace. Urmatecu îl urmă liniştit.

Conu Barbu era mulţumit de el, de gînclul care i-a venit şi mai ales mîndru de mîndria strămoşilor. Dar după încordarea aceasta, îşi simţi iarăşi mintea întoreîndu-se lin, ca pe o apă, înspre vis, unde silueta domniţei Natalia începea să se închege.

Tresări însă deodată şi strigă pe urma celor ce plecau de-a lungul încăperilor mari, cu glasul său piţigăiat i

•— Iancule, trimite pînă în prînz o mie lui Ilie geambaşul, că, de nu, e prăpăd ! Şi se scutură de un rîs mărunt şi eopilăros.

în

Toamna, tîrziu, înserarea cădea repede, cu neguri şi lumini tremurate. Găzarii, întîrziaţi în amurg, ţipau departe tărăgănat. Prin curţile lungi, se strîngeau rufele de pe frînghii şi lucrurile puse la aerisit. Porţile de lemn scîrţîiau prelung ; iar în geamlîcuri, băteau cu degetul musafirii.

Tn seara aceea a fost masă mare la Iancu Urmatecu. Fireşte că stăpînul casei a venit cel din urmă, căci a avut chibzuială la el în odaie ou Ivanciu. Au stat două ceasuri şi mai bine, cu o ţuică ce mirosea a sîmbure, adusă din livezile Dîmboviţei, şi s-au luptat. O pană de somn fragedă, înecată într-un untdelemn străveziu, ce gîlgîia în jurul cărnii, le-a ajutat pofta la băut. Au întors de douăzeci de ori, în toate felurile, aceleaşi neînţelegeri şi tocmeli. Cînd se aprindea Urmatecu, mai dădea Ivanciu ; cînd se potolea Urmatecu, tot el îşi amintea că mai are cuvinte să ceară. Şi înţeleşi tot nu erau. Pornind spre masă, după nu ştiu cîte chemări ale coanei Miţa, amîndoi aveau tîmple'le fierbinţi. Scara trosnea sub mersul lor greoi şi au coborît în subsol, de unde, prin geamuri pătrate care dădeau în curte şi spre stradă, lumea din afară ţi se părea sus, cu oameni din care nu vedeai decît picioarele şi foarfecă pasului.

Musafirii erau mulţi şi înfometaţi. Erau „ăia", rudele sărace, venite la cazanul lui Urmatecu, după cum singur se rostea. Mai ales fraţi de-ai coanei Miţa, că avea mai mulţi ! Era nelipsit Tudorică, cel mai procopsit dintre ei, ofiţer de pompieri, însoţit întotdeauna de soţia lui, Jurubiţa, cum o botezase nenea Iancu, cu doi ochi negri, acrişi, mică şi durdulie, ca o prepeliţă de mirişte, mirosind a proaspăt şi a levănţică.

Printre femei vrednice şi cumsecade, mătuşi, surori şl cumnate de-ale coanei Miţa, cu frică de bărbat, numai cu gînd de gospodărie şi mîinile înăsprite de roboteala casei, Jurubiţa n-avea un loc sigur decît prin voinţa lui Urmatecu, care o impimea. ,.

în afară de el, nu plăcea nimănui nici felul ei cald de a privi, scurt şi cu înţeles ; nici zîmbetul ei luminos din dinţi albi şi lucii, nici mîna ei mică şi catifelată. Singura care rîdea de glumele deocheate ale lui Urmatecu ea era, după cum, în orice altă împrejurare, singura care să-i ţină piept era tot ea, mai ales cînd Iancu îşi bătea joc de bărbatul ei, cam beţiv şi cam bobleţ.

Despre Jurubiţa, cumnatele nu ştiau nimic sigur din viaţa dinainte de a fi rudă cu ele. Şi tocmai d-aia, cînd erau singure povesteau fel de fel de întîmplări, temeinicite numai pe cîte o frîntură de vorbă adusă. Dar asta ou grijă mare, să nu afle nenea !

Pe masa întinsă tremurau în castroane piftii îngălbenite de grăsime, al căror adîne era întunecat numai de cîte o aripă sau picior de curcan. Un iz uşor de usturoi plutea prin sala de mîncare, amestecat cu scorţişoara unui lapte cu orez, ce aştepta deoparte. Rumeneli de fripturi de tot soiul şi o brînză de burduf gîdilau nările şi îmbiau.

Pofta cea mai mare însă o desluşea, printr-un mestecat în gol, un alt frate al coanei Miţa, Lefterică. Pe cît era de supt şi de pirpiriu ofiţerul de pompieri, cu coşul pieptului îngropat, cu urechile mari şi blegi şi cu ochii umflaţi de beţie, pe atît Lefterică era plin de ifos, purtînd o barbă lungă, neagră, fir de fir, căreia capul, printr-o hotărîtă aruncare pe spate, i se împotrivea ca unei poveri. Un gheroc lung îi bătea genunchii, şi omul îşi ştergea din cînd în cînd tîmplele cu mînecile lustruite. Era sfios de felul lui, tăcut şi cuprins cîteodată de nestăpînite toane de melancolie.

La chefuri, Urmatecu ar fi trebuit să şi-1 caute, dacă nu l-ar fi avut, pentru boroboaţele lui. Se rîdea pe ascuns de ani de zile, în familie, de păţania lui Lefterică, odată la o petrecere de Paşti !

De cînd se ştia, Urmatecu, mai ales cînd Pastile cădea în vară, de Florii, îşi dădea drumul. Simţea aşa', ca un fel de parapon, cu un gust de prăpăd, ce-i venea odată cu florile de cireş şi de măr. 'Atunci îmbrăca pentru prima oară, de bucuria soarelui nou. pantalonii albi, călcaţi ca pe oală, rotund, de chiar coana Miţa ; îşi trăgea o legătură subţire de mătase, ca para focului, îşi umfla părul pe lîngă urechi cu degetele răsfirate, se suia pe capră, dădea bici cailor şi pornea cu soţia şi fetiţa lui, Amelica, oriunde, la iarbă verde.

„Aia" puteau să vină cînd voiau şi cîţi voiau, el îi ţinea bucuros din toate. Şi „ăia" veneau ! S-a întîmplat însă odată ca Lefterică să nu ducă la băutură şi să adoarmă cu capul pe masă. Urmatecu, de cum l-a văzut, l-a luat, l-a culcat pe-o cergă, i-a pus mîinile pe piept, i-a aprins o luminare la cap şi i-a înmuiat apoi toată frumuseţea lui de barbă, la care ţinea ca la lumina ochilor, într-o strachină, după ce răzuise în ea un fel de clisă, dintr-o mlaştină de drum.

Şi a chemat apoi pe soacră-sa, pe coana Tinea, să-şi vadă băiatul. Bătrîna, puţin obosită, puţin ameţită, cînd l-a văzut ca mort pe Lefterică, cu gura deschisă şi cu barba lemn, întărită de clisa uscată, şi de batjocură, şi de jale, a început să se tînguiască şi să plîngă, că abia au putut-o potoli.

Lefterică şi astăzi, cînd îşi aduce aminte, se cutremură şi îşi mîngîie barba cu tristeţe, de parcă l-ar durea.

Acum stăteau amestecaţi, aşteptând şi păzind scaunele. Cînd au intrat Urmatecu şi Ivanciu, Jurubiţa se lăsă iute la tacîm, tocmai în celălalt capăt al mesei.

Urmatecu clipi de cîteva ori, ridică din colţul gurii de parcă ar fi vrut să muşte şi, netezind cu palma luciu] unei farfurii din dreapta lui, bătu uşor pe masă şi spuse :

•— Jurubiţo, mai colea !

Femeia făcu a se fîstîci. Apoi, se ridică iute, alergă prin spatele comesenilor, sărută în treacăt creştetul pleşuv al soţului ei, care se şi aşezase la masă, dînd din cap cu gura plină, şi mai mult lunecînd pe locul arătat, oftă :

—• Cum vrei dumneata, nene !

Coana Miţa, de la mijlocul mesei, se făcu roşie ca racul. Cu o coadă de lingură, ce-i scăpă din mînă, atinse o pomieră şi rupse din buza de cleştar o ţandăra cît un deget. Pomiera sună lung. Lina, sora cucoanei, sări şi-o făcu să tacă. Apoi, şopti printre dinţi :

— Da' mai dă-o dracului, Mito, ce te pui cu Iancu ? !

Şi masa trecu în toi. Ţăcăneau cuţitele pe farfurii, gîlgîiau sticlele şi era tăcere mare. Din cînd în cînd, cîte unul tuşea şi îşi dregea glasul de parcă ar fi vrut să spună ceva. Dar nici unul nu vorbea. Tudorică împăturea şi

tăvălea prin sare pielea grasă de curcan şi o înfuleca iule. Lefterică, mai mofturos, desfăcea pieptul pînă la» limba de carne fragedă de lîngă os şi apoi o ungea cu o grăsime caldă, cu miros de frunză de dafin. Ivanciu zdrobea brînza prin seminţe de ardei.

Vinul, vărsat din belşug, adăuga mirosul său acrişor şi înecăcios miresmelor din încăpere.

Urmatecu, din capul mesei, îi privea. Se juca într-o doară, cu o scobitoare, pe care o îndoia şi o netezea, de-o făcea să scoată o vibrare surdă. Şi făcînd paşi mărunţi cu scobitoarea pe faţa de masă, întîlni mîna Jurubiţei. Ii mîngîie mai întîi unghiile, una cîte una ; apoi, pentru că nu ştiu care a spus o prostie şi i-a făcut pe toţi să ridice capetele din farfurii, se agăţă deodată, ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima dată, de inelul femeii, numărînd mereu cele trei peruzele din trifoiul legat în argint. Inelul ăsta ol i-1 dăduse, la Herăstrău, cînd gura ei a fost mai dulce ca niciodată, în tihna şi depărtarea unei odăiţe văruite, prin geamul îngust al căreia se vedea un apus limpede şi rumenit de primăvară, tăiat de praguri viorii.

Urmatecu mînca puţin şi îi era scîrbă de lăcomia celorlalţi. Luă o bucată mare de pâine albă şi îngropîndu-şi nările în miez trase adînc. Ii plăcea mirosul ăsta bogat de grîu, care te hrăneşte fără să-1 mesteci. De cînd era mic, mai mult iubea decît gusta plinea. De la maică-sa învăţase s-o ferească de murdărie şi s-o strîngă oriunde ar găsi-o. Şi aşa făcea şi acum, punînd cojile aruncate pe burlane, pentru păsări. El, care, la beţie, cu o hîrtie de o sută îşi aprindea ţigara, culegea cu buricele degetelor umezite firimiturile dc ,pe masă.

Acum adulmeca, amestecând prospeţimea femeii cu pi'ospiţiineu pîinli. privind cu dezgust la unsorile care fittvnu sâ lucească boturile comesenilor. Şi îi era silă şi ncvaz cu ăştia sini ui lui, la ol acasă, aduşi de Miţa aproape-n fiecare zi. In ani mulţi de câştig gras la conu Barbu, clc-1 ţinea acum pe toţi pe veresie în mîndreţea asta de casă, el ştia că a fost şi la ucenicie bună, ,pe furate, în d-ale vieţii. Ştia cum se mănâncă frumos, la masa boierească, deşi şi el, cînd voia să guste cu totul isihia şi răsfăţul, se lăsa de cîte văzuse şi învăţase. Dar îşi spunea că numai să vrea, oricînd se pricepea deodată să se poarte

boiereşte. Asta pentru că trăsese cu ochiul şi băgase la «•ap ! Dar ăştia mai buni nu puteau fi chiar dacă ar fi vrut ! Şi simţea atunci şi mîndrie, şi înciudare. Mîndrie pentru el, că stă deasupra lor ; înciudare, că nu-i poate da afară, că-1 ruşinează cu purtarea lor şi că la ei ţine coana Miţa, la care ţine şi el. Şi clocotea, de multe ori, ca acum, de mînie ! Şi mai dînd peste cap un pahar, care-l încălzi deodată, iute luă mîna leneşă şi mică a Jurubiţei în mîna lui, strînsc tare, îi dădu drumul, tuşi şi zise :

— Care mi-a văzut puiul din curte de-aseară ?

— Care pui, nene ? se trezi curios Lefterică, şi tocmai el.

— Taci şi mănîncă ! Nu-i treaba ta ! se răsti la frate-său coana Miţa.

— Lasă, Mito, omu-n pace, grăi Iancu, bucuros de muşteriu. Cum care pui, mă ? Ce, nu ştii ?

Şi coana Miţa sări de pe scaun şi ieşi din odaie. Urmatescu rîse molcom. Luă iarăşi în mînă mîna Jurubiţei şi, de data asta păstrînd-o, începu :

— A scăpat din coteţul Miţii, ieri pe seară, un pui ! Era pestriţ, jigărit şi cu gîtul roşu, fără fulgi. Şi lacom, nevoie mare! Sărea pe treptele de piatră din faţa casei şi căuta să pigulească ceva. Şi eu îl priveam... (Toţi cei. de la masă se uitau la Iancu atenţi, deferenţi şi curioşi. Unii dintre ei înghiţeau tocmai cu plăcere îmbucătura de la sfîrşit, care dă tot gustul unui fel de mîncare, înainte de a lăsa tacîmul.) Da' ce moaş-sa putea să găsească pe pietre ? Nimic, că pune Miţa să măture !... cînd, deodată, zări un scuipat. Ii trase un cioc şi nu se dumiri. Iar încercă, şi iar se miră. Era, sau nu era de mîncat ?...

— Ii nene, că-i îmbolnăveşti!... şi Jurubiţa luă ea de data asta în mîna ei mîna lui Urmatecu, mîngîind-o uşor.

într-adevăr, Lefterică, doldora de mîncare, cu imaginaţia aprinsă, înghiontită de poveste, începu să pălească, înghiţea în sec, şi după el şi Ivanciu. Amândoi căutară scăpare într-o sorbitură de vin roş.

— Şi iar se repezi, şi iar nu se dumiri, şi nu ştia de ce se-ntinde... continuă Iancu, încet, rar, spionînd atent, să vadă efectul.

Lui Lefterică parcă i-a pus cineva mîna în beregată. Cît obraz îi mai rămăsese din barbă se îngălbeni şi, clă-

ţinîndu-se, se ridică şi ieşi. Ivanciu tuşi, să-şi stăpînească gîtul. Tudorică oftă adînc. Coana Lina scoase o batistă în trei colţuri, de dantelă scrobită, cu miros de floare de portocală, şi-şi netezi nările cu ea. Urmatecu biruise !

— Aşa vezi ! Mîncărica mea, sireaca !... Şi-ncepu să rîdă tare şi să facă haz.

Era uşurat. Se răzbunase pe ăi care l-au mîncat şi au să-l mănînce mereu, pîn' la sfîrşitul zilelor lui, cu ahtială, ungîndu-se pînă-n ochi de grăsime !...

Şi, pentru prima dată în seara aceea, gustă şi el ceva : rupse o coajă de pîine, o aşeză pe limbă şi o udă cu o înghiţitură de vin. O boare rece, cu viaţă în ea, îi umplu gura şi-i înmuie îmbucătura asta curată. Şi omul se potoli, ca după o doctorie.

Stătea acum, cu un zîmbet încremenit sub mustaţă, privind în gol. In tăcerea care s-a făcut, se simţea stăpîn, dînd de azvîrlita cu ăştia toţi, după împrejurări şi după mutra lor : cînd cu înjurătura, cînd cu cîte un joc amarnic. Se uita la ei de parcă nu i-ar fi cunoscut şi îi cîntărea, rînd pe rînd. Erau ochi stinşi, obraji căzuţi şi încărcaţi de sulimanuri ; cravate legate greşit; cercei care atîrnau pe margini de urechi, în găuri lărgite şi înverzite de ani, feţe rase pe întuneric, cu fulgi pe omuşor...

Intre toţi ăştia, Urmatecu închise ochii, să nu mai vadă. Cînd îi deschise, zări pe fata lui, Amelica, lîngă celălalt capăt al mesei, şi se miră, de parcă o şi uitase.

Semăna copila puţin cu el : la ochi. încolo, aducea mai mult cu coana Miţa : gura cărnoasă, bărbia rotundă, fruntea îngustă, şi mai ales părul maică-sii, castaniu, tăiat în două de o cărare pînă în creştet şi strîns apoi în melci de codiţe, pe urechi.

De cînd se făcuse mare, şi mai ales de cînd o dăduse la pension, simţea cum fata se depărtase de el. îşi aducea aminte cu duioşie de vremurile în care, micuţă, îi ieşea înainte şi îl căuta prin buzunare, să vadă dacă i-a adus „ciocolată cu fetiţe" — cum spunea ea — adică ciocolată învelită în hîrtie cu poze. Atunci Urmatecu se mai înţelegea cu copila lui. O lua pe genunchi, o sălta, o săruta, şi în toate jocurile şi năzdrăvăniile o simţea a lui, iubindu-l şi bucurîndu-se cu el. Azi, nu era împrejurare în care să nu o simtă închisă şi îndepărtată. O privea cu

drag acum, rugînd-o parcă să-l ierte de-o supără cumva iyl dacă ceea ce face nu e pe voia ei.

Amelica tăcea, cu gîndul şi privirea aiurea. Deodată, căută înspre tatăl său. Surprins, Urmatecu se trezi şi dădu drumul Jurubiţei, trăgîndu-şi mîna din a ei. Vrea să spună Teici ceva bun şi drag cu privirea, dar ea îşi şi întoarse ochii de la el. O nespusă mîhnire îl cuprinse. S-ar fi sculat de la locul lui, s-ar fi dus să-i ia fruntea în mîini, s-o mănînce de sărutări, să o roage să-i spună cum vrea să se poarte taică-su. Dar o ruşine îl ţinu pe loc. Ruşine şi de el, şi de toţi nărozii ăştia din jur. Şi neputîndu-şi da drumul, se simţi parcă prea mic, în cuprinsul fiinţei sale, pentru clocotul dinăuntru. Dar îşi spuse singur că nu e bine s-o ia cu smiorcăieli d-astea, că atunci nu mai e lat-său. Mai bine, şi fără ştirea şi fără voia ei, s-o facă fericită ! Să-i strîngă bani mulţi, cît se va putea mai mulţi, şi aşa, o să vadă ea mai tîrziu, după moartea lui poate, cît de mult a iubit-o ! Acum, o să rabde şi el şi o să se mulţumească cu mai puţin. Dar nici pe mîna copilului nu-i cuminte să te dai ! E, hei ! Tîrziu de tot o să zică ea, cînd i-o fi bine : „Săracu tăticu !..." Şi el o să se mulţumească şi cu atît.

Era tulburat. Privea fără să vadă. Şi a rămas cîtva timp astfel, pînă ce i se lumină chipul mototolit al lui Ivanciu, care nu-şi venise în fire şi aştepta tăcut să-i treacă scîrba, sorbind din pahar.

într-o clipă, Urmatecu revăzu prădăciunea becisnicului de boier, la care l-a ajutat. Şi o dogoare cumplită se aprinse în el, de se năpusti cu ură împotriva bulgarului. Cu ce s-a ales el, Iancu, prieten şi sfătuitor de totdeauna din pricopseala lui Ivanciu ? Cu două butoaie de vin, cu unul de ţuică şi cu poame pentru dulceţuri şi magiun ! (Baronul îi dăduse, ce e drept, o zeciuială din afacerea asta, dar aia era partea baronului!) Şi lifta asta o să cîştige bunătate de livadă, cu acareturi, care lui i-au trecut printre degete. Şi el — şi nu el, fetiţa lui — nu o să se aleagă cu nimic ? Apoi, dacă o scăpa azi una, mîine alta, aşa o să se pomenească Amelica, de pe urma lui, cu avere ?

Şi ochii îi jucară între fată şi bulgar. Amîndoi, acum mîncau liniştiţi, legaţi între ei, fără să ştie, unul de dra-

gostea, iar celalt de mînia lui Urmatecu. Simţi cum un fel de tremurătură începu să-i furnice trupul şi să se adîncească în el. Şi, aproape fără să vrea, puse mîna pe o gutuie galbenă şi o trînti ca pe o piatră, cu toată puterea, pe masă, în faţa lui Ivanciu. Paharul şi farfuria se făcură ţăndări. Toată lumea tresări.

— Moi, da' nebun eşti, moi ! bîlbîi speriat Ivanciu, scuturmdu-şi aşchiile din poală.

Urmatecu rămase nemişcat cu ochii la Amelica, Fata, palidă, se ridică ele la masă, părăsind, ea şi maică-sa, încăperea.

A fost o clipă grea. Mulţi dintre cei de la masă nu înţelegeau. Cei mat deştepţi, care îl cunoşteau pe Urmatecu, simţeau că se apropie furtuna. Ivanciu parcă bănuia, dar nu se dumirea. I se părea că dăduse atît de mult, sus, la cererile lui Iancu, încît nu vrea să creadă că ar mai putea voi ceva acum.

Au rămas o clipă toţi împietriţi, simţind că Urmatecu e stâpînul tăcerii acesteia ciudate. Bine nu ştia nici el ce are de făcut. Se încurcau toate lucrurile în el şi căuta parcă o poartă prin care să dea drumul mîniei, numai să se ştie sigur împotriva cui şi de ce !

Deodată cîinele de afară începu să latre, ca şi cum s-ar fi dat. O hărmălaie cu voci ascuţite de slugi şi strigăte ciudate pătrunse pînă în cameră. Urmatecu găsi în sfîrşit un motiv să se destindă. Lovi cu piciorul în uşa care se dădu de perete şi întrebă, cu glasul aprig, ce se petrece.

-— Au venit nebunii, conaşule, îi răspunse cineva.

— Să intre ! şi Iancu deodată zîmbi. Apoi, întoreîndu-se către Ivanciu : Boierul tot boier, mă liftă ; ai şi măscărici la cafea ! Il bătu pe umăr şi-1 trînti pe scaun.

Toată lumea, cîtă mai rămăsese, se aşeză.

Nebunii ştia el cine sînt : cobzarul Ionică şi surorile lui. Şi mai ştia încă ceva, şi asta o cunoşteau numai el şi Ivanciu : povestea cu popa Gose şi milogeala lui la bulgar, în grele zile de aman. Pe vremea aceea, Urmatecu nu întîlnise încă pe conu Barbu, şi era un pîrlit de contopist, dar Ivanciu avea cherestele şi era chiabur. Dar de cînd s-au cunoscut, şi era mult de atunci, mai din obrăznicia lui Iancu, mal din blegenia lui Ivanciu, cel dintîi l-a luat cu „tu" şi cu „mă", deşi era mai tînăr. Cînd,

niui tir/iu, Iancu l-a ajuns pe Ivanciu în avere, a început ţl bălaia de joc,

l'opa Gose, atunci, lc-a dat în genunchi, să-1 ajute. Iviiiiciu n-a vrut. Urmatecu i-a spus : „Rău faci, că şi Iu ai copii ! Cine ştie ce-o să se aleagă şi de ei !"

Iar lui Ivanciu i-au rămas cuvintele lui Iancu în urechi. Singurul lucru care zguduia liniştea lui mototoală, pînă In iundul căreia nu pătrundea nimic, era blestemul copiilor lui popa Gose. Şi nebunii, acum slobozi, veneau cu hai mare înspre ci. Erau Ionică şi surorile lui, Mariţica ijl Vasilica. Coborau pe scară, cîntînd cîteşitrei. Cobza Huna a dogit în braţele scurte ale omului, iar cîntecul lor era încălecat şi felurit. Ionică, numai pe două note, ii /.ice un fel de romanţă politică :

„Domnu Brătianu
Strînge numai voturi,
Strîngc cu toptanu..."

iar ele, un acelaşi vechi cîntec de dragoste :

„Pasăre galbenă-n cioc,
I?ar mi-ai cântat de noroc."

Şi totul se amesteca într-o hărmălaie din care cu greu se putea înţelege ceva. Femeile erau mai înalte. Ionică, bondoc şi veşnic între amîndouă. Neras, cu buze groase si răsfrînte, umede, cu ochii duşi, acoperiţi pe jumătate — pînă la luminile tulburi — de pleoapele grele. Mustăţile, cu fire lungi şi rare, îi intrau în gură, printre gingiile. fără dinţi. în fiecare ureche avea cîte un smoc de păr, crescut ca un burete.

Vasilica, mai nebună ca ei toţi, umbla într-un palton bărbătesc, de căpătat. în picioare purta şoşoni, iar pe cap, un bariş tras pînă deasupra ochilor albaştri, ca de sticlă. Mariţica era înfăşurată, ca un copil, într-o broboadă cafenie, numai petice. Viţioane de păr fumuriu îi cădeau în ochi.

De cum i-a văzut intrînd pe uşă, Urmatecu le aruncă o băncuţă, trăgînd cu ochiul la Ivanciu. Bulgarul se codi, se învîrti, pînă ce se hotărî şi făcu la fel. Băncuţa lui se desprinse de degete fără putere, cu scîrbă, cu frică, şi căzu lîngă eî. Monedele sunară pe pardoseală, iar cîntă-

reţii se aruncară, cu larmă şi înjurături, să le caute. Aveau, cîteşitrei, în gesturi ceva din stîngăcia şi repezeala copiilor care se bat, pe maidane, pe arşice. Corpurile lor, însă, bătrîne şi grase, se amestecau caraghios, feroce şi animalic. Un fel de mormăit întovărăşea înghionteala cumplită de sub masă.

— Ho, destul, că pun cîinii pe voi ! se răsti deodată Urmatecu, văzînd că voiniceasca asta se întrece cu gluma. Şi apoi : N-auzi, bă, vino-ncoace, la gîdileală, că-ţi mai dau o băncuţă !

Şi Ionică se repezi, de-a buşile, cu cobza care suna după el, pînă la genunchii lui Urmatecu. Aici, se propti în patru labe şi-l privi cu ochii lui moi şi buni, cu gura deschisă, ca un dulău care aşteaptă un os.

— Fă limba copaie şi joacă ursu ! porunci boierul.

Omul se ridică în picioare, îşi frînse mîinile de la încheieturi, ca pe nişte labe de cîine care face frumos, scoase o limbă lată şi plesnită, o răsuci ca pe un sul şi, săltînd greoi pe călcîie, grohăi a spaimă. Femeile schelălăiau pe lîngă el, ca zăvozii. Comesenii aruncară din nou o monedă.

— Ei, şi acum cîntă-mi, iute, colea, jos !

Ionică se mototoli din nou, îşi drese glasul şi începu :

„Domnul Brătianu
Strînge numai voturi,
Strînge cu toptanu..."

Urmatecu întinse un picior, şi-l aşeză pe umărul lui Ionică şi-ncepu cu „gîdileală", adică se porni să bată tactul cu vîrful ghetei în urechea cîntăreţului. Acesta scutura din cînd în cînd din cap, dar cînta înainte. Cînd i se întîmpla să se oprească o clipă, să înghită sau să-şi umezească buzele, boierul ţipa :

— Ce, ai stat ?! Aoleo, tîlharule !...

Şi omul pornea mai departe, clătinînd capul, ca de ameţeală, cu ochii închişi, să nu vadă, dar să cînte...

Povestea lor era veche şi tristă, şi Urmatecu şi Ivanciu o ştiau de mult. Erau copiii lui popa Gose, de la biserica din Duşumea. Acum, cîteşitrei erau nebuni, bătrîni şi bolnavi. Trăiau într-un bordei, sub pămînt, dincolo de Belu. Dar au stat mai bine cîndva. Năpasta i-a

lovit deodată pe cîteşitrei, dar de despărţit tot nu s-au despărţit.

Erau mărunţi, veneau la rînd, ca ulcelele : să fi avut cel mai mare, Ionică, doisprezece ani cînd popa Gose şi-a pierdut preoteasa. (De mici, o boală urîtă, moştenită cine ştie de la cine, intrase în ei !) Cînd s-a întors de la înrnormîntare şi şi-a văzut casa rece şi pustie, cu plozi murdari, seînciţi şi bolnavi, fără mîncarea de seară, popa a simţit că-i fuge pămîntul de sub picioare. Il durea schiaunui lor şi căuta un gînd să-l lumineze, cînd^auzi deodată — că o nenorocire nu vine niciodată singură ! — pumni care băteau în dosul geamlîcului. Cînd a deschis, s-a trezit faţă-n faţă cu Chiflă, cumnatu-său, crunt şi aprig, venit să-i ceară banii pe care îi dăduse surorii sale, preoteasa, în timpul bolii. Ceva ştia popa de banii ăştia. Ştia chiar că nu s-au luat numai doctorii şi că o bună bucată de vreme toţi au trăit din ei. Dar de unde să-i dea acum, după cheltuielile îngropăciunii ?

Popa Gose mormăi deci ceva, din care nici el nu pricepu prea mult. Chiflă se aprinse. Bătu cu pumnul în masă, holbă ochii şi urlă că el una ştie : banii lui! Şi deoarece popa o tot ţinea că el n-a primit nimic, cumnatul său ieşi trîntind uşa şi ameninţînd cu judecata.

Atunci popa, fiindcă îi botezase doi copii lui Ivanciu, s-a dus şi i-a dat în genunchi, să-l împrumute cu ce va putea. S-a rugat popa, s-a tînguit, s-a jurat pe copii că o să plătească din capete şi cu dobîndă, la vreme. Ivanciu a fost ca de piatră. Nimic nu l-a putut îndupleca.

Şi Chiflă s-a ţinut de cuvînt. Peste două săptămîni, popa Gose a fost chemat în faţa judecătorului să jure că n-a datorat niciodată nimic. Cînd a fost să pună mîna pe cruce, popa a închis ochii, voind să uite deodată tot ce ştia, să nu jure strîmb. îşi încreţi fruntea, ca să aducă sub ea, în lumina treziei pe care o simţea acolo, numai dreptatea lui, şi greutăţile, şi zbuciumul vieţii, cu trei copii de gît. Simţi însă că nu era de ajuns. Siniţi că mai sînt gînduri libere, care nu voiau să moară, care zburau, slobode şi vii, în dreapta şi în stînga minţii. Erau spusele preotesei, de Chiflă, care i-a dat banii. Spuse numai că bani nu văzuse niciodată. Şi dacă nu-i văzuse, ce mai stăruia în mintea lui cunoştinţa aceasta ?

Şi popa Gose, cu capul în piept, cu mîna pe cruce, încercai să facă întuneric în mintea lui, dar întunericul venea greu, căci perdelele minţii nu voiau să se lase.

Şi astfel fiind chinul popii, el încercă să se domolească cu o rugăciune.

— Iartă-mă, Doamne, de nu uit, dar priveşte-mă. Doamne, cît sînt de împovărat, de zbuciumat şi de amărît!

Şi popa Gose jură că n-a primit niciodată nici un ban. Chiflă dădu căciula de pămînt şi trase o înjurătură tare în sala de şedinţe. La plecare îl scuipă pe popă în ochi.'

Era toamnă. Un soare şters şi fără raze, scăpat o clipă printre nouri, lumina calea lungă, pînă acasă, a preotului.

Tn ziua tulbure zburau stinghere fire argintii şi se încurcau, ca un abur, în barba şi în genele lui. Şi pentru întîia dată cînd a simţit, trecînd prin piaţă, mirosul proaspăt şi reavăn de zarzavat strîns în maldăre mari şi a văzut ce frumoase pot fi roşiile de toamnă, cu ape adînci în luciul lor ; ce gingaşă ceapa, în foile ei subţiri, albe şi viorii, şi prunele cu brumă, scoase ca dintr-o fîntînă rece, popa Gose, care o viaţă întreagă a citit *Evanghelia de la Ioan,* la înmormîntare, şi pe toate celelalte, după tipic, cu gîndul fie la gospodărie, fie la gologanii de pe tava cu luminări, a simţit voinţa şi mîna lui Dumnezeu în toată făptuirea lui. Deşi de la hirotonisire, de douăzeci de ani, purta rasa, pentru întîia dată simţi lăsîndu-se în el ceva, în care era şi binele şi răul, ceva care, fără voia lui, dar pentru el, citea şi-i răstălmăcea lumea. Pînă atunci, toate făpturile popa le cunoscuse după nevoi, nu după suflet !

Şi era o vineri, zi de acatiste. Nemîncat, tulburat, popa se tîrî pînă la biserică, bun bucuros să slujească în ziua aceea fără să ia un ban, pentru toate nădejdile pe care fiecare închinătoare i le dădea să le urce la cer. Dar cum ar fi putut face un asemenea fapt fără să dea de bănuit ? Cum să vestească ? Cum să-i facă să înţeleagă, pe credincioşi, care îl ştiau aprig la cîştig, că de acum se lipseşte de toate ?

Să-i spună dascălului ? Mai întîi nu-l va crede, şi apoi el va fi cel dinţii să-l bănuiască de cine ştie ce ! Sufletul său frămîntat şi sufletul nou, care licăreau in el, cereau să fie crezute. Cu capul şi cu pieptul greu,

Intru în altar. Şi îşi trecea tocmai patrafirul peste cap, rînd, înlorcîndu-se fără să vrea spre peretele din dreapta, I se păru că sfîntul Vasile cel Mare mişcă.

Popa Gose încremeni şi privi ţintă. Şi pentru a doua miră o umbră trecu de sus pînă jos şi înfiora trupul HIı1>ţîralic şi înnegrit al sfîntului. De data aceasta popa păli şi, fără voie, se aruncă în braţele dascălului, ţlpînd :

—- Mişcă sfîntul Vasile, Zamfire !

Biserica răsună adînc.

— Da' cum o să mişte sfîntu, părinte ? răspunse neîncrezător dascălul, cu popa în braţe şi cu ochii ţintă la chipul zugrăvit pe perete.

Din biserică venea din cînd în cînd cîte un zgomot fturd, ca o bubuitură a genunchilor aruncaţi la cine ştie ce icoană în mătănii prăbuşite, cînd cel chinuit ţipă iar :

— Uite !

De data aceasta, dascălul, lămurit, îi dădu drumul din braţe, respirînd uşurat :

— Da' uiţi, părinte, că e toamnă şi cad frunzele din copaci ? ! Iacă, umbre de frunze de castan, de afară, intră pe ferestruica de colo şi se preling tocmai pe sfîntul cel mare ! Da' spaimă-ţi faci şi dumneata, părinte ! Da' de ce ? Ai ceva pe suflet ? Te muşcă ceva de inimă ? De ce închizi, şi de cînd ?

Şi Zamfir dascălul, simţind că e aci ceva de spus şi de dus mai departe, nu înceta cu întrebările. Popa văzu ochii iscoditori ai dascălului şi se temu iar de scormoneala şi curiozitatea lui. îşi dădu seama că e pierdut dacă nu-şi vine în fire. Se sculă iute, se plecă pe sfînta *Evanghelie,* o sărută îndelung, cu dezmierdări, şi ieşi în uşile împărăteşti, la Icoanele cele mari.

—- Urîte năluci are popa ! mormăi dascălul, dereticînd prin altar.

Pe la Ivanciu şi pe la Iancu popa n-a mai dat. Şi se spunea că nu mai mînca şi nu mai dormea. Un iad întreg clocotea în el, de nu-şi mai putea găsi locul. Abia se mai tîra pînă la altar. Slujbele nu le mai înţelegea, şi îl oboseau, şi îl ruşinau. Nici el nu ştia cît o s-o mai ducă astfel. Singurul lucru de care îşi dădea seama era că voinţa fugise din el. Era ca şi cum ar fi

fost pe capra unei trăsuri care alerga, alerga, iar el era cu mîinile tăiate.

Şi au trecut aşa cîteva săptămîni, pină la o duminică din postul Crăciunului.

Ca de obicei, a început să slujească, furat de gînduri ca de o apă murdară. Din cînd în cînd, abia se mai înțelegea ce săvîrşeşte.

Biserica era plină de oameni, şi frigul de mormînt din altar se mai înmuia prin căldura tuturor trupurilor care se înghesuiau şi de răsuflarea din atîtea guri. Incropeala aceasta avea parcă ceva gras şi înăbuşitor în ea. Cald chiar nu era, ci mai mult te slinea. Tăcere adîncă se făcuse, numai glasul popii rostea înăbuşit *Evanghelia.* Deodată, dinspre uşă o larmă mare. Ca acum, nebuni, deşuchiaţi, copiii lui Gose au dat buzna peste credincioşi. Au început să cînte şi să joace cu chipuri şi vorbe spurcate. De dincolo de mintea lor, parcă le poruncea cineva să ruşineze biserica şi să necinstească sfînta sărbătoare. Cîţiva gospodari au pus mîna pe ei, să-i ţină, şi totul s-a sfîrşit cu un schiaun ca la casa de nebuni.

Popa Gose, din uşile împărăteşti, privea dus de pe lume. In faţa ochilor săi plutea, ca purtată de apă, crucea mică şi neagră pe care jurase strîmb. Întinse mîna s-o prindă şi s-o ţină pe loc. Dar crucea fugea de degetele lui.

Zamfir dascălul, crezînd că popa vrea să întrebe ceva, se apropie de el şi îi şopti la ureche :

— Sînţ copiii sfinţiei-tale, apucaţi de ducă-se-pe-pustii !

Iar dintr-un colţ, Chiflă urlă cit putu :

—• Mai juri strîmb, popo ? Că Dumnezeu nu-i pisică şi le vede pe toate !

Gose simţi cum se învîrteşte pămîntul cu el. Sub policandru i se păru că plesneşte o lumină, după care se făcu întuneric. Şi popa se prăbuşi.

Ani de-a rîndul toată mahalaua a vorbit de moartea şi blestemul popii, pe care-1 purtau mai departe copiii, îmbătrînind în nebunia şi zăpăceala lor pe la uşile oamenilor... De obicei, ei erau cuminţi, zvăpăiaţi numai, ca plozii, în nepriceperile lor din tot ce e rînduială în viaţă. Aveau însă şi clipe cînd puteau fi primejdioşi. Rămăseseră cu un cuvînt pe care dacă îl auzeau se opreau

toţi deodată, ridicau nasurile, adulmecînd copoieşte aerul, ţi căutau. De li se părea că au găsit pe cel de unde venea cuvîntul, se năpusteau toţi asupra lui, schelălăind, urlliul, dînd cu mîinile şi cu picioarele. Şi, cu greu, cel ce a spus vorba în glumă mai putea fi scos din ghearele lor. Iar vorba asta fără de înţeles era : Zbughie ! Se zice cil ar fi spus-o unul cînd l-a scos pe popă mort, iar pe copii i-a dat afară din casă. Era singurul lucru pe care nu l-au uitat, şi de cîte ori îl auzeau făceau spume la gură. Iancu o ştia. El glumea şi rîdea cu ei, dar se ferea să rostească vorba, ştiindu-i de ce sînt în stare.

Pe măsură ce Urmatecu îi asmuţea pe nebuni, Ivanciu se închidea, cu capul tras între umeri, ca într-o frică. Tăcea şi se uita în gol. Iancu zîmbea din ochi, lăsîndu-l pe Ionică să schelălăie sub masă în voia lui, că altele îi erau gîndurile acum.

Şi cînd Ivanciu dădu să se scoale şi să plece tăcut se luă după el şi în uşă îl opri, şoptindu-i :

— Mîine dimineaţă ne vedem ! Livada de la Pietroşiţa, jumătate şi jumătate !

Şi pentru că Ivanciu îl privea ca şi cum n-ar fi înţeles, adăugă, arătîndu-i pe nebuni, lăfăiţi pe scaune şi întinzînd din rămăşiţele mesei :

— Tu crezi în jurămîntul strîmb al popii ? Eu, nu ! Asta o spun numai proştii ! O mai fi făcut el şi altele !

IV

Intr-o cameră întunecoasă, înspre curte, dădea biroul lui Urmatecu. Erau îngrămădite acolo mobile fel de fel. Nici un lucru însă nu se împerechea cu celălalt, dar fiecare avea un preţ şi o frumuseţe a lui. Erau strînse de pe la boieri, cerute cîteodată ; cele mai multe, de la conu Barbu. Masa de scris din stejar, cu patru capete de urşi, cu boturile lustruite la colţuri. Scaunele erau de palisandru, cu găurele în tăblii, şi tot de palisandru era un fel de pupitru înalt, cu douăsprezece cutii de ţinut acte,

pe care se împărţeau literele alfabetului, frumos ţintuite în alamă. O canapea verde, de catifea, umplea un gol, iar pe pereţi, planuri albastre de parcelări, cu moşiile baronului. Un singur portret mare, în tuş, al tatălui coanei Miţa, boier Grigore, cu favoritele lungi şi cravată mică neagră, cu aripile ascunse sub colţul gulerului. Numai eî dintre bătrînii familiei era îmbrăcat nemţeşte şi scos la vedere. La vremea lui n-a fost fitecine : pe timpul muscalilor a avut şcoală şi cor, de cînta la mai toate bisericile mari clin Bucureşti. A risipit banii, cu pungile, pe la drăguţe, şi tîrziu, cînd a rămas cu o casă de copii, Iancu, care fusese strîns de boier Grigore de pripas, în vremuri bune, i-a sărit în ajutor. Mai la urmă s-a însurat şi cu fata cea mare, cu coana Miţa. Acum, de trei ani, boier Grigore zăcea într-o casă de nebuni. Iancu plătea regulat la spital, dar nu se ducea niciodată să-1 vadă, că-i făcea rău. Numai coana Miţa, o dată pe lună, punea caii la trăsură şi se abătea pe la tatăl său, pe care îl găsea mereu acelaşi : necunoscînd pe nimeni, stînd la fereastră, rupîndu-şi şuviţă cu şuviţă cămaşa şi privind ţintă, departe, spre un munte, pe care îl vedea, în nebunia lui, cu totul şi cu totul de aur. Şi de cîte ori soţia i se întorcea ele la balamuc, povestindu-i mereu acelaşi lucru despre bolnav, Urmatecu simţea ca un sloi de gheaţă care i se topeşte în ceafă. Un fel de tremurat uşor îl cuprindea, şi atunci ridica tăcut ochii spre portretul lui boier Grigore, prins acolo să-1 privească la toate mînuirile afacerilor. De multe ori s-a întrebat de ce vede boier Grigore muntele acela tocmai de aur ? ! Şi răspuns limpede n-a găsit ! Simţea numai că ar fi aici un fel de păcat al banilor risipiţi, după cum îşi spunea spre mîngîiere, iar nu agonisiţi. Şi cu această tălmăcire se mulţumea. Din cunoştinţa lui de viaţă şi din tot ce vedea, veneau multe alte lucruri să-1 întărească în credinţa aceasta : risipa lui conu Barbu şi a tuturor boiernaşilor care îşi lăsau moşiile, petic cu petic, în biroul lui. Azi aşa vedea. Mîine totul era însă mai tulbure şi îndoiala se furişa în socotelile şi rosturile conştiinţei sale. Şi lupta începea din nou, şi cumpănelile la fel...

Un singur lucru era hotărît pentru el : că banul şi toogătia sînt boală grea, ori pe venite, ori pe fugite, şi

piMiimi ca să nu uite, privea în ochii galeşi, de chefliu, ui lui boier Grigore. Dar nimeni din casă nici măcar nu Miuiia că portretul acesta era icoana racilei celei mai ciln afund a sufletului lui Iancu Urmatecu...

Prospeţimea aerului de dimineaţă năvăli prin geamurile de-abia închise, se încropea cu căldura odăii. Negurile toamnei se destrămau încet în lumina zilei cînd liincu îşi ceru ceaiul — mai mult rom decît ceai — în birou. Lefterică era acolo şi îl aştepta de mult, trist ca întotdeauna. Umbla uşor, ca o umbră, prin încăpere, scotoci nd şi orînduind hîrtii, ridicînd din cînd în cînd, dureros parcă, braţul în unghi drept, pentru a-şi mingiia tîmplele şi firele lungi şi lucioase de barbă, cărora degetele palide şi nervoase le împrumutau un fior. Era tăcut şi îndeplinea, cu o încetineală de melc, un fel de slujbă de secretar al cumnatului său. încercase omul fel de fel de îndeletniciri pe la străini şi nu izbutise nicăieri. Nu putea suferi nu dojanele cu vorbe tari, dar nici măcar glasurile ridicate. Şi încetineala lui îl făcuse să audă de mai multe ori cuvinte răspicate. De cum i se întîmpla aşa ceva, fără să rostească o vorbă, îşi lua, cu gesturile lui îndurerate şi încete, lucrurile şi pleca. După multe încercări, Urmatecu s-a hotărît să-1 ia la el. Şi aci îi era bine lui Lefterică ! De dimineaţă pînă seara din „mişcă", „nagodă" şi „boule" cumnatul său nu-1 mai scotea. Dar Lefterică nu* auzea nimic. îşi spusese de la început că e nenea Iancu, şi de atunci totul mergea bine ! Marea lui calitate era că nu pricepea lucrurile decît cînd i se arătau limpede şi cinstit în înlănţuirea lor. Era cu neputinţă pentru el să înţeleagă efectul mai îndepărtat al unui fapt. Urmatecu citise de mult sufletul acesta de copil la Lefterică şi îşi spusese că prinde bine oricum. De îndată ce a intrat în cameră, Iancu, fără bună dimineaţa, trase dintr-un sertar un vraf de hîrtii şi începu să caute. Fel de fel de file îi treceau printre degete : scrisori, coaie ministeriale, plicuri desfăcute. Răsfoia iute, cu un anumit ţel, cînd deodată se opri în faţa unei pagini pătrate de caiet de şcoală, smîngălită stîngaci cu cerneală violetă. Se uită lung, zîmbi şi apoi, cu un fel de ruşine, zise :

— Tu pricepi ceva, mă nagodă, din ce e scris aici ? Şi-i întinse hîrtia lui Lefterică.

Acesta silabisi pe româneşte : *„La poire et le couteau. La cruche, le vin et Veau..."* apoi gîndindu-se puţin, spuse iute :

— E vorba de vin, nene !

Urmatecu, de cum văzu că Lefterică nici atît nu înţelege, dădu drumul la toată mîndria lui :

— Bine, mă, că eu nu ştiu franţuzeşte şi nu ştiu ce scrie fata, mai merge ! Da' tu ? ! Că doar eşti mai tînăr şi te-a purtat mă-ta pe la şcoli ! Apoi, depărtînd foaia, o privi cu drag şi încîntare. — Mă, asta e de cînd a intrat Amelica la pension. I-am furat-o, că de dat n-a vrut să mi-o dea. Or fi cîţiva ani de atunci ! Ia gîndeşte-te numai ce trebuie să scrie acum ! Să ştie ea că eu am slova ei de începătoare, Doamne-Doamiie ce s-ar mai supăra !...

Şi cîteva clipe rămase furat de gînduri bune în faţa scrisului ăstuia de copil. Il linişteau şi-i dădeau o bucurie de viaţă paşii stîngaci ai fetei lui într-o lume pe care, dintr-ai lui, numai el o ştia şi căreia îi bănuia frumuseţi ce rămîneau străine pentru el. Dar aşa, cum o pregătea pe Amelica, ca pe o adevărată domnişoară de familie, era sigur că nu-i va rămîne nimic necunoscut din viaţa în care el nu a putut intra. Pînă să-şi vadă fata pornită pe drumul ăsta, pînă să fie sigur că cine îf era lui mai drag pe lume se va înfrupta din lumina, poleiala si bogăţia mult rîvnite, lăcomia şi gelozia, lupta din greu, îsi făcea loc prin prostia sau nevrednicia boierilor, cîşt'iga, nădăjduia, simţind mereu locul nesigur sub picioare,' căci ştia ce-i lipseşte. Acum, însă, s-a potolit. Nu mai face nimic care să-i placă numai pe jumătate, să-1 strîngă-n obiceiuri, căci ştie că are cine s-o pornească chiar de la început în lumea lor. Şi lumea aceasta Urmatecu o vede ca pe un salon mare, mereu luminat şi pregătit pentru o strălucită petrecere. Iar oamenii, ei între ei, politicoşi, şi chiar cînd ar vrea să-şi spună ceva unul celuilalt, poftindu-se să vorbească frumos şi să asculte. Singurul lucru care-ţi trebuie ca să ţii acolo sînt banii, şi bani bine chivernisiţi, sigur aşezaţi, de un om cu scaun la cap, cum e el. Că asta le lipseşte boierilor .' Dar de Amelica are el grijă să o asigure pe o viaţă întreagă ! Şi irezindu-se deodată din visul lui, omul împături frumos pagina de caiet, o puse într-un plic şi o furişă în teancul de hîrtii, căutând mai departe.

Şi deodată găsi. Era o scrisoare veche, scrisă greoi, cu litere mari şi întortocheate. Din tot scrisul, numai cifrele aveau oarecare siguranţă şi îndemînare, cu o mai îndelungată deprindere de socoteli. Şi Urmatecu o reciti în grabă, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu i-o smulgă cineva dintre degete :

„Iancule,

Zece mii de lei e mult chiar pentru un negustor ceva mai cuprins ca mine. Dar dacă spui că altfel nu se poate, îi dau, să scap cu faţa curată. Ia numai, cum ştii tu, hîrtie la mînă de la ai mortului, să nu mă pomenesc mai la urmă şi cu banii luaţi, şi băgat la puşcărie. Banii ţi-i trimit diseară. Dumnezeu să-^mi ajute ! Ivanciu. 1883, februarie în 23."

Urmatecu sorbi din ceai şi, chemîndu-1 pe Lefterică mai aproape, îl întrebă :

— Dar pe asta o cunoşti ?

Lefterică îşi aruncă ochii pe hîrtie.

— Sigur că o cunosc.

•— Mai ţii minte cum s-a întîmplat ?

— Ţin.

— Eşti în stare să mai povesteşti o dată, ca atunci ?

— Sînt! Da' asta-i poveste veche, nene ! Să fie şapte-opt ani c-o şi uitasem !

— Taci, că eşti prost ! şi Iancu băgă iute scrisoarea în buzunar, că tocmai intra Ivanciu pe uşă.

Noul-venit nu părea să fi avut o noapte bună. Negustor bătrîn, se obişnuise de mult să nu-şi arate neliniştea şi nesiguranţa. Totuşi, era ceva mai tare decît el, ca o spaimă, care i se citea pe faţă. Ochii lui mici şi cenuşii jucau în priviri scurte şi cercetătoare, dintr-o parte în cealaltă. Se ferea parcă de capcane. Ameninţarea lut Iancu din ajun, şi mai ales toată întîmplarea cu copiii nebuni ai lui popa Gose, stricase ceva în fundul sufletului său. Pe Urmatecu îl ştia „apucat", cum îi ziceau mulţi prieteni, şi mai ales îl ştia (pentru că nu-1

cunoştea de azi, de ieri) că era mai tare decît el în fdL de fel de năzbîtii şi gînduri nouă, pe care mintea lui greoaie nu era în stare să le prevadă. Pentru toate acestea, de foarte multă vreme avea pentru Iancu, cu şiretenie şi muţenie, un fel de admiraţie amestecată cu teamă. De aceea intră încet, ca şi cum ar fi venit din altă încăpere, îşi rezemă într-un colţ bastonul de vişin, cu minerul dintr-un corn lustruit de capră-neagră, şi, aşezîndu-se tihnit pe un scaun, zise :

— Moi, da" numai de pozne te ţii, şi surise lung, aşteptînd să vadă ce o să se întâmple.

Celalt simţi drumul îndepărtat de viclenie veche şi cunoscută pe care voia să apuce Ivanciu şi-i tăie scurt vorba :

— Venişi ? Uite vecinătăţile ; sînt colea ! şi, apropiindu-se de planul moşiilor boiereşti, urmări încet cu degetul un triunghi înscris în linii albe, livada de la Pietroşiţa. Apoi îi spuse lui Lefterică : Aşază-te şi scrie !

Şi o tăcere se făcu. Urmatecu se aştepta ca, treeînd deodată la chestiunea lor, şi mai cu seamă la redactarea actului, Ivanciu să sară, să limpezească toate lucrurile. Dar cumpărătorul tăcea, ca şi cum toate erau hotărîte şi nimic nu s-ar mai putea ivi. Pe Iancu începu să-1 sîcîie clipa aceasta, care, oricum, era grea. Era gata să dea lupta, dar n-ar fi vrut să înceapă el. Se aştepta să-1 răsucească pe Ivanciu şi să-1 strîngă din turbarea lui, sau să-1 ajute, luîndu-i ceva, în deznădejde. Dar în faţa omului ăstuia liniştit, care nu spunea nici un cuvînt şi surîdea mereu, prieteneşte, nici el nu ştia cum să înceapă. Lefterică înmuiase de vreo trei ori condeiul în călimară şi aştepta privind, fără să se gîndească la nimic, o picătură străvezie de cerneală, care se prelingea pe luciul peniţei. Urmatecu făcu cîţiva paşi şi deodată se opri.

— Văzuşi, mă, ce prieten ai ? zise. Am minţit boierul pentru tine! •• . . *A*

Ivanciu rîse, dînd din cap. ˢ !

— Auzi, continuă Iancu, tu şi fată de măritat! Eu, da ! Că mîine-poimîine îmi vin peţitorii ! Şi-şi umflă părul de lîngă tîmple şi aprinse o ţigară.

Ivanciu nu sufla nici o vorbă.

— Că nici tu nu te aşteptai la una atît de gogonată Las', că te-am văzut : mai că-ţi era frică, mai că-ţi venea să faci haz... Ei, da' vezi, mă, eu îl cunosc, şi uite aşa, pe degete, ţi—l învîrtesc Şi pe urmă, cînd mă pun eu să-ţi vin în ajutor, ori o fac, ori nu. Nu mă-ncurc cu una, cu două...

Ivanciu, mu*> îşi lăsă capul pe umărul sting, deschise ochii mari şi privi ţintă, de nu puteai să desluşeşti : e aşteptare, e admiraţie sau e aprobare în încremenirea lui. Iancu, şi el era încurcat. Nu ştia dacă e pe drumul cel bun, căci niciodată nu întâlnise la Ivanciu atîta moliciune. Mai se opri o clipă, şi apoi, hotărît, porni de unul singur să vorbească. Fărîmiţă bucată cu bucată izbînda asupra lui conu Barbu, arătând priceperea lui de om de încredere, prietenia veche pentru Ivanciu şi buna-credinţă a boierului, amestecată cu slăbiciunea lui.

Şi cînd, după cîtăva vreme, a socotit că tot ce trebuia spus a spus şi că e gata clipa după care umbla, se opri deodată şi zise :

— Şi acum actul îl facem... pe cît ?

— Aşa cum a spus boierul ! adăugă, în sfîrşit, Ivanciu, aproape în şoaptă.

Cei doi oameni se priviră scurt, ca niciodată în viaţă : Iancu, uimit, ca un stăpîn, de îndrăzneala unui rob de-al său ; Ivanciu, ca un răzvrătit de multe îndurate, strîngînd într-o singură privire cu curaj la care poate rîvnise de multe ori, dar pe care nu îndrăznise niciodată să-1 arate.

Pentru Iancu nu numai că Ivanciu era un alt om, dar gândul îl mîna şi mai departe, şi măsură deodată importanţa vînzării, care părea a fi mult mai mare chiar decît o bănuia eL Dacă bulgarul se încăpăţânează astfel, ştie el ce ştie, mai ales dacă nu vrea să intre nimeni peste el în livada de la Pietroşiţa. Şi văzînd astfel că lupta începe să fie mult mai grea, Iancu se cercetă o clipă, să se convingă că e într-adevăr pregătit. Apoi, dînd drumul la fereastră, în faţa căreia jucau primii fulgi de zăpadă, trase adînc o gură de aer rece şi întrebă în vînt, ca şi cum casa ar fi fost plină de oameni, iar el vorbea cu toţi deodată :

— In cîţî ani putrezeşte un om, fraţilor ?

Ivanciu presimți un pericol tulbure în jurul său. Era neliniştit de parcă ar fi simțit lîngă el o gură de cîine gata să-l muşte. Respirînd greu, se răsuci pe loc. Lefterică, trezit dintr-o pirotealâ, se bucură că mai aude şi altceva decît tocmeli şi vînzări, care îl plictiseau foarte. Apoi, întrebarea cumnatului său îl şi interesa, căci dintre toți copiii coanei Tinca, mai mult chiar decît fetele, Lefterică se pricepea la toate rosturile înmormîntărilor şi tuturor obiceiurilor creştineşti. De aceea, părăsindu-şi desenul de care se apucase pînă să scrie actul — desena întotdeauna stîngaci, din profil, un om cu barbă, țeapăn, ca de lemn, şi cu un ochi rotund de găină —• răspunse cu glasul înviorat :

— Cred că şapte ani, nene !

— Vra să zică, cam p-aci ! spuse Urmatecu, scoțînd din buzunar scrisoarea. Da' vezi că acțiunea nu putrezeşte. Şi ce-i trebuie ? O nimica toată să se aprindă şi (cu o privire stăruitoare şi grea asupra lui Ivanciu) să ardă, de parcă ar fi nouă, nouță...

Ivanciu se aştepta şi nu se aştepta la lovitura asta. In timpul nopții nedormite pe care o petrecuse, îi fulgerase o clipă prin minte, că e drept, şi povestea adevărată şi veche a unui omor prin imprudență, în care, cu declarații ale fraților mortului şi cu potrivite mărturii că mortul singur a greşit, Iancu îl scăpase din încurcătură. De atunci, însă, niciodată între ei n-a mai fost vorba de aşa ceva. Era un lucru uitat, şi mai cu seamă, credea el, sigur îngropat. Că, de întîlnit, s-au mai întîlnit şi în alte negustorii, şi Iancu aprig la cîştig r.-a arătat întotdeauna. Dar mai dădea unul, mai lăsa celalt, şi pînă la sfîrşit se împăcau. Dîrz, ca acum, nu-l văzuse Ivanciu niciodată. Şi gîndul îl fură şi pe el şi-l duse mai departe şi simți că livada asta de la Pietroşița trebuie să aibă un rost mult mai mare, pe care nici el nu-l bănuia. Cine ştie ce cîştig ascuns o fi în peticul ăsta de pămînt de îl rîvneşte astfel Iancu ! Şi neputînd lămuri bine taina, se aprinse, de-ar fi încercat orice. Dar deîndată îi veni în minte mortul şi scrisoarea. Şi bătrînul negustor simți dincolo de amărăciunea înşelării sale — căci în fundul inimii Iancu îi era drag — frica de a se găsi iarăşi pe un loc nesigur şi în mîna unui om primejdios.

Totuşi, se hotărî să reziste cît va putea. Ştia că de pierdut tot a pierdut, dar măcar să dea cît mai puțin. Şi fără amintire prea limpede şi fără pricepere, ci numai din încăpățînare şi ciudă de pierderea cîştigului întreg, zise :

— Da' ce, moi, pentru o judecată veche şi închisă, alți avocați noi nu mai sînt ?

Urmatecu tăcu o clipă, lăsîndu-l pe Ivanciu să se bucure de născocirea lui copilărească. Apoi, cu glasul liniştit, aproape prietenesc, răspunse :

— Mă, nea Ivanciule, în chestii d-astea e mai bun un martor vechi decît un avocat nou ! Dă-i drumul, Lefterică ! şi rîse.

Dacă i s-ar fi prăbuşit tavanul pe cap, Lefterică n-ar fi fost mai mirat. Trăia, cu deznădejde, una din acele clipe de viață în care omul vede că e sau că a fost prost. Tot jocul, toate vorbele, acum, tîrziu, i se lămureau. Stătea liniştit, fără să bănuiască ce are să vină, şi se simțea strîns ca într-un cleşte. La nenorocirea de atunci fusese şi el de față, trimis de Iancu la o tăiere de pădure arendată de Ivanciu. Văzuse tot şi-i spusese tot lui Iancu. Acesta, însă, căzînd la înțelegere cu frații pădurarului mort, izbutise să nu se mai folosească de mărturia lui, din care, dealtfel, nu reieşea decît imprudența lui Ivanciu. Şi ce n-a spus atunci, să spună acum ?

După primele clipe tulburi, Lefterică abia lămuri ce i se cere. Cei doi bărbați aşteptau cu ochii țintă asupra lui. O năduşeală rece începu să-i broboneze fruntea, pe care neîncetat şi-o ştergea cu mînecile de la haine. Un oftat adine îi zbuciuma pieptul, şi, încetul cu încetul, se prăbuşi cu coatele pe masă, fără să scoată nici un cuvînt. Apoi, pentru că tăcerea îi vuia în urechi şi în mintea lui era un gol fără nici o licărire, se ridică pe brațele lui îndurerate şi privi rugător, cu ochii înlăcrimați, rînd pe rînd, la Iancu şi la Ivanciu. Şi fără să poată rosti un cuvînt, gîtuit de -emoție, cu aceleaşi gesturi grele, începu să rupă fîşii-fîşii, în lung, coala albă din fața lui, pe care desenase, aşteptînd să i se dicteze contractul.

Şi omul acesta tăcut, cu privirea pierdută, care rupea în neştire hîrtie, îl cutremură pe Urmatecu. Fără voie, ridică ochii de la fiu la tată şi privi în fața portretul lui

boier Grigore. Un fior îl străbătu şi, punînd mîna pe braţul lui Lefterică, îl opri, şoptîndu-i cald, frăţeşte aproape :

•— AstJmpără-te ! Nu mai face aşa !

' Ivanciu simţi deîndată izvorul bun din inima potrivnicului său. Privind lung, eu mulţumire şi recunoştinţă spre Lefterică, se ridică şi, bătîndu-l pe umăr pe Urmatecu, zise :

— Ei, Iancule ?

Urmatecu rămase cîtva timp cu mîna pe braţul cumnatului său. Stătea cu ochii ţintuiţi, privind portretul lui boier Grigore. (Vra să zică, nu se înşelase cînd dintr-un gînd nelămurit, copilăreşte aproape se legase de el. lata că-I ajută, că-l îndrumează şi-i dă o măsură omenească în tot ce face.) Apoi, trezindu-se, îi răspunse lui Ivanciu :

— Da-mi trei mii de lei şi facem actul !

Cumpărătorul, îneîntat, tot mai cîştiga destul.

— S-a făcut! răspunse acesta.

Şi Lefterică, şi de bucurie că a scăpat, şi de fericire- că Iancu şi Ivanciu s-au împăcat, începu să plîngă tare, cu hohote, ca un copil. Apoi, luînd o Coală nouă de hîrtie, pe care suflă cu grijă, s-o curețe de orice fir care ar putea să-i strice slova, se aşeză înviorat la birou, spunînd :

— Ascult, nene !

Ivanciu, cu mîinile în buzunare, cu ochelarii pe nas, cerceta planul; Iancu îşi dregea glasul, cînd deodată uşa se deschise, şi coana Miţa vesti din prag, într-un suflet;

— Vine boierul!

Urmatecu abia avu timp să-i dea afară din birou pe Ivanciu şi pe Lefterică, şi conu Barbu a şi sosit. Era înfofolit în şaluri calde, cu joben pe cap şi cu Fantoche ascunsă-n gulerul blănii. De cum îl zări, Iancu încercă să desluşească ce îl aduce la el. Nu s-o fi răzgîndit de la vînzare ? ! Dar omul se linişti deîndată de neliniştea boierului.Prea era sîcîit, prea îi clipeau ochii pentru ca să fie vorba de bani. Şi Urmatecu nu s-a înşelat!

Conu Barbu, cu paşi mărunţi, se îndreptă spre el şi li spttse, fără altă vorbă : •

— Am venit, Iancule, la tine, să şi scap, dar s-o şi văd pe nebună ! Că *o* să vină şi ea, sînt sigur ! Putem să mergem în odaia din faţă ? Vreau să fiu mai la stradă, ce zici ?

—- Putem, coane, de ce să nu putem ? ! şi porniră amîndoi, de-a lungul casei, trecînd prin încăperi încă nedereticate, pînă ce au ajuns în odaia cea mare de, lîngă poarta de intrare.

De aci, de la fereastră, strada se vedea departe, şi în dreapta şi în stingă.

Conu Barbu se aşeză pe un jilţ şi oftă adîne :

— Doamne, Doamne, Iancule, că nebună mai e ! Dă-mi o dulceaţă de portocale de-a coanei Miţa ! şi începu sa aştepte.

Scena nu era nouă. Conu Barbu se certase iar cu domniţa Natalia şi, ca întotdeauna, venise iar la Urmatecu, să se mai certe şi să se împace. De peste douăzeci de ani, dragostea lor mai păstra viforos, ca în prima zi, doar un singur lucru : cearta. Nestăpînita gelozie a lui conu Barbu îl stîrnea întotdeauna.

Pentru el, domniţa era ca atunci, la început, la Viena, cînd a cunoscut-o. El nu o vedea îmbătrînind şi ar fi putut să nu o vadă deloc, cu o singură condiţie : să ştie că nici ea nu vede pe nimeni. Mai sus de locuinţa lui, tot pe Podul Mogoşoaiei, într-o căsuţă joasă, cu o grădină mare, unde locuia domniţa, baronul strînsese tot ce ar îi putut să o facă pe o femeie aă nu i se urască. Era altă socoteală, fireşte, că, de multe ori, el şi uita să treacă pe la ea. Cărţi avea, tablouri avea, slugi avea, căţei avea, păsări avea, şi conu Barbu nu vedea altă lipsă pe care ar mai putea s-o ducă. Acum îi abătuse cu cai ! Asta, de la început nu i-a plăcut baronului. Cu caii te mişti, că doar nu sînt cîini să umbli cu ei după tine prin grădină ! Dar i-a luat...

—- Şi ce-a făcut domniţa, coane ? întrebă cu un zîmbet în mustaţă Iancu, la destăinuirile lui conu Barbu despre cai.

— Ce să facă, Iancule ? ! I-a pus la trăsură şi a venit să mă ia, să mă ducă pe străzi...

— Şi nu te-ai dus ?

— Da' ce-s nebun ? 1 Să ne vadă lumea ?

Urmatecu rîse tare şi cu poftă. Deodată baronul se încruntă. Peste toată făptura lui mică şi slăbănoagă se

aşeză ca un duh de asprime, care îl căli. Un fir de oţel îl legă pe dinăuntru, făcîndu-1 să arate chiar ca o adevărată putere. Ochii îi sticliră şi rosti încet, rar şi rece :

— Urmatece ! (Vocativul acesta era cea mai mare severitate, puţin dispreţuitoare, în gura baronului.) Nu te amesteca în ce nu înţelegi !

Iancu se feri, ca şi cum i-ar fi dat cineva peste degete. „Iar, locul nesigur şi pasul greşit ! E greu prin lumea lor!" îşi spuse el. Dar Iancu nu s-a supărat. A mai învăţat ceva : ei pot să vină peste tine, tu însă nu trebuie să îi apropii prea mult. Şi, totuşi, dogoarea de la fundul sufletului său, care parcă începea să crească, nu se domoli decît la acelaşi gînd, că Amelica ar fi stiut-o şi pe asta.

Un huruit îndepărtat de trăsură se apropie şi se opri în faţa porţii. Baronul se ascunse după perdea,' şi, cu o emoţie a cărei frăgezime îi dădu parcă un timbru nou şi tînăr în glas, spuse :

— Uite-o, Iancule !

Intr-o clipă, nourul ifosului boieresc se topise, si omul de lîngă el redevenise prietenul de la al cărui gînd si pricepere îşi aştepta ajutorul.

Echipajul din faţa porţii era într-adevăr strălucit : trăsura, cu spiţe roşii, avea o linie pricepută si rotundă, căci era doar de la Friţ, renumitul caretas. Se bănuia, cu privirea, moliciunea perinilor de catifea. Iar caii erau o mîndreţe ! Negri corb, cu coamele si cozile fluturinde, cu ochii sperioşi, injectaţi, privind în lături, cu spumă albă mestecată în zăbală, frămîntau pe loc, din copite lustruite, pămîntul, într-un joc mărunt de nerăbdare şi putere. Ape de lumină treceau în părul lor cu»-at şi lucios, ca sănătoase podoabe.

Lipindu-şi fruntea de fereastră, de a cărei răcoare avea nevoie, baronul, deodată palid, rosti înăbuşit, de parcă ar fi cerut să nu i se ia viaţa :

— Uite-o cu deşucheatu, Iancule !

Urmatecu se plecă peste micuţul domn, pentru ca să vadă mai bine. Un zîmbet îi flutură sub mustaţă şi poate ar fi şi rîs dacă nu şi-ar fi reamintit ce-a păţit. De ani de zile nimic nu se schimbase în rostul acestor scene de gelozie. „Deşucheatul era conu Ştefan, fratele mai mic al lui

conu Barbu. Mare iubitor de cai, priceput cît un geambaş, conu Ştefan, înalt, frumos, cu ochi albaştri adînci, codaţi şi umbriţi, femeieşti aproape ; cu barba înspicată cu cîteva fire lucitoare de argint; purtînd întotdeauna o cravată înfoiată, cu picăţele albe ; strîngîndu-şi trupul zvelt într-o haină de catifea neagră cu ceaprazuri, iar piciorul lung şi subţire, în botfor roş, îl sîcîia şi îl înciuda pe baron numai cu prezenţa lui. O anumită înţelegere de vîrstă mai tînără, de îndrăzneală mai mare, de glume îl apropia, prieteneşte, de domniţa Natalia. Urmatecu avea pentru el amiciţie şi admiraţie. Patima lui pentru cai se întâlnea cu patima lui conu Ştefan.

O gelozie veche, de care se ruşina, îl făcea pe baron să se chinuiască fără mărturisiri. De aceea, împotriva fratelui său nu dăduse nici un fel de oprelişte. Se muncea însă pe tăcute, rostind numai din cînd în cînd cîte un cuvînt de ocară, sau o poreclă. Iar cînd i se părea că şi alţii pot privi prea de aproape în sufletul său, dovedea tuturor că certurile şi ocările aduse lui Ştefan se datorează vieţii sale nechibzuite şi risipitoare. In realitate, acesta nu era nici mai chibzuit, nici mai risipitor decît însuşi baronul. Doar că unul o făcea cu tinereţe, cu voioşie, cu vin, cu petreceri şi îndrăzneală, pe cînd celalt, cu tristeţea unei bătrîneţi venite prea devreme, cu mohoreală, cu un fel de neînfrîntă frică şi manii. Şi între amîndoi, baronul simţea cine ar putea sta mai aproape de inima unei femei. Era numai un gînd al lui, mereu viu şi dureros. Căci despre aşa ceva nici nu putea fi vorba. Domniţa era o femeie cinstită şi ţinea la baron, de care se legase de mult pentru bunătatea şi delicateţea lui.

In faţa porţii, conu Ştefan sări sprinten din trăsură, ajutînd domniţei să coboare. Au schimbat apoi cîteva cuvinte şi au rîs cu poftă. El s-a înclinat adînc, i-a sărutat mîna, a bătut milităreşte călcîiele şi a aşteptat ca domniţa să intre în curte. După acestea, s-a dus fluierînd pe stradă, aruncînd încă o privire atentă la cai.

In gelozie, pentru gelos, mici fapte care nu însemnează nimic dovedesc totul, după cum, cînd stă să treacă furia biruită de slăbiciune şi dor, aceleaşi fapte, putînd însemna mult, cad de pe suflet cu o absurdă uşurinţă ! Astfel, baronul s-a simţit deodată mai liniştit din cîteva nimicuri,

ce puteau să însemne şi una, şi alta : mai întîi, că domniţa tot a venit. Apoi, că n-au stat mult împreună, că n-au stat prea aproape în faţa porţii ; că pe cînd vorbeau, se tot uitau la cai, şi mai ales că Ştefan n-a urcat şi el. De unde adineauri conu Barbu se simţea ca un înecat, cerând ajutor, acum era stăpîn pe întâmplare. Gîfîiala inimii şi gîtuirea dureroasă au trecut, pentru că aşa a vrut o anumită duioşie. Dar liniştea tot n-a venit. Vedea, judeca, dorea, dar de uşurat tot nu se uşura ! Ii rămăsese o înciudare, o mohoreală din care nu putea ieşi. Urmatecu, după ce îl privi cîtva timp, se repezi pe scări, s-o primească pe domniţă.

Baronul, nemişcat, cu capul tras în umeri, ascuns în gulerul uriaş al blănii, asculta glasurile lor apropiindu-se din odaia vecină, răsucind în acelaşi timp vîrful degetului pe nasul negru şi rece al lui Fantoche.

Deodată uşa s-a deschis, şi domniţa, cu presimţirea furtunii, se opri în prag şi spuse dulce :

— Mulţumesc, Barbul'e, pentru cai ! I-ai văzut ?

Ceremonios, baronul, fără să rostească o vorbă, s-a ridicat, i-a sărutat mîna şi a dus-o pînă la locul său. Apoi, el însuşi luînd un alt scaun, reîncepu ocupaţia cu căţeluşa.

In lumina tristă, dar plină a zilei, frumuseţea domniţei strălucea. O faţă îngustă, al cărei farmec' îl făcea linia fină a frunţii şi a nasului drept, înveselită de ochi albaştri, mari, copilăroşi, se împodobea cu părul lucios şi negru, lăsat pînă deasupra sprâncenelor în doi colţi, porniţi dintr-o cărare de mijloc, abia zărită sub căciulită de blană aşezată sus pe frunte. Când faldurile mătăsoase ale mantilei de jder au căzut, trupul femeii ce nu voia să îmbătrînească se ivi în toată mlădierea lui, sub o rochie strimtă da catifea vişinie, împodobită cu linii lungi de nasturi mărunţi de aur, de la sîni pînă la şolduri. Boarea rece de afară, adusă cu ea, i se risipi în jur, ca sufletul unui buchet, în care adîncile parfumuri ale stofelor dădeau un amestec dulce şi pătrunzător.

O tăcere lungă se făcu. Domniţa, încercînd să sfârşească această clipă grea, privi prin casă, ca şi cum ar fi căutat ceva. Apoi, ridieîndu-se iute, lunecă înspre un pian mare ce sta într-un colţ, încă neîmprietenit cu lucrurile

din jurul său. Se simţea că e străin în casa lui Urmatecu, unde ajunsese şi din întâmplarea tristă a unui stăpân pe care nu l-a avut niciodată, şi din lăcomia de alte rosturi decît de bani ale dezgheţatului om de afaceri.

Trăia în Bucureştii de atunci un gazetar ce nu izbutise bine să cumpănească în el pe un foiletonist politic, pe un poet, pe un compozitor şi pe un băutor al tuturor vinurilor şi otrăvurilor. în puţinele case cu mai multe caturi de prin centrul oraşului, el ajunsese să găsească undeva un fel de pod cu lumina din cer, unde, cu cîteva lucruri aruncate, locuia, amintindunşi de un Paris pierdut, in care îşi petrecuse tinereţea. Purta pretutindeni, sub 6chelarii mici şi strâmbi, pleoapele roşii, ferecate de beţie şi oboseli, chelia cu un şanţ în creştet, obrajii căzuţi şi o ţăcălie galbenă, cu firele năclăite. Fusese botezat „Papillon", graţios şi fără răutate, pentru uşurinţa lui de a trece cînd în slujba gazetelor conservatoare, cînd în a celor liberale. Şi din toate părţile, Papillon ciupea. Gdată a crezut că vede venind înspre el un cîştig mai mare, şi atunci, nemulţumindu-se cu pianele găsite prin prăvălii, şi l-a comandat, de-a dreptul de la Paris, pe acesta. Cu năzuinţa absolută a rataţilor, el punea în alegerea pianului său o grijă şi un dor ce se confundau cu însuşi gîndul de creaţie şi izbîndă scăpat mereu de sub mâini. Se hotărîse să strângă şi să dea totul pentru instrumentul care înfăţişa, într-o tainică şi tulbure presimţire, succesul. Cîştigul mult dorit a venit, dar el s-a irosit în puţine zile. Şi cînd, după câteva luni, factura a sosit şi ea, Papillon se stingea, biruit de beţie, în atelierul neizbutit, în zdrenţele ce-l alcătuiau, ca şi viaţa întreagă a omului. Domniţa urca din cînd în cînd pînă la bolnav, întovărăşită de conu Ştefan. Acolo, cu ochii aprinşi de friguri, Papillon i-a. mărturisit că, pentru ultimele lui nevoi, bucuros ar vinde pianul, ce aşteaptă la vamă. Şi domniţa i-a vorbit lui Urmatecu. Acesta, ştiind că viitoarea zestre a Amelicăi, aşa cum vrea el să fie, nu va sta frumos fără pian, s-a arătat gata să-l cumpere. Dar (şi a fost ruşinat în şovăirea lui) a arătat deîndată că e un lucru scump, că o dată se ia şi că el nu se pricepe. Domniţa, cu gîndul la Papillon, s-a oferit să-l încerce. Şi în magazia vămii, printre scînduri şi paie, cînd pe pianul abia desfăcut Urmatecu a văzut mîinile

domniței fugind pe clape și a auzit sunetele limpezi, rotunde și înlănțuite ale gamelor, s-a gîndit la Amelica așa cum o vrea el, și l-a luat. Papillon a murit la o săptămână după cumpărare, iar de trei ani, pianul, închis, aștepta o mină să-1 învie. Stîngacea Amelica îl întrebuința rar, pentru lecții pe care era bucuroasă să le sară.

Acum domnița se așeză în fața clapelor, întrebînd în treacăt, pe șoptite :

— Ce-ți face fata, Iancule ?

— Mulțumesc, măria-ta, sărută mîna ! răspunse omul de afaceri, măgulit în dragostea și mîndria lui.

Și domnița începu să cînte. Degetele ușoare legau neîncetat un val de sunete, în care valsurile mari ale lui Johann Strauss se împleteau cu îmbătare și sprinteneală. Pianul suna plin și bogat. Pe ritmul tare și grav al mîinii stingi, voit puternic bătut, exagerat, pînă a-1 rupe de legătura obișnuită, în așa fel încît să pară aproape un alt instrument, arabescurile ingenioase, inspirate ale melodiilor la mîna dreaptă se desprindeau distincte și luminoase. Iar unduirea specifică valsului vienez, leagănul unei tinereți fără umbre și fără griji, trecu ca o bătaie de inimă, nebună de veselie. Se simțea că cea care cîntă îl auzise acolo, la Viena, valsul acesta larg, mare, făcut din zeci de valsuri ; îl dansase acolo, nădăjduise cu el, iubise cu el, visase cu el ! Din cînd în cînd, lăsîndu-și mîinile să-i fugă pe clape, domnița își întorcea capul înspre baron, cu un zîmbet și o privire ce căutau parcă să prindă din aer firele rupte ale unei înțelegeri. Urmatecu urmărea scena ca un om de care muzica nu se prinde și e mai vioi tocmai în timpul pe care ea îl cere și în care ascultătorul neinteresat n-are ce face. Dar baronul își încetinea gesturile și își lumina fața. După o privire lungă în gol, un zîmbet îl îmbuna. Purta de mult, chiar dinainte de a cunoaște pe Natalia, din vremea tinereții sale cu mama lui Bubi, fiul său, vraja valsului. Fusese prieten bun cu Johann Strauss. îl admira și se uita la muzicant ca la o minune. Bucuros ar fi dat tot ce avea dacă ar fi putut și el să aibă numai o fărîmă din talentul compozitorului.

încercase de multe ori să prindă tainele acestui dar, și nu izbutise. Și în legătura prieteniei lor și în dragos-

1 cu lui pentru muzică, ani de zile baronul se mulțumise, in cele din urmă, să facă pe omul care așteaptă. Mereu, oriunde, erau împreună. Oricînd baronul aștepta de la vionezul acesta un vals nou. Aștepta un nume, un fluierat de cîteva note, sau în serile molatice ale *Pratenilui,* în grădinile cu becuri albe ca laptele, aprinse printre frunze, surpriza unui nou început, cu acorduri melodioase. Baronul nu fusese niciodată cu adevărat lînă-r. S-a sfiit întotdeauna de zburdălnicii, fiindu-i frică de ridicolul gesturilor care nu-1 prind. De aceea, cu greu s-a ținut în frâu în tinerețe. Acum, și vîrsta, și obișnuința îl scuteau de a se mai lupta cu el. Ii rămăsese însă o vioiciune în fundul sufletului, și prin ea valsul îl stăpînea. îi plăcea la vals prospețimea și tinerețea lui, langoarea, sentimentalul, dar îi plăcea mai ales — la valsurile amicului său Johann Strauss îndeobște — ștrengăria lor ! Știa Johann să ascundă un fel de clipit din ochi și ca o pălărie pe ureche în valurile lui de sunete, ca pe un fel de obrăznicuțe icoane tinerești, ce treceau iute, lăsînd în urmă un fel de pofteală, de imbold pentru viață și cucerirea ei. Astfel, tocmai ceea ce nu îndrăznea baronul se găsea în sufletul valsurilor. Dacă nu s-ar fi stăpînit, ar fi luat mereu aceeași poziție, chiar acum, la bătrânețe, ascultîndu-le : cu mîna în șold, cu nasul în vînt și cu o legănare și o trecere de pe un picior pe celalt... Sunetele călcau în inima lui pe locuri vii, care se înfiorau, răspundeau și îl fericeau.

Bucuriile mari ale vieții le dau sentimentele fără treceri. Ele sînt rare, și numai inimile fragede le cunosc. Intrarea într-o nouă stare de suflet te înviorează mai întîi prin uitare.... Tot ce a fost înainte se spulberă, și un timp nou începe. Trebuie să fi fost ferit de lupta cu oamenii și mai ales de cunoașterea ființei și faptelor lor pentru ca să păstrezi aceste subțirimi și prospețimii de schimbări sufletești chiar dincolo de vîrsta bărbăției. Și baronul Barbu le avea ! De aceea, schimbat parcă de casă, de împrejurări și de zi, el se ridică deodată și, îndreptîndu-se înspre ușă, îi spuse domniței, de parcă ar fi întîrziat :

— Haidem, Natalie !

Iar domnița alergă după el, salutîndu-l pe Urmatecu, în treacăt, cu un zîmbet. Biruise !

Iancu abia a avut timp să-i ajungă la poartă. S-au suit amîndoi în aceeeași trăsură și au plecat. Arhivarul, nedumerit, n-a putut nici să înțeleagă, nici să simtă purtarea baronului. Privind numai lung după trăsură, el mormăi o înjurătură de admirație pentru femeie.

V

Școala la care învățase Amelica, de cînd a dat-o la carte — să fi lost zece ani de atunci — era un pension de fete cum se întîlneau pe vremea aceea. Răspundea mai puțin unor nevoi adevărate de învățătură și mai mult unei mode aflate de curînd de părinți, care știau că trebuie să facă ceva pentru copiii lor, dar nu știau bine ce. Mai ales mamele nu priveau cu ochi buni și nu dădeau însemnătate acestor școli, deschise și întreținute mai mult din rîvna soților pentru odrasle. Ei vedeau tot atît de tulbure ca și soțiile lor planul de educație și de formare a copiilor, dar aveau în plus o presimțire a transformării sociale a lumii, jertfind astfel pentru ziua de mîine. Și copiii simțeau neîncrederea aceasta și vedeau vrăjmășia pe care cei de acasă o purtau școalei, despre care se vorbea în familie ca de un dușman sau o pacoste.

Pensionul Amelicăi îl ținea o domnișoară bătrînă, cu socoteli chibzuite. Profesorii, îmbătrîniți și ei prin țară, și improvizații profesori, nu datorită cunoștințelor, ci naționalităților lor, erau cei mai mulți foști pedagogi pe la copiii de boieri. Francezi, elvețieni, austrieci, chiar polonezi cîteodată, cu bună cunoștință a unei limbi străine, ajungeau să le învețe pe fete o franțuzească sau o nemțească uzuală. Dar „măicuța", cum îi spuneau fetele directoarei lor, nici nu se sinchisea să facă ceva mai bun. Știa doar că are căutare numai pentru străinii ăștia prăpădiți, care învățau elevele să buchisească. Școala ei se intitula pompos : „Institut de domnișoare", și de asta trebuia să se îngrijească mai întîi : să facă

domnișoare. De aceea, cursurile se țineau și cu foarte mare libertate, mai toate pensionarele neavînd a se teme de examene și rigorile lor. Era o învățătură în continuare dintr-un an în celălalt, care nu izbutea să sporească temperamentele și inteligențele școlărițelor. Casa părintească se prelungea oarecum între zidurile clasei. Ca și pe la casele mai tuturor elevelor, și aci evenimentele cele mari erau cele gospodărești, aduse de anotimpuri. Bulionul și dulcețurile de toamnă, de pildă, căpătau deosebite proporții. Pornite de lîngă mamele lor, cu aceleași preocupări, fetele găseau în jurul „măicuții" imbolduri la fel, mai ales că buna ei socoteală trăgea și oarecare profituri după urma acestei pedagogii. Dar lucrurile acestea se făceau în taină, domnișoara directoare știind că părinții, în mintea lor, doreau cu totul altceva decît gospodăria în educația copilelor pentru care plăteau bani buni. Cu Amelica însă lucrurile se petreceau după pofta inimii directoarei.

De cînd începuse să-și dea seama de ceea ce se întîmplă în jurul ei, fata lui Urmatecu, mai din fire, mai din urît, mai din creșterea pe care i-a dat-o Mița, s-a legat cu bucurie numai de roboteala gospodăriei. Nimic altceva nu-i plăcea. Crescută între pereții căminului părintesc și în dorul plimbărilor pe stradă între case și de la o casă la alta, Amelica nu avusese de unde să deprindă gustul cîmpului, al pădurii și al călătoriilor cu gîndul. De aceea, nici nu-i plăceau, nici nu știa să îngrijească florile. Urmatecu băgase de mult de seamă aceste lipsuri la copila sa și fusese mîhnit. Căci el iubea și florile, și păsările. De la Florii, ferestrele lui începeau să se împodobească bogat cu ghivece cu zambile de toate culorile. Iar în nopțile calde de vară, după ce se trecuseră teii, sub care întîrzia la odihnă ceasuri întregi, la el, cu ferestrele deschise, sorbea parfumul dulce și tare al chiparoaselor, încrucișat de curenții calzi prin întortocherea camerelor. Amelica fugea de urgia aceasta de miresme, spunînd că o doare capul. Și astfel, și acum, ca și în alte împrejurări, fata lui nu avea aceleași gusturi cu el, și nu numai că nu le avea, dar simțea cum îi purta pică pentru că el le are. La școală, Amelica nu învăța mai nimic. Nu-i plăcea. Nu avea nici un fel de dorință de a ști, și „măicuța" îi sfătuise pe părinți să nu o mai chinuiască :

— La averea dumneavoastră — spunea ea — ce, o s-o faceţi profesoară ? Mai bine niţică franţuzească, pianul şi pictura, că asta se cere azi. Că, slavă Domnului, bani are, să-i mănînce cu lingura !

Şi Urmatecu, renunţînd cu melancolie la învăţătura Amelicăi, se mîngîia totuşi că fata o să ştie ce i-a spus domnişoara, măgulit şi de complimentul de bogăţie pe care-l primise. în loc de cărţi grele şi plicticoase de învăţătură, fata îşi umplea pupitrul cu toate lucrurile de modă nouă pe care le aduceau colegele ei. Erau caiete subţirele legate frumos, cu întrebări tipărite în franţuzeşte şi cu răspunsuri de dat. Te întreba, de pildă, ce culoare, ce floare, ce parfum, ce lună, ce zi, ce carte îţi plac ? Din cînd în cînd, pe cîte un colţ de filă era pictat un fluture. Şi fetele au învăţat-o pe Amelica ce trebuie să răspundă, şi dacă o face, apoi să ştie că aceea de-acolo din răspunsuri e ea, mai subţire, mai nobilă decît părinţii ei, care nici nu s-ar pricepe ce să scrie în dreptul întrebărilor, nici nu le-ar înţelege, pentru că nu s-au gîndit niciodată la ele şi nu ştiu franţuzeşte. Şi cînd Amelica a ajuns la întrebarea „ce floare vă place", a scris, după ce a căutat în dicţionar : *le lys,* pentru că ştia că e singura floare care nu-i place lui Urmatecu.

Jocul cel nou al caietelor a fost pe gustul fetei cîtva timp, dar pe urmă i s^a urît şi cu el, după cum de mult i se urîse şi cu pianul. După cîţiva ani abia izbutise să înfrîngă greutatea de a nu cînta cu amîndouă mîinile la fel. Cînd a văzut că poate să cînte cu fiecare mînă altceva, la început Amelica s-a bucurat mult. Dar pe urmă a trecut şi asta. Ce cînta nu o înveselea, pentru că inima ei rece nu izbutea să se încălzească cu notele complicate. Numai ea ştia cîtă muncă îi cereau pentru ca să le facă să sune ! Singurul lucru ce-i rămăsese în gust şi despre care gîndea că merită trudă, fiind îndeletnicire serioasă, între altele gospodăreşti, era felul înflorit de a aşeza şervetele la masă. Dealtminteri, patima ei pentru roboteala cu lucrurile şi mai ales cu rufăria bine spălată şi bine călcată, puţin întărită cu scrobeală şi cu un miros rece şi proaspăt, mergea mai departe, pînă în rostuirea marilor albituri de pat. De aceea, sîmbăta spre seară era un ceas ce-i cerea

atenţie şi-i dădea bucurie, cînd cearşafurile albe şi foşnitoare se întindeau pe saltele, păstrînd, în foile lor fără cute, împărţelile pătratelor netede în care fuseseră strînse. De cînd se ştia, se bucura de feţele de perine curate, ce se umflau deodată, tot sîmbăta, ca o spumă ; de puful curat, bătut, aerisit, afinat de mîna pricepută a coanei Miţa, pe crare Amelica o privea cu admiraţie. Cînd se închideau ferestrele după o îndelungată scuturătură şi rămînea în casă un aer viu şi înţepător în uşorul căruia lucrurile lustruite, dichisite şi descărcate de praf îşi risipeau parcă fiecare fiinţa veselă şi recunoscătoare de viaţa ce i s-a dat şi mirosea a curat din duşumele, din colţuri şi din încheieturi ; cînd picioarele lustruite ale mobilelor se mai stergeau o dată, şi cuţitele, furculiţele, tăvile se mai frecau ; cînd în geamurile bine spălate, cu floarea perdelelor pe ele, stelele ce răsăreau aveau mai multe raze, mai albastre, în limpezimea sticlei clătite de mai multe ori Amelica simţea că pentru lucrurile astea, care fac bani buni, se făcuse treabă bună. Nici cărţile, nici pianul, nici caietele nu făceau cît toate astea la un loc. Oboseala unei zile de muncă, în care îşi pusese tot sufletul, o mulţumea. Stătea atunci în cîte un colţ, în întunericul vînăt şi încă luminos, înainte de a aprinde lămpile, singură şi lăsa să intre în sufletul ei mulţumirea, bucurîndu-se de braţele si picioarele trudite. Era poate singura clipă din zi în care semăna la gusturi şi la suflet cu tatăl ei.

înţelegerea aceasta practică a lumii, căreia îi aparţine şi pe care simţea că o va stăpîni Ca pe lucruri, scoţînd din îngrijirea lor cele dintîi bucurii ale vieţii, Amelica o avea şi din firea sa, dar şi din pilda lui boier Lefter, unchi al coanei Miţa, negustor cu vază în zărăfia din Lipscani, bogat putred, cu multe acareturi şi hanuri, şi naşul lui Lefterică. Despre boier Lefter, de cînd era mică, nu auzise în casă decît laude şi recunoaştere de cinste şi vrednicie, chiar şi din partea lui Urmatecu, deşi acesta nu se putea împiedica de a glumi din cînd in cînd pe seama caliceniei unchiului soţiei sale. De multe ori fata auzise pe tatăl său povestind că la masa boierului Lefter undelemnul se împarte chiar de stăpîn, şi că după ce toarnă în fiecare farfurie după voie, cu o limbă lată şi lacomă, boierul linge picătura ce lunecă pe sticlă.

— Aşa *se* fac banii ! nu uita niciodată coana Miţa să adauge, spre descărcarea lui boier Lefter şi cinstea familiei sale.

Cel puţin o dată pe săptămînă, Amelica, fie cu tatăl său, fie cu mama sa, trecea să-i sărute mîna unchiului, la zărăfie. Er, o dugheană scundă, cu ziduri groase, mai sus de Piaţa Mare, într-un fund de uliţă unde nici în toiul verii soarele nu străbătea. La intrare stăteau date de perete uşile groase de fier, iar în fereastra dughenii, pe o sfoară trasă dintr-o parte în alta, hîrtiile de toate felurile : lei, franci, mărci, ruble, de toate valorile, erau spînzurate şi îndoite. In prăvălie era întotdeauna întuneric, şi un miros de mucegai rece sufla ca o gură de pivniţă. In fund, după o perdea verde, la o masă scundă, ardea o lampă. Casele de fier, vechi, cu firmele fabricilor roase, stăteau deschise, semn că stăpînul era acasă. Boier Lefter, uscăţiv, veşnic cu o broboadă în spinare, cu ochi mici şi şireţi, vîrîţi prea tare sub nas, şi mîini mari şi osoase, vorbea în şoaptă, neprivind niciodată în ochii vorbitorului său, ci făcînd privirea suveică de la un vîrf de ureche la celalt. Boierul avea întotdeauna o socoteală sau un sfat de luat de la Urmatecu, sau vreunul de dat coanei Miţa. Şi atunci, Amelica rămînea singură, dincoace de perdeaua verde. înainte de a intra la tăinuirea din fund, zaraful, grijuliu, se ducea la uşă, o închidea, întorcea cheia şi o punea în buzunar. Copila începea să se uite în jurul ei, şi totdeauna rîvnea la străchinile de lemn de măslin, aduse de bancher dintr-o călătorie în Orient, pline cu galbeni de tot felul. Era în ele aurul roşcat franţuzesc ; subţirea tablă bătută şi tăiată ca taleri austrieci ; monedele grele englezeşti şi mai vechiul aur turcesc, fără luciu, dar cu sunet plin.

Singură în zărăfie, Amelica se trudea să înţeleagă cum, din simplitatea asta tristă a odăii, vin banii. Nu vedea nimic în jurul ei din ceea ce ar fi putut să ia urma veniturilor. Spiritul ei modest, realist şi practic avea neapărată nevoie să găsească o explicaţie într-o înmulţire pe care să o vadă. Cloşca, ouăle şi puii— iată un exemplu care o satisfăcea şi o lumina ! Dar aici ? Aşa se trudea cînd era mai mică şi abia se mişca în mintea ei gîndul. încetul cv* încetul, însă, tot văzînd bănetul şi bogăţiile şi tot vorbindu-i-se de valul de aur ce intra în buzunarul lui boier Lefter ba din chirii, ba din zăloguri, ba din lucruri pierdute de alţii în mîinile lui, fata a început a se lămuri. Şi pe măsură ce înţelegea, creştea şi admiraţia ei pentru acest unchi înţelept.

Mult -a ajutat la creşterea Amelicăi şi un fel de ritual cu care se sfîrşeau vizitele din zărăfie. Niciodată înainte de a pleca, nu uita coana Miţa să-i spună, pe un acelaşi glas, deprins de mult, unchiului său :

— Arată-ne şi amaneturile, nene !

Pe acest „şi" nu l-a înţeles niciodată bine Amelica. Şi tocmai el dădea farmecul pe care nu-l uita niciodată coana Miţa. Amelica nu ştia ce' se petrecea dincolo de perdeluţa verde. Acolo, regulat, zaraful le vorbea părinţilor ei, cu schimbul, de averea lui. Dar nu amănunţit şi nici pe cifre, sau nume, sau străzi de acareturi, ci aşa, despre toate, văzute din depărtare. Le culegea cu vorlja şi privirea, recunoscîndu-le de ici, de colea, din uliţi diferite, din tîrguri împrăştiate, şi, cu toate la un loc, făcea un fel de tîrg al lui, pe care apoi îl mîngîia cu o privire pierdută şi cu un gînd moale şi înfiorat de bucurie. La această privelişte, mereu aceeaşi, se adăuga, din cînd în cînd,, cîte un petic nou de cuprins sau ziduri de case. Era un fel de spovedanie de cărămizi, de lemne şi de prăjini de pămînt, de care bătrînul avea nevoie. Erau în ele rostul şi fala lui în viaţă. Şi întotdeauna, la sfîrşit, se încheia cu un iz de făgăduială, dar numai o adiere ascunsă în cuvinte bine lunecate. După cum el nu dădea decît o privelişte oarecum pietroasă a bogăţiilor sale, tot aşa nu dădea decît un fel de sentiment al moştenirii, iar nu o făgăduială. Şi după această mărturisire, coana Miţa simţea că nu-i poate fi neplăcută boierului şi amintirea şi admiraţia mărunţişului de avere. Acolo, în amaneturi, erau jucăriile lui de om bătrîn şi priceput la strîngere de avuţii. Şi iată cum acest „şi" întregea partea copilărească a acestei cuprinzătoare stări. Coana Miţa simţea întotdeauna o plăcere privind podoabele strălucitfe din care mai degrabă şi mai cu uşurinţă credea eă se va înfrupta cîndva.

Bătrînul îşi mai pipăia încă o dată cheia din buzunar. Apoi, punînd umărul, împingea din greu uşa unei case

de fier. Şi din cutii de tutun, rotunde, de tablă, revărsa pe geamul tejghelii giuvaerurile. Erau tot felul de inele, de brăţări cu diamante, cu rubine, dar mai ales cu peruzele, după cum gustul vremurilor mai vechi le cerea. Lanţuri grele de aur purtau legate de ele medalioane, din care mai întotdeauna zîmbea mărunt un cap de femeie. Şi erau şi lucruri fără preţ prea mare la cei de acum, ci numai'cu unul, al inimii, la cei care au fost. De ani de zile Amelica nu a uitat, şi revedea mereu, doi bieţi dinţi mici, strîmbi şi tociţi, dinţi de lapte ai unui copil pe care darea de mînă a părintelui său îi prinsese în aur şi îi agăţase de lanţul ceasornicului. Cînd nevoia l-a ajuns, a vîndut lanţul cu totul. Ia? boier Lefter, mărinimos, a închis ochii la nimicurile fără preţ şi a plătit preţul aurului.

Coana Miţa scormonea uşor, cu vîrful degetului, maldărul strălucitor. Şi oprindu-şi mereu alegerea pe o brăţară, spunea cu un oftat abia auzit :

— Tot o mai ai, nene ? !

— Tot ! răspundea cuprinzător şi liniştit bătrînul, clipind şiret a făgăduinţă.

Şi'coana Miţa zîmbea. După cîtva timp, cele două rude mai tinere îl ajutau pe zaraf să-şi închidă avuţiile. Apoi sărutau mîinile şi plecau.

Dintre toate neamurile, cel care o iubea mai mult pe Amelica era Lefterică. Holtei, mulţumindu-se cu puţin, neavînd ce pizmui la ea şi la ai ei, el se înţelegea cu fata mai ales acum, după ce crescuse mai mare. Tot ce o interesa pe ea îl interesa şi pe el, şi în dorul de a învăţa de-ale casei, se ruşina mai puţin întrebîndu-şi nepoata decît sora. Dealtfel, coana Miţa îi ştia slăbiciunea, şi asta o supăra. Ii era necaz că îmbrobodeala lui Lefterică o face de rîs faţă de soţul ei, care din ce în ce avea mai multe cuvinte să-şi bată joc de frate-său. Lui Lefterică îi plăceau liniştile după-amiezelor în odăi bine dereticate, cu cîte^ un pătrat de soare pe covor aprinzînd culorile. îi plăcea lucrul migălos al albiturilor, la care se pricepea, dealtfel, şi Urmatecu întreba de el, cînd era bine dispus, ţipînd prin casă : „Unde s-a vîrît Trei-picioruşe-şi-o-gaură ?"

Ii rămăsese numele ăsta de la un model de croşetat *l* Amelica îi potrivise degetele : înfăşurase lîna pe arătătorul de la mîna stîngă şi-l învăţase cum să gîtuie cu

igliţa din dreapta firul, cum să-l înnoade şi să-l petreacă. Şi pentru ca să nu uite, îi spusese că, după trei noduri pline, lasă un loc liber. Şi Lefterică era fericit! Putea să stea liniştit ceasuri întregi într-un colţ, să nu mai strige nimeni la el, dar mai ales să nu se mai gîndească la nimic şi să lase numai să-i meargă mîinile. In clipa aceea, însă, l-a chemat Urmatecu. Şi Lefterică, pentru ca să nu uite ce învăţase, a intrat în birou, mormăind ca pe un cîntec, mereu : „Trei picioruşe şi-o gaură ! Trei picioruşe şi-o gaură... „Urmatecu l-a batjocorit cumplit, dar de Crăciun, Lefterică îşi isprăvise modelul.

Ceea ce îi împrietenise mai mult pe el şi pe Amelica era faptul că nici unul nu simţise clocotul tinereţii şi imboldul spre dragoste. El avea treizeci de ani trecuţi ; ea de-abia nouăsprezece. întîrziaţi şi intimidaţi erau amîndoi. Şi în casa zgîrcită în petreceri a lui Urmatecu, unde, în afară de mersul obişnuit al zilelor, nu se cunoşteau decît cheful pentru bărbaţi şi clevetirea pentru femei, unchiul şi nepoata născoceau mici jocuri, ce se potriveau mai bine cu frica lor de oameni. Se aşezau, de pildă, unul lîngă celalt, la fereastra de la stradă şi se jucau cu. trecătorii. Cei din dreapta erau ai Amelicăi ; cei din stîngă, ai lui Lefterică. Şi petreceau astfel ceasuri întregi, biruindu-se unul pe celălalt cu numărul, vîrsta sau calitatea celor^ce-şi vedeau de drum. In felul lor, se desfătau, pentru că nu treceau ei prin lumea de care se temeau, ci lumea trecea prin faţa lor. Şi-şi făceau de rîs şi de glumă din te miri ce ! Ochi şi observare n-aveau nici unul, nici celalt, nici simţ de pătrundere. îi făceau, de pildă, să petreacă lucrurile simple, neadîncite şi copilăroase : un nas roş şi un mers împleticit de beţiv ; o cocoaşă de cucoană bătrînă ; o codiţă împletită sub potcap la vreun popă. Doar că Lefterică avea mai multă înţelegere pentru cerşetori. Amelica, în privinţa aceasta, învăţase de la părinţii ei cîteva vorbe, pe care le spunea cu un fel de frică nelămurită, simţind că sînt bune să se apere cu ele mai înainte de a i se întîmpla vreun rău, de care bine nici ea nu-si dădea seama cam ce ar putea fi. Şi de la distanţă şi 'fără ca nimeni să-i fi cerut ceva, ea repeta iute şi'uscat întotdeauna cînd vedea un cerşetor : „La muncă, la muncă, n-avem bani !"

In afară de slujba de copist în biroul lui Urmatecu, îndatorirea de căpetenie a lui Lefterică era să o ducă pe Amelica la şcoală. Porneau amîndoi pe drumul cel mai lung, fără grijă de întîrziere, căci fata se ducea la şcoală cînd vrea. Pe stradă îşi dădeau coate şi pufneau de rîs în nasul trecătorilor, dar nu pentru că ar fi vrut să-i jignească, ci pentru că voiau să petreacă şi se simţeau mai liberi : unul de puterea, celalt de batjocura lui Urmatecu. Căci de foarte multă vreme de aci începuse nerostita neînţelegere între părinte şi fiică, pe care dacă ar fi ştiut-o limpede, Iancu Urmatecu, ar fi suferit. Amelicăi îi era frică de el, de glasul, de rîsul, de apucăturile lui. îl simţea într-o viaţă cu care dacă s-ar fi apropiat mai mult de ea, n-ar fi îndurat-o. Şi ştia ce însemnează, în cele din urmă, nesupunerea faţă de voinţele tatălui său, deşi Urmatecu o iubea foarte mult ! Oricît era ea de ascultătoare şi de legată de casa părinţilor şi oricît de nelămurite i-ar fi fost gândurile, un fel de drum de lume mai nouă se deschidea prin fiinţa ei. Acum, de cînd se făcuse mai mare, înţelegea ce rost au vorbele de un anumit fel de glumă pe care Urmatecu le spunea Jurubiţei în faţa tuturor. înţelegea că i se ia ceva mamei sale şi se mira că aceasta nu spune nimic. De multe ori se întreba, dacă ar fi ea în locul coanei Miţa, ce ar face ? Şi iar îşi răspundea că n-ar îndura. Era destul ca noaptea tîrziu fata să audă glasul tatălui ei strămutînd la el cîte un chef şi sculînd toată casa, pentru oa să-şi înfunde capul în perine, strîngîndu-şi tîmplele în pumni şi urînd tot mai mult apucăturile unei lumi* de care voia nelămurit să se despartă. Slăbiciunea lui Lefterică ea n-o prindea şi nici ridicolul din Întreaga lui fiinţă. Ce-i plăcea la el era ascultarea, supunerea lui adîncă la toate toanele ei, care erau aspre şi îndărătnice, ca şi hotărîrile şi voinţa lui Urmatecu.

După ce casele se răreau şi maidanele se-ntindeau tot mai mult, căci pensionul era la marginea oraşului, ascuns între salcîmii şi teii şoselei, ei se ţineau strînşi unul de celalt, şi astfel ajungeau şi sunau la poarta şcoalei. Aci, Amelica îl părăsea pe Lefterică deîndată şi se pierdea prin umbra coridoarelor. Rămas singur, omul pregeta să plece. întîrzia de obicei lîngă un tablou mare,

unde, sub sticlă, se păstrau panglici şi medalii de premiante. La început nu-l cunoştea nimeni. Fetele, grăbite, şi profesoarele, două cîte două, vorbind de-ale mâncării în drumul spre clasă, se uitau lung la domnul acesta cu barbă, sfios şi tăcut, răbdător într-o lungă aşteptare, sub tabloul de onoare. Cu încetul, însă, toată lumea s-a obişnuit cu el. Iar Lefterică, după ce dobîndise din încrederea directoarei şi un scaun, număra în ceasuri lungi şi singuratice medaliile şi citea inscripţiile de pe panglici. Aci l-a cunoscut într-o zi de iarnă domnişoara Zehi, Paulina Zehi, supraveghetoare de albituri la interne. Săsoaică de la Braşov, Paulina, cu cîţiva ani mai în urmă, venise dădacă la Bucureşti. Avînd însă *o* fire singuratică şi fiindu-i groază de larma şi plînsetele copiilor, găsise postul în care era. Alerga toată ziua pe tălpi de pîslă prin dormitoarele pustii şi reci, cu paşii ei mari şi încălecaţi. Din cînd în cînd se refugia să se odihnească într-o odăiţă îngustă şi întunecoasă, unde pînă în tavan se ridicau vrafurile de cearşafuri şi prosoape aşezate frumos, din truda ei. Un miros de săpun de migdale, uscat, plutea în încăpere, iar femeia, tăcută de obicei, ofta adînc cu un vaiet înăbuşit, lăsînd pentru cîteva clipe fruntea pe rafturile cu rufărie curată. Cînd fusese tînără nu mai ştia nici ea ! Făcea parte din soiul fiinţelor de care vîrsta nu se prinde. Deşirată, cu umeri înguşti şi mîini osoase, cu un păr spălăcit, rar şi moale, de nu-i ţinea bucla de pe frunte, Paulina avea o faţă mototolită şi mică, în care ochii, ca boabele de enupere, se mişcau încet şi îndurerat. Pe Lefterică îl găsise îngheţat şi îl poftise la „rufărie", să se dezmorţească. Cu încetul, pentru că el de la o vreme numai aci îşi aştepta nepoata, se legase între cei doi oameni un fel de prietenie. El îi povestea de-ai lui, de surori, de mamă, dar mai ales de cumnatul său. Şi din spusele lui Lefterică, Urmatecu reieşea un fel de haiduc, pentru că, deşi nu-l iubea, Lefterică îl admira şi-i vorbea Paulinei despre bărbăţia, curajul şi puterea lui. Toate lucrurile acestea el nu avea isteţimea să le mintă, să le înfăţişeze ca pe ale sale, în icoane pe care femeia nu le cunoştea încă, după cum ar fi făcut oricare alt bărbat, ci le aşeza frumos pe chipul ce-l preocupa neîncetat şi dintr-o adîncă preţuire, fără invidie, şi dintr-un fel de recunoştinţă, pentru că în afară de neca-

zul glumelor, şi el se simţea în siguranţă în umbra lui Urmatecu. îneercînd să se apropie mai mult de Paulina la adăpostul figurii cumnatului său, Lefterică simţea că femeile au nevoie, pentru a fi atrase, de o anumită înfăţişare aspră, bărbătească, pe care el, în alt chip, nu ştia de unde să o ia. Ea desluşise încă de la început sufletul lui moale şi fără voinţă, bunătatea şi blîndeţea fără surprize şi, dorindu-şi-l prieten tot mai credincios, nu se putea totuşi lipsi de o ispită pe care i-o aducea aprinsa curiozitate de a-l cunoaşte pe Urmatecu. Dorinţa ei lui Lefterică i se părea firească ; doar el o minase într-acolo. Şi un sentiment străbătut de lucruri abia întrezărite începea să se închege în el. Mai întîi, nu se mai putea lipsi de Paulina ; avea nevoie de ea ! Apoi era mîndru că are un cumnat ca Urmatecu şi nu-i era frică de el, pentru că ştia că-i plac femeile frumoase, iar Lefterică era sigur de urîciunea prietenei sale. Şi mai ales nădăjduia că astfel fiind, ea se va mulţumi cu puţin, adică numai cu el. De aceea, de multă vreme se tot gîndea cum să facă s-o aducă la ei, cînd, într-o zi, Amelica îi prinse pe amîndoi vorbind printre rufe : . .

— Aş vrea să-l cunosc şi eu, spunea Paulina. Aşa, după cum mi-l zugrăveşti dumneata, am avut eu un unchi...

— A ! E mai bine, mult mai bine ! se grăbea să adauge Lefterică. Şi apoi e tare glumeţ! Cu mine, mai ales, glumeşte mult ! Te şi miri de unde le mai scoate !

— Grozav aş vrea !... adause femeia, furată de gînduri.

Amelica, la început, n-a înţeles bine cum poate cineva să dorească atît de mult să-l cunoască pe tatăl ei. Mai în urmă, însă, nu s-a putut apăra de o mîndrie care i se furişa in suflet. Şi încîntată şi de gîndul că va mai fi cineva alături de mica lume în doi, a ei şi a unchiului său, făgădui că va vorbi cu coana Miţa, pentru ca domnişoara Zehi să fie poftită pe cît de curînd în casa lui Urmatecu. în ziua aceea Lefterică, la întors, alese drumul cel mai lung, şi toată vremea n-a povestit decît de Paulina.

Soarelele coanei Miţa, cu care se pornise, ca în fiecare an, din toamnă şi ajunsese pînă acum în primăvara tîrzie, că bătea maiul la uşă, erau obişnuitele mese cu neamuri, după care Urmatecu, în loc să se ducă la culcare, rămînea să mai petreacă printre „äia". De cîte ori boier Lefter se ostenea să vină şi el, sindrofia se prelungea pînă pe la miezul nopţii. Bucuria pentru cumnaţi nu era prea mare, căci de unde, fără bătrînul zaraf, îl mai prâdau pe Iancu la cîte un stos sau pichet, cînd era şi boier Lefter, nu se juca decît loton „pe boabe de porumb, ca să treacă timpul" cum spunea dumnealui. în realitate, si din loton ieşea un cîştig, dar mic, pentru că Urmatecu răscumpăra în urmă cartelele împlinite. Şi ca să-i facă o bucurie şi bătrînului, pe care îl aşeza întotdeauna la dreapta lui, Iancu singur îi muta nasturele pe numere (zaraful însemna cu un nasture alb, care îi aducea noroc) şi le sărea, şi le înmulţea, şi le isprăvea înaintea tuturor, numai să cîştige boier Lefter.

în seara aceea fusese poftită şi domnişoara Zehi. Toată după-amiaza Iancu abia de l-a mai putut ţine pe Lefterică la birou. Fără să spună vreun cuvînt, tulburat, palid, omul se învîrtea prin casă, nu-şi găsea rostul, avînd din cînd în cînd nevoie de a privi pe fereastră. Purtarea lui se deosebea mult de ceea ce era el de obicei, ascuns şi uitat în cîte un colţ. Urmatecu auzise ceva prin casă, că va fi o domnişoară de la şcoală seara la masă, dar nici nu-i trecea prin minte că tulburarea lui Lefterică poate fi în legătură cu noul musafir. Totuşi, mai tîrziu, o bănuială că ar fi îndrăgostit cumnatul său de cineva îl făcu să zîmbească. Apoi. gîndindu-se mai bine, lucrul i s-a părut atît de neaşteptat şi de caraghios, încît s-a hotărît să nu-l piardă din ochi pe Lefterică. Nu era numai faptul că dragostea nu se putea lega în nici un fel de fiinţa aceasta, dar pentru Iancu numai gîndul apărea o necuviinţă. în mintea lui doar stăpînului care hrăneşte, plăteşte şi comandă i se cuvine femeia, după fantezie, dincolo chiar de orice îngăduire. Şi stăpînul era el ! Dealtfel, se înţelesese parcă lucrul acesta la el în casă. Pînă şi coana Miţa, cîteodată în glumă, cîteodată cu supărare, credea în el şi îl respecta. Urmatecu le trecea cu vederea tuturor toate metehnele : lăcomie, beţie, prostie şi oarecum şi necinste. Dar femeia, oricare şi în otice fel, înspre el trebuia să vină. Şi Lefterică astăzi uita rînduiala asta nerostită. Privind tot mai aproape înspre el şi tînjelile lui, Iancu Urmatecu, mergînd şi repede, cu

paşii mari ai înciudării, avu deodată exagerata impresie că i se pîngăreşte casa. într-o asprime cu atît mai mare cu cît el îşi îngăduia mai mult, leşinăturile dragostei, cu dogoarea subţiată, apoasă de frică şi timiditate ale cumnatului său i se părură greţoase, ca ale unei jivine mici, căţel sau pisică. Şi, în felul acesta, glumele şi zîmbetul s-au şters şi au încremenit în tăcere, dîrzenie şi aşteptare.

Domnişoara Zehi a sosit devreme. Lefterică s-a năpustit să-i deschidă, alergînd prin casă şi dînd din braţele lui îndurerate, închise în unghi. La ţuică, Paulina, cînd l-a cunoscut pe Urmatecu, s-a roşit şi a făcut o reverenţă, după moda săsească. Apoi, tot timpul mesei l-a privit pe sub gene. Bărbatul îşi mîngîia mustaţa, îşi înfoia părul pe tîmple şi-şi sfîrşea toate spusele cu un fel de întrebare, mereu înspre Paulina întoarsă.

Seara s-a jucat loton. Erau toţi risipiţi în odaia cea mare de la intrare, după cum apucau : în grupe mici, unii cu spatele la ceilalţi, urmărind cu degetul sau cu un semn cartelele. Iancu striga numerele, pe care le scotea dintr-un săculeţ, Avea la dreapta lui pe boier Lefter, iar la stingă, pe Paulina. Lefterică, emoţionat, nu juca, urmărind, din spate, cartela femeii. O linişte mare se făcuse, în care se auzea numai, din cînd în cînd, glasul gros, cu un gîlgîit în el, al lui Urmatecu. Striga rar şi lămurit, iar de cîte ori ajungea la numere duble, avea un fel al lui deosebit de a înviora jocul. Dar asta o făcea numai cînd era foarte bine dispus.

•— Cocoşaţii! rosti el, de pildă, tare şi rotund, aşteptînd apoi o clipă, să vadă efectul.

Toţi ridicară capetele, zîmbind. Singurul glas care îndrăzni să se audă a fost al Jurubiţei :

— Bravo, nene ! zise femeia cu un iz de ciudă şi bătaie de joc.

Iancu l-a prins şi a privit înspre ea, pe deasupra ochelarilor, închizînd dintr-un ochi, a izbîndă. în timpul acesta, domnişoara Zehi nu ştia ce să facă, pentru că nu înţelesese. Lefterică îi suflă la ureche :

— Treizeci şi trei! Uite că ai!...

— Oleo' 1 făcu Iancu, şi continuă să strige.

Toată lumea era atentă. Boier Lefter, mai mult decît ceilalţi

— Stîlpii Moldovei ! strigă apoi Urmatecu.

Lefterică suflă timid Paulinei : „Unsprezece !" Iancu Ic-a aruncat numai o privire, pentru că de data aceasta L.luma şi aluzia mergeau înspre altcineva. Se îndrepta înspre cumnatul său, Jean, moldovean domol şi cuminte, Iară fantezie, muncitor, purtînd un păr alb zbîrlit pe o faţă roşcovană, om turnat într-o linişte desăvîrşită.

Nici femeile, nici băutura nu-l ispiteau. Era cu totul închinat familiei sale, pe care o răsfăţa. Sora coanei Miţa, Lina, avea norocul să-i fie nevastă. La epoca aceea, atîţia ani după Unire, munteni şi moldoveni, chiar cînd se aveau bine între ei şi nu aveau nimic grav să-i despartă, tot mai scoteau reciproc, din caractere deosebite, cîte o poreclă sau cîte un prilej de zăduf. închipuirea mai înceată a lui Jean îl lăsa întotdeauna pe Iancu să i-o ia înainte. Moldoveanul se mulţumi deci să joace şi să mormăie printre dinţi : „Talpa Dunării !" Şi se strigă mai departe.

Urmatecu se aprindea cu încetul. Loviturile date răzleţit, sîcîielile, resemnările şi admiraţia provocate la ceilalţi, întreţinîndu-se într-o atmosferă pe care el o stăpînea, îl făcifră să se simtă tot mai viu, tot mai vesel. Simţea că femeia cea nouă, care nu-i plăcea, dar care totuşi era femeie, trebuie să fi înţeles că el e cel mai bine dintre toţi. Şi la strigătul numerelor, minunat prilej pentru deşteptăciunea şi hazul său, ştia sigur că are un dar. De aceea, ca niciodată, el adause variaţiuni de ton şi de fantezie.

Cînd a strigat, de pildă, „ca la poliţie", toţi au ridicat capetele, nedumeriţi, l-au privit şi l-au întrebat din ochi. Era o mare noutate şi o neasemuită năzbîtie, şi numai boier Lefter, liniştit, şi-a mutat boaba. Culeasă din lumea micilor împricinaţi penali şi de la chefuri, expresia n-avea de unde să fie cunoscută încă în sînul familiei. Lefterică, întinzînd braţul peste capul Paulinei, mişca mîna de parcă ar fi apărat-o de un rău, în aşteptare să cadă pe numărul pe care nu-l ştia. Era nervos, şi faţa i se albise.

Iancu l-a privit cîtva timp şi, luînd mîna fetei într-a ?ui, îi mută semnul pînă la pătratul cuvenit.

— Douăzeci şi cinci, domnişoară, şi ai şi ieşit! Apoi,; către Lefterică : — Pe-asta n-o ştiai, Trei-picioruşe !

Paulina privi întrebătoare la cei doi bărbaţi. Urma-' tecu, după ce declară ieşită şi cartela lui boier Lefter, să nu se supere, închise jocul. Tocmai se aduceau dulceţile. Pe tăvi mari, sclipirile paharelor curate şi groase, lumina argintului din linguriţe, bine frecate, şi umedul străveziu şi colorat al fructelor, cu un gălbui dulce în ele, ca de chihlimbar, alcătuiau în bătaia lămpilor un joc de raze, a curăţenie şi poftă. Cafelele veneau şi ele, cu caimacul gras, cu aromă de lemn şi mirodenie, bucurînd mirosul, după cum dulciurile bucuraseră ochiul.

— Şi acum, fiecare cu ale lui ! spuse stăpînul casei luînd un ghem de lînă şi igliţe şi zvîrlindu-le lui Lefte-" rică. Fă la ciorap, că stau eu de vorbă cu domnişoara !,

Şi nimeni n-a mai putut spune vreun cuvînt. Iancu. vorbea iute şi rîdea singur. Tot ceea ce suferise bietul Lefterică de ani de zile s-a reînchegat în faţa Paulinei ca într-o a doua a lui viaţă. Tot ceea ce, de urît sau de frică, bietul om încercase, refugiindu-se lîngă femei şi liniştea lucrului lor, a fost scos la iveală ca singura lui înţelegere, ba, mai mult, ca un rost de viaţă. Cuvintele „muierce" şi „nagodă" veneau des în acest tablou larg, ridicol şi găunos al fiinţei sale, pe care Urmatecu îl zugrăvea cu aprindere şi cu destulă pricepere. Ceilalţi rîdeau cu poftă, adăugind rar fiecare cîte ceva.

La început, Lefterică zîmbea, ca să umple golul ce simţea că se sapă şi în jurul lui, şi în el. Cînd însă Paulina, atrasă cu totul de povestire, s-a întors cu spatele Iâ el, bătîndu-1 mărunt cu palma pe genunchi a milă şi mîngîiere, a simţit cum în cîteva clipe cumnatul său l-a subţiat, ca pe o pungă goală, între degete.

Singură coana Miţa a încercat şi a izbutit să facă 6ă se vorbească şi de altceva, întrebînd-o pe Paulina de viaţa Amelicăi la şcoală. Urmatecu însă nu renunţa. Se simţea bine, mare, admirat. Dar pornirea lui scădea cu încetul. închipuirea nu-1 mai ajuta îndeajuns, şi aceleaşi glume, aceleaşi bătăi de joc veneau din nou, mai palide, mai fără efect. Cei din casă îi scăpau din mînă, unul cîte unul. începuseră să vorbească între ei. Numai pentru Paulina farmecul rămînea acelaşi. Ea asculta,

simţind o putere de dincolo de povestea aceasta. Poate pentru prima dată simţea un bărbat care o atrăgea.

Cînd s-a văzut însă urmărit numai de ea, obosit de succes, Urmatecu a tăcut.

Iar Lefterică plecase de mult, şi nimeni nu luase în seamă lipsa lui.

VI

— Conu Iancu n-a putut să vină, şi m-a trimis cu treburi la boier. Spune-i dumneata atît, că-i Lefterică, şi o să priceapă !

Feciorul baronului îl mai privi o dată lung şi-1 lăsă să aştepte. Il mai văzuse venind cu cumnatul său. Cădea pe un scaun şi nu se mai mişca ceasuri întregi. Azi însă nu mai era acelaşi. Palid, cu ochii roşii de nesomn, cu hainele într-o uşoară neorînduială, totul dădea de bănuit. Apoi şi ora — să fi fost opt de dimineaţă —• i se părea nepotrivită servitorului. ,

Lefterică avusese o noapte de chin. Nu trecuse niciodată prin aşa ceva. De cînd o cunoscuse pe Paulina, totul se limpezise şi se înfrumuseţase în jurul său. I se părea că lumea vedea ca şi el, şi că se bucură cu el. Ba, ceva mai mult, avea credinţa că atît de mult 51 iubesc toţi, încît dacă el ar fi greşit cu ceva şi ar fi stricat din aşezarea asta minunată, pe care nu o înţelegea prea bine şi nu ştia de unde vine, ar fi sărit unul sau toţi cei care îl iubeau să dreagă şi să-1 dojenească. Aseară a crezut că, deştept cum e, înţelesese ce l-a apropiat de Paulina. Pe urmă, însă, a văzut că s-a înşelat, şi nu numai asupra lui d,ar şi asupra ei. Altfel îşi închipuia el că o să fie venirea femeii în cafea lor. După cele dintîi şovăieli între ce ar 4i vrut el să fie şi ce era, a simţit cum i se urcă o mînă pe piept şi îl pipăie înspre gît, să i se înfigă. Şi abia la loton lumină s-a făcut. Dacă l-ar fi rupt cineva*" în bucăţi, n-ar fi suferit mai cumplit! Şi după ce şi-a ascultat viaţa, povestită numai în zeflemea şi bătaie de joc de Urma-

tecu, s-a dus la el în cameră, s-a închis şi a început sa se gîndească şi el la viaţa lui. Şi n-avea dreptate Iancu 1 Dacă a îndurat schimonoselile numelui şi fiinţei sale, asta nu însemna că le va îndura, fără sfîrşit, şi pe ale sufletului. Era fricos, leneş şi nepriceput! Asta o ştia toată lumea, dar asta nu însemna că el nu se are pe el ca pe un altul, la care ţine şi de care nu se poate despărţi fără să sufere. Sau Urmatecu, acum, tocmai asta îi cerea : să-şi dea singur cu piciorul, să se scuipe singur, să taie toată partea aceea, acolo, unde el e lipit cu el. Şi lucrul acesta Lefterică nu-1 putea face !

La început s-a zbătut fără linişte. Nu putea să aleagă nimic din toate cîte fugeau din el, ca un ochi de împletitură scăpat. Şi ceea ce îl îngrozea mai mult era iuţeala cu care totul se desfăcea. De vreo cîteva ori s-a surprins, ghemuindu-se, cu pumnii vîrîţi în burtă, unde îl durea de parcă i-ar fi băgat cineva un cuţit, agăţîndu-se cu privirea rătăcită de pereţi şi rostind, între ţipăt şi geamăt, un „aoleo" adînc, înlăcrimat, sfîşietor. Cuminţenia lui de o viaţă întreagă şi timiditatea, care l-au făcut să fugă din faţa marilor încercări, astăzi îl lăsau gol şi neputincios, de parcă ar fi fost dezbrăcat. Lefterică nu ştia să sufere, nu ştia încotro s-o apuce. Se frămînta în el, şi atît. Simţea că se loveşte în toate părţile de pereţi ridicaţi împotriva lui şi simţea că are nevoie de o ieşire, oricare ar fi.

Deodată, privind în treacăt într-o oglindă, se văzu. Şi atunci, amintindu-şi de fiinţa lui cum arată, i se făcu o nespusă milă de el. Şi începu să plîngă, cu capul în perine, trecîndu-i prin minte, fără să vrea, chipurile tuturor celor care ar putea să aibă şi ei milă de el. Mamă, surori, fraţi, rînd pe rînd i s-au oprit în închipuire cu un zîmbet, dar şterşi, ca într-un fum !...

Cînd iată că apăru şi Urmatecu. Nu zîmbea, nu-l liniştea, ci rîdea. Rîdea cu hohot şi-1 arăta cu degetul. Lefterică se rugă frumos de el ; Urmatecu rîdea. Lefterică se ridică în picioare, arătîndu-se întreg, mergînd spre el, aproape, mai aproape... Urmatecu rîdea mereu î Atunci, Lefterică avu deodată întreaga conştiinţă de sine. O idee foarte bună despre el îl lumină. Şi ea creştea uimitor, puternică. De unde la început se simţea numai turc, curind auzi în el şi o voinţă poruncitoare. Şi închipuirea îl crescu şi îl aruncă departe. Se văzu ***im*** om puternic : judecător, tiran, stăpân... Şi Urmatecu era tîrît în faţa lui, iar el îl judeca. Şi nu se mulţumea cu atît : se apropia, îl simţea, îl pipăia, îl biciuia, îl chinuia, îl tăia...

Gheara de fier înfiptă în el se descleşta. O plăcere de apă caldă, după o mare înfrigurare, îi furnică întregul trup. Un fel de coardă întinsă pocni în el, şi o moliciune dulce, unită cu o respiraţie liniştită şi adîncă îi aduseră o fericire pe care nu o mai cunoscuse înainte. Lefterică descoperise, în închipuire, răzbunarea şi dulceţile ei. După ce s-a liniştit, a deschis încet uşa şi a ascultat. Casa adormise de mult. S-a trîntit şi el, îmbrăcat, pe pat, cu siguranţa că oricît s-ar căuta în odaia lui, nimeni nu va putea găsi nimic !...

Cînd s-a întors însă servitorul şi i-a spus că îl aşteaptă baronul, omul s-a simţit, încă o dată, şubred şi fricos. Cu fruntea în pămînt, cu pasul întins, a avut o ultimă smucitură din adincul lui. Apoi, ndrîndu-se de liniştea din jur, de lucrurile aşezate toate la locul lor şi de tăcerea servitorului care-1 aştepta privindu-1, se rupse din loc şi porni încet spre boier.

In aerul cald a iatacului, un miros greu de mosc, amestecat cu fumul de tutun, făcea să apese şi mai mult pereţii încărcaţi de fotografii şi cadre. Perdele, netrase încă, întunecau camera luminată slab de candele. Conu Barbu nu era acolo. Neîndrăznind să mişte sau să facă vreun zgomot, Lefterică a rămas locului, ascultînd în umbrele acestea nelămurite glasurile deosebite ale mai multor ceasornice, care băteau mărunt de prin diferite colţuri, îjicălecindu-se. Intrarea boierului nici nu s-a simţit. Deodată, numai lunecînd pe inelele de bronz, draperiile de catifea au căzut de pe ferestre, şi conu Barbu, în bătaia luminii, în halat, cu o tichie pe creştet, se află în faţa vizitatorului.

După ziua bună, Lefterică simţi nelămurit că începe să crească în el teama, de care se apăra cum putea, îi era teamă de boier pentru că era boier, şi simţea â sfiiciune de toată camera asta cu ceasornice multe şi cu ebieete scumpe de piele, de pietre grele şi de alămuri j

scrumiere, cuțite de fildeş cu minere de argint, mîini de bronz uitate pe teancuri de hîrtii. Iar de apărat, se apăra cu ciuda pe Urmatecu, pentru că el trecuse de toate astea. Conu Barbu îl mai văzuse şi el pe nedumeritul om de vreo două ori. Stătu o clipă, apoi făcu un „ei ?" întrebător şi-l privi.

Lefterică oftă adînc, ridicînd umerii, şi scoase cu greu cîteva cuvinte, care îl zgîriau în gît, de parcă ar fi fost spini :

— Eu sînt, coane, ăl de vă scriu actele ! Şi vînzarea livezii de la Pietroşița tot eu am scris-o, şi apoi tăcu.

\ Boierul zîmbi, clătinînd din cap. Se gîndi la Iancu şi la mîna lui strînsă. Deschise un sertar, unde, printre pistoale vechi şi ruginite, minere de bastoane rupte, tabachere cu capacele îndoite şi foi multe, sfîşiate neregulat şi scrise mărunt, se ascundeau, răzlețite, cîteva monede de aur. Luă două şi, dîndu-le lui Lefterică, îi spuse :

— Pentru osteneala dumitale.

Acesta văzu că nu fusese înțeles. Căută în mintea lui un început şi nu-l găsea. Rămăsese înfipt locului, cu banii în mînă, fără să mulțumească şi fără să-i dea. Baronul îl privea lung, nelămurit. A trecut aşa un groaznic răstimp de neînțelegere. Fiecare clipă săpa şi mai mult tăcerea, dînd celor doi bărbați temeri felurite. In •sfîrşit, Lefterică, după ce i-a jucat o pînză mare galbenă în ochi, ca o presimțire de leşin ce s-a topit, cu un pas tare, de parcă ar fi început să alerge, se apropie de o masă, puse banii şi, gîfîind, zise :

— Fură !

Baronul încremeni. Apoi, cu glasul domol, în care suna ca o încercare de a linişti :

— Cine fură, băiatule ?

— Nenea ! Nenea fură ! Şi te fură şi pe dumneata !

Bătrînul nu răspunse nici un cuvînt, dar nu se simți bine. N-ar fi dorit să i se spună lucrul ăsta niciodată, pentru că îl bănuia, dar nu avea nici curajul, nici voia să-şi dea osteneala să-l cerceteze. Trăsese ca o pînză peste viața lui de treburi plicticoase de cînd îl cunoscuse pe Urmatecu. Ce se frămînta sub ea nu mai voia să vadă şi să ştie, pentru că de acolo, de atîți amari de ani, îi venise nelinişte. Tot ce îi trebuia avea acum,

după ce descoperise că averea lui singură, cu boclucurile ei, nu-i putea da mulțumirea, ci îi trebuiau neapărat averea cu Urmatecu împreună, în întortocherile ei supărătoare. Şi iată că zevzecul ăsta vine într-o bună dimineață şi îi strică liniştea !

Primul gînd a fost să-l mustre. Nu făcea de el să-l iscodească î Dar omul sta cu gura plină de vorbe în fala lui şi nu aştepta decît să fie întrebat. In sfîrşit, baronul se hotărî si, cu ochii în pămînt, ruşinat, zise :

— Ce ştii ?

— Multe ! La Bălăşoieni, la Bobeşti, şi acum la Pietroşița, rosti repede Lefterică, de parcă ar fi numărat.

— D-apoi, nu aşa ! Ce şi cum anume ? întrebă din nou baronul, totuşi bănuitor.

Lefterică la aşa ceva nu se aştepta. Lucrurile mai vechi pluteau tulburi în mintea lui zdruncinată de emoții. Era sigur că dacă i-ar fi dat cineva o mînă de ajutor, şi le-ar fi reamintit şi le-ar fi legat între ele. Dar asta numai Urmatecu putea să o facă ! Numai el ştia să scoată din capul său greoi tot ce voia. Cu un nimic, cu o vorbă sau cu un semn, îi poruncea. Şi ceea ce putea să facă din el cumnatul său, el nu putea. La asta nu se gîndise. Acum stătea cu mîinile goale în fața baronului, care voia să asculte. Singurul lucru pe care îl ştia pe de rost, pentru că îl repetase în povestea cu Ivanciu, era istoria cu omorul şi scrisoarea. Şi atunci se năpusti asupra ei. înecă totul în amănunte nefolositoare, se încurcă în dialoguri, nu putu să țină limpede rînduiala lui „am spus" şi „a spus", în aşa fel încît boierul a înțeles în cele din urmă că Iancu, din amiciție şi mărinimie, şi-a scăpat un prieten dintr-o grea încurcătură. Iar întrucît privea chestiunea cu reamintirea scrisorii şi amenințarea, el văzu aci o dibăcie a omului său de afaceri la care nu s-ar fi gîndit. împotriva lui Ivanciu boierul avea zădufuri vechi, de pe cînd vicleanul negustor îl obosea cu şireteniile lui, de pe urma cărora baronul întotdeauna ieşea păgubit. Astfel încît s-a şi bucurat cînd a aflat cum l-a învîrtit Urmatecu.

Pentru conu Barbu era limpede atît cît să nu-i scoată ocinii, şi asta vrea şi el ! Că era pe dedesubt bănuială,.

de care se speriase la început că o să iasă la lumină atît de puternică încît să-i strice socotelile, nu se mai sinchisea ! Şi de unde mai înainte, înciudat şi dintr-un fel de datorie către sine, ridicase capul ducînd jocul, acum, liniştit, se cuibărea iarăşi în mulţumirea şi încrederea lui în Iancu, afinată de gînduri rare, pentru ca să nu fie oarbă. Şi de lucrul acesta se felicita, ca un bun gospodar. Lefterică a simţit că lunecase în gol. După ce a spus tot ce a avut în minte, s-a oprit, neputind născoci. Şi iarăşi s-a făcut o tăcere, în care de data asta bătrînul zîmbea. A început apoi să-l dojenească, încercând să afle de ce a venit la el. Omul, înfrînt, întunecat, nu scotea nici o vorbă. Simţea cum creşte şi se zideşte iarăşi un perete în jurul său, unde va sta închis cu mînia lui mocnită.

Că numai lipsurile l-au putut mîna pînă aci a fost concluzia la care a ajuns baronul. Şi adăugind încă două monede la cele de pe masă, tocmai se pregătea să i le dea cu vorbe bune, cînd intră în odaie Urmatecu.

— Să trăieşti, coane Barbule, rosti, cu ochii ţintă asupra lui Lefterică. Dar tu ce cauţi aici ?

Intrase ca o secure, gata să taie, iar cei doi se temeau fiecare să nu-i prindă în goliciunea gîndurilor lor şi să-i lovească.

— Avut-ai nevoie de mine, sau ce altceva te-a împins să stai de vorbă cu el ? întrebă Urmatecu ireverenţios şi tare, adresîndu-se baronului.

Şi fără să aştepte să fie poftit, îşi trase un scaun şi-şi aprinse o ţigară. Baronul se simţea vinovat. îngăimă o poveste cu o scrisoare de trimis undeva printr-un om de încredere, din care Urmatecu nu crezu nici un cuvînt, se uită pe furiş la Lefterică şi vorbi despre slăbiciunea şi paloarea lui. Iancu nu răspunse, mişcînd nerxros din vîrful ghetei înflorite. Tuşea din cînd în cînd, scuturîndu-şi scrumul. Drumul era greu, şi tăcerea, cu vinovăţii în ea, pîndea, cînd deodată, ca o lumină, trecu prin cel ce se frămînta şi se dezvinovăţea. Şi baronul spuse :

— Să te pregăteşti de plecare, Iancule, să te duci să-mi iei băiatul!

Şi se strînse iute în el, cu teamă, dar şi ascuţit de viclenie, aşteptînd să vadă efectul. Urmatecu ridică fruntea şi privirile îi sticliră.

— Vine cu vaporul de la Viena, continuă conu Barbu, vesel că a găsit calea cea bună. Poimîine ai să te duci la Giurgiu. Şi ia seama : aici, ţie ţi-l dau pe mînă!

Urmatecu, luminat, se ridică şi se apropie de el.

— Bine, coane Barbule ! zise el. Ai să vezi !

Baronul găsise ce trebuia. Iancu privi prin casă, ea şi cum ar fi vrut să-şi dea seama dacă toate lucrurile sînt în regulă. Găsindu-l şi pe Lefterică, zîmbi şi-i întinse tabachera peste mînă.

— Iei, mă nagodă, şi tu ?!

— Mulţumesc, nene ! se repezi omul, fericit că-i vorbeşte.

— Du-te şi te culcă ! Şi nu mai fi prost ! îi aruncă Urmatecu.

Şi Lefterică plecă fericit, împăcat şi cuminţit.

Urmatecu avea gusturile şi socotelile lui, pentru care sarcina ce i-a dat baronul era binevenită. De mult i se făcuse poftă s-o zbughească şi să petreacă. Şi fireşte că primul său gînd a fost la Jurubiţa. Ivanciu primi deci poruncă să-l îmbete pe Tudorică o zi şi o noapte, lucru care nu era greu. Şi într-o dimineaţă de primăvară, cu o trăsură ce urca la pas dealul Filaretului, pe lîngă tufe mari de liliac, plecate pînă în drumul călătorilor de ciorchinii lor de flori, şi pe sub plopii ce se desfăceau în bumbac de argint zburător, au pornit să ia trenul de Giurgiu.

Vagoanele mici, ca nişte cutii, scîrţîiau pe roţi şi sunau din tampoane. Erau goale. Urmatecu s-a bucurat să intre, să nu rămînă şi să nu aleagă compartimentele. Striga tare pe Jurubiţa dintr-un capăt în celalt al vagonului, şi glasul său răsuna în fluturarea perdelelor, care scuturau din ele praf şi un acru miros ele cărbune învechit. în cele din urmă, şi-a găsit locul. Iar pe Jurubiţa şi-a aşezat-o în faţă, s-o privească.

Cînd o femeie nu e chiar foarte frumoasă, din chipul ei uiţi şi ce are frumos de o vezi prea mult. Dar sînt unele zile cînd şi o asemenea femeie se înnoieşte, se

împrospătează ca în prima clipă în care ai cunoscut-o! Lucrul acesta se petrecea acum cu Urmatecu şi cu Jurufîiţa. Bucuria, libertatea, primăvara scriau din nou, într-o adevărată frumuseţe, faţa banală, ce se uita iute, **â** femeii. Ochii, mai ales, atrăgeau ! Scăldaţi în umbre, **qa** inimile de flori, umbre de sprîncene bogate, umbre de gene lungi, parcă întoarse cu fierul, umbre de orbite âdînci, ochii negri, toţi, de nu li se desluşea lumina, se zbăteau, se mişcau, prinzînd raze în ei. **In** jurul lor şi **a** gurii cărnoase, a cărei prospeţime de duh cald, curat **şi** tînăr înfiora cînd vorbea, aproape ca pentru un sărut cu şoapta, se refăcea chipul ca într-o uimitoare şi neaşteptată noutate. Şi priceperea şi pofta lui Urmatecu o cîntăreau din nou pe Jurubiţa, cu liniştea şi siguranţa adaose ale unui trecut şi ale unei stăpîniri. O panglică neagră de catifea trecută pe sub bărbie curma carnea albă **a** femeii şi îi desena, subţire, prin strînsoarea ei ovalul obrazului. Plase de mănuşi uşoare îi fereau mîinile, şi o rochie albastră, foşnitoare, se lipea de trup într-un corsaj strîns şi bine aşezat, mărind în mişcări ispita întregii ei fiinţe de femeie mică, dar bine făcută.

Tot ce a fost pe drum de cumpărat au cumpărat, şi mai ales de-ale mîncării. După cotiturile trenului, soarele cădea cînd pe unul, cînd pe celalt, mîngîindu-le ochii cu lumina şi căldura lui tînără. Deodată femeia trecu lîngă Urmatecu, lăsîndu-şi capul pe umărul lui. Mîinile lor se uniră, lovind uşor verighetele, care îi legau pe amîndoi de doi fraţi lăsaţi în urmă şi înşelaţi. Femeia, fericită, se gîndea acum cu o remuşcare ce abia se mai auzea în depărtările nezbuciumate ale sufletului, ca un ecou gata să moară. Fată săracă, se măritase cu Tudorică pentru ca să aibă un rost în viaţă. Şi din sărăcia ei, simţise încă de la început vrăjmăşia familiei. Cînd Urmatecu, la o petrecere, i-a spus deodată : „Jurubiţo !" pentru că aşa i-a venit şi a sărutat-o pe gît, viaţa ei netrăită şi mai ales atît de greşit începută, lîngă un bărbat care nu putea şi nu ştia s-o iubească, nu **i**-a apăsat conştiinţa. Era prea mare ispita ce o chema din toată fiinţa ei. De cîţiva ani, legătura cu cumnatul său îi dădea atît cît să-şi păstreze veselia. Alături de el, sprinteneala ei fireascã se limpezise din ce în ce. Şi de

unde la început Urmatecu s-a simţit atras către Jurubiţa numai de farmecul unei muieruşti, cu încetul a desluşit în ea şi o minte gata să se deschidă şi să prindă. Şi asta i-a plăcut! Simţea însă femeia, cîteodată, că viaţa e şi mai mult decît atît. Dar se ferea să încerce. Acum, printre genele încărcate de mărgelele soarelui, se juca alene cu zarea şi cu firele de telegraf, urmărindu-le cum urcau şi coborau pe linia verde din zare. **In** jurul ei, gîndurile erau ca o trecere mare, din care nici unul nu se oprea, dar unul voia mereu să întîrzie. Ce e dincolo de ce ştie ea, şi cum ar putea fi, dacă ar fi ca acum, dar cu altcineva ? Şi chip nu vedea, ci numai fiinţă, altfel făcută decît a lui Urmatecu : subţire, sprintenă, tînără şi mai ales cu acelaşi hai al sufletului, gata la toate fantaziile tinereţii ei.

Leagănul scuturat al trenului a adus o tăcere care i-a cuprins pe amîndoi. Primele entuziasme au murit, bucuriile plecării au şi îmbătrînit, iar poftele, din obicei şi din siguranţă, ştiau să aştepte. Şi deodată femeia, cînd vorbi iarăşi, se pomeni întrebînd, ceea ce nici prin gînd nu i-ar fi trecut cu cîteva clipe mai înainte :

— Dar dumneata îl cunoşti, nene ?

— Pe cine ?

— Pe boierul cel tînăr !

Urmatecu îl uitase şi el, după cum uitase şi rostul călătoriei.

— Da, fireşte că-l cunosc pe Bubi, răspunse ; pe conu Bubi, se îndreptă apoi iute, pentru a fi sigur că nu va greşi peste cîtva timp, la întîlnire.

Şi pentru că şi Iancu simţea că se face un gol şi că n-ar fi rău să fie împlinit cu lucruri amintitoare de încrederea bătrînului baron, ba, ceva mai mult acum, de prietenia lui, îşi legă cîteva amintiri despre cel **în** întîmpinarea căruia se duceau. Jurubiţa simţi deodată **în** ea un fel de limpezire plină de curiozitate, ca o trezire din somn.

Pe tînărul baron Barbu B. Barbu, Bubi, cum i se spunea acasă, Urmatecu l-a cunoscut de copil. L-a văzut plecînd de cîteva ori la Viena, oraşul mamei sale, unde stătuse în' chis în şcoală. De puţini ani, însă, om în toată firea, cutreiera lumea, fără să ştie ce face anume. Atît ştia, că cere bani neîncetat, şi că el, din ordinul bătrînului, îi trimite.

Mai fusese mai demult în ţară. Atunci îl văzu ultima dată. Era înalt, blond, zvelt, cu un păr moale, bogat, cu ochi albaştri, bulbucaţi. Ceea ce îl mirase întotdeauna pe Iancu la el era subţirimea şi lungimea mâinilor. Degetele se răsfrîngeau ca trestiile, ceea ce îi şi dăduse, din copilărie încă, o mare îndemînare pentru a cînta la pian. Vorbea cu un rîrîit în glas, era vesel şi deştept. Din Încrederea pe care vedea că tatăl său o arăta lui Urmatecu, Bubi a voit să lege şi pentru el o prietenie. Era tînăr şi avea nevoie să găsească în oameni îndemn şi hrană pentru entuziasmul lui. Cu naivitatea celor şaptesprezece ani ai unei firi generoase, cînd credea că o femeie frumoasă e şi o femeie bună, şi cînd îşi închipuia că un om întîlnit zilnic pretutindeni în casa părintească trebuie să fie neapărat şi un prieten înţelegător, Bubi încercase cîteva mărturisiri către Iancu. I-a vorbit o seară întreagă sub nucii bătrîni de la Filipeşti de o dragoste **a** lui de la Viena cu o fată blondă, ce cînta la vioară, conducînd o capelă de dame, ascunsă în boschetele unui *Prater* de vară. I-a povestit cum a luat-o de multe ori, împreună cu părinţii ei, într-o trăsură uşoară şi s-au dus să mănînce pe puful păpădiei de la Krapfenwald, unde, în năvodul de aur dintre crengi, o rugă să-şi despletească părul. Şi Bubi, cu o patimă întîrziată şi din cauza unei creşteri ce-l învăţase prea devreme numai preţurile frumoase ale vieţii, ca pe un apanaj şi ca pe un semn de distincţie al clasei sale boiereşti, îi povestea atunci lui Urmatecu bucuria de **a** mîngîia, de a săruta, de **a** dezmierda părul tînăr, bogat, curgător. Trebuie să fi fost în fapta lui, ca şi în povestire, o proaspătă adiere de viaţă şi de nevinovăţie, de curăţenie sufletească, ce-i încînta pe bătrînii vienezi, îngăduitori, dar poate şi cu gind prevăzător de pereche puţin nevoiaşe, albită în greutăţi pe la „Grintzing", întrezărind pentru Mitzi a lor o fericire alături de acest naiv şi sentimental boiernaş de la Dunăre. Şi Bubi i-a povestit mult şi iute, cu r-ul lui boieresc, despre alergări printre copaci, despre rîsete limpezi, despre sărutări furate, despre rătăciri prin pădure... Urmatecu asculta şi aştepta. Aştepta păcatul, care nu mai venea, păcat ca al lui, de la aceeaşi vîrsta, cu fete lăsate obosite pe sub scări şi prin poduri, şi mai ales cu mândria de crai

tînăr, cu veste dusă prin mai multe manalale. Din cîte asculta, îl vedea pe Bubi sorbit **ca** pe un fulg de un ochi de apă ! Şi nu înţelegea, căci din tînărul acesta lipsea, după părerea lui, tot ce dă gust vieţii i fala bărbatului. Sufletul lui Bubi **i** se părea puţintel **şi** moale. Dar pentru că ştia că nu e prost, simţi că aci e ceva ce vine dintr-o lume care e altfel decît **a** fost **a** lui. Şi stătu şi cîntări care să fie mai bună ! Şi cînd iarăşi Bubi s-a pornit să cînte **şi** să descînte frumuseţile fetişcanei, Urmatecu nu s-a putut ţine şi **a** întrebat :

— Ei, şi apoi, coane Bubi ?

—• Apoi ? Ne-am întors la Viena şi atunci, ca şi altă dată !

— Ptiu ! făcu omul, cu necaz.

Astfel, Urmatecu a mai învăţat ceva din lumea încurcată şi misterioasă **a** stăpînului său şi n-a uitat, ştiind că-i va prinde bine cîndva. Şi-şi mai aducea aminte şi de o seară dinainte de a cumpăra pianul pentru Amelica. Bubi ţinea cu tot dinadinsul să şi-l facă prieten. Desluşea în Urmatecu o putere lingă care se simţea bine. Şi pentru ca să şi-l apropie, venea cu tot ce ştia că are mai frumos în el ! Vîrsta şi creşterea nu-l lăsau să creadă că oamenii, cînd se întîlnesc şi au nevoie de prietenie unii pentru ceilalţi, pot să ducă în ei lucruri, şi încă din cele mai bune, care să le rămînă străine pentru totdeauna. Şl după încîntarea celor dintîi ale lui desluşiri de dragoste, el a încercat farmecul muzicii. De aceea, într-o seară i-a povestit despre un muzicant foarte mare, dar foarte nenorocit. Neîncetat el găsea cîntece mai frumoase, dar viaţa lui mohorîtă nu se mai însenina, pînă ce l-a ajuns şi pacostea cea mai cumplită : surzenia. Muzicantul acesta a trăit şi a murit mai demult la Viena. Urmatecu îi uitase numele. Ceea ce ţinea însă minte era urgia de la sfîrşit, căci a spus Bubi că — la moarte — o furtună cu trăsnete şi nouri rupţi s-a lăsat tocmai cînd îl pornea spre cimitir o mulţime de oameni. Urmatecu se înduioşa şi simţea că e foarte frumos să ştii ciudăţeniile astea ale lumii. Povestea n-a uitat-o şi-şi aducea aminte de ea cu mîngîiere cînd se simţea mai slab, şi cu mîndrie, cînd, din capul mesei, vorbea rar către „ăia", care îl ascultau cu ochii ţintă şi plini de admiraţie. Iar Amelicăi

i-o spunea ca o dojana cînd o vedea că fuge de învăţătură. Ii dădea astfel pilda chiar cu el, cu delicateţe, amintindu-i nepriceperea lui, dar totodată şi rodnica lui curiozitate, de pe urma căreia culesese multe foloase în suişul greu al vieţii. Şi Bubi, după poveste, i-a cîntat ceva la pian. O compoziţie de-a muzicantului, de bună seamă ! Urmatecu a stat iarăşi, ca de atîtea ori în faţa domniţei Natalia, în casa ei plină de scatii şi privighetori, şi a aşteptat să se isprăvească. Atît putea face în faţa muzicii acesteia, care în nici un fel nu-şi găsea drum în el ! Şi aşteptarea a fost lungă şi atît de grea, încît se iroseau aproape povestea muzicantului şi tristeţea ei, la care se gîndea acum. Doar degetele lui Bubi îi legau privirea şi îl interesau... Şi aşa îl revedea pe călătorul de azi...

Jurubiţa desluşea din caierul acesta de amintiri ca o tremurare palidă, spre care mergea inima ei. Tocmai în lucrurile lăsate de Iancu în umbră licărea parcă o nădejde, un răspuns la toate dorurile din ceasurile ei tulburi.

Ajunşi la Giurgiu aproape de sosirea vaporului, un plan bine chibzuit al lui Urmatecu i-a despărţit, nu fără o uşoară supărare a femeii. Neştiind sigur la ce să se aştepte, omul a socotit că e mai bine să iasă singur întru întîmpinarea noului-venit. De aceea, Jurubiţa a fost lăsată pe terasa unei biete cafenele dinspre port, de unde, printre sălcii, departe, peste Dunăre, se vedea malul bulgăresc. Nu i se mai întîmplase niciodată nici să stea singură la o cafenea, nici să vadă în faţa ei o ţară străină ! Gîndul acesta îi dădea ameţeală. Un dor o cuprinse, ca o lărgire de zare a sufletului, pe care toate întunecatele ei nelinişti mişunau. Se rupsese pojghiţa de resemnare şi cuminţenie, purtată ani de zile. închipuirea urzea, sub linia încremenită a celuilalt mal, o poftă de nebunie şi o sete de dragoste şi bogăţie. în goana zvăpăiată a gîndului, ea se opri o clipă, privind înapoi, spre viaţa de toate zilele spre care se va reîntoarce chiar în seara aceea. îşi văzu casa sărăcăcioasă, bărbatul îndobitocit, şi mereu aceeaşi suveică de drum, pe ploaie, pe ninsoare, pe căldură, de la ei la nenea Iancu şi înapoi. Şi simţi atunci un urît şi o poftă de fugă fără urmă ! Trecea prin ea în clipa în care femeile fac orice pentru ca să scape de ele şi de rostul lor

în viaţă ! Şi în lumea asta anostă a lucrurilor cunoscute şi aşezate pentru ea, intra şi Urmatecu, bătrîn, poruncitor şi ciudat. Bucuria plecării de azi-dimineaţă ea înţelesese că e numai un strop din ploaia după care jinduia. Şi se întoarse iarăşi spre fuga gîndului, mîngîind cu privirea depărtarea, de parcă ar fi căutat pe cineva.

Urmatecu, în răstimp, ajunsese departe, lîngă schela de coborîre, aşteptînd. Dunărea, după o iarnă grea, era tulbure şi umflată. In mijlocul ei se înălţa o creastă de apă, pe care valurile se încălecaţi, puternice. Din mişcarea şi repeziciunea de la mijlocul fluviului, la mal nu veneau decît unde subţiri şi sparte, ce dispăreau iute, sorbite de nisip. Pontonul se legăna încet, şi ochiul, obişnuit numai cu încremenirile dealurilor şi ale cîmpiilor, ameţea de trecerea undelor, care chemau totuşi privirea. Deodată, Iancu văzu pe firul apei venind la vale ceva, săltînd ca un butoi spart, căruia **1** se vedeau doagele. Nu desluşea bine. Era ceva albicios şi parcă zdrenţuit. Cînd se apropie, văzu : era o vită înecată şi dusă de spume, ruptă din umflătura ei putredă, prin care ieşeau coastele. Dunărea, vestită la băut, la cîntat şi la iubit, îl dezgustă, mărunţită in scursurile şi murdăriile ei. înţelese că altfel trebuie să o privească : din căutături lungi, cercetînd braţele de argint sub bătaia soarelui, între care, ca o corabie neagră şi veche, sta înfipt un ostrov. Astfel învăţînd priveliştea, zări în ea vaporul, răsărit după o pădurice de sălcii. Pe puntea cu lume înghesuită străluceau alămurile, iar steagurile austriece fluturau în vîntul subţire dar continuu, pe care numai întinderile de apă îl au. Fărîmînd valurile galbene sub zbaturi, înfoiat în propria lui spumă, vaporul trecu prin faţa schelei, cu coşul dat pe spate, întins la drum. Apoi, ocolind deodată, sosi încet, să se aşeze lîngă schelă, mişcîndu-se tăcut şi uşor pe foşnetul Dunării. Urmatecu îşi făcu loc cu privirea printre călători. Au coborît mai întîi cei de prin porturile apropiate, mici negustori şi ţărani, ducînd cu ei bagaje personale sau mărfuri pentru negoţ. Se descărcau coşuri cu cireşe, legume, ouă, putini cu brînză, într-o îmbulzeală a hamalilor, care luau toate lucrurile de pe puntea caldă de cazanele înfierbîntate ale vaporului. Un miros greu de ulei încins plutea prin aer. Abia sosită,

toată lumea alerga înspre căruțele de țară și cele cîteva trăsuri vechi și mici, care așteptau să ia călători în oraș. Aproape că nu mai rămăsese nimeni dintre cei ce trebuiau să coboare, cînd, lîngă punte, Urmatecu îl recunoscu pe Bubi. Se îngrășase. Purta o mustață lungă, roșcată, și ochelari legați în aur. Pe braț ținea o pelerină cenușie și arăta unui băiat cele cîteva cuiere și geamantane de piele ce trebuiau trecute pe schelă. Iancu se repezi să-t salute. A fost primit cu bucurie, dar și cu neatenția pe care orice călător ajuns la ținta călătoriei o are pentru cei ce-l așteaptă, continuînd încă, în preocupările lui, viața de drum, al cărui fir se rupe cu greu. De îndată ce au trecut pe țărm, vaporul a plecat. Și în liniștea ce s-a făcut iarăși deodată pe ponton, cei doi oameni au rămas tăcuți, printre cufere, sub arșița soarelui. Spiritul și curiozitatea lui Iancu dădeau ocol și îl cercetau pe tînărul baron. Voiau să știe cît e de nou și ce a adaos cu vîrsta bărbăției. Avînd acum în față un om în toată firea, pentru Iancu lucrul era de mare însemnătate, gîndindu-se la trecerea și la voința lui care ar putea schimba fața tuturor întâmplărilor pe lîngă bătrînul Barbu. Voia, într-un cuvînt, să afle ce pierde sau cîștigă cu sosirea lui Bubi. Înfățișarea neobișnuită a noului-venit îl neliniștea oarecum. Nu mai avea nici pripirea stîngace, nici privirile nesigure, mereu întrebătoare, cu care cerea aprobare și ajutor odinioară. O liniște și o anumită rotunjime în mișcări îi dădeau greutate și poate și o voință necunoscută încă de Urmatecu.

Tăcerea dintre cei doi bărbați s-a rupt cu hotărîrea de a merge la masă. Pe drum, înspre un mic restaurant, așezat la marginea orașului între sălcii, Bubi a întrebat de tatăl său, de unchiul său Ștefan și de domnița Natalia, de mult așezată în dragostea și admirația lui, aproape filiale. Iar cînd a fost să ia loc, Iancu și-a încercat cea dintîi socoteală. Prudent, și-o pregătise dinainte. Stînd încă în picioare, a întrebat respectuos :

— Am, coane, cu mine și pe-o cumnată ! Avea rude prin partea locului, d-aia am luat-o. Poate să mănînce cu noi ?

— Da, firește că da, să poftească !

Și i s-a părut lui Urmatecu că în răspunsul acesta, chiar iute și sprinten, al lui Bubi parcă întrezărise ceva.

Cînd s-au găsit față în față Bubi și cu Jurubița, privirile le-au fugit peste umăr la amîndoi. Iancu însă i-a cîntărit dintr-o ochire. Apoi s-au așezat. Masa trebuia să se alcătuiască din lucruri proaspete, din pescărie și trufandale. Și, într-adevăr, veni o mămăligă rumenă, prinzînd coaja dulce chiar în fața musafirilor ; ochiurile înecate de unt cald sfîrîiau gălbenușurle lor coapte în cercurile albe ; șalăii argintii, teioși, cu carnea sărind de pe os, lăsau o răcoare de baltă parfumată cu lămîie. Paharul era cu brumă, iar cireșele, mustoase și lucii, își înnodau cozile in buchete, pe după bucăți mari de gheață. Cu privirea lui scurtă, dezbărată de ochelari, Bubi căta din cînd în cînd înspre femeie, adăugind cîte o vorbă despre bunătatea mâncărurilor și dorul dus după ele. Nădăjduia, câteodată, că aceleași lucruri, pregătite de mîna ei, ar fi fost și mai gustoase. Jurubița zîmbea, roșea și tăcea. Sta la pîndă de la începutul mesei să spună ceva și nu izbutea. Ii era frică de amîndoi bărbații și de ea. Se temea că nu va găsi ce trebuie, cu adîncime și înțeles. Urmatecu nu-și părăsea auzul ascuțit și ochiul ager. Vorbea puțin și lega multe. Deodată Bubi ceru un taler. Cuvîntul îl nelinişti pe Iancu și îi dădu parcă o urmă din ce căuta. Mai auzise vorba asta mereu, mai ales din gura unui anumit om, dar acum nu știa care. Și căuta, cu credința că e ceva serios de găsit aci. De aceea spuse în gînd de cîteva ori cuvîntul taler, lăsîndu-1 să cheme din auz în ochi imaginile în întretăierea pînzelor lor neclare. Ce nu trebuia, se destrăma ; ce era bun, se închegă. Și în felul acesta, rupînd, lăsînd și culegînd, văzu deodată în lumina minții pe Umflatu. într-adevăr, Ioachim Dorodan îmbătrânise cu o vorbire mai veche și mai neaoșă. Obișnuita „farfurie" nu se găsea în rostirea lui. Și în gîndul lui Urmatecu o apropiere se făcu și o umbră îl posomori. Ura veche, paza nouă și nelămurirea mai ales nu-i dădeau pace. In realitate, insă, întortocheatele lui drumuri de bănuieli erau greșite, căci uita acum că murise numai de puțin timp, la Viena, Dumitrache Barbu, unchiul mai mare al băiatului. De la acest Dumitrache, boier luminat, cu tragere de inimă pentru limba pe care o vorbea curat,

luptător în tinerețe, fugit pe la Brașov în timpul holerei și al urgiei, deprinsese Bubi nu numai un smalț al vorbelor, pierdut mai tîrziu, dar și un cuprinzător dor de oameni și locuri din țară, în care acum reîntoarcerea încerca să așeze realitățile cu înfrigurare. Din această încîntare, dovedită încă din cele clintii clipe, veneau neînțelese bucurii și curiozități pentru tot ce descoperea în jurul său noul-sosit, precum și nedumerirea lui Urmatecu și a Jurubiței, de atUa dragoste pentru ticăloșia românească.. Oricît era de uscată priveliștea și de dărăpănată circiuma, entuziasmele lui Bubi creșteau. Și nu era numai ceea ce vedea și simțea, ci copilăria cu amintiri, ținute vii de boier Dumitrache ! Străinătatea trăsese doar o pînză ușoară de vremelnică uitare, ce se destrăma. Și din regăsirea cu cele de demult, Bubi vorbea cald despre ființe și lucruri. Era credincios și evlavia lui se reîmprospăta cu atmosfera pămîntului. In întrebările repezi pe care le punea amintindu-și de servitorii bătrîni și de colțuri de casă. întrebă și de icoana lor, la care ținea atît ele mult, așezată la biserica Olari.

Dar Urmatecu n-a știut ce să răspundă. Biserica nu l-a ispitit niciodată. In gîndul lui, el o punea la un loc cu cimitirul. De la Joia mare pînă la clopotele zilnice, care băteau rar, de cîte trei ori, vestind un mort în mahala, întristînd după-amiezile, Urmatecu avea groază de tot ce-i aducea aminte de moarte. Și biserica pentru el, înainte de orice, era un loc al morții și pentru morți. Dintr-o pornire de a-i uita și a-i tăgădui, știau toți că, în împrejurări triste, el are un fel al lui ciudat de a fi, cu care dealtfel lumea se deprinsese. Spunea, de pildă, că lasă, cu limbă de moarte, să fie așezat în coșciug cu un păhărel la ureche. Cerea ca la moartea lui să i se pună lăutari, cu cîntece fără perdea, iar el însuși, de cîte ori nevoia îl ducea prin case vizitate de moarte, nu voia să vadă mortul și rîdea mereu, glumind cu lucruri deșucheate.

De întrebarea lui Bubi, însă, de data asta l-a scăpat Jurubița. Ca orice femeie, cu păcate multe de iertat și cu prevederea de a nu și le mărturisi decît la altarul „care ar-e urechi, dar n-are gură", după cum spunea ea, femeia se închina des în lăcașurile cu renume în lumea

credincioșilor din București. Și biserica Olari era una din cele mai des cercetate.. De aceea, Jurubița, cunoseînd-o, • Iar neștiind icoana, dibui, pentru a-i face plăcere baronului. Ea vorbi cu căldură, dar nu putu să spună un lucru precis. Căuta, încerca ; dogoarea ei reținută, așteptînd de mult, găsise însă un drum. Și furînd căldura, răsunetul, cuvintele grăbite și privirile grele și stăruitoare, încărcate de clipiri mărunte, din nemărturisita bucurie a clipei de față, mai ales din nădejdile ei, femeia povesti cu ele frica, și speranțele, și credințele rugăciunilor sale. Urmatecu o asculta aproape uimit, nerecunoseînd-o, iar tînărul simți cum cugetul i se aprinde. Era o emoție puternică care îl cuprindea în fața acestei sincerități și-i făcea bucurie Jurubiței. Cu mintea atît înțelegea baronul. Simțea, însă, nici el nu știa cum, ceva venind spre el, o dată cu vibrarea aerului luminos din jurul feței ei, încinsă de nămiez. Vicleana strecurare a femeii în altă haină a sufletului nu lăsa urme. Și mulțumirea rară și subțire, din lucrurile inimii, Bubi crezu că o găsește în Jurubița. Se vedea bine însă că femeia nu cunoștea icoana. Numai aprinderile puternice și bine ticluite se asemănau între ele. Icoana lor, a Bărbilor, și mai ales a lui, era un Isus. La plecare el l-a așezat la biserica Olari.

Acum însă nesiguranța Jurubiței și lunecarea ei pe vorbe și priviri făcu să se nască o bănuială la Bubi. Ș: bănuiala, strecurată încet, că femeia nu cunoștea icoana și că a încercat un joc, îi strică din frumusețea gîndului. Noua prietenie a lui Bubi cu Urmatecu și Jurubița se lega, dar cu ochiuri largi. Erau goluri care veneau și din firea și din noua stare sufletească a tînărului. In tren, el se lăsă furat de priveliștile care îl îndepărtau de ceea ce ceilalți doi ar fi vrut să aibă mai iute : Urmatecu, cunoașterea limpede la ce gîndește despre avere și gospodărirea ei, iar femeia, semnele, tot mai multe, legate între ele, de cum i-a plăcut ! Cînd au ajuns spre seară la București, amîndoi erau nelămuriți. In trăsura cu care se întorceau de la gară, după ce s-au despărțit de Bubi în casele boierești, au tăcut tot drumul, fiecare în colțul său. Se simțeau că, dacă vreunul ar fi rostit un cuvînt, s-ar fi certat.

VII

Cînd Urmatecu a ajuns la el acasă, după ce a lăsat-o pe Jurubiţa, se întunecase. Aci s-a mirat de porţile de fier larg deschise, de o lăcăraie în curte ce nu semăna a urme de ploaie şi de o neobişnuită neorânduială. Toată casa era stinsă, deşi era devreme. Numai din fund, de unde locuia Lefterică, deasupra bucătăriei, bătea o lumină slabă. Cîteva vecine, ghemuite lîngă poartă, şuşoteau între ele. Una, recunoscîndu-l prin întuneric, se apropie sfioasă :

— Dumneata eşti, maică, dom'le Iancule ? Da' mare noroc aţi avut, începu ea, vrând să prindă vorba.

Şi Urmatecu nu înţelese. Cînd bătrâna l-a văzut atît de nedumerit şi a auzit că a lipsit o zi întreagă, abia atunci şi-a dat drumul cu toate pe cîte le ştia.

Spuse că dimineaţa, să fi fost zece, domnişoara Amelica, vrând să caute ceva, s-a suit în pod. Şi aci, vecina nu ştia bine şi se frămînta toată, de la o luminare sau de la un felinar, s-a aprins podul. Şi casa a început să ardă cu pălălaie. Urmatecu n-a mai aşteptat şi s-a repezit în curte. O boare de vînt stîrnit îi aducea din întuneric un miros acru de fum şi de foc stins. Omul atunci începu să strige :

— Mito ! Cucoană ! Lefterică ! Ce e aici ? Ce, aţi murit ?

Şi numai dinele a răspuns, cu un lătrat înfundat, închis undeva. Iancu însă nu înceta. Striga şi căuta un drum, căci pe treptele obişnuite ale intrării erau îngrămădite o mulţime de lucruri, al căror rost, prin beznă, nu îl putea afla. într-un tîrziu, la chemările lui zgomotoase, îi răspunse un : „Sss ! Taci, pentru numele lui Dumnezeu !" *Şi* coana Miţa fu lîngă el.

— Vino încoace, că scoli vecinii ! şi cu o siguranţă şi tristeţe în glas, ca o poruncă ce a supărat şi mai mult nerăbdarea bărbatului şi-i mări neliniştea, femeia îl apucă de braţ şi îl duse încet pînă în casă.

Cînd îl văzu la lumina lămpii, speriat şi gata să strige, coana Miţa îi spuse răstit :

— Ne-a ars casa ! Da, a ars în fund... Dar destul! Nu începe iar cu nebuniile dumitale, că nu e numai atît!

— Da' ce mai e ? făcu el cu sfială.

—- Fata şi-a rupt piciorul, şi Lefterică s-a prăpădit !

Şi faţa încruntată a coanei Miţa în cîteva clipe se destinse şi se lăţi în schimonoseala obrazului care trece înspre rîs sau înspre plîns. Apoi veniră lacrimile, şi un geamăt înfundat, care în durere o schimbă pe femeie în copil, dădu măsura deznădejdii.

într-o clipă Urmatecu se simţi împresurat ca de duşmani. Vru să se apere şi nu putu. Vru iarăşi să strige, să înspăimânte cu gura, ca de obicei, dar simţi că nu are pe cine. Fără să-i stea nimeni în faţă, trebuia să asculte şi să se supună. Toate cele povestite de soţia lui, şi mai ales neaşteptatul întâmplării se învîrteau în minte ca o morişcă. Deodată îşi aminti de Amelica. Sări şi, iarăşi strigînd, de parcă s-ar fi putut răzbuna de tăcere, zise :

— Ce-i cu fata ! Unde e fata ?

Coana Miţa nu răspunse, dar îi făcu semn cu capul spre uşă.

Greoi, Iancu porni într-acolo. în odaia Amelicăi erau strânse toate rudele, vorbind pe şoptite despre cele întîmplate. Cînd l-au văzut, au tăcut, iar Amelica a închis ochii.

— Ce are fata tatii ? rosti Urmatecu, apropiindu-se de pat.

Privind-o sub plapuma umflată de perinele aşezate dedesubt, pe care zăcea palidă şi tăcută, el simţi că i se umezesc ochii. A încercat atunci să o mîngîie pe frunte. Dar Amelica, fără să-l privească, întoarse capul, se trase la o parte înspre perete şi gemu. Iar Urmatecu rămase eu mîna întinsă. Simţea cum durerile cresc pentru el, ca o apă. Şi privind iarăşi înspre toţi „ăia" care erau prin casă, avu poftă să urle la ei şi să sfărâme ce-i cade sub pumni. Dar se stăpîni. Şi, cu acelaşi pas greoi, trecu iarăşi lîngă soţia lui, în camera vecină. Aci, coana Miţa l-a povestit că fusese doctorul, că ©mul şi-a dat toate silinţele şi că mai aşteaptă şi el pînă a doua zi, să vadă ce se va întâmpla cu fata. Şi mai adaose că, dacă lucrurile nu vor merge bine, vina nu e a lui. Şi spunea coana Miţa că doctorul a dat din umeri. La auzul acestor cu-

vinte, Urmatecu simţi că ameţeşte. Tot ce n-a putut împotriva nimănui zbucni deodată. Mînia şi mîhnirea de lîngă patul fiicei sale acum îi zvîrliră braţele în aer. Şi împotriva doctorului, care n-a spus cu siguranţă că fata lui se va face bine, îşi descarcă furia şi tînguirea dureroasă de părinte care nu mai găsea calea Inimii înspre copilul său.

— Dacă nu o vindecă, îl împuşc şi mă-mpuşc ! răcni Iancu, deznădăjduit.

Violenţa aceasta cu vorbă mare nu găsea preţ la coana Miţa, care-l privi lung, parcă acum îl vedea prima oară. Sub ochiul ei, bărbatul se zbătea în cuvinte umflate, după cum îi era firea la durere, dar se ştia şi urmărit, şi cîntărit. Şi privirea liniştită îl potoli cu încetul, ca o mînă. începea să simtă Urmatecu că soţia lui acum ar mai aştepta ceva de la el. Şi o clipă şi o mirare îl opriră din zbucium. Se mira că şi lui i s-ar putea cere să mîngîie pe alţii, cînd, după cîte i s-au întîmplat, socotea că numai el are dreptul la mîngîiere. Dar cercetînd în el cu limpezime, se văzu vinovat. Şi, apropiindu-se de soţie, se aşeză alături, spunînd :

— Toate ne-au venit deodată, Mito ! Cum s-a întîmplat ?!

Femeia îi povesti că, într-adevăr, din nebăgare de seamă, Amelica aprinsese podul ; că, la strigătele ei, nimeni n-a îndrăznit să alerge şi să-i vină în ajutor, afară de Lefterică. A trecut prin flăcări, a smuls-o pe fată şi i-a dat brînci pe scări, să o scape. In cădere, Amelica şi-a rupt piciorul din şold. Iar el a rămas să scormonească prin pod. Căuta un lucru pe care îl pusese odată la păstrare şi îl botezase, nici el nu ştia de ce, ,,patul lui Napoleon". Era o jumătate de ou mare de faianţă, pe marginea căruia stăteau în echilibru doi îngeraşi. Il aruncase domniţa Natalia, fiindcă-i fusese trimis o dată, plin cu flori, Ide un necunoscut, şi îl strînsese Urmatecu ; dar Iancu îl aruncase la rîndul său, pentru că i-l ceruse Jurubiţa, şi-l strînsese Lefterică. Ce va fi adaos închipuirea lui acestei jumătăţi de ou cu îngeraşi şi ce va fi gîndit el despre împăratul francezilor, nimeni n-a ştiut niciodată ! Sigur însă era că ţinea mult la acest lucru, şi de frică să nu-i ia Jurubiţa urma, îl ascunsese în pod. L-a căutat cu înfrigurare, pînă ce o bîrnă groasă, cu jeratic pe ea, l-a prăbuşit. Cînd s-au suit pompierii şi au stins focul, l-au găsit pe Lefterică respirînd încă, dar fără cunoştinţă. înainte de apusul soarelui, s-a sfîrşit, şi nici n-a mai recunoscut, nici n-a mai Vorbit. Dădea numai semne, în neştiinţa lui, de groaznice dureri. **Şi** coana Miţa se ridică. Apucîndu-l iarăşi pe Iancu de braţ, porni spre uşă, fără să mai spună un cuvînt. Urmatecu nu îndrăzni să se împotrivească. Au trecut un geamlie lung, au urcat în fund cîteva trepte si au intrat în odaia lui Lefterică, unde Iancu nu pusese niciodată piciorul. Era o încăpere mică, în care se simţea parcă mîna unei femei. Cîteva scaune şubrede, cu ciucuri de lînă colorată, un scrin cu o mulţime de nimicuri, două oglinzi împodobite cu funde de mătase şi un pat de bronz, cu dantele late şi scrobite ale cearşafurilor, mobilau încăperea. Pe mescioare, lucruri de care nimeni nu se atingea : ouă roşii învechite, pahare tăiate din sare, amintiri de la Ocnele de la Slănic şi fotografii scoase pe tablă, de prin bîlciuri, stăteau ca podoabe. O luminare ardea, iar o perdea albă, ieftină şi curată, flutura prin ferestrele deschise.

Urmatecu s-a oprit în prag, lăsînd-o pe coana Miţa să îngenuncheze lîngă fratele ei. Lefterică, care fusese liniştit toată viaţa, zăcea acum cu un zîmbet pe faţă. Gura şi ochii nu-i erau bine închişi, iar barba, pîrlită de flăcări, se mistuise, rămînînd numai cît o umbră. Capul se micşorase şi semăna cu al unui iepure de casă. Mortul era puţintel, înfăşurat în haina lui lungă şi neagră, cu mîinile ascunse în mînecile largi, pentru a nu **i** se vedea arsurile. O neorânduială nouă a întîmplării, făcută din vase uitate, din linguriţe şi foarfeci căzute, din sticle destupate ; se vedea dezordinea care schimbă, la moarte şi la mutat, lucrurile de la locul lor. Un ciorchine de liliac ascundea o arsură mare la urechea dreaptă, iar o muscă grea revenea cu zbor zgomotos mereu pe faţa mortului, pe un acelaşi loc al frunţii, de unde alerga de-a lungul nasului înspre gură. Urmatecu, privind-o, nu a putut să nu-şi treacă puternic palma pe faţă, scuturîndu-se de gîdilătură. Deşi coana Miţa desluşea cu simplitate **şi** bunătate cele cîteva lucruri care puteau să i se întîmple în viaţă şi ar fi fost înclinată să dorească în asemenea

împrejurări împăcarea şi înţelegerea, moartea fratelui ei o apropia atît de mult de el şi de soarta lui de totdeauna, încît, fără să vrea, cu ochii roşii, printre suspine, îi şopti soţului său, cu un glas fără intonaţie :

— Ţii minte, Iancule, cît ţi-ai rîs de el pe cînd trăia ? ! Săracul! \

Urmatecu, fără să spună vreun cuvînt, ieşi, căci acelaşi lucru îl frămînta şi pe el acum. Gîndul său rostit în acelaşi timp de Miţa, în faţa mortului, îl îngrozi. Trecu pînă în curte, unde, în întuneric, începu să respire adînc. Nici nu se împlinise un ceas de cînd se întorsese acasă, şi multe lucruri la care nu se gîndise niciodată se năpustiseră asupra lui. Privea în dreapta şi în stîngă umbrele negre şi scunde ale caselor vecinilor săi şi dorea să li se fi întîmplat lor tot ce s-a abătut asupra lui. Nu-i ura, că nu-i cunoştea, dar le pizmuia liniştea în care îşi dormeau noaptea. Simţea că somnul lui n-o să vină în casa asta. De aceea, suind încet treptele de pe scară, şi-a chemat soţia. I-a dat bani pentru cheltuielile de a doua zi şi a rămas tăcut şi ruşinat.

— Vrei să pleci ! Ştiu, îi spuse coana Miţa, că dumneata tot nu eşti bun la nimic ! Du-te, rămîn eu aici !

Şi Urmatecu se bucură, de parc-ar fi fost iertat de-un păcat.

De cum a ieşit pe poartă, sufletul i s-a schimbat. Strada încerca să adoarmă. Trecătorii erau rari. Pe la porţi stăteau de vorbă femeile, pe scăunele. Din cînd in cînd, se înfoia cîte un vînt iute, care făcea să foşnească plopii. Un miros dulceag de floare era risipit prin noaptea înaltă, în fundul căreia licăreau stelele. Urmatecu mergea încet, simţind tot mai mult cum scapă de povară. Pe el ceea ce vedea îl făcea să uite uşor ceea ce văzuse. Aşa fusese toată viaţa ! Şi acum, ajutate de depărtare, gîndurîle i se aşezau în alt fel. Pentru înmormîntarea lui Lefterică o să dea cît trebuie, ca să-1 îngroape frumos. Casa are să o repare, că bani are, ba o s-o mai şi mărească, pentru că tot îi mai trebuiau cîteva camere în fund, iar piciorul Amelicăi... Aci, o umbră întunecă bucuria cea nouă. Dar se risipi iute : Miţa era liniştită, şi doar ea a vorbit cu doctorul, şi apoi mai e încă o zi pînă să se ştie ! Şi o zi multe aduce ! Un singur lucru ştia : de acum s-a

isprăvit cu şcoala fetei. Nu mai vrea să o chinuiască. Şi de învăţat o să înveţe şi acasă. Că e aproape fată de măritat. Şi liniştea şi puterea se reîntorceau cu încetul în el. Pe măsură ce se simţea tot mai îmbărbătat, îşi încerca glasul cu un fel de mormăit prin întunericul şi pustiul străzilor, ca şi cum se pregătea să strige sau să înjure. Şi, astfel, tot ceea ce cu cîteva clipe mai înainte i se părea greu şi de neînvins, acum i se părea deodată firesc şi uşor. Simţindu-şi siguranţa fiinţei sale, se bucură şi, găsindu-se cu totul limpezit, se mîndri de el şi de minţea lui „Capul să trăiască !" rosti, în cele din urmă, cu jumătate de glas. Avea nevoie să se audă, ca pe cineva din afară de el, care să-i spună ultimul cuvînt!

Cînd a bătut la uşa Jurubiţei, toată călătoria de Îs Dunăre şi întîmplările ei îi erau departe în minte, de parcă s-ar fi petrecut cu ani în urmă. Proaspătă i se păru că e numai dragostea lor, ce ţinea de atîta vreme. A bătut de cîteva ori pînă să-i deschidă femeia. Ea l-a întîmpinat în prag cu un simplu :

— Ştiam că ai să vii, nene ! sunînd ca o resemnare.

Jurubiţa aflase totul de la servitoarea ei. Tudorică era la serviciu şi fusese şi la foc.

De la intrare, Urmatecu îşi luă iubita în braţe, acoperind-o de sărutări. Apoi trecură în iatac. Jurubiţa nu se culcase. Pe o masă, un pătrat de cărţi de joc întinse arăta o pasenţă întreruptă. Cîteva dulciuri şi ţigări începute dovedeau că femeia îşi trecea de urît. Gîndul că pe el îl aştepta îl îneîntă. Cuprinzînd-o iarăşi, o sărută prelung pe ceafă şi în părul moale, cu miros de levănţică. Ea se lăsa în braţe ca întotdeauna. Dar dacă Iancu i-ar fi putut atunci prinde privirea ce fugea peste umărul său şi se agăţa în odaie de un lucru pe care nu-1 vedea, s-ar fi mirat şi s-ar fi neliniştit de golul din adîncul ochilor ei negri.

Urmatecu îi făgăduise, în gînd, lui Lefterică o înmormîntare frumoasă, recunoscător poate că a luat asupra lui nenorocirea cea mai mare. A doua zi, după ce s-a încredinţat că fata o să scape şi nici măcar nu o să rămînă şchioapă, şi după ce cu o nouă mulţumire de sine

a văzut că limpezile lui socoteli se adevereau, a pornit şă se ţină de cuvînt. S-a dichisit, reîntors la el acasă, îndelung, după cum îi era obiceiul. Acum, la lumina dimineţii, toate urmele focului îl supărau mai puţin. Pînă şi mortul, pe care îl ştia în odaia din fund, nu-l mai neliniştea. Calm, îşi făcea toate metehnele îmbrăcăturii, strigând slugile, trimiţînd după coana Miţa, pentru că nu-şi găsea un nasture, înjurând în gura mare, încurcînd toată lumea şi glumind, ca şi cum nu se întâmplase nimic. Aproape de miezul zilei, porni. Pregetînd să umble strigă cea dintîi trăsură ce-i ieşi în cale. Birjarul îl înitîmpină cu un : „Sărut mîna, coane Iancule !" la care răspunse : „Bună dimineaţa, băiete !" Şi mica întîmplare îl mulţumi. Era iarăşi una din mîndriile lui, pe care o amintea adeseori, spunînd că-l cunosc toţi birjarii, chelnerii şi lăutarii din Bucureşti ! Stătu puţin, uitîndu-se la cai. Ii arătă birjarului că cel din dreapta se coseşte, dar îl lăudă de luciul scos din perie la ţesălat şi de curăţenie. Apoi se urcă, întârziind pe scară şi aplecînd trăsura sub greutatea lui. S-a aşezat la mijlocul trăsurii, foarte în faţă pe perină, cu picioarele desfăcute. Pe genunchi îşi ţinea culcat bastonul. Cu el făcea semn, atingând umărul vizitiului. Privea cu mulţumire, din legănatul mersului, pe trecători, în soarele ce începea să se încălzească. Coti pe străzi, recunoscîndu-şi la fiecare pas Bucureştii cu care se reîntîlnea. Largile privelişti ale Dunării, păduricile de sălcii, valurile galbene şi pline de spume, apoi neaşteptatul negru al nopţii de la el de-acasă — cu apă vărsată, cu murdărie, cu mobile aruncate, cu un miros acru de brad stins şi cu un mort scoţînd viaţa cea de toate zilele din obiceiurile ei şi trecînd înaintea tuturor prin grijile pe care le cere —• îi dădeau impresia unei reîntoarceri dintr-o călătorie îndepărtată, care ţinuse foarte mult. Ca orice om legat de oraşul său, Urmatecu avea numai cîteva privelişti pe unde îşi purta viaţa. Iubea mai ales, pe străzile dosnice, colţurile mai de curând clădite, aşa cum se întâlneau prin Izvor şi pe Podul Gîrlei pînă la Piaţa Mare. Erau case cu unul sau două caturi, fără curte şi cu intrare prin gang. Mai întotdeauna prăvălia de la colţ era o băcănie, pentru care lăcomia ochilor lui Urmatecu avea o mîngîiere. Ca o amintire din trecut îi venea mirosul de vin

p
ţa
h

Vărsat, amestecat cu săpun şi untdelemn. Butoaiele înşirate lîngă uşă îl ispiteau şi mai arunca din cînd în cînd cîte o privire la ferestre, totdeauna la fel împodobite la toate băcăniile din mahalalele Bucureştilor : cu sticle înşirate ca soldaţii, învelite în foiţă roşie, galbenă şi albastră, printre care atîrna un bec de gaz aerian. Casele acestea, cu cîte o tablă de doctor, de avocat sau de dentist la intrarea gangului, erau adeseori locuite de evrei, care, cînd se înstăreau, le clădeau după moda altor oraşe, întrebuinţînd tot locul şi lipsindu-se uşor de curte şi bolta de viţă. Urmatecu n-ar fi stat pentru nimic pe lume în asemenea case, dar simţul lui practic îl făcea să bănuiască din chiverniseala lor cum, odată cu ele, începea să crească nu numai un alt oraş, dar şi o altă viaţă de ţesute afaceri şi mari negustorii ! Şi lucrul acesta îl atrăgea. El, ca şi Amelica, iubeau strada, negustorească mai ales, cu ochiuri şi prăvălii de tot felul şi cu pietre curate. Drept spaţiu mai mare, le erau de ajuns curtea şi maidanul, iar ca privelişte, grădinile de la marginea oraşului, cu tei şi nuci, locuri de chefuri şi petreceri, unde o cîmpie ce începea, abia vălurâtă, strângea în cute de vîlcele dîte un braţ de heleşteu, cu nuferi şi stuf.

După această lume de dincolo de încăperi, măsurată de o viaţă întreagă, trăită prin colţurile tîrgului său, veneau, pentru viaţa trăită în casă, obişnuinţele lucrurilor, puţine, de care Urmatecu avea nevoie. Ceea ce se găsea pe la el prin sufragerie, de pildă : farfurii de papură, cu peşti şi vînat, de faianţă colorată, spînzurate pe pereţi ; sau în salon, vase de flori şi etajere de stejar cu fund de porţelan şi un foişor de burg german desenat; sau halbe de plumb cu capace ; sau ceasornice de bronz oprite, purtate de doi cai de marmură ; sau mese turceşti de abanos, încrustate cu fildeş — toate erau daruri de la bătrînul baron, sau lucruri strînse tot de la el, să nu se piardă. Nici unul dintre cei care intrau în casa lui Urmatecu nu le vedea, pentru că nimeni nu le preţuia. Viaţa tuturor şi a lui trecea pe lîngă ele. Adevăratele lui lucruri — în afară de proprietăţi —erau în primul rînd hainele : apoi, banii, mai ales monedele de aur, şi cîte un ceasornic sau inel. Iar ca lucruri de fantezie, avea un baston cu mîner de argint cu

monograma lui, un bici de patru cai înaintaşi şi o chitară, la care nu ştia să cînte decît un singur acord. Preţuirea citorva obiecte numai, din casa asta plină, Iancu o împărţea cu soţia şi fiica sa. Şi ele ţineau mai mult la putini şi borcane cu imurături, dîndu-le zilnicele lor îngrijiri, decît la cadre şi dovoare ! Dar ceea ce îi atrăgea mai mult decît orice era viaţa vie, mai la îndemîna bucuriilor, decît cea trecută, greu de desluşit. De aceea, la ei, pe lîngă casă, îşi găsiseră un trai bun fel de fel de animale. De la pitpalacii din ciur, atîrnaţi de-a lungul geamlâcului, şi de la Scatiii şi sticleţii din colivii şi pînă la raţele leşeşti şi găinile moţate din fundul curţii, păsările domneau aci, ca şi dinii şi pisicile. Iar iîn gîndul ascuns al lui Urmatecu, bucurîndu-se în împrejurarea locului şi de o viitoare mărire a încăperilor, trăia nădejdea îndeplinirii unei vechi dorinţe, şi anume : clădirea unui grajd pentru încă o pereche de cai, de a cărei lipsă nu se putea mîngîia.

La el în casă cărţi nu se vedeau ci numai dosare în birou. Toată lumea ştia, şi mai ales Amelica şi coana Miţa, că în ele dorm fel de fel de tertipuri, din care meşteşugul lui Iancu se pricepea să scoată bogăţii. Acest meşteşug ele nu îl înţelegeau bine, dar aveau simţămîntul că ar fi ceva foarte complicat, plin de taine şi puternic. De aceea, dosarele erau privite 'cu o anumită grijă. Erau strînse frumos şi şterse de praf, pentru a le scoate puţin din faţa de arhivă şi a le păstra ca într-o casă locuită. Amelica mai ales, avîndu-le în seamă cu răposata! Lefterică, învăţase să vadă din ele şi o faţă juridică a tuturor celor care •veneau pe la ei. Mai toţi le erau prietenii, dar şi împricinaţi, şi, mai curând sau mai tîrziu, clienţii lui Urmatecu. Chipul cuiului pe care ea ,îl cunoştea i se lega în minte de scoarţa dosarului, de culoare, de s'crisul numelui, de numărul ,şi de foşneala hârtiei lunguieţe, acoperită cu rânduri ide cerneală violetă, vorbind întotdeauna despre pogoane şi vecinătăţi şi sfîrşind cu (nedesluşite semnături de grefieri, în maldărele acestea de hîrtii, toată ştiinţa lui Urmatecu era deprinderea sa de a urmări, dintr-o veche practică de arhivar, trecut mai tîrziu portărel, procedura în forma executării ei. Cea mai mică neglijenţă a celeilalte părţi era izbânda lui ! Cu agerimea asta îl atrăsese pe bătrînul baron, cu ea îl legase şi din ea avea să-şi facă norocul! Şi la fiecare cotitură a vîeţîi, cît de neînsemnată, el gusta binefacerile priceperii sale. Asemenea plăceri nu treceau neştiute prin el; le simţea că sînt ale lui şi că sieşi şi le datoreşte. Băgase de seamă, în cele din urmă, că, legîndu-le pe unele de celelalte, viaţa lui dobîndea un mers molcom, fără primejdii, ca un suiş abia simţit, pe care pasul ii era sigur, târând şi pe ai lui după el. Atâta vreme cît Urmatecu ţinea în mînă urzeala aceasta ce creştea neîncetat, nu se temea de nimic ! Toate celelalte întîmplări, ca, de pildă, cele din noaptea trecută, cu puţin noroc şi cu bani, se puteau drege. Şi noroc avusese. Accidentul .fetei era ca şi trecut. Iar moartea nu intra în socotelile lui ! _ i • j

Acum cotea pe Podul Mogoşoaiei. Se simţea şi după legănatul mai lin al trăsurii, şi după mersul cailor, sunând în alt fel pe strada mai bine pietruită. Uliţa era strimta şi gîtuită, în aşa fel încît oamenii se priveau de aproape. Aci Urmatecu începu să fie mai cu băgare de seamă la toţi trecătorii. «Saluta adînc pe orice cunoştinţă cu vază, punînd numai cîte un deget la marginea pălăriei pentru ceilalţi. Trăsura mergea încet. Lucrurile bătătoare la ochi, din ferestrele magazinelor scumpe, nu îi erau departe. **Ii** plăceau culorile vii. De aceea, de unde vreun magazin cu lucruri alese pentru bărbaţi îi chema privirea, se uita ol atenţie, să nu uite nici obiectul, nici firma. A doua **zi** o trimitea ,pe coana Miţa, pentru că ea se pricepea şi la calitate şi ştia să se tocmească !

) In faţa clopotniţei de la casele bisericii Creţulescu, unde strada era mai strânsă ca nicăieri şi era îngrămădită de prăvălii cu nume străine, opri. Coborî şi intră într-o prăvălioară, în fereastra căreia privirea neliniştită sărea, neavînd pe ce să se aşeze. Era o îngrămădeală, ca de anticar, de statuete, de tabachere, de pinteni, de cuţite de bronz, de vase de metal, printre care, cîteva coroane de mărgele umpleau locul. Aceleaşi obiecte erau zugrăvite **şi** pe tabla firmei, unde numele neguţătorului : *Alo'is Schweickert, Bronzuri şi Coroane,* stătea scris în litere negre. i i

i Urmatecu împinse uşa, dînd drumul la o sonerie care âl vesti. Din fundul încărcatei prăvălii, prelungită cu salonul cel mare al locuinţei întunecoase, înşirată de-a lungul

le făcea să se năpustească asupra lui Urmatecu, în româneasca lor stricată, cerînd fel de fel de lămuriri. Urmatecu le da, cu o ascunsă mulțumire de zarva pe care a adus-o. 0 simțea prielnică pentru ceea ce avea de gînd. în această frămîntare a Schweickerților, gestul său avea să cadă în plin. Neamțul nu va uita niciodată că înspre el s-a îndreptat într-o clipă mare, iar ele vor povesti, cu siguranță, coanei Mița despre delicatețea soțului său. Şi cînd clipa i s-a părut coaptă, Iancu zise :

1 — Ei, şi-acum, Lică, adu o coroană de mărgele pentru biata nagodă ! Merită, săracu ! Dau cît o fi !

i In severitatea leală a figurii sale în fața morții, Schweickert se lumină cu un zîmbet. Era una din cele mai frumoase biruințe. Vedea, după visul lui negustoresc legat de mari sincerități, cum coboară din lumea boierilor deprinderea cea bună şi se întinde în lumea cît mai largă a micii burghezii româneşti, pe care din recunoştință o iubea, după cum îl iubea şi pe Urmatecu, cu toate păcatele lui. De cînd îl cunoscuse şi se împrietenise cu el, vienezul, dintr-un simț de devotament înnăscut şi dintr-o cinstită dorință de a face binele după mintea lui, se holărîse în taină să-şi ajute şi să-şi şlefuiască prietenul. La Iancu el iubea în primul rînd inteligența şi voința, puterea lui stăruitoare de a voi să ajungă într-o altă lume. îl vedea însă de multe ori stîngaci în căile pe care le apucă, după cum şi pentru bucurii îl simțea cu zări închise. De aceea, pe nesimțite, el stăruia să-l atragă în făgaşul gusturilor şi credințelor sale. Coroana de azi, Schweickert şi-o lămurea şi ca pe o înnobilare a lui Urmatecu în adîncul unei dureri, şi ca pe un sfat care cu încetul a ajuns să se schimbe în faptă.

i Liniştit şi sigur pe mişcări, negustorul aduse în fața prietenului o coroană nouă şi mare, sunînd sec din florile ei de sticlă. Erau pansele, imitate în liniile şi culoarea lor violet-închis, pe care vînzătorul o tălmăci ca pe una din cele mai alese culori ale tristeții. In mijlocul florilor, o sticlă bombată, ca o lupă, aştepta viitoarea fotografie a mortului. Schweickert privi obiectul îndelung, cu duioşie, apoi îl. oferi cu un gest scurt, dar hotărît, lui Iancu. •Acesta dădu cîteva bobîrnace, de încercare, florilor de mărgele şi mormăi tărăgănat : . .

— Spune tu, mă Lică, dacă nu ştiu eu să fac lucrurile boiereşte !

Schweickert zîmbi mulțumit. Iar Mali şi Mili se bucurară şi-l lăudară.

Din dealul Filaretului, înserările de primăvară tîrzie începuseră să aibă încremenelile de margini de lac ale frumoaselor nopți bucureştene. Asfințiturile fără o adiere, •frunzele nemişcate, liniile netede ale caselor, care, cu încetul, trec de la tighelul de foc la contururile tari de cărbune ; turtirea de cîmpie în revărsare şi în linişte, ce istrăbate Bucureştii vara, înainte ca nopțile limpezi să aducă înălțimea — toate se resimțeau la cimitir. Inmormîntarea lui Lefterică întîrziase din cauza drumului lung, şi acum, pe inserate, după ce sfîrşise ceremonia, jalnicii se căutau, rătăcind printre morminte. Iancu Urmatecu, în poarta cimitirului, fuma şi aştepta', rezemat în baston. •Pornise de-acasă pe jos, după dric. După o bucată de drum, se urcase în trăsură, iar cînd au fost să ajungă, din nou a trecut în rîndul întîi, printre frați şi cumnați. La prohod nu luase parte, rămînînd să discute, ca să-i treacă de urît, •cu intendentul cimitirului cît produce o grădină de zarzavat pe care acesta o avea prin împrejurimi. Măsurase apoi îngerii de ghips de la intrare ; numărase cîte bolți are zidul cel mare şi făcuse cîțiva paşi pe şoseaua Giurgiului, dar nu putu să meargă prea departe din cauza prafului. Niciodată nu i se păruse o înmormântare atît de lungă. Ar fi plecat bucuros, dar se temea de coana Mița, de Amelica şi de ce au să descoase mai pe urmă muierile. Şi-apoi, nu voia să strice impresia pe care o iăcuse coroana de la el. •Nimeni nu se aştepta, nici coana Mița, ca bietul Lefterică să aibă parte de aşa lucru boieresc la mormînt!

i —' O fi nenea cum o fi —• spusese chiar Lina, cumnată-sa (botezată Mau de Iancu, pentru că era mofturoasă şi se sclifosea ca pisicile) — dar vezi, are suflet!

Urmatecu auzise şi se bucurase, mai ales pentru că el şi cu Mau nu se prea făceau haz.

Acum, însă, seara i se aşeza în jur, seară de vară, şi îl seca la inimă. In sufletul său liniştit de toate treburile izbutite, chiar moartea, care mai ținea în rosturile ei ipămînteşti, trecuse. Se simțea bine ! Şi în curățenia de sticlă a amurgului, un neastîmpăr şi *o* poftă de goană şi

de dezmăţ îl cuprinse. Simţea că trebuie să scape, să dea drumul la ceva din el, să alerge şi să se obosească ! Era ca un must şi un furnicar de viaţă, ce-i umpleau obrajii şi degetele şi îi întindeau şi îi netezeau pielea. Acelaşi gust de prăpăd, care-l ajungea primăvara şi pe care-l potolea cu un chef, îi tremura în încheieturi.

Un brec mare, cu cai bine îngrijiţi, aştepta, tras la poarta cimitirului. Era brecul cu care Friţ, caretaşul, cu slujbă la palatul lui Vodă, prieten bun cu Schweickert şi cu ei toţi, adusese lumea lor la înmormîntarea lui Lefterică.

Friţ şi Lică erau „nemţii ăştia cumsecade", după cum le spunea Urmatecu, şi de care se lega tot mai mult, fie la petreceri, fie în orice alte împrejurări. Friţ era berlinez. Venise pe jos, adică într-o trăsurică uşoară şi înaltă, plină cu modele de cupele, de trăsuri, de sănii, de hamuri şi de şei, tocmai din fundul Germaniei, la începutul domniei lui Carol I. Şi în puţini ani ajunsese să umple străzile, la Bucureşti, cu trăsurile lui de tot felul, pe capra cărora vizitiii şi feciorii purtau livrelele boiereşti. Conu Ştefan, cu patima lui pentru cai mai ales, era bun prieten cu Friţ. Acesta îi născocea trăsuri pentru fel de fel de toane şi împrejurări : pentru vînătoare, cu un scaun pe patru roţi, ce se învîrtea în toate părţile ; pentru drum lung pe moşie, cu o căsuţă bine închisă împotriva prafului şi legănată pe arcuri moi, şi o aşa-numită „urlătoare" ;— botezată de conu Ştefan — brişcă joasă, tăcută, uşoară, de înhămat cu un singur mînz şi cu două locuri : unul pentru boierul care mîna şi altul pentru ţiganul care cînta... bună la lumină de lună şi la iubit! Friţ înţelegea trăsnăile boierului şi pe ale muşteriilor săi şi le servea, priceput. Scund, bine legat, cu un ciuf de păr cărunt pe frunte şi cotlete zbîrlite pe obrajii rotunzi şi stacojii, sărea uşor pe roţi şi pe capră, cu toată burta ce-i pornea de sub gît. Era bun la chef, ştiind să cînte frumos şi să bea bine. Şi brecul lui Friţ sta acum la poartă, parcă pentru pofta lui Urmatecu !

i Cea dintîi care a ieşit din cimitir a fost Jurubiţa. Rochia neagră îi prindea şi mai bine formele, iar braţele, sub văluri, îi erau şi mai albe. Un parfum greu, obosit de căldură, îi plutea în jur. Cînd l-a văzut pe Iancu, parcă

s-a ferit şi şi-a împletit pasul. Urmatecu n-a pierdut-o însă din ochi. Va să zică, nu se înşela : Jurubiţa avea ceva, îl ocolea ! O mai prinsese încă de două ori : o dată, cu o privire piezişă, măsluită în clipit de pleoape ; iar a doua oară, cu cîteva vorbe, pe care abia i le-a înţeles, pentru că şi le omorîse pe buze. Dar erau numai lucruri pe care greu le prindeai. Omul a şi crezut că-şi face doar păreri, căci de îndată ce se apropia de ea şi stăruia în vorbă sau mîngîiere, totul se topea. De aceea, acum, ca să o încerce în nedumerirea ei, îi trecu iute braţul pe după mijloc, cum nu se aştepta. Jurubiţa închise ochii şi i se lipi de piept, ca şi cum s-ar fi dat. El simţea fierbinţeala trupului moale şi jilav sub stofele subţiri şi îmbălsămate. Şi gustul de iureş al lui Urmatecu crescu. De aceea, făcîndu-i vint puternic, o urcă aproape pe sus în brec, rostind c-un glas sănătos şi rotund :

— Aruncă-te !

Curajul i se limpezise şi îşi hrănea singur pofta de ce o să se întîmple. Rînd pe rînd au venit Tudorică, Paula Zehi, Schweickert cu Mili şi Mali, Friţ caretaşul, Ivanciu şi boier Lefter. Pe toţi, Urmatecu i-a urcat poruncitor, cu acel nerăbdător ,,aruncă-te !" El însuşi sta pe capră, cu mîna pe hăţuri. Iar cînd au apărut coana Miţa, cu cumnatul ei Jean, cu Mau şi coana Ţinea, mama mortului, Iancu a mai strigat vesel :

— Noi o luăm înainte ! a dat bici cailor şi a pornit, ca nimeni să nu-l ajungă.

Fugea, pentru că îi era oarecum ruşine de nevastă-sa, îi era silă de gura lui Mau şi-l plictisea dojana tontului de cumnatu-său. Strînsese ce putuse şi pornise în seara asta de primăvară să-şi dea drumul inimii.

Brecul alerga prin praful moale şi gropile de la Filaret. Au trecut în zbor pe lîngă Cuţitul de Argint; au lăsat gara la stînga, unde se aprindeau triste lămpile de la intrare, au coborît în goană, şi cu o smucitură a lui Iancu, de care caii îşi aruncau capetele unii pe coamele celorlalţi şi îşi stricau gura de zăbale proptindu-se în picioarele din faţă, ca de o prăpastie, au oprit la „Suzana".

Sub o tufă mare de liliac, pe deasupra căreia începuseră să sară stelele din înfiorarea plopilor, s-a întins masa, tăcută, cu o tristă cuviinţă, aşa cum se cade unui praznic

de înmormîntare. Cu toţi s-au spălat pe mîini, ca după mort ; apoi, cele dinţii pahare le-au vărsat pe pămîntui uscat, pentru cei răposaţi. Intre Jurubiţa, fără chef, şi Paula, dispoziţia lui Urmatecu crescuse iute. Repetînd pe multe glasuri, mai ales lui Schweickert : „Vezi, mă, ce e emul !", de la un pahar la altul, vocea i se schimba, privirea i se aprindea. Iar domnişoara Zehi îl admira. Cele cîteva lacrimi ale prieteniei, vărsate .pentru Lefterică, se duseseră cu totul, o dată cu imaginea lui, care semăna, faţă de ceea ce vedea şi o atrăgea la Iancu, cu un chip din apă lîngă o săpătură în lemn. Nu-l mai întîlnise pe Iancu din seara jocului de loton. Dar nu-l uitase. Dimpotrivă ! Se mira chiar cum amintirea lui stăruie şi o chinuieşte. Firea ci, feciorelnică, romantică şi întirziată, cuprinsă de această patimă, izbutise să-i dea un fel de aiurare a simţurilor. Ele îl reaminteau şi-l chemau. Zgrunţurosul zidurilor de la şcoală, gros văruite ; lemnul pălimarelor cu aşchii şi neduri ; bolovanii din curte, unde piciorul se frămînta şi se chinuie — toate aceste dureri, îndurate cu greu de trupul slab al fetei, îi reaminteau de Iancu, şi mai mult de gîndul de bărbat şi de putere pe care ea îl lega de el ! Pînă la marginea suferinţelor trupeşti ale domnişoarei Zehi, ajungea o amintire cu care purta şi se închega acolo, din întreaga ei fiinţă, o icoană aproape eroică a lui Urmatecu, de care Paulina nu se putea dezlipi. Ochii ei mici şi oblici, spunînd bunătate şi o nesfîrşită naivitate, îl priveau cum se înfierbîntă neînfricoşat. Căci o anumită umbră de nelegiuire, de care ea se temea, plutea pentru Paulina peste ospăţul acesta, ce uita, prin frînturi de cîntece începute ici-colo, de mortul abia închis în groapa lui. Din cînd in cînd, Iancu îşi ciocnea paharul cu al ei, şoptindu-i :

— Nu-i mai bine aşa, domnişoară ? Ba-i mai bine ! !Ei, atuncea, hai noroc !

Apoi, ca şi cum ar fi vrut să o îmbărbăteze, o apuca de mîna uitată pe masă, o strîngea tare şi rămînea aşa cîtva timp.

Paulina se simţea pentru prima dată, cu groază, străbătută de o nespusă fericire ! Lumina, ce se aşază pe fruntea oricărei femei în asemenea clipe, lăsa acum o palidă răsfrîngere pînă şi pe urîţenia ei. Urmatecu simţea înspre ea ca un drum deschis, pe care oricînd putea să apuce. In schimb, spre Jurubiţa trăgea numai din cînd în cînd cu coada ochiului. Femeia voia hotărît să nu vadă ceea ce se petrece lîngă ea. Găsea lucruri multe de spus soţului ei, Tudorică, adîncit în farfurie. Iancu însă n-o lăsa să-i scape uşor. Cînd 1 se părea că Jurubiţa, izbuteşte într-adevăr să-l uite şi să nu-l vadă, lega vorba cu Paulina. Apoi punea cîte o întrebare pe care o îndrepta tot înspre ea, sau o apuca de braţ. Jurubiţa tresărea şi se dezlipea de degetele lui, privindu-l ţintă, îndelung, tăcînd. Iar după ce jocul acesta a ţinut mai multă vreme, femeia şi-a tras puţin şi scaunul de lîngă el, lăsîndu-se obosită pe umărul soţului ei.

\ — Mă rog, mă rog !... mormăi Urmatecu, apleeîndu-se ca numai ea să-l audă.

La masă, fiecare îşi vedea de rostul său. Mîncînd, Mali şi Mili mărunţeau pe limba lor întimplările zilei. Friţ încerca un cîntec cu Lică Schweickert. Tudorică picotea, sătul, fără să înţeleagă stăruinţele nevestei sale, iar Ivanciu, tăcut, îmbuca. Boier Lefter îşi dezlipi într-un tîrziu buzele. După ce îşi jelise nepotul şi finul şi îşi băuse amarul, spuse ca pentru el, cu o privire sticloasă şi tulbure :

— Omul e ca oul ! Cade jos şi se sparge ! Asta e !

Puţină oboseală şi o anumită stîngăcie la petrecere se lăsau pe cei de la masă. Unii nu voiau, alţii nu îndrăzneau să înceapă. Şi cîntecelor lui Friţ le era parcă teamă să urce. Chiar Urmatecu se simţi furat de gînduri. Dar deodată, nelămurit, urzeala de vorbe şi de gesturi dintre cele două femei îi stîrni. Şi dînd cu pumnul tare în masă, de săriră farfuriile şi se vărsară paharele, strigă :

— Drepţi ! Nu dormiţi !

Toţi au tresărit. După o clipă de încremenire, rîseleîe şi-au dat drumul. Un ţambal, care abia aştepta, ie-a răspuns în surdină, cu un iz de cîntec vechi, dintr-un tufiş apropiat. Luna grea şi plină urca încet pe după case, albind frunzele şi potecile grădinii.

— Să vie vin şi lăutari ! porunci Iancu înviorat.

Glasul lui Friț, prinse p.itere. Simțind că de acolo o să înceapă, lăutarii s-au strîns în jurul lui, ascultînd un vechi cîntec de pădure şi dragoste germană, după care alergau să-i lege isonul, după ureche,

i — Bravo, neamțule ! strigă Urmatecu, bucuros că s-a Spart gheața. Vino-ncoace, să te pup !

i< Şi cu paharele pline, şi cu degetele ude de vinul rece, cei doi oameni s-au îmbrățişat îndelung la acest început de chef adevărat.

VIII

\\ întotdeauna cafeaua se servea in casa domniței Natalia în salonaş. De acolo, prin toate uşile deschise, se putea vedea întregul cuprins al locuinței fără etaj, întinsă de-a lungul unei grădini. Ceea ce din prima clipă te mira în casa asta încărcată era impresia că toată lumea nu calcă, ci pluteşte. Lipsa de orice fel de zgomot, datorită covoarelor groase şi moi întinse pretutindeni, căptuşea casa cu o linişte în care vocile se auzeau limpezi, desprinse parcă de trup, dacă închideai ochii, şi tot atît de lămurit se auzeau ciripitul şi întrebările feluritelor păsări din colivii.

Salonaşul era închis în draperii grele de catifea. Fotoliile, cu picioarele aurite şi întortocheate, legîndu-se în liniile lor de cadrele ovale ale portretelor, multe, aveau fiecare sub ele o blană. Etajere de lemn şi de bronz, şubrede şi înalte, abia ţinîndu-se drepte sub povara nimicurilor de tot felul, daruri şi amintiri, încurcau colțurile. Singur un pian mare şi veşnic deschis, încărcat de note, limpezea un loc, lîngă perete. Alături, o sofa, cu multe perine de mătase, se vedea a fi locul ales pentru citit, căci avea pe o măsuță o lampă înaltă cu glob mat, care dădea seara o lumină rotundă şi lăptoasă. Toamna, cînd uşile erau deschise la intrare,' vîrtejurile aduceau pînă în pragul salonaşului frunzele uscate, iar vara, de pe sofa, se vedeau trandafirii galbeni de lîngă uşă.

Fusese o masă de regăsire. Convorbirile țesute din constatări şi amintiri, aşa cum se întîmplă după lipsa îndelungată a unei ființe, ce vine dintr-un loc de care tu însuți eşti legat, trecuseră încet cu oaspeții, fără a se întrerupe, din sufragerie în salonaş. Aci totul continua : şi vorba, şi serviciul amănunțit al ceştilor, dulciurilor şi țigărilor, făcut de mai multe slugi decît ar fi trebuit. Ca şi risipa lucrurilor, belşugul de servitori arăta că domnița îşi avea o viață foarte complicată, cu fel de fel de slujbe mărunte şi metode în desăvîrşirea lor, născocite mai mult să-şi omoare ceasurile de plictiseală decît să-i folosească.

Baronul Barbu se ghemui, cu Fantoche în brațe, într-un jilț. Domnița se întinse pe sofa, privindu-se îndelung într-o oglindă rotundă cu mîner de argint, care o văzuse aproape îmbătrînind, iar Bubi, rămas în picioare, îmbrățişa totul dintr-o privire în care se regăsea. Au fost clipe de tăcere. Un vînt de vară foşnea din cînd în cînd prin curte.

— Ei, şi acum — spuse fiului său bătrînul baron, jucîndu-se mai departe cu Fantoche şi avînd şi candoare şi tristețe în glas — după ce ne-ai povestit cîte toate de la Viena, pîrăşte-mă lui Natalie, c-abia aştepți !

Domnița, mirată, lăsă oglinda, privindu-l pe tînăr întrebător.

— Ce ? V-ați certat ? Aşa curînd ? O femeie, Bubi ?

•— Ba o idee, doamnă ! răspunse bătrînul pentru cel întrebat, neridicînd ochii din pămînt.

— Papa exagerează, Taniți ! (Era o poreclă, făcută dintr-o schimonoseală de nume încă din copilărie, cînd Bubi a vrut să-i spună domniței : tanti Natalie.) Nu e vorba de o idee, ci poate de un... sfat!

— La bătrînețele mele — mormăi conu Barbu, hotărît să întrerupă — bine am ajuns !

Domnița îşi dădu seama că e ceva serios după taina păstrată de cei doi bărbați în tot timpul mesei şi după înciudarea glasului dintr-o parte şi liniştea şi siguranța din cealaltă.

— Află, Natalie, că nu sînt numai nepriceput şi beclsnic, dar sînt şi neomenos şi hapsîn ! adăugă bătrînul

baron, mai mult cu nerăbdare copilăroasă decît cu supărare.

— Dar nici nu ştiu despre ce e vorba, Barbule < spuse femeia. Care din voi vrea să vorbească, în sfîrşit ?

— El, mă rog, el ! Eu iar ascult! Şi conu Barbu se clătină, ghemuindu-se şi făcîndu-şi loc în fotoliu.

Bubi zîmbi.

— E vorba de gospodăria noastră, Taniţi, adică a lui papa. Avere tot mai e, şi încă destulă, şi cred că —• nu vreau să spun mai bine chibzuită, dar altfel orînduită — ar putea să aducă mult mai mult decît aduce. Asta e tot !

— Cunoşti tu toată averea ? întrebă domnita.

— Da !

— Şi de cînd ?

— De cînd m-am întors.

— A ! Şi cine ţi-a vorbit despre ea ?

— Moş Dorodan !

— Asta acum o aud ! sări în sus conu Barbu, dîndu-i drumul lui Fantoche să se plimbe prin casă. Cum de-a îndrăznît ?

— îndrăznit ? ! răspunse Bubi, căruia i se răci glasul de o umbră de mînie. Da' eu nu sînt fiul dumitale, şi el nu e în serviciu la noi ? îl ştiu de cînd m-am pomenit! După atîta lipsă în străinătate, ce rău am făcut că am vrut să aflu şi că el mi-a arătat ce avere are tata ? !

Domniţa, simţind ce are să vie, voi singură să deschidă vorba, ştiind că în acest fel lucrurile se vor înăspri mai puţin.

— Da' la Giurgiu, Bubi, cînd ai sosit, cine te-a primit ? Nu ţi-a ieşit înainte Urmatecu ? spuse ea privind înspre bătrînul baron.

Acesta o aprobă cu un semn afirmativ, îi întoarse întrebarea din ochi şi aşteptă. Tînărul n-a răspuns în nici un fel, şi vorba dintre ei căzu. Bănuiala domniţei se întemeia : Bubi ocolea să vorbească de Iancu. Domniţa Natalia se miră, şi lucrul i se păru nedesluşit. îi ştiuse pe vremuri prieteni, acum cîţiva ani, cînd Bubi fusese ultima oară prin ţară. Pe Iancu îl cunoştea îndemînatic şi în a citi în oameni şi în a-şi cîrmui interesele. Era apoi prea puţină vreme, gîndi ea, de cînd se întorsese băiatul,

pentru a se fi întîmplat ceva, pe care să nu-l fi aflat. Dîrzenia aceasta tăcută, fără nici o explicaţie Ia Bubi, o plictisea, căci ei Iancu Urmatecu îi era drag. De cînd luase treburile bătrînului baron în mînă, şi ea era liniştită. Veniturile pe care i le făgăduise prietenul său îi veneau regulat, ba, ceva mai mult, toate poftele i se înţelegeau şi se îndeplineau mai uşor şi de Barbu. Avea acest Iancu un fel al lui de a fi şi de a pricepe din cuvinte abia rostite doruri de femeie străină de lumea lui, avea darul să prindă subţirimea unei clipe şi unei toane, ceea ce pe domniţă o uimea şi o îneînta ! Apoi îi plăcea şi felul său de a fi, şi dragostea lui pentru Amelia, pe care o dorea, cu naivitate şi străşnicie, o cucoană. Toate aceste rosturi acum era pe cale să le strice Bubi, încordat, aşa cum îl vedea domniţa. O miră, fireşte, şi ideea şi faptul cu totul neaşteptat de a-l întreba pe Dorodan despre avere, cînd Iancu Urmatecu îi ieşise înainte. Bubi nu ştia că bietul bătrîn nu mai însemnează nimic şi că primeşte numai o pensie, fără a i se mai cere vreun serviciu în schimb ? ! Oricare ar fi fost pricina, domniţa simţea cu intuiţia subţire a femeilor că de aci se va porni o neînţelegere mai mare decît sîcîiala de acum care îl necăjea pe bătrînul baron, greşit, de nu putea măsura destul de bine întîmplarea. Ce avea de gînd să spună Bubi, domniţa nu aflase încă, însă orice ar fi fost, adus cu el de aiurea sau strîns în fundul sufletului, avea o introducere cu întîmplări nouă de acum şi de aci, şi ei în faţa acestor lucruri se găseau. Şi domniţa iarăşi nu se înşela !

Se petrecuse într-adevăr un fapt pe care nu-l aflase încă nimeni. A doua zi după sosirea lui, Bubi pornise într-o dimineaţă călduţă de vară să-şi strîngă Bucureştii, în jur, de care i se făcuse dor. De la ei de acasă, din capătul de lîngă apă al Podului Mogoşoaiei, coti pe malurile Dîmboviţei, unde căruţele, venite de cu noaptea în oraş, poposiseră. Un fel de tîrg se înşirase în stradă printre paie risipite, aducînd un miros de sat, în care coşuri cu ouă uşoare şi limpezi, doniţi cu bradul din care erau făcute încă ud şi verde, scoarţe cu ţesătură aspră şi bătătoare la ochi se întindeau printre paşii călătoru-

lui, ca o piață ce nu încăpea în Piața Mare, înspre care Bubi se îndrepta acum. Pe dreapta şi pe stîngă erau numai mărfuri ; din ele se umpleau cu vîrf coşurile oltenilor, ce porneau apoi pe străzi, cu gură mare, plescăind de pietre tălpile goale. Erau acolo de toate : maldăre de dovlecei cu floarea galbenă, fragedă şi neruptă ; morcovi lemnoşi şi cărămizii ; cartofi cu miros de pămînt ; verze înfoiate, tighelite, pe frunze, cu picături de rouă ; cireşe sticloase ; crapi cu burțile pline de icre, cu aramă pe solz şi cercuri roşii împrejurul ochilor rotunzi ; lini pămîntii, cu o mireasmă de iaz ; plevuşcă bună de ciorbă ; bibani de saramură şi coşuri multe cu plăşi pe ele, sub care țopăiau şi cotcodăceau găinile, în mirosul lor înecăcios de pene şi praf.

Bubi călca rar prin revărsarea asta de roade, care, deşi înşirată pe pietre de oraş şi păzită de vardişti, arăta deodată plinul pămîntului, aşa cum la Viena de eurînd părăsită şi aiurea nu se mai putea vedea. Acolo, toată frumusețea asta, gîndea Bubi, se pierde şi se ascunde undeva. Spiritul său aprins şi iute, îmbătat de strada revărsată, de vară şi de un clocot tulbure, ce credea că-şi găsise drum pe cîteva poteci uscate de idei şi dogme învățate de la alții — colegi străini, cu frământate întîlniri prin colțuri de cafenea şi mici restaurante în cartierele populare ale Vienei — acum abia căpăta puteri şi legături nouă.

Cu Bubi se întîmpla cu totul în alt fel decît obişnuit cu cei care se întorc în țară. Locurile regăsite i se păreau mai frumoase decît le lăsase ! De aceea şi inima negustorească a Bucureştilor, pe unde drumul îl purta acum, tăind înspre Sfîntul Gheorghe, nu l-a bucurat mai puțin. Ochiurile de prăvălii, mici şi întunecoase, cu un bec de gaz aerian arzînd şi ziua în fundul lor, cu galantarele îngrămădite fără gust, îl făceau să zîmbească, pe lîngă amintirile Vienei, dar îi plăceau. Umblînd şi regăsind, vedea ca un cuprins pustiu în fața lui şi presimțea o muncă mare ce îl aşteaptă, de care ar fi vrut să se apuce numaidecît. îl neliniştea mintea şi îl zorea. In el se împleteau visurile aduse cu locurile astea fără strălucire, dar puternice. Se uita cu drag la oamenii care mişunau pe ulițele înguste, cu fețele deschise, gata oricînd să stea de vorbă şi să piardă vremea. Pe cei mai mulți dintre ei îi vedea liniştiți, în începutul acesta de zi luminoasă şi îmbelşugată de vară, în care se trăia cu puțin. Totuşi, Bubi ar fi vrut să se jertfească pentru ei! Simțea nevoia aceasta. Undeva — nu putea să-şi lămurească bine unde — în viața lor îi bănuia nefericiți. Şi într-acolo ar fi vrut să alerge, să dea ajutor ! Nepot al lui Dumitrache Barbu, boier înaintat la vremea lui, cu idei generoase, Bubi trecuse şi prin prietenii purtate în atelierele de pictură sau sălile de muzică de un tineret ce lega de multe ori, după obiceiurile vremii, idealul de artă cu un ideal umanitar. Fără să fi trăit astfel niciodată, Bubi de multe ori se surprindea dorind o viață de lipsă şi de mizerie, ceea ce nu era decît tot o fantezie de boiernaş răsfățat. Se şi vedea în închipuirile decăderilor sale, îngrămădit cu tovarăşi obosiți în cîte o încăpere rece, seara, aducînd fiecare cîte ceva şi discutînd apoi pînă tîrziu noaptea planuri şi numai planuri de viitor. I se părea că numai de acolo poate ieşi un lucru într-adevăr mare. Şi gîndul fericirii pe care o întrezărea şi o purta cu el năzuia să îl înfăptuiască acum. Avea şi pe cei asupra cărora să le încerce !

In drumul său, Calea Moşilor se strimta şi se întortochea. După un luminiş, la întretăierea cu bulevardul, strada se limpezea, din lipsa prăvăliilor. începeau curțile, care, fără să fie boiereşti, erau tihnite şi încăpătoare, cu aceleaşi case ca şi ale lui Urmatecu : ridicate de la pămînt, cu intrare de piatră şi fiare pîntecite la ferestrele subsolului. La Bucureşti, cînd a crescut o anumită lume ce deodată s-a înstărit, casele ei s-au risipit de-a lungul oraşului, de la Moşi la Cotroceni, şi de la Radu-Vodă la Şosea. Erau mai puțin încăpătoare decît ale boierilor, iar noutatea lor se cunoştea şi după grădini. Pomii erau puiendri, şi nu aveau încă nici tei, nici plopi bătrîni, legănați în toate anotimpurile pe la porți de aproape o sută de ani. în afară de curți, străzile se întindeau şi se împlineau din casele mai modeste, cu curți lungi, cu doi ochi în drum (ferestrele scunde de dădeai iarna cu mîna în mormanele de zăpadă), învelite cu tablă, lucind ca zăvoaiele sub clar de lună, iar toamna, cînd se scutu-

rau pomii, acoperindu-se cu maldăre de aramă. Alăturate unele de celelalte, casele şi curţile întindeau oraşul.

In calea lui Bubi, biserica Olari răsări deodată. Bine aşezată pe răspîntie, cu loc mult în jur pentru ocolirea din Vinerea mare, închidea în soare tare de vară întunericimile sale. Din uşă, mulţimea luminărilor aprinse părea mai mult belşug decît semn de credinţă în apele icoanelor de aur. Bubi intră şi rămase smerit în prag. în nici un fel îndepărtarea şi învăţătura cea nouă nu i-au putut strica sufletul. Acum, mulţumea pentru întoarcere icoanei sale, pe care o vedea departe lîngă altar, rumenită de lumini.

Cu ce judecată sigură sau cu ce presimţămînt va fi socotit Jurubiţa întîlnirea ei atît de grabnică, de aci, cu Bubi, ar fi greu de spus ! Era, fără îndoială, o pîndă, a cărei hotărâre femeia o luase nelămurit, minată de atîtea lucruri ce trecuseră prin viaţa şi sufletul ei în ultimul timp. Ea era singura fiinţă din biserică, ştearsă de umbre într-un colţ, unde aştepta în strană. Bubi, cînd a zărit-o, a simţit cum tot ce purta revărsat în el se strînge deodată ca o piatră din întreaga sa fiinţă. Tîmplele au început să-i bată. Plutirea gîndului s-a spulberat, lăsînd în locul ei o mare emoţie. Privind nesigur în colţul de întuneric care acum îl atrăgea, dădu din cap. Femeia a voit să înţeleagă că o cheamă. Şi trecînd cu paşi mici şi săltaţi pe lîngă el, a ieşit din biserică, aşteptînd şi clipind mărunt de puterea soarelui.

Jurubiţa îşi îngrijise pentru această întîlnire toate farmecele, după o modă atrăgătoare. De la pălăria din vălurile căreia o păsărică verde parcă sta să-şi ia zborul, pînă la volanul lung, bătînd pămîntul, nelăsînd decît din cînd în cînd să iasă de sub el botul ascuţit al ghetei mici, care necăjea piciorul şi necăjea şi privirea atunci cînd la paşi mai mari femeia îşi descoperea glezna, totul era ticluit să atragă, să ispitească şi să stîrnească îndrăznelile. Toate liniile ei erau pline şi rotunde : bucla de pe frunte şi de pe lîngă urechile descoperite ; umerii abia ascunşi sub o dantelă ; sînii chinuiţi în strînsori; şoldurile plesnind sub un corsaj ascuţit care le tăia, lăsîndu-le să joace libere şi ghicite sub largile falduri. O umbreluţă, cînd strânsă, cînd deschisă, plină şi ea de ape şi văluri, arunca pe faţa şi fiinţa femeii umbre şi culori ce mişcau şi înviau neîncetat toate liniile.

Cînd i-a spus „bună dimineaţa", Bubi a simţit o strângere puternică de mînă mică, voind parcă să vorbească. Apoi au plecat, unul lîngă celalt, cu pasul şi cuvîntul rar, căutînd o potriveală de început în fiinţele lor, oa şi cum drumurile nu ar fi trebuit să li se întîlnească niciodată. El ţinea pălăria într-o mînă, pe care o legăna, ajutînd-o cu cealaltă pe femeie să sară sau să uree. La început o apucă de cot, apoi de subsuoară, unde degetele îi întîrziau, prinse de braţul ei, ce se lîpea tare de trup, ca pentru grija şi încordarea mersului.

în asemenea împrejurări, cînd un bărbat şi o femeie ar sta mereu unul lîngă celalt pentru că simt nevoia, dar nu au nimic să-şi spună pentru că nu se cunosc, **şi** se sfieşte fiecare, aşteptînd ca celalt să înceapă, de obicei apropierea se face vorbind şi criticînd oamenii **şi** lucruri din afară. în felul acesta, părerile, cu încetul, încep să fie jumătăţi de mărturisiri şi de întrebări. Din tine dai cu măsură şi urmăreşti cum se aprinde sau cum moare cuvîntul tău în celalt.

Bubi lăuda Bucureştii şi vara. Jurubiţa nu-l contrazicea, dar zîmbea îngăduitoare, ca şi cum ar fi cunoscut multe locuri şi multe ţări. Simţea femeia că tocmai ce dorea mai mult — evadarea din obiceiurile, din lumea şi dacă s-ar fi putut şi din oraşul ei — trebuia să ascundă mai bine. Mai mult asculta, aşteptînd clipa prielnică. Se mira numai, şi îi era necaz că întîrzie orice apreciere despre frumuseţea ei. Felul sfios de a fi al lui Bubi nu-l mai întîlnise. îl auzea, într-adevăr, vorbind cu căldură despre tot ce era în jurul lor, ba chiar cu oarecare avînt despre amintirile pe care de-acum le aveau amîndoi, ale călătoriei de la Giurgiu, şi din care şi pe ea, cu cîte o vorbă, se răsfrîngea dogoarea, dar nu-i era de ajuns. Aştepta să se vadă mai bine prinsă de pofta şi îndrăzneala lui. De partea lui, Bubi, de asemeni, nu ştia încă sigur ce să creadă. Potriveala întîlnirii (atît de puţină încredere avea în el) tot o mai bănuia în bună parte întîmplătoare. Şi deşi pentru prima dată simţea o puternică înclinare pentru o femeie, teama dojanei pentru un gest sau un cuvînt de dincolo de cuviinţă îl îngrozea. Mărtu-,

risirile fiindu-i astfel închise, singurul lucru ce-i mai rămînea era gluma, cu uşoare umbre de adevăruri strecurate în ea. Şi Bubi începu să vorbească iarăşi despre călătoria lor, despre stăruinţele lui Urmatecu faţă de Jurubiţa, pe care le văzuse şi care dădeau oarecum de bănuit. Mai spunea apoi că în rudele de la Giurgiu el n-a crezut niciodată şi că toate îngrijirile şi răsfăţurile în mijlocul cărora a cunoscut-o îl fac să o creadă fericită. Cu acest cuvînt, femeia văzu, în sfîrşit, sosită clipa pe care o aştepta. Dar simţi că nu trebuie să pară nici revoltată, nici să vorbească prea mult la început, ci numai să se întristeze, lăsînd pe seama întrebărilor lui Bubi, ce sigur aveau să vină, destăinuirile ei.

Astfel a urmat în primul rînd mărturisirea — pe jumătate — a legăturii ei cu Urmatecu, împodobită cu toate dezvinovăţirile, din care orice femeie are întotdeauna multe la îndemînă. Din tristeţea vieţii ei, greşit începută alături de soţ (căci despre cei dintîi ani ai tinereţii sale, încă misterioasă şi pentru familie, Jurubiţa urzi o poveste cu o înduioşătoare casă părintească de negustori cinstiţi), zburdălniciile şi rîvnele anilor veseli, spunea ea, au aruncat-o prosteşte în braţele lui Urmatecu, unde acum, lîngă o tiranie ce nu o înţelegea, îşi vedea irosindu-se zilele cele mai bune ! Apoi mai spunea, cu o încruntare din siprîncene şi un oftat ce i se oprea în gît, că se miră de încrederea pe care a căpătat-o deodată în Bubi şi că, oricum, se simte mai bine cu sufletul mărturisit şi uşurat. Ştia, adăugă ea, că soarta îi e închisă, dar că nădăjduieşte, de acum înainte, să aibă totuşi o mîngîiere în prietenia cea nouă pe care o preţuieşte foarte mult.

Drumul întors de-a lungul bulevardului îi scoase, nici ei n-au ştiut cum, în poarta Cişmigiului. Aci, femeia voi să se despartă. Avea de trecut prin grădină şi să urce apoi înspre casă pe una din acele străduţe înfundate şi rău pietruite ce se deschid din Popa Tatu. Bubi întîrzia, ţinînd-o de mînă şi privind-o adînc şi atît de puternic, încît nici el nu se recunoştea. îi ceru voie să o mai întovărăşească puţin, şi porniră din nou, de data aceasta iarăşi într-o tăcere grea, după ce firul abia prins al convorbirii fusese rupt de neaşteptata întîmplare.

Acum Bubi, după mărturisirea Jurubiţei, se gîndea la Urmatecu şi stăruia să şi-l reamintească. Deodată, omul acesta, uitat parcă, prin tot ce se întîmplase de la întoarcerea sa în ţară era deosebit de însemnat pentru el. Cît timp a fost în străinătate, nu i-a mai rostit numele. Numai de cîteva ori, la Viena, cînd după şedinţe lungi prin cafenele, se închega şi în el tot mai mult figura ideală a unui om nou, făcut din dezinteresare şi jertfă, pentru ca să-şi lege mai bine icoana, Bubi se gîndea la cine nu ar putea fi niciodată în acest fel. Şi fără să-şi fi putut da bine seama de ce (poate din contraziceri şi lipsuri prinse la omul acesta mai demult), întotdeauna îl vedea pe Iancu Urmatecu, cu mustăţile lui lungi, căzute pe obrajii revărsaţi din guler, cu buzele roşii, şi veşnic umede, cu părul înfoiat şi privirea neagră şi întrebătoare, şi mai ales cu hotărîre curajoasă de a vorbi sau a se mişca, păsîndu-i foarte puţin că mai sînt atîtea fire neştiute în jurul unei împrejurări prin care neapărat voia să treacă. Voinţa şi puterea se apropiară deodată de amintirile lui, ba, mai mult, de cunoaşterea lui, ca şi cum omul i-ar fi stat alături. Şi Bubi n-a uitat că a fost cîndva o vreme cînd se simţea în siguranţă lîngă el. Astfel, fără să vrea, se pomeni rostind deodată, pe gînduri, privind paşii regulaţi şi pămîntul.

— Da, da, e un om tare Urmatecu ! E un om deosebit în felul lui !

Jurubiţa îl văzuse pe Bubi că visează şi nu-l tulburase. Credea că se apropie de ea. Niciodată însă n-ar fi bănuit că are să rostească tocmai cuvintele astea ! O înciudare bruscă o cuprinse. Pe Bubi nu se putea supăra, căci îl simţea că nu e de vină. Toată mînia ei se revărsă împotriva lui Urmatecu. El stăruia între ei, el îi tăia drumurile, el, care n-a ieşit destul de urît din povestirea suferinţelor ei. De aceea, văzu că a venit vremea să vorbească :

— Cît e de tare, numai boierul o ştie ! Dar o mai ştiu şi alţii ! spuse ea, dînd capul pe spate şi respirînd adînc.

Bubi se opri cîteva clipe nedumerit. Apoi o întrebă rar, cu o hotărîre în glas :

— Şi... ştii şi dumneata ?

— Şi dacă aş şti, nu-i treaba mea ! Şi-apoi mie nu mi-ar sta frumos să o spun !

— Şi boierul cine e ? E tatăl meu, nu e aşa ?

— Dar cine vrei să fie altul, că doar unul avem !

Pornită acum pe calea aceasta, Jurubiţa se gîndea la toate. De aceea a pus un anumit înţeles în cuvintele „că doar unul avem !" Voia să-1 facă să priceapă pe omul ce-i mergea alături că, deşi ea nu are nimic de împărţit cu conu Barbu, totuşi o anumită obişnuinţă şi un respect ce-i poartă o fac să-1 privească drept al lor, ca stăpîn. Asta o învăţase tot de la Urmatecu. îl auzise întotdeauna cum le spunea la cumnaţi şi la rude mai tinere că e bine să te aţii pe lîngă o curte şi să te legi de un boier. Şi dacă ai făcut-o, să le-o şi spui, că rău nu ţi se poate întîmpla. Şi Jurubiţa nu se înşelase.

Deşi clipa îi era tulburată mai adînc, o plăcere nelămurită a trecut iute prin Bubi. S-a simţit alături de tatăl său şi el stăpîn la curtea lor, şi încă recunoscut de femeia pe care o dorea. A simţit deodată bucuria că va fi mai uşor, mult mai ilşor să o aibă ! Dar nelămurirea şi îndoiala de mai înainte, cu privire la Urmatecu, s-au întors iarăşi. Acum omul închipuirii sale de la Viena i se apropia tot mai limpede. Asta e ! Celalt e o amintire copilărească şi atît. „Femeia aceasta ştie multe şi a îndurat multe", îşi spunea Bubi, aruncînd o privire caldă înspre Jurubiţa.

în el se amestecau acum impresii vechi şi necazuri nouă împotriva lui Iancu. Bănuieli de tot felul i se întretăiau în minte şi o curiozitate, pe care abia o putea stăpîni, erestea.

— Şi nu vrei să te hotărăşti să-mi spui ceva măcar ? întrebă el cu un glas în care era şi mîngîiere.

Femeia tăcu.

—Vrea să zică, n-ai pentru mine nici urmă de prietenie ! adăugă Bubi iarăşi peste puţin.

Jurubiţa ridică privirea ei gălbuie şi caldă. Se uită la el adînc şi spuse :

— Dar de bătrînul Dorodan îţi mai aduci aminte ? Ţine mult la dumneata ! Ştii că tot mai trăieşte 1 De ce nu te duci să-1 vezi ? . .•

Şi strîngînd iute şi tare mîna tovarăşului său de drum, fugi. Ajunseseră. Locuia într-o casă mică, ascunsă între tei şi salcîmi. După cele două ferestre de la stradă, joase, şi după perdelele lor albe şi scrobite, se putea ghici gospodăria ei, rânduită şi curată. Bubi abia a mai avut vreme să întrebe, la întîmplare :

— Pot să mai vin să te văd ?

Pentru ca femeia, ascunsă după crengi de leandru şi talgere înalte de floarea-soarelui, să-i răspundă bucuros :

—• De cîte ori vrei!

Apoi o uşă se trînti şi o perdea abia de se dădu la o parte. Din casă, Jurubiţa îl privea. Ştia că a spus ceea ce trebuia să spună. Se gîndea la Urmatecu şi la ce ar fi în stare să-i facă, dacă ar afla că a rostit numele bătrînului Dorodan. Şi se bucura de mînia lui Iancu. întîlnirea cu Bubi mersese cam greu, dar simţea că a jucat bine. Era mulţumită. L-a privit pe Bubi, de după perdea, cum s-a îndepărtat încet şi îngîndurat. Apoi a început să se dezbrace. Aşeza fiecare lucru, bine scuturat, la locul său, într-un garderob lucios de nuc. Pălăria, lîngă umbreluţă; ghetele, dedesubt, iar pe două cuie de lemn, întinsă şi înfoiată, rochia, mîngîiată cu drag, în toate volănaşele ei. Panglicile late şi roşii, cu care fuseseră trase rufele cele bune, de parcă ar fi trebuit să fie văzute de cineva, le-a scos, le-a împăturit şi le-a aşezat între batiste. Robotind, numai în cămaşă, femeia intrase în garderobul cel mare ca într-o odaie. Trecea uşor mîinile peste toate cîte purtase, strînse acum într-un maldăr de culori. Un miros greu de garoafă şi paciuli se risipea din încheieturile vechii mobile. Jurubiţa mîngîia ceea ce avea şi se gîndea zîmbind la ceea ce o să mai aibă ! Şi la gîndul acesta începu să cînte cu un glas îndelung tremurat, pe note pline şi cuvinte de dragoste...

Tot într-o casă de-a Bărbilor, nu departe, pe cheiul gîrlei, deasupra unei fierării, locuia Ioachim Dorodan. îl uitaseră acolo şi oamenii, şi vremurile. Numai neliniştita şi neîncetata groază a lui Urmatecu, de omul acesta slab şi blînd, i-1 aduceau aminte. Umflatu trăia îngrijit de o nepoată, care descurca cum putea mica lor gospodă-

rie din pensia pe care o primea unchiul său de la conu Barbu. Bătrînul Dorodan nu mai vrea să iasă din casă. El, care a alergat o viață întreagă cu brișcă de la o moșie la alta a boierului, acum se mulțumea să stea ceasuri întregi și să privească peretele de deasupra divanului, unde ca o floare, erau bătute în ținte fotografii vechi, făcute de baron. Multe erau iscălite. Toate purtau anul pe ele, cele ale lui Bubi mai ales, la toate vîrstele, Dorodan le privea, fuma țigară după țigară, și gîndul, greoi, abia de i se muta de pe una pe cealaltă, ca o muscă leneșă de vară. In casă plutea întotdeauna un miros de cafea fiartă de curînd, pentru că Umflatu era un mare cafegiu. Era singura lui patimă. Ea îl ținea treaz din picoteala ce-i venise, ca o boală, o dată cu tristețea adusă de Urmatecu în viața lui.

Cînd l-a văzut pe Bubi intrînd, puțin plecat, pe ușa cu hîrtie colorată la geam, ce dădea din capul scării înguste și drepte în odaia lui, Dorodan a încremenit, rostind într-un tîrziu, cu un glas gîtuit, de bucurie :

—- Sfîntu Gheorghe s-a întors !

întotdeauna în viața lui modestă și cinstită el a amestecat treburile și socotelile lui cu o liniște și cu vorbe ce-i veneau dintr-o neîncetată citire a *Vieților Sfinților !* Cu „rumânii" pe moșii (cum le spunea țăranilor), cu negustorii și cu boierii, o limbă și o rostire așezate și neașteptate prin ton și cuvinte îi tălmăceau buna-credință și cumințenia. Iar în clipele sale solemne, el avea și izbucniri din acestea, în care își împletea viața cea de toate zilele cu viața din fața icoanelor. Simțămintele, ca și lucrurile pe care le strîngea, puține, trăiau nedespărțite în el și pentru el. Un pahar de argint de cuminecătură, de pildă, sta alături de o tabacheră de la bătrînul baron, pentru că el nu știa să le deosebească în dragostea ce le purta. Lipsurile și uitarea, grea de umilinți de cînd Urmatecu pusese mîna pe administrarea întregii averi boierești, adînciseră și mai mult, la el, purtările ajunse aproape nefirești.

De Bubi întreba mereu prin nepoata sa, și întotdeauna i se răspundea că nu s-a întors și că nu se știe cînd vine. Bătrînul îl aștepta ca "pe o mîntuire ! Viața lui searbădă căpăta o zare numai prin ziua reîntoarcerii lui Bubi. Și

acum îl avea în față ! O nădejde palidă — nădejde de om bătrîn, întrețesută' cu frici și amintiri urîte — mai pîlpîia încă în el. Se ridică, făcu doi pași înspre noul-venit, și, luîndu-i mîna să o sărute se prăbuși în genunchi, cutremurat de un hohot de plîns. Bubi nu se aștepta la o asemenea primire. Nu-1 mai văzuse de mult și începu să creadă că va fi foarte greu să afle ceva cu rost de la bătrînul acesta, frînt și maniac. Privind în jur, se îngrozi la gîndul că poate l-ar sili cineva vreodată să locuiască în încăperea asta peticită, mai tristă decît cea mai cumplită mizerie. Era în lucruri vechi — fețe de mese, cadre, chibritelnițe, cutii — în păstrarea și așezarea lor, o mărunțire, o orbire și o încredere ce dădeau și înduioșare, și deznădejde ! Bubi se mîngîia, socotind că bătrînul nu simte nimic din toate acestea ! Și aproape că începuse să-i pară rău că venise și că o ascultase pe Jurubița. Fără să spună o vorbă, se așeză la masă totuși, lăsînd să moară ecoul cuvintelor cu care a fost întîmpinat. Dorodan a rămas în genunchi, căzut pe coate, cu fruntea în pămînt. Erau ca doi oameni ce nu știau unul de celalt în tăcerea grea aflată în odaie. Bătrînul oftă și ameți. Privirea îi scăpă de pe lucruri, cum el însuși a alunecat de pe mîna și inima lui Bubi. Se simțea dus pînă ***la*** 6 prăpastie neagră, dincolo de care nu mai vedea nimic. Gemu și își mototoli fața cu o strîmbătură, ca și cum ar fi vrut' să' stoarcă din frunte un strop de lumină. Și, într-un tîrziu, se mișcă. Bubi nu l-a văzut, dar l-a auzit cum se lupta să se ridice. Și bătrînul, de-abia așezat pe picioarele lui șubrede, trecu încet înspre fotografiile din perete. Și făcînd un gest larg peste ele, zise :

— Pe toate le am ! Te am, coane Bubi, de cînd erai cît o lingură !

Și o curiozitate îl cuprinse și pe tînărul baron. Se apropie de fotografii, pentru a se privi în colecția cea mai completă a chipurilor sale, din care multe nu-i plăceau. Privea în viața lui trecută cu sentimentul oamenilor tineri, care bucuros ar tăia anii palizi și fără interes, știind că mai au foarte mulți înaintea lor. >'

Se aflau unul lîngă celalt. Moșneagul era cu mîna" întinsă, tremurînd :

— Uite aşa erai, cucoane, şopti el, cînd a venit tîlharul la noi ! Că eu pe la curte n-am mai dat şi nu te-am mai văzut de atunci !

Bubi îl privi mirat. Bătrînul înţelese şi, bucuros **că** a mai găsit un fir de viaţă între ei, începu :

— Da, da ! Era pe vremea procesului cu unul Buhor ! Cîte nu făcuse conu Barbu şi cît n-am alergat şi eu ? Era doar vorba de două mii de pogoane spre Baia-de-Aramă, cu moară şi iaz. Cîştigasem pe hotarul rîului de la un rumân pînă-n firul apei şi mă muncisem doi ani cărînd la bolovani, pentru o crescătorie de păstrăvi. Boierul pe atunci şedea mai mult la Viena, că dumneata erai mic. Mi-a depeşat într-o zi să-i trimit bani. L-am găsit pe Buhor. Avea negustorie mare în gura Oborului. Mi-a dat, dar eu drepturi la tăiatul pădurii. Am întrebai pe boier, tot cu depeşă, şi pe depeşă mi-a răspuns că da. De-atunci a intrat omul dracului pe moşie ! Socoteli curate niciodată n-au fost .' De cîte ori spuneam boierului să dăm ce datorăm, numai să scăpăm, nu se învoia, **că** dumnealui lua bani mereu şi n-avea timp de socoteală. Pînă ce, într-o bună zi, boierul a cerut iar, dar Buhor n-a mai dat. Şi atunci, am început cu judecata ! Ne-am judecat la Severin, la Craiova şi aci, la Bucureşti. Procesul l^am cîştigat, însă numai cînd a început tîlharul cu tertipurile, că eu d-astea nu ştiam ! Şi de-atunci cine l-a mai scos pe conu Barbu din ghearele lui ? ! Cu cel care îţi ia veşmîntul nu te pune în pricină nici pentru cămaşă !

Şi bătrînul lăsă să-i cadă braţul, trăgînd peste fierberea amintirilor cuvintele aceste din *Evanghelie.*

Bubi începu să desluşească cine era Ioachim Doroban. Tînărul măsură deodată nedreptatea ce i s-a făcut şi îl cuprinse o ruşine pentru cele cîteva clipe trecute de la sosirea lui cînd, după cuvintele ciudate, ce l-au întîmpinat, se purtase cu moşneagul acesta de parcă ar fi fost un copil sau un nebun. Odăiţa, dimprejur, nu închidea numai o tristeţe cu care n-ar mai fi dorit să se mtîlnească, ci viaţa amarnică a unui om pe care îl simţea tot mai aproape ! De aceea, îi întinse amîndouă mîinile şi s-au aşezat pe divan, ca doi buni prieteni ce se iubesc mult. i

Gîndul bătrînului, însă, biciuit de întîmplarea cea mare, scormonea cu limpezime pînă în adîncul vremii.

— Acum ştiu sigur că tot băiatul lui Gherasie măcelarul e ! Am căutat eu mai tîrziu, zise el cu tonul unui om care vine cu o plîngere şi-şi cere dreptate. De la început m-a minţit, de la uşa lui conu Barbu, şi aşa a rămas !

Şi Dorodan se porni să povestească multe şi de toate. Cunoştea pas cu pas viaţa Iui Urmatecu. După părerea bătrînului, fiecare lucru cumpărat de Iancu făcuse un gol în averea baronului. Casa cu care se mîndrea atît, grajdurile, mobilele, şcoala fetei, zestrea ei, pe care începuse să o pună la o parte, chefurile mai ales şi ibovnica de cumnată-sa !

Pe Jurubiţa, Dorodan o ura. Vorbea cu gura plină de prefăcătoria şi necinstea ei. (Şi Bubi se gîndea că femeia nu l-a cunoscut îndeajuns de vreme ce l-a îndreptat, din inimă bună, înspre el.) Iar cu privire la cuvintele de ocară pe care le auzea pe socoteala ei, Bubi simţea cum ele nu se topeau cu totul în cugetul său, ca cele pe care le află despre Urmatecu, de pildă. Ceva în el li se împotrivea şi îi spunea nelămurit că bătrînul, aci, nu are dreptatea întreagă. O apărau pe Jurubiţa, la Bubi, din amintire, parfumul sinului încălzit de vară, puterea braţului ce i-a strîns vîrful degetelor lui sfioase şi întreaga-! fiinţă, supărătoare în străduinţa ei. Şi, totuşi, lucrurile povestite de Dorodan îi dădeau o aprindere. Era în el un simţ al dreptăţii şi al cinstei, dar mai ales o înciudare de răsfăţat, căruia cei din jurul său i-au făcut toate gusturile. Cu oamenii, Bubi avea nevoie de la început de mari sincerităţi. El dădea tot, dar îi plăcea să umble, la rîndul său, prin alţii, prin viaţa lor, şi nimeni să nu se supere, şi toată lumea să-1 îngăduie î Cu Urmatecu simţise de mult că lucrul acesta nu era cu putinţă, încă de pe vremea primelor sale destăinuiri. Şi Bubi nu uitase! Acum îşi dădea seama că de atunci, de cînd îi vorbea de blonda lui, Mitzi, şi Urmatecu rînjea, se aşezase în el ca un frig şi o pică. Vedea că ele îl minaseră, în zilele de încercare ale Vienei, să cheme imaginea lui Iancu, voind să vadă pe cel ce nu trebuie să fie. -Şi

iată că, în aprinderea aceasta nerăbdarea de a începe o luptă pentru alţii, de a veni în ajutorul celor pe care i-a întîlnit pe stradă puţin mai înainte, şi despre care gîndea că nu poate să nu fie nefericiţi, căpăta **o** faţă. Bubi simţea cum sporeşte, cum trăieşte' mult mai plin ca pînă acum. Ştia că, pe vorbe şi fapte, Dorodan şi Jurubiţa se^ ciocneau. In el, însă, ei se legau ca două puteri, hrănindu-i starea aceasta nouă şi vie, după cum, desi potrivnic ridicat astăzi cu hotărîre în faţa lui, Urmatecu îl stîrnea la fel.

Şi tînărul înalt, cu gesturi grăbite şi ochiul aprins, îl luă la subsuoară pe bătrîn, strîngîndu-1 lîngă el şi acoperindu-1 cu trupul. Moşneagul se ghemui ascultător ca un copil fricos. Bubi se simţi mare şi mulţumit ! Simţi că ce trece prin el acum dorea de mult, fără să ştie. Nelămurit, gelozise pe omul de afaceri al tatălui său pentru siguranţa lui şi mai ales pentru cît de bine şi de ocrotit lingă Iancu s-a ghemuit şi el odată. Acum însă îi venise şi lui rîndul să ocrotească, şi parcă ar fi şi voit de îndată să plece, să se măsoare cu celalt.

In îmbrăţişarea aceasta, doar bătrînul Dorodan vorbea mereu. Trebuia să-i povestească ani întregi. Cuvintele căpătaseră un fel de cîntec, pe care Bubi nu mai căuta să-1 desluşească în cuprins. Ce ar mai putea adăuga faptele şi povestirile stării lui de acum, înaltă, puternică şi nerăbdătoare ? Numai din cînd în cînd auzea **o** aceeaşi frază, rostită neîncetat de moşneag : „Aşa a făcut, că îi era frică de sărăcie !" Toate tonurile se strecurau în aceste vorbe ale lui Dorodan. Le rostea tare, sau în şoaptă ; cu taină, sau răspicat ; cu frică, sau bucurie ; cu şovăire, sau siguranţă.

După cîtva timp, stăruinţa acestei fraze risipi îmbătarea lui Bubi, silindu-1 să-i cerceteze înţelesul. Şi sufletul său, nesigur şi moale, bîntuit veşnic de **o** îndoială, trezit, destramă, în şovăiri, puterea din jurul său. I se păru că refrenul lui Dorodan sună ca **o** proorocire misterioasă. Se simţi deodată încolţit de un necunoscut pe care îl uitase şi care venea înspre el din toate părţile. înălţimea de entuziasm unde a stat o clipă se îneca în apa mare şi tulbure de şovăieli. Şi, descleştîndu-şi braţele de

pe umerii bătrînului, începu să privească neliniştit primprejur, ca şi cum, deodată sufocat, ar fi căutat aer şi un Jiman.

Atunci, însă, pe faţa bătrînului părăsit, Bubi citi o spaimă şi o încremenire. Era ca o dojana, nu atît că îl părăseşte, cît, i se părea lui Bubi, de fiinţa afinată pe care o purta în el. Decăderea asta din curaj, dojana mută a înfăţişării lui Dorodan, toate l-au cutremurat. Şi sufletul său| ce luneca uşor, schimbat de drumuri, iarăşi înviorat în putere, călătorea acum într-o reîmprospătare a nădejdii. Aflase tot ce voi să ştie. Ba, ceva mai mult : lăsase să i se taie inima adînc, s-o încerce dacă mai duce sînge bun în ea.

Tîrziu, cînd s-a despărţit de moşneag, rămas zîmbitor în capul scării, Bubi, simţind încă întreg în el ultimul său curaj, şi-a dat seama că aci trebuie să se mai întoarcă, pentru sfat şi putere. Acum, însă, tot mai avea nevoie să se limpezească !

Lupta ce se dădea în el, tînărul n-a purtat-o cu mintea. Simţea că dacă ar începe să judece, sub cleştele puternic al raţiunii, ar sfărîma o mulţime de lucruri gingaşe, care alcătuiau lumea zbuciumului şi nelimpezirii.

De aceea, el lăsă să se aşeze şi să se roadă impresii, sentimente şi gînduri, purtîndu-le numai şi nesilindu-le cu voinţa să intre în tipare. Simţea că numai în acest fel va putea stăpîni învălmăşagul pe care-1 ducea în el.

Din camera lui înaltă, plină de mobile grele, de covoare, învăluită în draperii lungi de catifea, prin ferestrele deschise, Bubi auzi, în noaptea liniştită şi încremenită sub stele, glasuri ce se strigau pe marginea gîrlei în spatele casei părinteşti. Şi se gîndi cum o fi ceasul acesta de noapte în căsuţa Jurubiţei, cum o fi mai sus, pe apă, deasupra fierăriei în odăiţa lui Dorodan, şi apoi în casa pe care nu o cunoştea încă, a lui Iancu Urmatecu. Lumea aceasta de o zi intrase cu putere în el. Din timpul "Vienei nu mai păstra decît o anumită schelă de gînduri, rece şi nefolositoare, pentru că tot ceea ce ar fi încercat să aşeze de aci acolo se ofilea. îi trebuia altceva, o altă măsură pentru ca să se mulţumească şi să găsească

drumul necunoscut! In pînzele care se întretăiau în minte şi în ochi, a adormit tîrziu, sub dărîmăturile acestea, sub care nu se putea descurca. A doua zi, însă, cînd s-a trezit cu ciripitul vrăbiilor pe fereastra rămasă deschisă, totul în el era aşezat ca de o mînă ce-a rostuit. Ştia hotărît că în gospodăria averii lor trebuie adus un lucru nou, care să producă, să întrebuinţeze şi să îndestuleze o lume întreagă şi mai ales în care să nu se amestece, pentru că nu se pricepe, Urmatecu.

Trebuia o întreprindere pe temelii de muncă, iar nu de vicleşuguri şi de cumpene de afaceri, aşa cum făcea de atîţi ani omul de casă al tatălui său. Şi această întreprindere nu putea fi altceva decît o industrie.

Bubi şi vedea de departe fabricile fumegînd, forfoteala lucrătorilor. Parcă-i şi auzea întîlnindu-l pe drum şi dîndu-i ziua bună. Şi în această închipuire cuprinzătoare, un gînd slobod fugea înspre Jurubiţa, din care frămîntarea, noaptea şi dorinţa făcuseră o fiinţă cum ea nu era, ci era mai mult a lui Bubi, urmărită tot mai aprig şi tot mai aproape de dorul ce-l stăpînea. Cu această închipuire, trecuse, cîteva clipe mai tîrziu, în camera lui conu Barbu, unde tînărul începuse să vorbească şi să ceară. Aci se ivise neînţelegerea între tată şi fiu. Bubi colindase apoi cu gîndul său toată dhnineaţa oraşul şi venise la miezul zilei la masa domniţei Natalia. Acum vorbea iarăşi de nevoia unei asemenea industrii, plimbîndu-se prin casă. Arăta cît vor cîştiga şi mai ales amintea de recunoştinţa ce se va cuveni Bărbilor, care vor fi printre cei dintîi boieri ai ţării care au pornit pe această cale. Temeiurile adînci, personale, ale gîndului său, fireşte, nu le dădea la iveală. Nici numele lui Urmatecu nu-l rostea. Cunoştea prea bine preţuirea tatălui său pentru acest om şi ar fi fost o mare greşală să-l pomenească fără laudă tocmai în clipa în care voia să izbutească.

Conu Barbu n-a scos tot timpul nici o vorbă. Domniţa era furată de gînduri. Lucrul i se părea nou şi foarte îndrăzneţ. In cele din urmă, auzindu-l mereu pe tînăr

vorbind despre o asemenea întreprindere, femeia întrebă cu sfială:

— Dar ce fel de industrie, Bubi?

Dacă bătrînul baron s-ar fi priceput cum să surprindă şi să dovedească toată înflăcărarea fiului său numai ca pe o simplă închipuire deşartă, lucrul acesta ar fi trebuit să-l întrebe, şi încă mai demult. La cuvintele domniţei, Bubi nu se aştepta. Se opri şi rămase mirat de el însuşi, de drumul pe care-l făcuse cu închipuirea, de lungimea lui, cînd cea mai apropiată şi principală chestiune nu şi-o lămurise. Astfel surprins, simţi că dacă mai întîrzie cîteva clipe în tăcere, pierde ceea ce izbutise să aducă în gîndul tatălui său şi al domniţei spre convingerea lor. Văzu că va face pe ceilalţi să creadă că propunerea nu este temeinic gîndită dacă va părea încurcat, cîncl se întîlni deodată în priviri cu el însuşi, răsfrînt într-o lungă şi clară oglindă veneţiană. Era un lucru de preţ, ale cărui ape fugeau în adînc, făcînd o scorbură de lumină, cu imaginea omului tot mai scăzută, şi abia departe înecată în transparente ceţuri verzui. Rama era tot de sticlă, înşurubată în cleştare colorate.

Şi Bubi îşi zîmbi sieşi, de multe ori, în răsfrîngerea oglinzii, căutînd să acopere în glas urma unei emoţii scurte, în care simţise primejdia nepregătirii:

— O fabrică de oglinzi, Taniţi, zise el, ar fi un lucru şi folositor, şi frumos!

Domniţa, care nu bănuia acest răspuns, ridică iute capul, ca şi cum ar fi ascultat la chemarea cuiva. Surprinsă, uitase parcă şi cum ar arăta o oglindă. De aceea, căutînd cu privirea toate oglinzile din încăpere, mari şi mici, pe unde erau ascunse, o luă în cele din urmă şi pe a ei, rotundă, cu mîner de argint, în care se privi adînc, aproape speriată. Acum, cînd auzi că Bubi vrea să fabrice oglinzi cu averea bătrînului Barbu, şi că obiectele astea, care pentru ea păstrează întotdeauna o taină, vor începe să iasă de pe moşiile lor, multe şi în toate felurile, domniţa crezu că nu e cu putinţă. Pentru bătrînul baron lucrul era de asemeni nou. Bubi văzu, însă, după surprinderea şi tăcerea lor, că găsise tocmai ce

trebuia. Şi încă o dată învăţă despre sine că e **o** fire ce nu trebuie să-şi aşeze dinainte toate gîndurile în legături hotărîte, ci că cele mai bune idei îi vin din ajutorul vieţii dimprejur. Prospeţimea aceasta născocitoare a temperamentului său îl mulţumi, îi dădu încredere şi se bucură că se află pe calea cea bună.

Pentru a nu pierde însă ceea ce cîştigase, el îngrămădi, în vorbe repezi, tot ce-şi mai amintea de prin cărţi cu privire la o industrie de oglinzi şi de sticlă, lărgind în. acest fel activitatea fabricii viitoare. Vorbea de nisipuri, de stînci, de aşezarea întreprinderii pe o moşie de munte a baronului, cu toate avantajele căderilor de ape şi a văilor pentru transporturi. Clădea puternic, din vorbe fără strălucire, afacerea aceasta în logica ei, cu **o** uşurinţă care îl uimea pe tatăl său, pentru a dovedi că nu e mai greoi şi mai nepriceput decît Urmatecu în asemenea discuţii, după cum iarăşi adăuga gingăşii de scurte descrieri de vase şi alte podoabe subţiri şi graţioase, pentru încântarea domnitei.

Bătrînul baron tăcea cu încăpăţînare, să nu arate ca începuse şi el să urmărească aceste planuri cu interes. Trăise prea mult printre lucruri frumoase pentru a nu se lăsa ispitit de gîndul fabricării lor, cu adaosuri de un tot atît de mare preţ pentru el, al unui viitor argument politic împotriva liberalilor şi mai ales al unei fapte boiereşti şi româneşti.

Cea dintîi însă care, din interesul adus de cuvintele lui Bubi, a trecut cu un gînd şi la înfăptuirea lor, şi mai ales la suma de bani de care va avea nevoie fabrica, a fost tot domniţa. De aceea, ea spuse, aproape cu o părere de rău în glas :

— Dar la bani te-ai gîndit ? Cît o să facă şi de unde o să-i aibă Barbu ?

Deşi un răspuns hotărît Bubi nu avea, pentru că se gîndise numai la o mişcare a averii şi a unor schimbări de investiri, dar nu şi la anumite sume, el dădu iute o cifră, la întîmplare : patru sute de mii de lei. Nu ştia dacă e prea mare sau prea mică, dar nici ceilalţi doi nu ştiau, şi nu ştia nimeni, nici chiar Urmatecu.' Ceea Qe era necesar era răspunsul iute, cu o sumă de bani în

el. Simţea tînărul că acesta va fi cuvîntul hotărîtor. Şi nu se înşela. Şi după ce a spus suma, crezu că poate să spună şi felul în care şi-o vor procura :

— Trebuie să vindem o parte din moşii. Papa are inulte petice răzleţe, spuse el. Venitul banilor băgaţi în fabrică va aduce de cinci ori mai mult!

Baronul Barbu, urmărind gîndul fiului său, găsise de mult aceeaşi soluţie şi poate pentru prima dată fără groază prea mare, nădăjduind că va pune poate altceva in loc. De aceea intră şi el în vorbă, întrebînd :

— Pe care ?

Bubi se bucură. Jumătate, drumul era făcut, Din lista numelor de moşii, învăţată în ajun de la Dorodan, el alese două : Dorodan îi spusese că sînt trupuri mai vechi, rămase stinghere, unde inventarul moşiilor celor mari nu s-ar putea întrebuinţa. De aceea tînărul răspunse cu un anumit ifos, nedesluşind dacă îl va supăra sau îl va bucura pe părintele său :

— Zidurile şi Gliganul! Ştie şi papa că au stat întotdeauna peste mînă gospodăriei noastre ! Apoi, nu e chiar pămînt de cîmpie şi nici moşii de munte nu sînt. Pentru fabrică vom urca mai sus, în Dîmboviţa sau în Vîlcea.

Baronul nu răspunse, ca şi cum ar fi aprobat. O tăcere mare se făcu. în liniştea casei, scăldată de soarele primelor ceasuri de după-amiază, canarii domniţei îşi umflau guşile şi îşi tremurau cu putere ciocurile lor mici, întredeschise într-un cîntec răsunător, bătut şi din aripile lăsate ale fiinţelor lor gingaşe şi deznădăjduite. Albine din trandafirii de la intrare se rătăciseră pînă în salon, unde bîzîiau, ameninţătoare. Fantoche le urmărea, alergînd prin casă, muşcînd aerul şi lătrînd scurt, cu un glas îngroşat de bătrîneţe.

Domniţa visa, Bubi aştepta, tatăl său picotea, biruit de masă, de încordare şi de căldură.

într-un tîrziu, veni o servitoare, să spună că trăsura domnului baron aşteaptă. Deşi casa domniţei, cu covoarele ei groase, înfunda paşii, de data aceasta servitoarea a surprins şi pe Bubi şi pe Natalia cu apariţia ei. Nici unul n-a simţit-o venind. A ieşit pe neaşteptate, ca din pămînt!

Baronul se trezi, cu genele grele de somn. Şi pe *cîn<&* se pregătea să plece, domniţa l-a întrebat ce răspuns are de dat la propunerile fiului său. Chemat ca de foarte departe, conu Barbu îşi reaminti întreaga discuţie. Apoi spuse domol:

— Bine. Am să vorbesc eu cu Iancu !

Bubi se întoarse brusc. O mînie i se urcă în faţa, dar se stăpîni. Domniţa îl văzu şi, apropiindu-se iute de bătrîn, spuse :

•— N-ar fi mai bine, Barbule, să vorbească chiar Bubi cu el ? Bubi ştie toate rosturile şi le va putea lămuri.

Baronul se gîndi puţin. Apoi începu să rîdă mărunt şi cutremurat:

•— S-o văd şi pe asta ! rosti el. Ei, acolo să-1 văd pe dumnealui ! şi făcînd cu degetul un semn de luare-aminte fiului său, se îndreptă înspre uşă.

Neîncrederea de la urmă şi jignirea ce i s-a adus l-au îndîrjit şi mai mult pe Bubi. Era însă mulţumit şi **aşa.** In sfîrşit, vS" vorbi şi va sta faţă în faţă cu Urmaiecu ! Ar putea să se ducă de îndată la el. Dar a mai amînat cu o noapte. In felul acesta, va pune mai multă rînduială în gînduri şi mai ales va mai purta cu el bucuria asta mare a biruinţei de azi cîva timp. Dorea să o aibă întreagă şi să o mai treacă şi să o revadă, pentru că ştia că după ce va începe lupta, poate i se va înjumătăţi.

Dis-de-dimineaţă, o vizitatoare, care se vedea des prin casa lui Urmatecu, a intrat pe la bucătărie, „că atît îi era nasul", după cum spunea coana Miţa. Aci a găsit-o pe cucoană vrednicind şi pregătind de mîncare. Stătea în jurul ei tot ce avea să fie o masă îmbelşugată : carnea roşie, împănată cu vine galbene de grăsime, peştii cu solzii săriţi sub cuţit, legume date prin mai multe ape, păsări tăiate, aruncate în ligheane **şi** risipind un abur greţos **de** pene opărite, precum **şi** foile **de** plăcintă, întinse, **si** moi, cu praf de făină 'uşoară **şi** lipicioasă pe ele, toate irecînd prin mîinile pricepute ale coanei Miţa, care le rînduia, le fierbea, le cocea. Intr-un colţ, Amelica, neîngăduită decît

pentru lucruri curate, drămuia fructele şi zahărul. **Coana** Miţa, înfăşurată într-un şorţ mare albastru, mult petrecut peste mijloc, găsea o glumă pentru fiecare vînzător ce aştepta în fundul curţii, lîngă coşuri, cu cîntarul gata să măsoare marfa. Erau înşiraţi pescarul, zarzavagiul, fructarul, respectuoşi şi familiari totodată, pierzînd timpul cu glumele cucoanei, pentru că ştiau că nu păgubesc, ieşind mai întotdeauna din curtea lui Iancu Urmatecu grei **la** pungă şi cu coşurile goale. Noua-venită sărută mîna udă a coanei Miţa, aproape de cot, şi, uitîndu-se primprejur, şopti, să nu fie auzită de fată :

— Sărut mîna ! Dacă s-ar putea, chiar acum ! Veste mare! ^

Coana Miţa înţelese. De aceea, porni de-a lungul geamlîcului, ştergîndu-şi mîinile, înspre iatac. Aci, Urmatecu abia trezit, îşi fuma, cu dulceaţă şi cafea, cea dintîi ţigară.

—• A venit Păuna, Iancule. Cică are lucruri mari, spuse cucoana.

— Să vie, să vie, mă rog, repetă cu glas tare şi cu înţeles Urmatecu, pentru a fi auzit de oriunde s-o fi aflînd prin casă Păuna.

— Treci ! zise coana Miţa către femeie şi se întoarse liniştită la bucătărie, încredinţată că treburile complicate ale soţului ei au în ele taine pe care nu le ştie decît el şi care nu trebuiesc cercetate.

Cuminţenia aceasta adormea la ea, aproape cu dezinteres, de vreme ce era vorba de treburi, o cunoaştere mai veche de năravuri ale soţului ei.

Pentru că acum cîtva timp — după ultima împăcare în casa lui Iancu dintre bătrînul baron şi domniţă — Urmatecu i-a spus soţiei sale : „Pe bătrîn îl ţin eu strîns şi nu-1 scap din ochi, dar îmi trebuie cineva de încredere la femeie", coana Miţa i-a găsit-o pe Păuna şi a trimis-o să se bage în casă la domniţă. Căci de cînd cu întîmplarea de la pian, Urmatecu se temea de purtarea domniţei Natalia.

Păuna era o fină de-a lor, rămasă văduvă, lucrînd cu acul, să-şi ţină o odaie pe **la** Apele Minerale. Cam de treizeci de ani, curată, bine făcută, roşcovană, cu umerii obrazului puţin ieşiţi şi ochii albaştri şi vioi, ea se înţe-

lesese de minune, din prima clipă, şi în casă, şi în afară de casă, cu Urmatecu.

Coana Mița pricepuse numai că ceea ce se face e pentru binele lor. De aceea, cînd a chemat-o, înainte de a o duce să vorbească şi să se înțeleagă cu Iancu, i-a spus : „Boierul nu ştiu unde vrea să te trimeată ! Vezi să fii supusă şi ascultătoare, că n-are să-ți pară rău !"

Şi de atunci alte gînduri nu i-au mai trecut prin minte despre Păuna.

Noua-venită, cu sfială prefăcută, merse cîțiva paşi. Apoi-, privind cu un zîmbet pe urmele cucoanei Mița, intră.

— Ce mai veste, Păunițo neică ? o întîmpină vesel. Urmatecu.

Femeia se uită încă o dată în jur şi apropiindu-se de Iancu, îl sărută, lăsîndu-se în mîinile lui lacome, care o strîngeau, frămîntîndu-i sînii şi şoldurile sănătoase :

— Nu-i rău muiere pietroasă dimineața, pe inima goală, spuse bărbatul, sorbind gîtul şi brațele care i se dădeau.

Păuna era una din rarele legături pe care Urmatecu, şi de nevoie, dar şi de poftă, o ascundea. De obicei îi plăcea să lase să se vadă din prietenia lui cu o femeie atît cît să turbeze de tot coana Mița, dar cît să-şi şi îndestuleze mîndria lui bărbătească. Păuna însă îi plăcea mult. Plăcerea pe tăcute şi neştiute depăşea ifosul de crai, la care Iancu ținea într-o bărbăție ce începea să se treacă. Cu femeile el îşi avea socotelile lui! Păstra un fel de cumpănă între ele, luînd întotdeauna de la fiecare cîte ceva, pentru ca să nu rămînă în pagubă. Acum, de pildă, simțea cum se aşază un fel de brumă pe Jurubița. Pe domnişoara Zehi, care nu-l ispitea, o răsucea şi o ațîța, s-o facă să moară după el, şi el să se poată mîndri. Nu-i păsa de coana Mița, oricît ar arăta, pentru că întîi nu va crede niciodată, şi apoi pentru că nu era nimic între ei. Astfel că acum, focul cel mare la Păuna ardea. Şi asta într-o odăiță a lor, din spatele bisericii Cuțitul de Argint, unde vara era răcoare şi veneau cofe mari cu apă rece şi dulciuri, iar iarna era cald şi o mireasmă de gutui şi de mere coapte.

Cînd a fost să se tocmească Păuna la domnița, Iancu a pus o vorbă bună. A dat-o drept o rudă scăpătată şi mai de departe a unei cumnate. Şi în lumea de slugi multe, fără chip pentru stăpîna lor, Păuna se strecura pe neştiute, neatrăgînd luarea-aminte, după sfatul lui Urmatecu, nici celorlalte slugi, nici domniței.

„Cu cît te-or uita mai mult, cu atît ai să asculți mai bine !" fusese ultimul sfat pe care i-l dăduse înainte de a intra în serviciu.

Şi noua angajată făcuse treabă, nu glumă, în cîteva luni numai ! Nu se mişca nimic în casa plină de păsări, de cadre şi flori, de pe podul Mogoşoaiei, unde vizitele erau dese, mîna largă, iar gîndurile domniței alergau oriunde, numai la gospodărie nu, fără ca omul de afaceri al baronului să nu afle. Şi mai ales baronul era îndeaproape urmărit în tot ce face, ce spune şi îndeosebi în ce făgăduieşte domniței. De obicei Păuna nu se grăbea povestindu-i lui Iancu la întrevederile lor de dragoste cele ce auzise. Pe la el pe acasă dădea din cînd în cînd, dar fără rosturi mari, mai mult de ochii nevestei sale. Astăzi, însă, s-a grăbit, pentru că ieri, înainte de a vesti trăsura baronului, a ascultat tot ce se vorbea în salon. Acum povestea iute, cu vorbe întretăiate, adăugind o importanță şi **o** greutate deosebită lucrurilor pe care le aducea.

Şi pentru Iancu, fireşte, erau fapte nouă şi de seamă. Dar, ascultînd-o, i s-a părut că-i sună ciudat în ureche tonul pripit şi priceput al Păunei. Femeia era deşteaptă, în cîteva luni de iscodire învățase nu numai să prindă vorbele, dar să le dea şi cuvenita însemnătate. Şi asta lui Iancu nu i-a plăcut, mai ales în fața unei situații serioase ca aceea pe care o afla.

Pentru bănuielile lui mai vechi, de la Giurgiu, şi pentru istețimea sa, avu un zîmbet şi de înțelegere, şi de satisfacție, cu toată greutatea pe care **o** vedea înainte. Dar asta nu însemna că Păuna ar înțelege mai puțin. Nu-i plăcea povestea ei pentru că nu voia să simtă nimeni că i se şubrezeşte situația, şi apoi nu-i plăcea pentru că femeia îşi dădea seama ce unealtă primejdioasă ține în mîinile ei. Şi cu toată patima lui, oricînd ar fi vorba de **o**

despărţire, deşteptăciunea şi cunoştinţele ei ar îngreuna lucrurile pînă la cine ştie ce tulburare. De aceea, după ce a ascultat totul în linişte şi a avut o ochire a întregului, a început să aleagă cu întrebările. In felul acesta îşi întipărea lesne lucrurile cele mai de seamă şi mai ales, cu tonul glumeţ al unui om. sigur de el, încerca să risipească ceea ce mintea Păunei văzuse prea limpede.

— Şi spui că Bubi a vorbit de... Umflatu... de Dorodan vreau să zic? întrebă el, uitîndu-se în altă parte,

— La început, da ! răspunse femeia.

— L-o fi văzut ?

— N-a spus-o, dar prea îl apăra !

— Auzi dumneata! Ei, ne-am. prăpădit! şi Iancu începu să rîdă, cu un rîs fals, care aduse încă de la început oarecare nelămurire în mintea Păunei.

— Şi... ce spui că vrea să facă ? Fabrică ? Ce fel de fabrică ?

— De oglinzi !

— Oleo ! Că asta ne mai lipseşte !

Şi învîrtind linguriţa într-o dulceaţă de caise coapte, strîngînd cu grijă şi sîmburii amărui, Iancu şopti : „Deschide guriţa'*, înecînd vorbele femeii cu gestul acesta ştrengăresc, de dragoste.

— Şi... care va să zică, aşa ! Vor să vîndă Zidurile şi Gliganul... să facă fabrică ! (Repetarea aceasta îi trăda tulburarea.) Da' pe mine m-au întrebat ?

Cuvintele de-acum, le spuse iute, ca pe-o greşală, de care şi-a dat seama îndată. Era însă bucuros că Păuna, mîncînd, nu putea să răspundă. De aceea, vorbi tot el mai departe :

— Bine ! Dacă vor ei, treaba lor ! Ce-s banii mei 7 Şi, liniştit, îşi aprinse o ţigară. Bravo, fetiţo, dar de ce te-ai grăbit ? adaose uitîndu-se drept în ochii ei.

Păuna începu să simtă cum scade importanţa veştii pe care a adus-o. Se aştepta Ia mai mult. Credea că o să-1 vadă pe Urmatecu Sngîndurat, negăsîndu-şi locul nădăjduind tot mereu că ea va spune pînă la sfîrşit sau că nu e adevărat, sau că i s-a părut, ca să-i mîngîie şi să-i uşureze grija. Femeia, astfel gîndind, a început să creadă, cu încetul, că ea a depăşit măsura. Şi mai stăruind

încă pe o ultimă îndoială, pe care voi să şi-o încerce, ea spuse, privindu-1 foarte atent :

— Boierul cel tînăr o să vină pe curînd să te vadă şi să-ţi vorbească. Are învoire de la ăl bătrîn !

— Să poftească ! Să poftească, mă rog ! făcu Iancu. Bine că s-a întors şi că vrea să mai dea o mînă de ajutor. Că şi eu prea multe angarale am !

Cu fraza aceasta liniştită, în care se furişau cîteva palide lămuriri, Urmatecu ştiu că dă tocmai cît trebuie şi ce trebuie. Păuna nu avu impresia că e nici înşelată, nici alungată. Ea singură se îndepărtă de întreaga poveste, fiind adormite deodată şi curiozitatea, şi spiritul ei practic de femeie. De aceea, ea trecu iute la dezmierdări, pe care Iancu, senin, le împărţea, adăugind o sumă de bani şi o zi de întîlnire, pentru ca bucuria ei să fie deplină.

In realitate, neliniştea lui creştea şi bucuros ar fi vrut să rămînă singur. Prin camerele de alături auzi, întretăiat, glasul soţiei sale. O strigă, punînd, în semn de înţeleaptă chibzuială, un deget pe buze, pentru înţelegerea Păunei. Coana Miţa sosi. Iancu o lăudă pe Păuna, în cîteva cuvinte vagi, pentru vrednicie. Coana Miţa, veselă, în cele din urmă, că ei i se datorează totul, o luă să o mulţumească femeieşte, cu o basma sau o broboadă. Iscoada se dezlipea însă cu greu, aruncînd o privire de deznădejde către Urmatecu. De rămas, nu mai putea rămîne, iar el părea că nici nu ia în seamă plecarea ei. In cele din "urmă, cele două femei s-au dus, iar el a scăpat şi a fost în siguranţă.

Otrăvuri vechi şi simţămîntul unor primejdii nouă sc amestecau în el. Numele lui Dorodan făcea să i se întunece mintea de ură. Era ca atunci, la început, cînd Umflatu îl ghicise deodată, dar mult mai sporit de tot ce izbutise de atunci şi ştia că încă era clătinat numai de faptul că bătrînul trăieşte. De la lovitură pînă la insultă, Iancu ar fi fost în stare de orice acum. Simţea cum Dorodan îl împinge la nesăbuite gesturi în afara, pentru ca să se isprăvească odată. Dar mai era şi Bubi. Gîndul lui îl făcea dimpotrivă, să se strîngă şi să se ghemuiască în el, pe viclenie. Intre aceste două cumpene ale urii şi răz-

bunării, drumul cel mai sigur era al apărării, şi pe acesta îl căuta. Căci nu mai era, ca de obicei, el care pornea înspre altul şi mai avea timp şi de batjocură şi de întîrziere, ci vedea cum alţii vin înspre el, să-l răstoarne, împreună cu ai lui, de pe locul pe care şi-l muncise. Desigur că Bubi lucrează după un sfat. Dar cum a ajuns la sfatul acesta, şi încă atît de iute ? Aci era un lucru pe care Urmatecu îl întrezărea, dar pe cai*e nu şi-l putea lămuri. Şi, totuşi, în tulburarea lui se mai strecurau o nădejde şi o judecată nelegată încă, venită din atîtea împrejurări grele de viaţă prin care trecuse. Experienţa aceasta era risipită, tulbure în el. învăţase că, în impasurile cele mai mari, tot se mai află un loc de izbîndă dacă ştii să-l găseşti. Şi ştia că e atît de preţios, încît de multe ori el te face să sari cu mult dincolo de liniştea şi îndestularea 'de unde ai plecat. Şi în răscrucea asta de primejdii ce se apropie, de ce n-ar găsi şi el locul acesta ?

Astfel se frămînta, în aşteptarea celui care trebuia să-i aducă ceasul hotăritor din viaţă. Neliniştit, aprinse încă o ţigară şi deschise fereastra. Din salcîmul de dedesubt, zbură un stol de vrăbii greoaie, ca un pumn de bolovani aruncat de cineva. Vara, încă de dimineaţă, încălzea iute mîna ţinută la soare. Peste acoperişuri şi ziduri, cerul era albastru şi neclintit. In aşteptarea ce începea să i se urzească în jur şi să-l cuprindă cu totul, Urmatecu, nerăbdător, voia să vadă drumurile, chipurile, întîmplările. Şi la toate întîmplările frămîntate, greu întrezărite, iuţi de nici nu ajungea să şi le aşeze bine în gînd, curtea şi gospodăria lui răspundeau cu linişte şi viaţa cea de toate zilele.

Pînă în clipa cînd a pornit de acasă înspre întîlnirea cu Urmatecu, Bubi şi-a păstrat bucuria şi încrederea în sine. Pe măsură însă ce înainta, îşi închipuia cum se vor petrece lucrurile. Şi la multe nu găsea răspuns, şi în multe împrejurări nu se vedea înconjurat decît de neguri. Lipsa lui de pricepere îi aducea îngrijorări cu atît mai mari cu cît ştia ce om primejdios are în faţă. In special, în starea de acum, care îi răcea mîinile şi-i îmbujora obrajii, dîndu-i un fel de tremur şi o gheară în piept, îşi reamintea cu neplăcere de ceea ce întîlnise la cîţlva

oameni de cînd începuse să-şi dea seama de ei. Se gîndea la schimbarea unui acelaşi individ de la o clipă la alta, după greutatea pe care o avea împrejurarea în interesele lui. Ţinea minte că oameni descoperiţi, asemeni entuziasmelor şi generozităţilor lui, în faţa unei idei sau în faţa unui lucru prin care treceau numai, într-o împărtăşire fără parte şi fără preţ, deodată erau alţii, de nerecunoscut, cînd era vorba de cîştigurile lor. Şi Bubi îşi dădea seama ce început nedorit aducea, cu toate gîndurile sale nouă, şi în mersul treburilor lui Urmatecu, şi, mai ales, în toate nădejdile pe care acesta putea să le ţească de pe urma lor.

Vedea astfel întîlnirea lor foarte nesigură în înţelegere, el singur neştiind despre el ce o să facă si pînă unde are să meargă.

De bună seamă, de undeva din casă, Urmatecu îi pîndea venirea. De aceea, timpul scurt pînă să i se deschidă, poftirea politicoasă a unei servitoare în biroul singuratic şi liniştit şi scurta aşteptare pînă ce să vină şi stăpînul au fost ca într-o casă mare. Bubi nu a luat seama. Toate lucrurile acestea i se păreau fireşti. Urmatecu însă le chibzuise şi dăduse ordine pentru executarea lor. In viaţa lui fără solemnitate, nici măcar cît ar fi o politeţe obişnuită, aceste reguli voiau să dovedească cunoaşterea purtărilor boiereşti şi deprinderea lor. Dealtfel, era şi un fel de a-l face pe Bubi să simtă că nu era nici o diferenţă socială între ei în datoriile vieţii şi înţelegerea lor.

în birou, Urmatecu a intrat iute, închizînd uşa după el. Aducea un fel de grabă şi seriozitate politicoasă, pe care le tăia şi le despărţea de intimitatea ultimei lor întîlniri cu închiderea strictă a acestei convorbiri de afaceri în cadrul unei camere, ce îl ajuta să răcească de la început întrevederea prin întocmirea ei cu rafturi, cu dosare şi cu planuri.

Omul de afaceri cunoştea şi sfiala, şi nevoia de moliciune şi prietenie din lucrurile de primprejur ale Bărbilor. De aceea, încă de la început nu se lipsi de aceste pregătiri, care treceau în socoteala lui, uşurîndu-i sarcina. Bl însuşi îşi îngrijise înfăţişarea. îmbrăcase un gheroc negru, bine închis, ce-l subţia O cravată umflată, ruginie, de mătase, pe un guler scrobit, cu colţurile frînte,

precum şi focul manşetelor rotunde, eu nasturi grei şi pătraţi de aur, îi dădeau o înfăţişare de domn, urmărită de el cu tot dinadinsul,

Înspre Bubi, Iancu s-a repezit luîndu-i mîna cu amîndouă ale sale.

— Ce bucurie şi ce cinste, coane Bubi, să te văd şi la mine ! zise el închinîndu-se respectuos. Da' nu cumva s-a întîmplat ceva cu conu Barbu de te-ai ostenit pînă aci ?

— Nu. Numai pentru dumneata am venit, domnule... şi Bubi făcu o pauză, căutînd cum să-i spună şi pierzînd cel clintii firul.

Această încurcătură lui Urmatecu i-a fost de ajuns ca să-1 simtă. Sfiala şi stîngăcia, pe care le socotise, erau aci. Prin spărtura lor va trece. Familiaritatea, de el adusă, iar nu de Bubi, ca de la stăpîn la slugă, putea să-şi facă locul acum. De aceea el se grăbi să îndulcească relaţiile.

— Da' spune-mi Iancule, moş Iancule mai bine, că te ştiu de cînd erai atît, coane ! şi trase un scaun noului-venit.

în odaia plină de umbră, cu tot soarele de afară, colţurile se pierdeau. Numai portretul lui boier Grigore făcea o pată alburie. Urmatecu ţinu să-1 aşeze sub el pe tînărul baron. Era ca şi cum l-ar fi închis, pentru o şi raaî mare siguranţă, şi în puterea asta tainică a talismanului său de afaceri, în care Iancu credea, cu toată viaţa Iui ele socoteală şi chivernisim El însuşi s-a aşezat în umbră, de unde putea mai bine privi. Ca orice timid într-o împrejurare grea, Bubi a început prin a fi rece şi tăios. Vorbea rar, măsurîndu-şi cuvintele. Urmatecu aştepta. Nu-1 întrerupea şi nu-1 ajuta. Simţea cum are să se topească gheaţa aceasta sub chiar aprinderea vorbitorului. Şi, într-adevăr, Bubi, pe nesimţite, avînd nevoie s'.-i corn ingă, a intrat în patima inimii lui, cu toate că î-- .'agăduise că nu va scoate nimic la iveală din ceea ce, ca sîmlămînt şi credinţă, ca entuziasm şi generozitate, '-e ^asea la temelia faptelor sale de .astăzi. De la o vreme, însă, Lrmatecu nu-1 mai asculta. N-avea nevoie. Urmărea numai cîntecul vorbei şi creşterea ei. Acesta era firul . ^ • i . cel mai sigur ! Dădea numai din cap, privindu-1 pe

Bubi în faţă, ştiind cît îl încurajează şi îl aprinde pe *eet* care vorbeşte atenţia şi aprobarea. Şi cînd a socotit, că a sosit clipa şi că tînărul nu mai poate da înapoi din înflăcărările lui şi dorinţa de a convinge, omul de afaceri* drămuindu-şi cu pricepere şi subţirime un ton în care să fie şi admiraţie, şi aprobare, şi gravitate, zise :

— Frumos ! Foarte frumos, cucoane .'

Lăudă apoi ideea cea nouă de a face o fabrică, spunînd că se cunoaşte numaidecît isteţimea gîndirii tinereşti şi înrîurirea străinătăţii. Lui şi bătrînului nu le-ar fi dat niciodată prin minte aşa ceva! Dar bucuria cea mare Urmatecu a păstrat să şi-o arate în cuvinte calde pentru faptul că Bubi a simţit chemarea şi datoria de a lua parte la munca şi răspunderea lor, luînd parte la o mai bună administrare a averii. Mărturisea totul cu atîta convingere şi bună-credinţă, încît în sufletul lui Bubi se risipea prevenirea şi încordarea de la început. Tînărul se simţea atras de sincera înţelegere. Iar în mersul convorbirii, purtată tot mai strîns, el se gîndea să îndrepte, pe fapte nouă, greşalele din impresiile lui si neînţelegătoarele judecăţi ale altora. Şi iarăşi îi apărunedreptatea şi ciudăţenia firii omeneşti, văzută de astă dată pe un cuprins mai larg, din amîndouă părţile.

Cel care s-a apropiat cel dintîi de fapte, după această plutire în generalităţi luminoase, unde Bubi se simţea atît de bine, a fost, fireşte, Urmatecu. Ca şi în întrevederea cu Păuna, după ce a aflat totul, începu să culeagă ceea ce i s-a părut că trebuie bine lămurit.

—_ Vrea să zică, spuse el, avem nevoie de patru sute de mii de lei ! Pentru d--al.de noi e mult, dar la conu Barbu se găseşte şi nu se simte ! Dar bani n-avem ! Dumneata ne sfătuieşti, coane Bubi» să vindem Zidurile şi Gliganul! Rău n-ar fi, că sînt greu de gospodărit! Apoi, oprindu-se şi bătîndu-1 pe genunchi pe tînăr, adăugă: — Da' pe toate le ştii, coane ! Şi pe asta desigur că de la conu Barbu ai aflat-o. O fi scăpat vreo; vorbă, aşa fără să vrea, iar dumneata, ager cura eşti, ai prins-o şi ai şi Mositro! • '~

încântarea Iui Bubi pentru neaşteptata lui înţelegere era atît de mare, încît nu a băgat de seamă nici iscodi-

rea, nici batjocura lui Urmatecu. Tînărul baron tăcu. Era tot numai încordare în privire şi auz, aşteptînd desfăşurarea judecăţii omului de afaceri, pe care, cu bucurie, îl vedea apropiindu-se de planurile sale. Dacă pînă în cele din urmă va avea întreaga lui înţelegere, aceasta însemna că tatălui său nu-i mai rămîne decît să aprobe. Astfel de va fi, lucrul era înfăptuit, iar el ieşea biruitor ! Ceea ce nu simţea însă Bubi în această alunecare era că el nu luptase cu Urmatecu aşa cum dorise, ci că se săvîrşise aproape totul prin voinţa celuilalt. Şi mai ales ceea ce n-a aflat (pentru că fusese făcută cu adevărată cunoaştere de oameni şi împrejurări) a fost învăluirea în care se găsea acum bine, tocmai pentru că avea toate colţurile unei potrivnicii roase de viclenia lui Iancu. Acesta, liniştit, urmărea un gînd ce i se împletea în minte.

— Şi, totuşi, spuse el iarăşi, e păcat să vindem ! Dumneata eşti tînăr şi nu ştii încă ce greu e să pui la loc lucrurile de care te desparţi. Cînd pornesc, se duc pentr» totdeauna ! Ştiu că în locul celor două trupuri de moşii vom avea fabrica ! Dar dacă am putea să le avem pe toate, n-ar fi mai bine ? Dacă ne-am chibzui mai mult, poate n-ar fi cu neputinţă !

în surprinderea sa bucuroasă, Bubi simţi cum se strecoară şi o admiraţie pentru Urmatecu. Şi după ce a ascultat, în afară de tatăl său, pe toată lumea, el crezu că vede în sfîrşit cîtă dreptate avea bătrînul baron cînd se încredea cu totul în priceperea omului său. Dar cum părea că tot nu înţelege bine, acesta continuă :

— La ceea ce mă gîndesc, fireşte, e că n-avem ce face cu moşioarele astea ! Pe ele le vinzi sau nu le vinzi ! Dar dacă am lua una din moşiile mari ale boierului, cu pămînt bun de cîmpie şi cu preţ rotund, şi am pune-o ipotecă ? Pămîntul tot al' nostru ar fi. El ne-ar aduce numai, în curînd, banii de care avem nevoie. Bobeştii, Bălăşoienii, Popeştii, Videle... da' cîte nu sînt ! Pe oricare din ele ! Numai boierul să aleagă.

întregirea ideii lui cu soluţia cea mai practică, dovedind în acelaşi timp şi grija devotată pentru averea lor, a împins inima lui Bubi pînă la recunoştinţă. Dealtfel, abia acum vedea că Urmatecu se schimbase mult de la

ultima dată cînd a fost în ţară, pentru că întîlnirea lor de la Giurgiu fusese prea scurtă şi tulburată de Jurubiţa. Tînărul era o fire care în faţa unei bucurii era totdeauna gata să uite întîmplările pe care le văzuse sau le bănuise tulburătoare liniştii şi frumoasei aşezări a dorinţelor sale. De data aceasta, şi felul de a se înfăţişa al lui Urmatecu i-a plăcut mai mult. Era un domn bine îmbrăcat, care vorbea potolit, limpede şi mai cu seamă cu multă înlănţuire în idei.

Prevenirile lui Bubi acum i se «păreau copilăroase şi fără înţeles.

La rîndul său, Iancu îşi dădea seama de impresia pe care a lăsat-o. Şi, pentru a o întări şi mai mult, zise :

— Noi dăm banii, că d-aia sîntem noi, bătrînii, pe lume, coane Bubi, să dăm ! Dumneata pui totul pe picioare şi pornim. E bine aşa ?

Şi lăsă deodată să cadă vorba, ca şi cum ar fi vrut să dea să înţeleagă că totul s-a priceput şi convorbirea e sfîrşită. Bubi, dacă ar fi insistat şi ar fi intrat în mai multe amănunte, ar fi însemnat că nu era cine era, ci un om de afaceri isteţ şi cu experienţă. De aceea lucrurile s-au desfăşurat după cum a vrut Urmatecu şi s-au oprit acolo unde el a hotărît. Cel care era încîntat acum nici nu bănuia ce primejdie sta în înţelegerea aceasta. Şi pentru ca stîngăcia tînărului baron să nu lase nimic la o parte, el adaose cu încredere şi prieteneşte, plecînd :

— Atunci, vorbeşti dumneata cu papa, asa cum ne-am înţeles !

Erau aci şi bucuria că a scăpat cu bine, şi mmdria că a biruit, dar şi teama că, încă o dată, cu tatăl său şi cu noua chestiune a ipotecii poate că nu ar avea atît noroc. Apoi Bubi era şi obosit de încordare şi de emoţii. Pe toate, Urmatecu le-a citit în el şi a zîmbit. Ceea ce însă i-a rămas nedescoperit a fost nerăbdarea din sufletul tînărului, care într-adevăr îl mîna în taină, mai puternic decît oricînd, înspre Jurubiţa, unde alerga să mărturisească totul. Bubi era încredinţat că ei i se cuvine întreaga spovedanie, după cum, pe drumul acesta al marilor sincerităţi de care avea nevoie, simţea că se apropie tot mai mult de ea.

După plecarea vizitatorului, condus cu toată cinstea pînă la poartă, Urmatecu se întoarse în biroul său. Aruncă o privire de stăpînire şi recunoaştere peste toate lucrurile şi i se păru că îi sînt tovarăşi vechi şi credincioşi. Apoi'bătu din palme şi se aşeză într-un fotoliu. Era iarăşi mulţumit de sine ! Şi cînd veni o slugă sfioasă, care nu ştia dacă are voie să intre, el ceru pălăria şi bastonul şi plecă, fluierînd fals un cîntec de dor, prins de la lăutari...

De mai bine de un ceas, Iancu Urmatecu dovedea bă-fa-înului baron Barba că afacerea cu fabrica avea sorţi de izbîndă.

— Dar unde ai să găseşti patru sute de mii de lei, Iancule ? întrebă boierul îngrijorat.

— Asta să-mi fie greul, cucoane, cînd am la spate numele şi averea dumitale! Şi ce avere ! Limpede ca apa ! Pe oricare din pămînturi, dăm ipotecă în rangul întîi. Ce-i puţin lucru ?

— Vrea să zică, nu trebuie să vindem ?

— Nu !

— Şi o să avem şi fabrica ?

— Numai să vrem, şi numai noi, că pe alţii nu-i mai văd l O să punem preţuri cîte ne-or trece prin minte şi prin pungă ! j

— Şi crezi tu că într-adevăr o să avem un cîştig ?

— Sigur şi mare ! Ipoteca o facem pe timp scurt, să o plătim din recolta de toamnă. Şi fabrica rămîne a noastră !

Ochii boierului rîdeau. Cînd i-a vorbit fiul său, a crezut că e o nebunie, care o să-l ţină cît nu face. Astăzi, acelaşi lucru, înfăţişat de Urmatecu, pare o afacere strălucită. Dar, gîndindu-se bine, vedea că şi Bubi îşi avea partea lui de merit. Ideea a fost a lui, asta nu i-o poate tăgădui nimeni ! Surprins, înduioşat şi poate şi ruşinat, fooierul abia şopti :

— E mai isteţ fiul meu decît mine, Iancule î

— E ştofă mare, cucoane l răspunse omul, recunoscător de încrederea mărturisirii şi linguşitor de cale lungă.

Căci pentru ce îi umbla lui acum prin cap trebuia să-şi ia ca tovarăşi de drum nu numai nepriceperea, nevoia de bani şi lenea baronului, dar şi bucuria lui de tată, pe care o vedea mijind, în sfîrşit. Conu Barbu işi mîngîie mulţumit favoriţii. De băiatul ăsta stătuse înstrăinat multă vreme. Cu foarte rare excepţii, ar putea spune întotdeauna. Bubi era rodul unei întîlniri din tinereţea baronului, fără dragoste, fără pasiune, doar cu un fel de sentimentalitate, pe care în urmă baronul o socoti primejdioasă. De cum a venit copilul pe lume, i-a dat numele şi l-a luat de la maică-sa, lăsîndu-l în grija fratelui său. Dumitrache, acolo, la Viena. Apoi, de pe la zece ani, şi mai tîrziu, cînd s-a făcut mai mare, l-a adus de cîteva ori prin ţară. Natalia şi cu el s-au înţeles numaicfccît, şi de-a lungul anilor, domniţa s-a legat sufleteşte tot mai mult de flăcăul care creştea. In ultima vreme politica şi oboseala îl ţineau pe conu Barbu mai tot timpul prin Bucureşti. De Bubi nu ştia nici ce învaţă, nici cu cine umblă, nici ce ginduri poartă. Ii trimitea bani, şi atît, Egoismul său trist îi deschidea foarte rar dorul de băiat. Cînd a auzit că se întoarce pentru totdeauna în ţară, după moartea lui Dumitrache, nu s-a bucurat. Iar cînd Bubi i-a vorbit pentru prima oară de planurile sale, a încercat mai întîi să se apere, apoi s-a hotărît să-şi jertfească o parte din avere numai pentru a-şi dobîndi liniştea. Şi iată că acum, împrietenit cu Urmatecu — lucru de care boierul purta mare grijă — acelaşi fiu vine poate să-i mărească averea. Conu Barbu era şi mulţumit, şi mîndru de Bubi. Şi, ca întotdeauna, înclinat cum era să fugă din clipa de faţă chiar cînd îi aducea bucurii, baronul se lăsă dus de o plutire în vis, unde, numai cu două-trei fire trase dîn viaţă, el îşi urzea lumea familiarelor sale odihne şi desfătări.

Urmatecu îi cunoştea bine obiceiul acesta de călătorie cu gîndul din care trebuia să-l întoarcă. înainte se mai ferea ; acum, insă, îl trezea pe baron aproape speriindu-l.

— Şi tot nu mi-ai spus pe care din toate, rosti el cu glas tare.

— Pe care ce ? întrebă nedumerit bătrînul.

— Pe care moşie o punem ipotecă ?

— Fă tu, Iancule, alege tu cum e mai bine ! Ia banii şi dă-i băiatului, să înceapă ! îi răspunse bătrînul. Apoi, stînd o clipă pe gînduri, spuse iarăşi : — Bun băiat, Iancule, ce zici ?

— Bun, măria-ta !

Cuvintele acestea de chibzuială adîncă ale lui Urmatecu, numindu-l „măria-ta", au legat parcă pentru totdeauna ceea ce urmărea. Sigur pe el, putea şă umble de-acum nesupărat prin voinţa îngenuncheată şi în dragoste, şi în orgoliu a bătrînului. Astfel socotind sosită clipa, el adăugă, ca şi cum era gata să uite :

— Aş cere numai îngăduinţa să schimb cîte ceva şi în casele pe care le avem ! Pe cheiul gîrlei ne stă o cocioabă, din care nu mai putem scoate nimic. Vreau să o dărîm şi să clădesc o casă nouă, cu intrare cu gang şi balcon, bună peijtru doftori sau avocaţi. Deodată o să ne sară chiria şi de acolo. S-o fac ?

— Da' în casa veche nu stă nimeni acum ? întrebă baronul, fără să lase să se vadă că ştie sau nu adevărul.

— Ba da, răspunse Urmatecu. Jos, avem un fierar, li dau casă în schimb în curtea de la obor. Sus, stă Dorodan ! Ultimele cuvinte le spuse încet, apăsat, pentru a arăta că e hotărît.

•—• Bătrînul Dorodan ! rosti baronul, cu ochii în pămînt, ca şi cum i-ar fi fost frică, dar s-ar fi şi bucurat de o veche întîlnire.

— Mai mult ne ţin dările şi cîrpeala, că numai fierarul plăteşte ! adaose Iancu, de data aceasta pripit.

— Şi unde o să se ducă bătrînul ? întrebă stăpînul cu acelaşi glas.

— M-am gîndit la asta ! Ce-i trebuie lui oraş ? De hrană bună şi îngrijire la vreme are nevoie. Spre munte, e tocmai bine ! Mai avem lîngă livada de la Pietroşiţa, pe care am vîndut-o, un fel de cuprins cu o casă. Temelia e sănătoasă şi stîlpii sînt de stejar. Pun să o deretice şi să o întărească. Cu doi stînjeni de lemne, cu o vacă, şi varză, şi cartofi la pivniţă, nici nu simte cînd trece iarna ! Pe astea toate i le dăm ! Şi apoi mai are şi pensia. Pentru el şi o nepoată cu care stă, nici nu trebuie mai mult !

Şi Urmatecu se opri o clipă, să aştepte şi să cîntărească. De data aceasta, însă, era rîndul lui să simtă ce grea e tăcerea. Şi văzînd că nu are nici un răspuns, zise, după un timp :

— Bine ! Eu las casa şi aşa ! (Avea o răceaLi în glas.) Dar dacă s-o prăbuşi, că-i putredă, şi s-o întîmpla o nenorocire...

— încă o nenorocire, Iancule ? îi tăie baronul cuvîntul, cu un ton molcom şi îndurerat.

Urmatecu nu socotise totul. Inima boierului veghea, şi mai simţea lucrurile şi durerile şi, în viitor, şi în trecut. Uitarea şi indiferenţa sa topiseră sub noua dragoste pentru Bubi, şi nu numai pentru el. Pe Dorodan, conu Barbu nu-l văzuse de mult. Din cînd în cînd, însă, îl trăgeau amintirile într-acolo, mai ales cînd stăpînul simţea asprimea şi voinţa omului său de afaceri de azi. Iar acum, în duioşia ce i s-a aşezat pe suflet, boierul se despărţea cu greu de umbra aceasta credincioasă nu numai din trecutul său, dar şi al familiei sale. Simţea cum o aprindere îşi face loc prin picoteala lui obişnuită de om leneş la voinţă. O bunătate, hrănită de generozitatea lui, parcă începea să crească. Dar Urmatecu prinse de veste din privirea şi vioiciunea neaşteptată a stăpînului. De aceea, îşi dădu seama că trebuie să o ia înainte şi spuse :

— Ce ar fi, coane Barbule, dacă l-am chema iarăşi în slujbele cele vechi, pe Dorodan ? Eu mă dau bucuros la o parte, că mă simt şi obosit. Să vină el, să alerge după ipotecă şi să facă fabrica. E încă priceput şi mai e în putere !

Baronul, deodată, fu cuprins de groază. îşi vedea nu numai spulberată averea, din rosturile căreia nu mai ştia nimic, dar vedea pierdut planul cel nou, simţea durerea lui Bubi şi se îngrozea de toate încurcăturile care îl aşteptau. Şi el zise cu înciudare şi tristeţe, neînvoindu-se :

— Eşti nebun, Iancule ?

— Dacă nu mă laşi să lucrez cum trebuie !

— Dar cine nu te lasă ?

— Atunci, dărîmăm fierăria şi facem precum am spus ? adăugă el. Că eu, slavă Domnului, numai pentru dumneavoastră mă zbat! Dar una ştiu : că în negustorie cîştigul inimă n-are ! Şi parcă adineauri te bucurai de cîştig ! Trebuie să-l adunăm din toate părţile, şi cu cît de puţin !

— Fie si cum spui ! se dădu iute bătut baronul.

Dar cînd a plecat Iancu, bătrînul boier a rămas ghem, în fotoliul său, cu o gheară înfiptă în inimă !

— Ştii, Milo, diseară n-avem nici timp, nici loc pentru „ăia", c-avem treburi, nu glumă ! Şi pune masa în grădină, că e vară şi-i frumos !

Aşa se rosti Urmatecu soţiei sale de cum se întoarse acasă* în amurg. De obişnuita lui isihie de înserat, cu o sticlă de Drăgăşani, nici vorbă ! Omul era nervos şi preocupat. Trăgea sertarele de la biroul său, căuta dosare, urmărea planuri. De cînd a murit Lefterică, tînjea mărunta gospodărie a biroului. Amelica, singură, nu era in stare, sau nu voia să-i poarte de grijă, deşi tatăl să o rugase frumos, de mai multe ori. De aceea, acum, Iancu punea singur peniţe nouă în tocuri, netezea testelele de hîrtie, cerceta călimările cu cerneala îngroşată de praf. Le făcea pe toate şi din nelinişte, şi ca să fie făcute ; dar de plăcut, nu-i plăceau. Era şi greoi, şi stîngaci, pentru că niciodată nu i-a prins mîna la nimic din orice fel de roboteală. El, om ager la minte, avea lenea asta şi nepriceperea mîinilor. Şi deşi nu-1 vedea nimeni, simţea parcă în dogoarea şi năzuinţa gîndului său mare, de acum, un fel de înjosire a treburilor mărunte. Aşteptarea însă îl iuţea în toate. Şi negăsindu-şi locul, ieşi în grădină.

Grădina aceasta a lui Urmatecu era un fund de curte, între case şi grajduri, unde, după gustul şi priceperea lui Schweickert, se trăsese, prin ronduri cu pămînt negru şi cu flori (mai ales părăluţe şi pansele), cîteva poteci, de patru sau cinci paşi, acoperite cu un pietriş ruginiu. La mijloc se aşezase un bazin, din centrul căruia o barză de tuci, vopsită cu ulei în toate culorile borzei, cu ciocul spre cer, arunca un fir subţire de apă. După coroanele de mărgele, bazinele cu figuri erau a doua săvîrşire a lui Schweickert. Şi el se fălea cu astă născocire în Bucureştii de atunci! Lumea nouă privea cu mîndrie, prin curţile ei, fel de fel de animale scuipînd apa. Iar spiritul serios şi*luminat al mecanicului a complicat încetul cu încetul, după pungă şi după cerere, această căutată industrie cu o adevărată mitologie şi istorie. De pildă, se dusese vestea

de havuzul cu călăreţ, opera cea mai mare a lui Schweic-' kert, într-o curte **pe** Calea Plevnei, unde un cavaler în zale sta încălecat pe un cal de tuci. Coada animalului însă era o pompă, şi cînd se mişca, sărea apă din nări. Era bună la petrecere şi la glumă, pentru musafiri!

Urmatecu sădise în grădina Iui trei trandafiri. Sprijiniţi de beţe verzi, cu globuri colorate, arbuştii îşi întindeau florile roşii şi parfumate. Omul se apropie **şl** pipăi cu delicateţe catifeaua foilor. Apoi alunecă privirea de-a lungul tulpinilor pînă la pămînt şi se gîndi că priveşte pămîntul său, puţin, dar care şi aici, între cărămizi, hrăneşte plantele. Parcă pentru prima oară îşi dădu seama de puterea aceasta! El niciodată nu se gîn'dise la aşa ceva, mai întîi pentru că nu avusese timp şi apoi pentru că nu-i trecuse prin minte. Tîrgoveţ, crescut pe uliţl şi între case, Urmatecu era obişnuit să vadă bogăţia prin cît mai multe ziduri îngrămădite. Şi, din obişnuinţă, îi fugi privirea pînă la temelia casei, alergînd cu ochii **pe** linia pe care o face cu pămîntul. Pe aceasta o văzu ; **pe** cealaltă, însă, hotarul dintre două moşii, nu şi-o putea închipui decît **pe** plan şi tălmăcită în 'vecinătăţile actelor. Şi totuşi îşi dădu seama că aduce o ameţeală şi **o** bucurie.

Cum trebuie să fie să ai pămînt pe care să nu-1 poţi vedea deodată pe tot ? Căci pentru moşiile boierului, **pe** care le administra şi la care se ducea, el nu avea nici bucurie, nici pricepere. Semănăturile, vremea şi taina lor erau treaba logofeţilor. Iancu, din toată minunea pămîntului, nu număra decît în vagoane şi bani. Şi de tainele şi bucuriile astea încerca să se apropie acum şi pentru el, nu numai pentru altul.

Din asemenea gînduri l-au trezit musafirii. Au venit cei chemaţi : boier Lefter, Ivanciu, Schweickert şi Friţ caretaşul. Masa era întinsă între trandafiri. In întunericul care se lăsa, cîteva luminări în globuri de sticlă luminau mîinile şi fluturau umbre mari pe feţe şi pe umeri. Mai departe nu se mai vedea. Era noapte. Coana Miţa mînca felurile cea din urmă, grăbită să le aducă pe celelalte, simţindu-se nelalocul ei între bărbaţi care aveau de vorbit afaceri. Şi cînd a sosit, caldă, încă, şi o plăcintă groasă j

şi parfumată cu scorţişoară, din care vişinele dulci cădeau zemoase sub cuţit, cucoana a aşezat, fericită că s-a isprăvit masa, răcitoarele cu vin în iarbă şi nu s-a mai văzut. Un aer proaspăt, din adîncul nopţii, începea în sfîrşit să adie. Boier Lefter se înfiora şi ceru o broboadă. Friţ se desfăcu la vestă. O linişte venea dispre strada pe care nu mai treceau trăsuri. Casa, cu ferestrele larg deschise şi întunecate, parcă adormise.

Şi Urmatecu, socotind că le poate vorbi, începu :

— Mă ştiţi, fraţilor, cît ţin la boier, că sînt trup şi suflet cu el! De ani de zile îl sfătuiesc, alerg şi muncesc pentru el. Şi m-a răsplătit boiereşte, nu pot zice că doar tot ce vedeţi împrejurul vostru lui îi datorez. L-a ajuns însă, săracu, un mare impas ! Şi singur nu-i mai pot face nimic. Să mă ajutaţi!

La asemenea cuvinte, nici unul dintre comeseni nu se aştepta. O curiozitate mare le ţintui la toţi privirile asupra vorbitorului, pe fiecare însă în alt fel. Cu capul plecat, boier Lefter se uita pe sub gene ; Ivanciu privea cu ochii lui albi şi sfioşi ca de bivol, de parcă hu vedea nimic ; Schweickert făcea nişte ochi rotunzi, aprobînd, iar Friţ îşi culcase capul pe un umăr, cu două lumini neliniştite între gene.

— Sînt nenorociri în viaţă de care nimeni nu te poate scăpa! adaose Iancu tărăgănat şi pe gînduri. Cum vreţi să se descurce bietul bătrîn cu un fecior cît un munte, fără meserie şi cu fel de fel de idei ? Că a venit Bubi şi vrea să facă fabrică !

Schweickert tresări.

•— Nu, Lică, nu de care crezi tu ! prinse iute Iancu mişcarea. Ar fi bine, că, uite, berzele tale aduc bani mulţi! Fabrică de oglinzi, să umple toată ţara cu ele, asta vrea să facă dumnealui!

O încremenire trecu peste toţi.

— L-aş fi putut sfătui pe boier să nu-i dea nici un franc şi m-ar fi ascultat! Dar la ce bun ? Zi şi noapte l-ar fi chinuit şi băiatul şi domniţa, care a trecut de partea lui. Dacă n-are nici o meserie, trebuie să se apuce de ceva! Şi mai bine e să-l laşi să facă ce vrea decît să ne încurce cine ştie ce treburi! Şi Urmatecu umplu paharele la toţi. De aceea, continuă el, i-am spus boierului : „Dă-i cît cere ! O să piardă paralele. Nu face nimic, dumneata ai de unde şi ai să spui că aşa a fost să fie. în schimb, îl avem pentru totdeauna la mînă ! Pe urmă, trebuie să ne asculte de cîte ori i-om pomeni de fabrică şi de ideile lui, că băiat rău nu e". Dar iată cum, din senin, va trebui să dăm drumul la o bucată de avere. Aţi priceput ?

— Nu aveţi bani ! spuse liniştit boier Lefter.

— Nici puţini, nici mulţi ! Şi ne trebuiesc mulţi deocamdată şi iute. Avem însă pămînt, curat, fără angarale şi bun. Ce vrem cred că nu e greu de prins !

— Moşiile sînt mari, ce e drept,, şi aducătoare, le aminti, cu accentul lui, Ivanciu, trezindu-i pe toţi neplăcut. Dar de ce, mă rog, atîta lume ?

Pofta pe care i-o bănuise Urmatecu ieşea la iveală. De aceea, el zîmbi şi spuse :

— Pentru că nu vreau să fac nici negustorie, nici camătă ! M-am gîndit întîi la prieteni. Să mă folosesc de ei, dar să-i şi ajut. Pe toţi : şi pe cei de la care iau, şi pe cel căruia îi dau ! Şi ca să-ţi dovedesc, nea Ivanciule, că m-am gîndit cu temei, iată că pe unul dintre noi îl las afară din socoteli : pe Lică ! Şi se uită iute la Schweickert, pentru ca să-i stîrnească şi mirarea, şi părerea de rău, adăugind : E pe de-a-ntregul al boierului ! Boierul l-a adus ; stă pe degeaba în casele lui şi n-ar fi frumos să se amestece la împrumut...

Nedelicateţea lui Urmatecu îl făcu pe vienez să lase ochii în jos şi să recunoască, tăcut, excluderea sa. Rămăseseră ceilalţi trei. Acum se simţeau legaţi între ei de un lucru ce îi atrăgea şi de care habar nu aveau cu cîteva clipe mai înainte. Un interes comun îi făcea să schimbe priviri de înţelegere, stabilind un fel de singură voinţă a tuturor, simţind că afacerea e bună, uitînd însă că stau alături unul de celalt numai prin voinţa lui Iancu. Acesta, în micile pauze pe care le făcea, îi privea.

— Şi cît îi trebuie şi pe care moşie ne-o dai ? întrebă iarăşi Ivanciu, de data asta învoit cu tovărăşia celorlalţi, dar grăbit.

— Să v-o dau ?! Dar nici nu mă gîndesc, nene, la aşa ceva ! Doar zălog dau pentru bani, şi atît! Vom plăti la timp şi dobînda, şl capetele, că, slavă Domnului, bucate o să avem destule, că numai pînă în toamnă ne împrumutăm. Ce, îţi sade rău să ciupeşti ceva cîştig fără să te doară capul ? Doar din venit o să facem fabrica lui Bubi, iar nu din capital!

— La început aşa se crede întotdeauna, se sili să spună, glumeţ, boier Lefter, voind mai mult să se audă proorocind.

— Dacă nu vom avea noroc, norocul dumneavoastră ! strecură Urmatecu.

— Să te auză Dumnezeu ! şi, înviorat, bătrînul Lefter îşi udă buzele cu un strop de vin.

— Aşadar, domnilor, noi punem ipotecă, pentru patru sute de mii de lei, pînă la toamnă, moşia Bălăşoieni. Una mie două sute de pogoane arabile, bas izlazul, heleşteul şi conacul. Ei, ce ziceţi ?

— Ce e drept, e una din cele mai frumoase ale boierului ! aprobă Ivanciu.

— Vrea să zică, nu vă înşală el, Iancu ! adăugă Urmatecu sprinten, împrumutul, după socoteala mea, îl împărţim astfel : una sută de mii dă boier Lefter, j»e numele căruia se şi face actul, ca negustor şi proprietar cu greutate ; una sută de mii de lei, Ivanciu ; una sută de mii de lei, neamţul — şi-l arătă pe Friţ — şi una sută de mii de lei... eu !

— Dar tu nu eşti cu totul şi cu totul al boierului ? rîse Ivanciu, să vadă dacă se prinde o glumă cu înţeles.

— Mai mult el e al meu ! răspunse Urmatecu iute şi tăios. Pentru cît mi-a dat, numai eu ştiu ce-am stors de aici! (Şi se bătu cu degetul pe tîmplă.) Şi apoi, nu uitaţi că eu sînt la roată ! După cum spuneam, boier Lefter ne dă la fiecare un înscris că a primit banii de la noi, socotiţi capete şi dobîndă pînă la termen. Şi astfel treaba s-a făcut ! Nu-i bine ?

— Chibzuiala nu e rea ! afirmă boier Lefter.

— Şi sigură ! îşi manifestă voinţa Friţ.

— Da' boierul cere ipoteca, şi noi doar un înscris al dumnealui ! îl arătă pe bătrînul zaraf Ivanciu, neîncrezător.

— Tot numai înscris am şi eu, dar am şi încredere ! zise Iancu, scurt.

— Dar executarea, Doamne fereşte ? ! tot se mai îndoia nelămurit Ivanciu.

— E pe drepturi, ca pentru oricine, dar şi pe obraz, ca între noi ! explică Urmatecu, Nimeni nu va pierde banii, şi, la o adică, toţi pornim la despăgubiri, dar cu mănuşi şi blajini, că ce e boierul de vină, săracul, dacă o fi să fie ?! De pe urma lui cu toţi cîştigăm ! Este, jupîn Ivanciule ?

— Sigur că este ! interveni Friţ, cuprins de un fel de bunăvoinţă plină de omenie. Cînd şi ce iscălim ?

— Bravo, neamţule, aşa te vreau, dar pînă lâ iscălit, mai va ! Deocamdată, haidem la ciorne ; restul, mîine, la tribunal !

Şi porniră unul după altul înspre birou. Friţ şi Schweickert luminau calea cu luminările luate de pe masă. Urmatecu se ostenea pe fiecare braţ cu cîte o răcitoare ; bătrînul Lefter şi Ivanciu se ţineau de umăr, căutînd paşii nesiguri prin întuneric.

Sub lampa aprinsă, sfatul a mai ţinut pînă aproape de miezul nopţii. Au trecut pe ciornele de învoială şi de înscrisuri vecinătăţile urmărite cu degetul pe plan şi culese din acte ; au calculat dobînzile ; au stabilit termenele. Cînd au isprăvit, fiecare avea impresia că duce un lucru nou cu el. La plecare, în poartă, Urmatecu, duhul lor cel bun, i-a mai dat pe unii în grija celorlalţi, suindu-i în brecul lui Friţ şi rînduind cum să fie lăsaţi pe la case, după bătrîneţe şi depărtare. Şi pentru ca Schweickert să nu plece cu inima grea, l-a bătut pe umăr şi i-a şoptit :

— Lasă, mă Lică, noi doi avem socotelile noastre!

Şi s-au despărţit.

Lui Urmatecu nu îi era somn. Tremura încă în el întîmplarea. Se întoarse cu paşi rari înspre birou, unde apăruse coana Miţa ca prin minune. Ea strînsese cenuşa ţigărilor, pusese scaunele la locul lor, dereticase şi acum răsucea liniştită, cu o măiestrie de ani de zile încercată, ţigări pentru soţul ei. Căci Iancu, deşi mare fumător, stîngaci cum era, nu a fost niciodată în stare să-şi facă o ţigară. Şi în gospodărie, seara, înainte de rugăciune, asta

era ultima treabă a cucoanei Miţa. Aerul era cald. Din casă, parcă numai ferestrele larg deschise mai aveau un rost; Noaptea şi întinderea ei erau mai preţioase decît pereţii încinşi. Şerpuiau alene curenţi, care aduceau din alte odăi parfum de zambile, amestecat cu greul fumului de tutun întîrziat încă prin colţuri. Urmatecu simţea şi el lucrul cel nou cu care ceilalţi au plecat acasă, dar la el parcă sentimentul acesta era risipit în fiinţa întreagă. Era ca o bucurie, dar şi ca o îngrijorare. Simţea că trecuse de un hotar pe unde nu fusese niciodată. Ştia bine că toată viaţa lui, de neîncetată urcare, aşa fusese întocmită : paşi îndrăzneţi, ţinuturi nouă, necunoscute la început, pe care cu încetul se obişnuia şi se gospodărea. Acum însă crezu că s-a depărtat foarte mult. Se simţea singur într-un pustiu, unde oricînd s-ar putea stîrni o primejdie. Parcă-i era frică. Mai ales ceea ce îl nelinişte a viitorul. Ce a făcut pînă acum era legat din lucruri săvîrşite fiecare la clipa lui. De aceea avusese şi atîta siguranţă. Acum, însă, şi gîndul, şi fapta alergau pe zări şi depărtări. Şi nu era vorba numai de el, dar şi de toţi ai lui, de fată mai ales şi de viaţa ei. Îndoiala aceasta nu-1 lăsa să-şi guste bucuria pe de-a-ntregul. Ar fi vrut să vadă totul sfîrşit odată, ticluit pînă la ultimul amănunt, şi nu ceea ce se va întîmpla mîine la tribunal, ci, ceea ce va fi peste cîteva luni, aşa cum întrezărea el. întîmplările posibile şi potrivnice şi gîndul lor numai îl neliniştea u.

Deşi bănuia că se petrecuse un lucru foarte serios pentru el, coana Miţa n-a întrebat nici un cuvînt la întoarcerea soţului său. Ea avea multă încredere şi ştia că el este capul. Dacă simţea el nevoia să-i spună ceva, spunea, iar ea era gata întotdeauna să-1 ajute, după cît o purtau puterile.

Urmatecu, furat de gînduri, trecu să se aşeze pe canapea. Cînd a fost lingă coana Miţa, a mîngîiat-o pe frunte şi pe păr. Aceasta, neobişnuită, îşi ascunse capul, trăgîndu-şi gîtul între umeri, ca şi cum s-ar fi ferit de o lovitură. Dar zîmbi şi se uită recunoscătoare înspre el.

— Ce crezi dumneata, Mito : îmi iese, sau nu-mi iese ? că pricina e grea şi încurcată... spuse omul într-un tîrziu.

—. Dacă ai pornit-o dumneata, Iancule, iese ! răspunse femeia simplu.

Trecură cîteva clipe. In noapte parcă se auzea un glas. Dar cucoana ascultă puţin şi văzu că i s-a părut.

— Vezi, începu să-i explice Urmatecu, sînt în viaţă împrejurări în care joci tot ce ai pentru un singur cîştig, dar ăla trebuie să fie mare ! Aşa sînt şi eu acum ! Ce-ai spune dacă aş pierde ?

Miţa aşteptă puţin, ca şi cum ar fi vrut să prindă bine înţelesul. Apoi, liniştită, răspunse :

— Dumneata nu poţi să pierzi !. Dumneata de-acum, ai să cîştigi mereu !

— Dar de unde ştii, Mito, şi mai ales cu atîta siguranţă ?

— Pentru că aşa e ! răspunse ea, fără nici o altă lămurire, şi, liniştită, răsuci mai departe la ţigări.

Urmatecu o privea. Pe faţa ei, care fusese frumoasă în tinereţe, pluteau o pace şi o bunătate. în afară de clipele rare, cind şi-a gelozit bărbatul, care de multe ori a făcut-o de rîs la rude şi prietene cu încurcăturile muiereşti, clipe scurte de răbufneală sau de vicleşug, încheiate cu spargerea vreunui lucru sau cu o mărturisire glumeaţă a lui Iancu, iertată numaidecît de coana Miţa, femeia ducea cu ea o linişte hrănită de mintea ei puţină, dar bine închegată în cunoaşterea îndatoririlor de soţie şi de mamă. Lipsită complet de orice poftă, ea nu avea timp nici să dorească, nici să se plictisească. Era una din acele fiinţe muncitoare căreia aceeaşi treabă din fiecare zi nu-i aducea nici bucurii, nici oboseli, pentru că ea nu-şi vedea ziua de trudă dinainte. Mergea bucată cu bucată pe timpul tăiat pentru ea în spălat, în călcat, în gătit, în dereticat. Plimbările cele mai obişnuite îi erau sărbători ; dar ea nu le privea venind şi nu le voia. Lăsa să ajungă în ele, şi atunci se bucura. Din belşugul de bani ce avea pe mînă, cheltuia cu măsură pentru găteli. Mai mult îşi ajuta rudele sărace. De la începutul căsniciei s-a hotărît să se lege de gospodărie şi de Iancu.

Cu patimă nu l-a iubit niciodată, pentru că nu-i era firea ! I-au plăcut, cînd a fost vorba să-1 ia, curăţenia şi obrăznicia lui. încetul cu încetul, însă, aceste înclinări s-au preschimbat în admiraţie. Coana Miţa ştia cu c't stă mai prejos de deşteptăciunea soţului ei. De aceea îl asculta, nu-1 ţinea de scurt, şi pentru ca să nu-i fie ru-

şine eu ea, îl întreba din cînd în cînd, învăluit, ca nici el să nu bănuiască, ce face şi ce spune domniţa Natalia în cutare sau cutare împrejurare. Pentru a se ajuta din cîte îi lipseau, ea avea ochii aţintiţi asupra domniţei. Din atîtea certuri, în aceeaşi casă, cu bătrînul baron, Natalia se împrietenise cu soţia lui Urmatecu.

Cel mai mare copil dintre cinci fraţi, coana Miţa luase parte la ruina familiei sale la o vîrsta la care înţelesese totul.

Pentru cei mărunţi, printre care erau şi băieţi, ea trebuise să se lipsească de multe... De aceea, scriitura ei era greoaie şi cu litere neînchegate, iar citirea, înceată şi cu opriri îndelungi asupra cuvintelor, pentru a le prinde înţelesul, îndepărtat de accentele greşite pe care le punea. Din puţinul lor, ea se deprinsese a se folosi la urmă, chiar după mama sa, obişnuindu-se de timpuriu cu jertfa pentru ai săi. In căsătoria de mai tîrziu cu Urmatecu, mai ales după ce un anumit belşug începuse să le intre în casă, ea văzuse o mîntuire adusă de norocul vieţii sale celorlalţi. Şi de înstărirea aceasta ea se folosea cu măsură pentru rudele mai apropiate şi cu recunoştinţă şi credinţă pentru soţul ei.

Prietene multe nu avea. Firea ei molcomă prefera să umple tăcerile îndelungilor roboteli prin casă cu gînduri legate şi cu explicaţii, pe care singură să şi le dea, de mersul lucrurilor, pentru ale căror legi tăinuite avea şi timp, şi înclinare. Făcea aceste călătorii îndelungi între ce a fost şi ce o să fie cu ei toţi, fiindcă pe Iancu îl simţea că nu e în stare de atîta linişte şi înţelegeri de dincolo de „socoteli bărbăteşti", cum le numea ea, şi le făcea şi dintr-un sentiment de răspundere pentru ai ei. Şi apoi o şi ispiteau şi îi şi plăceau !

Din lumea misterioasă de dincolo de lucruri şi de oameni, pe unde umblă norocul sau piaza-rea, coana Miţa îşi clădise, după mintea şi simţul ei, o întreagă învăţătură, cu zbuciume şi trepte. Cea mai de jos şi mai obişnuită erau semnele care i se făceau. Cu bătaia ochiului sting sau ţiuitul urechii drepte, ea desluşea cu cîteva zile mai înainte o întîmplare rea de o vorbă bună. De aceste semne se legau faptele, pentru ea, de un fel sau de celălalt, tari, puternice, pînă la mari bucurii sau la mari dureri, dar numai faptele singure şi trecătoare. (Acum e adevărat că pleoapa ochiului stîng i se bătea să-i sară din loc de cîteva zile !) Treapta de îndată mai mare din rostul tainelor, la coana Miţa, era cumpănirea binelui şi răului, pe cuprinsuri mai largi, pe ursite. Ştia că nici norocul, nici piaza-rea nu pot ţine ! Le vedea ca pe doi paşi, ce se calcă unul după celălalt, dar mai învăţase că, pentru fiecare om, are mare însemnătate timpul dintre aceşti paşi. Ajunsese să creadă că la unii trec numai cîteva zile, iar la alţii o viaţă întreagă. Văzuse, nu uitase, şi cu tăcerile şi tălmăcirile ei pricepuse toate astea la cei din jurul său. De aceea ea era convinsă că norocul şi nenorocul se joacă nu numai pe uliţe, dar şi pe spiţe şi pe neamuri. Norocul lui Iancu Urmatecu ea îl urmărise atentă încă din primele zile, pentru că nu era numai al lui, ci al tuturor alor săi. Il văzuse întîlnindu-se cu nenorociri, care nu mergeau înspre el, dar care îl învăluiau şi se risipeau apoi, după cum îl văzuse biruind, neclintit, potrivnicii ce ţinteau drept în inima lui. Il încercase în vreme şi avea încredere în el, după cum avea încredere în deşteptăciunea soţului ei şi în toate afacerile lui complicate, la care nu se pricepea. Şi siguranţa norocului acesta pentru ea era atît de mare, încît se deprinsese să şi-e mute (pentru ca să o aibă la îndemînă şi să o repete de cîte ori va voi) într-o îndeletnicire casnică. După cum era sigură de aroma şi gustul unui şerbet, cu care de multe ori se juca pînă aproape să-1 dea în ars, scăpîndu-1 apoi cu pricepere şi două picături de apă de la o stricăciune de neînlăturat la orice altă gospodină, la fel, în lunecările norocului soţului său, cînd se iveau, ea nu vedea decît un joc periculos, dar sigur, pentru o şi mai bună reîntoarcere. Tristeţile singurătăţilor ei frămîntate veneau însă mai de departe, dintr-un viitor ce-i rămînea nedezlegat! Acolo era Amelica, şi ursita ei, şi cei care vor veni după ea. Paşii soartei, care azi îl cruţă ajutindu-1 pe Iancu, se vor lăsa,' cine ştie, tocmai în viaţa ei ? Atunci se va întoarce timpul! Şi gîndul acesta îi strîngea inima, şi coana Miţa nici nu mai vrea să-1 asculte.

Dar treapta cea mai înaltă şi cea mai chinuitoare a acestor legi, în care femeia credea, era acel vechi : „Ce

ţi-e scris în frunte ţi-e pus !" Din ce stă acolo, neclintit pentru fiecare, şi pentru viitor, ea ştia că poate să fure cîte ceva, să întrevadă. Şi mai mult nici nu vrea să ştie. Dar ceea ce o îngrozea era de cîte ori încerca să privească din legea aceasta a fiecăruia — şi întotdeauna se gîndea la ea — înapoi ! îşi vedea atunci viaţa pas cu pas : fata, soţul, căsătoria, nebunia tatălui ei, ruina lor, copilăria. Parcă era un drum cu gropi, în care trebuia să cadă, cum înainte mai e un alt drum cu gropi, în care va cădea ! Şi cînd coana Miţa încerca să vadă drumurile tuturor, de pretutindeni, ameţea, îşi strîngea iute gîndul în singurătăţile liniştite în care cîrpea rufele sau aşeza sertarele şi se închina iute, rostind ; „Mare eşti, Doamne !" şi cobora din fuga minţii ei, care i se părea nelegiuită.

Acesta era hotarul cel mai de sus al vieţii de simţire şi gînd al coanei Miţa !

De multă vreme, Urmatecu desluşise că în soţia sa se petrec lucruri care lui îi rămîneau nelămurite. Şi pentru că, de cîteva ori, se potrivise o prevestire sau o încurajare, el ajunsese, fără să cerceteze, să asculte orbeşte de cuvintele femeii. Aceasta nu însemna însă că ar fi crezut-o şi deşteaptă ! Doamne fereşte ! Era numai ca un fel de putere, cu care s-a pomenit alături. Şi ea trecea şi în el şi îl oţelea. Acum, de pildă, spusa copilăroasă, dar sigură, a nevestei sale despre biruinţă îi domolea neliniştile şi îi uşura grijile.

Deodată, în tăcerea curţii se auziră două feluri de paşi. Unii erau mărunţi şi repezi, zoriţi să ajungă ; ceilalţi, mai rari, mai greoi, mergeau în silă, cu opriri şi cu porniri. Urmatecu şi coana Miţa se priviră întrebători. Şi nici n-au avut timp să rostească vreun cuvînt, cînd din drumul bine cunoscut al casei, cu uşile şi ferestrele deschise în vară, Jurubiţa se ivi în prag. Purta ceea ce putuse arunca în grabă pe ea. Dintr-o anumită întunecare a feţii şi stăruinţă a privirii, lipsită parcă de lunecarea firească, se vedea că duce o groază. In prag, respiră totuşi uşurată şi, întorcîndu-se pe urmele de întuneric din care ieşise; vorbi cu cineva, rămas în urmă :

— Pofteşte ! Pofteşte ! Că am ajuns ! Aici e.

In lumină apăru un om slab, mărunt şi neîngrijit. Din umerii obrazului, înspre bărbie, faţa parcă-i era tăiată

cu tesla. Era neras, privea sfios în pămînt şi risipea în jurul său un miros acru de năduşeală şi vin. Dintr-un clipit des şi o înţelenire a vorbei se vedea că abia acum trece înspre o limpezire.

In nedumerirea tuturor, Jurubiţa aruncă deodată cîteva cuvinte întretăiate :

— Cu Tudorică... s-a întîmplat o nenorocire !... Dumnealui a văzut!... şi căzu pe un scaun.

Coana Miţa se uită cu neîncredere, la început, la scena aceasta. Priviri ascuţite, în care i se citea dispreţul pentru o femeie nesăbuită ca Jurubiţa, i se aprindeau între pleoape. Urmatecu crezu că în începutul lor de despărţire, pe înţelese, despre care nu vorbiseră încă nici un cuvînt, Jurubiţa încearcă, agăţîndu-se de prilejul vreunei beţii a lui Tudorică, o ceartă mare. Altă dată i-ar fi bucurat mîndria lui bărbătească. In noaptea aceasta, însă, cînd din grijile lui şi din presimţirile coanei Miţa se fierbea viitorul lor, toate acestea îl supărau.

De aceea, înciudat şi scîrbit, el se adresă necunoscutului cu un ton aspru :

— Cine eşti dumneata ?

•— Ghenea Toncu.

— Şi mai departe ?

— Prieten cu mortu !

— Care mort ?

— Nea căpitanu !

— Tudorică e mort ? ! Nu minţi ! strigă deodată coana Miţa, încă îndoindu-se, dar cu un început de spaimă.

— E mort, cucoană ! făcu nevinovat Toncu.

— Şi 1-aj văzut dumneata ? zise Urmatecu.

*— Văzut! răspunse omul.

•— Da' ce s-a-ntîmplat ?... Cum s-a-ntîmplat ? întrebă cu frămîntare coana Miţa.

— Apoi, începu Toncu, eu, nea căpitanu şi-ncă doi am luat-o de cu ziua. Eram într-o circiumă unde ne duceam des, prin Pantelimon. Nea căpitanu avea poftă ca niciodată !

— Scurteaz-o ! se răsti Iancu.

— Şi stînd aşa, am tot ciocnit şi-am tot vorbit, şi-am tot ciocnit, că ştie şi boierul cum e la d-alde astea, pînă

cînd nea căpitanu îşi aduse aminte de tat-său şi începu să plîngă.

— Şi... şi... ? făcu nerăbdătoare coana Miţa.

—• Şi a spus că e p-acolo, pe undeva, bolnav ; că nu l-a mai văzut de ani ; că dumnealui, nea căpitanu, e un ticălos şi că vrea să-1 vadă numaidecît... Şi s-a sculat şi-a pornit. Ăilalţi erau cu picioarele moi. Eu, ca prieten vechi ce mă aflam, m-am luat după el ! Şi tot umblînd, am ajuns la Mărcuţa..

— Ei, ş-apoi ?... Apoi ?... făcu nevasta lui Urmatecu, îngrozită şi nerăbdătoare.

— Pe mine m-a lăsat să-1 aştept la poartă. Dumnealui însă a trecut, că era în uniformă. Şi-am stat, am stat, pînă ce am adormit... M-au trezit în ghionti nişte felceri îmbrăcaţi în alb, care strigau cît le lua gura : „Asta trebuie să ştie, că a venit cu el !" Şi nu mai pricepeam nimic !

— Ce au de-a face toate astea cu moartea lui Tudorică ? ! strigă coana Miţa, ieşită din fire.

— Au, afirmă convins Toncu, pentru că, vezi dumneata, tatăl lui nea căpitanu era nebun ! Da' noi de unde să ştim, că nu l-am fi lăsat ! Nebun d-ăla cu vedenii şi cu furii !

Urmatecu, fără să vrea, ridică ochii înspre portretul lui boier Grigore. Cu favoritele bogate, frumos pieptănate, şi privirea veselă şi zîmbitoare, chipul se uita la el, din umbrele cărbunelui în care fusese desenat.

Iancu începu să simtă şi el o groază nelămurită, ce se închega în jurul lor. Iar Ghenea Toncu, pornit de cele ce văzuse şi purta în ochi, revenite parcă într-o viaţă şi mai puternică acum, îsi dădea drumul, ca si cum le avea în faţă :

— M-au luat şi m-au dus la nebun, să-1 recunosc pe nea căpitanu ! Nebunu era legat, şi urla, şi scuipa spume. Tot striga mereu de hoţ şi de prădăciune, de aur şi de tîlhărie. Nea căpitanu era cu capul spart, plin de sînge, de cum îl izbise nebunul de perete. De pe uniformă, avea rupte galoanele şi nasturii lui lucitori de alamă.

Coana Miţa îşi acoperi faţa cu mîinile, gemînd :

— Taci, ticălosule, că nu-i adevărat !

Urmatecu privea ţintă pe boier Grigore din cadra, mustrîndu-1 cu aceeaşi frază : ,.Ce-ai fă/ut, boierule?-' Şi îi era şi frică de cele hithupîate. şt ^ro.iză, că do acum nu va mai sta acolo pentru e! şi penn-.i casă, de vreme ce s-a preschimbat într-un duh rău. Jurubiţa asculta pentru a doua oară, mult mai limpezită, povestirea asta. Se mai liniştise, de avea timpul şi mima sâ privească cercetătoare în jurul ei.

— Pe nea căpitanu, urmă Ghenea, l-a băgat la nebun o servitoare bătrînă, fără să ştie nimeni, aşa spuneau ăia de acolo. Şi nebunu cică tot urla după un munte de aur ! Cînd l-a văzut cu fireturi şi poleială pe el, s-a repezit ţipînd că de ce i-a furat aurul. Nea căpitanu s-a apărat, da' greu, că era şi băut. Şi nebunii ăştia sînt tari ! Şi pînă să vină careva, l-a băgat într-un colţ, i-a rupt uniforma şi l-a dat cu capul de perete, de i-a sărit creierii ! Da' eu l-am cunoscut pe nea căpitanu şi am venit să-i spun cucoanei, că ştiam unde stă.

Şi Ghenea Toncu, sleit şi el, căzu pe un scaun. Peste cei din casă se lăsă o încremenire. Numai plînsetul coanei Miţa se auzea înfundat, continuu, dureros.

O pendulă mare, din iatac, bătu trei după miezul nopţii. Toţi tăceau. Din fundul curţii veni limpede şi înalt un cîntat de cocoş, urmat de o bătaie veselă din aripi. Trecea noaptea scurtă de vară^tulburîndu-se cu o lumină de dimineaţă.

Cea dintîi care, într-un tîrziu, şi-a regăsit voinţa *a* fost coana Miţa. S-a trezit ca din somn, cu ochii umflaţi, şi-a şters lacrimile şi, scuturîndu-1 pe Toncu, adormit pe un scaun, îi spuse cu blîndeţe :

— Hai să te odihneşti, că trebuie să fii obosit ! Apoi, cu glasul ei de femeie care în împrejurări grele ştie ce spune şi cere să fie ascultată, rosti către bărbatul său : Iancule, eu pun caii la trăsură şi mă duc să văd ce e de făcut! Dumneata du-te şi te culcă !

Pe Jurubiţa parcă nici nu o vedea. Şi cînd femeia s-a ridicat spunînd : „Merg şi eu ţaţo i-a răspuns scurt:

— Nu mai e nevoie de tine ! şi a ieşit, luîndu-1 pe Ghenea Toncu după ea.

Urmatecu simțea cum în el nimic nu mai e la locul său. Privea în jur de parcă ar fi voit să caute un drum de scăpare. Se ridică, aprinse o țigară, făcu cîțiva pași și încercă să se așeze lîngă Jurubița, luîndu-i mîinile și trăgînd-o înspre el. Femeia se desfăcu brusc și se depărta. Nu deslușise încă bine ce vrea. Il crezu, ca de obcei, neatins de întîmplare, urmărind o poftă de a lui, sau o jignire de a ei. Dar cînd se întoarse deodată și îl văzu prăbușit pe un divan, așa cum îl lăsase mișcarea făcută înspre ea și din care ea se desfăcuse, cînd îi privi ochii încremeniți țintă într-o floare a covorului și gura întredeschisă , atunci înțelese că Urmatecu trece prin clipe neobișnuite, lipsite de putere. Mai întîi îi fu milă. Apoi își aduse aminte cum îi poruncea și cum a jucat-o cu Paulina. Și Jurubița, regăsindu-și limpezimea figurii, cu un zîmbet răutăcios însă îi spuse :

— Nu e așa că ți-e frică, nene, de neamul ăsta de nebuni ?

Urmatecu nu a răspuns. A rămas nemișcat, a închis ochii și și-a înfipt degetele în ciucurii de lînă. Jurubița își dădu seama că acum poate să rupă petic cu petic din el trufia de odinioară. Il mai privi, și, cu un glas curat, aproape de bucurie, îi spuse :

— Dar vezi, eu am scăpat!

Și-și ridică brațele în sus, ca și cum ar fi vrut să prindă cît mai mult aer în mînecile largi ale hainei. Iancu, zăpăcit de cele întîmplate, obosit de groază și de veghe, nu mai știa să se stăpînească. De multe ori i se mai întîmplase în viață să simtă cum obosește tocmai în timpul luptei. Dar atunci omul din fața lui, pe care trebuia să-1 înfrîngă numai pentru că îi ședea în față, îl asmuțea din nou, și tot el biruia. Acum însă nu erau nici oameni, nici afaceri, ci întîmplări nelămurite și înspăimîntătoare, care pentru el șerpuiau în jur din icoane, din farmece și din ursite, că toate în aceeași negură stau. „Și numai femeile știu să se descurce din așa ceva" gîndea el ! I se părea că Jurubița se depărtează în siguranță și că numai el rămîne în toate primejdiile. Se simți încolțit și silit să facă ceea ce n-a crezut niciodată. Și astfel încercă, după cum auzise, să se poarte cu binele. își ceru deci iertare, cu gîndul, lui

Dorodan ; îi ceru și coanei Mița sentru Jurubița ; Jurubiței, pentru Paulina și Păuna ; și pentru că pe toate celelalte și pe ceilalți nu-i mai vedea și nu-și mai aducea aminte, ridică ochii înspre o înălțime unde s-ar găsi toți iertătorii lui. Ceea ce i se păru mai greu in acest început de rugăciune, necunoscut pentru el, pe care nu știa către cine să-1 îndrepte, era că avea prea multe de cerut deodată. Măsura lui din afaceri, lacomă, o mai păstra și aci și îi simțea întinderea. Și pacostea, și nenorocul se simțeau pentru el prin această îngrămădire. După ipotecă, încurcătura nenorocirii cu cumnatul său trebuia să se limpezească și nu nădăjduia să izbîndească în amîndouă, și oricare din ele n-ar fi ieșit, tot rău ar.fi fost. In singurătatea în care se găsea acum, avea nevoie de Jurubița să-1 mîngîie. Căuta și uft adăpost, dar voia și o răzbunare, mai ales după ultimele ei cuvinte. Voia să o tragă cît mai aproape de el, să cadă și pe ea ceva din piaza-rea, dacă e în jurul lui. De aceea, luă urma femeii ce se ferea și îi scăpa din mîini. în cele din urmă, cînd o prinse într-un colț și o strînse tare lîngă el, Jurubița, care nici ea nu mai vedea lămurit ce vrea Urmatecu, zbătîndu-se, îi aruncă în față :

— Ce mai vrei, nene ? Acu te-ai găsit ? Eu nu mai sînt de-a casei, iar a dumitale nu mai sînt de mult !

Urmatecu scrîșni din dinți. Lovit de cuvintele femeii, care prima dată avea îndrăzneala să-i spună adevărul în față, se trezi. Groaza nu fugise din el, dar trecuse înaintea ei mînia. Ea îl mișca acum. Jurubița îl cunoștea cum se aprinde și socoti că n-ar fi bine să-1 lase pe drumul acesta. Iancu era în stare, într-un scandal, să scoată la iveală toată povestea trecută, tocmai cînd, prin moartea lui Tudorică, ea nu mai avea nevoie de asta. De aceea îi plăcea femeii să-1 vadă mai degrabă sub groază decît sub furie. Și întorcîndu-se la întîmplarea de la care s-au depărtat, ea spuse ca o ușurare și o biruință :

— Și pe mine și pe dumneata ne-a scăpat ăla de colo ! și arătă înspre portretul lui boier Grigore și fugi tocmai în capătul celalt al odăii.

Urmatecu stătu puțin să lege tot ce era neașteptat și îndrăzneț în ce a auzit, apoi strigă :

— Ticăloaso !

Dar se reîntoarse cu gmdul într-o tăcere in care părea că urmăreşte ceva. Simţea cum cuvintele Jurubiţei îşi făceau drum în el, fără voia lui. Ele găseau acolo un 'fel de sete de a fi ascultate şi parcă asta era mîngiierca pe care Urmatecu o aştepta, dar nu o bănuia. Femeia, văzîndu-1 că e tot liniştit, se grăbi să adauge :

•— Dacă ai sta şi ai judeca puţin, nu ţi s-ar părea chiar atît de urît !

Urmatecu nu răspunse. Atunci femeia îndrăzni mai departe :

— Ce se-ntîmplă nu te-atinge, nu-ţi fie frică < Mai greu e pentru ţaţa Miţa, că ăştia toţi sînt sîngele ei ' Dar pentru dumneata, ca şi pentru mine, e o uşurare !

Jurubiţa aşteptă o clipă, să vadă ce se va petrece.după ce a spus acelaşi lucru a doua oară. Iancu sta nemişcat si asculta.

De aceea, pe un ton ce vrea să convingă, ea reluă :

— Iţi trebuiau dumitale ghiulele de astea de picior tocmai acum, cînd norocul şi averea îţi cresc mereu ? Mîine-poimîine ai să ajungi om mare ! Nu-i mai bine să fii scăpat de ei ? Şi, uite, cu asta s-au însărcinat soarta şi nebunul de colo ! Ce vină avem noi, ce vină ai dumneata? Zi bogdaproste şi fii mulţumit, că eşti om deştept ! Au pierit : Lefterică de foc, bărbatul meu — facă-1 Dumnezeu bărbat ! — de mîna lui tat-său ! Şi iaca aşa, de-acum ne vedem fiecare, uşurat, de drumul nostru ! '

Chiar la ce spunea Jurubiţa, Urmatecu nu se gîndise. întrezărea însă că Temeia ar putea să aibă dreptate. O tînjire lăuntrică îl mîna spre cuvintele ei. într-adevăr, se întîmplase o groaznică nenorocire ! Cui ? Lor : familiei nevestei sale ! Ce! mult poate ei, coanei Miţa. Lui însă i se întîmplase ceva ? Il lovise cineva în sănătate sau în avere, aşa ca să nu mai poată drege nimic, nici cu bani ? Nu ! O să mai dea, după cum a mai dat, parale pentru o înmormîntare frumoasă ; o să le facă rochii de doliu la toate ; o să mai dea şi pentru ce nu-i vine în minte acum, şi cu asta s-a isprăvit ! Fata nu îi e bolnavă ; casa îi e întreagă ; ipoteca e pe drum bun ; conu Barbu are aceeaşi încredere in el, ba şi Bubi se uită în gura lui ; Păuna îl aşteaptă diseară lîngă Cuţitul de Argint, şi coana Miţa şi Jurubiţa

cred că mai are zile bune înainte. Atunci, unde e nenorocirea ? Nicăieri! Şi Iancu Urmatecu, după ce stătu cîtva timp tot cu capul plecat, gîndindu-se la isteţimea Jurubiţei, se ridică deodată, liniştit şi luminat. Din cutremurarea prin care a trecut, el a înţeles că l-a pîndit o altă primejdie şi şi-a luat învăţătură pentru viitor. A văzut că nu trebuie să se lase descoperit. îi era ciudă acum de toate iertările pe care le-a cerut în gînd, ca un om aproape de pierzare, cînd el era teafăr şi mai tare ca niciodată. Acum se îngrijea numai să nu fi simţit Jurubiţa ceva din slăbiriunea lui. Vedea că nu s-a isprăvit cu ea, şi nu era bine să-1 ştie aşa ! Şi pentru ca să-i adoarmă şi mai mult orice bănuială, o luă pe neaşteptate în braţe şi o sărută cu prefăcută lăcomie pe ceafă. Femeia se scutură.

— Tot nu te astîmperi, nene ? spuse ea. Ce mai vrei de la mine ? N-ai auzit adineauri cum ne-a lămurit nevasta dumitale ? De-acum, eu nu mai am ce să caut pe aici ! Iar la dumneata, cine să-mi ia locul, slavă Domnului ! Cît păr în cap ! Hai, fii cuminte !

Cuvintele nu mai aveau însă greutate. De aceea, Urmatecu o căuta. De plăcut, nu-i mai plăcea Jurubiţa ; parcă fugise ceva din ea. Trebuia însă să-şi ducă prefăcătoria pînă la capăt. Dar şi fără gust, o mîngîiere prinde bine. E ca o fereastră deschisă în aer proaspăt, după fierbinţeală. Şi-apoi, era viaţă şi era femeie !

Jurubiţa simţea poate acelaşi lucru în dimineaţa asta răcoroasă, care venise, albastră, pretutindeni, prin casă şi prin curte. în oboselile tîrzii, şi ei îi plăcea să se simtă frămîntată de mîini puternice. îşi înşelau astfel amîndoi trupurile, dar gîndurile le erau aiurea. Sub sărutările apăsate, Jurubiţa se porni să rîdă, cu un glas abia şoptit, mărunţii, ca într-o ameţeală de început. Ochii ei însă nu se mai închideau, ca altădată cînd se dădea. Pînă în cele din urmă, îl sărută şi ea pe Urmatecu, dar gîndul o ducea departe, undeva unde căuta sau aşeza ceva, pentru alte rosturi, nouă, ale ei. Deodată ea se depărta de Iancu, îl apucă de umeri şi, privindu-1 în faţă, îi spuse :

— Noi doi sîntem singurii din toată casa asta care ne vom mai întâlni, nene !

— Şi eu cred la fel, Jurubiţo ! răspunse Urmatecu.

— Nu, nu aşa, nene ! se rugă frumos femeia, lipindu-i-se de umăr. Nu mai vreau să mi se spună Jurubiţa, că ştii doar că mă cheamă Ecaterina !

Şi omul a rîs cu poftă.

Ziua venise de-a binelea.

IX

In casa încăpătoare a Bărbilor, de pe Podul Mogoşoaiei, scara principală era străjuită de doi harapi de bronz, purtînd lampioane mari, de cleştar. In sus, mergeai înspre locuinţa boierului. Sub primele trepte, însă, se deschidea o uşă îngustă, care dădea în încăperile scunde ale unui cat, unde Urmatecu instalase birourile administraţiei. Erau odăi reci şi întunecoase, cu mese lungi, pe care stăteau vrafuri de registre de toate mărimile. Pe poliţe erau borcane de sticlă pline cu porumb, eu rapiţă, cu orz şi ovăz. Butuci grei, aruncaţi prin colţuri, arătau esenţele lemnelor de prin pădurile boierului. Pe. netezimea tăieturilor se citeau, pe inele, vîrstele fagilor şi ale stejarilor. Modele de stupi erau înşirate pe lîngă mese, iar pe pereţi, pretutindeni, se agăţau fotografii făcute de conu Barbu prin toate crescătoriile sale. Hergheliile de la Urlaţi arătau armăsari nervoşi, pe picioare subţiri, cu capete lungi şi ochi speriaţi, înstelaţi în frunte. Şi în toate pozele unde se vedeau cai, conu Ştefan sta călare, cu o mînă în şold, iar cealaltă în greabănul înalt. Mai erau tauri de prăsilă, cu gîtul puternic şi coarnele lungi ; mangaliţe, culcate pe o parte şi supte de cîte nouă purcei ; berbeci greoi, cu ochii orbiţi de cîrlionţii de lînă ; cîini de stînă şi ogari; cîrduri de păsări, Cu curcani înfoiaţi şi gîşte grase, cu tîrtiţa de pămînt, şi erau pînă şi ciorchini de struguri uriaşi, cu boabe de rouă pe ele, toate vorbind despre bogăţiile baronului. Un miros de grîne, de lemn uscat şi mucegai usturător plutea prin încăperi. Trei case mari de bani se deschideau cu greu sub mîna osoasă a unui om deşirat, cu un cap turtit, cu ochi bulbucaţi şi mustaţă cenuşie şi deasă, sfîşiată de doi colţi din faţă, cari îi dădeau un aer fioros. In realitate, om blînd şi fricos. Era Serian, casierul, pus acolo de Urmatecu, să refuze şi să nu dea bani, fie chiar şi boierului, fără înscris, fără trecere în catastif şi fără ştirea lui. De cîte ori umbla la casele de fier, pentru ca să ia sau să dea, casierul trăgea cîte o linie cu unghia degetului mare de-a lungul fişicurilor, să simtă zimţii şi mai ales să nu iasă vreo monedă mai în afară decît celelalte. Şi lucrul acesta îl făcea şi la argint, şi la. aramă. Aur n-avea, pentru că îl ţinea Urmatecu, sub cheie. Se dusese vestea de cinstea lui Serian. Iar cinstea aceasta pentru el nu era numai o podoabă nevăzută a firii sale, ci avea şi o faţă care făcea una cu gîndurile de care asculta. El le purta pe toate împreună cu mîndria meseriei sale. De aceea, nu îi era mireasmă mai plăcută decît dimineaţa, cînd le deschidea, duhnirea caselor de bani, făcută dintr-un iz de vopsea crudă şi oţel uns. Atunci, îşi descărca şi mintea de ceea ce aşezase acolo cu o seară mai înainte şi purtase, după un vechi obicei, spre neschimbare şi neuitare : cifra depozitelor în hîrtie şi monedă, cu care închisese casele de fier ale baronului în seara precedentă.

Pe omul acesta liniştit, care trăia singur în umbrele încăperilor de jos şi îşi închipuia cu plăcere de multe ori că toate din jurul său sînt vii şi sînt ale lui, îl necăjea de cîtva timp un nou-venit. De multe ori, acesta aprindea lămpile ziua-n amiaza mare, ceea ce pentru Serian era aproape o nelegiuire. De cînd cu fabrica, în încăperile administraţiei, cîteva mese şi cîteva dulapuri au fost date întreprinderii celei noi. Căci nici în ruptul capului Urmatecu nu a vrut să jertfească o odaie întreagă. Şi, astfel, fabrica se risipise, ca administraţie, peste tot. Omul ei, Marco Bellini, un italian cu părul roşu, pistruiat, gras, guraliv şi agitat, cu unghiile negre şi mirosind veşnic a mahorcă, adus de Bubi de la Murano, ca specialist, încă din zilele primelor lucrări, pentru ca totul să pornească într-o bună rînduială, tulbura molcoma viaţă a lui Serian. Chinul acesta ţinea de pe la sfîrşitul verii, de cînd

italianul sosise în ţară şi începuseră lucrările pentru fabrică. După sfaturile lui Bellini, fusese aleasă o moşie din Vîlcea, a baronului, pentru instalarea viitoarelor ateliere. La Negovanu, nu departe de conac, între muscele albicioase, spălate de ploi, şi între drumuri de ape repezi, începuseră temeliile. Cîţiva lucrători, parte italieni, parte vienezi, fuseseră găzduiţi în locuinţe uşoare de lemn, aşteptînd să se sfîrşească întreaga clădire şi instalaţie, care pînă în iarnă trebuia să pornească. Doi fraţi de-ai lui Bellini, unul constructor, celalt instalator de maşini, trebuiau să supravegheze lucrările. Bubi a trăit în timpul de la început, al încasării ipotecii, al sosirii lui Marco şi alegerii locului potrivit, o viaţă de grijă şi muncă, necunoscută pînă atunci. Tatăl său îl privea cu mulţumire ; iar Urmatecu, ţinîndu-se în umbră, nu-l scăpa din ochi, neştiind încă bine ce să creadă. Hărnicia tînărului baron îi dădea de bănuit, Nu era numai o spoială şi o frămîntare de pe deasupra lucrurilor, ci el mergea cu trudă pînă în adîncul lor. Nu era un joc, ci muncă la fel cu a lui, cu mese sărite sau întîrziate, cu seri pierdute în discuţii, în tovărăşia celor trei Bellini, sau numai cu Marco. Erau alergături prin tîrg, călătorii pînă Ia locul viitoarei fabrici, erau tocmiri grele şi tot zbuciumul unei grele afaceri. Şi Urmatecu îşi spunea că dacă va ţine astfel, gîndul, bănuit găunos şi ajutat de el, s-ar putea schimba într-o înfăptuire temeinică.

Zilele acestea de sfîrşit de vară, deşi au adus cu ele încheierea dorită pe care o pîndea de mult, s-au trecut totuşi, pentru Urmatecu, nesigure şi cu multe neajunsuri. Căuta mereu să simtă un petic de pămînt sub picioare şi nu izbutea. Era ca şi cum trăgea cineva de el şi-l clătina. După întâmplarea morţii lui Tudorică, mama lui, coana Tinca, a căzut doborîtă de-o boală grea, povară pentru totdeauna pe capul lui Iancu. E adevărat că nu s-a întîmplat numaidecit, ci după cîteva săptămîni, astfel încît ursita părea că şi-a rupt firul, dar asta nu însemna că îi era mai mică greutatea. De lăcomie, şi poate şi de inimă rea, bătrîna a fost găsită de coana Miţa, într-o dimineaţă, prăbuşită pe un ceaun cu vişine, din care mîncase jumătate. Cînd au dat s-o ridice, coana Tinca era damblagită. Ii luase mîna, gura şi ochiul drept. Doctorul a spus, ascuitîndu-i inima şi din întreaga ei înfăţişare, că poate să o mai ducă doi, trei ani. Şi coana Miţa a dereticat frumos odaia de odinioară a lui Lefterică şi a aşezat-o la fereastră, de unde, de-a lungul curţii, coana Tinca, pentru ca să-i treacă urîtul, putea să vadă toată lumea ce venea la ei şi să privească vara cum dă în toamnă, toamna în iarnă şi aşa tot mereu, de-a lungul anilor pe care îi mal avea de trăit. De-acum, de cîte ori se întorcea acasă, Urmatecu privea la geamul de sus, unde „cucoana", cum îi spunea el, şedea, galbenă şi strâmbă sub colţii aduşi mult pe frunte din părul ei subţire şi rar. Jurubiţa, cu care se obişnuise de atîta vreme, n-a mai dat pe la ei. S-a ţinut de cuvînt. De la parastasul de nouă zile, n-a mai văzut-o. Auzise că a trimis vorbă că e bolnavă şi că apoi ar fi spus că pleacă undeva la o rudă din provincie. Şi cu ea se dusese şi veselia. Lumina se împuţinase şi la masă. Acum Urmatecu îşi dădea seama că „āia", aşa cum erau, ţineau locuri astăzi pustii. O viaţă întreagă dorise să scape de ei. Ştia, după cum îi spuse şi Jurubiţa, că pe drumul pe care a apucat e mai bine fără ei. Dar abia de îndrăznea să-şi mărturisească sieşi că le duce dorul. Vedea că viaţa din casa lor se schimbă cu totul şi că se face tot mai tristă şi mai mohorâtă. Glumele lui, cînd le încerca, sau prelungirea vreunei mese, la o sticlă de vin, cu Ivanciu şi Schweickert, erau rău văzute şi de coana Miţa şi de Amelica, întunecate şi îmbrăcate în negru după atîtea nenorociri. Şi totuşi el nu era trist. Toate treceau pe lîngă el fără să le simtă cuibărindu-se în sufletul său. De cînd îl vindecase Jurubiţa, chiar în noaptea tragicei întîmpîări, limpedea judecată nu-l mai părăsise. Singurul lucru care îl punea pe gînduri era hărnicia lui Bubi. Grija de a-l urmări pas cu pas şi zilele care nu aduceau nimic nou, după cum ar fi dorit, socotea că e destul pentru ca să aibă dreptul ca măcar la el în casă să găsească mai multă voie bună şi mai multă lumină. Dar se vede că treburile mai mari şi mai grele schimbă viaţa şi o întunecă. Miţa de multe ori nici nu-i mai răspundea la întrebări şi-l privea peste umăr. Iar el doar la slugi de se mai putea răsti.

Ivanciu, şi el după ce a dat banii şi s-a făcut actul, a fost cuprins de temeri şi neîncredere. Venea în fiecare zi, spunîndu-i, cînd cu binele, cînd cu rău, că vrea să vadă mai iute desfăcută ipoteca. Şi cînd, pe la mijlocul lui septembrie, a fost silit să mai amîne, cu încă două luni, de vreme ce nu strînsese toţi banii din vînzarea bucatelor, a fost gîlceavă mare cu bulgarul certăreţ. în cele din urmă, au băgat dobînzile în capete şi au mai amînat.

în zilele astea tulburi, viaţa lui Urmatecu a fost făcută din temeri şi îndoieli, lipsit fiind şi de puterea pe care i-o dădea încrederea oarbă a soţiei sale, care amuţise. Doar cu Păuna stătea, pînă noaptea tîrziu, prin grădinile de vară, privind în după-amiezi întregi -de drageste şi petrecere cum cad frunzele galbene şi timpurii pe faţa de masă.

Cînd iată că într-o lipsă mai îndelungată a lui Bubi de prin birouri, Urmatecu a simţit că acesta a început să obosească. De multe ori l-a găsit pe italian singur, încurcat, neizbutind să se înţeleagă cu oamenii, muşcîndu-şi de ciudă arătătorul îndoit. Pe masa fabricii se strângeau scrisori nedesfăcute, veneau executări de plăţi întîrziate şi creşteau maldărele de modele de oglinzi şi lămpi de tot felul, comandate mai ales de domniţa Natalia, care acum îşi găsise o ocupaţie, născocind tot felul de lucruri pe care fabrica trebuia să le execute. Tînărul baron lipsea cu zilele, şi cînd venea, era cu gîndul aiurea, nu înţelegea ce i se spune şi fugea fără să-şi lase urma. Iancu privea liniştit văzînd cum limpezirile se apropiau pentru el. Bătrînului îi spunea vorbe neînţelese despre mersul noii întreprinderi, şi, pentru ca să nu supere pe nimeni, se ocupa, ca de obicei, de toată averea cealaltă, neamestecîndu-se în nici un fel în conducerea fabricii de oglinzi, urzind numai pe de departe plictiseli şi greutăţi celor care munceau acolo.

Ca orice îndrăgostit, Bubi căuta să vorbească despre Jurubiţa cu sau fără de rost. îndeosebi domniţa era aceea care, din primele zile, trebuia să-1 asculte. Discutînd orice, de pildă despre întîmplări de dragoste din lumea lor, deodată Bubi spunea :

>— Desigur, Taniţi, doamna de ieri, pe care am întîlnit-o la dumneata, nu are suflet! Cunosc o femeie bună, frumoasă, cuminte, care ar fi meritat şi o altă soartă, şi un alt bărbat ! Să o vezi totuşi cu cîtă modestie şi resemnare îşi duce viaţa şi se jertfeşte pentru tot ceea ce ar putea fi liniştea căminului ei!

Sau, altă dată, deodată, întreba :

— Cunoşti, Taniţi, pe cumnata lui Urmatecu ? Ce femeie cumsecade ! şi, nemulţumit numai să o judece cu un cuvînt, simţea nevoia să povestească despre ea lucruri pe care inima şi mintea lui le urzeau.

In toiul tulburatelor zile de întîmplări şi de afaceri din casa lui Iancu, nu se petrecuse încă nimic între ei. Mărturisirile lui Bubi întîrziau din respectul adevărat pe care îl avea pentru femeia aceasta măritată. Iar dorinţa lui, şi din sfiiciune, şi dintr-o creştere ce-i adusese în primul rînd în deprinderi şi în gînduri politeţe pentru femeie, îşi făcea loc cu greu pînă la adevărata ei realizare şi stăpînire. De aceea, ea întîrzia mai mult decît trebuia în plăsmuiri sufleteşti şi morale de ale lui Bubi, în care cine o cunoştea bine pe Jurubiţa n-ar fi putut-o recunoaşte. Obişnuitele descoperiri nesăbuite ale îndrăgostiţilor puseseră şi ele stăpînire pe el. Aflase, de pildă, că cea mai priincioasă mahala din Bucureşti dorurilor şi bucuriilor sale era Popa Tatu, cu toate uliţele ei înfundate, cu gardurile pe jumătate căzute şi bolovanii mari şi glodurosi la mers din mijlocul străzii. Luna cea mai bună din an, la care nu se gîndise înainte, de-acum era februarie, pentru că o dată vorbind de carnaval, Jurubiţa îi spusese în treacăt că e luna în care s-a născut. Iar omul cel mai fericit era Arghir, un bărbier scund şi vorbăreţ, cu o cocioabă de prăvălie în faţa casei Jurubiţei, stînd toată ziua pe o laviţă, cu un motan leneş şi murdar în braţe. Bărbierul intrase în vorbă cu Bubi cînd acesta, cu paşi abia dezlipiţi, se depărta încet şi pe gînduri, după ce în plimbări tot mai dese o întovărăşise iar pe femeie pînă în poarta casei sale. Arghir era acolo şi o vedea tot mereu, şi nu părea totuşi mulţumit, şi parcă nici nu aflase de fericirea aceasta ! Dar ceea ce îl chinuia mai mult pe tînărul baron era socoteala pe timpul trecut.

I se părea că pierduse orice clipă înainte de a o cunoaşte pe Jurubiţa şi nu-şi putea ierta că trăise liniştit la Viena sau aiurea fără să fi aflat nimic despre existenţa ei. **Ce** făcuse ea fără **el.** şi mai ales fără ca el să ştie ? Pe unde umblase, pe cine întâlnise, cine îi făcuse curte, cui i-tt zâmbit ? Şi de ce el atunci nu a pornit înspre ea, să o cunoască, să o apere, să o salveze poate ? Toate întrebările astea intrau în el, ca vârtejuri, pentru prima dată. Şi Bubi simţea că cele mai mari dureri ale noastre în viaţă ne vin dintr-o îndobitocire de care nu sîntem răspunzători. Lucrurile cele mai hotărâtoare,, care ne privesc, se petrec fără ca noi să aflăm ceva despre ele. Şi gîndul său, obişnuit cu şerpuirea şi adîncirea, vedea că dragostea şi moartea cresc undeva pentru noi, fără să ştim, şi că atunci cînd ne-am întîlnit cu ele, **e** nebunie să vrei să o ai întreagă pe cea dinţii şi e prea tîrziu să o mai priveşti pe cea de a doua.

Dramul folosit de Jurubiţa să-l aducă pe Bubi la viaţă din această îndrăgostită aiurare, din care singur poate n-ar fi coborît niciodată, a fost durerea, prefăcuta et durere de văduvă tînără şi fără rost. Dimineţi întregi şi seri limpezi, îl purta, tînguindu-se, prin boschetele îndepărtate ale Şoselei, pentru ca să nu fie văzuţi. Pe băncile răzleţe sau prin tînzile cârciumilor îndepărtate şedeau ceasuri întregi unul lîngă celalt, tăcuţi, femeia aşteptînd, scriindu-şi marginea umbrei pe nisip cu vîrful umbreluţei, sau privind de aproape obrazul holbat al unei lăcuste prinsă pe genunchi, iar el apropiindu-se de ea, cu un gînd tot mai legat şi mereu acelaşi, înalt. Gesturile erau puţine şi sfioase. Mîna ei se pierdea în mîna lui, şi cînd Bubi îi lua pumnul închis, îl acoperea cu palma şi îi săruta, Jurubiţa îşi aducea aminte de mîna lui Urmatecu trosnindu-i degetele şi răsucindu-i braţul de cum a văzut-o într-un colţ de odaie, silind-o să sc lase sărutată. Astfel, Jurubiţa şi-a dat seama că începuturile dragostei ei cu tînărul baron nu se vor putea înfiripa decît tot din jeluiri, dar acasă, aşa cerînd firea lui Bubi. Nici lacrimile, nici căderile în braţe, de care avea nevoie, nu se puteau arăta în timpul plimbărilor. De aceea, într-o seară, pentru prima dată, cînd au ajuns în dreptul casei,

femeia l-a poftit să intre. Pe un colţ **de** divan şi cu voită stîngăcie, Jurubiţa s-a tînguit, a pilos şi s-a lipit de el. Mîngîierile lui sfioase le prindea **de** îndată **şi** le întorcea înzecit. **Şi** atît fusese de mare dorinţa, sfiala şi năluca de dincolo **de** ei, în care o învăluise BubL încît după prima noapte **de** dragoste, femeia **se** simţea mai puţin biruită de flăcăul acesta decît de Urmatecu şi **de** alţi oameni mai trecuţi **şi** mai obosiţi. Dar priceperea ei îndelungată o făcea să aştepte şi să guste farmecul începutului fraged, despre care ştia că nu va rămîne aci. Ii plăcea la Bubi pielea albă şi catifelată, curăţenia şi un fel de parfum topit în carne, pe care nu-l cunoştea. Dacă altădată se lăsase, cu bucurie, frîntă de oameni tari, acum gusta mîngâierea uşoară şi delicată, pe care Bubi ştia să o născocească fără sfîrşit. Niciodată nu se simţise iubită ca acum !

Dragostea lor a intrat în tînărul baron cu uitare de lumea lui, cu entuziasm şi dărnicie. In cîteva zile, locuinţa modestă a fostului căpitan de pompieri era de nerecunoscut. Scaunele şubrede şi subţiri fuseseră date afară, şi, o dată cu ele, şi dulapurile cu uşi ce nu se închideau, şi cadrele cu vînători de urşi albi, sau cele cu lupte cu tigri, pe spinări de elefanţi înfuriaţi. Camerele scunde se umplură molatic de stofe, de perdele grele, de covoare, de lămpi înalte de bronz. Pentru cochetăria Jurubiţei, între geamuri se aşeză o oglindă lungă, ţinută de rafturi de abanos, purtând fel de fel de cristale, în care pudra cea nouă şi fină, cu un ameţitor parfum de floare, înlocuia pudra mai făinoasă şi numai cocoloaşe întrebuinţată înainte. Un pian se instala, de asemeni, într-un colţ, pentru visările lui Bubi.

Ceea ce însă n-a izbutit femeia nici chiar în primele zile ale iubirii lor a fost să-l facă pe Bubi să ducă toate aceste frumuseţi într-o casă mai mare şi mai arătoasă, după care rîvnea. Timiditatea lui îl mîna să-şi ascundă începutul fericirii ca într-un cuib. Şi pe străduţa aceasta, înfundată şi liniştită, casa pierdută printre pomi şi bolta de viţă, singură în curte, era tocmai ce îi trebuia. Tînăr, el avea nevoie să fugă de lume cînd iubea, după cum, de îndată ce şi trupurile lor au intrat pe calea obişnuin-

ței, nu doreau decît un singur lucru : dragoste. Cu fiecare dimineață pofta aceasta creștea. Și Jurubița, prinsă și ea în goana fără alte gînduri a patimii, începuse a fi fericită cum nu mai fusese pînă atunci. Acum vedea cîtă deosebire e între cîteva ceasuri furate și aruncate în năclăiala vieții de toate zilele și viața cealaltă, de iubire continuă, trăită cu sufletul la gură. Cîteodată, cînd se oprea o clipă să privească urcușul acesta și cînd își dădea seama că nu va putea ține mereu, închidea ochii, își pustia mintea de orice judecată și se arunca în brațele lui Bubi, să scape de frînturile de lumină prea tare, prea adevărată.

In cîteva săptămîni, Bubi isprăvise toate cuvintele de dragoste pe care le știa, sau pe care le născocea. După ele a urmat un gungurit făcut din sunete moi, din sferturi de vorbe, din lucruri aduse în jurul femeii, strînse și mîngîiate și ele cu fel de fel de nume, pentru ca să nu fie prea tari și să nu o supere cu vecinătatea lor. Apoi s-au isprăvit și lucrurile, și atunci Bubi a început să aducă pe fereastră lumea lui Dumnezeu, pentru cântarea și iubirea Jurubiței. Ca plozii care abia învață să vorbească, el prindea un ram de leandru sau de măr, cu umbră cu tot, în sunete din care închega vorbe pentru ea. Căuta să sune și să scrie razele subțiri și strălucitoare, să prindă in pumni pata de lumină și să o verse apoi ca pe o apă pe trupul femeii, care, întinsă în pat, primea, cu liniște și îmbătare, sau cu zvîrcoliri scurte și nervoase, belșugul acesta de dragoste. Și așa, Bubi a adus în odăița lor nourii, stelele, vînturile, ploaia. Dar și cerul s-a golit cu vremea. Și atunci el se lungea lîngă Jurubița, îi lua capul în mîini și, gură în gură, își găsea scăparea într-o nebunie. Văzuse undeva (își aducea aminte și nu se speria, și nu-i era nici milă, nici frică de el) un biet nebun, care de dimineață pînă seara nu spunea decît un singur cuvînt : mamă, mamă, mamă... Biruit, fără vorbe, sărăcit de închipuire, pustiit de lumea dimprejur, Bubi simțea totuși că trebuie să găsească ceva, de n-ar fi decît același cuvînt spus mereu, pentru fierberea lui lăuntrică. Și, întins în pat, îi șoptea femeii în obraz neîncetat, cînd rar, cînd iute, cînd în ochi, cînd în colțul gurii, cînd în buclele frizate ale tîmplelor : „Te iubesc !

Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc !.,." Și sub fiecare „te iubesc", Jurubița tremura și se înfiora. Nopți întregi se petreceau astfel, nopți care, după ce treceau, îl lăsau pe Bubi cu ochii învinețiți, cu buzele uscate, cu glasul stins și mîinile nesigure și tremurătoare. Adormea apoi ca într-un leșin, sau ca într-o moarte cumplită, șoptind : „Te iubesc !" lîngă femeia adormită de mult.

In jurul lor se făceau o liniște și o taină care ațîțau pe vecini. Erau iscodiți cînd plecau pînă în capul străzii, pe înserat, sau cînd se întorceau, iar ei nu vedeau pe nimeni. Șușotelile și bîrfelile ședeau roată în jurul căsuței lor. Arghir avînd în fiecare zi cîte ceva nou de adus pentru ceilalți. Dar viața închisă a îndrăgostiților le dădea foarte puțin de lucru și îi înciuda. Știau numai atît : că un boier mare a înnebunit după cucoana lui domn' căpitan. Și ceea ce nu puteau să afle, născoceau cu biata lor minte, care nici pe departe nu-și putea închipui pînă unde ajunsese dragostea dintre cei doi tineri.

Bubi uitase tot ceea ce nu era el și iubita lui. Plecase ele acasă fără să dea nimănui nici o lămurire. Numai bani cerea din cînd în cînd ; și pentru ca să nu vadă pe nimeni din cei care i-ar fi tulburat fericirea, îl întîlnea într-un anumit loc din Cișmigiu pe Marco Bellini, care, deși era încurcat și amărît de treburile fabricii, ce nu mergeau, de intrigile lui Urmatecu la bătrînul baron și de furiile acestuia, avea destulă înțelegere pentru tînărul său patron, ascunzînd lipsurile, acoperind întîrzierile și încurcăturile și răspunzînd cu o vorbă închipuită de el la toate întrebările ce i se puneau pentru a se afla sigur cine e femeia : *„Una donna bellissima* .'" Simțea că toți îl luau drept ceea ce nu era : un intim al tînărului. Lucrul acesta îl măgulea, și n-a vrut să descopere nimănui adevărul pe care nici nu-l știa.

După cîtva timp, însă, Bubi a început să simtă nevoia lumii de afară. Dorea o lume bună, să-l primească binevoitor, să-l aprobe și să-l admire. Avea nevoie să fie văzut fericit și mai ales să simtă cum toți rămîn uimiți de frumusețea și cumințenia Jurubiței, și el să știe că toate astea sînt ale lui. Nu erau numai simțurile care i

se aprinseseră şi plăcerea de a privi femeia cu atîtea ape s< suflete în ochi, din care nici unul nu era străin sau împotriva lui, ci era şi bucuria de a fi atins ceva, de care aciineul inimii sale de om sfios se îndoia mereu că va avea într-o zi. Bubi înțelesese din primii ani ai tinereții sale că mai bine de trei sferturi din lume era plămădită şi mereu împodobită pentru femeie. Dar el, care nu avusese mamă să-1 îngrijească, să-1 alinte, să-1 caute la boală şi, de multe ori, din dragoste adîncă şi omenească, să îndure greutăți şi să frămînte murdării pentru et, îşi făcuse despre femeie un gînd de podoabă. înconjurată de toată politețea şi morala complicată ce i se acorda în lumea tineretului de studenți şi de aristocrați de la Viena, nestăpînindu-1 nici una, niciodată, ca acum Jurubița, prin patimă, femeia rămăsese în afară de ființa lui întreagă, singura care ar fi fost în stare să o măsoare şi să-i dea un cuprins. Şi acum se întîmpla lucrul acesta. Noutatea vieții celei adevărate, descoperită, era îmbătătoare. Şi de aceea ar fi dorit să o afle toți, să o ştie toți, risipind în dreapta şi în stîngă pentru împodobirea ei tot ce avea...

Cînd a fost să iasă pentru prima oară împreună în oraş, Jurubița s-a sfiit. Mai roasă decît el de gura lumii şi mai pricepută în urâciunile vieții, ea se temea să facă un început tuturor acelor lucruri care, mai curând sau mai tîrziu, aveau să aducă sfîrşitul dragostei lor. Mai ales se temea să nu fie văzuți de familia fostului său soț, şi îndeosebi de Urmatecu. Nu ştia dacă acesta va fi aflat că ea l-a trimis pe Bubi la Dorodan. Şi apoi, cu toată slăbiciunea pe care i-a surprins-o în noaptea aceea de groază şi cu toată agerimea ei de minte cînd l-a îndrumat pe calea cea nouă a unor asprimi înțelese de el, ea nu era sigură, din cîte îl cunoştea, că a iertat-o şi nu va încerca să se răzbune de despărțirea lor fără un cuvînt şi mai ales fără nici o umilință din partea ei. A întîrziat, de aceea, pe cît a putut această ieşire în oraş, deşi tot visul ei din prima clipă de cînd l-a cunoscut pe Bubi acolo era. In plimbările acestea cu amantul ei cel nou, tînăr şi bogat, nemaicunoscînd nici o altă iubire, era arîndria ei de femeie, era bogăția, erau rochiile şi podoabele dorite, erau petrecerile, salvate încă pentru cîțiva ani de tinerețe şi din care nu gustase nimic. Plimbările astea trebuiau să şteargă amintirile urîtului, plictiselilor, jignirilor din trecut şi mai ales ceasurile acelea lungi de vis şi îndoială, cărora nu le vedea nici un sfîrşit între bietul ei bărbat şi amantul ei de atunci, Urmatecu, aspru şi fără duioşie, gîndindu-se mai mult la el decît la ea, în scurtele lor întîlniri de dragoste, curînd obosite şi îmbătrânite. O săptămînă, zece zile încă a mai întîrziat ! Simțea însă că nu va putea mai mult.

Venise iarăşi toamna, de data aceasta fără tristețe pentru ea. Zilele frumoase ale Bucureştilor cu cît se prelungeau, cu atît aduceau bucurii mai mari. Ştia că de acum se vor umple galantarele magazinelor cu lucruri bogate pentru iarnă ; nădăjduia că în nopțile senine şi călduțe încă se va mai putea lua masa prin grădini şi auzise că acum, cînd ceasurile tîrzii cer o pelerină de catifea cu dantele şi funde pe umerii înfrigurați, sînt unele locuri în Bucureşti unde e muzică, şi femei şi bărbați, frumos gătiți, urcă pe scenă, cîntînd. Se vedea în sală, la o masă cu prietenii lui Bubi, aplaudînd şi trimițînd un gînd înspre locuința lor, pe care şi-o închipuia aşteptîndu-i să se întoarcă tîrziu, puțin amețiți, pentru a se săruta nerăbdători, prin întuneric, din prag.

Cînd au început să prânzească şi să cineze prin restaurante, din cauza lumii şi a vecinătăților, cărora Bubi le trimitea saluturi mîndre în dreapta şi stingă, ochii lui au prins să desluşească bine cîte ceva din purtările ei. Astfel, obiceiul Jurubiței de a duce cuțitul la gură acum de-abia l-a văzut, ca şi cum în doi, acasă la ei, amețit de dragoste, ar fi fost cu ochii legați. Şi Bubi, uitîndu-se iute în jurul lor, rugîndu-se frumos cu privirea, a întins brațul peste masă cu un gest ce semăna mai mult a mîngîiere, oprindu-i mîna. Femeia, înțelegînd de îndată, a roşit şi s-a îndreptat, Bubi zîmbi cu recunoştință, împreună vîrful degetelor şi îi mulțumi discret, mişcînd de cîteva ori mîinile în dreptul feței. Jurubița a simțit că nu se poate ascunde în nici un fel de el, într-o asemenea împrejurare, şi că nu are decît un singur drum. De aceea, căutîndu-şi un glas liniştit, cald chiar, spuse :

— Eu îţi mulţumesc, iubitule ! Şi te rog să ai întotdeauna grijă de mine ! Recunoaşte şi tu că nu aveam unde să învăţ prea multe.

Cuvintele acestea i-au mers lui Bubi la inimă. Credea a fi desluşit calităţile cele mari : modestia, liniştea şi rîvna de a prinde şi a învăţa la femeia pe care o iubea. Şi s-a bucurat foarte mult. In realitate, e adevărat că ceea ce a învăţat Jurubiţa acum nu avea să uite niciodată, dar nu avea să uite, de asemeni, nici faptul că Bubi a prins-o mîncînd urît. Astăzi, ea ardea de dragoste pentru el, şi tot ce îi arăta şi îi spunea era bine şi frumos din partea lui. Dar fără ca nici ea să ştie măcar, se strecura, o dată cu noua deprindere, în sufletul ei şi o pică împotriva omului care a îndrăznit să o îndrepte. Acum, cînd îşi vedea lipsa şi îşi simţea ciuda, îşi spunea că de vină a fost Urmatecu de a lăsat-o aşa. Peste cîtva timp, însă, cînd încîntarea ce-i înfăşoară viaţa se va rări, va şti şi va spune atunci că n-au fost bunăvoinţă şi dragoste, ci îndrăzneală şi răutate, poftă de a o umili din partea lui Bubi de s-a purtat astfel cu ea.

Dar descoperirile acestea de viaţă nouă, de deschidere de gusturi mai ascuţite şi mai complicate, care să facă din ea o femeie de altă lume decît aceea în care întîrziase prea mult, nu erau toate dureroase şi menite să o dea de gol chiar în faţa amantului său. Dealtminteri, şi ea se deprinsese a fi mereu cu luare-aminte, a nu se mira şi a nu se bucura prea mult, lăsînd să se petreacă în adîncul ei surprizele ce-i veneau din purtări, din cuvinte, din felul lor de a le rosti, din mîncări, din parfumuri, din culori altfel aşezate şi îmbinate, după un gust pe care abia acum îl învăţa, şi încă din atîtea lucruri, de parcă nu mai aveau sfîrşit. La început, şi mai ales la mîncare, erau pentru ea ciudăţenii a căror plăcere a descoperit-o cu greu. îmbinarea, de pildă, a icrelor negre cu untul proaspăt, a fructelor cu şampania la gheaţă" şi aflarea gustului amar şi de preţ intr-o ciocolată de bună calitate erau tot atîtea nimicuri la care nu s-ar îi gîndit niciodată ! Dar puse toate la un loc, din fiecare pas şi fiecare clipă, Jurubiţa îşi dădea seama că dezleagă o altă viaţă, îă schimbă în totul faţa drumului pe care a apucat şi că oamenii se deosebesc între ei nu numai prin suflete, ci şi prin toate aceste deprinderi.

Intr-o zi, în liniştea lor, au fost descoperiţi de nepoata lui Dorodan, care de mai mulţ timp întreba de Bubi. Acesta a fost silit să o primească şi să stea de vorbă în săliţa dintre camere. Jurubiţa, în odaia cealaltă, s-a lipit cu urechea de uşă. Nepoata aceasta a bătrînului era o femeie simplă. Vorbea greu şi spunea monoton ceea ce vrea şi o aducea. îmbrăcămintea ei, mult prea groasă pentru vremea în care erau, mirosea greţos a închis si bucătărie. Bubi a simţit-o de la început şi s-a depărtat de ea. Se deprinsese în ultimul timp, de cînd strînsese toate parfumurile în jurul femeii pe care o iubea, ca legăturile gîndurilor sale cu lumea din afară să fie îmbrăcate în bucuriile simţurilor. Viaţa aceasta îl depărtase mult de o judecată nepărtinitoare şi puternică. Viena ideilor mari şi generoase, visate numai în lipsuri şi sărăcie, dorite chiar, era departe. Acum nu ştia ce vrea femeia aceasta cu el, dar după înfăţişarea ei şi după mirosul urît al hainelor, se prinse singur cu un gînd vinovat, care îi trecu prin minte : că ea nu poate să aibă dreptate ! Lunecarea aceasta adîncă din fiinţa lui nu numai că l-a mirat, dar l-a şi întristat. Şi biruindu-se şi certîndu-se, căută să pară cît mai apropiat, cît mai bun, cît mai ascultător. Nepoata lui Dorodan ştia despre vizita lui Bubi la ei. Bătrînul, de atunci, în fiecare zi, nu făcuse decît să i-o povestească, adăugind toate nădejdile unei limpeziri şi câteodată şi ocările despre lumea lui Urmatecu, în care intra şi Jurubiţa. De legătura lui Bubi, femeia nu ştia nimic, astfel încît, voind să fie cît mai convingătoare, ea repetă de mai multe ori, întocmai, cuvintele unchiului său. Tînărul baron, ascultînd, era adeseori nevoit să ridice glasul şi să rostească tare, pentru a-i acoperi cuvintele :

— Bine, bine ! Spune dumneata mai departe !

Şi povestea aceasta, mai departe, era că Urmatecu i-a vestit că trebuie să părăsească locuinţa lor de pe cheiul gîrlii şi să plece la ţară. Femeia era înspăimântată. Nu ştia încotro s-o apuce, căci Dorodan îi spusese că doai

mort de l-ar scoate din casa în care şedeau. Scăpare nu era decît la Bubi ! Fusese de cîteva ori la bătrînul baron, dar nu o primise. încercase unchiul său să scrie, dar scrisorile n-au ajuns. Şi cel mai bun lucru ar fi ca Bubi să vină să-l vadă pe Dorodan, care nu mai ieşea din casă, aşa încheie femeia printre lacrimi.

Ceea ce a simţit mai întîi Bubi ascultînd-o au fost remuşearea, dar şi greutatea lucrului. Fără să-şi mărturisească, suferea îndeajuns de cîtva timp de viaţa pe care o ducea. Făcea parte din acele firi în care fericirea alături de o femeie nu adoarme şi nu dă uitării totul, după ce săptămînile primelor îmbătări au trecut. Zilnic se prindea fugind cu gîndul înspre fabrică şi munca lui abia începută şi părăsită. N-avea însă nici puterea să se reîntoarcă, nici să caute să împace cele două feluri de viaţă. Şi peste toate aceste suferinţe şi remuşeări, mai venea acum şi femeia asta, cu hainele ei care miroseau urît, să-i arunce în braţe alte cunoaşteri nouă despre părăsitele sale îndatoriri, cu atît mai puternice cu cît de ele atîrna ea de un fir subţire o biată viaţă de bătrîn, care îl iubea mult şi care poate nu l-a minţit. Astfel fiind de obicei încercat de gînduri despre care nu pomenea niciodată nimic Jurubiţei, putu să măsoare, dintr-o dată, povara pentru viitor adusă de femeia aceaista. Şi i-au fost nesuferite şi înfăţişarea, şi stăruinţa ei. Ştia dinainte cît o să se zbuciume şi nu voia să făgăduiască. Dar era greu de luptat cu îneăpăiînarea deznădejdii. Femeia se apropia de el, îl apuca de haine, îl atingea cu hainele ei, stăruia într-un singur gînd : să vină să-l vadă pe Dorodan. Biruit, în cele din urmă, Bubi nu a avut ce face şi a făgăduit că se va duce. Iar femeia a plecat.

Cînd s-a întors în cameră, Jurubiţa l-a întrebat ce a voit, pieptănîndu-se încet şi părînd că nimic n-ar interesa-o.

Bubi a luat o perină de mătase, cu miros de garoafe, şi îngropindu-şi faţa în ea, după ce a respirat, răspunse :

— Ce să vrea ? Bani !

Minciuna l-a făcut să roşească de lenea asta a sufletului în care se află.

— Oricît ar fi de cumsecade şi oricît ar fi de bătrînî, toţi numai după bani aleargă ! adăugă Jurubiţa, **ca** şi cum ar fi fost sigură de răspunsul iubitului ei.

Şi n-au mai vorbit ntei despre Dorodan, nici despre nepoata lui, bărbatul fiind liniştit că femeia nu **a** auzit nimic, iar ea bucuroasă că el a şi uitat toată aeeastă neaşteptată întîmplare.

Despre el începuse să se vorbească în oraş, dar fără siguranţă. Mulţi aşteptau să-i vadă. Bătrînul baron, cînd **a** auzit că Bubi nu se mai ocupă de fabrică, mai întîi s-a supărat, spunîndu-i domniţei că ea e de vină, şi s-a dus iarăşi la Urmatecu, să se certe cu domniţa Natalia. în urmă, s-a împăcat, a dat din umeri şi s-a tras la adăpostul gîndului său cel vechi, de paguba care a trebuit să fie. Urmatecu, în discuţia aceasta, a lăsat ochii în jos şi, cu o voită sfială şi cu o prefăcută tristeţe, a spus :

— Aşa a fost scris, coane, să vie nenorocul de undeva! Că de început începuse bine ! ;

— Da' femeia aia cine e, Iancule, n-ai auzit ?

— Ei, e mare tîrgul ăsta, coane, şi eu sînt bătrîn ! răspunse omul de afaceri.

Numai domniţa Natalia a zîmbit şi l-a privit lung şi cu înţeles pe Urmatecu.

în cele din urmă, îndrăgostiţii nu se mai fereau. Umbrele, care, fie din gînduri, fie din mărunte întîmplări, îl întunecau pe Bubi, se risipeau iute în mereu împrospătată bucurie de a ieşi în oraş, de a petrece şi mai ales de a cumpăra. Jurubiţa ajunsese acum să-şi facă o icoană limpede a deosebiţilor bărbaţi pe care i-a cunoscut după dărnicia lor şi felul ei. Ştia că trebuie să o păstreze tainic ascunsă de ştirea lui Bubi, căci din cunoaşterea ei multe lucruri rele se puteau întîmpia. Şi cei doi oameni care apăreau în mintea ei neîncetat plătind erau Bubi şi Urmatecu. Il vedea pe acesta din urmă cum cumpăra, ,şi astfel îşi desluşea acum, între altele, de ce oboseala şi deznădejdea se strecuraseră de mult în dragostea ei pentru el. Urmatecu îi cumpăra mai ales de-ale mîneării şi mai întotdeauna lucruri după gustul lui. Pentru micile ei nevoi de femeie — săpunuri, pudre, dresuri, cîte o apă de toalată din cînd în cînd — îi dădea bani, fără

nici o altă vorbă. Nici nu o îndruma, nici nu-i spunea în urmă că-i place sau nu. Lăsată singură, Jurubița nu avea de unde să știe a deosebi, și cu bani puțini pentru astfel de întrebuințări nu putea să guste și să dea alese bucurii. Lucruri, și mai ales lucruri femeiești, pentru a se îmbrăca și a se purta, Urmatecu îi cumpăra puține și ieftine. Simțea Jurubița întotdeauna la el un fel de zgîrcenie, pe care nu numai că nu o avea față de soția și fiica sa, dar se și lăuda cu banii pe care îi cheltuiește cu ele pentru rochiile lor. In felul acesta, Jurubița simțea mai bine ca oricine ce preț pune Urmatecu pe căsnicia și familia lui, o dată cu nepăsarea și poate și disprețul păstrat celorlalte femei de petrecere, dintre care nici măcar pe ea nu înțelegea să o deosebească. Faptele și purtările lui negîndite, glumele, îndrăznelile, zgîrceniile ce nu erau zgîrcenii, toate i le dovedeau. Și femeia suferea de mult, în tăcere, cu frica de a căuta ceva nou, mulțumindu-se cel puțin cu siguranța vieții pe care o avea. Din nevoile ei de femeie săracă, cu puține daruri de la amant și nici unul de la bărbat, Jurubița învățase să-și prețuiască și să-și păstreze lucrurile, dar să și pună un atît de mare preț pe ele, încît să dea totul pentru ele și să uite, dacă ar fi trebuit, orice sfială și orice rușine.

Firește că acum, față de Bubi, nu se putea întîmpla astfel. Fericirea ei era întreagă și mare. Ea nu-și tăgăduia, cînd privea în urmă, că ceea ce a mînat-o la început către el a fost dorul acesta femeiesc de a avea lucruri frumoase și cît mai multe. In urmă, însă, totul s-a schimbat. A venit și pentru ea vîrtejul, amețeala, nebunia tinereții și a dragostei. Și dacă la risipa și bucuria de a-i cumpăra mult, ales și frumos a amantului ei se adăuga și din gustul lui, Jurubița simțea că acest noroc îi umple în totul viața pînă la fericiri pe care nu a îndrăznit niciodată să le bănuiască.

Pentru Bubi era o mare plăcere să-și întovărășească iubita și să o călăuzească prin magazine. După-amiezile, mai ales, erau închinate acestor bucurii. Un birjar al lor, tocmit cu kma, trăgea în fața casei scunde, înveselită de dragoste și bogăție. Era în fiecare zi, aceeași oră, la care

întreaga mahala ieșea în poartă să privească trăsura aceasta largă, lucitoare și caii ei, boierești. îndrăgostiții ieșeau, ținîndu-se strîns unul lîngă celalt, și toate femeile de la portițe făceau atunci aproape aceeași mișcare : întindeau gîturile, apucîndu-se cu palma de bărbie. Căci, de la' zi la zi, Jurubița se făcea tot mai frumoasă, tot mai elegantă, schimbînd neîncetat toaletele. Și trăsura pleca.

Prin toate prăvăliile cu rochii, cu pălării și cu nimicuri femeiești, lui Bubi îi plăcea să aleagă și să aștepte ceasurile lungi în care orice femeie, potrivind, ochind, cîntărind podoabele cele nouă, uită de ea si de lume. Peticele de toate culorile care zburau prin odaie ; acele risipite ; ucenicele mici, speriate, cu ațe în păr, doborîte de cîte o rochie grea, pe care o tîrau ca pe o armură și vorba neîncetată a stăpînei, lăudînd liniile și formele, de parcă nu erau de vînzare, și banii nu o interesau — toată lumea aceasta de ateliere și de muncă pentru frumusețea femeii îi legau lui Bubi gînduri gingașe și odihnitoare. Dragostea lui aci se liniștea, zîmbea și cheltuia. Cîteodată se aprindea și el de frumusețea vreunei flori sau vreunei pene, și adăuga, cu un simțămînt îmbătător al inutilului și al risipei, peste maldărele ele mătăsuri, de catifele și de dantele prin care își petrecea zilele, o bucată rară, scump plătită. Legase chiar, în lumea aceasta, necunocută înainte, cîteva prietenii. Trecea în fiecare zi cu Jurubița pe la *madame* Blanche, de pildă, modista de lume bună a Bucureștilor de atunci, pentru a o auzi vorbind bine franțuzește și pentru a se bucura de politețea și blîndețea ei. *Madame* Blanche trăia printre oglinzi și pălării, ce așteptau capetele, cu pieptănături complicate, să se așeze zîmbitoare sub ele. Pariziană, venită de mai bine de treizeci de ani în țară, cu trăsuri întregi pline cu cutii înalte și rotunde, cu cufere încărcate cu măști, cu dominouri și fel de fel de costume pentru balurile mascate de atunci, izbutise să înjghebeze pe Podul Mogoșoaiei o prăvălie ce nu era de lipsă din dorurile nici unei femei. Ea însăși, îmbrăcată întotdeauna în catifea, cu un păr alb și bogat ce bătea

în albăstrui, cu un zîmbet încă proaspăt pe obrajii obosiți, avea înțelegeri și bunătate pentru lăcomia de viață a tinereții puțin stîngace. Cu prietenie și respect, după clientă, ea călăuzea gustul, după cum nu numai că primea de multe ori să dea pe datorie, dar și punea într-o mulțime de capete frumoase gîndul acestei primejdioase posibilități. Ca pretutindeni în atelierele podoabelor femeiești, și la *madame* Blanche marile săvîrșiri ale încercărilor și potrivelilor se petreceau după un paravan. Din bunăcuviință, Bubi aștepta întotdeauna dincoace de această despărțire, furînd numai cu privirea ce se petrece dincolo, prin apele oglinzii. Din cînd în cînd, Jurubița, încîntată, cu palmele așezate pe șolduri sau brațele ridicate în sus, cînd erau ia croitorese, sau cu capul dat pe spate și nasul în vînt, cînd erau la *madame* Blanche, ieșea de după paravan pentru ca să ceară părerea lui Bubi.

O dată, cînd au venit la *madame* Blanche, au găsit cliente înaintea lor. Nu știau cine sînt. în ajun Jurubița își alesese o pălărie, pe care o lăsase pentru cîteva schimbări. De cum au intrat, au auzit, din spatele paravanului, politicoasă, o discuție a modistei, dar aprinsă și ca o ceartă de glasuri ce nu se puteau înțelege :

•— Plătesc și eu, madam, ca orice cucoană mare, dacă e gustul fetei ! spunea o voce de femeie eu o ciudată siguranță în ea.

— Dar nu e vorba de plat și de banii, răspundea cu accentul ei francez și vorba stricată binevoitoarea modistă. Ast palari est vândut la o client, și nu pot sa dau !

— Atunci, să-mi faci asta ! Vreau una la fel ! se auzi un al doilea glas de femeie, mai proaspăt, mai tînăr, dar rece și hotărît

Jurubița a ascultat din ușă convorbirea cu luare-aminte. Apoi a pălit și, fără să dea vreo lămurire și fără să aștepte un cuvînt din partea lui Bubi, l-a părăsit și, cu o hotărîre aproape provocatoare, a trecut dincolo de paravan. Recunoscuse glasurile.

— Pălăria asta e a mea ! rosti ea deodată, cu un ton ce nu aștepta nici un răspuns.

— A ' Tu erai ? Tot mai trăiești ? îi tăie cuvîntul coana Mița, care la intrarea Jurubiței se ridică deodată cu Amelica.

— După cum vezi !

Și femeia se încorda, căutînd să-și arate mai mult rochia decît pe ea.

— Dar cu cine, nu spune ! adaose printre dmți Amelica. . .

Ochii Jurubiței s-au aprins de mînie. Vîrful ghetei 1 se agita sub rochia bogată și lungă de catifea, mîinile își frămîntau mănușile. Coana Mița, deși bucuroasă de curajul fiicei sale, o dojeni totuși :

— Astea nu-s vorbe pentru o fată... șopti ea, pierzînd cuvîntul care trebuia numai să fie spus, clar nu și auzit.

Jurubița însă l-a prins și, legîndu-se de el, completă :

— Obraznică !

Era albă de mînie și tremura.

— Ticăloaso ! Ce, dacă nu e tăticu aici, ne și înfrunți ? țipă Amelica, punînd mîna pe pălăria cea nouă.

— Tăticu tău păcat că a cheltuit banii cu tine ! răcni Jurubița.

— Otreapă !

Se auzea din odaie cum între Jurubița și Amelica se amestecau coana Mița și *madame* Blanche. Aceasta din urmă, îngrozită, arunca frînturi de fraze bilbîite pe franțuzește :

— *Mais, voyons, mesdames Dans ma maison* la care vocea coanei Mița răspundea :

— Lasă, că dumneata ești de vină, madam ! Dacă ne-o vindeai, pînă acum eram și plecate !

Dar glasul Jurubiței se ridică iarăși aprins, cu lacrimi în zbuciumul său :

— Voi credeți că sînt singură și că vă puteți bate joc de mine ? Nenea n-o fi aci, dar cine e cu mine e ! Și scoțînd capul de după paravan, începu să-l strige pe Bubi :
— Dragule ! Unde ești ? N-auzi că sînt insultată ? Vino, te rog !

Bubi nu-și dădea încă seama cine sînt cele două femei și-i venea și greu să se amestece în cearta aceasta.

De aceea se mişcă încet, ca sub o povară, înspre paravanul care acum se clătina.

Cînd a apărut, femeile îşi arătau una celeilalte, cu figurile apropiate, ura şi mînia.

— Vino, vino, dragule, şi mă scapă ! şi Jurubiţa se aruncă în braţele lui.

— Da' dumnealui cine e ? făcu Amelica, îndrăzneaţă şi îndărătnică, neavind de unde să-1 cunoască.

Şi tînărul, ţinîndu-şi iubita în braţe, se prezentă mîndru şi rar :

— Sînt baronul Barbu B. Barbu !

Grijile toate, pe care le purta, ca şi soţul său, de rosturi mari ce trebuiau să se îndeplinească, pe de o parte, sfiala şi titlul de boier şi de neamul ăsta de care era legată viaţa lor,_pe de alta, au făcut-o pe coana Miţa să simtă o ameţeală. După ce au trecut cîteva clipe grele, ea şopti, ca să spună ceva şi să dreagă, cu o supusă familiaritate, întîmplarea :

— Conu Bubi, nu e aşa ?

— Aşa mi se spune acasă şi între prietenii mei ! preciza baronul.

Soţia lui Urmatecu n-a putut chiar să prindă mica deosebire. Şi voind o împăcare cu orice preţ, apucă pe o altă cale, înspre o intimitate mai sigură :

— Dumneaei e o rudă de a noastră, lămuri ea, stîngaci, arătînd-o pe Jurubiţa. Şi curînd după aceasta adaogă : Prin alianţă ! Apoi, către Amelica, ce sta încă încleştată cu mîinile pe pălărie : Are să-ţi facă madam Blanşa şi ţie una !

Şi luîndu-şi fata, care înţelesese şi ea greşeala, dar se desprindea cu greu, au plecat,

Cînd, mai tîrziu, îndrăgostiţii s-au urcat şi ei în trăsură, ^avînd la picioare, într-o cutie albastră, înaltă şi uşoară, ca de la marşandele de la Paris, obiectul aprig dorit de cele două femei, Jurubiţa, deşi împăcată, îi şopti lui Bubi cu o asprime în glas :

— Să ştii, dragule, că dacă nu vorbeşti cu bătrînul si nu mă răzbuni, înseamnă că nu mă iubeşti !

Bubi i-a luat mîinile şi i le-a sărutat, fără să rostească vreun cuvînt. Pentru ca să facă gestul acesta, el

s-a aplecat mult, ca sub o greutate. Jurubiţa îl privea de sus, zîmbind, fiind sigură de scandalul pe care-1 avea de înfruntat Urmatecu. Bubi, însă, în aplecarea aceasta închisese ochii, simţind şi pîndind cum fuge dureros din el o mare bucurie, cu care trăise pînă atunci. Jurubiţa fusese numai nour dulce pentru el ; acum începea să prindă carnea cea adevărată a vieţii din apucăturile ei. Şi se trecea ca o poamă, sau ca o floare. O clipă, sub groază şi un uşor dezgust, Bubi a şi crezut că a pierdut-o cu totul. Se înşela ! Cînd gura avea să-1 atragă şi sînii să-1 ispitească, avea să se reîntoarcă la ea cu aceeaşi poftă, de multe, de foarte multe ori.

Acum se aflase, în sfîrşit, de toată lumea, despre legătura dintre Jurubiţa şi Bubi. Seara, cînd coana Miţa i-a povestit soţului său cele întîmplate, Urmatecu a început să strige, certîndu-şi nevasta şi copila pentru lipsa lor de pricepere în a trăi în lume. Mînia lui era atît de mare, încît femeia nu avea răgaz să spună nici un cuvînt de lămurire şi să arate că nu ele au fost de vină şi că nu ele au început. Iancu nu voia să asculte nici o dezvinovăţire. I se părea că toate planurile sale de viitor i-au fost nimicite de această nefericită întîmplare. Nici judecată, nici înţelegere, nici mîndrie nu avea pentru familia lui, pentru că era stăpînit numai de spaima unei prăbuşiri a socotelilor. Era înciudat şi furios !

Amelica la început a strigat şi ea, ţinînd piept tatălui său. Apoi a început să plîngă, şi Urmatecu nu s-a înduioşat. Era cel dintîi conflict mai adînc între tată şi fiică asupra căruia tatăl n-a revenit numaidecît. Amelica nu era tare jignită **şi** amărîtă de insultele Jurubiţei, cum s-ar fi putut crede. Pentru aşa ceva se aprinsese la început, dar prietenia şi intimitatea de odinioară dintre ea **şi** tînără femeie o deprinseseră **şi** cu vorbe **şi** cu tachinări mai ciudate cîteodată. Era însă altceva. Acum, Amelica, răzbunătoare din fire, simţea că are un cuvînt împotriva tatălui său. Şi cu temeiul acesta, umflat de toate auzitele despre onoare, pe care le aflase la şcoală de la prietene de familii mai bune, şi fără să le înţeleagă **şi** să le simtă bine, i se părea fetei că răzbună tot ceea ce tatăl său a

făcut sau n-a voit să facă pentru ea şi pentru maică-sa in împrejurările vieţii lor mărunte de-a lungul anilor.

De aceea, în iuţeala vorbei, Amelica a scăpat şi cîteva cuvinte care l-au durut pe Urmatecu. Au fost mai ales cîteva aluzii la fosta lui legătură cu Jurubiţa. Fata, voind să ia apărarea mamei ei, acum, tîrziu, fără să-şi dea seama, făcea un lucru urît. Inima tatălui său nu © strica şi nu o învrăjbea împotrivă-i pentru că nu putea, dar săpa şi mai adînc prăpastia dintre ei. Urmatecu nu îşi dădea seama că firea aceasta aprigă, tare şi încăpăţînată, Amelica de la el o moştenise, însă fără generozităţile. entuziasmele şi gusturile lui pentru viaţă. „Două pietre tari", — după cum vorbea de multe ori coana Miţa despre soţul, şi despre fiica ei — Se ciocneau acum, aşa cum se vor ciocni mereu. Şi încetul cu încetul, după certuri din acestea, care aveau să fie din ce în ce mai rare, îngheţînd însă răstimpurile dintre ele, tatăl şi fiica aveau să se depărteze tot mai mult unul de celalt, lăsînd în urmă mîhnirea lui Urmatecu de a nu fi înţeles şi de a nu vedea pe fata sa intrînd în viaţă chiar aşa cum ar fi voit el.

Amelica, pe măsură ce creştea (se apropia de nouăsprezece ani), dovedea a fi rece din fire şi ciudat alcătuită sufleteşte : şi din copilării necoapte pentru vîrsta ei şi din eresuri de om bătrîn. Obiceiurile creştineşti şi gospodăreşti le învăţase pe toate, dar n-a simţit niciodată unde să se oprească în deprinderea lor. Trecuse dincolo de rosturile unei vieţi obişnuite, ce s-ar fi cerut •limpezită şi de învăţătura cea nouă, ce nu se prindea de ea. Fata se întorcea cu singura ei mare curiozitate înspre îndeletniciri băbeşti şi farmece. Pentru vîrsta ei, ştia prea multe clin acestea şi credea prea mult în ele. Adeseori, coana Miţa găsea între ferestrele camerei sale şi arunca înciudată, ccrtîndu-şi copila, cîte un pahar cu apă, în care Amelica, la miez de noapte, sub stele, spărsese un ou. Inima ei nu dorea nimic şi nici un chip de bărbat nu o nelinişte a. Cunoştea totuşi o lăcomie de a şti mai dinainte ce i se va întîmpla. Nu atît că ar fi aşteptat ceva să-i schimbe vîaţa, căci era mulţumită cu aceasta din casa părinţilor ei şi o alta nu dorea, ei toc-

mai pentru ca să capete o siguranţă că nimic nu se va preface.

Firele lungi de albuş, ce se prindeau ca o horbotă de pereţii paharului, clătinîndu-se uşor la fiecare mişcare şi ducînd greutatea rotundă şi plină a unui gălbenuş bogat ce plutea între ape, era o privelişte şi o tălmăcire ce puneau un fior în sufletul încremenit al Amelicăi, în dimineţi pline de nădejdi, astfel urzite pentru ea. Netulburatul „pod", cum o învăţase o ţigancă bătrînă odată să desluşească şi să numească firele de albuş, şi „soarele", cum se chema gălbenuşul, erau pentru ea puntea de siguranţă a viitorului, purtînd norocul şi izbînda. Astfel închisă sufleteşte, iubind averea ca tatăl său, dar negustînd bucuria vieţii ca el ; fiindu-i dragă casa şi gospodăria, ca mamei sale, dar pierzîndu-se dincolo de presimţămîntul femeiesc şi de creştineştile credinţe şi rosturi, amestecînd, ahtiată şi bucuroasă, întotdeauna învăţătura altarului cu practici necurate, Amelica, nevrînd nimic cu tărie, nesigură pe ea, cu marginile fiinţei sale înceţoşate, mîndră mai mult pentru că îşi spunea că aşa trebuie să fie, neştiind bine cît şi faţă de cine, se supăra uşor, se bosumfla şi purta pică.

Cuvintele mai ales, întrucît o priveau, nu erau limpezite şi bine aşezate în mintea ei. De aceea, pentru că înţelegerea lor pentru ea era lunecătoare, le tălmăcea greşit, şi dintr-un nimic ieşea o mare supărare, după cum, de multe ori, avînd credinţa că „subţire" îi spune fiecăruia în faţă ce I se cade, ea jignea lumea, îngheţînd oamenii şi împrejurările.

Din desfacerea minţii ei, cu trecerea anilor, şi din stăruinţele părinţilor, ce i se repetau, că trebuie să fie şi să se poarte ca o domnişoară de familie bună, ea atîta prinsese : să fie supărăeioasă şi să dea două înţelesuri cuvintelor : pe unul cînd le primea şi pe altul cînd le spunea.

Pînă la întîmplarea aceasta, Amelica se ferise să vorbească prea mult cu tatăl său. Urmatecu îşi purta în legăturile sale cu fiica lui şi o resemnată îndurerare, şi o nădejde, din care într-o bună zi aştepta surpriza inimii ei. îşi spunea că, fiind fată, trebuie să o lase mai mult în grija soţiei sale şi a profesoarelor. Ca întotdeauna, el se gîndea numai la viitorul ei şi la banii pe care trebuie

să îi aibă. Astăzi, însă, cuvintele Amelicăi l-au trezit din aşteptare. I s-a dovedit omului că fata lui nu era nici deşteaptă, nici bună, nici respectuoasă. Şi încă o dată, trecînd peste durere, dar cu marea lui cunoştinţă de oameni, Urmatecu s-a îngrijorat de cum se va descurca Amelica în viaţă. Dar vremurile astea erau încă departe ! Şi schimbînd o grijă de ce o să fie pe una care este, Iancu se zbătea acum în încurcătura scandalului de la modistă. Ce să facă şi cum să se poarte ? Pe Jurubiţa o cunoştea, şi din cîte auzise, ştia pe ce drUm a apucat-o ! Dar ce va ***ii*** cu Bubi ? Ce va face ? ,

Urmatecu ştia că Bubi, de cînd se încurcase cu Jurubiţa şi locuia împreună cu ea, nu mai dăduse prin casele de pe Podul Mogoşoaiei. Şi pentru ca lucrul acesta să nu scape nebăgării de seamă a bătrînului baron şi pentru ca să înrăutăţească puţin şi să îngreuneze situaţia fabricii şi a oamenilor ei, Urmatecu, sub cuvînt că nu-l lasă inima şi că dă o mînă de ajutor, începuse să se amestece în treburi, descurcînd cîteva — atît cît să nu limpezească tot — şi să lucreze din cînd în cînd cu Marco Bellini, care, călăuzit, cît de cît, nici nu-l mai supăra pe Bubi. Tînărul baron, văzîndu-i lipsa, la început s-a îngrijat, în urmă, însă, fericirea l-a făcut să-şi uite datoriile şi remuşcările. După ce cumpăni cîtva timp ce are de făcut în furtuna aceasta de ceartă cu soţia lui, ceartă pe care tot o mai purta cu glas umflat şi vorbe mari, să ţină minte că au greşit şi să vadă şi ele, soţia şi fiica, ce greu e să mergi prin lume fără să faci prostii, Urmatecu chibzui că tot e mai bine să o ia el înainte. Şi cînd a tăcut, iar coana Miţa, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a început să-l întrebe de o mulţime de treburi mărunte, de parcă şi-ar fi cerut iertare, Iancu se hotărî aşa să facă, după cum s-a gîndit. Şi s-a bucurat în gînd, el, pentru el !

Prietenia ce se legase de-a lungul anilor între Iancu Urmatecu şi bătrînul baron Barbu adusese între cei doi bărbaţi o intimitate pe care omul de casă o întrebuinţa de cîte ori credea de cuviinţă şi căreia boierul, din blîndeţe, din lene şi din tabiet, nu i se putea împotrivi. Era mai ales un ceas pe care Iancu îl ştia şi îl folosea ca fiind cu totul prielnic intenţiilor sale. Şi ceasul

acesta era pierderea de vreme într-o mulţime de gesturi rupte şi fără legătură între ele, pe care bătrînul o gusta mai ales în umbra iatacului său, încărcat de lucruri, între deşteptare şi îmbrăcare. Atunci, mai mult ca oricînd întreaga fiinţă a boierului lenevea cu plăcere. Intre un pieptene cu dinţii mărunţi, ce-i descurca favoriţii, şi o ţigară ; între o sorbire de cafea şi mîngîierea unui ou mare şi galben de struţ, vechi şi neted la pipăit, tăiat de la mijloc, legat în argint şi schimbat în cutie pentru o parfumată pulbere de săpun; între cravata zilei aceleia şi un flacon greu, de cristal şerpuit, cu o uleioasă apă de trandafiri, erau multe, foarte multe lucruri mărunte, pe care boierul, cu gesturi leneşe, le atingea şi le părăsea, învîrtindu-se prin casă. Primit de mult să privească la aceste robotiri ale micilor voluptăţi şi ale maniilor boiereşti, Urmatecu învăţase pe dinafară nu gesturile care rămîneau neprevăzute, ci lucrurile care neapărat trebuiau să treacă prin mîngîierea bătrînului. De aceea, de multe ori el nu numai că le prevenea, dar le şi sugera. Vorbind, fără să-şi dea seama, baronul lua din mîinile lui Urmatecu, şi acesta i le oferea, lucrurile înviate de hora ceasului de dimineaţă.

Pentru fiecare, baronul se uita la Iancu şi, fără să se întrerupă, îi mulţumea din ochi şi dintr-un scurt gest de înclinare a capului, nepierzînd, nici pentru o clipă măcar, firul cuvîntului. Iar Iancu, de-a lungul anilor, se deprindea cu fel de fel de lucruri care să-i împodobească viaţa. El le dobîndea fie cumpărîndu-le, fie mai simplu, din uşoare aluzii şi reamintiri făcute dărniciei stăpînului său. In felul acesta învăţa Urmatecu mai ales să-şi lărgească şi să-şi înnobileze gustul. Şi lucrurile astea erau de toate felurile, dar printre cele dintîi erau ceasornicele de birou, cu arc puternic şi bătaie limpede, cu un cadran mare cu scrisul orelor lămurit pe el şi mai ales cu tocul de piele cu picior, ce le făcea să stea ca pe un cadru. Apoi erau chiar aceste cadre pentru fotografii, de ţinut pe masă, din care Iancu nu mai văzuse pînă în casa boierului. Pe la ei fotografiile fiinţelor dragi se băteau numai în perete, lumea mică şi modestă neştiind decît să imite tîrziu de la boierime felul acesta intim şi duios de a coborî imaginile pe masa de la căpatiîul

patului sau printre cărţi şi hîrtiile de lucru. Erau apoi obiectele ajutătoare de ştiinţă zilnică, termometre şi barometre, care îl incintau pe Iancu de curate şi precise ce erau. EI le citea tare, cu un glas de cunoscător ce le consultă în treacăt, dar cu un ton de mulţumire şi îngîmfare, pe care o ureche atentă l-ar fi prins întotdeauna la el. Aceasta, mai ales, pentru ca să acopere preţuire* pînă la respect purtată pentru taina mecanismului for, neînţeles bine cînd i-a fost o dată explicat de baron şi uitat după aceea. Şi, peste toate acestea, mai era încă ceva, ceea ce Iancu a înţeles abia tîrziu ; păstrarea şi risipirea în jur a lucrurilor inutile, care azi nu mai au nici o întrebuinţare sau sînt numai frînturi din foste lucruri nobile şi bătrîneşti. Aşa erau narghilele, felinare mari de filaitari de sanie ; bice şi cojoace de surugii; pistoale nemţeşti ce se incărcau pe la gură şi mai cu seamă panopliile, eu ghioage, săgeţi, baltage şi iatagane bătute în cuie pe cîte o tablă mare de lemn, acoperită cu blană sau postav roşu. Iancu simţea că acolo e Şt o mîndrie şi o straşnică bogăţie de dincolo de parale. Panoplie încă nu avea la el acasă, dar era darul pe care şi-l făgăduise de îndată după lovitura cea mare, căci la panoplie jinduia de mult şi mai aprig decît la Inelul de legătură al lui Dorodan.

Ceasul acesta de dimineaţă, de neîncetată învăţătură pentru omul de afaceri şi de măruntă şi pătimaşă iscodire din partea boierului pînă a sări chiar din cadrul solemn al strămoşilor săi, se petrecea mai întotdeauna într-o convorbire în care Iancu aducea şi povestea tot ce auzise în ultima vreme. Erau mai ales poveşti de vînzări şi de cumpărări de moşii şi de case boiereşti, aflate de pe la tribunal, cărora însă priceperea şi fantazia lui Iancu ştiau să le adauge întregul lor înţeles, căci mai întotdeauna pe vremea aceea, în spatele unei asemenea grăbite operaţii, se găsea o femeie. Şi baronul Barbu, de cîte ori auzea că un prieten din copilărie, boier vechi şi el, pierdea cîte ceva din avere de dragul unor ochi de fată, rîdea mărunt, fără să spună nici un cuvînt, bucurindu-se de virtuţile şi cumpătările lui. Dar omul despre care întotdeauna se vorbea în amănunţime (şi conu Barbu tot cerea mereu alte poveşti, şi nu se mai sătura î) era

conu Ştefan. Gelozia şi îneiudarea boierului urmăreau neîndurătoare pe fratele său, fie chiar numai în felul acesta nevinovat al unei uşoare bîrfeli. Şi, într-adevăr, viaţa lui conu Ştefan avea ce să dea de vorbit! Cu datorii în toate părţile, pe care tot Urmatecu i le descurca din cînd în cînd, mai vînzînd, mai ipotecînd, mai împrumutînd din nou şi mai astupînd goluri vechi cu jefuiri nouă, pentru care, din admiraţie, omul de afaceri nu lua nici un ban pentru osteneală, conu Ştefan îşi ducea viaţa lui veselă de femei, de chefuri şi de cai.

Şi în toiul petrecerilor celor mari, şi el îşi aducea aminte de fratele său, căruia îi spunea „curcan bătrîn", şi ca răspuns la „deşucheatul", din care conu Barbu nu-l mai scotea, dar mai ales pentru a-l reaminti umflat, pe bătrînul baron, în solemnitatea favoriţilor săi imperiali. Era apoi şi o mică răzbunare, conu Ştefan neavînd titlul de baronie. Poveştile, cît mai multe şi cît mai deşucheate despre fratele acesta mai mic, îl agitau, îl pasionau şi îl ascuţeau pe bătrînul domn, în ceasurile lui de lenevire. Ii părea atît de bine că vorbeşte lumea despre Ştefan, şi că mai ales vorbeşte de rău, încît aproape îşi pierdea buna lui măsură. Şi clipa aceasta era mai întotdeauna întrebuinţată de Urmatecu pentru a altoi hotărîri nouă în voinţa stăpînului său. Astăzi Iancu s-a îndeletnicit mult mai puţ^n cu el şi cu învăţătura lucrurilor, şi a pregătit cu deosebită grijă, în schimb, trecerea înspre ceea ce aducea şi ceea ce voia să i-o ia înainte lui Bubi. De aceea, după ce a aprins bine focul în sufletul lui boier Barbu cu nevinovate întîmplări mai nouă, de chef, ale lui Ştefan, meşteşugit tălmăcite mai ales în exclamaţii care de fapt nu spuneau nimic, dar frămîntau mult în pasiunea bătrînului gelos, Iancu strecură zîzaniile urmărite :

— Că o fi avînd multe păcate conu Ştefan, spuse el într-o doară, pe mine nu mă privesc şi nici nu am cădere să le judec, că, oricum ar fi, de la mine pînă la dumnealui, boier, e cale lungă ! (Baronul Barbu protestă, mormăind din delicateţe ceva. Dar ceea ce auzea, era sigur că e adevărat, îi făcea plăcere şi îi încărca sufletul de şi mai multă bunăvoinţă şi încredere pentru cuviinciosul

său om de casă.) Da' cu una nu mă împac, spuse Urmatecu mai departe, şi asta tocmai .pentru că e boier ! îşi pierde cumpătul, şi în lume uită de cum trebuie să vorbească unei femei!

^Baronul, tocmai mîngîia doi cai de bronz, care, grei, apăsau pe un vraf de scrisori rupte. Mîna i se opri în aer, faţa îi păli şi buzele au început să-i tremure. Urmatecu îşi dădu seama că greşise, cu puţin, calea. Văzu că mintea boierului bătu deodată înspre domniţa Natalia, şi de aceea se grăbi de îndată să îndrepte :

— Că nu erau femei de lume mare, ci numai de chef, n-are a face ! Oricum, tot femei erau !

Iancu spunea pentru prima' dată în viaţa lui fraza aceasta. Se auzea parcă din afară şi i se părea ciudată. Parcaj nu erau nici gura, nici glasul lui care o închegau, căci orice s-ar fi putut schimba la el, dar ca să ajungă într-o zi să creadă ceea ce spunea acum, era cu neputinţă. Pentru el femeia nu merita stimă, iar încredere numai atunci cînd şi-o lua singură, silindu-te să i-o dai, aşa cum se întîmplase cu Miţa, soţia lui, care în împrejurări grele ştia mai multe decît el, şi dracu ştie cum, simţea, mai din farmece, mai din icoane, acolo unde Urmatecu nici nu bănuia ceva ! Dar auzise de mult şi mereu, în lumea boierilor, că orice ar face, femeia e tot femeie ! Asta însemna că, întocmai ca în faţa unui nebun sau a unui copil, trebuie să te porţi cu ea zîmbind, cu mîngîiere cînd plînge, tăcînd cînd ţipă şi, mai ales, vorbindu-i frumos chiar atunci cînd minte şi te insultă. Nici la început, nici după aceea Iancu nu a înţeles de ce trebuie să te porţi astfel şi nici n-a căutat să cerceteze, pentru că ştia că n-are ce face cu argumentele care i se vor da. Dar a păstrat vorba şi sunetul învăţăturii, purtînd-o ca pe o cheie în anumite împrejurări, căci era una din multele lor zicale, cea mai preţuită poate, care deodată te punea la rînd cu ei. Dacă tu credeai în ea, nimeni nu te întreba ! Era destul sâ o ştii şi să o laşi să cadă cînd să-ţi fie de folos. Şi vorba asta, la bătrînul baron, avea mai multă putere decît la oricine, şi Iancu o ştia. De aceea, boierul, liniştit pe de o parte, dar scîrbit pe de alta, se scutură din întreaga lui mică făptură şi zise :

— Şi cînd te gîndeşti, Iancule, că poartă acelaşi nume cu mine !

Mai bine nici nu se putea ţinti ! Conu Barbu găsise cuvintele stării de suflet pe care Iancu o căuta la el. Şi ca să nu se piardă nici o clipă puterea acestei indignări, vicleanul om zise iute :

— Da' mai sînt şi alţii, şi mai tineri şi tot atît de aproape, ba mai aproape de măria-ta, care se poartă la fel!

Solemnul „măria-ta", ca şi altă dată, era lovitura de măciucă, de sub oare bătrînul nu se mai putea ridica. Neliniştea şi supărarea ce l-au stăpînit cînd a fost vorba de frate, acum s-au- preschimbat în mîhnire mohorită auzind că e vorba de fiu. Şi poate ar fi fugit bătrînul baron, cum îi era firea, şi cu această durere într-o tulbure şi întristată visare, după cum în visare fugea şi cu toate bucuriile, dacă arcul mîndriei sale boiereşti nu l-ar fi ţinut faţă în faţă cu Iancu din linguşirea cea mare, pe care acesta i-o aducea. De vreme ce i se spunea „măria-ta", trebuia să rămînă aci, să asculte şi să se frămînte.

Şi Iancu a început să povestească tot ce s-a întîmplat în prăvălia lui *madame* Blanche. Numai că, vorbind pentru prima dată, pe faţă, despre Bubi şi despre Jurubiţa, îi arăta mai puţin omeneşte şi mai mult în ceea ce înfăţişau : unul, banii fabricii, iar celalt lăcomia de bani. Asta trebuia să îi intre în cap boierului : că banii sînt pierduţi şi că izvorul lor, ipoteca, e şubredă, faţă de anul prost de la moşiile celelalte, şi că el, Urmatecu, nu a fost de vină cu nimic, ba, dimpotrivă, a avut meritele lui într-o încercare de bună gospodărie. Necuviinţa faţă de femei, odată adusă în vorbire şi prinsă la boier, îşi mergea acum drumul ei, de care lui Iancu nu-i mai păsa. Dar ca s-o hrănească şi s-o rotunjească, el i-a dat şi fapte, puţin mai altfel povestite decît cele întîmplate. Astfel, se văita că soţia lui şi fata au fost batjocorite de femeia aceea a lui Bubi. şi că acesta n-a făcut nimic nici pentru a împiedica ocara, nici pentru a o şterge. Şi încheia cu jumătate de glas :

— Şi e şi Miţa femeie cinstită la casa ei, coane, Iar Amelica e şi ea domnişoară de pension!

Bătrînul boier se simţi deodată înecat de ruşine. Dacă s-ar fi putut ascunde, ar fi făcut-o. Simţea cum Urmatecu, umilit şi cu blîndeţe în glas, îi cerea socoteală pentru insulta adusă familiei lui. Asprimile în afaceri ale lui Iancu şi hotărârile pe care de multe ori i le impunea, şi care atunci îl necăjeau puţin, acum deodată se curăţau şi se înălţau. Dacă în cel mai de preţ lucru pe care îl are omul, îşi spunea baronul, mîndria familiei lui, Iancu e atît de domol, aproape sfios, e că la fundul sufletului său e numai respect, dragoste şi bună-eredinţă. Aşa că toate celelalte sînt voinţe folositoare faţă de îndoielile şi slăbiciunile lui de boier !

Şi baronul stătea gata-gata să plătească oricît de scump răul pe care-l făcuse fiul său. După o scurtă tăcere, trecută cu fruntea întunecată, bătrînul s-a încordat, şi-a strîns cuviincios halatul lui lung de mătase, s-a încheiat pînă la gît, şi-a înţepenit pasul nesigur în papucii care-i scăpau din picioare şi, apropiindu-se, cu capul puţin dat pe spate, de Iancu, i-a luat mîinile îri ale lui, rostind rar, cu o neobişnuită putere în glas :

— Iţi cer iertare în numele baronilor Barbu ! Cere-mi orice, Iancule, numai să uităm ceea ce s-a întîmplat !

Urmatecu măsură •dintr-o" ochire Cît de neaşteptată a crescut clipa aceasta. El voia să dobîndească o oarecare bunăvoinţă şi un fel de leneşă îngăduire a spune şi a propune orice. Dar purtarea asia plină de hotărîre, de ifos şi de dărnicie nu o văzuse în socotelile lui. Şi-o reamintea însă şi din alte clipe. Din marile scene de gelozie ale baronului, de pildă, şi din încercările respinse de baron •cînd a fost să stea prea aproape de obiceiurile şl datinile lor. Din toate, abia acum Iancu Urmatecu vedea un înttrcg, o singură purtare, un singur gînd, care era felul lor boieresc de a fi : aprinderi mari, îneăpăţînări bruşte, gesturi băţoase şi vorbe umflate. O fi fost poate odată In ele ceva care să facă tăria boierilor, atunci cînd zvic«irile astea se legau strîns între ele şi în orice împrejurare, şi grea şi uşoară, astfel îi găseai. Atunci ei erau cu adevărat stăpînii, pe care dacă nu-i ascultai, te frîngeau. Acum, însă, cînd ani întregi se lăsau jefuiţi din lene, din nechibzuială şi nepricepere şi cînd deodată îşi aduceau aminte că sînt boieri pentru că n-au spus anumite cuvinte în anumite împrejurări şi pentru că nu au stat chiar zîmbind cînd au fost despuiaţi de o parte din avere, Iancu vedea că toate sînt numai scurte şi biete treziri înainte de o admeă adormire.

Solerardtaten baronului l-a plictisit ; dărnicia lui copilărească însă l-a înd'»ioş*:t şi l-a bucurat. Şi-a dat seama că. puţin da-"ă va şti si speculeze această clipă neaşteptată, va dobîndi lucruri pentru care, în alt fel, ar fi trebuit să lupte mai mult şi mai greu. De aceea, ţinînd încă mina baronului, se prâvfli, gîfiind aproape, într-o îngenunchere asun-ra ei. gata-gata să i-o sărute, rostind cu o tulburare voită :

— Da', păcatele mele, coane, că de ştiam aşa, nici nu mă' spuneam ! Da' nu asta am vrut eu de la măria-ta !

— Ba nu. Iancule, răspunse emoţionat bătrînul, asta ţi se cuvenea ! Asta, şi cîte multe, nu mai ştii ! Căci inima mea. de ani de zile, ţine socoteală bună pentru tine, băiete ! Şi odată şi odată tot vream să fac mai mult decît am făcut ! Numai că nu credeam că am să ajung să o îndeplinesc eerîndu-mi iertare !

Şi boierul înghiţi cu greu un nod, care îi venea şi din slăbiciune, şi din mîhnire. Amintirile de atîţia ani din urmă, bunătatea, încrederea şi tristeţea sinceră a stăpînului său, de om bătrîn şi îndurerat, au trecut prin Iancu o omenie caldă şi blîndă, care era să-l pună aproape să facă o prostie. Ii venea să dea în genunchi, să se soovedc.scă — nu de toate, că nici nu le-ar fi ţinut miu'e — şi" să se lege .pentru viitor că va lupta, va descurca, va gospodări şi fabrică, şi avere, ca pentru el sau Amelica. Il cuprinsese şi pe el emoţia bătrînului şi îl gîtuia. Cînd, deodată, stătu să privească în urmă, peste cele cîteva lucruri îrtîmplate acum. Şi cutreierînd din faptă în cuvînt, ajunse cu gîndul la început, acolo unde din femeie şi pentru femeie baronul s-a umilit. Şi Iancu se trezi şi zîmbi. Cîntări, după el, nemeritatul acestui început de mîhnire, întreaga copilărie a faptei şi se opri. îşi aduse aminte că în atîtea împrejurări grele de avere bună pierdută, cu care. adevărat se împuţina, baronul nici nu simţise nimic, nici, nu se plinsese. Şi acum, pentru că ar fi fost jignită o femeie care nu era a lui de un fiu pe care nu-l învăţase ce e viaţa şi nu-l ţinuse de rău de la risipă, boierul se prăpă-

dea cu firea ! Şi Iancu î] privi pe baron, care sta cu fruntea hpită de fereastră, iarăşi pierdut în tăcerea lui, şi socoti că milă poate să facă, dar că îndurare nu merită. Şi, în felul acesta, sufletul omului de afaceri, lunecat o clipă pe îndoieli şi înduioşări, se însănătoşi. Îşi găsi deodată şi ţinta iarăşi limpezită, şi toată rostirea, de la asprime pină la viclenie. Şi hotărîndu-se la cea din urmă, pentru folosirea acestei clipe, spuse, întorcînd gîndurile baronului, care acum sigur erau departe, la frîntele mărturisiri de dărnicie :

— Da' ce să mai capăt, cucoane, că, slavă Domnului, mi-ai tot dat şi mi-ai umplut casa de lucruri !

Şi Urmatecu se uită în jurul său şi trecu iute prin mîini, bucurîndu-se, cîte unele din jucăriile de dimineaţă ale bătrînului. Acum minţea, însă, pentru că adevăratul lui gînd era că are prea puţine din ele după cîte i s-ar cuveni.

Dar, cu totul neaşteptat, conu Barbu nu-şi părăsise firul gîndirii. Şi dovedind deodată o adîncime pe care i-o aducea mai mult inima decît mintea, spuse :

— Ei. sînt lucruri şi lucruri, Iancule ! De-astea mărunte oi fi avind, nu zic ba ! Dar cu altceva vreau eu să rămîi de la mine !

Şi Urmatecu, presimţind ce are să vină, trecu printr-o stare ciudată, ca şi cum s-ar fi deschis deodată o uşă de care era rezemat. Inima începu să-i bată cu putere. O simţea cum i se suie în gît. Şi el singur se mira că nu mai e sigur pe el şi că se mai pot întîmpla lucruri pe care nici nu le bănuia !

Iar boierul, luminat, liniştit, mărit, aşa cum era în toate clipele lui de boierească dărnicie, adăugă :

— Vreau să ai de la mine (că ai fată şi neam care de-abia începe) nu lucruri ce se mută dintr-un colţ în altul şi se pierd, ci pămînt, că eşti vrednic să-1 ţii şi să-1 rodeşti ! Aşa vreau şi o să ne chibzuim noi cîndva despre el. Şi acum du-te şi lasă-mă singur !

Niciodată nu i se întîmplase încă boierului să-1 gonească de lîngă el ! Nerăbdător, Iancu de-abia acum ar fi rămas să iscodească, să vadă la ce se gîndea, în ce fel şi mai cu seamă cînd se va întîmpla. Dar nu putea. Conu Barbu îi şi întorsese spatele, aşezîndu-se la masa de scris. Ce scria ?

Despre pămînt, sau cine ştie ce-i trecea prin minte ? ! Şi cu toată îndrăzneala şi trecerea lui de atîţia amar de ani, Iancu Urmatecu nu s-a încumetat să-1 tulbure sau să-i spună vreo vorbă. A ieşit în tăcere, ducând cu el o bucurie care îl tulbura, făcînd paşi de-a-ndaratelea, cu faţa la boier, căutîmd uşa cu mîna, de parc-ar fi fost Ivanciu cînd a cumpărat livada de la Pietroşiţa, de a cărui veselie neghioabă, atunci, el îşi bătuse joc.

Dintre toţi tinerii care dădeau buzna şi îi căutau în plimbările lor pe Jurubiţa şi pe Bubi, acesta şi-a ales ca tovarăş un prieten din copilărie : pe Gună Licureanu. Era un boiernaş frumos, înalt, negricios, cu o mustaţă subţire, ce se scria pe buze roşii şi umede. Părul des, vîlvoi, îi cădea în coamă groasă, ca o chică pe ceafă. Ochii lunguieţi, întunecaţi şi calzi, ca de cadînă, miinile puternice, cu vine umflate şi albastre ; pasul legănat ; glasul domol, adînc şi răsunător, de parcă mereu ar fi spus o rugăciune ; hainele închise, bine tăiate ; cămaşa tare, albă şi proaspătă şi un veşnic parfum de piele bună, rusească, ce se amesteca într-un miros înţepător cu tutunul, toate ii dădeau lui Gună Licureanu un farmec de neînţeleasă ispită şi o mare trecere la femei. Pe lîngă el, blondul Bubi, cu ochii lui albaştri, bulbucaţi, ajutaţi de ochelari, părea şi mai bătrîn (deşi erau de aceeaşi vîrstă), şi mai spelb. Gună Licureanu, fără învăţătură şi puţintel la minte, îşi moştenise părinţii, morţi de mult, şi avusese timpul să şi toace o moşie mare pe Ialomiţa şi cîteva vii de pe lîngă Valea Călugărească. Ce-i mai rămăsese era o casă aşezată cu curtea ei largă, pe una din străzile liniştite din jurul Bisericii Albe. Acolo, de multe ori, cînd nu porneau înspre Vila Regală de la Şosea, în serile răcoroase, se întindea masa în curte, la lumina felinarelor colorate.

Bubi încărca cu de toate, de pe la băcănii, trăsura lui Gună şi o deşerta în mîna servitorilor vechi şi vrednici, care ştiau să pregătească lucruri bune în vreme ce se servea ţuica. Trăsura aceasta, ca şî casa, dealtfel, stîrneau pofta din ce în ce mai aprinsă a Jurubiţei. De caii albi şi spiţele aurii ale roţilor se dusese vestea în Bucureşti. Toţi cunoşteau echipajul boiernaşului, fie că se oprea pe Podul Mogoşoaiei, la cofetăria lui Frederic, şi-şi cerea îngheţata

la scară, cînd tînărul zvelt şi frumos îşi scotea în lume o nouă iubită, fie că îşi odihnea caii la rondul al doilea sau mai departe, la Băneasa, de unde începea păduricea Mogoşoaiei. Acolo, în primele zile cu soare ale lui martie, Gună culegea singur ghioceii, îi lega cu sfoară de aur, de la cutiile cu bomboane, şi umplea trăsura cu ei. Numai pe conu Ştefan Barbu îl mai întîlnea atît de departe, veşnic cu altă femeie, şi el, cocoţat şi mînînd singur, de pe gabrioletele lui înalte şi galbene, cîte patru cai înaintaşi împerecheaţi întotdeauna în alte hamuri, după culoarea coamelor.

Trăsura lui Gună Licureanu o tulbura pe Jurubiţa cu totul deosebit şi o apropia de el. Ajunsese că nu mai voia să iasă nicăieri decît în trăsura lui, pînă ce Bubi se va hotărî să-şi facă una, ceea ce nu era uşor, Bubi neavînd nici grajduri, nici şoproane la căsuţa modestă, cu chirie, pe care nu voia să o părăsească. Odată, Jurubiţa şi-a mai aprins gustul acesta cu faetonul lui Urmatecu, dar atunci numai pe apucate, şi mai mult să se necăjească, pentru că stăpîne erau pe el coana Miţa şi Amelica, şi oricare altul, numai ea nu ! De aceea, acum, nu numai că se plimba, dar la opriri, dîndu-se jos, ureîndu-se iarăşi, întîrziind pe scară rezemată de capră, cîteodată aruneînd braţul cu umbreluţa pînă peste aripile pe care le mîngîia în felul acesta, încerca să-şi sature pofta de trăsură, după care jinduise atîta vreme. La drumuri lungi, cînd opreau, se ducea pînă la cai, îi bătea pe gît, îi freca pe frunte, le dădea zahăr, arunca privirea la picioarele lor, după cum îl văzuse pe Urmatecu făcînd, şi vorbea cu Vasile, vizitiul, despre ei, ca şi cum ar fi fost stăpînă. Adresele, cînd se urcau în trăsură, şi locurile unde să meargă ea le spunea şi toate astea îi făceau o nespusă plăcere. Gună nu numai că o lăsa să se poarte astfel, dar făcea totul să simtă ca şi cum ea ar fi fost adevărata cucoană. îi plăcea să dea, numai c® să dea, să facă bucurie şi să ştie că strînge undeva iii sufletul Jurubiţei un sentiment pentru el, de care nu-i păsa prea mult dacă e recunoştinţă, dragate saNS prietenie. Lacom de viaţă, de oameni şi mai ales de femei, el alerga după bunăvoinţa tuturor. Bubi, îngăduitor, o lăsa pe Jurubiţa să se joace, urmărind cum bucuriile şi poftele i se deschid într-o viaţă nouă, pe care nu a cunoscut-o înainte.

De multe ori, seara, se duceau la teatru, ceea ce femeia aproape nu văzuse niciodată. îi plăcea mai întîi intrarea, cum totul se deschidea înaintea ei, cum era poftită, instalată şi nu se mai contenea cu întrebările pînă ce nu spunea că nu mai vrea nimic. Apoi se simţea bine între cei doi tineri, care atrăgeau înspre ei privirile sălii- La drept vorbind, ceea ce îi plăcea mai mult Jurubiţei în serile astea era sala, cunoştinţele şi vizitele de la unii la alţii, cu care se obişnuise iute. Aştepta cuminte şi răbdătoare să se isprăvească ceea ce se petrecea pe scenă (şi îi plăcea mai mult lui Bubi decît lui Gună), pentru ca pe urmă să poată mînca dulciuri şi rîde după poftă. Atunci simţea cum, din toată lumea asta de femei frumoase, Gună stăruia cu privirea asupra ei. Era o privire care nu voia nimic, şi nu aştepta nici un răspuns, şi se lăsa numai aşa, moale şi cuprinzătoare, ca lumina şi căldura. Bubi îşi purta, fără să vrea, interesul prin alte loji, obişnuinţa şi cunoaşterea prea îndeaproape a femeii aducînd acea oboseală tihnită intre ei, în care femeia crede că a găsit toate libertăţile, iar bărbatul, toate siguranţele. O singură dată Jurubiţa s-a simţit atrasă de ceea ce a văzut pe scenă şi aproape a fost săltată de pe scaun de emoţie : la Ateneu la un scamator italian. Cînd artistul, un bătrîn deşirat, cu favoriţi cărunţi, într-un frac necălcat, cu medalii multe ce-i sunau pe piept şi mîneeile suflecate pînă la cot, a topit un pachet de cărţi de joc în palmă, şi I-a făcut mai mic, tot mai mic, mic de tot, pînă ce a dispărut, Jurubiţa a deschis ochii mari, rotunzi şi a rămas mirată ca un copil. Cînd apoi scamatorul a spart nişte ouă intr-un joben, simţămîntul ei de curăţenie i-a strîns buzele cu groază şi grijă. Dar cînd după ce omul a bătut cu o vergea, şi din acelaşi joben au zburat doi porumbei albi cu panglici tricolore la gît, Jurubiţa a strigat un „a" scurt, a început să dea din picioare şi a înfipt unghiile în mîna lui Gună. Acesta rîse cu poftă şi îi acoperi mîna încleştată, prinzînd-o astfel în mîinile lui, pe care, ca o mîngîiere, le duse încet spre obraz. Bubi îi văzu. După amintirea întîlnirii lui cu Jurubiţa, cînd i-a tremurat sufletul crezînd-o credincioasă şi cunoscătoare de icoane pentru

frumusețea lor văzută și nevăzută, depărtarea unde îl arunca acum bucuria ei vulgară pentru scamator ar fi trebuit să-l lase liniștit, pe drumul unei plecări, fără întoarcere, a inimii. Așa ar fi trebuit să se întîmple dacă lucrurile s-ar fi petrecut după judecata care le vede pe toate ! Dar **o** necunoscută putere, acum simțită abia, legată de adîncul lui, îi trase dureros **o** gheară pe inimă. Și fără să mai dea nici **o** lămurire, se ridică, să plece acasă. Jurubița la început a fost mirată. Apoi, înțelegînd, se împotrivi. Bubi, în picioare, apăsa din ce în ce pe aceleași cuvinte, ca și cum n-ar mai fi știut altele. Licureanu tăcea. In cele din urmă, pentru că vorbele lui Bubi, rostite prea tare, făceau să se întoarcă, în timpul spectacolului, capetele înspre ei, femeia se hotărî să-l urmeze. Gună însă a rămas. Le-a dat numai trăsura. Și deși era noapte și coamele albe ale cailor abia se zăreau fluturînd în bătaia luminii de la intrare, Jurubița, mai mult ca oricînd găsi de cuviință ca, înainte de a se urca, să întrebe pe vizitiu de starea echipajului și să meargă încet, să mîngiie caii. Bubi, ghemuit în fundul trăsurii, aștepta, eu **o** mînie, care dacă nu-și da drumul, sporea- cu fiece clipă... înainte de a pleca, Vasile întinse coșul, căci **o** burniță timpurie de toamnă se cernea ca prin sită. Jurubița, mai mult de ploaie, se grăbi să-și ia locul lîngă Bubi, și trăsura porni. Pe fețele lor încălzite, stropii reci îi ajungeau și îi înțepau.

„Așa trebuie să fie picăturile de vărsat!" își spunea Bubi, nici el nu știa de ce, avînd însă deodată înaintea ochilor un obraz șters fără sprîncene, ciupit, cu buzele vinete, pe care parcă-l cunoștea.

Și începu să caute în amintire. Căutarea asta îi făcea bine, îl potolea. Și tot orbecăind prin el, în întunericul trăsurii și al anilor, găsi în cele din urmă ; era unul Tănase Gușter, mort de mult, fost logofăt pe moșiile lor. El își omorîse nevasta din gelozie... Bubi se înfiora, mai ales că, în aceeași clipă, prin întuneric, îl atinse mîna Jurubiței, căutîndu-l. Bubi nu făcu nici o mișcare și ascultă cu luare-aminte, cu mîna lui liniștită, spusele' mîinilor femeii, care, în frămîntarea lor neînchipuită, vorbeau. Niciodată tînărul n-ar fi crezut că se pot spune atîtea și că astfel se poate cere iertare cu degetele ! Erau mîngîieri

lungi, de la încheietură pînă la unghii, după cum erau prinderi puternice în palmă, strînsori, lunecări de-a lungul fiecărui deget, poleiri de unghii și sunări seci, și iarăși grupuri de degete, de ale ei, ciupind și zgîriind, icicolea, pe mîna lui, de parcă ar fi vrut să fie sărutări. Din zbuciumul acesta mărunt, iute și priceput, oricine ar fi trebuit să înțeleagă și patimă, și duioșie ! Scamatorul, Gună și-apoi el ! Și lui Bubi i se păru că în seara aceasta, de-a lungul ciudatei povești de mîini, care reveneau în toate felurile, a văzut-o pe Jurubița în tot ce simțea și în tot ce știa. Și nu era nici prea mult, și nu era nici prea departe. Asta era Jurubița, dar avea și farmecele ei ! Și Bubi simți, ca și altă dată, că ceva din el începea iar să o apere. Apoi i se păru că tot ce a știut ea mai frumos tot lui i-a dat în seara aceea. Și întinzînd, în sfîrșit, brațul pe după talia Jurubiței, și-o strînse alături. Femeia i se ghemui la piept și se cutremură de cîteva ori. Prin întuneric, Bubi n-a putut să știe dacă a fost rîs ori plîns. Mai în urmă, s-au potolit, fără să vorbească însă nici unul. Cînd au ajuns acasă, în liniște și în relativă împăcare, după ce a aprins lampa, Jurubița l-a sărutat în treacăt și i-a spus : „Prostule !" El n-a răspuns. Apoi gîndurile lor s-au despărțit, deși se aflau în aceeași încăpere. Nu mai aveau să-și spună nimic. Ea s-a dezbrăcat de rochiile scumpe cu luare-aminte, ca pe vremuri, întîrziind într-o pregătire mai complicată pentru noapte. Iar el căuta scrisori ; cerceta să vadă ce a mai venit. De unde altădată zăceau teancuri nedesfăcute, acum, orice veste din afară, chiar neplăcută, îl atrăgea. Și pe masa lui de scris, de pe care nu se putea scăpa de pieptenii și pufurile Jurubiței, găsi într-adevăr două plicuri : unul, mai greu, mai mare, cu slova lui Marco Bellini, era de la fabrică; celalt, dintr-o hîrtie proastă, de băcănie, cu un scris ciudat, făcut din ciocuri și bețe, era de la Ioachim Dorodan.

„Coane Bubi ! Copilașule !"... așa începea bătrînul. „De cînd îți împărți talerul și patul cu papina găinarului, ce-ai mai făcut cu mine ! Și urma apoi povestea cea veche, cu cîteva amănunte, nouă despre Jurubița'.

De la început nu l-au plăcut nici tonul, nici vorba. Oricîte păcate ar fi avut el faţă de Dorodan (şi le ştia, şi le spunea în fiecare zi), tragerea asta la răspundere îl supăra. Conştiinţa lui îl chinuia, era adevărat. O simţea, dar nu voia să şi-o mărturisească, ba, ceva mai mult, voia să scape. Şi atunci răstălmăcea de la început că bătrînul se întrece, că nu e nici respectuos, nici recunoscător. Bufei se oprea din cînd în cînd, ridica privirea de pe scrisoarea care se citea anevoie şi aştepta parcă să vadă altceva decît rînduiala obişnuită a lucrurilor în jurul său dezlipindu-se cu greu de realităţi şi neavînd nici o chemare pentru conţinutul scrisorii. Şi, totuşi, nimic nu se schimbase. Era viaţa cum o îngăduise el de la început să fie : Jurubiţa adormise în mijlocul patului. Respira mai adînc ca de obicei, aşa cum se întîmpla în cele dintîi clipe în care vine somnul. Un zîmbet îi plutea pe faţă şi o lumină liniştită. Şi Bubi ştia că la culcare, cînd va voi şi el să se urce în pat, ca de atîtea ori după ce a rămas singur să citească tîrziu, şi va voi să-şi facă loc, femeia se va mişca greu, dar poate dacă o clipă printre pietrele somnului va licări conştiinţa că e el, îl va mîngîia cu mînă stîngace. Şi viaţa asta de linişte şi de tovărăşie îi plăcea nu numai pentru că îi plăcea femeia, dar pentru că o gusta prima oară. Şi erau clipe în care o simţea atît de puternic, încît gîndul ca şi altul va fi trecut prin aceleaşi împrejurări îi punea ca o gheară în gît. Atunci, în loc să caute să fugă de vedenie, întârzia în ea şi o scormonea. Aşa se întîmpla şi acum, stîrnit mai ales de vorbele scrisorii. De aceea, cu ochii pe jumătate închişi, căuta să aşeze chipuri în jurul patului său. Şi nu avea decît două, limpezi, care se certau între ele şi nici nu voiau să ştie de Jurubiţa, dar nu plecau de acolo, pentru că erau cele sigure şi adevărate : era Urmatecu şi era Tudorică. Pe cel dintîi Bubi îl privea cu ură ; pe cel de-al doilea îl învia din fotografii, deoarece nu-1 cunoscuse. Neînţelegerea, mai degrabă batjocura lui Urmatecu, î-e povestise femeia. Atît vedea limpede Bubi şi se chinuia mai puţin decît de ceea ce nu vedea. Ce n-ar fi dat să mai aibă un chip ! Şi nevoia aceasta creştea şi ajungea fit mai mare, cit o suferinţă de neîndurat. Si cum ştia că tot ce îi trebuie se găseşte în mintea adormită acum a Jurubiţei, a avut de cîteva ori pornirea să o trezească şi să o întrebe. Dar s-a oprit, şi de ruşine, şi din mîndrie.

Reîntors la scrisoarea lui Dorodan, Bubi măsură în el, cu mirare una din acele surprinzătoare călătorii de cîteva clipe pe care le facem. în depărtările fiinţei noastre, în care nu ştim cînd plecăm, nu ştim. pînă unde vom ajunge, clar din care ne întoarcem mai schimbaţi, decît după o îndelungată vreme de fapte şi trăire. Din zbuciumul geloziei şi al gîndului revenit, omul a simţit mai întîi o mare singurătate, dar şi o simpatie nelămurită pentru cel ce i-a scris. De aceea, în scrisoarea pe care o citea acum, acele „Coane Bubi ! Copilaşule !" ce reveneau neîncetat printre fraze, cuvinte neluate în seamă la început, mîngîiau eu vorbe vii sufletul său. Şi el îşi dădu iute seama că în scrisoarea unui bătrîn care îi cerea ajutor, el însuşi îşi găsea ajutorul, în cîteva biete cuvinte trimise înspre el.

Mai departe, scrisoarea vorbea despre Urmatecu. „Nici de judecata lui Dumnezeu nu va avea parte, spunea Dorodan. Judecătorii lui sînt grefierii şi arhivarii cari în cărţile sfinte nu încape ! Acolo stau numai ticăloşii cei mari. Şi el nici măcar atît nu e !"

Şi tăgăduindu-i Iui Urmatecu intrarea în *Evanghelie,* Ioachim Dorodan adăuga neîncetat:

„Fie ce-o fi, întîmplă-se ce s-ar întîmpla, dar eu de mutat nu mă mut ! Mort mă scoate din casă, viu, însă, nu !«

Şi Bubi îl şi vedea pe bătrîn, de cîte ori citea fraza aceasta, cu o încăpăţînare de copil semănînd în săvîrşirile ei atît de bine cu deznădejdea oamenilor în toată firea, bătînd lucrurile, călcînd cîte un singur loc în casă şi lăsîndu-se "greu de parcă cineva l-ar fi tîrît înspre uşă.

Dar stilul scrisului creştea, şi dojana, o dată cu el. Bubi era certat că şi-a părăsit credinţa şi vechea lui mărturisire ipentru cele sfinte, „care stau şi aşteaptă şi oricînd te primesc, scria bătrînul. Că trăieşti dumneata acum, coane Bubi, copilaşule, ca într-un vîrtej ! Dar vîrteje sînt toate în viaţă, şi întru toate. Ştii dumneata unde stă Mîntuitorul în pustietatea văzduhului ? Dincolo de noi şi dincoace de furtună! în spatele Mîntuitorului, Doamne, ce nu e acolo ? ! Acolo se încaieră crivăţele cu

focul, tunetul se rostogoleşte ca bolovanii şi curge apa printre maluri, pe cer, unde nici paserea nu poate să se ţină. Şi în învălmăşeala aista, acolo sînt toate simţirile vieţilor şi ale sufletelor. Dar nimeni nu ştie cum sînt, unde sînt şi mai ales de unde vin. Şi în faţa lor, ca să nu le vedem, dar să le auzim, stă Mîntuitorul. El le limpezeşte pe toate pentru noi şi ni le dă cu picătura, căci altfel nu le-am putea îndura. Din el vin toate potecile, pentru că între el şi noi e pajişte ! Şi pe pajiştea asta e rînduială şi sînt biserici, şi sînt altare, şi mai' cu seamă icoane, la care să te închini !... Dar de mutat, nu mă mut! Mort mă scoate din casă, viu, însă, nu !"

i Şi scrisoarea se încheia astfel : „Dacă nu vrei să mai vii pe la mine, nu veni! Dar ajută-mă, nu mă lăsa ! Că şi bune şi rele ţi-am spus, şi odată tot ţi-oi mai fi şi eu bun la ceva."

Abia acum în inima lui Bubi a pătruns o adevărată căldură. Era şi ca o bucurie, şi ca un entuziasm ! Gata ar fi fost de îndată să facă orice, pentru că nu-i spunea pînă cînd trebuia să-i ajute. Era liber Bubi să poarte încîntarea unei fapte frumoase cu el, despre care credea că oricînd o poate săvîrşi. Şi pornirea îi era sinceră şi adîncă şi mai ales îl împăca şi îl apăra de neîncetatele remuşcări. Era numai bucuros că nu trebuie să facă acum fapta ce i se cere. Toată povara aceasta a lui Dorodan se putea limpezi în timp. Iar el sigur o va limpezi!

Din cealaltă scrisoare, însă, treburile îl chemau la fabrică, sus, în Vîlcea, la Negovanu, unde lucrările clădirii începuseră de mult. Şi ar fi fost chiar bucuros să scape cîteva zile de neliniştile de aci, cu jelania bătrînului despre mutatul lui şi năzbîtiile Jurubiţei. Timpul va mai limpezi lucrurile. Şi mai avea şi o datorie acolo sus de îndeplinit, la o treabă pornită pentru el ; va găsi toate la locul lor, gîndi, şi, mai ales, cu veşti bune la el, va putea să ceară tatălui său mai multă milă şi recunoştinţă pentru Ioachim Dorodan.

Gîndul plecării îl stăpîni deodată ca o neaşteptată bucurie. Şi, fără să mai întîrzie, încet, pentru a nu o trezi pe Jurubiţa, coborî de pe dulap un geamantan mare de piele, îl deschise pe două scaune şi începu să-şi aşeze lucrurile pentru drum. Nu mai umblase în el de cînd se în-

*>4

torsese de la Viena şi mai erau încă acolo lucruri răvăşite şi nedespachetate. Găsi ţigarete şi bomboane risipite, bileţele de pe la prieteni şi cîteva intrări la teatre. Zîmbi la amintirea lor, de parc-ar fi fost lucruri foarte vechi, Imps.chetînd, nu se putu hotărî dacă să ia sau să nu ia o fotografie a Jurubiţei de pe birou. Cîteva clipe nu ştiu ce să facă. In cele din urmă, se hotărî, luă fotografia, o* culcă peste rufe şi închise iute geamantanul. Apoi, urcîndu-se în pat, îşi cuprinse iubita în braţe, încet, cu blîndeţe. Cînd l-a simţit, fără să se trezească, şi-a făcut loc şi s-a cuibărit la pieptul lui. Afară, dintr-o ploaie de toamnă care abia se pornise, se auzea cum cad stropii rari şi grei. Burlanele începuseră să cînte, şi Bubi a adormit iute în odaia aceasta scundă şi caldă, unde se simţea atît de bine, după ce prin întuneric, tot mai slabe în apele somnului, vedea priveliştile de groază şi mîntuire din scrisoarea de la bătrîn.

A doua zi cînd tînărul baron Barbu B. Barbu luînd drumul prin Piteşti spre Piatra-Olt, s-a suit într-un vagon de clasa întîi, înţesat de moşieri şi vînători, care spînzuraseră peste tot şubele lor de blană de lup şi ocupaseră toate plasele cu puşti şi cartuşiere, nici nu-şi închipuia"călătorul ce iute se vor petrece anumite lucruri în lipsa lui, lucruri pe care ar fi dorit, dacă le-ar fi ştiut, să le împiedice.

Chiar în dimineaţa aceleiaşi zile, de pildă în casa de deasupra fierăriei, pe cheiul gîrlei, unde locuiau Ioachim Dorodan şi nepoata sa, au venit doi tîmplari cu scule, cu blăni de lemn şi o ladă de cuie. Erau trimişi de la administraţia caselor baronului. Ei trebuiau să-i împacheteze lucrurile cu grijă, să nu se strice la drumul destul de lung cu căruţele pînă la ţară, unde-l trimitea Urmatecu. Gînd i-a văzut bătrînul şi a aflat de ce au venit şi cine i-a trimis, la început a strigat la ei şi a vrut să-i dea

afară. Apoi, cînd şi-a dat seama că nu sînt ei de vină, nu i-a lăsat să pună mîna pe nimic, apărîndu-şi cu înverşunare lucrurile. Lucrătorii, care îl cunoşteau de mult, nu îndrăzneau să nu^-l asculte, oprindu-se înlemniţi, fiecare în cîte un colţ. Şi au stat aşa cîtăva vreme, pîndindu-se unul pe celălalt şi aşteptînd să se întoarcă nepoata, trimisă iar cu o scrisoare la Bubi. In aşteptare, Dorodan nu le-a îngăduit tîmplarilor nici să se aşeze măcar, iar de cîte ori unul din ei schimba piciorul, amorţit în colţul Iui, bătrînul, ameninţător, slab în glas şi slab în gesturi, tremurînd şi lunecînd pe paşi greoi de la un perete la celalt, striga :

— Să nu te mişti şi să nu ne atingi ! (Şi Dorodan parcă se mîngîia cu lucrurile lui, pe care le tot pipăia şi le apăra.) O să vedeţi voi, tîlharilor, şi tâlharul care v-a trimis ! Că acum vine boierul ăl tînăr! Şi vine cu putere, şi vă dă afară, că el pe mine mă iubeşte, pentru că întotdeauna m-a iubit. Şi să nu mişti, că dau!

Şi lucrătorii, neştiind nici ei cît va ţine întâmplarea aceasta nu se mişcau, privindu-l pe furiş, cu un zîmbet în ochi, şi ţesînd între ei uh fel de înţelegere făcută din surprindere, din bunăvoinţă şi din milă pentru bătrîn. Aproape că nu voiau să-i strice inima din jocul acesta, care li se părea copilăros şi odihnitor pentru ei din munca neîncetată de o zi întreagă.

Obosit de vorbe şi de mişcări, Dorodan s-a aşezat in cele din urmă pe un colţ de scaun. Gîfîia. Cu un braţ se sprijinea pe genunchi, plecat jumătate înspre pămînt, cu capul căzut pe umăr. Cu celalt scutura din cînd in cînd o nuieluşe prin aer. 'Abia îşi trăgea respiraţia şi asculta. Aştepta să audă paşii lui Bubi urcînd pe scară. Şi cînd i se părea că sînt pe aproape şi că o să vină, pentru că nu poate să nu vină, mai spuse cu un glas pe care l-a îngroşat, ca să sperie cu el, cu şuierături, ca şi cum ar fi voit să nu uite s

— O să vedeţi voi, tîlharilor! O să vedeţi!

S-a scurs aşa o bună bucată de vreme. In cele din urmă, scara trosni şi răsunară paşi care se apropiau. Dorodan auzi şi nu voi să audă pînă ce se deschise uşa şi intră nepoata sa cu plicul nedesfăcut. Fusese la Bubi şi nu-l găsise acasă. Plecase din Bucureşti.

Lucrătorii, cînd au văzut întâmplarea, au încercat să se mişte. Bătrînul, iarăşi în picioare, în mijlocul casei a început să-i ameninţe şi să strige cu vorbe în care o urmă de putere şi încordare biruia :

— Staţi, că nu s-a isprăvit! Mai e unul pe lumea asta care să-şi aducă aminte de mine ! Şi oricît o fi el de amărît, tot e ăl mai mare dintre toţi! Şi întorcîndu-se către nepoata sa : — Mai fă-mi un bine, fetiţo, şi ăl de pe urmă ! Du-te la boierul ăl bătrîn. Plîngi, bate cu pumnii în uşi, strigă, scoală toată casa, adună trecătorii, fă ce-oi şti, numai să te audă. Şi întreabă-l de ce il dă pe Ioachim afară după patruzeci de ani ? !

Şi pentru că vedea că fata nu se hotăra, mai din neîncredere, mai din drumuri zadarnice bătute înainte şi uşi închise, bătrînul, tot aprig, adăugă :

— Dacă te temi de necuviinţă, să ştii că nu e ! Că doar eu te-am învăţat de cînd erai mică să te porţi şi să-i cinsteşti, după cum te-am învăţat să te închini. Du-te şi fă cum ţi-am spus, pentru că tu în deznădejdea asta nu eşti tu, ci sînt eu. Tu îmi dai numai picioarele şi glasul. Paşii şi cuvintele sînt ale mele, şi amarul şi ursita, şi bătaia lui Dumnezeu...

Şi, biruit, bătrînul nu mai putu să sfîrşească după cum a început. S-a frint şi s-a ghemuit pe-un scaun intru-un hohot de plîns. Fata rămăsese lîngă uşă, nemişcată, şi-i curgeau lacrimile pe faţă. Tîmplarii şi ei plecară capetele.

într-un tîrziu, să fi fost miezul zilei, fata le-a făcut semn celor doi oameni să o urmeze. Şi cînd toţi au părăsit încăperea, în vîrful picioarelor, bătrînul n-a simţit. Afară femeia a început şi ea să plîngă tare şi să le spună că ştie că nu mai e scăpare şi că de aceea nici nu mai îndrăzneşte să se ducă la bătrînul baron. Fusese zilnic, săptămîni în şir, chiar fără să ştie Dorodan. încercase în toate felurile să-l vadă pe boier şi nu izbutise. Toate slugile îi puneau mîna în piept şi îi aţineau calea, pentru că toată lumea o învăţase şi se vede că ştiau de ce vine. De bătrînul Barbu, fata nu spunea multe, nu-l cunoştea. Printre hohote, însă, pomenea din cînd în cînd de inima lui de piatră şi atît.

Acum, ea se aşezase pe ultima treaptă a scării şi nu ştia încotro să o ia şi ce să facă. De dus, nu se mai ducea 5 de spus bătrînului toate astea nu îndrăznea. In cele din urmă, i-a rugat pe lucrători să-i vorbească ei, cu binişorul. Cel mai tînăr dintre tîmplari, un muntean scund, cu pumni mari şi cu un păr des, care îi cădea în viţioane lungi pe faţă, îşi scutură capul, privi la tovarăşul său şi vorbi şi el:

— De spus, i-om spune, fetiţo, că nu-i mare lucru, dar ce facem noi ? Că de închis casa, trebuie s-o-nchidem.

Fata îl privi lung, dădu din umeri şi tăcu. Omul celalt, cu două degete retezate de teslă la mîna stingă, răsuci cu greu o ţigară, o aprinse şi întrebă :

— Da' acolo unde îl trimite casă nu-i dă ?

— Ba şi casă, şi cuprins, şi o vacă, şi am auzit că şi bani pe deasupra ! răspunse cel tînăr, care, deşi le ştia pe toate, abia acum se limpezea, pentru că nu se gîndise la ele.

— Apoi, dacă e aşa de ce nu vrea şi ne-ncurcă ? întrebă iar ăl însemnat.

— Ştiu eu ? Uite-aşa, să ne facă necaz ! Zău că e nebun bătrînul !

Şi fata simţea cum cu încetul oamenii se înăspresc. La gîndul că dincolo, pentru Dorodan, e mai bine decît aici, ei nu mai înţelegeau nimic, iar mila lor se topea !

— Să poftească să simtă viaţa noastră de lipsuri şi de necazuri şi pe urmă să vedem ce-o mai zice. Că te omori, te ciopîrţeşti, trăieşti ca un cîine, şi nici dracu nu se uită la tine ! zise cel cu degetele retezate. Hai să-i spunem ce i-om spune şi să ne-apucăm de treabă.

El vorbi şi dădtt să plece. Nepoata bătrînului însă le tăie drumul.

— Ştiu, grăi ea, că şi pe dumneavoastră v-a supărat, dar tot vă mai rog să umblaţi cu binişorul cu el !

Şi lucrătorii n-au mai răspuns şi au pornit-o pe scară in sus. Iar fata şi-a luat capul între mîini şi a fugit pe stradă, să se ascundă la o vecină.

Cînd au intrat tîmplarii în cameră, Ioachim Dorodan se închina. îşi aşezase frumos icoana cu adormirea Maicii Domnului în pat, rezematâ de o cutie, şi îngenunchease pe scînduri, cu amîndouă mîinile puse pe macat. Cu ochii închişi sta, şi din rugăciune şi din durere, în închipuirea

lui, Dorodan mărea icoana, umplea întreaga cameră cu săvîrşirile ei şi intra în ea. De aceea patul său se schimbase în patul Maicii Domnului. Se umflase plapuma lui de trupul sfintei ca o pîine mare, după cum era zugrăvită. Pe perina lui, înaltă, unsuroasă şi murdară, capul Preacuratei dormea cu poleiala nimbului în jur, ca o strălucitoare pată de soare, moale, culcată pe toată cutele. In fund şi alături, ca în icoană, sfinţii, suluri de abur colorate felurit, pîlpîiau, mişcaţi de bătaia unui vînt nesimţit. Sus, în chipurile lor bătrîne şi mari, ochii scînteiau de parc-ar fi fost stele. Iar el, Ioachim Dorodan, ticălosul, îşi aştepta pedeapsa necunoscutei sale vine din ăi patruzeci de ani munciţi la bătrînul baron. Ca nelegiuitul din icoană, aştepta acum, liniştit, să-i cadă mîinile din încheieturi sub loviturile arhanghelului, de va fi furat sau de va fi purtat sau urzit alte vicleşuguri...

Lucrătorii cînd au intrat, s-au uitat la el, l-au lăsat în pace şi, fără să-i spună vreun cuvînt, au trecut la treburile lor. S-au apucat de ceea ce li se ceruse îndeosebi : să bată ferestrele cu scînduri. Şi cînd au sunat cele dintîi ciocane pe piroanele lungi, care pătrundeau în scîndurile de brad şi în cercevele, Dorodan a tresărit din visul remuşcărilor sale, ca sub topor. Degetele i s-au înfipt în macat şi a aşteptat sîngele şi durerea. Simţind că minunea pedepsei nu se întîmpla şi auzind mereu loviturile, el deschise ochii şi se trezi.

Camera începea să se întunece sub obloanele astea bătute parcă pentru veşnicie. Tîmplarii, aprinşi de lucru, nici nu mai luau seama la el. Atunci, bătrînul, văzîndu-se neatins de judecata lui Dumnezeu, se ridică iarăşi şi, cu o rămăşiţă de putere, voi să-i oprească. De data asta, însă, lucrătorul cel mic strigă la el :

— Ia mai astîmpără-te, cucoane, şi lasă-ne să ne vedem de treabă ! Că nu mai vine nici boierul ăl tînăr, nici ăl bătrîn, nici tata, nici mama boierului ! Mai bine fii cuminte şi nu o mai chinui nici pe biata fata asta ! Că şi-a luat şi ea lumea în cap şi-a fugit.

O tăcere se făcu. Ciocanele se opriră şi nici un glas nu s-a mai auzit. Lucrătorii aşteptau să vadă ce are să se întîmple. Dorodan părea că nu pricepe. Privea într-un

singur loc cu oehii sticloşi, apoi clipea necontenit. In cele din urmă spuse, cu vorbe frânte, într-un geamăt:

—• Departe nu e ! Doar face colţul şi s-a întors t Vine acum !

— Ba nu mai vine! strigă, cu o tărie socotită rău de el, dar care a fost cumplită, tîmplarul cel mare treeîndu-şi tesla în mîna fără degete.

Văzînd apoi că toată povestea asta nu va mai ţine mult, adăugă :

— Că nici nu s-a dus fata. Ştia dinainte că nu o primeşte, că a mai tot fost, fără să ştii dumneata, şi tot nimic n-a făcut f Clini or fi ei ia inimă, şi mai ales ăla, Urmatecu, dar trebuie să pleci, boierule, nu te mai codi! Şi-am auzit că nici acolo unde te duci rău n-are să-ţi meargă ! Ai fost om cu noroc la viaţa dumitale ! Să pofteşti să vezi cum stau d-alde noi, cu copii şi nevastă, căci noi muneim de ne frîngem braţele de dimineaţa pînă seara.

Şi întoreîndu-se apoi înspre lucrul său, tîmplarul întunecă de tot o fereastră, bătând ultima scîndură cu lovituri mari şi puternice, de parc-ar fi voit să se răzbune.

Dorodan de data asta a înţeles. îndreptîndu-se înspre pat, de unde ridică icoana, dădu plapuma la o parte şi se culcă, de parc-ar fi fost noapte. închise ochii, în întunericul ce se făcea tot mai mare în casă, şi voind să nu mai audă groaznicele lovituri de ciocan, aţipi. Cînd au isprăvit de astupat toate ferestrele, de era beznă în întreaga locuinţă, lucrătorii au aprins o luminare şi, mişcîndu-1 pe Dorodan din amorţeală, i-au spus :

— Grăbeşte-te, că mâine dimineaţă venim să batem şi uşa! Mai mult nici noi nu putem întârzia! Hai, boierule, că ai să vezi ce bine are să fie unde te duci 1

Şi apoi au plecat, fără scule, pentru a arăta şi mai sigură reîntoarcerea.

Dorodan gemu singur cîtva timp. Apoi, coborând din pat, la lumina slabă, începu să se îmbrace. îşi puse gherocul, pe care nu-1 mai întrebuinţase de cîţiva ani. îşi, legă cravata lui veche prin fildeşul de la baron, luă pe mîneci un palton scurt, negru, cu gulerul şi manşetele de astrahan, îşi aşeză pe cap o căciulită rotundă din aceeaşi blană. Şi luîndu-şi bastonul cu mîner de os, în

care era sculptată o femeie dormind într-o scoică prelungă, coborî pe scară. Jos, suflă în luminare şi trase uşa după el. Cheie n-a întors, că n-avea. Apoi porni pe stradă, cu vîntul în faţă, printre picături dese şi reci de ploaie, şi fulgi mari şi ameţiţi dintr-un început de ninsoare timpurie. Aerul îl tăia şi era prea tare pentru el, care nu ieşise atîta vreme din casă. Pietrele erau alunecoase, pasul lui greoi şi nesigur, iar după-amiaza de toamnă, tristă şi rece. Bătrînul obosi curînd. De aceea, strigă prima birjă întîlnită în cale, şi pe uliţe întortocheate, pe care le mai ştia încă foarte bine, ieşi în capul străzii lui Urmatecu. Aci, dînd drumul trăsurii, porni pe jos înspre locuinţa duşmanului său. în faţa curţii lungi şi pustii, închisă eu grilajul de fier, Dorodan recunoscu de îndată casa, din auzite, deşi nu fusese în ea. în perete, dincolo de fiare, era un mîner. Bătrînul îşi trecu mîna şi trase de el. Departe, în fund, răsună un clopot, şi de îndată un lătrat gros şi rău de cîine mare şi puternic îi răspunse. Dar în curte nu veni nimeni, pentru că nu era nimeni acasă. Era zaiafet de ziua cuvioasei Paraschiva la Mau, unde toţi o sărbătoreau pe soacră-sa. Coana Miţa încărcase trăsura cu bunătăţi, de dimineaţă, şi pornise cu toate slugile să pregătească masă mare la soru-sa. Acasă nu rămăsese decît coana Tinca, paralizată, sus, la fereastră, în odaia care fusese cîndva a lui Lefterică, şi o fetişcană ce o îngrijea, lipsă acum. Căci de cum au plecat boierii şi i-a dat ceva de mîncare bătrînei şi a aşezat-o la fereastră, să nu i se urască, fata a sbughit-o şi ea pînă la circiuma din colţ, unde un flăcău cu fotă verde o ciupea după tejghea, vorbindu-i de dragoste, în timp ce ea, îmbujorată, cu ochii în jos, trecea printre degete, ca pe o apă, boabe de linte dintr-un sac ce-i sta alături. Dorodan aşteptă şi mai încercă o dată de mîner. Acelaşi lătrat de cîine şi acelaşi pustiu. Apoi bătu cu bastonul în grilaj şi încercă poarta. Era deschisă. Intră, o trase după el şi porni prin curtea cea lungă. în fund, spre peticul de grădină, un gard scund, cu o portiţă pînă la brîu. O dădu în lături, şi deodată fu lovit de ceva greu şi puternic, ce-i căzu în spate. Dorodan se clătină, dar, rezemîndu-se în baston izbuti să se tragă cîţiva paşi la o parte. Era cîinele lui Urmatecu, Boierii, după cum îl botezase, cîine mare, de

neam străin, cit un vițel, cu capul pătrat și urechile mici și ascuțite, înalt pe picioare, cu pieptul lat și mușchii umflați, cu colți galbeni și plini de bale, crescut de mic în curte, dintr-o spiță de la baron. După ce l-a lovit, dinele s-a înfipt în pămînt, mîrîind. O spumă albă și cleioasă îi cădea din colțurile gurii, și picioarele se încordau încet, ca niște arcuri, gata să se destindă. Dorodan, cînd l-a văzut așa, a întins mîna stingă către el, firimițind din degete și spunîndu-i : „Na, cîine, na !" Omul și dobitocul s-au privit o clipă, pînă cînd, deodată, animalul porni. Măselele în mușcătură i-au sunat ca un clește, și cînd căzu de pe om, mîneca lui Dorodan era sfîșiată din umăr, iar mîna i s-a înroșit de sînge și degetele i s-au încleștat. Bătrînul, văzîndu-se rănit, a început să strige, iar cu brațul celălalt a ridicat bastonul, să dea. Clinele, de data aceasta, s-a repezit sigur la piept; iar cel ce se apăra a căzut pe spate, cu capul de pietre, zbătîndu-se. Boieru s-a prăvălit atunci asupra lui și a început să-l muște, cu botul înroșit, de față, de gît și de umeri. Omul urla. De la fereastra ei, de sus, coana Tinca văzuse tot. încă de cînd Dorodan a deschis portița, ea a încercat să-i facă semn să o privească. Dar n-a izbutit. Se agita pe scaunul ei, de care nu se putea dezlipi, dînd peste umăr, slab, cu mîna sănătoasă în geam. Cu gura ei strîmbă de dambla, gîngăvea ceva. Pe măsură ce cîinele biruia în curte, coana Tinca se zbătea la fereastră, de parcă ar fi fost pusă în fiare. Pe bătrînul doborît și însîngerat bolnava îl privea cu o groază ce creștea mereu pe jumătatea ei de față sănătoasă, rotunjindu-i ochiul, în vreme ce celalt ochi, indiferent, acoperit de paralizie, cădea în jos, inexpresiv, ca și colțul gurii și toate trăsăturile jumătății bolnave.

Grămădit și însîngerat, bătrînul, pînă în cele din urmă, n-a mai mișcat. Cîinele l-a ocolit de vreo cîteva ori, l-a încercat, ascunzîndu-și botul în hainele lui, suflînd. mîrîind, dîndu-i cu laba. In cele din urmă, s-a așezat lîngă Dorodan și a început să urle. Se întindea din toate încheieturile, se înălța, se subția cu botul roșu spre cer, tremurînd pe colții Jntredeschiși buzele largi și băloase, pentru a modula a pustiu urletul său înfundat. In grajd, după ce a plecat trăsura, nu mai rămăsese decît un armăsar tînăr și nărăvaș al lui Urmatecu, Turturel. Calul, auzind în curte țipătul omului și urletul cîinelui, începuse să-și macine culcușul. își zornăia neliniștit lanțurile de la căpăstru, lovind puternic cu copitele în parapetul de lemn.

Lumina nesigură a după-amiezii de toamnă avea să se stingă. Umbrele mari cădeau umede.

Din cînd în cînd, treceau cîte o trăsură pe stradă și oameni grăbiți. Nimeni însă nu a bănuit ce se petrecuse în fundul acestei curți lungi, triste și pustii, în care urletul cîinelui,: copita calului și îngrozitul cap de ceară de sus de la fereastră povesteau încă fiecare, în felul său, despre sfîrșitul bătrînului Ioachim Dorodan.

Cînd s-au întors stăpînii acasă, abia se mai zărea prin amurgul iute încheiat, de toamnă. Pe la jumătatea curții, însă, caii s-au speriat, au început să sforăie și să bată în lături. Cîinele tăcuse din urlet. De îndată ce s-au deschis porțile, simțindu-i pe-ai lui, le-a ieșit înainte, gudurîndu-se.

— E ceva în fund, că nu mai vor caii să meargă, coane ! zise vizitiul, ridicînd încă o dată, din ham, gura armăsarilor și plesnind din bici.

— E pe dracu să te ia! răspunse Urmatecu, din trăsură. Lor li se năzare, iar tu ești prost' și nu știi să-i strunești ! Oprește aici, c-am și ajuns.

Și începură să coboare cu toții, descărcînd coșurile de farfurii linse și damigene golite. Urmatecu, îngreunat de masă și el de data asta, pentru că fusese la altul, era obosit.' Abia aștepta să se culce, cînd deodată niște slugi începură să strige ;

— Un mort mîncat de cîine, cucoană, un mort la noi în curte !

Coana Mița a alergat. (Pe Amelica a trimis-o iute în casă, să nu vadă.) Iancu a sosit cu încetul și el. Privea rezemat de un zid și întreba plictisit cine e. La lumina adusă în grabă, coana Mița căuta. Omul era căzut ghem, ud de bale și de burnița ce se făcuse tot mai deasă, cu pete de sînge închegat și sînge proaspăt pe el. Mai avea cîteva răni la gît și la față, care sîngerau. Era fără simțire și moale. Cînd lumina dintr-un felinar

i-a bătut fața în plin, soția lui Urmatecu îl recunoscu de îndată și țipă :

— lancule, e Dorodan !

— Nu se poate ! răspunse, trezit de-a binelea, bărbatul său. N-are ce căuta la noi !

— Nu o fi avînd, după vorba dumitale, dar el e ! Vino să vezi și dumneata !

Toate slugile, strînse, ascultau, priveau și așteptau. Urmatecu simți că nu se poate da la o parte. Apropiindu-se, se aplecă mult înspre om, să privească. Dorodan era cu fața sfîșiată și cu ochii închiși. Gulerul îi era smuls, cravata desfăcută, iar fildeșul de la baron abia se mai ținea într-un nod. Iancu, dîndu-și seama de întreaga împrejurare, întinse mîna aproape tremurînd și, cu o smucitură, luă inelul de fildeș între degete. Il strînse tare cîtva timp, să îl simtă bine, și-1 puse în buzunar. Apoi, ridicîndu-se, zise :

— El e ! Dar ce s-o fi întîmplat de a ajuns pînă aici ? A venit el la mine ?...

Ultimele cuvinte abia le-a șoptit. In răstimp, coana Mița și-a dat seama că omul mai trăiește. De aceea începu să strige :

— Ce mai stați ? Nu vedeți că nu e mort ? Puneți mîna și urcați-1 în trăsură. Mă duc chiar eu cu el la spital !

Și așezîndu-se în fund, sub coșul lăsat, cu bătrînul pe moarte ghemuit la picioarele ei, femeia îi luă capul pe genunchi, mîngîindu-i fața, ștergîndu-i rănile cu batista. Cînd au ieșit în stradă, ea s-a aplecat și a mai strigat vizitiului :

— Să nu mergi iute, Tudore, că-i drumul rău și zdruncină ! Da' cînd vei ajunge pe străzi mai bune, dă-i drumul, că altfel îmi moare în brațe !

Și clătinată în fundul trăsurii, coana Mița se pierdu cu gîndul în lumea misterioasă de dincolo de lucruri și de oameni.

Urmatecu intră la el în biroti și puse să i se aprindă lampa numaidecît, pentru că avea ne%'oie de lumină. Apoi se așeză greoi într-un fotoliu. Văzuse sînge, văzuse aproape un mort (lucru de care avea groază !), toate astea la el în curte, săvîrșite de cîinele la care ținea, și totuși

nu era tulburat. Stătea într-o liniște și o siguranță care și lui i s-au părut ciudate. Ba parcă rîdea chiar ceva în el! încruntînd din sprîncene, înfundă pornirea asta în sine, dregîndu-și glasul, să nu cumva să scape cuvinte fără de noimă. Stătu o clipă mirat de el însuși. Vorbind sincer, deznădăjduit nu putea fi de cele ce i se întîmplase lui Dorodan ! O milă omenească înțelegea să aibă, și atît! (Și pe asta o simțea !) Dar nu putea înlătura întreaga împrejurare, care așa, din senin, încă o dată se amesteca tulburătoare în viața lui ! Acum s-ar fi putut clătina, după cum s-a mai clătinat și altă dată. Dar simți cum, fără să o cheme, învățătura Jurubiței din seara morții lui Tudorică crescuse și era în el. Ea număra acum fără voia lui faptele, făcea socotelile și nu-1 scotea dator cu nimic la nimeni. Urmatecu sporise între timp, se limpezise în grabnice ochiri ale năprasnicelor împrejurări, întărite și de credința nestrămutată a coanei Mița în soarta și în norocul lui. Urgia și de data asta i-a ocolit pe ei, pe toți din casă. L-a pîndit și a simțit-o, dar a trecut. Ce a mai lăsat, tot în mîna Miței căzuse, și Mița e meșteră să umble și cu bolnavii, și cu morții, și cu duhurile lor! Astfel se mișca în el însuși, gîndind. Cînd a vrut să bage mîna în buzunarul vestei, găsi inelul de fildeș de la baron, prin care Dorodan își legase cravata patruzeci de ani. Acum putea să-1 privească de aproape ! Era galben, ușor și lustruit de vreme. Coroana, frumos săpată, ciocnită însă, își pierduse o spiță. Urmatecu zîmbi, cîntărind în palmă jucăria asta, care i-a aprins totuși și lui sufletul cu mulți ani în urmă. Cîte coroane d-astea nu a strîns el de atunci ! Cîte lucruri nu avea la el în casă cu semnul ăsta, lucruri date de baron în clipe de grea încercare și ca unui prieten, nu ca unei slugi !

„Dar așa e omul! își spuse el. Nici nu știi de unde pornește !"

Și furat de. trecut, liniștit, Iancu Urmatecu se lăsa dus departe, pînă la începuturile lui. Nu-i părea rău de nimic și avea parcă simțămîntul că nu greșise niciodată. Dealtminteri, nu era greu de Văzut, gîndi el. Dacă ar fi greșit, n-ar fi avut tot ce are acum împrejurul său. De aceea, el credea cu putere că toți cei pe care i-a întîlnit în viață și nu s-au înțeles cu el, ei au

greşit. Şi în felul acesta, se întoarse iarăşi la Dorodan, pentru care, fireşte, ură nu mai avea, dar nici părere de rău. Şi întâmplarea îi trecu iarăşi prin minte, în toată grozăvia ei! Ştia că a avut martori care au văzut cum au sărit, el cu toţi ai lui, de la început, în ajutorul bătrînului. Şi cine ar fi putut avea cea mai mică bănuială măcar despre altceva ? Nimeni ! L-a învăţat el pe cîine să-l muşte şi să-l omoare ? L-a chemat el pe Dorodan, şi încă în lipsa tuturor de acasă ? întâmplările erau atît de sigure, atît de luminoase, încît nici cel mai crunt duşman n-ar fi putut spune vreun cuvînt ! Şi, totuşi, simţea Urmatecu cum ceva de dincolo de pedeapsă sau de iertare îşi făcea loc aci. Toată lumea ştia că nu-l iubeşte pe Dorodan ; toţi ştiau că bătrînul, care nu se mai stăpînea de cînd cu mutatul, scria şi se plîngea în toate părţile împotriva lui, şi-şi amintea şi de umbra aceea de milă şi duioşie a baronului cînd i-a vorbit mai întîi că Dorodan trebuie să plece din Bucureşti. Fireşte, potriveală nu era nici una. Dar dinele era al lui, şi parcă niciodată nu a fost atît de rău şi de sălbatic. Şi liniştea lui Urmatecu, care se credea atît de bine păzit de nevinovăţie, începu să se tulbure. Simţea, nelămurit dar cu putere, că trebuie să jertfească ceva. Şi în gîndul acesta, pe care nu-l chema, dar creştea din nelinişte, dinele, cu toată credinţa lui veche pentru stăpîn, se lămurea tot mai mult într-o hotărîre de luat.

Urmatecu se ridică încet şi ieşi pînă în pragul casei. Afară se stârnise vînt, şi noaptea de toamnă era neagră şi urîtă. Fluieră de câteva ori şi aşteptă. In cele din urmă, se auzi venind tocmai din fundul curţii o alergătură înfundată pe pietrele ude, şi deodată, din întuneric, se ivi cîinele, vesel şi zvăpăiat. Iancu îl lăsă în casă şi luă iarăşi drumul biroului său. Boieru îl urmă, orbit de lumină şi fericit de ceea ce de obicei îi era cu grijă interzis. Boieru începu să alerge ca un nebun, strîngînd covoarele, răsturnînd mesele, spărgînd lucrurile. Stăpînul său a trebuit să strige la el pentru ca să-l potolească. In cele din urmă, dobitocul s-a culcat cu labele întinse, frumos şi mare, cu ochii ţintă la Iancu, suflînd greu de alergătură, aşteptînd parcă o poruncă. Urmatecu voi să-l

mingile, dar îşi opri mîna. Oftă adînc şi trecu pînă într-o săiiţă întunecoasă.

Aci, de cînd începuse să se ocupe de moşiile baronului şi era silit să călătorească la ţară, îşi păstra hainele de drum. Cu obişnuita lui grijă de curăţenie şi cochetărie boierească, îşi făcuse un rînd de haine cenuşii, pe care le purta cu cizme roşii şi o şapcă uşoară din împletitură de pai de orez. Era cunoscut peste tot la conace şi la sate, după costumul acesta, care li se părea tuturor mai arătos chiar decît hainele conului Barbu, obişnuit, în drumurile sale rare pe la moşii, îmbrăcat ca la oraş, cu gherocul lung şi negru. Şi pentru că ştia că trebuie să-şi dea şi o înfăţişare a cîmpului şi a pădurii, Urmatecu îşi trecea peste mijloc şi o cartuşieră şi lua la umăr o puşcă de vînătoare.

Era un dar tot de la bătrînul baron : o puşcă bună, englezească, avînd între cocoaşe, în bronz aurit, stema lui de nobleţe, o coroană. Iancu o purta cu sfinţenie, dar nu-i plăcea să o folosească. Cînd în brecuri sau în căruţe pornea pe moşii, el o ţinea goală pe genunchi, cum îşi ţinea bastonul'în birje pe străzile din Bucureşti. Trăgea foarte rar, şi numai în cîte un pom plin cu vrăbii din marginea şoselei. Atunci, ca să nu-l vadă logofeţii că^ nu ştie să ochiască bine, ţintea la mijlocul pomului şi descărca o ţeava. Din roata de alice, cădeau cîteva păsărele, şi Iancu Urmatecu, mîndru, trimitea copiii de prin sate să le siringă, şi le dăruia. Acum luă puşca, puse un cartuş cu plumbi mari şi se întoarse în odaie. Boieru îşi lungise botul pe covoare şi începu să se gudure la venirea lui. Omul a stat nemişcat cîteva clipe de hotărîre, cu puşca plecată pe braţul stâng. Apoi, făcînd cîţiva paşi greoi, o lăsă, şi porni de-a lungul casei, pînă în fund, la odăile servitorilor. Aci, trezi un rîndaş de curte, mai vechi, şi îl chemă la el. N-a sunat, pentru că nu voia să afle nimeni ce-a hotărît. Cînd a ajuns iarăşi în birou, Urmatecu era obosit, de parcă ar fi umblat ceasuri întregi.

— Mă Toma ! Eşti tu om de nădejde, sau nu ? îşi întrebă el servitorul, care, somnoros şi abia îmbrăcat, sta respectuos şi înţelegea greu.

— Sînt, conaşule, să trăiţi!

— Dacă e aşa, ia pe Boieru, găseşte o birjă, urcă-l în ea şi du-te cu el unde te-o lumina Dumnezeu ! Cît mai departe, atît mai bine. Ieşi din oraş, mînă pe maidane, caută un loc pustiu şi dă-i drumul ! împinge-l, dă cu picioarele în el să coboare, că n-are să vrea ! Apoi, pune pe birjar să dea bici cailor şi goneşte spre casă ! Ne-am înţeles !

Toma, abia acum dezmeticit, se speria de cele ce trebuia să înţeleagă. El crescuse cîinele de cînd l-au adus şi ţinea la el. In cele din urmă, îngăimă, în apărarea cîinelui :

— Da' parcă el a ştiut sau a vrut de-a făcut ce-a făcut ?

Lui Urmatecu îi păru bine că Toma îl apără pe Boieru.

— Bravo, mă ! Ai inimă bună, îi zise şi îl bătu pe umăr. Dar acum ia-l şi du-te !

Şi dîndu-i lui Toma bani pentru de toate, Urmatecu lovi cu piciorul în coapsa cîinelui, oftînd :

— Aburul şi văzduhul tău de javră! Şi începu să strige, de s-a speriat servitorul : Ia-l şi ieşi !

Cîinele întîi s-a ghemuit, cu coada între picioare, neînţelegînd de ce îl loveşte stăpînul. Apoi, cuminte, a plecat la chemarea lui Toma. Urmatecu şi-a ascuţit urechea şi a fost cu luare-aminte pînă ce a auzit trîntindu-se poarta de fier de la stradă. Atunci a scrîşnit din dinţi. Pe urmă a rămas să asculte tăcerea, şi a adormit, îmbrăcat, pe un scaun.

A doua zi de dimineaţă a venit veste de la spital că Dorodan a murit. Urmatecu a chibzuit cîteva clipe cum ^ mai bine să facă. Şi în cele din urmă s-a hotărît să trimită pe cineva la bătrînul baron, fără o vorbă scrisă, si numai aşa, să ducă vestea din gură şi să o spună oricui, lăsînd să se înţeleagă că o să vină şi el pe curînd, să le lămurească pe toate. N-ar fi fost nevoie nici măcar de atît, căci nepoata lui Dorodan, după ce a aşteptat o noapte întreagă la poarta spitalului, de cum a aflat de moartea unchiului său, s-a dus de-a dreptul acasă la baron şi a toceput să se tînguie. Şedea în bucătărie, cu părul despletit, blestema şi plîngea, iar slugile erau roată în jurul ei.

Fata îl iubea cu adevărat pe bătrîn, singurul ei sprijin. Şi acum îl plîngea şi pe el, dar se plîngea şi pe ea, iar pe Urmatecu nu-l uita, şi puţinul pe care-l ştia îl sporea şi-l înnegrea. De la curtea Bărbilor, guri slobode au alergat să povestească întâmplarea cea mare, cu toate presupusurile şi bănuielile, la casa domniţei Natalia. Şi în amîndouă părţile era zarvă şi fierbere.

Cînd, aproape de miezul zilei, Iancu a venit, ca de obicei, să-şi vadă stăpînul, uşile i s-au deschis mai încet, întâmpinările respectuoase au fost mai reci, pentru că fiecare din cei mărunţi îşi închipuia, după capul său, că fapta prefăcută a lui Urmatecu e atît de vădită, încît nici boierul nu o va ierta. Zăduforí vechi de slugi ţinute în friu răbufneau după priceperea şi după firea fiecăruia.

Iancu le-a simţit pe toate din prag. Şi o poftă mare de palme şi de înjurături îl ispiti. Se stăpîni, însă, aşteptând să-l vadă pe boier. De aceea, trecu sigur pe pas şi se îndreptă spre camera unde-l găsea întotdeauna. De după perdeaua grea, de catifea, care închidea a doua oară intrarea, îl auzi mormăind şi mergînd iute pe vorbe, parc-ar fi citit sau ar fi spus ceva învăţat pe de rost. Cînd a intrat, conu Barbu tăcu şi ascunse sub palmă o hîrtie pe jumătate scrisă. Ochii lui, blînzi de obicei şi limpezi, căutau în lături şi fugeau pe lucruri. Glasul îi era mai slab, dar tăiat puternic pe vorbe ciuntite şi rare. Urmatecu începu să povestească nenorocirea cu bătrînul, de unde o ştia. Ce fusese mai departe, şi anume de ce o fi venit ia el Dorodan, nu vedea !

Baronul Barbu asculta, cu ochii în pămînt. Din cînd în cînd scotea numai sunete scurte, înăbuşite, pînă cînd spuse deodată :

— Hm ! Adevărat ! De ce-o fi venit adică, Iancule, la dumneata ?

Şi privirea o pironi asupra omului său de încredere, care îndură, fără să se clintească, întrebarea ochilor celuilalt. Dar simţi totodată ca un fel de oboseală în pleoape şi luptă să le ţină deschise. între amîndoi, în clipa aceasta, bătrînul baron era mai tare. Urmatecu îşi dădu seama că trebuie să scape din strînsoarea de bănuieli şi de cercetări ce se închidea pe nedrept in jurul său.

Şi căutînd salvarea într-un gest care să rupă creşterea tot mai primejdioasă de puteri nevăzute, se dădu la o parte, ca din bătaia unei praştii, şi îşi aprinse, fără să mai întrebe, o ţigară. Trase cîteva fumuri şi se linişti. Apoi, sehimbîndu-şi şi glasul, ca pentru o poveste lungă, zise, prinzînd-o de sub un scaun pe Fantoche şi luînd-o în braţe :

— Cu ce ţi-ai omorî, măria-ta, căţeaua, dacă ar trebui să o omori ?

Bătrînul baron îl privi nedumerit. Urmatecu îşi împleti degetele pe gîtul căţelii şi adăugă :

— Că eu în al meu am tras, am tras cu sete, să mă răzbun de nenorocirea pe care a adus-o pe capul nostru ! Şi rămase cu ochii în gol, ca şi cum ar fi privit grozăvia faptei sale.

— Cum ? Ţi-ai omorît cîinele ? întrebă baronul. Ai avut puterea asta ?

— Da, măria-ta !

Săracul de tine ! şi glasul stăpînului se schimbă deodată ; era iar blînd, moale şi îndurerat.

Nemişcat, numai din auz, Urmatecu îşi dădu seama de cele întâmplate. Şi atunci se grăbi să povestească totul. Zugrăvi amănunţit grozăvia scenei de reîntoarcere, ajutorul dat de soţia sa lui Dorodan, durerea ce l-a cuprins, răspunderea simţită în faţa oamenilor, apoi cumpăna grea a hotărîrii. Povesti toată dragostea lui pentru Boieru, împletind cu îndemînare amintirea că avea cîinele în dar chiar de la baron. Nu uită să vorbească de bucuria ce o dau animalele de pe lîngă casă şi de credinţa clinilor şi nevinovăţia lor şi spuse că toate astea le-a învăţat, cu încetul, din pilda de bunătate a stăpînului său. Apoi, deodată, aduse, cu glasul mai adînc şi parcă înlăcrimat, clipa cea mare. Pentru Dorodan şi moartea lui, cîinele trebuia pedepsit! (Conul Barbu se cutremură.) Urmatecu se văzu iarăşi luînd puşca, strigînd pe Boieru şi coborînd în pivniţă.

— Dobitocul parcă-şi presimţea sfîrşitul, spunea el. Alerga în toate părţile, schelălăind. Se ascundea, îi era frică. A trebuit să umblu după el ca după o sălbăticiune. Simţeam că dacă nu se întîmplă mai iute, şi mie îmi scade

puterea. în cele din urmă, l-am încolţit după nişte zăcători. Văzînd că am gînd rău cu el, încercă să se apere. Rînji şi vrU să se dea. Atunci am văzut cele ce trebuie să fi fost : l-am văzut pe bietul Dorodan doborît şi sfîşiat de colţii lui. Şi fără milă, fără durere, am sărit ca în ajutorul omului şi am tras. Boieru a căzut însîngerat, cu botul în pămînt!

Urmatecu, încălzit de povestire, a ridicat capul, privind de data aceasta el ţintă pe baron. Izbutise iarăşi să fie cel tare. Baronul, îngrozit, pierdea din el, din ce în ce, umbrele şi chipul lui Dorodan. O admiraţie amestecată cu teamă creştea la el pentru Urmatecu. Şi nerostind nici un cuvînt, întinse grăbit mîinile şi o smulse aproape din braţele povestitorului pe Fantoche. Apoi o strînse la piept, o sărută, o mîngîie, abia acum simţind-o în siguranţă, departe de omul ăsta, care a fost în stare să omoare un cîine. Iancu tăcea ca după spovedanie. Boierul Barbu oftă adînc. Pentru el dovada nevinovăţiei de gînd a lui Iancu era făcută. Apoi, luînd foaia scrisă de pe masă, mai adăugă ceva în cuprinsul ei şi i-o dădu lui Urmatecu, spunîndu-i :

— Tipăreşte-o cu chenar mare, negru, şi trimite-o la toată lumea. Baronul Barbu, şi ai lui (şi acum te-am trecut şi pe tine), vrea să vestească la toţi moartea unei slugi credincioase, de care îi pare rău... Şi bătîndu-1 pe umăr, cu aceeaşi încredere ca şi altădată, îi şopti prieteneşte : Şi nu uita, Iancule, să vii să mă iei devreme, că la înmormîntare mergem împreună !

în urzeala şi forfoteala slugilor, Păuna se strecurase în casa baronului, să vadă şi să afle. Astfel încît la ieşire, Iancu o găsi ghemuită într-un colţ din antreul cel mare. Ea alergă iute şi îi ş«pti :

— Fereşte-te ! Toţi sînt cu gura pe dumneata!

Iancu îi arătă hîrtia şi îi citi în pomelnicul celor îndureraţi, alături de numele baronului, şi numele lui.

Femeia rîse şi zise : „Bine !" Apoi se topi.

In bucătărie, zarva creştea din, închipuirea fiecăruia, fiecare văzînd în alt fel sfîrşitul lui Iancu.

Păuna, care tăcuse tot timpul, spuse într-un tîrziu părerea ei :

— Dacă nu-i veți vedea împreună la înmormântare, pe boieru şi pe conu Iancu, să nu-mi mai spuneţi mie Păuna î

Şi toţi au încremenit, gîndul acesta firesc neputînd intra deodatăîn mintea mică a celor neluminaţi.

Ca şi lui Lefterică, Urmatecu i-a trimis lui Dorodan o coroană de mărgele ; iar în după-amiaza hotărîtă a intrat pe poarta cimitirului alături de stăpînul său. Slugi mirate şi slujbaşi mărunţi se descopereau în faţa lor. Urmatecu însă nu se mulţumea cu atît. Din tot ce ar fi putut vorbi cu baronul, alese cîteva veşti despre Bubi. Simţea că pe astea poate să i le spună şi la cimitir, fără să aducă vreo supărare sau bănuială. Şi nu se înşelase. Bătrînul domn îl asculta, privindu-1, astfel încît conu Barbu şi cu el păreau doi domni cufundaţi adine în d-ale lor, schimbînd într-o bună prietenie gîndurile pe care nimeni nu le ştia. Şi asta îi ajungea lui Urmatecu ! Sosiţi lîngă mormînt, au rămas să asculte slujba, care începuse. Iancu s-a tras cu cîţiva paşi mai în urmă, să nu vadă mortul şi să fie şi respectuos faţă de stăpîn. Se mulţumea cu intrarea lor, întîmplată tocmai după planurile şi dorinţele sale.

Erau acolo aproape toţi cei care se amestecau în viaţa lui. De partea cealaltă, foarte aproape de groapă, sta Bubi, chemat cu depeşă de Jurubiţa după cele petrecute. La întâlnirea cu tatăl său, el s-a înclinat respectuos. Apoi era Jurubiţa însăşi, mai la o parte, după un tei, ascunzîndu-1 pe Gună Licureanu, care, din cînd în cînd, cînd nu era văzut, îi mîngîia. ca din întîmplare, şoldul. Mai departe, să nu se vadă şi să nu se salute cu Jurubiţa, stătea coana Miţa şi Amelica. Ele trecuseră în faţa lor, ca pe copii, pe mărunţelele Mili şi Mali. Ivanciu era singuratic, iar Schweickert privea în adîncul mormîntului. Singură, lîngă coşciugul lui Dorodan, se bocea nepoată-sa. Plîngea înfundat cîtva timp, şi apoi, deodată, începea să strige :

— Cîinii te-au omorît, nene, cîinii mi te-au omorît <

La aceste cuvinte bătrînul baron simţea un fel de jenă, în care intra mai mult dorinţa de linişte şi de politeţe decît durerea. De aceea, se întorcea regulat la bocetele femeii, căutîndu-1 din ochi pe Urmatecu, ridieîndu-şi umerii, ca şi cum ar fi vrut să arate zădărnicia şi poate şi necuviinţa acestor tînguieli. Iancu dădea din cap a înţelegere, privind departe, peste morminte. Dar pe furiş se uita şi Ia ceilalţi, să vadă ce cred. Şi 1-a prins de mai multe ori pe Ivanciu privindu-1 cu ochii lui cenuşii, în care nu putea citi decît lucruri nelămurite. Şi o dată a simţit o privire ciudată şi dinspre Jurubiţa. îşi dădea seama că prostimea o amuţise, dar clevetirea cea mai rea, fără fapte, numai pe vorbe pierdute, uitate şi răstălmăcite, era încă vie.

La plecare, Ivanciu 1-a prins între două morminte şi i-a spus : .

— Măi Iancule, vine iar termenul de ipotecă. Fă ce-oi şti şi dă-mi banii, că eu vreau să ies din împrumut !

Iancy se opri şi-1 întrebă aproape răstit :

— Mîine îi vrei ?

Ivanciu la asta nu se aştepta. Mintea lui greoaie bănui iarăşi un vicleşug. De aceea abia îngăimă :

— Mîine nu, dar la termen !...

! Şi Urmatecu îi întoarse spatele, fără să mai spună un cuvînt, ceea ce nu 1-a împiedicat pe Ivanciu ca peste două zile să vină iar la masă, ca de obicei.

In faţa cimitirului aştepta trăsura domniţei Natalia, care n-a venit, dar a trimis flori. Iancu îşi ajuta tocmai stăpînul să urce, şi el însuşi era gata, cu piciorul pe scară, cînd se pomeni doborît de o namilă ce se năpusti peste ei. Era Boieru. Nemîncat, murdar, cu botul îmbăiat, cîinele se bucura că şi-a găsit stăpînul, frămîntînd pe cei doi oameni cu zburdălniciile lui greoaie. Urmatecu a încremenit. Baronul, însă, ascunse iute în gulerul hainei pe Fantoche, lăsată în trăsură, şi, potolind cîinele rătăcit cu o mîngîiere, zise cu un zîmbet nelămurit tovarăşului său de drum :

— Măcar, Iancule, de mi-ai spune numai minciuni de-astea şi de-acum încolo ! Şi-1 rugă să se aşeze lîngă el.

Urmatecu se gîndi că dacă n-ar fi fost vorba de un cîine pe care să-1 creadă mort, bătrînul Barbu, chiar bun cum era, n-ar fi iertat atît de iute !

Boieru se ghemui la picioarele lor, şi trăsura porni în trapul bătut al armăsarilor negri, lăsînd în urmă ultima zi încheiată pe fiinţa frămîntată de zbucium şi de credinţă a lui Ioachim Dorodan.

XI

Unul din nenumărații fini ai lui Urmatecu și ai coanei Mița era și Manolache Tîrcă. După ce l-a cununat și l-a pricopsit, Iancu l-a adus la portărei. Tîrcă era un om slab, mărunt și îmbătrînit înainte de vreme. El își murdărea ca nimeni altul hainele și cămășile, spre deznădejdea soției sale, Lisaveta, care, chiar duminica, dacă îl primenea și-l îmbrăca bine, știa că, în cîteva ceasuri, mînecile îi vor fi negre, pieptii pătați, iar omul întreg va fi scos ca din gunoi. Tîrcă era însă muncitor, iar din fire, tăcut. La cancelarie venea înainte de oră, nu ieșea nici după treburi, nici după vorbă și scria ceasuri întregi copii, cu răbdare și cu un zîmbet în colțul gurii. Numai din cînd în cînd se oprea, întindea dreapta, își desfăcea palma obosită, mișcînd degetele, și sufla în ele, să și le răcorească. Era singurul gest îndrăzneț pe care îl făcea, fără să-și dea seama, și acasă, și la masă, și aiurea. Căci încolo sta strîns și nemișcat, ca un gîndac, cu mîinile aduse în burta scobită de slăbiciune, și cu barba în piept, și capul căzuta

De Iancu, Tîrcă asculta într-un anumit fel : făcea ce-i spunea șeful, dar fără grabă și fără convingere, și asta lui Urmatecu nu-i plăcea. Era ca și cum în tăcerea și liniștea cu care arhivarul executa i-ar fi strecurat întotdeauna o îndoială. Intre el și Lefterică, prieteni buni pe vremuri, Urmatecu știa să deosebească tocmai gîndul acesta, necunoscut bine, dar care în Tîrcă era. La încercări mari nu fusese pus niciodată. Dar spre mai multă siguranță, nașul său îl avea la mînă cu cîteva polițe mărunte și cu o presupusă recunoștință.

Intr-o sîmbăta după-masă, Manolache Tîrcă fusese chemat la Urmatecu și trecut într-o așteptare mai lungă prin sufragerie. Aci, ținîndu-l cu vorbă de femeie, coana Mița i-a dat de toate : i-a dat un picior de pui rece, i-a dat și brînză, i-a dat și mere, și o sticlă de vin negru, și țigări. Tîrcă le-a primit liniștit, le-a mîncat, le-a băut, le-a fumat, răspunzînd la întrebările și sfaturile cucoanei cu gura plină și cu brațul drept întins printre farfurii, mișcînd din degete de parcă ar fi vrut să se agate de ceva : „Sărut mîna, nașe, așa am făcut, sau așa n-am făcut!"

Și după ce isprăvea de vorbit, avea parcă grijă să-și așeze numaidecît zîmbetul în colțul gurii. Mai pe seară, însă, l-a chemat Iancu la el.

— Ei, ia să vedem, mă Manolache, cum dichisim noi vînzarea, că d-aia te-am adus! Ia scoate tu elementele! îi spuse Urmatecu de cum îl văzu.

Tîrcă se căută prin buzunarele vestei și găsi un petic de hîrtie murdară, scrisă cu creionul.

— Ce-i aia ? întrebă Urmatecu.

— Elementele, nasule ! răspunse Tîrcă senin.

. — Cum, mă? In loc să-mi vii cu dosarul, vii. cu zdreanță asta la tine ?!

— Dosarul nu e voie !

•— Nu e voie ce ?

— Să iasă de la arhivă !

— Nici pentru mine ?

— Nici.

— Mă, că tîmpit mai ești ! făcu Urmatecu necăjit,

Tîrcă, obișnuit și el cu vorba nașului său, dădu din umeri, ceea ce ar fi însemnat: „Ei și ?" Și tăcu, potolit. Așteptînd apoi să se mai întîmple ceva, el găsi în măselele lui vechi și găunoase o sămînță de măr. Deodată se gîndi numai la ea. O scoase cu vîrful limbii, o aduse între dinți și o zdrobi. Un fel de aromă amară și răcoroasă îi umplu gura. Și lui Tîrcă îi plăcu. O ronțăi liniștit și apoi zîmbi. Urmatecu, văzînd că n-are timp de pierdut, se hotărî să lucreze. Știa că termenul se apropie ; știa că Ivanciu nu mai vrea să aștepte ; socotea că întreaga chestiune a fabricii era destul de încurcată ; că bătrînul Barbu era destul de hărțuit, și el însuși voia să vadă, în sfîrșit, luminișul drumului ăsta, pe care îl apucase demult. De aceea se hotărî s-o ia cu metodă, pentru ca Tîrcă să nu facă vreo încurcătură.

— Cîte pogoane sînt trecute acolo, mă Manolache ? întrebă Iancu. E bob numărat, spun ei, nu-i așa ?

— Una mie cinci sute, arabile...

— Bun ! Ia hîrtie și scrie : opt sute...

— Da' de ce ? făcu Manolache neînțelegînd.

— Ai să vezi tu mai tîrziu ! Taci din gură și scrie ! se răsti la el Iancu. i

Arhivarul, după ce făcu un arc deasupra capului cu mîna dreaptă şi-şi jucă degetele prin aer, luă tocul şb scrise ce i s-a spus.

•— De izlazuri ce grăieşte ? întrebă iar Urmatecu.

— Patru sute de pogoane !

— Bun ! Scrie numai izlazuri, fără pogoane ! Vorbeşte si de helesteu ?

— Da !'

•— Atunci, taie heleşteul ! Da' de conac ?

— Conacul e trecut ca vechi, dar acareturile sînt noi toate.

— Atunci, lasă numai conacul, fără acareturi ! Ei, cam asta e ! Nu e aşa ? Dă-ncoace !

Şi Urmatecu luă însemnările şi le citi încă o dată. Apoi aruncă mulţumit hîrtia pe masă şi zise :

•— Ăştia sînt Bălăşoienii, mă Manolache, adevăraţii Bălăşoieni, pe care stă ipoteca de patru sute de mii de lei. Bani, nu glumă, băiete ! Uite, aşa să-mi faci vorbirea în procesul-verbal de situaţie. De asta te-am chemat!

Se vedea că Manolache, încurcat, are ceva de spus şi că nu îndrăzneşte. Frămînta aerul cu degetele şi grohăia. Urmatecu se uită lung la el, ca şi cum ar fi vrut să-i înţeleagă fărîma din gînd. Tîrcă întrebă şoptind :

— Dar drumul, nasule ? Drumul la faţa locului!

— Care drum, mă ? Faţa locului e aici, mă, caraghiosule ! zise tare Urmatecu.

Dar Tîrcă nu se potolea. Urmatecu, văzîndu-1 astfel, îi spuse :

•— Ei, ce e ? Ce te-a găsit ? Ce nu-ţi place ?

La care omul răspunse cu greu, dar hotărît :

•— Asta nu-i treabă curată, nasule !

— Ce mă ? Ce-ai spus ? răcni Urmatecu, Ai tu noroc că-mi eşti fin şi că eşti prost, că altminteri te-aş scuipa între ochi !

Dar Iancu văzu că adineauri cînd îl privea a fost la doi paşi de adevăr cu bănuiala lui. De aceea, schimbînd glasul, îmblînzindu-se, îl întrebă :

— Şi de ce nu e curat, mă ?

— Nu e la fel cu actul de ipotecă şi cu faţa locului! Acolo e mai mult !

Urmatecu se sili să rida zgomotos şi spuse :rnaî In urmă, glumind :

— Bată-te să te bată, Manole ! Apoi abia acum e treabă cinstită, mă ! Asta e moşia, asta pe care o vezi tu aici, că mai mare nu e ! Atunci, în act, a fost mărită din alte pricini. Acolo măsura nu e dreaptă ! Dar cu actul ai tu ceva de împărţit ? L-ai făcut tu ? Nu ! Şi-apoi actul e aşa cum e, şi banii s-au dat ! Acu, ce scrie la tine stă şi pe pămînt. Că dacă **HU** le-oi şti eu, cine dracu să le ştie ? Averea boierului doar e ca şi a mea !

Manole pricepea, şi nu pricepea. Urmatecu îşi dădu seama şi continuă :

— înţelegi tu, mă ? Boierul avea nevoie de bani. Eu sînt omul boierului. Atunci, ca să-1 momesc pe zaraf să dea (Tîrcă nu ştia că şi Iancu are un sfert din ipotecă pe înscris făcut pe sub mînă), am mărit moşia. Zaraful n-avea decît să caute şi să vadă. N-a căutat şi a dat banii! Asta însemnează că era înţeles cu tot ce sta scris. Ce am făcut eu atunci a fost bunătate pentru boier, mă, n-a fost lucru necinstit ! Şi nimeni nu s-a plîns. Ai înţeles ? Acum, însă, cînd eşti şi tu la mijloc, că toate hîrtiile trec prin mîna ta, vreau să fie treabă rînduită şi dreaptă, că d-aia mi-eşti fin şi d-aia te iubesc !

Şi de multe ori un cuvînt aruncat poate mai mult decît unul grăit cu tâlc.

Lui Manole Tîrcă, nu i-a spus nimeni, niciodată, că-i iubeşte. Nici nevastă-sa. Acum parcă a simţit că se mişcă ceva în el, în piept, şi a văzut de îndată că trebuie să se bucure, dar nu ştia nici cum, nici de ce anume. După ce totul s-a clătinat o clipă în sufletul său, a înţeles că atunci cînd te iubeşte cineva trebuie să vie cu linişte şi cu limpezime. Că cel care te iubeşte, cel puţin aşa i se întîmpla lui acum, gîndeşte, vede şi vorbeşte pentru tine şi îşi desface toate şi le aşază frumos împrejurul tău. Cădea dragostea la el cu ceea ce n-a avut niciodată : aciuire sigură pe lîngă o fiinţă mai luminată şi mai ales mai îngăduitoare decît nevasta sa.

In cel mai bun caz, Manolache Tîrcă, în viaţă, a fost lăsat să se descurce singur în dorinţele şi gîndurile sale. Şi atunci, de cîte ori ieşea din el, o făcea pe tăcute şi pe nelămurite, între două ţigări, cu ochii pierduţi peste

teancul de copii, cu priviri lungi, la sfîrşitul cărora nu se afla nimic. Dar acum Urmatecu parcă nu vorbea, ci umbla pentru el. Trecea prin desişuri de încurcături şi de frici, ţinîndu-l de mînă şi făcîndu-i loc. Şi toate cădeau, şi locul se lumina, şi Manolache trecea. Era frumos, era limpede, era curat şi sigur. Şi pentru prima oară Manolache, înflăcărat de ceea ce îi cerea naşul său, mai scrise o dată şi încă o dată, tot mai citeţ, tot mai bine aşezate pe hîrtie, datele cele nouă. De acum nu numai că nu-l mai speriau, dar se împrietenise cu ele şi voia să le vadă cît mai multe, în multe copii, în faţa lui. Urmatecu îl privea fără a mai spune vreun cuvînt.

Cînd a plecat, iarăşi cu zîmbetul în colţul gurii, naşul său era sigur de el.

Un lucru de seamă în multe întîmplări din viaţă este timpul creşterii şi rodirii unui gînd sau al unei stări sufleteşti, îmbinate cu hotărîrea unui om ! O întrebare care frămînta pe mai mulţi, dată uitării de ei, deodată se apropie altfel, sporită şi desăvîrşită dacă a trecut timpul peste ea şi dacă în acest răstimp o voinţă de undeva a schimbat-o şi a împlinit-o. Faptele care o vor hotărî mai tîrziu se aşază mărunte şi liniştite în jur. Dar nu ele sînt cele mai puternice, ci omul şi voinţa lui !

Toate acestea le învăţase Iancu Urmatecu din zile trăite şi le simţea după o măsură lăuntrică. De multe ori, cînd se gîndea de ce are să facă sau cînd va face un lucru, nu ştia să-şi răspundă. Simţea numai că e un fel de lăsare din umeri, cînd pe stîngă, cînd pe dreapta, o apăsare pe fapte, pe oameni şi pe împrejurări. Asta era tot; asta era ce ştia el mai de preţ din mersul vieţii. Văzuse de mult că e un „dar", şi era foarte mîndru şi sigur de el !...

Acum, în cîteva zile trebuiau să facă ceea ce voia el, iar ceea ce chibzuia şi dădea trebuia să se strecoare şi să se primească de ceilalţi. Asigurările trebuia să şi le ia pe rînd.

De aceea, a urmat cu boier Lefter, după începutul făcut cu Manolache Tîrcă.

Niciodată nu i se mai întîmplase Amelicăi, nici cînd era mică, să se ducă şi cu tatăl său şi cu mama sa în vizită la zărăfia boierului. De data aceasta, însă, aşa a voit Urmatecu, şi încă fără trăsura lor : întîi cu o birjă şi apoi

pe jos. Nu că bătrînul Lefter n-ar fi ştiut eă au trăsură, dar nu era chibzuit ca tocmai acum să i-o reamintească. Ca de obicei, zaraful s-a închis cu ei după perdeaua verde din fundul dughenii şi a început să asculte. A vorbit întîi coana Miţa. Apoi a vorbit Iancu.

Veneau să se împrumute, că „acu" puteau să sară odată mai sus, şi nu pentru ei, ci pentru zestrea fetei. Amelica, după socotelile lui Iancu, trebuia să fie acolo. Era bine şi pentru convingerea bătrînului, şi era bine şi pentru ea, să vadă ce greu se strînge un ban şi se leagă o avere. De vorbit, n-avea nevoie, că asta era treaba părinţilor. Ceea ce cerea Iancu acum, urmărind Bălăşoienii ca zestre pentru Amelica (fata, cînd a auzit, a întrebat-o din ochi pe mama ei, şi coana Miţa, cu faţa numai zîmbet şi lumină, a dat de cîteva ori din cap în semn că : da !), era numai o sumă de două sute de mii de lei. Pentru ăştia era gata să-şi pună casa ipotecă la boier Lefter. Dealtfel, socoteala nu era grea : o sută de mii de lei, ai lui Iancu, se ştergeau ; o sută de mii ai zarafului, pentru ăia dădea Iancu înscris, că era mai bine asigurat bătrînul, zicea el, în două feluri de datorii ; iar acum lua două sute de mii, pe casă, de la boier Lefter, pentru ca să-i acopere pe Friţ şi pe Ivanciu. Atît în împărţirea afacerii, cît şi în explicarea ei, Urmatecu a căutat să fie cît mai încurcat.

De aceea, de fapt, voia să-şi păstreze datoria în două feluri : asta îl impresiona pe bătrînul Lefter, pe care Iancu îl cunoştea foarte bine. Oricît de multe şi iscusite afaceri va fi făcut în viaţă, boier Lefter avea un mare respect pentru însemnate schimbări de bogăţii şi treceri de sume de bani încheiate numai în socoteli pe hîrtie şi pe nevăzute. El nu îndrăznise niciodată aşa ceva. Averea lui a văzut-o bucată cu bucată cum a venit şi cum a crescut. Un amanet intra deodată în mîna lui; ştia că mai trăieşte puţin pentru cel care l-a adus, atît timp cît scrie pe biletul legat de obiect. O dată ziua împlinită, lucrul murea pentru împrumutat şi creştea în maldărul tuturor amanetelor sale. Iar casele, viile, locurile şi le-a cumpărat întotdeauna cu bani gata, fără amînări, fără treceri, fără drepturi rămase. In cîteva minute, şi plătea, şi avea. Vedea o casă cum trece din rîndul altora în rîndul lui ! Numai aşa

lucrase boier Lefter toată viaţa, dar jinduia, de gust, după bancheria nouă, în care puţin se vede şi mult se face.

Ar fi încercat de mai multe ori, dar nu avea încredere. Prima dată a fost datorită tot lui Iancu, împrumutând cu ipotecă şi dînd înscrisuri. I s-a părut atunci că se aruncă în gol. A făcut-o mai mult de ruşinea lui şi a celorlalţi. Dar siguranţă n-a avut nici o clipă ; credea că sînt bani pierduţi. Şi aproape că se şi mira acum că se întâlneşte, tot pe nevăzute, fireşte, cu ei. Şi, iată, i se propunea un lucru şi mai încurcat. N-ar fi zis nu ! Prinsese gust să urce încetul cu încetul încercările ! Dar parcă era ceva în toată povestea asta şi mai primejdios. Lipsea o siguranţă. Şi dus pe gînduri, căuta să o prindă, să vadă, ce e ?! In curînd îşi dădu seama că lipseşte averea baronului, siguranţa şi trăinicia ei. Şi fără să dea vreun răspuns, zise ca şi cum ar fi rostit tare, fără să vrea, un gînd :

— Păcat că boierul Barbu nu e de-al nostru !

Urmatecu atît aştepta. Din cuvînt, prinse de îndată firul.

— Adică, ce vrei să spui dumneata ? zise el. Vorbeşti de avere, sau vorbeşti de boierie ?

Bătrînul Lefter, surprins că neliniştea lui de bani se rupe în două, tăcu. Urmatecu se repezi asupră-i :

— Oricum oi lua-o, tot acolo ieşi cu frică şi fără îndrăzneală ! zise el.

Apoi, oprindu-se o clipă, se pregăti pentru un gînd mai lung. îşi aprinse o ţigară, se aşeză mai bine pe scaun, îşi propti cotul de masă, să nu aibă decît să-şi răstoarne mîna pentru a-şi scutura scrumul şi pentru a nu-şi schimba înfăţişarea hotărîtă. Coana Miţa, simţind ce are să vie, îşi uită liniştită mîinile în poală şi privirea pe ele. Numai Amelica, neînţelegînd niciodată clipele cele mari, deşi despre viitorul ei era vorba, măsura din ochi pereţii. Şi Urmatecu începu domol :

—- Eu sînt, care va să zică, rudă cu. dumneata, boierule, că nevastă-mea şi fiică-mea sînt sînge din sîngele dumitale ! Asta o ştim cu toţii. Bun ! S-a nimerit însă că în drumul meu (şi mi-am văzut cinstit şi cu muncă de el) să întâlnesc un om foarte cumsecade, care să fie şi boier, şi bogat. Şi mai dînd el, şi mai tragînd eu din greu, iată că am ajuns aproape umăr la umăr. Este ?

Bătrînul Lefter asculta liniştit. El făcu semn pe tăcute că e de aceeaşi părere.

— Cuprins am, ca şi el ; slugi am, ca şi el; rost avem la fel, ba al meu e mai bun, mai gospodăresc şi fără risipă, că îmi stă Miţa alături : e de neam vrednic şi bine învăţată în de-ale casei !

Boier Lefter, simţitor la rudenie, zîmbi, măgulit; Amelica, trezită de noutatea cuvintelor, privi întrebătoare la tatăl său. Coana Miţa se mulţumi să ofteze.

— Apoi, dacă e aşa, boierule, continuă Iancu, şi nu c vrăjitorie, ci numai muncă şi pricepere să ajungi, dovadă că am izbutit, mult, puţin, să ies la lumină, de ce să n-am şi eu pămînt cum are el ? Ce ? N-o să vrea să stea pămîntul la mine ? Ba ai să vezi că o să vrea ! Şi-atunci, cînd o fi să-1 am, cîtă trecere are bătrînul Barbu, şi noi vom avea ! Aşa că vezi, averea, oriîncotro o apucă, e bine apucată. Dar ştiu că altceva ai să-mi spui : că el tot mai e departe înaintea noastră, nu prin cîte are, dar prin cîte .ştie. Ei, aici ai dreptate ! Dar pentru asta a avut timp de ia tat-său, de la moşu-său şi bănetul la spate ! Ia să avem si noi aşa ceva, şi pe urmă să vorbim ! Dă-mi dumneata bani, că de timp m-am îngrijit eu !

Bătrînul părea nedumerit. Urmatecu, din ce în ce mai încrezător în vorbirea sa, zise :

— Am strîns şi am dat Amelicăi, să treacă şi ea mai departe, copiilor ei ! Că banul agonisit e cu timpul slobpd în el !

Apoi, apropiindu-se de fiica sa, mişcat, aproape încurcat, Iancu apucă fata de umeri şi o sărută iute pe amîndoi obrajii. Amelica se şterse fără să vrea.

— Uite cine o să urce alături de ei, boierule ! Domnişoara noastră ! Tot ce va trebui să ştie o să ştie, şi de ruşine n-o să ne facă !

Zaraful, roşu, plecă ochii în jos cu timiditate şi rîse mărunt şi cu plăcere.

— Amelica, fetiţa mea, urmă Iancu, e şi sîngele meu, şi al dumitale. Pentru bucuria neamului trebuie să-mi dai banii, boier Lefter ! Şi-apoi tăcu şi se aşeză.

Foarte grea a fost aşteptarea fără răspuns. Coana Miţa simţea ca un bulgăre de gheaţă ce călătorea prin ea. Amelica însăşi, smulsă din nepăsarea obişnuită, îşi plimba

privirea de la unul la celalt. Zaraful, cu capul în jos, nu se uita la nimeni, ci, printre pleoapele întredeschise, parei, privea în el însuşi. Urmatecu ştia că altceva nu mai are de spus. A aşteptat aşa cîteva clipe. Apoi, hotărît, aşa cum făcea întotdeauna cînd trebuia să se limpezească ceva în*, semnat, se ridică, spunînd femeilor : ' -

— Haidem !

Ştia că nu mai are decît o singură întrebare, cea de pe urmă şi cea de care atîrna totul. La semnele lui, cîteştrei se ridicară, în afară de boier Lefter. Părea adormit pe scaunul său. Glasul puternic al lui Urmatecu mai răsună încă o dată după cîtva timp de tăcere :

— îmi dai, sau nu-mi dai banii, boierule?

De data aceasta bătrînul Lefter ridică încet capul. Privirea lui, de obicei piezişă şi rece, era dreaptă şi bună.

Ba, în apele ei avea ceva cald, ca o întrebare şi ca o rugăminte. Cătînd în sus, ea se ţintui pe faţa lui Urmatecu. Apoi capul se plecă de cîteva ori în toate părţile, privindu-i pe toţi : şi pe Iancu, şi pe coana Miţa, şi pe Amelica. în cele din urmă, bătrînul zîmbi.

Asta însemna că da, dar că nu avea curajul să o spună !

Ceea ce i-ar fi trebuit lui Urmatecu acum era să ştie precis ce a scris baronul B. Barbu cînd i-a vorbit de pămînt, ce a fost în gîndul dărniciei sale şi mai ales ce a mai rămas, de atunci, în bunăvoinţa lui. Ştia prea bine că mereu nevoia îl va lega de el şi că n-are încotro. Avusese doar atîtea dovezi : cu Lefterică, apoi cu Dorodan şi cu Bubi. Dar se aşezase între ei, şi asta de foarte curînd, nenorocirea cu moartea Umflatului, şi toată povestea cu care l-a dat de gol cîinele. Ţinea minte Urmatecu blîndeţea baronului din clipa aceea grea. Dar nu şi-a putut limpezi nici pînă acum dacă fusese bun pentru el sau mai mult pentru cîine. Dealtminteri, de la înmormîntare nu-l mai văzuse. îi venea şi greu şi făcea puţin şi pe supăratul. Aştepta o întîmplare mai de seamă care să-l ducă la baron, o nevoie de a baronului. Şi iată că tocmai împrejurarea asta cu termenul vînzării, ce nu putea să-i scape, îl duce cu o nevoie de-a lui. Potriveala nu era din cele mai bune. Şi nici Păuna n-a putut să-i mai fie de ajutor. De cîtva timp, prinţesa Natalia nu mai avusese ce să-i ceară bătrînului Barbu, iar

acesta, după cum i se întîmplase de atîtea ori, o uitase de tot. Astfel că Păuna nu mai aflase nimic.

Două lucruri, însă, chiar în zilele acestea mai încurcate, îi dădeau o linişte şi o încredere lui Urmatecu ; întîi că bătrînul baron cu nici un chip, nici chiar cu prilejul morţii lui Dorodan, nu se împăcase cu fiul său ; apoi că el, Urmatecu, se înfăţişează ca singur cumpărător serios al moşiei, aproape ca salvatorul licitaţiei, fie că o vrea, fie că n-o vrea baronul! Ceea ce urmărea Iancu acum ' era să se întîmple cîteva lucruri mărunte în jurul cumpărării moşiei, lucruri de care avea neapărată nevoie nu pentru o« dobîndi proprietatea, ci pentru a intra într-o altă lume odată cu ea.

• La întîlnirea lor, baronul s-a arătat neobişnuit de tăcut şi l-a lăsat pe omul său de afaceri să vorbească. Acesta a descris întreaga situaţie : cum creditorul, care era unul singur pentru baron, şi nu-l cunoştea decît din nume : boier Lefter ! nu mai vrea să-l aştepte ; cum banii daţi pe fabrică erau pierduţi pentru totdeauna (şi aci Urmatecu înlocuia numele lui Bubi cu vorba „întreprinderea" şi arăta în treacăt nepriceperea şi lipsurile ei); cum faţă de alte datorii mai vechi de acoperit şi faţă de nevoile obişnuite ale celor două case — a baronului şi a domniţei Natalia — celelalte venituri nu ajung să se plătească şi datoria din ele. Apoi vorbi puţin şi de el : de munca şi devotamentul lui pentru casa baronului ; de bucuria lui de tată şi de rîvna de a o vedea pe Amelica mai sus şi mai bine decît fusese el însuşi ; de recunoştinţa lui pentru veşnica bunătate a baronului şi, în cele din urmă, vorbind de o aşezare pe care credea că o merită, nu uită nici cuvintele baronului de atunci, cînd a scăpat cîte ceva din făgăduita dărnicie pe care o reamintea. Spuse, de aceea, aproape la fel, vorbele frumoase prin care se arăta temeinicia pămîntului într-o avere, neuitînd să repete că lucrurile, oricît de preţioase şi de multe ar fi, se duc, şi nimic trainic nu înfăţişează. întrucît priveşte banii de trebuinţă pentru răscumpărarea ipotecii, Urmatecu mărturisi că s-a îndatorat pînă în gît, legîndu-se cu munca întreagă pentru tot restul vieţii. A vorbit mult, cînd mai repezit, cînd mai încet, cînd stînd respectuos în faţa boierului, cînd umblînd cu paşi mari, punînd mîna pe lucruri şi mişcîndu-le din-

tr-iin ioc în altul, ca un om de-al casei, sau funiînd şi dînd cu ii'c-s fumul în sus, după cum urca sau scădea în'el îndrăzneala şi nădejdea. După atîţia ani de slugărnicie, astăzi, în faţa unui mare interes al său, Urmatecu puse în timpul eît s-a zbătut şi a vorbit aproape tot ceea ce a mai făcut altă dată, dar şi ceea ce mai voia să facă : mîini împletite, alături de pumni încleştaţi şi ridicaţi în gesturi largi; priviri furişe, alături de căutături stăruitoare şi reci; cuvinte topite în oftaturi şi rugăminţi, alături de'vorbe scurte şi poruncitoare. Dacă l-ar fi privit cineva cu o dreaptă eîntărire {şi boierul, deşi din alte hotărîri nu o arăta, dar ştia să măsoare astfel), l-ar fi văzut pe Urmatecu la jumătate de drum, cu zbuciume şi cu limpezimi, cu siguranţe, dar şi cu temeri. Ceea ce nu ştia el să facă erau trecerile şi legăturile dintre aceste stări Se simţeau hopu•rile unui mers peste o clipă grea a vieţii. Nerăbdările şi ahtierele mai ales arătau faţa lor, pe care, pentru a o ascunde, omul întrebuinţa adeseori spuse ca : „Şi eu cu pămînt" sau : „Şi eu moşier !*

Liniştea veche « baronului, atît de mult încercată îa vînzări şi în pierderi, era «a un nour moale şi tăcut, în care frămîntarea lui Urmatecu se îneca. într-un tîrziu, cînd din tot zbuciumul vorbirii, la Iancu, n-au mai rămas decît fraze scurte sau cuvinte răzleţe, care aminteau sau întăreau cîte ceva din ceea ce spusese, baronul Barbu zise cu glasul său obişnuit :

— Mă bucură, Iancule, că tu însuţi te-ai învrednicit să-ţ' cumperi pămînt ! într-o anumită împrejurare, eu chihzuisem să-ţi dau. Văd însă că astăzi nu mai ai nevoie de mine.

•Oricît ar fi fost de sigur pe împrejurări, vorbele i-au sunat lui Urmatecu a ameninţare. De aceea, căzînd deodată cu mulţi ani în urmă, cînd din cuvinte respectuoase nu se ridicase încă apriga lui dorinţă, el spuse :

— Pînă la moarte o să am nevoie de măria-ta !

Apoi, aşteptînd puţin să se îndulcească în tăcere asprimea -•lipea, adăugă, pentru mai multă siguranţă :

— Nu credeam că măria-ta o să se supere ! Ori eu, ori altul, totuna e, că moşia de acum e pierdută 1

Se părea că Urmatecu avea de gînd să înceapă cu ceea ce •boierul sfîrşise de mult ! De mult, de cînd o schimbase

pe fabrică, pentru bătrînul Barbu moşia era pierdută. Aşa se şi hotărîse în el însuşi, după obiceiul cel vechi. Se vede numai că Urmatecu na-şi mai dădea seama de asta, fiind vorba de el. Toate lămuririle şi amănuntele de acum pe boier începură să-1 plictisească. îl purta din ce în ce *o* rin lucruri tot mai încurcate, unde nimic nou nu vedea in afară de acelaşi Urmatecu, în fel şi chip zbătut şi neliniştit. Şi deşi îl iubea şi îl şi preţuia, baronul găsi totuşi că stăruie prea mult, în acelaşi loc, numai despre el.

în faţa marelui său birou, bătut cu bronzuri şi săpat cu aurării, conu Barbu luă iarăşi în mînă ghiuleaua de sticlă cu păianjenii închişi în ea. Iancu ştia : era semnul plictiselii. Numărîndu-i şi iar mestecîndu-i, boierul zise tărăgănat :

— Toate-s bune, Iancule, numai să nu se spună că m-ai prădat, că lumea e ticăloasă !

Şi-apoi tăcu şi privi la ghiulea.

Era atîta potriveală între ce grăia baronul şi gîndul ascuns, dar stăruitor, al lui Urmatecu, încît acesta nici n-a băgat de seamă şuieratul ascuţit dintre vorbele bătrînului, deşi i se întîmpla foarte rar să scape înţelesul ascuns al faptelor sau al cuvintelor. Dar era hărţuit şi era grăbit. Astfel încît, văzînd deschisă cu totul calea rugăminţii cu care venise în gînd, se grăbi să-şi lege propunerea :

— La asta m-am gîndit şi eu, spuse el. De aceea ni-aş fi rugat de măria-ta să fie de faţă la licitarea şi adjudecarea moşiei. Mai întîi, pentru că de data asta şi ea sînt parte ; apoi, să astupăm toate gurile î E cel mai mare bine de care mă rog !

Boierul zîmbi şi răspunse iute :

— Fireşte că e mai puţin decît ţi-aş fi dat eu ! Voi' veni, Iancule, şi încă foarte bucuros, să-ţi stau alătur: într-o zi mare.

Apoi se ridică şi îi întinse mîna. Urmatecu se repezi, o luă şi se frînse într-o adîncă închinare.

Cînd a fost să plece, însă, mulţumit, baronul Barbu ii mai spuse :

— Ştii ce aveam de gînd, Iancule ? Să-ţi fac danie Zidurile şi Gliganul !

Urmatecu zîmbi, ca unor foarte îndepărtate vedenii, şi, tăcut şi grăbit, se duse într-ale lui! Pe drum, însă, se gîndi că e mai bine cu un trup bun de moşie luat pe ieftin decît cu ciurucuri pe de pomană !

In ziua de 12 noiembrie, la scoaterea în vînzare a moşiei Bălăşoieni, după cîteva amînări, nu s-au prezentat iarăşi decît Iancu Urmatecu şi un acelaşi singur necunoscut, unul Solomon, care nu i-a stricat preţul. Era şi el un fin, cununat mai demult, aproape uitat. Ţinea o dugheană cu mături şi sfoară pe lîngă Obor. Publicaţiile, scrise de Manolache Tîrcă după procesul-verbal, descriau o moşie care făcea jumătate din preţul cerut.

In felul acesta s-au înlăturat mai dinainte de la toate termenele de licitaţie doritorii serioşi care s-ar fi putut ivi.

De ani îndelungaţi, de cînd îşi găsise pe omul său de afaceri, baronul Barbu nu mai fusese văzut pe la tribunal. Revenirea lui a făcut zarvă mare. Se vorbea despre asta de la arhive pînă la cabinetele judecătorilor, mai ales că după cum stăteau treburile politice de cîtva timp, numele boierului se amesteca iarăşi în zvonurile listelor ministeriale.

Baronul a făgăduit şi s-a ţinut de cuvînt : a venit împreună cu Urmatecu. Ştia că pentru Iancu asta face mai mult decît plata unui preţ între patru ochi. Era un consimţămînt public de care avea nevoie ; iar pe bătrînul baron, obişnuit cu judecăţile, nu-l supăra licitaţia. A intrat în sala de şedinţe, a asistat la întregul proces de adjudecare, ceea ce a simplificat mult formele, judecătorii aproape emoţionaţi încheind iute vînzarea, aceasta consimţită de baron. La sfîrşit, după trecerea moşiei asupra singurului doritor şi plătitor şi după declaraţia lui boier Lefter că a primit banii, conu Barbu i-a strîns mîna lui Iancu în faţa tuturor şi i-a spus tare, ca să fie auzit:

— S-o stăpîneşti sănătos, dragă Iancule, şi la mai mult şi la mai mare !

Atunci l-a cunoscut baronul şi pe fostul său creditor, pe zaraf. Acesta s-a grăbit să vină frînt, zîmbitor, să se gudure pe lîngă boier. Bătrînul l-a ochit însă de departe şi l-a oprit cu privirea. Apoi, fără să-i dea mîna, i-a spus simplu :

— Ai făcut o faptă bună ! şi s-a depărtat.

După plecarea boierului, care lăsase în urmă ceva din averea, bunăvoinţa şi prietenia sa, toţi s-au strîns împrejurul lui Urmatecu, unii să-l felicite, alţii să-l linguşească. Despre el, în lumea tribunalului, se vorbea de mult că ajunge şi că răzbeşte. Se vorbea întotdeauna legîndu-i numele de al baronului, dar erau vorbe oare săreau peste bucăţi mari de vreme şi care slăbeau sau se uitau de la o întâmplare la alta. Acum, tot ceea ce a fost risipit s-a legat şi s-a învederat deodată pentru toată lumea : Iancu Urmatecu ajunsese anoşier cu pămînt din pămîntul boierului, cu voia acestuia, pe bună cumpărătură, ba se alesese încă şi cu o prietenie manifestată în public şi cu semne de lungă trăinicie în ea.

Singur Manolache Tîrcă era neliniştit de întîmplarea naşului său. Era sigur că omul s^a păcălit, cu foarte mult, cu o avere întreagă. Dacă la împrumut, îşi zicea el, a umflat preţui pentru ca să găsească bani boierului, de ce a dat acelaşi preţ la cumpărare, cînd, după cît era, moşia nu făcea nici pe jumătate ? ! Acum, că s-a făcut, s-a făcut ! Dar îi părea rău. Şi îşi făgădui ca, mai tîrziu, pentru ca să nu-i strice bucuria de astăzi, să se ducă şi, cu binişorul, tot să i-o spună lui Urmatecu şi să-i deschidă ochii, poate s-o mai putea îndrepta ceva !...

După lunga domnie politică, de doisprezece ani, a lui Iancu Brătianu, opoziţia liberală, tare încă, deşi fărâmiţată, făcea greutăţi guvernului, care, prin frămîntări neîncetate, lupte şi dizidente, abia de se mai ţinea la putere. Fuseseră multe cabinete conservatoare peticite sau complet revizuite, cînd, în toamna asta a anului 1891, întăririle se căutau pe fel de fel de combinaţii. Baronul Barbu n-a voit să intre niciodată alături de noii-veniţi sau în grabă născociţi. I se păreau necuraţi şi lacomi. De multe ori i s-a pus chestiunea la club să treacă făţiş la luptă. Ba o dată chiar i s-a aruncat în faţă de către ai lui că trădează cauza conservatoare, în vreme ce opoziţia, speculîndu-i mîndria şi cinstea ca pe o slăbiciune, vorbea de el ca de o figură trecută şi îmbătrânită. De cîtăva vreme, însă* foile liberale, sub acelaşi titlu răutăcios : „Tatăl derbedeilor şi mama căţeilor !" (cu aluzii la oamenii săi

de casă, mai ales la Urmatecu, şi la pasiunea sa pentru cîini), publicau mereu aceeaşi caricatură : conu Barbu, cu un cap mare pe un trup mic şi firav, înfăşat în gheroc, din care ieşea, ca un copil, cu încă un cap mare, tot chel şi cu ochii bulbucaţi, Fantoche. In jurul baronului, roată, o haită de cîini, de la dulăii de maidan, pînă la javrele de curte, pe care el o hrănea. Iar umbra lui, căzută pe un perete, şi ea ca un cap, cu mustăţi lungi şi privirea cruntă, ar fi vrut să fie a lui Urmatecu. Dar de vreme ce despre Iancu se auzise numai în anumite cercuri, iar desenatorul nu-l cunoştea, caricatura nu semăna. Trebuia să ştii ce vrea să spună şi să-l cunoşti pe om pentru a te lămuri. Toate aceste lucruri nu-l mîhneau puţin pe bătrîn, deşi căuta să ascundă în rîs şi în glumă batjocorirea lui din gazetele liberale, mai ales că în ultima vreme se înteţise. îndeosebi, de cînd cu fabrica, baronul Barbu ajunsese iarăşi ţinta atacurilor opoziţioniste, nepu-tîndu-se îngădui unui vechi conservator să aibă şi să realizeze idei atît de înaintate. E adevărat că fabrica nici nu exista încă şi că se aflase numai din anumite publicaţii şi cîteva operaţii bancare pe care Bubi le făcuse în numele firmei, semnate de tatăl său. Dar parcă trebuia să fie fabrica pornită pentru ca duşmanii să înjure, iar partizanii să se laude eu ea ? Un lucru era sigur, că astăzi, pe renumele făcut de această fabrică, şi mai cu seamă pe noua putere politică pe care ea i-o dădea, baronul era neîncetat hărţuit cu toate neplăcerile vieţii politice, ca şi cu propunerile de a intra în guvern.

Luna noiembrie fusese deosebit de nefericită pentru conservatori. Se desfăceau diferitele combinaţii în cîteva zile. De aceea, pe la sfîrşitul lunii, într-una din marile crize ale partidului şi ale guvernului, baronul Barbu a găsit că este de datoria sa să nu mai stea la o parte. Era un înalt gînd conservator care îl mîna, fireşte, dar era şi o veste pe care o primise prin Urmatecu, veste aruncată într-o doară de omul de casă într-o dimineaţă la îmbrăcat. Povestise Urmatecu împrejurarea surprinzătoare, dar firească în fond, că încercînd un împrumut la o bancă liberală, de acolo i se suflase la ureche că dacă baronul intră în guvern cu gînd de cumpănă bună şi de înţelegere, poate or sări şi liberalii,

pe sub mînă, în ajutorul fabricii. Că numai în grija lui Bubi, totul se va duce de rîpă. Şi Urmatecu a oftat adînc şi a rostit rar cîteva cuvinte de înţelepciune şi de trecere la acţiune. De aceea, baronul a primit să intre în guvern şi să ia Justiţia. Dăduse răspunsul de dimineaţă şi i se spusese să fie pregătit, căci pe seară — pînă ce se va isprăvi cu întocmirea listei şi aprobarea ei — va ii chemat la depunerea jurămîntului.

Conu Barbu aştepta deci în mijlocul iatacului său, în tovărăşia lui Iancu Urmatecu, după care trimisese dis-de-dimineaţă. In viaţa lui politică, mai mult opoziţia liberală, cu acuzările şi caricaturile ei, dar şi zvonul de la banca liberală l-au făcut pe conu Barbu să-l târască şi pe Urmatecu după el. Dacă nu s-ar fi întîmplat toate acestea, nici bătrînul boier, din dispreţ, din scîrbă şi din spirit de contrazicere, nu l-ar fi scos pe Iancu la iveală. Nu mai încape îndoială că nici stăpînului nu i-ar fi trecut prin minte aşa ceva, nici omului de afaceri, mulţumit cu averea agonisită. Baronul Barbu însă avea ceva de femeie şi de copil în el! Şi în politică, mai ales, această frăgezime a sufletului, încîntat sau înciudat, îl descoperea întotdeauna ca pe un slab şi un nepriceput, Cînd s-a văzut mereu atacat pe chestiunea omului său de casă, boierul a legat o scurtă şi necăjită judecată şi a spus : „Om de casă vreţi ? Om de casă o să aveţi !" şi s-a hotărît să-i dea drumul lui Urmatecu în viaţa politică, sub sprijinul său. E adevărat că, judecînclu-l bine, gîndea boierul, după neam şi apucături, Iancu făcea mai mult a liberal decît a conservator ! Căci, altfel, de ce l-ar fi mirosit liberalii şi l-ar fi momit cu chestia fabricii ? Şi Urmatecu de ce ar fi venit cu ea la el şi i-ar fi spus-o ? Lucrul acesta l-a văzut ide la început. Dar tot el şi-a spus, în urmă, că e nevoie şi de de-alde Urmatecu pentru altoirea partidului şi că, la dreptul vorbind, se mai şi aflâ mulţi ca el în partid.

Iancu se găsea în dimineaţa aceasta mai mult în faţa unei ispite decît a unei dorinţi. Din cîte văzuse şi încercase, politica pentru el era un joc primejdios, de care nu e bine să te legi prea mult.

De vreme ce, de cînd îl slujea pe conu Barbu, intra pentru prima dată în viaţa lor viitoarea asta politică (pe

celelalte ministeriale ale baronului nu le apucase), Urmatecu îşi făgăduia să privească de aproape o mulţime de lucruri, să cunoască fel de fel de oameni, *să-şi* încheie socoteli rotunde de cîte ori s-o putea şi mai ales să înveţe o mulţime de rînduieli, pentru care şcoală nicăieri nu se află şi care sînt şi frumoase şi de nevoie în viaţă.

Astfel, acum, în aşteptarea unui nou pas înspre mărire al bătrînului baron, care şi pe el îl purta să-l ducă cine ştie pînă unde în urcuşul acesta, Urmatecu, deşi era mai trecut, mai domolit şi mai satisfăcut în năzuinţe decît la întâlnirea sa, demult, cu răposatul Dorodan, rîvnea totuşi la decoraţiile baronului. Acum le vedea pe toate, se minuna de ele şi voia să le înveţe. Baronul se lăsa întrebat, bucuros să dea lămuriri asupra decoraţiilor sale, ca orice om decorat. în faţa mulţimii de stele, de cruci "şi medalii, făcute din toate strălucirile metalelor preţioase, ale tăieturilor gingaşe şi graţioase şi ale smalţurilor vii, purtate de panglici colorate în toate felurile ; faţă de lăţimea panglicilor, de mărimea decoraţiilor şi de importanţa lor ; faţă de frumuseţea mătăsurilor groase, cu ape şi cu dungi în ele, care, după desene şi după purpură sau azur, deosebeau nu numai pe un om de altul, o viaţă de cealaltă, o faptă mai mică de una mai mare, dar chiar o ţară de alta, pe un împărat de altul, şi toate erau numai vorbe de regi, spuse demult pentru cutare sau cutare, sau bunătăţi de-ale lor şi hotărîri de nestrămutat, strînse în semne strălucitoare, încărcate de înţeles, faţă de tot ceea ce prin priviri sau gînd poate stîrni un şir bogat de decoraţii, cei doi oameni erau despărţiţi de un întreg drum, la începutul şi sfîrşitul căruia se afla fiecare dintre ei. Urmatecu, neavînd nici una, rîvnind şi cîntărind acum deosebirea dintre inelul de fildeş luat de la gîtul Umflatului, care trăgea să moară, şi o decoraţie ; baronul, avînd foarte multe, privind panoplia aceasta a trecutului şi a vredniciei sale, despărţindu-se de strălucirea ei şi înnodînd pe deasupra bucuriilor apuse numai o mîndrie ce se împletea cu valoarea istorică a fiecăreia dintre stele sau cruci. In felul acesta, nu numai că îşi trecea timpul, dar punea şi o oarecare solemnitate în trecerea care îl pregătea pentru clipa gravă a jurămîntului, de

măreţia căruia boierul se simţea legat şi în puterea căruia întotdeauna a fost deprins să creadă.

îmbrăcat, dar numai în vestă, eonu Barbu îşi privea fracul, spînzurat pe un umăr de scaun. Făcea o numărătoare şi dădea o lecţie de decoraţii lui Urmatecu. Pe partea stingă a hainei, se înşirau ordine şi medalii româneşti, austriece, ruseşti, ba chiar franceze şi italiene, împletind toate o ţesătură multicoloră de panglici, din care atîrnau giuvaierurile de aur, de argint şi de bronz. Minunîndu-l pe Urmatecu de cum stăteau prinse fără să se vadă, marile ofiţerii împodobeau şi luminau negrul hainei cu plăcile lor, în vreme ce cordonul de Mare Cruce al coroanei şi comandoria cu panglicile albastre aşezate pe albul curat al gulerului şi al cămăşii tari, prinsă în piepţi cu doi butoni de briliante, dădeau baronului în puţinătatea fiinţei lui un adevărat aer de boier, trecut şi petrecut însă prin viaţă, solemnitatea cordoanelor legîndu-se ciudat cu uşoara vulgaritate a ţinutei şi mînecile cămăşii.

—' Va să zică, ai înţeles, Iancule ! zise el. De la cavaler (uite-o ici), orice decoraţie merge în sus, pe grade, pînă la Marea Cruce ! Uite-o şi pe asta dincoace, şi conu Barbu îşi bătu cu degetul pieptul scrobit, arătînd panglica lată care-l tăia din umăr în şold.

Iancu înţelesese şi ar fi vrut să le încerce şi el. în cutiile întinse,' lunguieţe sau pătrate, toate căptuşite cu catifea, mai erau încă multe decoraţii, de grade mai mari sau mai mici, ce nu mai aveau loc pe conu Barbu. De două ori dacă ar fi fost mai mare, şi tot nu le putea pune pe toate. Urmatecu a fost ispitit să le ia, să le aşeze pe gheroc şi apoi să se privească în oglindă, să vadă cum îi vin. De'cîteva ori a ridicat decoraţiile din cutie, dar s-a oprit. S-a prins singur căzut în capcana asta a măririlor, care-i plăceau. Altădată, însă, nu s-ar fi înfrînat, s-ar fi lăsat orbit de ele. Ar fi crezut că dacă eşti trecut într-o cancelarie cu număr şi cu grad şi dacă ai oricînd la îndemînă o podoabă din acestea să o porţi, mărturisirea scrisă şi rostită despre tine e bună pînă la fund. Ar fi crezut că' în toate împrejurările vieţii ai fost încercat, cântărit şi însemnat. Era — astfel îşi închipuia el — ca o gură nevăzută lîngă tine, care oricînd, în orice împrejurare

şi faţă de străini, era gata să rostească : „Vrednic este!" In felul acesta, ea pe un fel de schivnicie a faptelor bune şi a curajului, şi-a închipuit el, demult, o decoraţie ! Şi astăzi încă îi plăcea. îi plăcea să o vadă, să o pipăie, să o aibă, dar ştia că nu mai acoperă totul ca în închipuirile lui. Il vedea, de pildă, pe baron în toate felurile, aşa cum l-a cunoscut : murind de gelozie şi cerîndu-i ajutor ; nepriceput şi punîndu-1 să vîndă ; grăbit şi pierzîndu-«i averea ; cu ifos şi cerîndu-şi iertare pentru cine ştie ce fustă ; iubindu-1 pe Dorodan şi fiindu-i frică să-1 apere de el, de Urmatecu, după cum frică i-a fost şi cînd l-a prins cu Lefterică, şi totuşi îl vedea decorat, de nu putea să-şi spînzure pe întregul său trup cufărul de stele şi de cruci pe care-1 avea ! I-ar fi plăcut şi lui Iancu foarte mult să aibă decoraţii, dar se oprea şi nu voia să arate acum, căci, în fundul sufletului său, el credea că Ie merită mai mult decît baronul. Bătrînului boier gîndul acesta al meritului nici nu-i mai trecea prin minte. Le avea şi le arăta, ca pe o colecţie de inele sau de ace de cravate, despre care însă credea că nu oricine le ştie rostul şi ştie să le poarte.

Lungă a fost ziua aceasta de toamnă, cu întunecare şi ceaţă venite curînd, lungă cît şi aşteptarea. Cînd au trecut la masă, numai ei doi, conu Barbu şi-a îmbrăcat fracul, pentru că în sufrageria cea mare se încălzea mai greu.

Acum era gata pentru a se înfățișa lui Vodă. Şi Urmatecu a simțit, totuşi, la prînzul acesta trist, parcă mai mult respect ca de obicei pentru stăpînul său, astfel muiat în culori şi în multe străluciri.

După-prînz au început să vie prietenii politici ai baronului. Au venit viitorul ministru de domenii ; viitorul primar al capitalei şi prefect al Poliției. Apoi, cîțiva deputați şi senatori. Salonul cel mare era plin de lume. Se aprinseseră câte trei luminări în fiecare din candelabrele vechi de argint, înşirate de-a lungul unei lungi mese de marmură trandafirie, cu picioare grele de abanos. Inviau parcă din umbre pe portrete feţele şi mîinile tuturor Bărbilor, pierduţi în caftanele lor negre şi largi. Se fuma mult, se vorbea zgomotos, se făceau glume şi pe seama

opoziţiei, şi pe seama celor care n-au intrat în guvern. După ce primea obişnuitele felicitări, conu Barbu avea grijă să-1 împrietenească pe Iancu Urmatecu cu fiecare dintre noii-veniţi. De multe ori a spus boierul:

— Prietenul meu Paciurea, viitor deputat; sau, prietenul meu Stinghe, viitor senator; bunul şi vechiul meu prieten şi colaborator, Iancu Urmatecu !

Unii, mai străini, îi spuneau : „Domnule Urmatecu !* Alţii, care îl mai văzuseră cândva : „Ce mai faci, nene Iancule ?" Unii : „îmi pare bine, nădăjduiesc să ne vedem cît mai des în viitor !" Alţii : „De o mie de ani nu te-am văzut. Tot zdravăn şi voinic !"

La început, Iancu a încercat să spună fiecăruia lămurit cuvinte de politeţe sau de bucurie. După cîtva timp, însă, a văzut că nu se poate, după cum nu se poate nici să strîngi prea mult o mînă. Intr-o asemenea învălmăşeală, dacă ţii prea mult mîna unui nou-venit, degetele încep să i se mişte, o simţi cum se face nerăbdătoare, cum se strecoară şi fuge. Mult timp n-ai să-ţi arăţi pe îndelete prietenia, nici măcar buna-cuviinţă ! Trebuie să ştii ce să faci şi ce să spui iute, atît cît să nu pari nici nesimţitor, nici stîngaci. Şi numai după cei cîţiva musafiri, Iancu a şi înţeles şi a deprins lucrul acesta. La rîndul lor, noii-veniţi, după ce îl întîlneau, treceau mai departe, şi prin cîte un colţ al salonului se regăseau şi-i făceau, între ei, un chip omului acesta nou. Fiecare punea vreo vorbă purtată sau auzită despre el, unii chiar cîte o amintire fără nici o însemnătate, de la tribunal, de la ministere sau de la bănci, amintire pe care acum ţineau să o răstălmăcească, dîndu-i greutate. Faţa aceasta a lui Iancu Urmatecu, sub care urma să fie cunoscut, se ţesea astfel cu priviri piezişe aruncate înspre el, din care toţi voiau să-şi scrie bine în minte cum arată omul, să nu cumva să nu-1 recunoască la o nouă întîlnire. Căci toţi simţeau că. de data aceasta, din ministeriatul baronului, lucrul cel mai de seamă era acest domn Urmatecu.

Pe seară, în sfîrşit, a venit vorbă că noul ministru de justiţie trebuie să meargă în grabă la palat, unde erau adunaţi toţi ceilalţi miniştri, pentru jurămînt. Conu Barbu a strîns mîna tuturor musafirilor săi şi a urcat în caretă, cu blana aruncată pe umeri. S-a ghemuit într-im colţ,

unde abia luminau felinarele înalte şi gălbui ale caretei pe zâmbetul său liniştit. Apoi, el spuse, cu acelaşi glas simplu şi copilăros pe care îl avea uneori, atunci cînd rostea un gînd venit pe neaşteptate şi care îl bucura.

— Ce-ar fi, Iancule, dacă ai merge şi tu ? Mi-e urît singur. Rămîi şi m-aştepţi, că nu ţine mult !

Şi Urmatecu, ispitit, a urcat în'grabă, lăsînd pe toţi viitorii deputaţi şi senatori înşiraţi pe treptele scării celei mari, ca pentru o fotografie.

Nu departe, prin umezeala înspicată cu fulgi de zăpadă, cînd s-au apropiat de palat, au văzut toate geamurile, cele mari, luminate la sala tronului. Sergenţii străjuiau la poartă şi cercetau trăsurile. Careta lor a oprit o clipă, şi vizitiul domniţei Natalia, căci echipajul era al ei, a spus cu mîndrie :

— Conu Barbu, domnul ministru de justiţie !

Şi au trecut.

Cînd s-au oprit la intrare, şi un lacheu, cu ciorapi albi, cu barbă lungă şi o haină albastră tighelită cu fir, ş deschis uşa caretei, înclinîndu-se, baronul, aruncînd blana de pe umeri, l-a întrebat pe Urmatecu, vrînd să-si petreacă puţin şi să-1 şi cerceteze, în mijlocul tuturor acestor lucruri neobişnuite pentru el :

— Ei, ce zici, Iancule, vrei să te fac prefect pe undeva ?

La care omul de afaceri, prinzînd cu limpezime gîndul stăpînului său, răspunse vesel, dar iute, să nu lase vreo bănuială de slăbiciune în aşteptare :

— Decît prefect, mai bine cu prefecţii, măria-ta î

Şi Urmatecu era sincer şi, poate pentru prima dată, mîndru şi dîrz pe măsura lui. Iar baronul, pierind, se mai opri o clipă, îl privi lung şi spuse cu un ton nelămurit :

— Eşti un înţelept, Iancule ! D-aia mi-ai plăcut întotdeauna. Aşteaptă-mă !

Şi a coborît ! Trăsura a tras apoi la o parte, în curtea palatului, la rînd cu celelalte.

La asta Urmatecu nu s-ar fi aşteptat. Simţise, ce e drept, de-a lungul zilei întregi, în bunătatea şi'prietenia baronului ca un fel de încercare şi uşoară zef'lemisire la fiecare pas. Pe de o parte, îl prezenta' ca pe cel mai bun prieten al lui, îl lua cu el la palat, în faţa si invidia tuturor, iar pe de alta, îl lăsa să aştepte în curte, cu vizitiii, fie chiar în curtea palatului ! Ce e drept, Iancu intra prima dată într-o lume pe care nu o cunoştea. Boierul îl trăgea după el, şi Iancu se lăsa luat. Pentru un început nu făcuse nici o prostie şi ştia bine că nimeni n-a rîs în spatele lui ; ba, dimpotrivă, toţi l-au privit cu sfială, ca pe o nouă pavăză a boierului. Atunci, de ce se purta astfel cu el? Pentru că era mai nou, pentru că trebuia să înveţe, pentru că nădăjduia poate că n-are să înveţe niciodată, sau tocmai pentru că era prea tare acolo unde îi dădea ajutor în încurcate afaceri bătrînului, şi acesta voia să-i plătească uşor, şi credea pe nesimţite, poliţa ?

Iancu îşi aduse deodată aminte de Lefterică, de Tîrcă şi de Tudorică. Şi simţi că tîmplele îi zvîcnesc. Căzuse de pe locul lui printre „āia", la fel cu ei, şi îi trecuse baronul în loc, să-l batjocorească. Se răsuci chinuit în strîmtoarea caretei. Nu mai avea aer. Deschise o fereastră. La picioarele lui, înfăşurată în tartane, Fantoche mirîia, pentru că fusese supărată din somn. Altfel îşi închipuise Urmatecu drumul acesta ! Se vedea ca secretar, lăsat în anticamerele palatului, prezentat la funcţionari, strîngînd mîini în dreapta şi în stînga, cunoscînd lume, zîmbind şi vorbind. Şi iată ce a ieşit! Se mîngîia cel puţin cu gîndul că nici unul din viitorii deputaţi lăsaţi în urmă pe scară nu va afla vreodată ce s-a întâmplat, după cum nădăjduia.

Cînd au strigat careta ministrului de justiţie, Urmatecu s-a făcut mic într-un colţ. Conu Barbu s-a urcat, şi trăsura a plecat, trecînd încet prin mulţimea strînsă în piaţa palatului. Partizanii ovaţionau pe miniştri. Nu se putea merge decît la pas. Intr-un târziu, bătrînul baron zise :

— Ei, nu mă feliciţi, Iancule ! Am vrut să fii tu cel dintîi !

— Ba să trăieşti, coane, şi la mai mare ! zise Urmatecu, lăsînd să-i cadă glasul.

Abia acum noul ministru îşi dădu seama de supărarea prietenului său. Mai ales din neglijenţă şi lipsă de observaţie n-a vrut să vadă că simţirea lui Urmatecu, odată închegată în forme de viaţă nouă, era mult mai vie decît

a unui om mai trecut şi obişnuit. într-adevăr, el nu se gîndea la tot ce întrezărea acum. Obişnuit cu Urmatecu începuturilor lor, el n-a vrut să ştie că omul pe care l-a înstărit ajunsese altul decît cel de demult, de la arhivă. Bătrînul îşi simţi întreaga greşală şi îi păru rău. Să discute Taptui ar fi fost o stîngăcie din partea lui. De aceea, după ce tăcu puţin, zise :

— Bine, prefect nu vrei să fii ! Am înţeles ! Dar preşedinte al funcţionarilor publici, ce zici ?

Urmatecu se mişcă încet în colţul său. Baronul simţi eă nu a vorbit în deşert. De aceea adăugă :

— Demisionezi de la tribunal; te numesc şeful cabinetului. Apoi, în cîteva zile, vei fi ales ; iată-te om cu vază, bogat şi prietenul meu !

Urmatecu se plecă peste baron şi îi căută mîna prin întuneric. Apoi, cu glasul pripit, cu care rostise atîtea mulţumiri către stăpînul său, zise :

— Să trăieşti, coane Barbule, că bun mai eşti !

Şi, pe nevăzute, baronul crezu o clipă că are lîngă el pe Iancu cel de altădată !

XII

Sînt vremuri în care zilele astfel se împietresc, încît la fiecare pas te ţin în loc şi te rănesc, după cum sînt iarăşi altele în care totul se netezeşte. O astfel de epocă bună a început pentru Urmatecu, odată cu dobînd-irea moşiei şi cu ministeriatul bătrînului baron. Chiar din clipa reîntoarcerii de la palat, un eveniment important s-a petrecut : în salonul cel mare, îmbîcsit încă de tutunul partizanilor politici, aşteptau liniştiţi şi zîmbitori, la lumina sfeşnicelor care se treceau, Bubi şi domniţa Natalia. Veniseră' să-1 îmbrăţişeze pe baron. Astfel fără să vrea, Urmatecu avea să fie martor la împăcarea dintre tată şi fiu.

De cînd bătrînul aflase de legătura lui Bubi ca Jurubiţa, acesta nu mai dăduse prin casa de pe Podul Mogoşoaiei. Despre intrarea tatălui său în guvern aflase din

ziare, după ce îl zărise în treacăt la înmormîntarea lui Dorodan. Bătrînul, cînd i-a văzut, s-a oprit o clipă în prag, apoi, ducîndu-se înspre domniţă, îi luă mîinile şi i le sărută. Bubi, tăcut, abia de a îndrăznit să facă un pas sfios înspre tatăl său.

— Iată-ne iarăşi cu toţi laolaltă, Barbule, la o zi mare! zise domniţa lunecînd într-o parte dintre cei doi bărbaţi.

— Te felicit, papa, şi mi-a părut foarte bine ! adăugă Bubi, dînd să-1 sărute pe bătrîn.

Acesta însă îi opri pornirea şi-i spuse rece :

— Mulţumesc !

Prinţesa Natalia văzu că trebuie să intervină :

— Barbule *l* Barbule! Nu eşti drept, îl dojeni ea. Nu* uita că în bună parte noua ta situaţie politică lui Bubi i-o datoreşti. Ştie toată lumea, şi o spun şi gazetele opoziţiei, că te bucuri de multă trecere in noul cabinet pentru că tu, vechi conservator, ai îndrăznit ceea ce nici unui liberal nu i-ar fi trecut prin minte : să strici o moşie şi să faci o fabrică. Şi iarăşi ştim cu toţi că ideea nu a fost a noastră, ci a lui Bubi. Celelalte lucruri se uită la o zi ca asta ! Nu este aşa, Iancule ? zise domniţa, privind deodată înspre Urmatecu, rămas încurcat la intrare, în dorinţa de a-1 atrage în vorba şi întîmplările tuturor.

— Fireşte, măria-ta ! Şi ce nu se uită, se aruncă ! răspunse omul cu multe tîlcuri, arătîndu-se totuşi bucuros de împăcarea tuturor.

El trecu iute şi respectuos, sărută dreapta domniţei, apoi îi întinse mîna bărbăteşte şt deschis lui Bubi.

Acesta îi răspunse, şovăitor şi mai reţinut, spunîndu-i :

— Te felicit şi pe dumneata pentru moşie !

— Şi pentru cîte or să mai fie, coane Bubi, cu ajutorul domnului ministru, că de-aeuma m-am pornit ! adăugă Iancu rîzînd.

Era o bucurie şi un gust de împăciuire în el pe care greu le putea stăpînî. Lui Bubi, deşi nu-I văzuse de mult, nu i se părea schimbat : acelaşi, numai mai sigur pe ce spunea, mai zgomotos, chiar mai întreprinzător. Iarăşi, după atîta vreme, de data asta însă pe fapte desfăşurate sub ochii lui, şi nu numai pe închipuiri, ca odinioară, întrebarea se punea şi rămînea aceeaşi pentru el, întru-

cît îl privea pe Urmatecu. Iarăşi, în lipsa lui, figura i se întunecase după cîte văzuse şi auzise mai ales. Dealtfel, de multă vreme, zi de zi, Jurubiţa avea grijă să i-l reamintească. Dintr-un nimic vorbea iar de Urmatecu, şi vorbea mult şi urît, cu amănunte, despre fel de fel de întîmplări. Şi cînd slăbeau faptele, cîteodată aceleaşi, femeia nu se ferea să intre în povestiri de dragoste, cu descrieri şi cîteodată cu prefăcute melancolii, ceea ce întotdeauna reaprindea gelozia lui Bubi. Şi mai erau împrejurul lui Iancu, de curînd, toate zvonurile şi şoaptele în legătură cu moartea lui Dorodan. Ele nu amuţiseră, ci se purtau învăluite numai cu mai multă grijă de cînd toată lumea văzuse că bătrînul baron, cu prietenie făţişe şi netulburat, arăta ce trebuie să fie : linişte şi uitare. Apoi, deodată, era iarăşi o întîlnire de neînlătura't, ca acum, cu acelaşi Urmatecu. 11 regăsea întotdeauna la aceeaşi apropiere de el şi de ai lui, liniştit, senin şi încrezător, veşnic pregătit să dea socoteală oricui de orice şi mai ales cu o putere care nu-l slăbea.

De pildă, acum, pentru că bătrînului baron, deşi tîrziu, i-a trecut deodată prin minte că trebuie să-l vadă' pe fratele său Ştefan, care nu dăduse semn de viaţă în ultimele zile, iertat de conu Barbu, tocmai pentru asta şi pentru că toţi, puţin obosiţi de cele întîmplate şi de bucurii, stăteau nepricepuţi, ca în faţa unei nenorociri, la gîndul că, în viaţa lui fără urmă, Ştefan e aproape cu neputinţă de găsit, cu o voinţă mereu trează, Urmatecu, judecind lucrurile limpede, în cîteva clipe a şi văzut planul micii potere de căutare. Cu acelaşi glas lămurit şi tare, a hotărât să se facă vreo cîteva scrisori, şi bătrînul baron a scris ; apoi a chemat mai mulţi servitori ; le-a dat cîteva adrese posibile, cu legături fiecare, de va fi fost nevoie de mers mai departe, cu răspunsuri lăsate şi răspunsuri de luat pretutindeni ; a gîndit iute şi cu folos pentru toţi, a aprins rîvne în crainici, a stîrnit nerăbdări. Această mică întîmplare l-a făcut pe Bubi să-l vadă iarăşi aşa cum l-a lăsat, ba poate încă sporit. Şi Urmatecul tuturor clipelor de faţă ştergea în el pe Urmatecul mimatelor absenţe. Şi, astfel, lui Bubi nu i-a părut rău că s-a împăcat. Iar Iancu, pentru că simţise că din seara aceasta, după îndoiala şi supărarea din caretă, o nouă generozitate, mai largă, mai apropiată,

mai puţin rece, va începe să treacă de la bătrînul baron înspre el, şi mai ales pentru că simţea că în intimitatea aceasta, clădită de-acum nu numai pe vorbe aduse şi pe servicii, venea ceea ce aştepta de mult : puţina decădere a boierilor din ifosul lor, în faţa lumii întregi, şi strecurarea lui şi alor săi alături de tagma boierească, lucru de neapărată nevoie pentru un strălucitor început al Amelicăi, Iancu Urmatecu ar fi vrut să lege clipa aceasta a bucuriilor şi limpezimilor de familia sa, pomenind încă o dată numele soţiei şi fiicei sale şi vorbind despre devotamentul lor. Pofta i-a fost atît de mare, încît gata era în clipa aceasta mai aprinsă să săvîrşească o greşală. A fost însă prevăzător şi s-a oprit la timp. Cînd să aducă vorba despre cele două femei, ochii săi i-a numărat iarăşi pe cei de faţă, i-a cîntărit şi i-a legat de trecut. Şi a' văzut deodată cearta femeilor de la modistă, în care, cu voie sau fără, Bubi fusese amestecat, şi a văzut, mai ales, singura şi cea mai mare mînie a boierului împotriva fiului său. Şi atunci, un simţ sigur i-a spus că acum trebuie să se ferească de numele soţiei şi fiicei sale ca de un lucru foarte periculos. împăcarea tuturor era un bun ce se cerea păstrat cu grijă. Şi astfel, în cîteva clipe numai, a renunţat şi la o bucurie şi la un pas sigur înainte spunîndu-şi că va născoci pe' curînd o altă împrejurare mai prielnică. Acestea, ca şi altele multe, erau nesfîrşitele daruri ale lui Iancu Urmatecu, neînvăţate nicăieri," duse după o cumpănă lăuntrică, aşezată între atîtea temeri şi îndrăzneli, amestecîndu-se cu ele şi făcînd ceea ce unii numeau ticăloşia, alţii deşteptăciunea şi, în sfîrşit, cei din urmă, norocul vieţii sale.

De adevărata destindere şi odihnă, Urmatecu, în seara aceea, s-a bucurat numai la el acasă, ca un început al tainei celei mai de la fund şi un prilej al tuturor sărbătoririlor şi praznicelor care aveau să vină.

Cînd a intrat, înfrigurat, în birou, coana Miţa, liniştită, ca în fiecare seară, răsucea pentru soţul ei ţigaretele zilei de mîine. Cîntărea cu privirea mănunchiurile galbene de tutun, luate în trei degete, şi rostogolea iute şi tăcut ţigarete nouă, ce i se strîngeau în maldăr pe masă. Cei doi soţi şi-au dat bună seara ca de obicei, şi Urmatecu se lăsă să se odihnească într-un jilţ. Era o oboseală plăcută

în trupul său. Din ziua în care se întorsese de la tribunal şi o sărutase pe frunte şi-i spusese grăbit : „Moşia e a noastră", Urmatecu n-a mai vorbit cu soţia sa despre această întîmplare. Venise apoi, numaidecît, ministeriatul baronului, cu alergături, cu lipsuri de acasă, aşa că abia acum cei doi soţi petreceau cîteva clipe împreună. Au tăcut la început, fiecare la rostul său.

Urmatecu refăcea, pentru a nu ştiu cîta oară, aceleaşi socoteli, cu venituri şi capitaluri, cu bani de cheltuit şi de pus la o parte, cu zestrea Amelicăi şi cu sume fără întrebuinţări precise, lăsate libere pentru gusturile lui cele vechi, şi altele nouă, pe care abia le întrezărea într-o viaţă ce se schimba cu încetul. într-un tîrziu, fără să-şi ridice ochii de pe degetele ce se răsuceau cu pricepere împletindu-se pe ţigarete, coana Miţa spuse simplu, ca o frază dintr-o convorbire de mai demult începută :

— Ei, am avut dreptate, Iancule ?

Urmatecu se opri din socoteli, se întinse şi, privind înspre soţia sa, cu capul puţin dat pe spate, ca şi cum ar fi fost foarte departe, îi răspunse :

— Fireşte că ai avut! Dar cum de ai putut fi aiît de sigură ? Grozavă eşti dumneata, Mito !

Femeia n-a mai răspuns, ci a zîmbit mîinilor sale, ca şi cum dincolo de ele s-ar fi înţeles cu cineva, pe care numai ea îl desluşea ascuns în temelia casei, de unde primea nevăzute, dar sigure, semne. Plutea între amîndoi o clipă pe care o simţeau ca pe o răscruce a vieţii lor : ea, cu mulţumirea unor presimţiri împlinite ; el, cu bucuria unor mari socoteli încheiate. Şi după ce a trecut timpul puternic, dar scurt, pe care l-au simţit amîndoi cum îi lua cu el, tot coana Miţa rosti gîndul cel mai de seamă al viitorului lor :

— Ai avut grijă de zestrea fetei, Iancule ? Ea, mai înainte de toate 1

De data aceasta Urmatecu n-a mai răspuns, dar a privit-o într-un anumit îel.

Şi coana Miţa, mulţumită, a priceput.

în felul acesta se ţesuse şi se liniştise cea mai de seamă întîlnire şi înţelegere dintre Iancu Urmatecu şi soţia sa. Şi fără îndoială că femeia adusese şi cuvintele şi felul Bielcom de a face să treacă clipa aceasta. Dacă Iancu ar

fi vrut să arate el cum trebuia să fie trăită, ar fi ieşit, altfel, mai zgomotoasă, cu vorbe mai multe, mai late şi mai umflate.

Acum, siguri şi liniştiţi, oamenii se reîntorceau iarăşi la ale lor. Şi după o altă tăcere, petrecută cu gînduri de nevoi mai mărunte, de foame, de sete, de somn — Iancu făcea mai departe socoteli, gustînd în acelaşi timp şi mîncarea rece, găsită aşezată frumos şi curat pe o tavă, pe biroul său — bărbatul spuse, ca pentru o încheiere :

— Ştii, Mito, că mîine demisionez !

Vestea neaşteptată păru că are mai multă putere ca orice altă întîmplare asupra femeii. De data aceasta ea se opri din lucru şi ridică ochii întrebători. Apoi îşi părăsi locul şi, apropiindu-se de masă, zise soţului ei, cu teamă şi cu rugăminte :

— Iancule, dumneata ştii întotdeauna ce e mai bine ! E bine ce faci ? Şi chiar mîine ?

— Mîine !

Glasul Iui Iancu era hotărît. Fără să ceară altă lămurire, coana Miţa se depărta. Toată fiinţa ei, obişnuită cu tăcerea în marile împrejurări, arăta o nespusă părere de rău. Iancu nu-i înţelegea prea bine purtarea. Siguranţa vieţii doar ştia şi ea că o au de acum înainte, şi libertatea mai ales. Atunci, de unde îi vine mîhnirea ? De aceea întrebă :

— Cum, Mito, ai vrea să nu demisionez niciodată, să rămîn toată viaţa funcţionar ?

— Ba da ! îi răspunse aproape ruşinată femeia.

— Atunci, cînd ?

— Mai tîrziu !

— Şi de ce mai tîrziu ? întrebă stăruitor bărbatul.

Coana Miţa nu îndrăzni să răspundă de îndată. Era în ceea ce ar fi cerut şi o bucurie de-a ei, şi întotdeauna s-a sfiit să-şi arate dorinţele şi bucuriile. Urmatecu stărui :

— Cînd ai vrea dumneata să demisionez ? zise el.

Femeia tăcu mai departe.

— Cînd ? întrebă iarăşi omul, înăsprindu-şi vocea.

— După 1 ianuarie, Iancule ! S-ar bucura şi Amelica ! şi coana Miţa roşi şi se ghemui pe un scaun.

In sfîrşit, Urmatecu a înţeles. înduioşat, se apropie de soţia sa şi o mîngîie pe frunte. Apoi rîse şi se înveseli de nevinovăţia şi de cuminţenia ei. Pe lîngă ambiţiile lui, singura ei dorinţă era mult mai uşoară.

La fiecare 1 ianuarie, regele Carol I dădea un mare bal la palat. Se pofteau fruntaşii din toate stările, iar funcţionarii cu nume bun şi ajunşi la un oarecare grad în slujba lor puteau să tragă nădejde că dacă nu anul acesta, la anul viitor vor fi şi ei chemaţi la serbarea aceasta, cînd regele voia să-şi vadă supuşii fie chiar din depărtare. Urmatecu, sigur de protecţia lui conu Barbu, chiar înainte de a fi ministru, făgăduise odată coanei Miţa, ca şi cum ar fi stat în puterea lui, vorbind aproape ca de un drept al său de funcţionar vechi, că la balul din iarna viitoare vor merge şi ei. Aşa că femeia, astăzi, cînd a auzit de demisie, a socotit singura ocazie rîvnită de mult pierdută pentru totdeauna. A trebuit ca soţul ei să-i lămurească întreaga situaţie şi să-i arate că, mai mult decît ca simplu funcţionar, avea dreptul să nădăjduiască într-o invitaţie, în calitatea de preşedinte al funcţionarilor publici, pe care o va avea pe curînd.

Totodată, îi arătă că de acum încolo, cu cîte ştia, îşi va îngădui altfel să se ocupe de afaceri şi mult mai liber să vorbească. Căci odată' demisionat, va putea, pe legi mai îngăduitoare şi practici mai vechi, să-şi spună : avocat. Şi luînd o coală mare de hîrtie, Iancu scrise în lat, cu litere înalte, ceea ce avea să fie viitoarea sa firmă :

IOAN G. URMATECU, AVOCAT

Coana Miţa a ascultat şi a privit tăcută. Apoi, depărtîndu-şi foaia de ochi, zise :

— Şi cum vrei s-o faci, Iancule ?

— Cu poleială pe negru ! răspunse mîndru Urmatecu. Şi am s-o bat la poartă, în partea dreaptă !

— Frumos o să stea ! şopti femeia.

Iar Iancu, cu creionul albastru, mai îngroşă încă o dată pe G. Astfel se vedea bine că e prima literă de la George, şi în nici un caz de la Gherasie, pentru care ar mai fi trebuit un h ! Ultimul care l-ar fi putut da de gol era Dorodan, iar ăsta dormea sigur somnul cel veşnic.

— Da' e voie ? îşi reaminti deodată coana Miţa, mereu temătoare.

—• E, că-i conu Barbu tare ! răspunse liniştit Urmatecu.

Şi, într-adevăr, după demisie, după noua numire ca şef al cabinetului şi o alegere biruitoare de preşedinte al funcţionarilor publici, a venit şi balul de la palat. Ba, între timp, s-a întîmplat şi decorarea lui cu o Coroană a României în gradul de cavaler, pentru lungă şi rodnică activitate în serviciul Ministerului de Justiţie şi organizarea corpului de portărei. După cum era şi de aşteptat, fiecare dintre aceste evenimente a fost prăznuit, dar în fugă, fără vîlvă mare, dealtfel ca şi sărbătorile Crăciunului pentru că toată casa lui Urmatecu era în mare fierbere şi nu se pregătea decît pentru un singur lucru : balul de ia palat. Preşedintele funcţionarilor publici fusese invitat împreună cu doamna şi domnişoara. Şi cîteştrei începuseră pregătirile şi încercau costumele şi toaletele. Urmatecu şi-a comandat un frac. Cucoanele şi-au cumpănit multă vreme culoarea rochiilor şi tăietura lor. Iancu fusese de părere ca Amelica să meargă în costum naţional. Spunea că el e român, că e preşedinte, că tot ce are de la ţară are, că acum e şi moşier şi că auzise că multe cucoane din lumea mare au început să vină aşa la baluri. Coana Miţa însă s-a împotrivit din răsputeri.

— Dacă acum nu şi-o face fata o rochie de şaten roz cu dantele şi cu volane, cînd o să-şi facă ? spunea dumneaei, şi nici Amelica nu avea nici o tragere de inimă pentru costumul naţional.

De aceea, Amelica a avut o rochie roz, cu cerculeţe şi cu volane multe, multe; iar coana Miţa, o rochie de mătase neagră, cu baclavale pe foi. Seri întregi, cînd veneau toaleteie de la croitorese, în cutii mari abia duse de biete fetiţe rebegite de ger, Mili şi Mali au fost oprite de cucoane să încerce şi să mănînce cu ele. Şi-apoi mai era ceva : lui Urmatecu îi spusese baronul că la trecerea regelui şi a reginei, doamnele vor trebui să facă o reverenţă. Şi în toată lumea lor, în afară de domniţă, pe care nu îndrăzneau să o supere, nu se mai găsea nimeni, decît Mili şi Mali, care să ştie aşa ceva. Ele făceau ploconeli în fiecare duminică la biserică, în faţa alta-

rului lor catolic, şi se pricepea» şi de-acasă, ea bune austriece, din Viena lor plină de arhiduci. Mali o învăţa pe coana Miţa, iar Mili, pe Amelica. Seara, cînd se întorcea Iancu acasă, împreună cu Schweickert, cu dorul unei tihnite sticle de Drăgăşani, şi le găsea pe cîteşipatru, una în faţa celeilalte, trăgîndu-se de fuste şi ploconindu-se, zicea tare, cu un fel de hohot de batjocură, dar şi de mulţumire în glas :

Dă-i, dă-i, dă-i, coană Mito ! Dă-i, dă-i, dă-i, fata tatii, dar vedeţi să nu vă scrîntiţi picioarele !

Şi totdeauna Amelica se supăra. începea să plîngă, ieşea din odaie şi trîntea uşa după ea. Ultima dată chiar, firea ei bolnăvicios de simţitoare, încăpăţânarea şi mai ales felul de a nu îngădui nimic tatălui său au făcut-o să se închidă la ea în odaie, să nu vină la masă şi să spună că nu mai merge la bal. Şi Amelica s-a ţinut de cuvînt cîteva zile. Doar coana Miţa, singură cu Mali, în faţa unei oglinzi mari de la şifonier, se pleca şi se ridica în înfoierea fustelor, continuînd lecţiile cu tragere de inimă şi rîvnă, spunând că nu poate să scape nici o zi, că are oase mai bătrîne şi mai tari.

In ziua Anului nou abia de s-au îmbrăţişat şi au gustat cîte ceva. Intr-o scurtă plimbare cu sania, întreagă familie s-a repezit pînă la conu Barbu şi la domniţă, să-i felicite. Apoi s-au întors cuminţi acasă, cu gîndul la seara care se apropia. Fireşte că Amelica hotărîse din ajun că iar merge la bal. Toate odăile erau pline de ceea ce Urmatecu şi familia lui aveau să îmbrace peste cîteva ore. Se întindeau pe scaune şi pe canapele rochiile înfoiate, călcate, cu apele mătăsurilor bine scoase în lumină. Ciorapii subţiri, corsetele, fundele, mănuşile lungi, batistele mici, făcute parcă din păienjiniş — toate erau risipite prin casă şi aşteptau, Ia un loc cu cravatele şi pantofii de lac noi-nouţi, ai lui Iancu.

O Coroană a României, strălucitoare, spînzura de panglica ei albastră în partea stingă a fracului. însuşi Schweickert, cu ochiul lui sigur, se ostenise să o potrivească şi să o agate tocmai la mijloc, între rever şi umărul hainei. Cucoanele aveau capetele mici, cu cărări de li se vedea pielea, pentru că părul era strîns şi răsucit tare în nişte legături de fier, înnodate, din care, mai tîr-

ziu, trebuiau să se reverse buclele. întreaga familie Schweieker*t rămăsese, de la o mică petrecere din noaptea de Anul nou, în casa lui Urmatecu. Au dormit puţin, pe unde au apucat, iar Iancu s-a odihnit bine în timpul zilei, în acest an care începea atît de frumos, pentru ca să ţină la noapte.

Afară ningea încet şi des. Pîrtiile făcute prin curte se ştergeau iute. Din cînd în cînd, se auzeau numai zurgălăii unei sănii ce se apropia şi se topea apoi în depărtări.

Clopotele de la Sfîntul Vasile, din capul străzii, începuseră să bată dis-de-dimineaţă. Era o mulţumire şi o bucurie în întreaga casă, ce se simţea în bacşişurile mai grase date slugilor ; în covrigii şi merele azvîrlite copiilor cu sorcova, şi pumnii de gologani pentru flăcăii cu pluguşorul, care, din prag, presărau covoarele şi colţurile încăperilor cu boabe de grîu. Era un început de an ca întotdeauna, cu bucuriile lui româneşti şi datini vechi, aşa cum le apucase Iancu din copilărie, dar şi cu o măsură nouă şi o grijă pentru balul din seara aceea ! De data aceasta, ziua de 1 ianuarie nu se va mai sfîrşi cu mese întinse, cu fripturi şi plăcinte şi mult vin vărsat, cu glume piperate şi sărutări prin colţuri de fete şi de cumnate mai tinere — unde şi cum o fi petrecînd Jurubiţa ? i s-o fi schimbat şi ei ziua de Anul nou ? îi trecu deodată lui Iancu prin minte — cu *Vicleim* fără perdea, pus să joace în uşa sufrageriei, Şi cu multe, foarte multe rînduri de cafele. De data aceasta, Iancu Urmatecu se gîndea că seara va călca în palatul lui Vodă. Şi iarăşi, ca atunci cînd se minuna de casa lui nouă, abia lăsată din mistrie, stătu, înainte de a se lăsa somnului, să măsoare cu mintea tot drumul pe care l-a făcut. Era şi după numărătoarea zilelor şi a lunilor o clipă bună pentru socotelile ce nu se fac pe hîrtie, ci în fundul sufletului, singurul fel lămurit pentru a putea citi cît ai dat şi cît ai luat. Şi s-a văzut, iarăşi, cum a fost frământat de griji şi îndrăzneţ; făeîndu-şi poftele, cheltuînd şi pentru- el, dar şi pentru alţii; nedîndu-se bătut; neînţelegînd doar anumite lucruri în mersul vieţii, dar atunci încurajat de soţia lui, Miţa ; trecând mai departe, vorbind frumos, dar şi răstindu-se, luptînd şi, în cele din urmă, biruind. îşi dădea

seama că a înțeles de mult ceea ce alții, bieții de ei, „ăia", de pildă, n-au putut prinde niciodată (că de asta le și spunea el „ăia" și își bătea joc de ei), și anume că : în viață nu se merge numai pe un singur drum și că nu se clădește numai cu piatră și fier. Urmatecu a pus cît a putut, și de multe ori a și uitat ici o vorbă, dincolo o glumă, în altă parte un sfat ; și a dat și cu mîna, și cu gura. De n-ar mai fi fost să vină niciodată înapoi ceea ce a risipit, nu i-ar fi părut rău, căci nici n-ar fi știut cît și cum a cheltuit. Dar iată că acum toate se strîng și vin fără să le cheme. Dacă se întîmpla întotdeauna și tuturor astfel, Urmatecu n-ar ști să răspundă ! Mița crede că da, că sînt momeli, că sînt chemări ce se leagă de descîntece și icoane și vin înspre un om după inima lui. Iancu n-ar avea nimic împotrivă ; ba cu atît mai bine ar fi dacă s-ar găsi firul unei rînduieli și dacă s-ar putea da lecții de izbîndă și noroc. Dar dacă s-a adeverit de multe ori vorba Miței, el crede că a fost mai mult o dragoste și o tragere de inimă față de el și de casă.

Ca toți oamenii care nu cred hotărît în ceva, și Iancu Urmatecu se rușina în izbînzi ajutate de actul credinței trecute, dacă el va fi fost întîlnit în viață. Și îl întîlnise de vreo cîteva ori ! Și fusese grăbită credința Iui, înfricoșată, cu inima-n gît, cerînd iute să scape de vreun rău, sau așteptînd nerăbdătoare să-l ajungă un bine. Dar nu știa după cine se luase (poate numai după sufletul lui) și în ce fel a apucat-o, că în toate poveștile astea nu se putea potrivi după conu Barbu, care era credincios în biserică și în legea veche, și de multe ori, cu toate prilejurile, o arătase. Se vede că pentru asemenea lucruri Urmatecu nu era încă îndeajuns de sigur pe el. Pentru ca să fii credincios și pentru ca să o arăți cu umilință, gîndea Iancu, trebuie să fii boier mare și să stai foarte sus și foarte tare, să ai de unde să dai din ifosul tău, la care te întorci, după ce ai bătut mătănii. Și Iancu simțea și credea că după ce s-o întinde de-a bușilea în biserică, orătăniile mai mici și mai proaste decît el, care nici ele nu credeau, „ăia" și alții ca ei, își vor da cu coatele și vor pufni, și multe înfoieri, și ifose de ale lui Urmatecu, agonisite cu poliță ținută la mînă și înjurătură, se vor duce cu rugăciunea. In socotelile lui de viață din seara asta intrau și

asemenea gînduri, aduse de o rămășiță de miros de tămîie care mai plutea prin casă, căci în ajun pusese coana Mița, cu toate treburile și grijile ei, pe popa Tudor să citească la icoane molifele sfîntului Vasile cel Mare, pentru sănătate și norocul casei. Și norocul ăsta se și arătă, începînd parcă într-o peșteră de lumină, locul tuturor făgăduințelor și înălțărilor viitoare, de teapă și de minte : balul de la palat.

Sosise, în sfîrșit, ceasul în care toate cele pregătite trebuiau îmbrăcate. Cea dintîi gata a fost Amelica. își trăsese și mănușile, își prinsese o coroniță de trandafiri mici în păr, și acum, între două luminări aprinse, se privea în oglinda unui șifonier, care o cuprindea întreagă. Făcea ceea ce de cîțiva ani făcea regulat în taină în noaptea de Bobotează, cînd, cu părul despletit, aștepta să-i răsară din apele oglinzii chipul celui hărăzit de soartă. De data aceasta, însă, ea nu aștepta nimic. Fundul misterios al oglinzii, de unde venea prevestirea, era închis în credința ei și răsfrîngea numai la suprafață imaginea de-acum, cu care ieșea în lume pentru prima oară. Și înfățișarea Amelicăi era atrăgătoare și proaspătă. Tinerețea ascundea și grosolănia trăsăturilor, și asprimea caracterului ce se puteau citi în ochii vineți, sticloși, fără umbre și fără căldură. Zîmbetul era frumos și fraged în rotunjimile trandafirii ale feții, și trupul, bine legat, mlădia, sub faldurile bogate ale rochiei, adevărate ispite, l-ar fi trebuit însă, pentru ca să-și întregească farmecul, c lunecare în mers, care-i lipsea.

întârzia să se vadă în ea femeia. Voința și greutatea gesturilor lui Iancu trecuseră la Amelica în încăpățînare și stângăcie. Și ființele acestea două, atît de apropiate, înțelegîndu-se totuși atît de puțin una pe cealaltă, semănau uimitor !

In genunchi, cu ace în gură și degete subțiri și pricepute, Mili, măruntă și agitată în rochia ei neagră și obișnuită, sunînd din toate podoabele de brățări și de lanțuri, prindea ici-colea ultimele cute și volane pe toaleta de bal a Amelicăi. Și pe furiș, fără să fie văzută de fată, adăuga un buchețel mai mult de flori artificiale într-o adîncime de fald, ca pe un răvaș ascuns, pe care inima ei încă tînără îl trimitea în lumina și splendoarea

sălii de bal, unde .ştia că nu va ajunge niciodată, dar, unde, în dorul ei de vieneză încă lacomă de veselie şi de dans, ştia că ar petrece şi s-ar purta mai bine decît Amelica, un copil nepriceput să guste încă aceste mari lucruri ale vieţii.

Cînd s-au aşezat bine — tatăl, mama şi fiica — în sanie, unde rochiile şi hainele au fost potrivite amănunţit la lumina felinarelor, cu care slugile, Schweickert, Mili şi Mali luminau curtea vătuită de zăpadă, au pornit. Fulgii răcoritori zburau deşi peste capetele lor, se prindeau în păr şi se topeau pe faţă. Amelica stătea nemişcată între părinţii ei, simţind cum se amesteca în aerul rece, din bătaia caldă a blănurilor, cîteodată, un puternic parfum de garoafă sau chiparoasă din batiste sau din volane de rochii.

Nu numai curtea, ci întreaga piaţă a palatului erau sărbătoreşti. Marile ferestre luminate azvîrleau pulbere de aur pe moliciunea zăpezii. Felinarele aprinse alcătuiau şiruri lungi de mătănii luminoase, iar soldaţi cu torţe despletite în fum şi flăcări arătau drumul săniilor şi caretelor. O îrmlţime de cetăţeni înţesa trotuarele, întinzînd capete curioase înspre cei ce soseau. Din cînd în cînd se auzea numai glasul sergenţilor, puşi să ţină rînduială. Cînd au ajuns la scară, doi lachei în uniforme albastre, cu fireturi, cu ciorapi lungi albi şi pantofi de lac, s-au înclinat respectuos **şi** au ajutat pe doamne să coboare. Coana Miţa, puţin încurcată, a întîrziat, însă, peste rîndul celor grăbiţi, îngrijorată de unde o să**-i** aştepte sania la ieşire în vălmăşeala aceasta. De aceea a **şi** încurcat îmbulzeala celorlalţi şi a strigat puţin prea tare un ordin către vizitiul lor. Dealtminteri, ea era aceea asupra căreia palatul şi lumea lui au făcut cea, mai puternică impresie. în mărimea şi în mulţimea aceasta» siguranţa rînduielilor de lucruri şi oameni pe care doamna trebuia s-o aibă, pentru a fi liniştită, nu se găsea nicăieri. I se părea coanei Miţa că totul se pierde, că totul se rătăceşte. Şi, de aceea, încă o dată a tulburat liniştea solemnă sub care se frămînta mulţimea de la garderobă cînd, după ce au' dat blănurile şi paltoanele **şi** au îndopat buzunarele cu şaluri **şi** căciuli,

coana Miţa a spus destul de tare lacheului care le lua, încît au şi întors cîţiva musafiri capul şi i-au privit :

— Vezi dumneata să nu se piardă ce-am pus în buzunare şi ţine-le pe toate la un loc !

Amelica, simţind mişcarea celor dimprejur, s-a depărtat un pas de mama sa, ca şi cum ar fi vrut să-şi îndrepte coroniţa de trandafiri în oglindă. Apoi, doi ofiţeri tineri au venit, le-au dat braţul şi au urcat încet scara cea mare. In sala tronului, schimbată în sală de bal, luminile cădeau ca săgeţi şi ca briliante din înaltele candelabre aprinse şi din sfeşnicele atîrnate cu gheare de bronz de pereţi. Plante uriaşe — ficuşi, leandri şi palmieri — împodobeau cele patru colţuri, lăsînd să se vadă, sub bogăţia verdeţii lor, scaune şi jilţuri grele sau uşoare pe picioarele şi arcurile lor de aur, aşezate în grupuri, de parcă atunci ar fi fost părăsite de musafiri.

Lumea începea să vie din ce în ce mai multă. Se vedea că mulţi nu se cunosc între ei. Intrau singuri sau cîte doi-trei, cu paşi rari şi sfioşi, aruneînd, ca şi Urmatecu şi doamnele lui, priviri cercetătoare, de recunoaştere. Toate uniformele treceau în strălucirea lor. Erau artileriştii, cu tunicile cafenii şi epoleţii grei de aur ; roşiorii cu ceaprazuri negre şi nasturi creţi la cizme ; străinii, miniştrii cu fracuri ciudate, muiate în aur. Apoi, erau fracurile negre ale domnilor, acoperite de decoraţii, şi printre ei, doamne multe, graţioase în eleganţa şi tinereţea lor, cu brăţări grele prinse peste mănuşile lungi, şi mlădioase evantaie de pene de struţ, pe care ştiau, dintr-o pricepută experienţă, să le mînuiască discret, elegant şi cu un anumit înţeles. Două muzici, în două părţi opuse ale sălii, ascundeau, sub bogate draperii, alămurile lor încă mute. Urmatecu, într-un colţ, se întoarse cu faţa la perete, pentru a nu fi văzut, şi îşi potrivi în fugă ceasornicul. Apoi, vrînd să le asigure pe soţia şi fiica sa că ceea ce se aşteaptă nu va întîrzia şi dorind să arate şi cîteva cunoştinţe precise, spuse :

— La zece vin regele şi regina ! Mai e !

Amelica, mai puţin interesată de acest eveniment, găsea că ceea ce aştepta ea de la balul de la palat, mişcarea şi petrecerea, întîrzia.

Coana Miţa îşi căuta un loc bun şi liniştit, de unde să le vadă pe toate. In cele din urmă, departe, lîngă intrare, Iancu desluşi făptura mică şi încărcată de decoraţii a baronului Barbu. Uşurat şi bucuros că în sfîrşit cunoaşte pe cineva, se repezi înspre ministru. Soţia sa, văzîndu-l că se depărtează, l-a strigat, cu glasul pe jumătate, pentru că, părăsită, numai cu fata în mulţimea aceasta, se simţea ca un înecat gata să se ducă la fund. Văzînd însă că nu are nimic de făcut, se mulţumi să măsoare depărtările dintre ea şi diferite grupuri, pe luciul întins al parchetului, unde lumina orbitoare se aşternea ca suliţi sau ca pete de apă. Deodată, din lumea care creştea şi se strîngea înspre intrarea de la fund, s-au desprins Urmatecu şi baronul. Bătrînul boier era liniştit; Iancu, dimpotrivă, trecea cînd la dreapta, cînd la stîngă ministrului, şi era aplecat, servil şi ascultător. Baronul a fost de o politeţe deosebită faţă de coana Miţa şi de Amelica. Le-a felicitat pe doamne pentru rochii şi i-a felicitat apoi pe părinţi de frumuseţea fetei. Cînd, într-o tăcere care de îndată se făcu, un glas vesti : „Maiestăţile-lor !", musafirii se şi găseau înşiraţi pe două rînduri. Coana Miţa simţi o puternică emoţie şi încercă să se ascundă. Amelica, împinsă de curiozitate, făcu un pas înainte.

Perechea regală apăru. Carol I, în uniformă de geniu, cu decoraţii şi cordoane, se opri în mijlocul sălii. Figura începea să se închidă în trăsături aspre. Tîmplele şi barba încărunţeau, ştergînd de pe faţă favoriţii tinereţii.

Zîmbea îngăduitor, dar numai aparent. In realitate, purta un adînc dispreţ pentru toţi cei din jurul său, care în nici un fel n-aveau nimic de împărţit cu germanismul predestinat în care credea Karl Zefirin de Hohenzollern. Purta vădit o voinţă în ochii vii, sub sprîncenele arcuite şi ridicate. Mărunt, avea la mers ţopăituri de vrabie, dar şi uşurinţa şi mlădierea trupului. Lîngă el, regina Elisabeta părea şi mai lipsită de un jilţ sau de un fund de trăsură de gală, pentru care întreaga ei făptură, grasă şi afinată, ascunsă în faldurile largi ale unei rochii cenuşii, era făcută. încărunţind şi ea, pe o faţă lată şi plină cu un veşnic surîs, congestionata regină plutea totuşi cu privirea atît de deosebită şi cu

atît mai împrăştiată şi mai puţin sigură decît a soţului său. De curînd începuse să se afle prin mica lume românească de numele ei de scriitoare: Carmen Sylva. Toţi cei care nutreau nădejdea vreunui cîştig — profesoraşi de tot felul şi iarăşi gazetăraşi abili — dădeau buzna la neprecupeţite laude în jurul regalei literaturi dulcege, cu eroine despletite şi lălîi. Pentru fiinţe însă cum era coana Miţa, lucrul acesta avea ceva tulbure şi ciudat. Numele nu o lămurea cu nimic, iar îndeletnicirea, şi mai puţin. Din cîte ştia despre regină, coana Miţa aflase numai că a fost o mamă nefericită, pierzîndu-şi fetiţa. Şi simţea că dacă n-ar fi acest Carmen Sylva, pe care nu-l înţelegea şi care se aşeza oarecum supărător. între ea şi regină, dragostea şi pornirea ei de mamă şi-ar fi găsit mai iute drumul înspre făptura aceasta. Dar aşa, rămînea rece şi n-o putea iubi. Nu înţelegea cum, după atîţia ani chiar, Elisabeta şi-a găsit mîngîierea. în orice caz, ar fi voit să ştie mai multe despre ea, să o asculte vorbind, povestind, pentru că poate, în cele din urmă, regina tot nu s-a mîngîiat, ci numai pare astfel! în felul acesta a gîndit coana Miţa. Amelica privea departe, fără gînduri prea mari. Doar firea ei invidioasă, neştiind să lămurească bine ce şi cui i se cade sau nu, simţea un fel de neplăcere personală în golul şi tăcerea pe care o clipă solemnă o face în jurul a două fiinţe obişnuite. Fata nu se pricepea să lege cu nimic maiestatea, puterea şi frumuseţea ei. Frică nu îi putea fi, pentru că se ştia sigur ocrotită în viaţă de tatăl ei. Regalitatea, în lumea ei de pizme timpurii, de eresuri şi de îndeletniciri mărunte, nu avea încă nici un cuprins. Lipsa ei de emoţie faţă de trecut şi de strălucirea măreţiei, făcută din încăpăţînarea unei timidităţi ce-i spunea să nu se sperie şi să nu admire nimic pentru a nu pierde ceva din mîndria ei rău înţeleasă, o închidea încă în anii tineri într-o tristă şi dureroasă neputinţă de a se aprinde, de a crede şi de a iubi. Şi poate lipsurile acestea, fără să ştie şi fără să vrea, o puneau pe Amelica pe drumul cel bun faţă de găunoasa solemnitate a regalităţii. Dar în nici un fel ea nu se pricepea să folosească drumul acesta. Iar întrucît îl privea pe Urmatecu, care măsurase în viaţă scarţi mărimilor şi a puterii şi care, tulbure, simţea şi o mîndrie

națională fără cunoașteri, pentru că nu avea de unde să le aibă, dar cu o bucurie de fireturi și de înaltă rînduială, perechea regală și regele îndeosebi aduceau curiozitate și nădejdi, mai ales pentru urcușul vieții, luat de-aeum înainte și pentru totdeauna. Fără să vrea, Urmatecu își aduse aminte de tablourile decolorate de soare de deasupra biroului său murdar și scobit cu briceagul de la arhivă : Carol I, regele României, și regina Elisabeta, regina României. Pentru el, totdeauna portretele astea n-au fost decît lucruri : ca dulapul cu dosare și ca o hartă a țării, spânzurată pe un alt perete. Astăzi, însă, era ca și cum s-ar fi intîlnit cu România însăși și cu toate grefele ei deodată. Regele și puterea lui, purtată și arătată în galoane ce urcau sus pe braț, îi înlesneau lui Urmatecu să înțeleagă și să vadă Statul, pe care îl credea făcut pentru el și pentru alții ca el. în alt fel, Urmatecu ar fi trebuit să facă un efort și poate tot n-ar fi înțeles și n-ar fi izbutit să vadă lămurit. Dar orieit ar fi fost de pregătit din experiența vieții, altfel făcută decît de coana Mița și Amelica, pentru întrevederea cu perechea regală, Iancu Urmatecu se simțea acum zguduit, luă măsurile acestea tainice, ascunse în adîncul sufletului său, zguduit din tot ce-și făgăduia în urcușul acesta spre rege și regalitate, din tot ce putea poate cîndva să-i crească o mai cuprinzătoare chiverniseală. Căci, cu tot entuziasmul său, Iancu Urmatecu nu fusese părăsit nici o clipă de un robust simț al realităților, care-i spunea că și regele e un om cu gînd de agonisită și că, după cîte a auzit, nu disprețuiește o afacere bună și încă pe un priceput om de afaceri.

Trecerea regelui și a reginei a fost scurtă. Au făcut cerc și au. strîns cîteva mîini. Apoi valul mulțimii a început să se miște, depărtând pe stăpînii palatului într-un loc împrejmuit de miniștri, pe unde nici Urmatecu, nici cucoanele nu îndrăzneau să treacă. Muzicile, după obișnuitul *Trăiască regele* la intrarea suveranilor, acum începură unele arii de dans. Ofițeri politicoși împărțeau carnetele de bal doamnelor și domnișoarelor, și cel dintîi răsună marele vals al lui Johann Strauss, *Dunărea albastră.* Perechile în vîrteje goleau mijlocul sălii. Doamnele mai ales se înșirau pe scaunele poleite și ușoare, îmbrăcate în

mătase vișinie, ce se întindeau nesfârșite pe laturile cuprinzătoarei încăperi. Balul începuse.

Coana Mița și Amelica, numai ochi, ședeau alături, cu sentimentul unei părăsiri, cînd, deodată, ofițerul care i-a dat brațul Amelicăi la sosire veni, se prezentă și ceru favoarea unui vals. Era poate singurul lucru de la școală pe care Amelica îl învățase cu patimă : să danseze. Și, într-adevăr, era ușoară și nu era lipsită de o anumită grație. Cu un bărbat însă nu dansase niciodată. Și nu i s-a părut nici mai ciudat, nici mai plăcut. De data aceasta a văzut încă o dată sala, în toate colțurile ei, i-a văzut pe toți cei care nu dansau, pe toți care stăteau de vorbă, din fuga învolburată a valsului. Cînd s-a reîntors, respira iute, cu buzele întredeschise, purtînd o oboseală plăcută în întreaga ființă. Coana Mița o privi cu drag și cu un zîmbet. Simțea că o bucurie de tinerețe începe să o prindă pe fiica ei. îi potrivi cîteva bucle, îi făcu vînt cu batista și, fericită, așteptă mai departe. In pauză se mai simțea parcă încă vibrarea muzicii tăcute și a veseliei aprinse. Mai' tîrziu începură și murmurele acelor nesfârșite convorbiri ce se leagă pretutindeni într-o mare sală de bal. Regele și regina s-au retras, lăsînd palatul acestor bucurii cuviincioase.

Și nu începuse încă bine o polcă, tot a lui Johann Strauss, pe compozițiile căruia dansa întreaga Europă, de la curți fastuoase pînă la petreceri populare, cînd același ofițer, cu un nume spus în pripă, că nici n-a fost bine înțeles de doamne, se înfățișă iarăși, de data aceasta însoțit de un tînăr mărunt, grăsuț, negricios, cu un păr des, crescut stufos pe tîmple, și o frunte scundă, cu o privire vioaie și cercetătoare, îmbrăcat într-un frac bine croit. Ofițerul, politicos, îl prezentă mamei și fiicei :

— îmi dați voie, doamnă... domnișoară... d-l procuror Hangiu ! spuse el și, înclinîndu-se, plecă.

Noul-venit sărută curtenitor mîinile și invită pe Amelica la dans. Perechea se pierdu în învălmășeala sălii.

Alexandru Hangiu era o podoabă a magistraturii. La treizeci de ani, puțin după întoarcerea de la Paris de la studii, ajunsese procuror, fiind foarte prețuit atît

pentru cunoştinţele sale, cît şi pentru cinstea şi integritatea sa. Fiu al unui profesor de la Focşani, el moştenise de la tatăl său, o dată cu o mică avere, ce-l punea la adăpost de toate nevoile, şi un simţ deosebit al datoriei, şi o meticuloasă conştiinţă, atît în meserie, cît şi în viaţă. Deşi tînăr, ducea o viaţă ordonată, poate puţin lipsită de entuziasm şi de fantezie, împărţită sever după un anumit program şi avînd regularitatea unei existenţe de pensionar. Putea fi văzut mereu la aceleaşi ore în aceleaşi locuri, plimbîndu-se singur sau în tovărăşia unor domni mai în vîrsta, pe care îi căuta. Lucra şi acasă : citea, nota, se informa. Era harnic şi pasionat de meseria lui. Iubea dreptul, credea în el, şi, uşor, îşi întindea şi asupra vieţii politice şi sociale judecăţi încheiate pe priveliştile din jurul său, după un anumit tipar al profesiunii şi după firea sa bănuitoare şi ambiţioasă. Purta, însă, cu aceeaşi uşurinţă şi unele idei preconcepute. De pildă, ura Bucureştii, cu o veche teamă şi neînţelegere de provincial, moştenite şi păstrate întregi, fără posibilitate sau gînd de revizuire. Se ferea să curroască oameni şi nu primea să intre decît foarte rar în cercuri bine cunoscute, de unde era sigur că a doua zi nimeni nu va veni să-i ceară ceva. Dansul şi-l îngăduia ca pe o obligaţie socială, fireşte, numai în anumite locuri şi cu anumite persoane. Nu i se cunoscuse niciodată o legătură sau o întîmplare cu o femeie. împodobit astfel cu toate prevederile şi toate virtuţile, nu se putea ca procurorul Hangiu să nu fie şi strîngător. După cum îşi împărţea viaţa, îşi împărţea şi banii, pe luni şi pe zile. Iar din economii, cu care se deprinsese de mult, călătorea. Era un obicei luat încă din timpul învăţăturii de lâ Paris. Atunci, oprindu-se în multe oraşe străine, l-â cunoscut, la Viena, pe Bubi Barbu prin cafenelele studenţeşti, pe cînd tînărul baron îşi făcea ucenicia teoriilor înaintate. Deşi erau complet deosebiţi ca fire, ei s-au împrietenit, Hangiu nedtspreţuind un titlu şi o trecere la noul său prieten. în ţară s-au mai întîlnit de cîteva ori, iar acum, în urmă, de cînd Bubi avea un fel de cămin al lui, unde cu plăcere poftea cîte un prieten, procurorul mergea cîteodată să-l vadă, ţinîndu-se însă într-o rece şi puţin cordială depărtare atît de Jurubiţa,

cît şi de Gună Licureanu, al cărui fel zvăpăiat de a fi risipitor, a cărui lipsă de greutate în vorbă şi, mai ales, a cărui lipsă de lecturi îl supărau.

La balul de la palat, Hangiu a stat şi a chibzuit îndelung alegerea dansatoarelor. Amelica i-a plăcut de la început, cu aerul ei încruntat, cu lipsa ei ***da*** veselie pentru vîrsta "pe care o arăta, cu seriozitatea şi stîngăcia mamei sale, ce părea mai mult severitate, văzută de departe, în puţinătatea gesturilor. Apoi a observat şi vizita pe care, în colţul lor, le-a făcut-o ministrul de justiţie. Şi, fireşte, cu toată integritatea lui, tînărul procuror nu dispreţuia o relaţie sigură. Pe Iancu nu-l cunoştea. L-a bănuit a fi tatăl şi soţul, dar îl credea cu totul altceva decît ceea ce era. Procurorul Hangiu acum se pornise tocmai la un dans, la care se cerea şi pricepere şi mai ales tinerească voie bună ; de aceeaj acest observator socotit greşise. Dansa greu, încurcînd paşii, călcîndu-şi de multe ori, pripit, dansatoarea. Neplăcerea pe care orice alt tînăr ar fi avut-o atunci, pe: el nu l-a tulburat. Vedea că nu ştie bine polca. Asta nu făcea nimic ! Dacă nu ştie, o să înveţe. Şi foarte atent, Hangiu era cu gîndul numai la picioare, căutînd să le potrivească după mersul muzicii. Au fost la început una din acele perechi triste şi stîngace, din care fiecare dansator urcă tocmai cînd celalt coboară. Cu încetul însă, şi mai ales prin silinţele şi mlădierile Amelicăi, au intrat în şuvoiul muzicii ca într-o apă, care i-a luat cu ea". De vorbit, au vorbit puţin. Tînărul a întrebat-o dacă e bucureşteancă, şi fata a răspuns da ; apoi, dacă a fost la Paris. Fata i-a răspuns că nu, dar că ar vrea să se ducă. Hangiu i-a mărturisit că, de cîte ori va putea, se va reîntoarce în acest oraş minunat! Apoi au tăcut, şi polca s-a isprăvit. La cadril, procurorul iarăşi a apărut. De data aceasta lucrurile au mers mult mai bine. Executa precis şi tăcut figurile, lăsînd să se vadă că pentru el e mai important să nu iasă din rînd decît să-i facă plăcere dansul. Cînd muzica a tăcut, el a condus-o pe Amelica la locul ei, s-a înclinat fără o vorbă, si balul s-a sfîrşit. Tîrziu, după ce şi-a petrecut toată vremea la bufet, Urmatecu a venit să-şi ia soţia şi fiica. La ieşirea de la palat, ninsoarea se schimbase în vifor.

Au străbătut cu greu pînă acasă, unde seara s-a încheiat totuşi cu o masă de noapte intimă, la care toţi povesteau despre cele văzute lui Mili, lui Mali, lui Schweickert. După ce a vorbit despre vinurile şi mîncările privite mai mult decît gustate, Urmatecu întrebă într-» doară :

— Cu cine ai dansat, Amelico *

Fata a răspuns iute, fără umbra de amintire păstrată pentru ea :

— Cu un procuror .'

— Cu un procuror ? făcu Iancu mirat. Cum 11 cheamă?

— Mi se pare Hangiu, din cîte am auzit j răspuns» pentru fată, mama ei.

— Hangiu !... Hangiu ! făcu Iancu de vreo cîteva ori. Nu-1 cunosc ! Trebuie să fie din băieţii ăştia tineri, veniţi de curînd.

Şi Urmatecu trecu mai departe, şi iarăşi vorbi despre rege, despre felul cum nu dă decît un deget, în treacăt, celor din jurul său. Schweickert ascultă îndelung. în cele din urmă, nemaiputîndu-se stăpîni, zise, puţin cam apăsat:

— împăratul nostru n-ar face asta, pentru că ne eunoaşte !

Urmatecu, jignit, se aprinse. Schweickert insistă şi Iancu se înflăcăra. Devotamentul lui era tînăr, ce e drept, dar un patriotism abia trezit şi o mîndrie făcuta din gîndul a tot ce ar mai avea de dobîndit şi din tot ce întilnise în ultimele zile — palat, miniştri, ofiţeri, decoraţii şi putere — îi dădeau o mulţumire şi o aprindere de român şi de bucureştean care nu îngăduiau nici o observaţie din gura unui străin mai ales !

O dată cu starea cea nouă, multe lucruri au trebuit sa se schimbe. Chipuri mai vechi şi obişnuite în casa lui Urmatecu, rude chiar, au început să vie din ce în ce mai rar. Mesele erau tot atît de bogate, la fel de întinse oricînd pentru musafiri, dar pentru alţii. Celor vechi Ii se şoptea cîteodată, dacă nu înţelegeau, că nu mai sînt locuri, că ei sînt de-ai casei şi că sînt bineveniţi, dar în alte zile. Cei de-acum erau magistraţi, bancheri, avocaţi şi cîteodată cîţiva parlamentari. Vechile slugi s-au schimbat si ele, ca si felul de a senă. Servitoarele

nu mai umblau în papuci şi legate la cap, ci- in rochii negre, cu şorţuri albe; coana Miţa nu mai împărţea mîncarea la toată lumea, ci se servea fiecare pe rînd, Iar cafeaua nu se mai bea printre firimiturile de pîine şi furculiţele uitate pe masă, cu sosuri sleite în dinţi, ci se lua în odaia turcească, mobilată cu divane joase, cu covoare, cu mese scumpe bătute cu fildeş, unde străjuiau prin colţuri narghilele înalte, cu şleaul încolăcit de-a lungul gîtului. Schimbarea aceasta, în cîteva săptămîni numai, **o** adusese mamzel Helene, de care s-a simţit mare nevoie încă din primele zile. Mamzel Helene era franţuzoaică, purtată cu cîţiva ani în urmă pînă la Bucureşti de toanele zburdalnice ale inimii. Unul din nenumăraţii români care au învăţat în tinereţea lor la Paris să deosebească un tablou de un altul, să asculte o muzică, să citească o carte şi să iubească o femeie si care, după întoarcerea în ţară, trebuia să le uite pe toate pentru a se face om serios, păstrînd numai **o** meserie care îi îngreunează tot mai mult trupul şi mintea, a prelungit cu o îndrăzneală mai mare decît a celorlalţi tovarăşi de străinătate visul său inutil şi a luat-o cu el pe mamzel Helene. Fireşte că, odată aci, femeia n-a mai putut să lupte cu părinţii băiatului, cu grija multor hectare din Oltenia şi cu fata unor vecini de moşie, care era hotărîtă să ajungă nevastă pentru că avea parale şi n-avea trecut. Şi mamzel Helene ***k*** rămas în ţară să dea lecţii de limba franceză, mai întîi la cîte un pension, apoi prin familii. De la nişte noi prieteni, funcţionari la Curtea de Conturi, Urmatecu a aflat de ea. Şi s-a gîndit că, oricum franţuzoaica asta trebuie să ştie mai multe decît coana Miţa în tîlcul şi rînduiala mai subţire a casei şi că nu e rău să **o** ia la ei, Amelica avînd cu cine să mai vorbească franţuzeşte, mai cu seamă acum, în preajma măritişului. Iubirea care a tulburat-o pe mamzel Helene i-a sfărîmat viaţa foarte devreme, să fi avut douăzeci de ani, astfel că acum, femeie nici măcar de treizeci, îşi purta o tinereţe în plinul ei. Era una din acele femei care dogoresc de cum le întîlneşti; te loveşte din întreaga lor fiinţă **o** căldură ca dintr-o gură de cuptor. înaltă, bine făcută, blondă, cu o gură cărnoasă şi ochii verzi, umbriţi de

gene dese şi negre, cu un sîn bogat, cu mîinile albe şi degetele subţiri, cu un picior mic, frumos îmbrăcată şi cu gust, ea avea o înfăţişare elegantă şi ispititoare. Vorbea o românească destul de limpede, cu un puternic accent, şi era de o mare blîndeţe şi sfiiciune. Cu Amelica nu izbutise să se împrietenească, dar nici nu se certa. Era răsplătită numai cu tăceri sau repetări înciudate de cuvinte de cîte ori o corecta într-o pronunţare greşită, sau în construcţia unei fraze. Urmatecu, pentru a acoperi cît mai bine ispita şi pofta pe care i le aducea femeia aceasta cuminte, se silea să se poarte politicos şi cu nepăsare. Ceea ce nu-l împiedica să o privească lung şi stăruitor cînd trecea prin casă şi să-i ceară prea multe şi prea dese servicii, pe care femeia i le făcea cu graţie, cu bucurie şi cu acel *„oui, monsieur"*, care îi plăcea lui Iancu atît de mult. De vreme ce multe şi importante împrejurări i-au ţinut la Bucureşti în iarna aceasta, fără să aibă vremea să se abată pe la conacul de la Bălăşoieni de cînd au cumpărat moşia, deşi vremea nu era prielnică, au hotărît totuşi să plece la ţară. Un dezgheţ timpuriu desfundase şoselele, care nu mai erau de sanie şi doar cu greu de trăsură. Drumul nefiind însă prea lung, au rămas la hotărârea lor. In două trăsuri trebuiau să meargă Iancu, soţia şi fiica lui, mamzel Helene şi Păuna, pe care coana Miţa, cu consimţămîntul lui Iancu, a luat-o de la domniţă. Plănuia să o lase femeie de în-.credere la conac, şi deocamdată, pînă la vremea muncilor, un fel de administratoare a curţii.

Au ieşit din Bucureşti spre Ciorogîrla. Şanţurile erau pline încă de zăpadă murdară, iar şoseaua, acoperită cu noroi pînă la scara trăsurii. Pe cîmp, omătul întins se rupea în pete de pămînt negru şi mustos. Cerul era trist acoperit cu un nour, mai negru înspre răsărit, ca un fum. Ciorile, puzderii, croncăneau şi cereau zăpadă, întîrziind îndrăzneţe pînă sub pasul cailor. Satele erau închise ; oamenii, puţini. Cînd au fost să treacă Argeşul, s-au oprit. In lunca rîului bătea un vînt ascuţit, lovind sălciile uscate în crengile lor. Podul nesigur era şubred şi au trebuit să coboare vizitii să ia caii de căpestre. O dată trecută apa, drumul se netezea. Şi după o vale

şi o cotitură prin sat, au urcat drept pe un dîmb, pe creasta căruia se afla conacul. în faţa porţilor au trebuit să dea gură mare, să vină logofătul. Dulăii curţii s-au trezit şi ei. Zvonul s-a dus în sat, din casă în casă, ba purtat de cei ce se găseau la curte, ba de oamenii întîlniţi pe drum şi care cu greu îşi scoteau căciula.

— A venit boierul ăl nou ! năvăli cu gura plină la ai ei Sultănica, o fată subţirică şi sprintenă.

— A venit, veni-i-ar numele şi ăstuia ! că n-o să ne ia de la umbră să ne pună la soare... îi răspunse un glas gros şi amarnic.

Era taică-său, Voicu Strapalea, care bolea pe cuptor de ani de zile, cu şalele rupte în bătăi. Cu trei-patru ani în urmă se răsculase şi el şi l-au răpus. Acum zăcea, şi toată nădejdea lui scapără în ochii aprinşi cu care îşi urmărea fiul la treburi şi la vorbă, pe Manea, un flăcăiandru. Şi în sat mai erau şi alţii ca el. Urmatecu mai fusese de vreo cîteva ori la Bălăşoieni, pe vremea cînd moşia era încă a baronului. Pe oameni însă nu-i ştia şi nici nu-l mîna vreun imbold înspre ei. Casa şi bunurile îl atrăgeau acum. Cunoştea din încăperi numai prima odaie pe stîngă, unde avea administraţia. In restul casei, nu intrase niciodată. Şi ceea ce n-a făcut atunci făcea acum, cu greutate şi importanţă, ca stăpîn, întovărăşit de întreaga familie.

Conacul era foarte vechi, dar bine clădit. în grosimea zidurilor, un om în toată firea putea sta bine pe pervazul ferestrelor. Odăi mari, cu un miros greu şi stătut de mucegai şi de praf, se deschideau una din cealaltă. De jur împrejurul casei era o livadă de pruni, acum îngheţată şi acoperită încă de zăpadă. Din fund, de la cele cinci ferestre zăbrelite ale sufrageriei încăpătoare, ochiul fugea în vale, peste butuci de vie îngropată, pînă la heleşteul acoperit în mohoreala aceasta de ianuarie cu o faţă de plumb. Lucruri bune şi de preţ îmbătrâneau pretutindeni, uitate în casa aceasta închisă şi neumblată. Demult, conaculde la Bălăşoieni fusese locul începutului de dragoste dintre conu Barbu şi domniţă, după ce s-au întîlnit si s-au întors împreună de la Viena. O vară întreagă'îndrăgostiţii de atunci au petrecut-o aci. Şi se mai vorbea încă şi acum, printre bătrânele curţii, de

luntrea domniţei, pe care i-o făcuse iubitul ei. Li se păruse ţăranilor **o** minune, de vreme ce n-au uitat-o. După treizeci de ani, noii vizitatori au mai putut-**o** vedea fotografiată de baron şi spînzurată în iatacul de odinioară al prinţesei Natalia. Era **o** barcă pescărească, lungă şi foarte lată, ca un bac, pe care un fel de cort înalt, făcut din mătăsuri învoalte, îmbia la dragoste şi la odihnă, în linişte din mijlocul apelor, unde luntrea putea fi legată. Pe tot cuprinsul ei, lăzi mari, împodobite, purtau flori şi trandafiri. Tot ceea ce trebuia pentru **o** viaţă tihnită de cîteva zile se afla pe această luntre ciudată, din care acum nu mai rămăsese nici urmă. Părăsită, ca întreaga moşie, dealtfel, putrezise cu încetul şi **o** înghiţise heleşteul. Se vedea, după lucrurile din odaia domniţei mai ales, că moşia n-a fost uitată din oboseală sau din deprinderi ce se desfăceau, ci a fost părăsită deodată. S-a întîmplat ceva, de bună seamă, care, prin lucruri, a tăiat timpul şi l-a ţinut în loc. Poate o mare, poate cea dintîi scenă de gelozie a baronului !

în sertarele mobilelor de nuc greu, în care acum scotoceau cu degete grăbite Amelica şi mamzel Helene, se mai găseau ace de păr ruginite, trezite sticle de parfum, funde, bucle, foarfece fine, şi rîncede cutii de dresuri decolorate, lăsate de o femeie care într-**o** bună zi a plecat să se reîntoarcă şi nu s-a mai întors. Tinerele femei căutau cu pasiune. Chiar Amelica era cuprinsă de **o** curiozitate şi o aprindere neobişnuite. De cum au intrat şi au dat la o parte perdelele grele, reînviind apele oglinzilor, aburite de praf şi de ani, ele au simţit viaţa aceasta de dragoste împietrită aci. Mamzel Helene descoperea neîncetat alte noutăţi.

— *Tiens! Voilă, mademoiselle!* se minuna ea la fiecare lucru.

Şi erau şi foarte mult cărţi. Poeţi mai ales ; francezi şi germani. *Meditaţiile* lui Lamartine se găseau însemnate în multe locuri cu acul sau cu unghia, pe hîrtia ruptă aproape, iar între filele volumului, două traduceri, în româneşte, din *Le lac,* de mîna domniţei. Una era **o** copie după Eliade Răduleseu. Cealaltă, **o** trudă personală. Pe fila îngălbenită, scrisă ascuţit şi înalt de aceeaşi **rnînă** care mai tîrziu avea să trimită multe bileţele cu

neîncetate cereri, poezia purta într-un colţ un fel de închinare : ,,Barbule, pentru tine am încercat! Natalia. Iulie, 1864." Scuza aceasta sfioasă şi delicată, alături de poezia care sigur îi era cea mai dragă, o înfăţişa pe domniţă aşa cum era şi acum şi cum rămăsese din marele său an de fericire, aci, în casa înstrăinată, cu sufletul ei cu tot.

Celelalte camere se păstrau la fel, cu puşti şi săbii atîrnate pe pereţi, în fosta camera a lui conu Barbu ; cu dulapurile din sufragerie înţesate de farfurii şi de pahare, numai bune de întrebuinţat ; cu pod vechi din birne groase de stejar, în care mai erau lăzi înalte pline de lucruri uitate chiar de o spiţă mai veche decît a lui conu Barbu. Era acolo încă un amestec zdrenţuit de antereie, de işlice, de meşi şi de hamuri uşoare, de şei din piele de căprioară, de tacîmuri, şi de scris, şi de purtat la brîu, cu loc pentru cerneală de boz şi penele de gîscă ; de cobze sparte, cu corzi plesnite, de marame şi de scurteici. Sigur că nu mai era nici o minte de om să-şi mai fi adus aminte de ele...

Noaptea de iarnă se lăsa iute şi vînătă peste conacul de la Bălăşoieni, unde, după atîţia ani, se aprindeau iarăşi luminile. Coşuri de coceni aduceau un miros de patul în jurul sobelor, în care flăcările se luptau cu un frig înţelenit. Odăile mari, de multă vreme nelocuite, se încălzeau cu greu. Pînă la cină, coana Miţa cercetase şi rînduise toate colţurile, dindu-le în primirea Păunii. Argaţii tăcuţi şi femeile de la păsări şi de la putineie ascultau şi priveau, fără mirare, fără părere de rău şi fără bucurie, cu o mînă pe burtă şi alta proptită în cot şi cu palma pe gură. Numai din cînd în cînd cîte una, obidită de cine ştie ce durere de acasă, afurisea mormăit şi trecutul cu oamenii lui, şi viitorul cu ăştia de acum, care mai buni nu erau şi nu se uitau la ele şi nu le întrebau mai mult decît pe laviţe şi pe scaune.

Urmatecu se închisese cu logofătul, să vadă ultimele socoteli. Era vesel. Golise singur înainte de masă o sticlă de vin.

Noii stăpîni au cinat cu ceea ce s-a găsit prin orătăniile curţii si în beciul administraţiei. Au stat sub o

lampă mare, aprinsă tîrziu. Toţi mîncau tăcuţi, fiecare furat în felul său de casa aceasta ! Din politeţe, dar şi din nevoie de a întovărăşi cu vorbe o privire făţişă, Urmatecu prins pînă atunci de mîinile albe ale lui mamzel Helene, îi spuse :

— Iţi place aici, la noi, madmoazel ?

Femeia răspunse iute, cu un zîmbet care să ierte neatenţia ei, căci venea de foarte departe :

— E foarte frumos, foarte frumos... romantic !

— Ei vezi ? aşa ! adăugă Iancu. Dacă-ţi place atît de mult, n-ai decît să vii mai des !

Şi o privi drept în ochi, cu înţeles, şi apoi îi turnă un vin gălbui şi parfumat, sfătuind-o să-l bea curat, pentru ca să-i simtă aroma. Apoi începu să-i povestească ce are de gînd să facă din moşia asta înainte de a o da de zestre Amelicăi. Hotărîrea lui astfel mărturisită a încîntat iarăşi pe fiică şi soţie, adormind orice bănuieli. Tot ceea ce ar mai îi putut să pară curios, de-acum încolo cele două femei n-au mai vrut să vadă şi mai ales să răstălmăcească, dînd totul pe seama firii cu toane a lui Iancu. La adăpostul acestui vicleşug, la o masă ce se prelungea şi de la care coana Miţa se ridica adeseori după cîte o rînduială, iar Amelica fugise iar, cu o indiscreţie ce creştea în plăcerile ei nouă, să caute mai departe prin sertare, Urmatecu vorbea numai pentru mamzel Helene. Nu se ferise, în împletirea cuvintelor, să-i spună în cele din urmă că-i cunoaşte întreaga poveste de dragoste. Nu uitase să-şi mărturisească gîndul despre fostul iubit al femeii, pe care îl cunoştea, de asemeni, şi acum ocolea, mereu cu aceleaşi propuneri, cu aceleaşi vorbe, un singur fapt, stăruind, aproape rugîndu-se : să rămînă cît mai mult la ei ! Vorbea de veselia casei, de strălucirea lucrurilor, de mersul plăcut al vremii de la venirea ei. Era adevărat că femeia asta, făcută să-i aţîţe poftele, aducea cu ea în acelaşi timp şi o eleganţă de cucoană adevărată, după care Iancu rîvnea de atîta timp. Se nimerise ca acum, la vîrsta la care poftele i s-au încărcat şi de gusturi ce-au luat cu ele pe drum, din zile trăite, şi alte subţirimi, mamzel Helene să corespundă în totul năzuinţelor, plăcerilor şi mîndriilor lui Iancu Urmatecu. O dată cu ispita aceasta, intrase în el

—- lucru nemaiîntîmplat — aproape şi un fel de dragoste, aşa şi-o lămurea singur, adică un fel de gînd ce-î mulţumea dinainte nu numai în întîmplările întrevăzute cu franţuzoaica asta plină şi frumoasă, ci şi în prietenia, mîngîierea şi ceasurile lungi şi tihnite petrecute în tovărăşia ei. Şi această dorinţă venea la Iancu cu o nerăbdare ce ar fi putut să-l împingă înspre multe greşeli şi mai ales cu o dărnicie de care nu s-ar fi crezut niciodată în stare. Din cuvintele lui calde, acum se oprise o clipă şi privea în jurul său, căutînd pretutindeni, în casa pe care nu o cunoştea încă, ceva ce-ar putea dărui lui mamzel Helene. Simţea această nevoie ! Era încurcat, nu vedea bine şi tot ce îi sta împrejur nu se lega în nici un fel nici cu dorinţa lui, nici cu posibilitatea unui dar, care să însemne tocmai cît trebuia. De aceea, omul, ca şi cum ar fi întrerupt pentru o clipă o poveste între doi prieteni, îndrăzni să acopere şi să mîngîie prelung mîna femeii, întinsă, în bătaia luminii, pe masă. Mamzel Helene era furată şi ea de gînduri, cu capul plecat, ascultînd poate aci, poate mai departe. Apoi Iancu s-a ridicat greoi, după ce au rămas numai ei doi în încăpere, şi s^a îndreptat înspre bufetul adînc de nuc, unde, din mulţimea sticlăriilor vechi, a găsit, în cele din urmă, umbînd cu stîngăcie, un şir de pahare mari, potire aproape, aşa cum nu se mai vedeau şi cum nu se mai făceau. Erau atît de mari, încît ar fi putut sluji pentru flori. Erau frumos împodobite, pe cleştarul masiv şi curat, de vîrteje şi desene scrise într-o pulbere albă şi zgrunţuroasă, ca un nisip ; iar piciorul şi buza, încercuite de o poleială, din care un aur bun şi curat strălucea. Ape trandafirii, în lumina lămpii, dădeau gingăşii de piersică sticlei şlefuite şi grele. Iancu luă un pahar din rîndul cel mai ascuns, îl şterse, îl clăti, apoi, turnînd pînă la jumătate vin, îl dădu lui mamzel Helene, să închine. Ridică şi el paharul său.

— Bine ai venit la noi, domnişoară ! zise. Păstrează-l şi să-ţi fie cu noroc 1

Mamzel Helene zîmbi, mulţumi şi bău. Apoi rămase pe gînduri mîngîind în palme cleştarul acesta rotund, pe faţa căruia îşi plimba degetele distrase.

Nepăsarea şi lipsa din cameră a soţiei şi a fiicei sale li dăduseră lui Iancu prilejul acestei simple dar mari bucurii..

O singură fiinţă însă nu-l scăpase o clipă din ochi t Păuna.

încă de la sosire, Păuna văzuse privirile stăruitoare ale lui Urmatecu, ascultase rugăminţile lui de fiecare pas şi a stat pe cit a putut pe lîngă omul ce părea îndrăgostit şi cerea fel de fel de lucruri pentru ca să ascundă tot ce ar fi vrut să ceară,, să facă şi să spună. După ce a servit la masă, Păuna a stăruit prin sufragerie. Iancu nici n-a luat-o în seamă. Apoi, deodată, a dispărut. Urmatecu şi mamzel Helene tocmai sorbiseră ultimul strop şi, cu' paharele ridicate, simţeau în jurul lor ea o învăluire caldă, adusă de vin şi de privirile stăruitoare, cînd fără să spună o vorbă, coana Miţa a intrat în odaie. Ea s-a dus drept la bufetul încă deschis, făcîndu-se a căuta. Apoi se întoarse şi spuse fără nici o tremurare în glas :

— S-a pierdut un pahar, Iancule ! Adineauri le-am numărat!

Mamzel Helene roşi şi puse paharul pe masă. Urmatecu s-a încruntat şi a răspuns hotărît :

— Ştiu ! L-am dăruit eu domnişoarei, de bună venire!

Coana Miţa o măsură cu privirea de cîteva ori pe femeie, strînse din buze şi adăugă :

— Bine, dacă l-ai dat dumneata ! Că de vor începe aşa să piară lucrurile din casa asta, în care de-abia am intrat, nu mai rămînem cu nimic !

Şi ieşi. După ea, se făcu nevăzută din prag şi Păuna, răsărită' acolo ca prin minune. De bună seamă, îşi minţise, cine ştie în ce fel, stăpîna.

Mamzel Helene, fără să spună un cuvînt, împinse paharul pe faţa de masă înspre Iancu, în semn că nu-l mai poate primi. Şi ochii i se umplură de lacrimi. Omul se făcu roş de mînie, apoi o rugă frumos :

— Ia-l! Te rog mult să-l iei ! Nu mă cunoşti încă ! In casa asta nu se face decît ce vreau eu.

Şi punîndu-i-l în mînă cu de-a sila, plecă, scuturînd uşa, ca o furtună.

A doua zi de dimineaţă, coana Miţa a spus. că, isprăvind cu tot ce avea de lucru, au prins-o grijile de casa de la Bucureşti, lăsată pe mîinile slugilor. De cu noaptea începuse iarăşi să viscolească : la început a bătut şi un crivăţ puternic. Apoi a nins liniştit. Zăpada creştea, şi toate drumurile se acopereau. Iancu trebuia să mai rămînă cel puţin încă o zi la moşie. De aceea, de îndată după prînz, cucoanele au plecat, cu caii cei buni. Deşi mai era loc în fundul trăsurii şi deşi ningea des, chiar pe sub coşul lăsat, coana Miţa n-a primit-o pe mamzel Helene să stea lîngă ea şi Amelica. înghesuită de coşuri, de damigene şi de pachete, femeia a trebuit să ia Ioc pe scăunel. Şi s-au dus, şi Păuna a rămas stăpînă la conac. Pînă la masa de seară nu l-a mai întîlnit pe Iancu şi nici n-a vrut să-l mai vadă. Au cinat în doi, în iatacul mai cald, Ia gura sobei. Urmatecu mînca tăcut şi grăbit. Păuna se răsfăţa. în cele din urmă, ea căută să treacă lîngă el, şoptind ;

— Nu-mi spui nimic ? '

Omul se feri. Femeia insistă. Urmatecu, scuturînd brusc umerii, răspunse :

— Dă la masă ce mai ai, deretică şi fă-mi patul că d-aia te-am adus !

Păuna abia putu să lege, nedumerită, aproape rugătoare :

— Iancule !

Drept răspuns, el întinse piciorul şi-l aşeză greu pe genunchii ei.

— Trage-mi cizmele, c-am să mă culc ! şi începu să mişte nervos vîrful plin de noroi al cizmelor lui roşii» din piele groasă şi unsă.

Păuna îi aruncă mînioasă şi cu seîrbă piciorul, care căzu ca un butuc pe podea. Apoi, ridicîndu-se, spuse iute :

— Iţi baţi joc de mine ? Ruşine să-ţi fie! Da' eu nu sînt bleaga ca nevastă-ta, asta s-o ştii!

Iancu se ridică şi el cu greu. Aruncîndu-şi şervetul pe masă, zise răspicat şi tare :

— Ei, femeie ! Bagă-ţi minţile-n cap cu cine vorbeşti!

— Cu un porc ! urlă femeia şi se trase cîţiva paşi înapoi.

Urmatecu ridică mîna, să dea. Se stăpîni însă şi îşi vărsă focul scrîşnind din dinţi şi scuipînd o înjurătură. Respiră adînc şi-şi aprinse o ţigară. O linişte se făcu. Păuna, văzînd că nimic din ce ar fi crezut nu se întâmplă, începu iarăşi :

— Faci pe grozavu acu, după ce te-ai văzut boier şi tu, aici, la moşie ! Că nu se dumireau nici ţăranii, şi m-au întrebat ziua întreagă dacă e adevărat că e moşia ta. Se mirau şi ei, că doar pînă mai ieri te ştiau alergînd pentru stăpîn-tu ! Şi ştii ce le-am spus ? (Eu, asta, care-ţi vorbeşte acum!) Le-am spus : „E deştept foc, mă băieţi, conu Iancu, de l-a rămas într-o treabă de-a lor şi pe boieru ăl mare şi i-a luat moşia". Cum m-ai adus, am şi început să te laud ! Şi slavă Domnului, numai eu ştiu cît am ascultat pe la uşi, cît am iscodit slugile, cît am tras cu ochiul pe după perdele şi cîte tălpi am tocit alergînd zi şi noapte să-ţi aduc de veste ce se mai petrece prin pofta domniţei şi în mintea bătrînului. Am pigulit pentru tine toate firimiturile, şi cînd ţi le dădeam, le şi vedeam cum se leagă şi cum îţi folosesc, că Păuna multe cusururi o fi avînd, dar proastă nu e! Aşa că, boierule, dacă nu ţi-e cu supărare, moşia astă aj agonisit-o şi cu ajutorul meu, ca şi cu multe alte vicleşuguri. Că treabă curată n-a fost! Şi acum vrei să faci din fiica ta domnişoară şi să i-o dai de zestre ! Halal de domnişoară şi halal de boier !

Urmatecu se hotărîse să nu răspundă. De mult îl îngrijea agerimea Păunei. Şi în ultimul timp aproape că se caise de vreo cîteva ori că a pus-o chiar el acolo de unde multe vedea şi nu cu puţine putea să-l aibă la mînă. Astfel că în clipa în care coana Miţa s-a gîndit la Păuna să o mute la conac, femeie de încredere, Iancu a fost bun bucuros să o îndepărteze, scăpînd de ea de două ori : şi ca iscoadă primejdioasă, şi ca ibovnică ce începuse să-l obosească prin libertăţile pe care şi le lua. Urmatecu se trînti deci pe patul din care mai ieşea un miros de lînă veche şi de praf. îşi puse mîna sub căpătîi, închise ochii şi se prefăcu că doarme. în realitate, voia să o lase pe Păuna să vorbească orice şi oricît, căutînd în felul acesta să afle ce ştie. Şi fără să-şi mărturisească, era în întîmplarea asta Şi una din bucuriile de totdeauna

ale lui Iancu, să vadă pe o femeie cum se frămînta pentru el, cum îl înjură de ciudă, cum nu poate să-i facă nimic, cum tot el rămîne cel mai tare, şi de toate să se veselească şi să petreacă. Păuna îl simţea că nu doarme şi că o ascultă. La început, cînd omul a ridicat mîna să o lovească, i se făcuse frică. Acum însă nu numai că i se păru că va putea să-i spună ce avea pe suflet, dar că, încercînd să-l facă pe Iancu să îndure o scenă mare de ocări, cu vremea ea va izbuti să-i treacă înainte, cerîndu-i şi obişnuindu-l cu ascultarea. Şi a încercat toate feţele sîcîielii.; la început a crezut că, lovit în cinstea lui, Urmatecu are să sară în sus. Şi nu s-a întîmplat nimic. A început apoi cu spoiala asta nouă, boierească, pe care Iancu vrea să şi-o ia şi la care ţinea, şi omul nu s-a supărat. Era aproape sigură, după cum ştia că îi e dragă fata, că vorbind-o de rău pe Amelica, tatăl ei se va mînia cumplit. Şi Iancu a tăcut şi s-a trîntit pe pat, prefăcîndu-se că doarme ! Sau era biruit, sau nu era destul, şi-a dat cu gîndul Păuna. Şi urmărindu-şi răzbunarea din gelozia ce o împinsese la atîtea de cînd sosise la Bălăşoieni, şi încercînd şi un început de stăpînire asupra lui Iancu, femeia nu se opri. Mai aminti, de pildă, de moartea lui Dorodan. îi povesti clevetirile slugilor şi ale multor din afară. îi spuse celui pornit să o asculte să nu creadă că lumea s-a liniştit cu bănuiala dacă l-a văzut la cimitir cu baronul şi dacă a vrut să [se] înţeleagă că el a încercat, într-un fel sau altul, să pedepsească un cîine. Dimpotrivă, toţi cred şi acum că toate n-au fost decît chibzuite fapte şi socoteli, pentru ca să acopere adevărul. Unii spun chiar, zicea ea, că Urmatecu ştia qî o să vină Dorodan şi că, plecînd de acasă, s-a întors, fără să-l vadă nimeni, şi i-a dat drumul din lanţ dulăului. Alţii, continua Păuna, povesteau cum l-au-văzut chiar ei pe Urmatecu umblindu-i prin buzunare şi luîndu-i banii lui Dorodan cînd l-au găsit fără cunoştinţă şi sfîşiat de cîine ; în sfîrşit, credeau cîţiva că dacă se va putea dovedi cu bătrîna damblagioaică de la fereastră, coana Tinca, faptul aproape sigur că Iancu s-a întors şi a dat drumul cîinelui, Urmatecu ar putea fi tîrît în faţa judecăţii şi că s-ar putea chiar alege cu cîţiva ani de ocnă ! Pe toate acestea Păuna le spunea iute, plim-

bîndu-se prin casă, oprindu-se numai între o clevetire şi alta, căutînd parcă o lămurire şi o putere în ele, încît aproape că făcea impresia că e mai multă născocire decît lucru auzit. Urmatecu stătea liniştit, cu ochii închişi. Numai la ultimele presupuneri ale lumii şi ale Păunii, după bucuria din glas cu care le aducea, el începu a clătina iar iute şi nervos din vîrful cizmei, lovind lemnul din bătaia aceasta. Păuna auzea şi zîmbea, bucurîndu-se prin colţuri, simţind că se apropie ceea ce a dorit. Dar nici acuzările acestea de omor cu precugetare nu l-au ridicat pe Urmatecu din prefăcuta lui linişte, cu atît mai mult cu cît el vedea limpede că Păuna începuse să-i dorească, iar nu să-i vestească nenorocirile din zvonul lumii. E adevărat că la început toate ticăloşiile astea l-au ros : şi hoţia, şi omorul, şi batjocura lui şi a fetei, mai ales. Dacă' ar fi fost să se oprească la ele şi să creadă pe Păuna, ca odinioară cînd iscodea pentru el, s-ar fi mîniat şi poate chiar s-ar fi înfricoşat. Simţea însă că, orice ar spune femeia, erau numai vorbe fără greutate, născociri ale inimii ei otrăvite. Ceea ce era adevărat acum, singurul lucru de seamă, era îneiudarea neputincioasă a răutăţii şi a geloziei, şi asta îi făcea o mare plăcere lui Urmatecu. Astfel, gîndind, se potolise* ba se şi bucura. Şi după ce a lăsat-o cîtva timp pe femeie să se zbată cu verzi şi uscate, văzînd că oboseşte şi că nu mai are ce găsi, se hotărî chiar el să ţină mai departe focul aprins. Pentru ruşinea şi încurcătura făcute de Păuna în întîmplarea cu paharul, Iancu o socoti destul de pedepsită. Adevărata lui mînie căzu, şi acum vroi să o joace el pe ea, că e mai tare şi mai şiret. De aceea, prefăcîndu-se că se întinde şi cască, deschise ochii ca într-o altă odaie, cu o altă femeie, ca şi cum nimic nu s-ar fi petrecut.

— Trăsei un pui de somn! Tare eram obosit î zise el şi se ridică între perinele vechi şi zdrenţuite ? Tu ce-ai făcut în vremea asta ? Ai mai dereticat pe-aici ? Aaa ? O mai fi ningînd afară ?

Păuna îl privi lung şi rămase nelămurită.

— Mi-e grijă de cum or fi ajuns la Bucureşti cucoanele ! mai adăugă el şi îşi aprinse o ţigară.

Femeia stătea lîngă masa nedereticată, clipind mereu, voind parcă să vadă mai bine. Nu simţea că, încetul cu încetul, cădea ea în cursa întinsă de Urmatecu.

— Că drumurile sînt numai hirtoape şi trăsura era tare încărcată .' mai adăugă el. Dintr-un nimic, şi ai şi scăpat în zăpadă !

Astfel ajutată, acum şi Păuna se apropia de gîndurile vicleniei lui Iancu. De aceea, ea spuse cu o nouă aprindere :

— Din fundul trăsurii nu cade nimeni !

— Din fund nu, dar de pe scăunel? !... Ai ? şi Iancu se ridică şi se îndreptă spre fereastră, ca şi cum' n-ar fi spus nimic.

După un atît de mare ocol şi prefaceri, erau iarăşi ajunşi de unde au pornit, totuşi cu deosebiri. Iancu, acum sigur de el, se juca numai, iar femeia, silită să părăsească toate celelalte minciuni şi închipuiri, trebuia să intre în chiar necazul ei, de care s-a ferit, să-i ţină piept omului, mult mai tare decît ea.

O tăcere scurtă se făcu. Apoi Urmatecu, privind pe fereastră, zise ca pentru el:

— Subţire fată, madmoazela asta ! Şi învăţată, şi pricepută, şi politicoasă, că de frumoasă nici nu mai e vorbă ! îmi place, ce să zic, şi se întoarse iute, să o vadă pe Păuna.

Aceasta începuse să-şi facă de lucru strîngînd masa. Se ferea să-1 privească.

— Şi nici la ochiade nu e oarbă ! continuă, mîngîindu-şi încet mustaţa. Ca dacă nici eu nu m-oi pricepe la aşa ceva, nici dracu nu mai ştie ce e aia ! Am cîntărit-o dintr-o privire ! Se lasă greu, dar se lasă ! Şi îi rîd ochii în cap, şi trebuie să aibă o gură dulce, ca mura...

— Pentru cine o fi ! răspunse femeia cu un glas ce nu avea nici mînie, nici răutate în el.

Păuna se silea să şi-1 ţină astfel, ca într-o convorbire obişnuită între doi bărbaţi, nevrînd să-şi dea pe faţă îneiudarea, aşa după cum simţise că încerca să o silească Iancu.

— Ba pentru cine s-o nimeri. Şi departe nu-s ! adăugă omul, freeîndu-şi mîinile.

— Oleo ! făcu Păuna, pufnind de rîs.

Deşi era pregătit pentru toate, la batjocura asta Urmatecu se aştepta mai puţin ca la orice. Simţi ca o umbră ce se lăsă în adînc peste voia lui bună. Deodată îl supără ceva tulbure. Şi în loc să treacă şi să n-o ia în seamă, se opri. Tăcu cîtva timp şi apoi întrebă :

— Adică cum vine asta ?

— Iacă, bine ! răspunse femeia, robotind fără să se uite la el.

Avea însă un zîmbet uşor în colţul gurii, care însemna că, după o clipă de nesiguranţă, Păuna îşi dădea seama că găsise iarăşi calea cea bună.

Iancu, mînat de ceva din adîncul său, întîrzia şi se împotmolea. Se apropie şi, luînd-o de braţ, o sili să-1 privească în faţă.

Femeia întoarse capul.

— Ia să nu mă iei pe mine aşa ! Spune iute ce-ai vrut să zici ! insistă el, nerăbdător.

Se prinsese. Erau toate semnele că tot în mîna Păunei stă jocul.

— De, era să-mi scape şi mie o vorbă, da' bine că nu mi-a scăpat ! se feri ea, desfăcîndu-se din strînsoare şi alergînd cu rîs zgomotos tocmai în capătul celalt al odăii.

— Ce vorbă ?

— Nu de dragoste, ci mai degrabă de pe urma dragostei, răspunse femeia.

— Cu mine ? se grăbi el să greşească.

•— Ba cu tata ! Că de cînd te-am întîlnit, numai ibovnici am avut!

Cuvintele astea Păuna le-a spus serios şi cu amărăciune.

Iancu le-a prins înţelesul. Şi din ele bănuia că ceea ce Păuna nu vrea să-i spună e uri lucru mare, la care nu se gîndise niciodată.

îndoiala aceasta îi făcea şi mai rău şi nu-i dădea linişte. Totuşi, mărturisirea de femeie cinstită, făcută la necaz, îl mulţumi oarecum, şi parcă îi aducea iar puţină încredere în el. Şi nevrînd să se dea bătut, îşi luă iar mîndria lui de bărbat şi încercă să vorbească de succesele sale cu siguranţă :

— Ehei ! Multe ca madmoazela am dat eu peste cap, fetiţo ! încă una la rînd, că aşa e bărbatul ! zise el cu ifos şi cu grijă să ascundă sub cuvinte lăudăroase nelămurita emoţie simţită cînd se gîndea la mamzel Helene.

— Sărăcuţa de ea ! Că-i fată tînără şi frumoasă! adăugă otrăvit Păuna, şi aşteptă.

Iancu n-a înţeles şi nu şi-a găsit răspunsul. Nesiguranţa din el a lăsat să treacă vremea şi tăcerea, pe care femeia le rupse spunînd :

— Că eşti urît şi greoi, asta n-ar fi mare lucru! Dar te mai ştiu eu cum eşti, că la d-astea numai gura-i de tine ! Na !

Şi dîndu-i cu tifla, ştrengăreşte, ea începu să alerge peste perinile şi sofalele din care ridica un praf înecăcios. vărsîndu-şi în bucuria asta zgomotoasă întreaga ei ciudă şi tot amarul ! în Iancu, turbureala presimţită, venind cu mare tristeţe, se adînci. îşi văzu deodată partea cea mai bună a vieţii scăpată din mîini şi trecută. Adică să nu mai poată încă o dată să facă ceea ce a mai făcut de atîtea ori ? Şi tocmai acum, cînd ar da orice pentru mamzel Helene, care aducea cu ea atîta ispită şi atîta dulceaţă ? Gîndul ăsta nu putea să-i intre in minte. Să aibă dreptate Păuna, că el era un om aproape sfîrşit? Dar atunci l-a minţit, l-a minţit cu neruşinare de cîte ori o întreba dacă îi place de el şi ea îi răspundea, sărutîndu-1 că numai cu el a aflat gustul adevărat al dragostei. Cu mîinile pe o spetează de scaun, Urmatecu sta abătut, cu capul plecat, fără să spună o vorbă. Păuna s-a dat jos încet, tiptil, după goana ei pe sofale, s-a apropiat de el, l-a ocolit, l-a privit de aproape, ca şi cum ar fi vrut să vadă locul unde a fost lovit. Apoi, depărtîndu-se iarăşi cu paşi mărunţi şi uşori, zise rîzînd :

— Aşa, drăguţule ! Că tare mi te mai credeai berbant ! Ce ? Tu nu ţi-ai dat seama ce mai e şi ce nu mai e pentru tine ? Că şi de mine,,cînd te-ai apropiat, bărbat întreg nu mai erai. Ştia ea şi Jurubiţa de ce te-a lăsat pentru boierul ăl tînăr ! Numai că i-a venit greu, pînă ce n-a fost sigură, să se despartă de bănişorii tăi, şi d-aia te-a încornorat ! Şi acum vrei să mă laşi tu ? Că eu, şi aşa neom, te-am răbdat ! Da' gînduri să nu-ţi mai faci şi nici să nu mai încerci, că te faci de ruşine !

A fost ca şi cum Păuna ar fi descărcat un pistol cu multe gloanţe. Şi ei îi mai bubuiau vorbele încă în urechi. Iancu a băgat capul între umeri, a încleştat pumnii pe spetezele scaunului, l-a ridicat în aer şi a dat cu el după femeie. Aceasta abia a avut vreme să se tragă în lături. Scaunul s-a frînt de perete cu un zgomot asurzitor. Apoi, omul răcni, gata să i se spargă tîmplele :

— Ieşi !

Citeva clipe Păuna nu ştiu ce să facă. Şi a fost prea multă întîrziere pentru mînia lui Iancu. El se repezi, o ajunse şi, eu o lăcomie de cîine cînd eşti flămînd şi de apă cînd îţi e sete, închise ochii şi se năpusti cu palmele lui grele pe capul Păunei, Lovi peste ochi, peste creştet, bătu cîţiva pumni în ceafă, grohăind din toată făptura lui grea, năduşită, gata să plesnească, aceleaşi cuvinte :

— Tîrfă ! Să ieşi ! Căţea !

Masa s-a sfărîmat. Scaunele s-au răsturnat şi au încurcat paşii celor doi oameni care se alergau. Ultima palmă Iancu a dat-o în gol, de a căzut cu vîrful degetelor întinse într-un perete. Din puterea loviturii, şi-a scrîntit un deget. Durerea l-a dezmeticit şi l-a oprit. Păuna a ieşit, prăbuşindu-se în odaia de alături. La început a fost un schiaun ca de cîine, apoi plînsul ei prinse glas, trecînd din bocet la urlet. Blestema cu vorbe tari, mîncate pe jumătate şi pline de lacrimi, în care cel deznădăjduit seamănă cu un damblagiu, încurcîndu-se în ghemul limbii, ce nu poate să lege cuvintele.

După ţipete ascuţite, se potolea, şi apoi iarăşi, cu mai multă mînie, se repezea singură împotriva ei. Unde a dat Iancu, mai dădea şi ea ; părul smuls adineauri şi-l sfîşia încă o dată, şi nu-i mai ajungea locul, şi nu era destul de mare să dărîme totul în jurul ei, după cum ar fi vrut, şi zgîria pereţii, şi muşca din pumni. Mersul îi era împleticit, de beţivă, iar ameninţările înspăimântătoare. Oprindu-se lingă uşă, cu mîna pe clanţă, deodată parcă se limpezi. Ar fi mirat atunci pe oricine gîndul ei neted dacă l-ar fi prins. Era gînd de răzbunare cu orice preţ! De aceea, iarăşi după o tăcere scurtă, începu să ţipe cît o ţinea gura, pentru ca să fie bine auzită de Iancu :

— Plec! Plec ! Să mă mănânce lupii ! Să nu mă mai poţi ascunde şi pe mine ca pe nenorocitul ăla de Dorodan ! Tilharule!

Şi deschizînd uşa, ieşi în întunericul de af***avă.*** în furtuna de zăpadă. Vînt'ul fluiera pe sub streaşină, toată curtea dormea, că era tîrziu, iar dulăii de pază, făcuţi colac, cu boturile în blănuri, pe unde au apucat, n-au simţit-o, rebegiţi de ger şi asurziţi de crivăţ. Prin zăpada înaltă, Păuna' călca anevoie. Ea, care era fricoasă din fire, parcă nu mai era ea. Tot ce mai ştia se strînsese undeva, tulbure, în adîncul ei, restul fiinţei sale fiindu-i aproape indiferent. Un gust de sfîşiere şi nimicire o mîna, dîndu-i curaj. Şi ieşind cu greu pe poartă, răzbi pe culmea dealului. Drumul nu-l cunoştea, şi chiar cunoscut, nu l^ar fi putut găsi. A plecat aşa înainte, dorind, de n-o da ea peste moarte, să o ajungă moartea de undeva.

în tăcerea ce se lăsase în casa veche şi pustie, Iancu se dezmetici de-a binelea. Acum, fără urletele Păunei, îi era mai urît. Simţea cum se învârteşte o nenorocire în jurul său. Trezit, trecu iute în odaia de alături şi văzu zăpada suflată pînă în mijlocul casei de vînt, prin uşa lăsată deschisă. Ameninţarea femeii, numele lui Dorodan le auzise foarte lămurit şi i se făcu frică. Ieşi pînă în prag şi stătu faţă în faţă cu întunericul şi vijelia. Strigă de cîteva ori numele femeii şi simţi cum vorbele i le întoarce parcă cineva în gît, i le înfundă şi i le îneacă. Şi atunci o groază îl apucă. în jurul lui nu era nici un suflet căruia să-i ceară ajutor, şi în timpul ce trecea, Păuna se pierdea şi se omora din cauza lui! în cele din urmă, îi veni un gînd : alergă iute la administraţie, sculă pe logofăt şi-i dădu poruncă să pună caii la sania de lemne şi să plece să o caute pe femeie.

Departe nu putea fi.

Cam după vreo jumătate de ceas, în care timp în Iancu se frământau remuşcarea şi frica, oamenii au pornit eu două felinare orbite de vifor, dînd gură şi bice cailor, care nu voiau să o ia din loc. Apoi s-a topit şi sania în întuneric şi iarăşi a început îngrozitoarea aşteptare. Cînd au adus-o — fusese găsită la vreo sută de paşi de conac, ghemuită in zăpadă — era vînătă de frig. Avea ochii întredeschişi şi duşi şi-i clănţăneau dinţii ca de un

fior, fără încetare. Au culcat-o într-o odaie bine încălzită, i-au frecat trupul cu rachiu şi i-au turnat şi un pahar mare de ţuică pe gît. Şi pe cînd femeia tremura sub un maldăr de perine şi de covoare azvîrlite pe ea, cu sfială, dar şi curios, logofătul l-a întrebat pe Iancu :

— Da' ce s-a-ntîmplat, boierule? A vrut să fugă? Şi de ce ?

Iancu simţi cum alte zîzanii şi clevetiri vor să înceapă şi să-şi facă loc, şi-şi văzu ameninţată faţa şi puterea lui de stăpîn.

De aceea, se gîndi puţin şi răspunse :

— Are un nepricopsit de băiat la Bucureşti, de lîngă care abia am luat-o. Şi deodată a apucat-o dorul de el! Că m-am şi luptat cu ea să n-o las să plece, dar parcă turbase, nu altceva !

— Hm ! făcu logofătul neîncrezător. Noi am tot auzit-o aiurind de unu Dorodan, de dumneata şi de pedeapsa lui Dumnezeu ! Dar la cîte nu dă drumul omul cînd i se tulbură minţile..., adăugă de îndată logofătul, temîndu-se că a spus prea mult.

Iancu roşi, şi de faptă şi de minciună. Apoi rămase singur, să vegheze. Cînd a văzut că s-a mai liniştit, s-a întins şi el în sufragerie, îmbrăcat.

A doua zi, în zori, fără să mai treacă pe la Păuna, a pus caii la sanie şi a plecat la oraş. Ninsoarea nu contenise. Crescuseră nămeţii cît omul şi abia de puteai răzbi. Cîmpul proaspăt acoperit cu zăpadă, aerul rece, mersul fără zgomot, numai în cîntecul zurgălăilor, l-au mai liniştit. Pe la mijlocul dimineţii a sosit la Bucureşti. A intrat întunecat în birou şi şi-a poruncit ceaiul. Coana Miţa, după obiceiul ei, robotea prin casă, tăcută şi cu paşi mărunţi. Se simţea că pluteşte o neînţelegere între cei doi oameni, ceva greu de spus şi de început. Şi pe cînd soţia lui Urmatecu lăsa mîinile să-i fugă pe lucruri pe care le strîngea şi le depărta de Iancu după nevoie şi după un rost deprins de mult, cu îndemînare de femeie vrednică, ea spuse, ca şi cum ar fi fost o vorbă despre zahăr sau despre ceai:

— Domnişoara Elena a plecat de la noi... aseară ! Mi-a spus că de mult îşi găsise ceva mai bun în provincie !

Urmatecu s-a oprit cu linguriţa în ceaşcă, încremenit, aruncînd o privire ciudată soţiei sale. Aceasta s-a făcut că nu-l vede, continuînd cu îngrijirile pe care i le dădea. Deodată, Iancu puse mîna pe faţa de masă şi, trăgînd de ea, răsturnă, cu un zgomot asurzitor, tot ce era întins, prin odaie. Atunci l-a privit, în sfîrşit, şi coana Miţa : aspru, dojenitor şi cu un fel de scîrbă pe care o arăta. Apoi, plecîndu-se să strîngă ceştile sparte şi ceainicele vărsate, zise cu o stăpînită mînie :

— Să-ţi fie ruşine, Iancule ! Om bătrîn, cu fată mare, de măritat !

Şi ieşi. Iancu era urmărit ca de un vis urît. Credea că, plecînd de la ţară, de lîngă Păuna, a scăpat de el. Acum însă îşi dădea seama că nu. Cele două femei parcă păreau înţelese şi în cuvintele lor, şi în ura împotriva lui mamzel Helene. Prea era mare potriveala să nu fi fost şi răul în el. Să fi îmbătrînit oare cu adevărat ? Şi să le facă atîta plăcere femeilor să i-o spună ? Dar coana Miţa se răzbuna că a înşelat-o, iar Păuna, că ar putea să o înşele. Şi gîndul acesta îl mai învioră.

„Va să zică, nu vor să mă lase ! Asta înseamnează că încă mă mai iubesc ! îşi zise el. Da' eu tot ştiu ce am de făcut, şi le arăt eu cine e Iancu !"

Şi trecînd cuvîntul acesta de mîngîiere peste o rană pe care nu mai voi s-o zgîndăre, Iancu Urmatecu, renunţând cu greu la viaţa lui de berbant şi de crai, îşi aduse aminte de urîta Paulina Zehi, care nu i-a plăcut niciodată.

Şi liniştindu-se singur, cu sfatul şi cu nădejdea, şi uitînd-o pe mamzel Helene, îşi zise mulţumit :

„Pentru cît îmi trebuie, e bună şi asta !"

Şi trecu în dormitor, să se culce, că era obosit.

XIII

Bubi avea ochi lacomi şi-i plăcea să cumpere. Pentru mesele pe care le dădeau în casa lui Gună Licureanu, de lîngă Biserica Albă, tînărul baron trecea cu birja prin

piață și pe la băcănii și venea încărcat cu de toate. Era însă la el mai degrabă o lăcomie de viață, docît •de mîncău, și un gust de risipă. De multe ori îl încîntau mai mult oamenii de la care cumpăra decît marfa pentru care nu se tocmea. Ici și colea descoperea și cîte un lucru bun de tot și rar : stridii de Ostanda, homar de Bosfor sau fructe din Italia și nu se ferea să plătească foarte scump, în ianuarie, micșunele și liliac de la Nisa, pentru ca să împodobească mesele prelungite pînă seara, sau pînă noaptea tîrziu, în jurul cărora îi plăcea să strîngă prieteni și să vorbească.

In cîteva luni, legătura cu Jurubița, tovărășia prietenilor cheltuitori, felul nou de a trăi și belșugul de bani spulberaseră din el toate romantismele, toate idealurile de artă, de lipsă și de sărăcie cu care se întorsese din cafenelele Vienei. Fire ncegală, Bubi nu izbutea să țină o cale de mijloc, după cum se și răcea iute din entuziasmele de care se lăsa înflăcărat. Numai două lucruri își păstrau puterea în cl : în orice împrejurare, muzica, de la lăutari pînă la acel veșnic Beethoven, pentru care nu era zi să nu se așeze la pian ; și în ceasuri singuratice, credința, cc-l apropia tot mai mult de gîndul unei vieți de dincolo de lumea aceasta. Simțea o plăcere nespusă, tot atît de mare ca și în fața bucuriilor de roade, de parfumuri, de cărnuri și de poame, să se umple cu stele in nopțile senine, să amețească pe prăpăstiile gîndului și să se desfete într-o liniște și pace înspre care întreaga lui ființă, nefăcută pentru luptă, se îndrepta. De aci, și o chemare puternică la el, în zilele de toamnă și primăvară, înspre lungi visări prin cimitire. Ii plăcea mai ales dealul semănat cu cruci și fel de fel de monumente pe sub sălciile și teii de la Belu. Balta aceasta de viață trecută, după cum spunea el cimitirului, i se potrivea, dînd spiritului său o mișcare și o adîncime. De multe ori întîrzia lîngă un mormînt necunoscut din fund, **de** deasupra Văii Plîngerii, de unde Bucureștii se vedeau în depărtare cu bisericile și casele mai înalte, pier**dute** în apa bogată a verdeții. Și ***o*** poftă de viață, de dragoste și **de** putere se aprindea atunci întotdeauna în el! în fața cavoului lor, al Bărbilor, își număra adeseori strămoșii. Erau, într-o boltniță, oase mai vechi, dezgropate de prin curțile bisericilor. Numele lor erau scrise în slavonește pe fețele unor pietre întoarse acum, străjuind pe morții mai noi. Bunicii lui aveau însă două frumoase busturi de marmură, așezate alături, icoană veșnică a unei căsnicii de o jumătate de veac, trainică și liniștită. Prin adîncimile pietrei, praful și ploile lăsaseră urme negre, punînd un fel de umbre de viață nouă în chipurile încremenite : Ienache Barbu, bunicul, avea ochii bulbucați ca ai lui, barbă și plete ; iar Bălașa Barbu, bunica, o frunte înaltă, luminoasă, doi zulufi bine potriviți și un zîmbet înghețat în colțul gurii. Încolo erau unchi și mătuși. Cel mai de curînd sosit era Dumitrache, mort la Viena, unde a avut grijă să-1 învețe multe pe nepotul său. Iar în colțul cel mai modest al acestui mare cavou de familie, o simplă placă de marmură, cu un nume pe ea : Lotte. Era mama lui Bubi, uitată, mai la o parte. N-a cunoscut-o nimeni în viață în afară de bătrînul baron, și apoi era și catolică. Astfel se putea lămuri această părăsii'e, care îl durea întotdeauna pe fiul ei.

Gustul acesta al lui Bubi pontru cimitire nu l-a înțeles niciodată Jurubița. La început i-a întovărășit, pentru că la început n-a vrut să spună nu, în nici o împrejurare. Cu încetul, însă, a plictisit-o și i se părea ciudat. „în definitiv, dacă-i place să stea cu morții, de ce nu se duce singur și mă cară după el ?" își spunea femeia, nefiind în stare să prindă tocmai ceea ce atunci făcea plăcerea lui Bubi, plăcere din ce în ce mai complicată, în care temele cele mari — dragostea și moartea — urzite din literaturile timpului, familiare tînărului baron, fără să lipsească și Eminescu, firește, se împleteau și dădeau, în năzuințele lui, nevoia acestui pelerinaj romantic. Cu încetul Jurubița a căutat să se desfacă de mania amantului său. De aceea, sau rămînea afară din cimitir, să-1 aștepte, sub un cuvînt oarecare, sau nu se mai ducea, făcînd pe bolnava și obosita. Abia mai tîrziu a izbutit să scape, rîzîndu-și chiar de Bubi, cînd au ajuns destul de buni prieteni cu Gună Licureanu, străin și el de sălcii plîngătoare, de morminte și poezia lor. Iar cel care a încercat să-1 lase cu totul singur și cu batjocură pe Bubi în pornirea lui a fost un alt comesean pripășit prin casa lui

Licureanu, un grecotei, un anume Panaiot, sau, cum i se mai spunea, Panaiotache Potamiani.

Urmaş de slugă de fanariot (străbunicul său fusese vătaf de robi la curtea lui Hangherli-vodă, iar bunicul a murit amestecat în zaveră, fapt din care Panaiotache trăgea ifos mare şi îl povestea mereu), acest Potamiani se hrănea din zavistii şi vorbe duse de la un partid la altul, de la un ministru la un duşman, sau invers ; de la un amant la o amantă, şi dacă putea, făcea şi vederi. Se subţiase printr-o lăcomie de cititor, singura calitate pe care o avea, adaosă unei netăgăduite sprinteneli a minţii.

Pentru toată lumea, era gazetar. Înjura şi-şi iscălea întotdeauna articolele : „Achillevs". Progresist şi liberal, avea cîteva rubrici ale lui, intitulate *Săgeţile lui Achillevs,* unde, după gustul vremii, sau se lega de chelia ori grăsimea miniştrilor, sau linguşea pe politicienii pregătiţi să vină la putere, pe cucoanele cu trecere, sau pe negustorii avuţi. Ţinea gata întotdeauna, pentru laudă, întreaga mitologie ; „S-a plimbat ieri Afrodita însăşi la Şoseaua Kiseleff", sau : „Nici Hermes n-ar fi încheiat o asemenea afacere !" erau formulele lui obişnuite.

Lung, cu un cap osos, turtit pe lături, de i se zicea „Pepenoaica", Panaiot Potamiani nu-şi trecea niciodată hrana în socotelile lui. Mare iubitor de mîncărurl bune şi vinuri alese, el se poftea singur la mesele altora. In discuţii, ca şi în scris, era îndrăzneţ şi de foarte multe ori obraznic. Cînd găsea însă pe cineva să-l pună la locul lui, se făcea că nu s-a întîmplat nimic, uita orice şi pornea după cîteva clipe la fel, scăzînd însă faţă de cel ce se dovedise mai tare decît el tonul, încercînd să-l împace cu un „coane" ce nu lipsea niciodată. De la început, Bubi nu l-a făcut haz, cu atît mai mult cu cît aflase că multe din articolele strecurate în gazetele liberale împotriva tatălui său lui i se datorau. Il cunoscuse în seara unui scandal de la Teatrul Naţional, cînd necuviinţa unui impresar străin jignise pe un societar, iar studenţii au sărit în apărarea artistului bucureştean. II găsise noaptea, tîrziu, după teatru, la „Cosma", pe jumătate beat, la masa unor deputaţi liberali aleşi de curînd, vorbind singur în faţa a vreo douăzeci de oameni, care, minunaţi, stăteau şi-l ascultau cu gurile căscate. Vorbea de Moliere, de copiii lui Moliere, artiştii străini veniţi în turneu, şi de îndrăzneala românească şi anticulturală de a tulbura „altarul sfînt al artei apusene, vremelnic ridicat pe marginea Dîmboviţei". întregul auditoriu, ruşinat, îi dădea dreptate şi vin. Apoi, nemulţumit numai cu un asemenea succes, Panaiot Potamiani pornea din masă în masă, să propovăduiască. Toată lumea, onorată, îl primea bucuros.

— E dat dracului grecu ! se auzea în urma lui.

Şi Potamiani asculta, o ştia, zîmbea şi trecea mai departe. In felul acesta a ajuns şi la masa lui Bubi. De prin cafenele şi restaurante, unde scene asemănătoare au avut de multe ori loc, dînd un fel de faimă gazetarului, îl cunoscuse mai demult Gună Licureanu, care nutrea, în puţinătatea lui, o mare admiraţie pentru vorbitor.

De cum a venit, tînărul s-a ridicat, i-a dat un scaun şi a făcut prezentările.

La numele de Barbu, Potamiani a cerut o precizare:

— Băiatul ministrului, fabricantul, nu e aşa ? zise el.

Şi cînd Licureanu i-a spus că nu ss înşală, Panaiotache întinse mîna peste masă lui Bubi şi-i spuse :

— îmi pare bine, baronetule !

Bubi a tăcut. Jurubiţei îi plăcea mult grecul. O ameţea cu vorba. Spunea o mulţime de lucruri care trebuie să fi fost foarte frumoase, ieşite din mintea unui om tare deştept. Şi le spunea iute, pe nerăsuflate, nemailăsînd pe nimeni să rostească vreun cuvînt. Din cînd în cînd, însă, nu uita că e şi ea la masă. Ridica paharul, o privea drept în ochi şi cînta pe nas :

— Cu roze aş încununa buclele tale, silfidă !

Apoi bea pe nerăsuflate, într-un fel ciudat, fără înghiţituri, turnînd ca într-o pîlnie. Jurubiţa nu înţelegea nimic din închinare, dar îşi dădea seama că nu puteau fi decît lucruri bune şi măgulitoare. Roşea, zîmbea, mulţumea cu o uşoară înclinare de cap şi pleca ochii în jos. Toate acestea l-au supărat mult pe Bubi, care s-a închis în el şi n-a scos o vorbă noaptea întreagă. Dimpotrivă, lui Potamiani i-a plăcut foarte mult la masa lor de vreme ce a şi rămas pînă la ziuă. Gună, încîntat şi el,

comanda mereu mîncări şi bături, pe care avea să le plătească Bubi. Din ce în ce mai ameţit, ziaristul amesteca într-un torent de vorbe istoria universală, mitologia şi întîmplările ultimelor alegeri, din care liberalii, deşi în opoziţie, intraseră cu o mare majoritate în Parlament.

Cînd' s-au despărţit, Licureanu l-a poftit stăruitor acasă, iar grecul a făgăduit că nu o să uite. Şi n-a uitat! Aproape că nu mai era cină fără el. Chiar de **a** doua zi, pe trezie, Potamiani şi-a dat seamă că nu e pe placul lui Bubi. Şi obraznic cum era, la lichioruri, după ce toată vremea încercase să-l facă să vorbească şi nu izbutise, **a** şi spus :

— Baronetul nu mă-nghite !

Şi Bubi iar a tăcut. Se vede că această delicateţe firească a lui, grecul a luat-o drept slăbiciune. Şi ia ciuda rugăminţilor tînărului baron către ai lui, de a nu-} mai pofti atît de des (Jurubiţa mărturisea că ei îi plac^ **şi** că ea n-are nimic de împărţit cu politica bătrînulm Barbu), gazetarul, avînd uşile deschise, venea şi se ere* dea de nevoie. De aceea, încetul cu încetul, a prins naş **şi** a început să se întreacă, pînă într-o seară cînd toc-* mai Jurubiţa se plîngea, obosită, că fusese purtată de Bubi la mormîntul lui Dorodan **şi** întîrziase la cimitir, Potamiani a început să vorbească atunci despre morţi **şi** credinţă. El nu credea în nimic, bătîndu-**şi** joc de credinţa în viaţa viitoare. Adăugind **şi** o netăgăduită culoare şi vervă gazetărească în desfăşurarea teoriilor sale pentru înţelegerea Jurubiţei şi a lui Licureanu, cîştigase de la început, creînd o atmosferă de uşoară zeflemea împotriva lui Bubi, la care ceilalţi doi, în sfîrşit găsind cuvintele altcuiva, se adăugau şi ei. Argumentul boccelei cu putregaiuri (omul de îndată după moarte) şi al orgoliului speţei umane de a-şi presupune singură un suflet nemuritor, cînd toate celelalte animale, care simt ca noi, se hrănesc şi se înmulţesc ca noi, mai modeste, n-au asemenea năzuinţe sau le ascund **şi** nu fac cimitire **şi** monumente ; apoi, credinţa ridicolă, cu seînduri vopsite **şi** poleite la care te închini, lipsită de minuni convingătoare, ce nu se mai pot oricînd repeta cu vechile minuni, în vreme ce oricînd poţi face apă trecînd un curent electric prin volume diferite de oxigen şi hidrogen ; nebunia

discuţiilor inutile, ca la Bizanţ, despre sexul îngerilor —* toate se amestecau în gura largă şi lacomă a lui Potamiani, întrerupîndu-se numai după fiecare argument de cîte un „nu e aşa ?" şi o înghiţitură de vin. Toate acestea erau strînse, în urmă, cu îndemînare, împodobite de cîte o figură comică sau de cîte un gest solemn, caricaturizate şi azvîrlite împotriva baronetului. Gună şi Jurubiţa rîdeau şi făceau haz după ce ascultau foarte serioşi de ce au sau n-au animalele suflet, lucru la care ei nu s-au gîndit niciodată. Băteau din palme şi se înveseleau, în cele din urmă strigînd :

— Bravo, grecule, l-ai răpus !

Atunci, Bubi n-a mai tăcut. Liniştit şi cu scîrbă, 4 ridicat privirea înspre Panaiot Potamiani şi i-a vorbit rar şi cu înţeles :

— Dumneata, domnule, ai spus o dată, în felul vorbei dumitale, că eu nu te fac haz ! Află că ai avut dreptate ! Şi se ridică de la masă.

După o scurtă încremenire, cînd nimeni nu ştia ce are să se întîmple, gazetarul începu să rîdă şi alergă după Bubi.

— D-apoi bine, coane, îi spuse el, luîndu-l de braţ, se poate tocmai dumneata să mă înţelegi greşit ? Nu sîntem noi doi capetele tari ale societăţii : dumneata — metafizicianul, iar eu — pozitivistul ? ! Restul a fost pentru galerie ! Şi întinse cu dispreţ bărbia înspre Gună şi înspre Jurubiţa.

Bubi se desfăcu încet din strînsoarea lui şi-şi scutură mîneca atinsă. Din seara aceea, însă, Potamiani, în loc de „baronet", a spus întotdeauna „coane", şi ca să-i facă să petreacă pe Gună şi pe Jurubiţa nu se mai pornea decît împotriva femeilor, a alegătorilor şi a încornoraţilor.

In amurgul ce se încheia devreme **în** ziua tristă de sfîrşit de ianuarie, se aprindeau lumini trandafirii sub lămpi înalte, cu abajururi de mătase, **în** casa de lîngă Biserica Albă, unde, ca de obicei, se pregătea o cină bogată din ceea ce Bubi cumpărase cu grijă. **în** afară de **ai** casei, erau poftiţi procurorul Hangiu şi nelipsitul Potamiani.

O iarnă aspră se aşternuse peste Bucureşti, aducînd cu ea pace şi o minunată şi fantasmagorică împodobire

a oraşului. Pomii stăteau liniştiţi şi grei, nu cumva să piardă ramurile de puf alb întinse pe ramurile de lemn ; casele purtau căciuli albe şi ele, iar drumurile, şterse din rînduiala străzilor, se săpau pînă departe cu urmele săniilor uşoare. Prin oraş se auzeau numai glasurile, atît de mare era tăcerea, şi, din cînd în cînd, zurgălăii vesteau caii cu valtrapurile pînă-n pămînt, cu nările îngheţate, aburind din trupurile lor încălzite de alergare. Portiţele de lemn tăiau cercuri în omătul înalt cînd se deschideau, iar trecătorii, îmbujoraţi, căutau pietrele sigure sub mormanele pufoase şi moi. Şi ningea liniştit, şi mult, şi din plin, de parcă erau mîini care mîngîiau oraşul şi-l potoleau...

Toată după-amiaza Bubi rătăcise pe străzi, li plăcea mult tîrgul ăsta domolit, cu viaţa ascunsă în grosimea zăpezii, pe care nu o arunca, nu o murdărea şi o respecta. Pe Jurubiţa o părăsise în neîncetatele ei drumuri prin prăvălii, iar de Gună se despărţise în uşa clubului, pe unde nu-i plăcea să treacă niciodată. îşi făcuse un fel de vacanţă, în care toate libertăţile luate îl nemulţumeau. Mai întîi, părăsise fabrica, abia ridicată de roşu pînă la sfîrşitul toamnei. Dragostea lui cu Jurubiţa l-a împiedicat să muncească aşa după cum ar fi vrut. Cîteva zile, smulse din cînd în cînd fericirii sale şi închinate de dimineaţa pînă seara unor neobişnuite hărnicii, nu izbutiseră- să pună pe picioare întreprinderea. In vreme de iarnă, maşinile nu se puteau urca pînă la locul ales. Lucrătorii, plătiţi degeaba cîteva luni, fuseseră concediaţi, iar dintre cei trei Bellini, Bubi a fost silit să-l păstreze numai pe cel mai mare, rămas peste iarnă să se îmbete în cîrciumile din Bucureşti. El şi cu zidurile de la Negovanu erau garanţia că la primăvară lucrul va începe şi erau răspunsul la toate bîrfelile politice ale duşmanilor bătrînului baron, că marea lui idee industrială şi economică n-ar fi existat decît pe hîrtie.

Apoi, şi în legăturile cu tatăl său, Bubi n-a fost în stare să aducă o limpezire şi o căldură. Din seara jurămîntului ca ministru, dacă-l mai văzuse o dată, în casa domniţei Natalia. Şi atunci i s-a părut obosit şi slab, de n-a îndrăznit să înceapă o discuţie mai mare şi mai serioasă cu el. In ultimul timp viaţa lui Bubi se închidea

între aceste două fiinţe : Jurubiţa şi Gună Licureanu. Mulţumiri mari nu avea şi parcă simţea casa care se şubrezeşte şi într-o parte, şi în cealaltă.

Dar îi era şi frică, şi lene să cerceteze. în Jurubiţa avea încredere pentru că îşi spunea că prea a făcut mult pentru ea ca femeia să fie nerecunoscătoare. Nădăjduia mai mult să o ştie în felul acesta legată de el decît prin dragoste. De simţămintele ei nu se îndoia şi nimic sigur încă nu bănuia, dar se petreceau cu Jurubiţa anumite lucruri greu de înţeles pentru el.

De pildă, avea zile în care cu nimic nu putea să-i intre în voie şi se repezea, din senin, împotriva lui. Dacă încerca atunci să vorbească dorind să ştie mai lămurit ce se întîmpla, îl ameţeau la început, apoi îl mîniau absurdul şi reaua-credinţă de care femeia făcea dovadă în discuţie. Şi nici lucrurile, după importanţa lor, nu ştia să le cumpănească şi să le aşeze. Pentru un nimic răsturna sau oprea rostul unei zile întregi, in vreme ce pentru un lucru serios nu avea luare-aminte şi de multe ori nici nu-l vedea. Ceea ce însă în ultimul timp ajunsese într-adevăr supărător la ea era un fel de necuviinţă amestecată cu răutate şi un ciudat gust de răzbunare împotriva bătrînului baron, pe care nici nu-l cunoştea, de altfel. încercase de vreo cîteva ori femeia, şi Bubi se împotrivise, să se apropie de familia lui. La început, pe vară, o dată, la Şosea, pe cînd trăsura lor şi a domniţei Natalia erau, după obiceiul plimbărilor, la umbra unor tei, aproape una de cealaltă, Bubi. fericit încă atunci să o arate şi să o prezinte peste tot, a coborît cu Jurubiţa, gătită şi parfumată, şi, dueîndu-se pînă la scara celeilalte trăsuri, le-a apropiat pe cele două femei. Domniţa a fost foarte politicoasă. A spus că Jurubiţa are ochi frumoşi, i-a întins o mînă ţinută puţin cam sus, şi după ce, cu o discreţie de boieroaică, a cîntărit-o lacom, şi cu un zîmbet, ca o femeie, s-a scuzat că e în întîrziere. în cîteva cuvinte l-a poftit pe Bubi la masă pentru a doua zi, a zîmbit iarăşi, uitîndu-se în altă parte, împrăştiat, şi a poruncit vizitiului să pornească. In seara aceea, pentru prima dată, Bubi a simţit-o pe Jurubiţa mai nervoasă ca de obicei. Deşi era îmbătat de dragoste şi îmbunat de generozitatea în care ierţi totul, ceea ce

aştepta şi de ta iubita lui, Bubi simţea totuşi că Jurubiţa a înţeles şi nu iartă o anumită răceală şi depărtare din purtarea domniţei Natalia. De aceea, a căutat să ocolească subiectul acesta, ba a încercat chiar să o facă să uite. Şi crezuse că a izbutit, cînd seara, înainte de culcare, deodată, cu simplitate, dar şi cu o mînie în glas, Jurubiţa îi spuse ;

— Nu vă omoară politeţea în lumea voastră ! De multe ori, noi, ăştia mai mici, sîntem mai cuviincioşi !

Şi-apoi vorbi despre altceva, încheind cu cîteva laude despre Licureanu şi sufletul său bun. Alte nume nu s-au mai rostit nici atunci, nici mai în urmă.

în fericire şi voie bună, Bubi a crezut că Jurubiţa a trecut peste toate aceste întîmplări şi că a înţeles e$ sînt anumite lucruri pe care nu e bine să le încerce dacă nu din alte motive, cel puţin din dragoste şi delicateţe pentru el. Dar Bubi s-a înşelat. O a doua întîrraplare n-a întîrziat să vie : la înmormîntarea lui Dorodan. De cum s-au arătat bătrînul baron eu Urmatecu, tot timpul prohodului, ascunzînd nebuniile tinereşti şi glumeţe ale lui Gună, Jurubiţa a şoptit stăruitor în urechea tui Bubi :

— Prezintă-mă tatălui tău !

La care tînărul baron a sîsîit de cîteva ori, iar mat în urmă, nu s-a mai întors, mulţumindu-se să dea din umeri.

La plecare, Jurubiţa s-a făcut aproape de rîs. Il trăgea de mînecă pe Bubi, pe aleile cimitirului, după baronul Barbu şi Iancu Urmatecu, repetînd neîncetat :

— Uite-acum, că sînt singuri ! Uite-acum, haide, prezintă-mă !

Pînă în cele din urmă, ca să fie lăsat în pace, Bubi a încercat să-i explice că nu e împrejurarea bine aleasă. Drept răspuns, Jurubiţa s-a pierdut în mulţime cu Gună, iar la sfîrşitul înmormîntării, Bubi n-a mai găsit nici prieteni, nici trăsură şi a fost silit să se întoarcă pe jos în oraş. De atunci s-a înteţit mai ales ura Jurubiţei împotriva lui Urmatecu. înjurăturile nu mai încetau, *în*tinzîndu-se şi pînă la bătrînul baron, care e în stare, spunea ea, să ţină pe lîngă el şi să iasă în lume cu uit asemenea ticălos. A mers pînă acolo, încît, în marile e| scene de enervare, a spus că-l părăseşte pe Bubi dacă tatăl său nu-l dă afară pe Urmatecu. Trecutul ei, mărturisit, îi explica însă tînărului înciudarea femeii şi-i dezvăluia cu încetul şi adevărata fire. Cînd o dată, mai obosit, i-a spus că nici el nu-l iubeşte pe Urmatecu, dar că nu se poate amesteca nici în voinţa, nici în treburile tatălui său, Jurubiţa a simţit la ce era să se aştepte, şi din ziua aceea a început să cheltuiască de trei ori mai mult, risipind banii cu şi fără de rost. Toate nimicurile de prin magazine se strângeau în dulapurile şi cuferele ei, în afară de rochii, de blănuri şi de pălării. Bubi o privea liniştit şi îi dădea bani, bucuros că s-a cuminţit şi n-a mai încercat niciodată să-i eeară să-i cunoască pe bătrînul baron, şi nici pe Urmatecu nu-l mai înjura. Ba, în adîncul sufletului său, îi dădea dreptate Jurubiţei, căci era o oarecare jignire, socotea el, în refuzul acesta de a nu o duce pe femeia pe care o iubea în lumea lui. Astfel, se simţea vinovat şi căuta să fie iertat pe altă cale. Ceea ce-l ţinea însă mai departe în legătura aceasta era patima de care nu se putea desface şi un fel de grijă măruntă a Jurubiţei pentru el. Lucrurile obiceiurilor lui îi erau aşezate întotdeauna în jur, bine orînduite şi nerătăcite. Cărţi, partituri, cravate, pungi, ţigarete, uitate de mult în mulţimea strînsă de tînărul cheltuitor de pretutindeni, erau readuse, după întâmplarea amintirii, de rînduiala precisă a femeii. Şi de cîte ori astfel îl surprindea cu un lucru vechi ce deodată era iarăşi nou, Bubi avea impresia că Jurubiţa îi face un dar neaşteptat şi se bucura.

în viaţa aceasta, în care înfrângerea venea pe nesimţite cu o lene şi cu o lipsă de zare, zilele se destrămau, iar banii se împuţinau. îi vedea cum descresc mai ales acum, după ce lucrările fabricii au fost oprite. Intrase de mult în sumele destinate primăverii şi nevoilor să pornească iarăşi întreprinderea. Bucuros că nu mai are de făcut plăţi cu ziua şi cu săptămîna, avînd rezerve pe care singur era stăpîn, nedînd socoteală nimănui, Bubi lua neîncetat, cu durere, din ele, dar lua. Ştia că o să vină odată o zi de mari greutăţi, dar la ea nu voia să se gîndească. Credea şi el că lucrurile în viaţă se desfac şi se potrivesc de la sine.

Cînd a ajuns pe seară, obosit de atita colind prin zăpadă şi îngîndurat de ale lui, în casa de lîngă Biserica Albă, nu venise încă nimeni. S-a dezgheţat, frecîndu-şi manile in bătaia sobei do cărbuni din antreu, prin,ţipla căreia trecea dogoarea bulgărului de jar incandescent ; a respirat cu deliciu un miros de vanilie dulce, ce venea pe sub uşi, din prăjiturile ce se pregăteau ; a ridicat capacul la multe chisele de cleştar **şi** cutii de argint pînă ce a găsit o ţigaretă care să-**i** placă şi s-a aşezat apoi ia pian, unde, în fluturarea îndoielnică a unei lumini ce venea din altă odaie şi în lumina zăpezii ferestrelor, ce străluceau prin întuneric, şi-â lăsat mîinile să alerge pe clape. Erau motive beethoveniene, pe care le dezlega din minunatul lor tipar, păstrîndu-le numai expresia şi dureroasa lor adîncime. Parcă, ajutat de ele, Bubi ar fi vrut să spună ceva personal cu muzica pe care o improviza. încerca acum să se depărteze de idolul său, să fie el, şi nu izbutea să se mărturisească într-o invenţie nouă. De aceea, desfăcea şi reîmpletea aceleaşi sonate, acelaşi *andante* sau *largo,* după o lege a lui, a inimii şi îndemînării, care îi povesteau în ceasul acesta de singurătate şi de visare, dar care tot în umbra * lui Beethoven îl ţineau.

Cel dintîi dintre comeseni a sosit Gună. Era vesel. Cîştigase la stos o sumă destul de frumoasă. De cum. a intrat, a întrebat de Jurubiţa şi a aşezat pe pian **o** cutie înaltă de catifea vişinie. A descuiat-**o** apoi cu **o** cheiţă poleită şi a scos un flacon mare, gîtuit de mai multe ori în înfăţişarea lui urîtă şi voit fantazistă, cu un parfum dulceag, între chiparoasă şi zambilă. O fundă înfoiată purta marca vestită a unei fabrici franceze, şi uh carton agăţat, preţul. Gună a rupt preţul şi a ridicat cu mîndrie flaconul, arătîndu-1 lui Bubi. Acesta a cîntat, mai departe, dînd din umeri. Apoi deodată se opri **şi** zise :

— Ştii, Gună, dacă nu te-aş crede un prieten cinstit, aş putea să intru la bănuieli!

— Eşti nebun ! răspunse iute celalt, împachetînd cu grabă parfumul şi căutînd o umbră în care să se ascundă.

Şi Bubi şi-a- reluat visul la pian. Cînd, puţin mai tîrziu, a sosit şi Jurubiţa, casa s-a umplut deodată cu

pacheţele desfăcute de pe toate degetele. Din manşon, ea scoase o pungă cu castane calde, pe care le curăţa şi, cu grijă, le dădea prietenilor. Sticla de parfum de la Gună a fost primită cu o bucurie zgomotoasă. Apoi, adresîndu-se lui Bubi :

— Tu nu te gîndeşti niciodată să-mi faci o plăcere ! spuse ea şi, îndreptînd'u-se spre o oglindă, îşi scoase pălăria, umflînd cu degetele bucla părului de pe frunte, de-abia frizat.

Se întunecase de-a binelea cînd a sunat Alexandru Hangiu. Ca întotdeauna, era solemn şi îmbrăcat într-un gheroc lung, negru, ce turtea şi mai mult făptura lui scundă, îngrăşată înainte de vreme. A intrat, oferind o cutie cu bomboane Jurubiţei şi strîngînd mîna bărbaţilor. Apoi s-a aşezat lîngă pian, ajutîndu-se, într-un început de sindrofie, cu cîteva mîngîieri amicale date pe umărul lui Bubi.

A început să se vorbească de toate. Hangiu, pentru ca să iasă puţin din preocupările uşuratice şi glumele, voite şi nevoite, făcute de Gună şi Jurubiţa, amintea din cînd în cînd întîlnirea lui de la Viena cu Bubi şi interesantele cercuri în care au trăit cîtva timp. Adeseori el a adus în conversaţie cuvintele „liberalism", „parlamentarism", cuvinte care cădeau în gol, fără răspuns, făcînd numai piedici de cîteva clipe veseliei celorlalţi, porniţi curînd peste ele.

Cel din urmă sosit a fost Potamiani. Era- rebegit, întîrziase să cumpere o floare, un singur fir, pentru Jurubiţa, care a primit-o cu bucurie, i-a mulţumit, certîndu-1 de ce s-a ostenit.

— E sceptrul dumitale, graţioaso ! încercă el să complimenteze şi să zîmbească, fiind singur plictisit de ceea ce a spus şi'lăsînd iute să-i cadă vorba.

Venea de la Cameră. Fusese o şedinţă agitată. Potamiani povestea iute. Apoi deodată se opri, adresîndu-se lui Bubi :

— A ! Bine că mi-am adus aminte ! Tatăl dumitale se simţea foarte rău. S-a suspendat şedinţa din cauza lui, pînă ce a venit alt ministru. Nu mai putea să stea pe banca ministerială. Cînd s-a urcat în trăsură, cu căţelul la subsuoară, se clătina.

•*Lui* Bubi nu i-a scăpat nici felul neglijent al gazetarului de a-i da această informaţie tîrzie, nici ironia, nici tonul cu care era împletită. Robul acesta îi plătea la rîndul său poliţa din ziua în care l-a umilit. Bubi se ridică deodată şi zise :

— Pe mine vă rog să mă iertaţi, trebuie să plec !

— Ei, dar ce-i asta ? săriră ceilalţi, afară de Hangiu, care-şi măsura prietenia în cuviinţă.

— Ne strici masa, dragule, nu-i frumos ! adăugă Jurubiţa.

Bubi mai spuse încă. o dată : „Să mă iertaţi !" şi plecă. Jurubiţa cînd şi-a adus aminte, după un semn al lui Gună, că trebuie să-1 conducă, tînărul baron ieşea pe poartă şi se pierdea printre nămeţii de zăpadă.

— Ciudată fiinţă e şi Bubi ! spuse Jurubiţa reintrînd în cameră. Cînd are o idee în cap, nu mai vrea să ştie de nimeni !

—• E mai degrabă un sentiment decît o idee, doamnă, îi răspunse Hangiu.

— Sau o idee prea tîrzie ! se grăbi să adauge Potamiani.

Gună spuse să se ridice un tacîm, şi cei patru s-au aşezat la masă. S-a mâncat mult şi s-a băut şi mai mult Nioi nu se simţea lipsa lui Bubi. Numai spre sfîrşit, după ce grecul s-a săturat şi a început iarăşi cu veştile şi presupunerile politice (s-au înţeles discret şi iute Hangiu şi cu el asupra unor aceleaşi idei liberale), a venit voBfea iarăşi de bătrînul baron Barbu, de politica şi de familia lui. Şi de data aceasta, Potamiani, neavînd de cine să se mai teamă, îşi dădu drumul. Bătrînul baron apărea din spusele lui ca un incapabil şi ca o umplutură a cabinetului. Nepriceput şi maniac, şi-a risipit viaţa şi averea, spunea el, alergînd după titluri. Gazetarul pretindea eă diploma de baronie a căpătat-o împrumutând la o îmanghie de joc de cărţi pe un arhiduce. Vorbea apoi de imoralitatea trecutului boier cu o biată femeie, mama lui Bubi, găsită la Viena şi chinuită aci de legătura lui cu *0* boieroaică vestită în amantă (se gîndea la domniţa NaluSia), biata vieneză fiind părăsită la o a doua naştere îa Sfitaij unde i s-a tras moartea, şi a fost aruncată, ca un cline, nici nu se ştia unde. Apoi şi băiatul (astfel se apropia de Bubi) : leneş, cheltuitor şi înfumurat. A stat mult pe la Viena, unde avea trei amante în acelaşi timp (şi grecul se uita pe sub gene la Jurubiţa) : o balerină, o modistă şi o englezoaică. N-a învăţat nimic ; cu banii pe care îi avea făcea camătă cu prietenii şi a pierdut o avere la jocurile de noroc de la Baden. Potamiani povestea fără să privească pe nici unul dintre comeseni, jucîndu-se cu firimiturile de pîine, printre care treceau degetele lui păroase şi lungi, cu unghiile negre.

— Pentru mine, gazetar liberal, încheia el, vedeţi că toate astea ar fi fost o comoară dacă n-aş fi avut caracter !

Nici Gună, nici Jurubiţa n-au găsit să spună vreun cuvînt la povestea lui Potamiani. Procurorul, însă, după ce l-a ascultat şi a văzut cum, din purtătorul celor cîteva principii de la început, faţă de care şi el s-a mărturisit, într-un anumit fel, a ieşit omul acesta ahtiat şi nesigur, a ţinut, şi pentru el, şi pentru dreptatea ce i se cuvenea prietenului său, să intre în vorbă :

— Chiar fără caracter presupunem, fireşte, poate ai avut noroc, domnule Potamiani, zise el, tăind o pară galbenă şi zemoasă cu parfum de tămîie, din cele pregătite pentru toţi musafirii de cheltuiala lui Bubi. De obicei, chiar pentru un gazetar bine informat, cum eşti dumneata, fără îndoială, materialul acesta intim şi greu de verificat, întins pe mai multe generaţii, cules din mai multe locuri, este primejdios !

Pe grec, destul de subţire în a prinde şi folosi in viaţă înainte de înţelesul cuvintelor tonul şi accentele frazelor, după indivizi şi împrejurări deosebite, dojana şi prevenirea din vorba lui Hangiu l-au plictisit, pentru că de-acum trebuia să se ţină treaz şi pregătit pentru un fel de luptă. Ghiftuit după o masă bună, bucuros în faţa unor lungi şiruri de pahare pe care le avea de băut, el socotea că fericirea lui va fi cpmpletă într-o plutire cu autoritate, în care nimeni nu-1 va ţine de scurt şi toată lumea îl va admira, iar el, de la înălţimea tăcutelor ascultări, va face astfel incît să se audă că-şi serveşte partidul, streeurînd ici şi colea şi mici zăduf uri personale. De aceea, prefăcîndu-se că se înveseleşte de tinereţea şi cuvintele necoapte ale lui Hangiu, zise:

— Va să zică, dumneata crezi că am fi avut prilej să ne întîlnim şi în altă parte, domnule procuror ?

— Poate... răspunse liniştit acesta şi zîmbi.

Potamiani ridică braţele în sus, ca un înecat. Apoi, după un oftat prelungit, cu un fel de văicăreală comică şi voită, mîngîindu-şi ţeasta diformată, numai cu cîteva viţioane năclăite prinse de ea. exclamă :

— Of ! of ! of ! Tinereţe, tinereţe ! Că mult mai eşti aprigă şi simpatică şi — te superi dacă ţi-oi spune ? — neştiutoare ! Apoi, bine, domnule procuror, că dumneata eşti un magistrat de modă nouă, cinstit şi integru, o ştim cu toţii cei de aici, şi mai ales o ştiu eu ! Dar te-ai întrebat vreodată dacă au aflat-o şi cei care ar trebui să o ştie ? Patronul dumitale, de pildă, domnul ministru al justiţiei şi cei de pe lîngă el ?

Baronul Barbu, readus iarăşi în discuţie, îngreuna mişcările şi pornirile lui Hangiu. Oricît ar fi fost de bănuit de nepricepere şi oricît ar fi fost de conservator, era ministrul lui. O elementară cinste şi prudenţă îl făceau pe tînăr să nu primească lupta în felul acesta. Şi aci poate discuţia s-ar fi închis, din îndemînarea lui Potamiani, procurorul crezîndu-se, prin cît a spus, plătit de îndatorirea sa faţă de Bubi, dacă Jurubiţa, care aştepta de mult, n-ar fi simţit că a venit vremea să răscolească întîmplări mai vechi şi să aţîţe focul cel nou.

— Da' de unde vrei dumneata să cunoască domnul procuror toate nimicurile şi pe toţi ticăloşii ? zise ea, ca şi cum ar fi suferit de mult de nedreptăţile pe care le vedea.

— Să le cunoască ! răspunse cu înţeles ziaristul. Asta îi e meseria, şi-apoi, aşa cum e dumnealui, are o chemare în ţara aceasta !

Faţă de Jurubiţa, Hangiu s-a ţinut într-o anumită rezervă încă de la început. Nu-i plăcea. Găsea că Bubi îi dă o nemeritată atenţie şi primise, trecînd peste grijile lui sociale şi profesionale, să o vadă şi să vie la ei, fiind sigur că niciodată femeia asta mai simplă, cu toate poftele îndestulate de banii prietenului său, nu va avea să-i ceară ceva. Cu încetul, însă, începuse să o cunoască mai bine. Şi dacă a văzut că nu se înşelase cu privire la caracter şi creştere, îşi schimbase totuşi părerea întrucît privea deşteptăciunea ei. Din multe împrejurări şi-a dat seama că e destul de vioaie şi că are un simţ mult mai limpede pentru viaţă şi nevoile întîlnite decît amantul său, pe care (şi Hangiu era sigur) nu-l iubea, după cum ar fi vrut ea să se creadă. Fără să spună vreo vorbă, el păru totuşi interesat.

— Şi greu n-ar fi, că mulţi nu sînt ! Unu-i destul! spuse Jurubiţa, cu ochii ţintă în cafelele pe care le servea.

— Unul şi bun ! Dar domnul procuror nu-l cunoaşte ! adaose, în sfîrşit, Gună, ca să spună ceva şi să se răzbune de o vorbă auzită, şi anume că Urmatecu îl făcuse nu ştiu cu ce împrejurare „scatiu".

Hangiu n-a întrebat, şi toată lumea a tăcut.

Cînd, deodată, tot Potamiani, nevrînd să piardă clipa asta atît de bine pregătită, zvîrli :

— De unu, Urmatecu, ai auzit dumneata ?

— Nu ! răspunse procurorul.

— Rău ! Pentru că ăsta e mîna dreaptă a ministrului dumitale ! Om, nu glumă, cată să te pui bine cu el!

Şi cîteşitrei începură să rîdă cu hohot,

— Meşter mare ! făcu Potamiani.

— Om bogat ! sublinie Jurubiţa.

— Pe lîngă el, Bubi nu-i nimic în faţa tatălui său ! prelungi Licureanu.

Şi începură să povestească toate cîte se ştiau şi se vorbeau despre Urmatecu. Ce uita Potamiani din afaceri şi mărunţişul femeilor, multe, din viaţa lui Iancu, completa Gună. Jurubiţa întărea numai, ici-colea, cîte o întîmplare. Ultimele evenimente — demisia, alegerea, decorarea, cumpărarea moşiei şi mai ales toate privite şi răstălmăcite prin povestea mai veche cu moartea lui Ioachim Dorodan — erau cercetate mărunt şi răsfirate.

În vreme ce se povestea, lui Hangiu i se lămuri o aducere-aminte. Din pînzele minţii, la sunetul numelui, i se limpezi deodată Amelica, în rochia ei trandafirie, la balul de la palat, Cu figura încruntată şi serioasă, cu farmecul tinereţii şi cu acea atracţie şi siguranţă pe care le-a presupus la orice soţie într-o căsnicie trainică şi să-

nătoasă. Rămas cu privirea legată în depărtare şi urmînd imaginea, el întrebă aproape fără să vrea :

— Are o fată domnul acesta, Urmatecu ?! Nu e aşa ?

— Are, cum să n-aibă ! răspunse iute Jurubiţa. Un scaloi afurisit şi obraznic !

— Nu te înşeli ? o întrebă procurorul.

Uimită, neaşteptîndu-se la aşa ceva, femeia şuieră aproape :

— O cunoşti dumneata ? Cum şi de unde ?

— Nu-i nici o lună, de la balul de la palat f

— Trăsni-m-ar Dumnezeu ! Au fost şi la bal la palat ? ! nu izbuti să-şi înghită Jurubiţa un strigăt, după care Hangiu iarăşi putu să-i măsoare îneiudarea şi paraponul.

Apoi, între dorinţa de a-i plictisi puţin pe aceşti trei clevetitori şi plăcerea de a reînvia cu vorbe vîrtejul solemn, şi totuşi tineresc prin fiinţa Amelicăi, al balului la rare a fost, Hangiu începu să povestească, de la ochirea mai largă a întregii săli pînă la amănunte de toaletă şi palpitaţia sinului abia înmugurit al aceleiaşi Amelica, în jurul căreia gîndul său dădea ocol.

Jurubiţa îndura cu greu povestirea aceasta. De cînd se încurcase cu Bubi şi nu mai punea piciorul prin casa lui Urmatecu, în afară de scandalul de la modistă şi întîlnirea de la cimitir, ea nu mai avusese unde să vadă pe coana Miţa şi pe fiica ei. Totuşi, se gîndea la ele adeseori, cu fiecare purtare nouă învăţată, cu fiecare rochie sau pălărie comandată, cu fiecare lucru cumpărat. Legătura cu Bubi o înstrăinase de lumea ei, care, în cele din urmă, nu era alta decît aceea a rudelor şi femeilor din jurul lui Urmatecu. Dar numai acolo privind, la această lume, putea să se vadă Jurubiţa, cît a crescut şi cît s-a deschis, ca apucături şi ca bogăţie. Aci, între ceştilalţi, nu se băga de seamă ! Şi ce bucurie ar mai face un lucru nou sau o manieră subţire dacă n-ar face în necaz cuiva ? îşi spunea adeseori Jurubiţa. Nevoia aceasta de a se simţi trăind mai bine, de a se simţi şlefuindu-se era atît de mare la ea, încît de multe ori s-a surprins aproape hotărîtă să se împace cu Miţa şi cu Amelica, pentru a avea cu cine să se măsoare, otrăvindu-le. In orice caz, în ciuda zvonurilor şi a aprinderii ei, Jurubiţa îşi păstra ca pe o

mîngiiere părerea că în casa lui Urmatecu nu s-a mai petrecut nimic în bine; că cele două femei sînt tot aşa după cum le-a lăsat şi hrănea speranţa că niciodată nu se vor mai schimba. Şi iată că pe neaşteptate află că ele au sărit cu mult peste ceea ce ea îşi închipuia că nu se poate întrece : viaţa ei de acum, luxul în care se lăfăieşte, plimbările, lumea, teatrul, mesele !...

Miţa şi Amelica au fost la bal la palat!

Gîndul acesta i se învîrtea ca o morişcă în cap, îi dădea o sîcîială de nu-şi mai găsea locul şi făcea să-i bată inima. Şi femeia, avînd neapărată nevoie de o satisfacţie, căută iute să vadă cine e răspunzător de această nenorocire. Fireşte că, cel dintîi, i s-a înfăţişat amantul său, Bubi. Dacă el n-a vrut să o prezinte nici măcar tatălui său, cum era să o ducă la balul de la palat ? ! Şi pe drumul acesta, ce i se părea luminos şi fără nici un alt cuvînt de oprire, Jurubiţa se adîncea într-o mînie ce venea ca o furtună. O orbire, atît de obişnuită femeilor în judecăţi, o cuprinse. Din ea nu s-ar mai fi putut clinti în nici un fel dacă n-ar fi venit să scoată o înduioşare despre ea însăşi, o tînguire despre viaţa ei, care este singura posibilitate, tot a femeilor, de a generaliza. Dădea la o parte din legătura ei cu Bubi risipa, ghiftuiala şi bogăţia şi păstra numai jignirea şi insulta. Şi deodată se simţea insultată de cînd se ştia ! Şi, în felul acesta, trecea iarăşi de la Bubi la Urmatecu, de la care n-a văzut decît înjosire, alături de zgîrcenie şi înjurături, că se mira cum de le-a îndurat. Şi aci, la Urmatecu, găsea începutul tuturor nenorocirilor, şi pe a celei mai mari, cea de astăzi ! Astfel se oprea, se adîncea şi creştea ca dintr-un sîmbure pierdut ura Jurubiţei împotriva lui Iancu !

în faţa ei, însă, Jurubiţa n-avea acum pe nici unul din marii vinovaţi, ci pe cîţiva oameni care îi erau numai indiferenţi sau binevoitori. Privea pe procurorul ăsta rotofei, îndulcit de amintiri, cu capul rotund şi pielea întinsă de tinereţe, şi un fel de silă i se făcea. O supăra gîndul că omul scrobit şi cinstit cum era ar putea să dea de la început — o dată cu dragostea şi cu banii •— şi preţuirea, şi onoarea, şi numele unei femei, şi că acea femeie ar putea fi Amelica, după care îl vedea oftînd.

Şi iarăşi, ca orice femeie, care poate să facă iute o pri' măvară în faţa îngheţului ei sufletesc, din viclenie şi răzbunare, Jurubiţa începu să glumească pe socoteala lui Hangiu :

— Ei, iată-te şi îndrăgostit, domnule procuror ! zise ea, uitîndu-se pe furiş la ceilalţi doi.

— Se vede ! spuse Gună, care îndrăzni o vorbă şi o mîngîiere, pe faţă, spre Jurubiţa, bucuros că e iarăşi veselă.

— Se simte cît de colo ! adăugă Potamiani, începînd să clipească. Numai că e păcat !...

— De ce ?. sări Jurubiţa să ia apărarea sentimentelor lui Hangiu. Ce-am spus eu adineauri se potrivea cu un copil ! Căci era un copil Amelica cînd am văzut-o ultima oară. Acum însă domnul procuror poate să aibă dreptate : frumuşică şi cuminte a fost întotdeauna !

— O preţuire nu înseamnează o dragoste, vorbi, în sfîrşit, Hangiu.

— Ce am eu cu fata .' Poate să fie drăguţă şi bună ! se dezvinovăţi Potamiani. La altcineva ne-am gîndit cînd am zis că-i păcat !

— La tatăl ei, nu ?... făcu simplu Jurubiţa, dar cu vădită grabă.

— In orice caz, te-ai gîndit prea departe ! adaose, serios, procurorul.

Şi iarăşi o tăcere se făcu. Hangiu era greu de ispitit şi de atras în lumea clevetirilor. N-avea încredere în vorbele astea, pe care le prevedea purtate fără nici un temei. Şi apoi i-a displăcut şi felul familiar de a se glumi cu el, pe cîteva slăbiciuni omeneşti scăpate fără voia lui. Potamiani simţi că e nevoie de ceva serios pentru a-l convinge. De aceea, scoase ca la comandă ultima mare afacere a lui Urmatecu, falsificarea vînzării Bălăşoienilor, după cum o numea el. Avea toate datele exacte. Chestiunea îi fusese adusă la cunoştinţă de un reporteraş care făcea notariatul la una din gazetele liberale. A pus să se urmărească îndeaproape. Şi vînzarea, şi diferenţa dintre actul de ipotecă şi procesul-verbal de situaţie vorbeau de la sine. La început a crezut că aduce partidului său una dintre cele mai senzaţionale bombe, de pe urma

căreia va sări în sus, pentru totdeauna, baronul Barbu. Şi-a dat însă de îndată seama că nu numai că bătrînul boier n-a făcut nici o afacere, ci, dimpotrivă, a dat, cu bună-ştiinţă şi cu voia lui, de vreme ce singur luase parte la vînzare şi adjudecare. A fost un fel de danie acoperită în favoarea lui Urmatecu, şi o asemenea chestiune, politiceşte, n-avea nici un sorţ de izbîndă. Şi-apoi nici nu era ministru la epoca vînzării. „Falsificarea", cum iarăşi o numea stăruitor gazetarul, nu rămînea însă mai puţin vădită şi, fără îndoială, pusă la cale de altcineva.

Pentru Jurubiţa lucrul era cu desăvîrşire nou. Ea făcu ochii mari, încremeni şi începu să zîmbească deodată, ca unei fiinţe venind spre ea de departe. I se citea pe faţă bucuria unui gînd care o străbătea. Ceru o mulţime de amănunte şi voi să ştie ce şi cum s-ar întîmpla mai departe, întrebă cine ar putea deschide chestiunea asta şi cine ar putea porni scandalul. Hangiu, pentru care lucrurile se lămureau din ce în ce, se vedea deodată împresurat chiar în meseria lui, lucru de care avusese groază întotdeauna. De aceea el răspunse scurt şi fără alte lămuriri :

— Cei interesaţi.'

— Şi cine nu e interesat în dreptate ? Dumneata, cel dintîi, nu e aşa, domnule procuror ? ! adaose, cu un rînjet, Potamiani.

Simţea grecul că ceea ce doreau el şi cu Jurubiţa nu era pe cale să se întîmple : Hangiu nici n-a sărit în sus de indignare sau bucurie profesională, nici n-a făcut vreo declaraţie. Ce se petrecea în el era greu de ştiut! De aceea, gazetarul îndrăzni să mai facă un pas :

— E, hei ! Viaţa e atît de ciudată, domnule procuror, încît te aduce cîteodată să-i dai dreptate tragediei vechi. Te simţi sfîşiat între dragoste şi datorie !

— Datoria mea e precisă ! răspunse omul şi se ridică.

Era tîrziu. Bubi nu se mai întorcea. Hangiu mulţumi şi îşi luă rămas bun. A fost condus pînă la uşă de Jurubiţa, care tot mai simţea în ea fierberea veştii celei mari. La despărţire, ea nu se putu opri să întrebe :

— Şi dacă, pînă în cele din urmă, tot se va găsi unul dintre cei interesaţi ? Ce se va întîmpla ?

— Ce trebuie să se întîmple ! răspunse procurorul plecînd.

Jurubița, furată de gînduri, zdrobind cu mintea fel df fel de închipuiri, a avut impresia că încearcă să găureasc$ un perete eu un ac de gămălie, şi-a obosii Cîteva clipe înai tîrziu, pe cînd o conducea acasă cu sania, Gună a simțit-o cum lasă capul pe umărul său şi, cu ochii închişi, a auzit-o mormăînd ceva. A întrebat-o de cîteva ori : „Ce-aî spus ?" şi nu a primit nici un răspuns. Apoi â lăsat-o în pace, Gună hefiind obişnuit să urmărească prea mult o idee.

De mai multă vreme, pe conu Barbu îl supăra o durere ISeacă în capul pieptului. La început, numai un fel de gldilătură, apoi, ca o apăsare. Din ce în ce, însă,, se întețea. **Şi** baronul a simțit cum trece încet la usturime şi 8e preschimbă, în cele din urmă, într-un junghi îngrozitor. Bolnavul nu a spus nimic, nimănui, pentru că nu-i plăcea să amestece pe alții în necazurile trupului său. Toată viața fusese sănătos şi n-avea nici o încredere în doctori **şi** în meşteşugul lor. Rar, cîte o răceală. Iar la boală, ca **şi** la îmbrăcare, boierul a fost întotdeauna ruşinos, şi nimeni, în afară de Iancu, nu l-a văzut gol sau sehimbîndu-se. Acum, însă, pălea, nu se putea hrăni şi slăbea. A dus-o cîtva timp pe picioare. întotdeauna a mîneat puțin, astfel că mesele lui neatinse aproape n-au atras atenția nimănui, iar din cînd în cînd, dacă închidea ochii **şi** aştepta să-1 lase durerea, răspundea liniştit îngrijatelor întrebări ale domniței:

•'— Nimic, Natalie ! Un junghi trecător ! M-o fi tras undeva.

De cînd a luat ministerul, însă, i se făcea din ce în ce mai rău. Se hotărîse chiar să se abată pe la bunul său prieten, doctorul Florea Petre, să vadă ce are, dar să ştie numai el. Dînd zi după zi, nu şi-a găsit vreme, şi îa şedința Camerei, de la care a fost nevoit să plece, s-a simțit deodată străpuns ca de-un cuțit. Camera întreagă a început să se învârtească în privirea Iui, a amețit şi a pus capul pe pupitru. Un orator opoziționist interpela guvernul. Ajuns la fraza repetată de multe ori acasă şi

spusă mereu în nainte pînă să se suie Ia tribună, tocmai o rostise cu gesturi mari şi cuvinte umflate. Cînd conu Barbu a leşinat pe banca ministerială, vorbitorul a crezut că e un fel al lui conu Barbu de a nu voi să asculte. De aceea, el repetă fraza, apăsînd şi mai mult pe cuvinte. La aceeaşi tăcere şi atitudine a ministrului, întreaga Adunare şi tribunele s-au strîns într-o încordată atenție. Deputatul, înciudat, spuse fraza pentru a treia oară. Abia atunci, văzind că nu urmează nici un răspuns, preşedintele a suspendat şedința. In jurul băncii ministeriale s-a îngrămădit Camera întreagă : majorități şi opoziție. Conu Barbu a fost ridicat de cîțiva secretari, dus în salonul guvernului, şi aci, încetul cu încetul, şi-a revenit. Preşedintele Adunării, oratorul, mulți prieteni politici, cîțiva liberali, chiar, au venit să-şi arate părerea de rău pentru cele întîmplate şi nădejdea că va fi un lucru trecător. Cu o caretă ce-a trebuit să meargă la pas, pentru ca bolnavul să nu sufere prea mult, ministrul de justiție a fost adus la locuința sa. De îndată a fost culcat în pat, şi de trei săptămîni nu-1 mai părăsise. Doctorul, pentru care nu avusese vreme baronul, a venit el să-1 vadă. Profesorul Florea Petre era un om admirabil! înalt, cu ***o*** statură şi un chip de mare duce rus, cu o barbă căruntă, despărțită în două pe mijlocul bărbiei, cu privire caldă şi prietenoasă, îmbrăcat întotdeauna în gheroc, purtînd joben şi cravate mari de mătase, frumos legate, cu o potcoavă de briliante la mijloc, el învîrtea neîncetat pe «iegetul arătător de la mîna dreaptă şnurul negru al ochelarilor legați în aur. Cînd se încolăcea şnurul pe dreapta pînă la capăt, începea aceeaşi mişcare pe stînga. Avea « veselie care nu era nici profesională, nici prefăcută, ci venea din optimismul său robust de băiat de la țară. Căci strălucitul internist de astăzi, profesorul prietenos cu toți studenții care ii umpleau sălile la cursuri, învățatul şi mai ales talentatul doctor Florea Petre, marele diagnostician, era ide fel de la Bolintinul-din-Vale. Unii din frații lui se mai găseau încă moşneni pe lîngă moşiile baronului. Ministrul conservator şi decanul Facultății de medicină astfel s-am cunoscut, fetr-un început de viață, cînd rîvna

de carte a tînărului Florea a primit un sprijin hotărîtor din partea bătrînului Ienache Barbu, tatăl baronului.

Deşi avea un serviciu cu multe paturi, fiind şeful celei mai mari clinici din Bucureşti, deşi avea cursurile, o foarte numeroasă clientelă şi şedinţe cînd era Parlamentul deschis, pentru că profesorul Florea Petre era senator liberal, medicul acesta conştiincios se oprea asupra fiecărui bolnav care îl chema şi examina cu o aceeaşi luare-aminte şi amănunţime pe toată lumea. Apoi se aşeza tihnit la masă şi scria o reţetă lungă cu un scris de nici el nu îl mai descurca, cerînd o tăcere şi o linişte absolută din partea tuturor în timpul redactării reţetei. Erau poate şi taina perfecţiunii sale clipele acestea de reculegere pe care le cerea, în timpul lor legîndu-se în minte după o metodă şi într-un fel al lui anumit observaţia şi intuiţia, dar era şi o anumită solemnitate a meseriei, în care credea şi pe care o reprezenta. Doctorul ţinea să lase după plecarea sa, prin casele unde adusese vindecarea şi bucuria, şi acest prestigiu al ştiinţei, strîns în cele cîteva clipe de tăcere. Pînă la reţetă, însă, el era vesel şi familiar, nelăsînd să se vadă nici cea mai mică îngrijorare din orice ar fi găsit. In timp ce bolnavul, după indicaţiile lui, îşi schimba poziţia pentru a fi cercetat, profesorul, răsucind neîncetat şnurul ochelarilor pe deget, spunea :

— Lasă, c-o să treacă, neică ! Lasă, c-o să treacă !

Pe conu Barbu l-a luat, de cum a intrat în cameră, cu veche glumă prietenească, şi baronul a încercat să-i răspundă la fel pe cît a putut. Apoi l-a cercetat aproape două ceasuri. Cine l-ar fi privit, cu oarecare cunoaştere, pe profesor în timpul cît examina ar fi văzut că în ochii strînşi, de unde pornea o privire căutătoare şi împrăştiată (goală de multe ori de orice expresie, pentru că toată atenţia trecuse în ureche sau în vîrful degetelor cu care palpa), încremenea cîteodată ca o pironire şi spunea o mirare. Atunci, părăsindu-şi firul cercetărilor, doctorul învăluia iute pe prieten într-o căutătură caldă, înduioşată, care ar fi vrut să mărturisească un lucru grav şi să mîngîie în acelaşi timp. Aceste treceri frînte şi numeroase, timp de două ceasuri, au frămîntat fără o vorbă, de la uimire şi groază pînă la hotărîre, milă şi durere, sufletul acestui

uriaş. In cele din urmă, profesorul oftă adînc, îl bătu uşor pe ministru pe spate şi zise :

— Ca tunul, ca piatra, ca sîmburele de piersică ! Bravo, Barbule ! Bine te ţii ! O să te dreg şi o să-ţi dau drumul!

— Crezi ? îi răspunse baronul, în care puterea mai veche de a ascunde boala se sfîrşea deodată cu prima zi grea, intrînd într-o nemărturisită spaimă.

— Ei, asta e ! Ai să vezi că tot sîntem şi noi buni la ceva pe pămînt, numai că trebuie să mă şi asculţi! zise profesorul.

Conu Barbu era gata să creadă şi să facă orice, ca un copil. îl biruise durerea. Se pricepea foarte puţin la tainele fiinţei omeneşti şi ştia tot atît de puţin din medicină, pentru că nici nu-l ispitise, nici nu avusese nevoie. Pentru el fizica şi mai ales optica erau ştiinţele cele mari. în om vedea limpede numai cum erau aşezate organele nobile : creierul, inima şi plămînii, pe care le preţuia. Mai jos de mijloc, ideile lui erau confuze despre celelalte organe rînduite în adîncimea trupului. Stomacul nu şi-l simţise niciodată şi nu avea un gînd limpede despre el. Sfiiciunea şi curăţenia lui firească îl îndepărtau de la funcţiunile complicate ale măruntaielor, unde totul se transformă de îndată în dospeală şi lichide dezgustătoare. Aşa fusese toată viaţa, şi în toate. Fugise de ceea ce i se părea că nu e curat şi mersese atît de departe, încît în grădinile sale secătuise pămîntul şi nu mai izbutea să crească flori, de groaza băligarului, după cum îndepărta de la el multe feluri de mîncare, mai ales prin restaurante şi case străine, la gîndul bucătăriilor- Oboseala lui timpurie şi fuga de putreziciunile, dar şi de mustul vieţii, îl făcuseră să preţuiască, de mult, mai degrabă pe omul matur decît pe cel tînăr, prea amestecat, prea murdar în lăcomia instinctelor. Iar din femeie, alesese prietenia, aşa cum o fiinţă mai domoală, ca domniţa, se pricepea să i-o dea, deşi gelozia stăruia atît de ciudat în el.

Acum, cu frică de necunoscut şi groază de murdăria pe care o va întîlni, trebuia să coboare în cunoaşterea trupului său. Simţea că e ceva primejdios şi dezgustător si avea încredere în doctorul Florea Petre ca într-o călă-

uză care-l ducea printr-o mlaştină. Toate aceste sentimente îl stăpîneau din ce în ce mai mult, mai ales după ce a fost scăpat de dureri.

Doctorul, însă, în salonul cel mare, unde a cerut de la domniță, de la Bubi şi de la Iancu tăcerea şi cuviința pentru lungile rețete pe care le-a scris, nu şi-a ascuns îngrijorarea. Conu Barbu era foarte greu bolnav. Medicul ar fi dorit, pentru îngrijirea specială de care avea nevoie, ajutorul unor oameni de meserie. Ziua, spunea el, va trimite un student de al lui; iar seara, pentru că nopțile sînt mai grele şi mai tulburi, însuşi ajutorul său, un doctor tînăr, ieşit de curînd şi nu prea bogat, ar veni bucuros, să fie aci gata la orice împrejurare. Atît bolnavul, cît şi ceilalți au înțeles de îndată şi au primit. Pentru protejatul său, însă, profesorul a avut o grijă deosebită :

— Ai să vezi, Barbule, ce mult are să-ți placă băiatul, l-a înfățişat pe tînăr, lăudîndu-l ca pe unul dintre cei mai buni medici pe care îi vom avea. Ştie multe şi o să-ți țină şi de urît ! Şi-apoi în casa asta a ta, plină şi bogată, o să se mai bucure şi el de viață, de un pat moale, de o mîncare mai bună, de catifele şi de mătăsuri după atîția ani de internat şi de veghe lîngă bolnavi!

Şi chiar în seara aceea, sînt de atunci mai bine de trei săptămîni, doctorul cel tînăr a sosit. Il chema Matei Sîntu. Era cam de vreo treizeci de ani, mai mult scund, bine legat, cu ochi albaştri, cinstiți, cu un rîs plin şi glumeț. Doctorul Sîntu făcea parte dintre acei oameni care încă din tinerețe şi-au măsurat cuvintele şi gesturile. Ştia ce să spună şi ce să ceară, nu se grăbea şi dovedea foarte des că a avut dreptate prin toate ce se întîmplau după vorbele lui, inspirînd astfel încredere. A ținut să-l examineze şi el cu de-amănuntul pe bătrînul baron ; după aceea, a avut o lungă convorbire cu profesorul său. Lui conu Barbu i-a fost simpatic de la prima vedere, şi atît de iute s-a legat de el, încît abia aştepta să se întunece, pentru ca să-l vadă. Toți ceilalți, în aceste zile grele, nu se mai simțeau în siguranță decît dacă era "şi el în casă.

Şi, încetul cu încetul, iatacul bătrînului baron, plin de lucruri strînse în atîția ani de viață, s-a schimbat într-o cameră de bolnav. De unde într-o odaie obişnuită

toate lucrurile stau risipite, putînd oricînd fi legate de paşii ce se fac de la unele la celelalte, aci ele se aleg şi se'strîng lîngă patul bolnavului. Apoi, în orice cameră obişnuită, uşile pot fi deschise pentru toate drumurile şi toate făpturile, pe simple înțelegeri dintre oameni, pot intra prin ele, şi totuşi se simte în acea odaie o siguranță şi o stăpînire a omului care o locuieşte ; pe eîtă vreme într-o cameră de bolnav, toate uşile sînt zăvorite ; după măsura ceasurilor neştiute şi neaşteptate ale bolii, stau străjile dragostei şi ale grijii pretutindeni; cei care vin sînt aleşi, toate măsurile de siguranță sînt luate şi totuşi se simte undeva ca o poartă, pe cheia căreia nimeni nu poate să fie stăpîn. Nimic nu e mai puțin bine închis ca o cameră în care zace un bolnav! Şi lucrul acesta îl simțea din ce în ce mai mult bătrînul baron. Nici vizitele cîtorva prieteni din guvern şi de la club ; nici obiectele risipite prin casă, pe care de atîtea ori le-a luat în mînă, strînse acum, după cum le-a cerut în jurul său ; nici chiar valsurile lui Strauss, cîntate de domnița Natalia după-amiezi întregi în a treia odaie, nu izbuteau pentru baron să închidă uşa nevăzută din care bătea un vînt ce cutremura întregul său trup. In timp ce domnița cînta, baronul, slăbit, ridica şi lăsa un deget galben şi osos pe marginea plapumei de mătase. Făcea aşa pentru că ştia că aşa făcuse o viață întreagă. Dar atunci bătaia degetului nu mai putea fi ținută în frîu dintr-o mare bucurie a mişcării, a unui dans ce venea, ce creştea din suflet şi căruia trebuia să-i dea o față şi o descărcare. Acum, însă, degetul acesta nu mai era legat de nimic. Chiar dacă trecea durerea cîteodată, în sufletul bătrînului bolnav nu se mai putea închega pasul vieții ca un val sau ca un puls, asupra căruia muzica valsului, cu salturile şi mîngîierile ei, să aibă vreo înrâurire. Cunoscută, familiară, acum baronul vedea muzica în afară de el, o privea trecînd prin casă, aburind sau curgînd ca o apă printre fotografiile de demult, dar nu o mai simțea. Din ceafă pînă în călcîie se lăsa o greutate de-a lungul trupului culcat în pat. Plumbul acesta, pe care valsul nu-l mai putea topi, dacă l-ar putea risipi doctorul Florea Petre, ar fi lucru mare, gîndea bătrânul, simțindu-l din zi în zi tot mai mult, cunos-

cîndu-l tot mai bine cu o inteligenţă ce i se ascuţea, şi n-avea nevoie să se împărtăşească celor din jur, pentru că avea siguranţa în ea. Lumina nouă a minţii îl desprindea de pămînt. li dădea răbdare pentru durere şi o uşurare ireală a trupului său chinuit şi măcinat. De patruzeci de ani, într-un colţ întunecat al iatacului, bătrînul baron păstra neatins iconostasul maicii sale. Era o tîmplă grea de stejar, frumos horbotită dintr-o împletitură tăiată în ramuri de lauri, în frunzişul căreia se repetau, de jos şi pînă sus, nişte călăreţi mici, cu suliţe subţiri şi cai ridicaţi în două picioare pe şopîrle lungi. Ca o armată măruntă, alcătuită dintr-o mulţime de sfinţi Gheorghe, urca într-o lumină roşiatică şi nesigură spre cer. De tîmpla aceasta erau atîrnate icoanele. In mijloc, o Maica Domnului, mare, suflată cu aur ; sfîntul Niculae, episcopul Mirelor, şi sfîntul Haralambie, amîndoi purtînd cărţile înţelepciunii ; cuvioasa Paraschiva, cu îndepărtatul schit, umflat din table de argint, în fund, pe linia ce-i povesteşte ţara ; sfîntul Stelian, apărătorul copiilor, alături de sfîntul Cristofor ; sfînta Varvara, patroana familiei lor, în aghiazma căreia numai mama Mitana mai îmbărbura la i:ile mari, şi puzderie de alte icoane mai mici, de sidef, de aur şi de argint, pe care sfinţii sau erau subţiaţi greceşte, sau împodobiţi ruseşte, cu frunze şi cu hlamide, purtînd cruci cu cîte două braţe transversale şi flamuri ce fluturau din vîrf. Pe lîngă iconostasul acesta, baronul a trecut în fiecare zi, iar dimineaţa şi seara s-a închinat. Niciodată însă, ca acum, nu s-a oprit să-l privească. Din pat, pe unde era întins, aurăriile sclipeau, în bătaia candelelor, iar tîmpla era ca un început de pădure. Dintr-acolo simţea bătrînul Barbu că vine frigul care îl cutremura, după cum într-acolo simţea că se îndreaptă noua înţelegere pe care o avea. In spatele iconostasului, a început să creadă cu hotărîre că odaia lui are o gură ce se deschide undeva, sub pămînt. Şi în fiecare zi îl înspăimînta mai puţin, şi a ajuns cu încetul, după groază şi curiozitate, să o privească liniştit. Astfel, murdăriile bolii sale au început să nu-l mai înspăimînte şi să nu-l mai scîrbească, vărsăturile lui acre şi negre, ca drojdia de cafea ; mirosul dulceag al

trupului totuşi abia spălat; laptele pe care îl bea şi trecea prin el cu zgomot de găunoşenie şi iarăşi ieşea nemistuit roşiatic, cu vine lungi de sînge închegat — toate desfacerile acestea dezgustătoare ale trupului se petreceau în faţa neclintitelor şi curatelor icoane, după o lege pe care baronul o înţelegea şi cu care se împăcase. Ii rămînea tot mai viu, tot mai curat gîndul care se ţinea pe aripi, ca o pasăre în faţa iconostasului, pigulind de ici de colea scînteile, înviorîndu-se cu sucul umbrelor şi al luminilor. Iar baronul, din pat, se închina fără să fie văzut...

In afară de alte multe daruri şi priceperi, tînărul doctor Matei Sîntu îl avea şi pe acela de a şti şi a voi să-l ajute pe bolnavul său în îndurarea chinurilor sale. El nu era credincios, dar respecta credinţa şi feţele ei. Aşa apucase de acasă, şi purta prin lume cuviinţă pentru credinţa altora.

Fiu de ţăran şi el, din Dolj, dintr-un sat de pe marginea Dunării, ceea ce lămurea poate într-o oarecare măsură dragostea şi grija profesorului Florea Petre pentru el, doctorul Sîntu văzuse şi simţise biserica de copil. Avea un unchi preot şi doi fraţi la fel. Oltenesc prin aşezare, neamul lor era, cu multe spiţe în urmă, de obîrşie ardelenească. Tatăl său murise demult, şi Matei nu şi-l mai reamintea decît şters, ca pe un om bine legat, cu o barbă căruntă ca o spumă în jurul obrazului, şchiopătînd greu pe uliţa satului, unde toate căciulile se scoteau pînă la pămînt în faţa lui. La 1848, răzvrătit, fusese silit să fugă din sat, şi timp de trei săptămîni a rătăcit cu doi tovarăşi într-o luntre, pe care o mînuia iscusit printre ostroavele Dunării. Aşa a trăit, cum a dat Dumnezeu, pînă ce, urmărit de o poteră, cînd a pus piciorul pe pămînt în dreptul Severinului, a fost fugărit şi l-a ajuns unul cu un drug de fier, de i-a rupt laba stingă. Mai tîrziu, întors în sat şi iertat, să fi avut doctorul cinei ani cînd a murit. Matei a rămas în grija fratelui celui mai mare, care l-a dat la seminar. Nimic din viitorul medic nu se lega cu popia, căreia îi fusese hărăzit. A învăţat latineşte, greceşte şi cînta şi acum frumos, în clipele molcome, dar rare, ale vieţii lui, *Primăvară dulce!* Pe la şaptesprezece ani a fugit din şcoală şi a

•luat-o pe jos de la Craiova înspre Bucureşti, deşi nu «eea nici un rost şi nu cunoştea pe nimeni. A nimerit la » gaadă, unde făcea rofeotelile curţii şi ale pivniţei, pentru un pat şi © îmteucătură. Mult n-a stat şi a trecut într-aon pensisn de băieţi, ţinut de un profesor aspru, dar deschis la minte şi la inimă. Aci a fost găzduit, cu «dreptul de a-fi face şi el ultimii ani de şcoală, meditînd însă f»e cei mai mici. Şi i s-a dat să prepare istoria cu toate •clasele. In felul acesta, şi după înclinare, doctorul Sîntu a ajuns să ştie minunat istoria universală, mai înainte de a-şi găsi adevărata meserie, spre care a fost îndreptat de profesor.

Din pregătire şi în -special din citiri l-au atras marii cuceritori : Caesar, Alexandru cel Mare şi Napoleon. Ue ştia viaţa pe de rost, şi astăzi încă, de se porneşte, «l face din ei icoane vii, împodobite cu multe culori şi lu- «aim, în care se răsfrâng ochiul său deschis, sufletul proaspăt şi felul ţărănesc de a privi lumea, care nu l-a părăsit niciodată.

De cum vine seara, doctorul Sîntu intră rîzînd în camera lui conu Barbu, de unde se retrag după o veghe de o zi întreagă domniţa Natalia şi Bubi. Singurul care (întîrzie încă, în tovărăşia doctorului, e Urmatecu. I se Intîmplă chiar, adeseori, să rămînă şi pînă a d#ua zi în casele de pe Podul Mogoşoaiei. Nopţile de februarie sînt lungi şi de multe ori vîntul zgîlţîie ferestrele, dar ninsoarea se sehimbă în boabe de gheaţă, bătînd cu ropot în geamuri. In odaia baronului e linişte, lumină scăzută şi un miros amestecat de doctorii, de rană proaspătă şi deschisă, pe care conu Barbu nu-l mai simte, şi de *o* urmă de parfum tare de femeie, rămasă din părul, din batistele şi rochiile domniţei Natalia. Aerisirea se face greu, ca şi primenirea patului, pentru că, de o săptă- Baîmă, tb&baavul, înteţit de dureri, nu a mai Writ să se ***misie*** dintr-o anumită poziţie. Ghemuit sub plapumă, ɖH vi»fbeşte puţin Im clipele cînd îşi găseşte cunoştinţa, şi, dimpotrivă, spune multe în aiurările în care se pierde şi din care revine ciudat, fără hotare, -cu treceri nesimţite, ***de m*** crede că limpezimea minţii şi aiurările sînt una şi aceeaşi viaţă. Pielea lui uscată e caldă de friguri ce nu încetează ; ochiul e tulbure, şi numai din cînd în cînd pe ©mul acesta mie şi chinuit broboneazã o sudoare rece. Delirul vine întotdeauna cu aceeaşi vedenie : pe un piept de cremene, în vîrf de munte, baronul spune că vînează şi urcă. Abia vede o potecă îngustă pe buza unei prăpăstii, iar înaintea lui, mereu aceeaşi caprărneagră, care fuge de nu poate să o ajungă şi care se opreşte din cînd în cînd, îl priveşte cu nişte ochi roşii, ce se măresc şi se micşorează, şi rîde la el! Atunci baronul horcăie puternic şi se trezeşte.

Iancu Urmatecu şi doctorul Sîntu, fiecare de cîte o parte a patului, aşteaptă liniştiţi revenirea. Bolnavul se uită întîi speriat la ei, apoi face de mai multe ori : „I ? I ? I ?" ca şi cum ar întreba şi cu încetul îşi regăseşte cunoştinţa. Atunci începe doctorul să vorbească, după ee i-a dat încă o îngrijire bătrînului. Povesteşte mai ales despre plante şi despre animale, aşa cum le-a văzut o copilărie întreagă şi aşa cum le împodobeşte acum cu bogata lui închipuire şi cu dorul depărtării. Ştie cît de usturător e mustul zăpezii în care se ară primăvara; cunoaşte ceasul şi încetineala deschiderii nuferilor de pe iaz; a însemnat cercul de umbră făcut de floarea-soarelui printre brazde; mai are în nări mirosul înecăcios al nalbei, şi în gură, amarul frunzelor de nuc. Povesteşte despre albinele care stau pe loc în zbor, închise ca într-o boabă de lumină făcută din bătaia aripelor; a prins licuricii ziua sorbind din melcii topiţi în şuruburile caselor de var ; ştie cum bate inima speriată a vrăbiilor ţinute în palmă ; a privit în ochii verzi şi plesniţi de lumina neagră a bufniţelor prinse dimineaţa şi a ascultat şoapta lungă ce fuge prin pădure, sace şoseaua şi vine să moaşă prin tufişurile curţii, în salcîmii domoli şi cuminţi. Dar mai ales doctorul ştie, şi povesteşte ca nimeni altul, dragostea animalelor. Baronul atunci zîmbeşte trist şi depărtat, de parcă abia s-ar deschide lumea înaintea lui, iar Urmatecu ascultă cu lăcomie, cercetînd tot mai îndeaproape, mirat, chipul doctorului. Simte că în omul acesta, dincolo de ştiinţa lui, e o adîncime şi o minte

nouă pentru el, că are ochii făcuţi să vadă altfel lumea decît ai lui. Şi în puţine nopţi Iancu s-a împrietenit şi a început să-l iubească pe doctorul Matei Sîntu, de la care, deşi mult mai tînăr decît el, a învăţat din belşug. Mai ales tot ceea ce sta dincolo de bariera oraşului şi era mort pentru Iancu, acum a început să învie. Şi un fel de bucurie, de entuziasm şi de recunoştinţă l-au cuprins. Tîrgoveţul din el începu tîrziu să cunoască viaţa de la ţară. Şi încă o dată se bucură că are moşie. în afară de mîndria şi de banii pe care îi aduce, va avea de acum înainte unde să le vadă şi pe toate acestea ! în fiecare seară, însă, el nu lăsa pe doctor să isprăvească pînă ce nu-l aducea iarăşi la povestea de dragoste a animalelor. Şi doctorul povestea bucuros. Amintirile lui cresc atunci si se înfrumuseţează cu cunoştinţele şi credinţele de astăzi. Cum e şi firesc, Matei Sîntu crede într-o puternică forţă vitală, pe care natura, adîncă şi darnică, o risipeşte, după el, în nobile lupte, ca şi în vicleşuguri subţiri. După spiţă şi după felul vieţii, dragostea — aşa cum a văzut-o el şi o povesteşte — e molcomă sau aprigă, pe pajişte, în poiană, ca şi în cocină şi în ţarc. Şi din rîndul animalelor mari, crunte sau frumoase în călduri, doctorul trece apoi la neamul nesfîrşit al mărunţişului şi al orătăniilor, din care toate înfoieiile, toate chemările, împăunările, deznădejdile şi gunguriturile sînt scrise în mintea şi în evocarea lui. Iancu Urmatecu şi-a dat seama cu încetul că, dacă n-ar fi fost Matei Sîntu aşa cum e, aducînd viaţă şi voie bună cu el în orice împrejurare, poate n-ar fi putut să îndure nopţile chinuitoare din iatacul lui conu Barbu, unde vremea e grea şi înceată.

i Februarie şi carnavalul aduceau, în Bucureştii ahtiaţi 'de petreceri, nebuniile lor.* Aproape de miezul nopţii, cînd în casa mare, stinsă, de pe Podul Mogoşoaiei, nu se vedea decît o lumină slabă la fereastra unde zăcea bătrînul baron, şi ceasurile, venite o dată cu întunecarea, nu se mai sfîrşeau şi urcau încet, minută cu minută, luptînd cu noaptea, aiurea, nerăbdările şi pregătirile erau în toi. După pungă si după fantezie, costumele închipuiau, din lumea ţărilor îndepărtate, a fluturilor sau a florilor, a călugărilor sau a oştenilor, fel de fel de travestiri pentru balurile mascate. Lapoviţa şi zăpada nu stinghereau cu nimic nevoia de petrecere. Şi pînă în zorii tîrzii şi tulburi, alergau pe străzi, în sănii şi în carete, pe sub lumina nesigură a felinarelor, oamenii roşii, verzi, galbeni, ascunşi în mătăsuri, cu feţele acoperite de măşti, cu săbii, cu arcuri, cu aripi, cu mărgele pe ei, ca omizile, rîzînd zgomotos, glumind, sărutîndu-se.

în seara unei asemenea nopţi, Bubi se reîntorcea, furat de gînduri, de-a lungul magazinelor luminate încă, rămase deschise pînă tîrziu, înspre casa de lîngă Biserica Albă, unde cina, ca de obicei. Venea de lîngă patul tatălui său. Stătuse toată după-amiaza. O strîngere de inimă, o grijă şi o frămîntare îl stăpîneau. în sfîrşit, după atîta vreme, doctorul Florea Petre i-a chemat pe el, pe domniţa şi pe Urmatecu, în salonul cel mare, şi Ie-a spus boala bătrînului baron. Era cancer. Pornit de la stomac, aşa credea profesorul, se întindea şi rodea totul. Sfîrşitul departe nu mai putea fi ! După plecarea maestrului, doctorul Matei Sîntu le-a dat amănunte. Vorbea cu limpezime despre boală şi despre tot ce se va mai întîmpla. Prevedea o criză mare, apoi o linişte, poate lipsită de dureri, în care bătrînul se va stinge pe nesimţite. în cît timp n-ar fi putut s-o spună, dar şi el era de părere că mult nu o va mai duce. în această prevestire simplă, îngrozitoare pentru ceilalţi, doctorul Sîntu stăruia pe cuvinte şi aducea o neobişnuită căldură în glas vorbind de profesorul său. încă o dată admira preciziunea diagnosticului. Din prima zi, spunea el, Florea Petre îl prevenise asupra bolii şi asupra fazelor ei, care se îndepliniseră întocmai. Cu acest dar neobişnuit, adăuga el (şi nici unul din ceilalţi nu-l mai asculta, legînd fiecare, eu inima sau cu mintea, ceea ce îl privea de viitoarea moarte a baronului), l-a_ văzut în împrejurări mult mai grele pe clinician. O femeie, continuă doctorul Sîntu ca la un curs, a venit la ei la spital cu tulburări specifice, dar neprecise. Profesorul s-a rostit că ar fi cancer. Peste cîtva timp, femeia a murit otrăvită. La autopsie, însă, s-a găsit o tumoare de mărimea unei nuci, ce mai avea sigur înaintea ei, dacă bolnava ar fi trăit, tot timpul de creştere şi de dezvoltare. Era, într-a-

elevăr, minunat să poţi simţi — şi nu era vorba numai de ştiinţă, ci de o uimitoare intuiţie — răul şi să-1 numeşti I Din tăcerea însă cu care a fost primit entuziasmul său, doctorul Sîntu şi-a dat seamă că celor de aci le scăpa frumuseţea temelor şi biruinţelor medicale. De aceea, se depărta de cercul celor trei, furaţi de alte gînduri, aproape ruşinat de patima pe care o avea pentru meseria lui. Apoi s-au despărţit. Bubi, după cele ce a aflat, a mai ţinut să-l vadă încă o dată, în seara aceea, pe tatăl său. Ştia că îl va privi altfel cu noua cunoaştere pe care o avea. A trecut încă o dată pînă în odaia bolnavului şi s-a oprit în prag. Conu Barbu donnea.

Slăbiciunea lui ajunsese de neînchipuit. Chipul rămăsese cît un pumn ; trăsăturile erau chinuite, pielea — galbenă, pămîntie şi fără luciu. Dintr-un colţ a apărut © îngrijitoare, în şorţul ei alb, şi i-a făcut semn să tacă şi să fie liniştit. Bubi a închis fără zgomot uşa şi a plecat.

Pe strada cu lumini, cu trecători şi cu sănii, ducea încă în el icoana celor văzute, şi o durere, şi o deznădejde care nu voiau să treacă.

Nici nu era obişnuit, nici nu se aştepta la tristeţea aceasta mare. Trăise atîta vreme departe de tatăl său, şi acum, de curînd, de cînd se întorsese în ţară, se înţelegeau atît de puţin încît Bubi a fost în primele zile surprins de ceea ce simţea. A crezut la început că e milă omenească numai; apoi, că e teamă de răspundere şi de viată. A vrut chiar să găsească în el, în faţa întregii moşteniri viitoare, o vinovată bucurie de bani şi de libertate, şi o umbră s-a prins cîndva din toate acestea. Dar s-a trecut iute, o dată cu celelalte gînduri. In astă seară simţea numai durerea ce creştea din el, fără voie. Erau lacrimi şi suspine ce i se opreau în gît, era o nevoie de tînguire. S-ar fi dus oriunde, la oricine ar fi bănuit că ar putea găsi o mîntuire. Şi mai ales ar fi dat tot, ar fi risipit întreaga avere, numai să-l scape pe tatăl său. Astfel frămîntîndu-se, ajunse la casa lui Gună Licureanu, unde trebuia, ca întotdeauna, să o întâlnească pe Jurubiţa.

Luminile erau aprinse şi o forfoteală se vedea prin geamurile colorate de la intrare. Jurubiţa, de cum l-a

auzit, i-a ieşit înuinte, i-a aruncat braţele după gît şi a început să-l sărute din vîrful buzelor. Se simţea că nu vrea să dea îmbrăţişări mai calde, mai apropiate, pentru a nu-şi strica faţa şi mai ales pieptănătura, din înălţimea căreia buclele nu trebuiau să se mişte.

— Bine că ai venit, dragule ! De cînd te aştept! zise ea trecînd un braţ gustii Bubi si urcînd împreună scările.

— Am stat mai mult astă-seară ! E foarte rău ! răspunse încet Bubi.

— Ei, iasă, c-o să treacă ! Asa sînt bătrînii ! adaose ea nepăsătoare, Preocupată de altceva. De azi-dimineaţa, <j. cînd nu ne-am. văzut, numai la tine mă gîndesc ! Am o surpriză mare, mare si frumoasă. Ai să vezi !

Şi tirindu-l de-a lungul odăilor, sărind, gungurind, rîzînd, ea îl duse pîna-n salon, unde, întinse pe scaune, aşteptau trei costume bogate. Era unul alb de paiaţă, cu nasturi mari coloraţi si o tichie ţuguiată, pentru ea; era un costum greu, de mătase galbenă si albastră, de mandarin, Pentru Bubi, şi o pielice de drac roşie, cu o pelerina neagră, cu botfori subţiri si o mască verde, cu coarnele poleite, pentru Gună.

— Mergem la bal! Mergem la bal! începu ea să cînte, bătînd din palme şi învîrtindu-se împrejurul scaunelor,

Bubi, rămas în mijlocul camerei, o privi lung, cu tristeţe şi cu un fel de compătimire. Apoi, cu un glas obişnuit, zise :

— Eu nu merg \ Nu pot să merg !

— De ce ? făcu femeia.

Dacă te-ai gîndi mai bine, nu m-ai întreba !

— Dar nu te vede nimeni sub mască, dragule ! a fost răspunsul ei. D-aia ţi-am si luat un costum de chinez, sâ nu poţi fi recunoscut' Apoi, după cîteva clipe, cu seriozitate: Ştii, dragule, nu ne strica bucuria, ca ne certăm! Astă-seară sînt' prea veselă, pentru ca sa mai îndur toate jălaniile tale !

Bubi o privea însă liniştit, cu o surprindere ce creştea; din ce în ce.

„Nu simte, sau nu vrea să simtă ?" se întrebă el, şi tîmplele începură să-i bată.

Dîndu-şi apoi seama că, dacă ar mai întârzia în faţa costumelor şi în bucuria provocatoare a Jurubiţei, s-ar certa poate ca niciodată, Bubi se depărta spre uşă, fără a spune vreo vorbă.

Femeia fierbea. Era înciudată. Simţea şi ea ce are să vie, la fel cu Bubi. Dar nu numai că nu se temea de ceartă, ci, contrar celor spuse, o dorea. De aceea, alergînd după el, îl apucă tare de braţ şi, privindu-l în faţă, îl întrebă :

— Nu vrei să mergi ? ! Asta e ultimul tău cuvînt ?

— Nu ! răspunse, stăpînindu-se, omul.

— Bine ! Să nu-ţi pară rău atunci de ce se va întîmpla, că eu de dus tot mă duc ! Şi se răsuci într-un picior şi căută să-nceapă să cînte.

Ameninţarea pătrunse adînc în bănuiala mai veche a bărbatului. Şi într-o clipă, adormind durerea, gelozia îşi făcu loc, înveninată de clipa care aştepta. Buzele lui Bubi tremurară. în cele din urmă, neaşteptat, nefiresc, el strigă puternic, poruncitor, ca niciodată :

— N-ai să te duci !

Avea nevoie de comanda aceasta, pentru a se găsi pe el, în viaţa şi în voinţa lui.

Jurubiţa se opri din zburdălniciile ei, se întunecă şi-i aruncă aproape şuierînd :

— Ce-ai spus ? Şi-apoi, copilăros şi cu o vulgaritate pe care nu şi-o putea domoli : Mai zi o dată !

Bubi nu mai răspunse. Se trezise în scîrbă şi în oboseală. Abia acum, însă, răbufneau ura şi adevăratul gînd al Jurubiţei :

— Auzi dumneata — spuse ea cu o groaznică Voce piţigăiată şi acră, întrebuinţată totdeauna de femei pentru a rosti cel mai mare necaz al lor — nu-mi dai voie să mă duc la bal ?! Şi cu ce drept, mă rog ? Şi pentru ce ? Pentru că e bolnav excelenţa-sa baronul Barbu ? Ce-am eu cu el ? Ce-i sînt eu, noră, fată, copil ? Nici n-a vrut să mă cunoască şi mi-a-ntors spatele cînd m-a întîlnit. Iar eu să stau, să-mi pun cenuşă pe cap şi să-l bocesc ? Nu zău ! Chiar atît de tîmpită'nu sînt !

Şi luînd largul costum de paiaţă, ,îl îmbrăcă, îi înfoiă gulerul înalt împrejurul gîtului (şi-i'venea foarte bine), apoi, privindu-se în oglindă, spuse ca şi cum ar fi vorbit cu cineva din altă odaie :

— Fă-mă întîi baroneasă Barbu, şi pe urmă cere-mi să nu mă duc la bal!

Nici nu se putea vorbi mai lămurit. Pe Bubi îl trezi ca o lovitură. Simţea acum că n-a fost niciodată vorbă de ceea ce abia a îndrăznit să nădăjduiască la începutul legăturii lor, trăinicia unei prietenii măcar. O crezuse totuşi a lui pe Jurubiţa, şi astăzi vedea cu cîtă înverşunare i se ridică împotrivă. Nu mai era mînios, ci se simţea singur şi caraghios în casa asta în care nu avea ce să caute. De aceea, se ridică şi, cu pas hotărît şi fără a mai spune ceva, trecu să-şi îmbrace blana. Jurubiţa nădăjduise că cearta o să fie mai lungă şi mai zgomotoasă. Mai avea multe de spus, sau poate tot aceleaşi lucruri, dar în mai multe feluri. Apoi şi liniştea lui Bubi nu-i plăcea ; era un semn de adîncime şi de seriozitate de care îi era teamă. Ar fi vrut să încerce o uşurare a clipei, dar i s-a părut că dă prea mult. Nesigură, neştiind bine ce să facă, ea se hotărî în cele din urmă să-şi păstreze glasul pe care şi l-a luat. Alergă deci după Bubi şi îi strigă din capul scării :

— De dus, tot mă duc ! Asta s-o ştii !

Şi trînti uşa, de zăngăniră toate geamurile colorate în cercevelele lor de plumb.

Alungat de mîhnire şi oboseală din casele ^unde ar putea să o regăsească sau să şi-o reamintească pe Jurubiţa, Bubi se îndreptă prin noapte limpede şi ger uscat spre'locuinţa tatălui său. Se bucura dinainte că împrejurarea prin care trecuse l-a mînat să-şi îndeplinească o datorie, de la care, fără voia lui, se abătuse. Acum, nici el nu înţelegea de ce nu i-a venit mai devreme gîndul acesta.

Porţile mari de fier erau ferecate. A trebuit să bată, pînă ce un sergent din fundul curţii' l-a recunoscut şi a venit. Toate uşile erau încuiate, toate sălile erau stinse. O slujnică somnoroasă a alergat şi i-a aprins un bec de gaz în sala cea mare. Flacăra albastră, nesigură, juca, risipind pe pereţi şi pe tavan umbre uriaşe din lucrurile poliţelor şi din'statuile înfipte pe piedestale. încet, el

trecu într-o cameră mai mică, întunecoasă, ce dă în iatacul bătrînului baron. Din întuneric, privi dîra de lumină de sub uşa de la odaia bolnavului. Ascultă. Abia se auzeau şoapte nelămurite dincolo. In cele din urmă, deschise. Bolnavul dormea aşa după cum l-a lăsat. Lîngă el, îngrijitoarea picotea şi ea, cu capul frînt, căzut pe piept. într-un colţ, pe două divane joase, doctorul Matei Sîntu şi Iancu Urmatecu povesteau ceva. Cînd l-au văzut, nu s-au mirat. I-au făcut loc şi l-au chemat lîngă ei.

Numai Urmatecu l-a întrebat în şoaptă :

•— Cum de se face, coane Bubi, c-ai venit ?

Atunci Bubi simţi nevoia să se mărturisească cuiva de ceea ce ducea cu el. Şi începînd cu un „poate dumneata mai mult decît oricare altul, ai să mă înţelegi !", se porni să-i povestească lui Urmatecu tot ceea ce suferea de pe urmele Jurubiţei : lăcomia, nedelicateţea şi acum în urmă ura ei neînţeleasă şi dorinţa de a se răzbuna pe bolnav, pe el, pe toţi. Iancu asculta, foarte serios. Din cînd în cînd numai punea un deget pe buze pentru a-i arăta lui Bubi că, în aprindere, a ridicat glasul. Luase şi el obiceiurile bătrînului baron. Şedeau cîteşitrei lîngă o masă de abanos încărcată cu fel de fel de lucruri, de pe care încet, cu un fel de joc al degetelor, Urmatecu căuta obiectele prin întuneric. Apoi le trecea în palmă, le cîntărea, le mîngîia, ca şi cum pe ele şi-ar fi tors firul întâmplărilor şi al povestei. Din cînd în cînd se auzea numai un fel de plescăit, cînd prindea în mînă un lucru luciu şi-l ţinea apoi, strîngîndu-l bine, semn că vorbele lui Bubi intrau mai adînc în el.

Pentru prima dată de la legarea ultimelor întîmplări, Bubi şi Iancu vorbeau despre Jurubiţa. Şi i se păru tînărului baron că se reîntoarce cu mult în urmă, pe vremea cînd îi povestea numai deşarte visuri de dragoste, sub nucii de la Filipeşti. Doctorul Sîntu vru să se ridice, să se îndepărteze. Urmatecu, cu un aer de hotărîre, da şi cum cele ce se povesteau erau ale lui, îl reţinu, lămurindu-i în cîteva cuvinte. Nu s-a sfiit să o arate pe Jurubiţa ca pe fosta lui amantă ; nu s-a ferit să vorbească de greşalele şi purtarea lui Bubi; nu s-a ferit să-j ftrunce acum în faţă o mulţime de lucruri pe care de ;mult ţinea să i le spună, părinteşte. Bubi asculta cuminte,

înfrînt, dojenit. Avea nevoie să-l certe cineva, dar să-I şi apere. Cuvintele strigate, violenţa, voinţa lui faţă de Jurubiţa, neobişnuite la el, l-au obosit. Acum privea în urmă şi se îngrozea de ceea ce făcuse, şi mai ales de cum putuse să le facă. Şi ca în tinereţe, lîngă omul acesta tare, lîngă Urmatecu, ocrotit, el îşi simţea întreaga lui fire cum se reîntoarce şi pune stăpînire pe el. Şi în liniştea aceasta firească, în care se afla de obicei, simţi că are iar nevoie de Jurubiţa şi de dragostea ei, dar fără larmă şi fără scandal. Ar fi dat orice să nu se fi întîmplat nimic. Şi lui Urmatecu, după ce i-a deschis sufletul, i-ar fi cerut şi lucrul acesta, împăcarea şi siguranţa reîntoarcerii la Jurubiţa dacă nu i-ar fi fost ruşine ! Tot drumul schimbărilor de dorinţe se trecuse în Bubi uimitor de iute. Cînd s-a dezmeticit după atît de îndepărtate înlănţuiri sufleteşti, era departe de ceea ce îl oprise pe Iancu în loc. Omul de afaceri, mai greoi şi mai simplu, nebănuind ceea ce se petrecuse în tînărul baron, fărîma încă vorbe tari, care nu erau decît judecăţi ale experienţei pentru doctorul Sîntu şi uri, ciude şi porniri ale lui Urmatecu împotriva Jurubiţei. în cele din urmă, Iancu mormăi apăsat, dar nu fără oarecare admiraţie şi parcă într-un fir de amintire :

— E muiere afurisită Jurubiţa ! Şi-i primejdioasă foc, pentru că nu e proastă !

Pe Bubi l-au surprins urît cuvintele astea şi l-au şi supărat neîngăduind să se vorbească astfel despre femeia cu care trăia. Părţile nelegate şi opuse âîe fiinţei sale începeau să se ciocnească iar între ele !

De aceea se ridică si trecu spre fereastră.

în liniştea din odaia lui conu Barbu, numai ceasornicele, multe, se încălecau cu mersul lor de toate felurile de prin colţuri. Baronul ceruse să fie lăsat fiecare la locul său, neputîndu-se obişnui cu o tăcere de care totdeauna, noaptea, i-a fost frică. Din salon abia se auzea, prin uşile închise, pendula cea mare bătînd miezul nopţii. 6 lună ciuntită şi tîrzie, sticloasă în lumina ei albă şi în ger, se revărsa pe acoperişurile caselor scunde din jurul curţii celei mari. Iar Dîmboviţa, abia închegată de sloiuri, se vedea în lung, prin zăpadă, ca un drum aprins. în

casă razele cădeau si se frîngeau, ajungînd pînă la patul pe care urcau încet. Nimeni nu mai vorbea, cînd deodată bolnavul începu să geamă şi să bolborosească ceva nelămurit, într-o clipă toţi au fost lîngă el. Povara unei zăceri fără conştiinţă se risipea de pe chipul său. Ochii luptau cu pleoapele grele, să se desfacă. Mîinile începeau să se mişte, şi din ce în ce mai iute fugeau pe plapumă, înfrigurate, de parcă ar fi căutat ceva. Gura se strîngea şi se destindea cu putere, umflînd coardele gîtului, iar capul, neliniştit pe perină, se zbătea dintr-o parte în cealaltă, ca şi cum ar fi vrut să spună un : „Nu.M* hotărît la cine ştie ce întrebare. Cînd se oprea, bolnavul astfel zbuciumat, încerca să se ridice. Pentru cei din jurul său, obişnuiţi să-1 audă gemînd la cea mai mică mişcare sau atingere, lucrul părea minunat. întrezăreau aproape o nădejde, în afară de doctorul Matei Sîntu, care, la capătul patului, întunecat şi foJrte atent, urmărea toate mişcările bătrînului baron.

In cele din urmă, pleoapele au rămas deschise, şi bolnavul a privit în jurul său. Căuta să recunoască pe cei din casă, zîmbind fiecăruia dintre ei. Cînd a ajuns la Bubi, a stăruit îndelung. A încruntat din sprîncene, a căutat să se ridice mai sus, mai aproape, apoi a zîmbit iar şi a şoptit încet:

—• Bubi !

Nu era obişnuit să-1 vadă noaptea alături de el. Apoi a închis ochii şi s-a întunecat. Era supărat pe ceva şi era crunt. Şi, în înfăţişarea aceasta severă, a început să vorbească, din ce în ce mai dezlegat, din ce în ce mai limpede, din ce în ce mai tare. Nu spunea decît un singur cuvînt, numele fiului său :

— Bubi ! Bubi ! Bubi ! Bubi !

Şi pe măsură ce vorbea, ce repeta şi striga, se ridica. A ajuns să şadă în pat. Apoi i-a fost cald şi a aruncat plapuma în lături. Acum privea ţintă la fiul său. Peste braţul îngrijitoarei, care a sărit să-1 ţină, a lovit puternic cu pumnul. Lui Iancu, apropiat şi vrînd să-i vină în ajutor, i-a băgat o mînă sub guler, a tras şi a coborît drept alături de patul său. Gulerul lui Urmatecu s-a sfîşiat cu cravată cu tot şi i-a rămas bolnavului între degetele strînse. La atingere, pielea lui era caldă, dogoritoare, iar ochii sticloşi, ca de nebun. Bubi, îngrozit, se dădu pas cu pas înapoi, în umbra iconostasului. Bătrînul incercă să umble şi căzu pe marginea patului. Dar se ridică iute şi porni prin casă. Atunci i-a ieşit înainte doctorul Sîntu. L-a luat în braţe şi l-a strîns de umeri, ca să-1 potolească. Bolnavul se zbătea şi se frămînta cu o putere pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o. Doctorul îl luă pe sus şi îl întinse iarăşi în pat. Şi a început atunci o zvîrcolire în care n-a mai vorbit şi nici n-a mai încercat să coboare. Se încolăcea, se lungea, se zbătea, nemulţumit nici o clipă cu poziţia în care se afla. Se întorcea cu capul înspre picioarele patului, lovea în perine, !c împrăştia prin casă şi nu scotea decît gemete surde. Potolit, din cînd în cînd, deodată zvîcnea în sus şi cădea iar, de parcă ar fi fost azvîrlit, pe partea cealaltă... Doctorul a încercat să-i dea o doctorie, dar n-a izbutit. Se mulţumea să-i pună, pe apucate, prosoape reci pe frunte... Şi a ţinut chinul acesta pînă aproape de ziuă. Nimeni nu vorbea. Numai patul suna din toate încheieturile lui de bronz, frămîntat de neliniştea bolnavului, şi aceeaşi pendulă vestea de departe, prin atîtea uşi închise : unu, doi, trei, patru... Tîrziu, a rămas încolăcit, fără un geamăt, fără o mişcare. După cîtva timp de linişte, cei din casă s-au uitat cu groază unul la celalt. Atunci doctorul Sîntu vorbi cel dintîi :

— Nu, n-a murit ! A fost criza pe care o aşteptam ! De-acum se va potoli !

Şi luîndu-1 iarăşi în braţe, îl culcă frumos într-un pat împrospătat cu perinele bine bătute şi răcorite.

Cînd a deschis iarăşi ochii, baronul avea o faţă senină şi liniştită.

— De acum nu se va mai chinui ! Numai inima îl mai ţine ! Adevărata viaţă însă s-a stins ! zise doctorul şi se duse să-şi ia locul pe sofaua din fundul odăii.

Toţi cei din casă erau obosiţi. S-au aşezat prin colţuri, în întuneric, de unde vegheau. Luna întinsese pătratul ferestrei deasupra patului. Aşezat, numai el, în lumina aceasta albă, ca pe un catafalc de lumină, baronul Barbu părea singur în odaie şi poate aşa a simţit şi el de a început să vorbească încet, şoptit, rar, dar limpede şi cu şir :

— Mare lucru în viață n-am făcut Mur însă liniștit ! N-am făcut nici un rău nimănui, zise el. Datoria mi-am împlinit-o față de toți, iar pe Bubi, pe care l-am ținut multă vreme departe de mine, l-am iubit... Şi pe fratele meu Ştefan... şi pe Natalia... şi pe Iancu... I-am chinuit, dar i-am iubit pe cît am putut... Să mă ierte şi ei şi să mă ierte toți... Eu atît m-am priceput... Să facă Bubi mai mult decît mine...

Şi bătrînul Barbu, albit de razele care îl țineeu ca sub un polog, se căzni şi, cu greu, făcînd încet semnul crucii, închise ochii şi adormi.

Aşa i-a prins ziua pe toți, ghemuiți pe unde i-a biruit somnul pe fiecare. Cel dinții s-a trezit Iancu. Găsindu-şi haina deschisă şi gulerul rupt, el nu s-a dumerit la început. Apoi, cu încetul, printr-un fel de amețeală şi durere la tîmple, îşi aminti de noaptea trecută.

In curte începuse zgomotul dimineții, căci soarele, luptîndu-se cu cețurile unei zile senine, dar reci, de sfîrşit de februariei încerca să învie toate colțurile. Un car cu lemne intra pe poartă, pentru multele guri de sobă din casa baronului. Oprit de şanț, carul o lua greu din loc, în încordarea unor căluți mărunți şi slabi, pe care-i mişcau bicele şi înjurăturile rumânilor.

Ici-colea, cîte un servitor grăbit trecea prin curte şi sufla în degetele înghețate. Conu Barbu, trezit, auzea toate acestea. Şi cînd Urmatecu s-a întors, i-a făcut un semn uşor cu mîna, chemîndu-1:

— Iancule, s-a sfîrşit!... şopti el. De acum într-o săplămînă, zece zile... Simt eu mai bine decît voi... Şi, mai odihnindu-se puțin, adăugă : Să ai grijă de Bubi !

In bătrînul baron, prin care, în cei aproape şaptezeci de ani, au trecut multe patimi, groaze, nădejdi, bucurii şi dureri acum, mai mult ca oricînd, nu mai rămăsese decît o minte rece şi indiferentă, ascuțită tot mai mult de apropierea morții. Mărturisirile de dragoste le făcea din amintiri şi pentru că ştia că atunci simțise astfel. Acum însă toate lucrurile se explicau şi se orînduiau numai într-o singură aşezare, pentru el cu un singur țel : aşteptarea din ce în ce mai încordată. Tot ce simțise odinioară vedea şi era limpede. Era atît de limpede, încît cîteodată, din amestecul de oameni urmăriți aievea prin cameră şi amintirile lui, începea o lunecătoare şi pierdută uitare, cu o brumă deasă pe ea, de unde bolnavul îşi revenea însă uşor. Tot mai mult bătrînul baron simțea, şi nu o spunea nimănui, gura descinsă din spatele iconostasului, care ducea sub pămînt. Şi în cele din urmă, cu ochii aceştia ascuțiți ai aşteptării, a ajuns s-o vadă. Era ca un cap de balaur. Printre dinții rînjiți intrau şi ieşeau : domnița Natalia, Bubi, Iancu Urmatecu, doctorul Sîntu, îngrijitoarea şi, odată cu ei, nişte copii, flăcăi şi fete, numai tinerețe, în haine largi, uşoare, felurit colorate făcînd anumite semne înțelese numai de baron. Erau întîmplările vieții lui întregi, coborîte pentru el, printre oameni, printre ai lui, cu care se amestecau şi de la care acum, cu fiecare clipă, îşi lua rămas bun. Toți umblau neliniştiți şi toți priveau din cînd în cînd în ochii roşii, mari cît două luni pline la răsărit, ai balaurului. De acolo trebuia să vină ceva ce aştepta baronul Barbu cel dintîi. Şi pe măsură ce vremea trecea, forfoteala asta se limpezea. Se alegeau oamenii de o parte, şi amintirile, de alta, de parcă bolnavul se rupea în două, cu tot ce purta în el, ca în fața unei judecăți, aşa cum văzuse el, încă de pe cînd era copil, pe zidurile tuturor bisericilor de pe moşiile lor, în pridvorul cărora s-a jucat, a iubit şi în temelia cărora a ctitorit.

XIV

Balul la care ținea cu orice preț să meargă Jurubița era unul dintre nenumăratele baluri mascate date de societățile de binefacere ale doamnelor din lumea mare din Bucureşti. Venea societatea cea mai bună, pentru că intrarea era foarte scumpă şi balul avea loc la Teatrul Național. Sala se unea cu scena, dînd astfel o încăpere de o mare adîncime. La toate etajele lojilor erau atîrnate covoare scumpe, iar pe alocurea, cîte o benuară era căptuşită ca o grotă, cu moliciuni de catifele şi foşnete de mătăsuri. Şi în fiecare se improvizase cîte o negustorie

fantazistă. Astfel, se ridica taraba pretenţioasă a unor glume cu multe înţelesuri, tipărite pe bucăţi de atlaz alb sau ceruliu, vîndute de Ovidiu al lui Vasile Alecsandri, sau întunecata celulă a lui Hamlet, în care eroul lui Shakespeare împărţea ţigări dintr-o hîrcă de porţelan. Boierii veneau cu paşi leneşi, voit lunecători şi îndrăzneţi, cu o obrăznicie şi o ţinută purtate numai la asemenea baluri ! Fracul se punea cu cravată neagră, iar în timpul balului şi în fumoar, nu se scotea jobenul şi nu se lăsa din mînă bastonul cu minerul de aur. O rînduială veche, rămasă, spuneau cei mai pricepuţi, de pe vremea tricornurilor cu pene, în mijlocul acestei lumi ce se ascundea sub mască, unde cinstea şi închinarea nu se puteau da omului necunoscut, nu obliga la nici un fel de politeţe faţă de nimeni. Astfel apăraţi, domnii erau bucuroşi să spună ceea ce credeau sau simţeau unor anumite doamne pe care le-au recunoscut uşor, iar doamnele erau fericite să asculte cît mai multe necuviinţe de la cunoscuţi şi necunoscuţi. Era un fel de lege nescrisă a balurilor mascate, căreia lumea bună i se supunea cu mai multă plăcere decît cealaltă. Cînd au sosit Gună şi Jurubiţa, era puţin după miezul nopţii. Pe două rînduri, la intrare, curioşii stăteau să vadă costumele. După ce au ocolit împreună sala, Jurubiţa a hotărît că trebuie să se despartă, pentru a nu fi recunoscuţi. Şi cînd s-a depărtat Gună, Jurubiţa, l-a privit lung şi cu plăcere pe tînăr, de bine ce-i venea costumul de drac. Cum era înalt şi subţire, tricoul roz de mătase îi scria trupul frumos, de i se vedea fiecare muşchi. Umerii largi se simţeau puternici sub pelerină, iar masca, dîndu-i siguranţa nerecunoaşterii, îl îmbia să zburde ca un copil. Cîtă deosebire, gîndea femeia, de Bubi, îngreunat, leneş şi veşnic doritor de altceva decît de tinereţe şi de petrecere ! Şi Jurubiţa îşi simţi o clipă bucuria de a-l avea pe Gună, de a-l şti al ei şi de a-l dezmierda fie chiar în taină. Apoi se pierdu şi ea în mulţimea măştilor, lăsîndu-se întrebată sau strînsă prin colţuri de îndrăzneala vreunui domino, a unui cavaler sau chiar numai a unui frac foarte bine purtat de către un domn cărunt. Bucurîndu-se de revărsarea luminilor şi nebunia culorilor, Jurubiţa nu

rătăcea totuşi la voia întîmplării. Ea căuta ceva, ţinea să descopere pe cineva în mulţimea costumelor.

Ştia că balul acesta, fiind o petrecere de lume foarte bună, în care era aproape o cinste să poţi intra, n-ar fi cu neputinţă să întîlnească pe procurorul Hangiu. Cu simţul ei ascuţit de femeie isteaţă, ea desluşise la procuror înclinarea de a petrece onorabil şi cu folos. Mica poveste de dragoste cu Amelica, în care, dealtfel, nici ea nu credea i-a folosit atît cît să vadă acest lucru. Deşi nimic din firea şi înfăţişarea lui nu-l mînau pe Hangiu spre baluri mascate, el se găsea totuşi acum în anul cunoştinţelor şi al încercărilor. Un om care ţinea neapărat să-şi facă o situaţie sigură şi o familie potrivită cu ea nu trebuia să lipsească, îşi spunea Jurubiţa, de la balul acesta, unde, cu toată neseriozitatea lui, putea să întîlnească pe un viitor cumnat, sau pe orice altă mai îndepărtată rudă bărbătească din partea unei viitoare soţii, rudă ce avea să-l preţuiască de două ori : şi ca pe un om vesel, şi ca pe un om de lume bună.

Acum Jurubiţa stătea într-un colţ şi se chinuia să bănuiască sub ce costum ar putea să vină Hangiu. S-a gîndit mai întîi la lucrul cel mai simplu : la un frac. în curînd, însă, şi-a dat seama că e o cale greşită. Un om ca procurorul, care avea atîtea cuvinte să vie la un asemenea bal mascat, nu va pierde folosul cel mai mare pentru sfiiciunea şi mai ales interesul său de a vedea, a cîntări şi a rămîne nevăzut cît timp va dori : masca. Apoi, îşi dădu seama că masca, fără costum, ar fi nefolositoare pentru statura grăsuţă şi îndesată, lesne de recunoscut, a lui Hangiu. Deci, dacă e, sigur că trebuie să fie travestit. Şi aci Jurubiţa cădea în valul nesfîrşit al necunoscuţilor, care creştea neîncetat în jurul ei.

O muzică îndepărtată începuse să cînte arii săltăreţe. Din cauza înghesuielii, aproape nu se dansa. Nu era loc. Lumea se mulţumea să petreacă vorbind, plimbîndu-se şi tachinînd. Nu lipseau nici perechile mai îndrăzneţe care se sărutau prin colţuri, sau se legau doi cîte doi. cu lungi serpentine culese de pe jos. Confetile plouau. Mulţimea veselă şi îmbătată ele libertate petrecea. Un singur om, într-un costum mult prea strimt pentru el,

şedea stingher sub o lojă, privind. Ţinea braţele încrucişate pe piept, ceea ce făcea ca mînecile prea scurte sa i se ridice pînă înspre coate, lund astfel din solemnitatea şi seriozitatea costumului. Era un hatman de oaste, nobil şi sever, desprins din paginile cronicilor moldoveneşti. Aşa cum era purtat costumul, cu pieptul scos, eu capul dat pe spate, căutînd parcă slavă şi dreptate, nu părea a costum, ci a om adevărat, pierdut din alte veacuri şi din altă ţară. însă nu după mîndria aceasta, ci după haina care plesnea pe făptura lui dolofană l-a recunoscut Jurubiţa pe procurorul Hangiu.

Ascunzîndu-şi bărbia cît mai bine în gulerul înfoiat şi scrobit de paiaţă, ea se apropie de hatman, îl privi provocator, se învîrti în jurul său, îl atinse cu un deget, încercă să-i smulgă hangerul din brîul roş, ce-i strîngea şalele şi burta umflată, şi-i spuse, după această lungă cercetare, cu o voce piţigăiată :

— Bună seara, mască !

Hatmanul, în mîndria şi izolarea lui, se simţi aproape insultat. El făcu doi paşi şi vru să se strecoare în mulţime dacă paiaţa albă nu s-ar fi ţinut morţiş după el. în cele din urmă, Jurubiţa, văzînd că îl pierde, se hotărî să ridice pentru o clipă masca şi să-i spună aproape gură în gură :

— Bună seara, domnule procuror !

întîlnirea pentru Hangiu era cu totul neaşteptată. ***Ia*** masa şi în intimitatea lui Bubi Barbu, pe care l-ar fi dorit liber în lumea lui, unde l-ar fi putut şi el folosi mai bme pentru relaţii, tînărul procviror găsea că Jurubiţa e o piedică aproape personală. De aceea nu se legase cu ea printr-o prietenie mai adîncă şi mai firească pentru tinereţea lor. Aci, însă, cu buzele umede ai zîmbitoare, mirosind a floare şi a carne, femeia îl ispitea. Mai ales după ce i-a spus că Bubi n-a vrut să vie şi, ou un anumit gînd, i-a mărturisit că Licureanu o lasă singură, încereîndu-şi norocul pe la alte măşti, Hangiu s-a oferit de îndată să petreacă seara împreună. Jurubiţa a primit bucuros şi, părăsind sala, au urcat scara cea mare, ascunzîndu-se la o masă din fundul fumoarului. Aci. procurorul, ieşindu-şi clin măsura lui

obişnuită, a comandat şampanie. Şi cu paharele lungi, subtili şi reci, pe buza cărora foşnea spuma înţepătoare, au ciocnit, privindu-se adînc în ochi. La a doua sticlă, procurorul era neobişnuit de vorbăreţ. Se trăsese cu scaunul foarte aproape de Jurubiţa, explica, se frămînta şi, din cînd în cînd, într-un gest ce voia să fie mai convingător, apuca, prin faldurile bogate ale costumului, genunchiul rotund al femeii, sau coapsa plină ce i se oferea discret şi nu se sfia, stînd picior peste picior.

Ceea ce spunea procurorul erau lucruri menite să o facă pe Jurubiţa să-1 admire. în primul rînd, depiîngea mizeria şi sărăcia balului în care se găseau. Aşa ceva văzuse ei de multe ori; dar adevărate baluri nobile şi elegante ea nu văzuse încă. Şi fireşte că toate minunăţiile astea procurorul le întîlnise la. Paris. însă, hotărît, din ce în ce mai mult, în seara aceasta lui Hangiu îi plăcea femeia. O descoperea, în sfîrşit! Simţea una djn nerăbdătoarele lăcomii pentru care dai totul, în tinereţe mai ales, numai să ai şi să stăpîneşti. Cu mîinile şi cu risipa el dovedea acest lucru, nu însă şi cu vorba. N-a izbutit, în toată aprinderea lui, să găsească un euvnt de apropiere, de mîngîiere sau de dorinţă.

N-a putut să născocească un compliment, *n-n* rostit o admiraţie, pentru că, aşa făcut şi crescut cum era, procurorul Hangiu nu se putea uita pe sine. Din tot ce spunea, parcă ar fi poruncit Jurubiţei să-1 placă şi să-1 iubească. Fireşte cu purtarea lui lua o cale ocolită, prin fel de fel de povestiri cu el şi despre el. Ce-a spus, de pildă, femeilor întîlnite prin trenuri, care *na* s-au mai coborît în gările pentru care au plecat, ci mergeau mai departe ; cum a explicat odată Parisul unei nemţoaice sosite de curînd, de care apoi n-a mai putut să scape ; cum a sfătuit-o el odată pe o cîntăreaţâ să se îmbrace pentru un bal de la Opera Mare şi a avut succes şi a fost premiată... toate întâmplările astea, şi erau multe, veneau unele după altele, întovărăşite neîncetat de mîngîieri, de întârzieri de mîini pe braţele, pe umerii Jurubiţei, care zîmbea, nu se sfia şi îl asculta. Dar nici o linguşeală, nici o drăgălăşenie, cum se spun de obicei femeilor ! Deşi aprins, Hangiu nu putea să uite situaţia inferioară în care el o aşezase, după multe jude':,-:!!, pe

Jurubița. O biată femeiușcă fără nume, simplă și necitită !• Și acum, cînd, în sfîrșit, o dorea, nici nu putea să-i treacă prin minte că femeia nu s-ar grăbi să se lase iubită. El cu purtarea i-o dovedea, dar atît. Familia, creșterea și mai ales funcțiunea lui de procuror îl împedicau de la altceva. Ea trebuia să priceapă și să se grăbească !

De partea ei, Jurubița îl cîntărise. Vedea, și nu se înșela, că are în față un stîngaci înfumurat, arzînd acum de un foc de paie. Dealtfel, așa bănuise mai demult, și pentru ceea ce urmărea, se bucura. Oamenii ăștia plini de ifose și plini de ei, cînd se aprind, sînt mai ușor de înșelat (dîndu-le impresia că se întîmpla ceea ce vor) decît un sălbatic în felul lui Urmatecu, sau un sentimental în felul lui Bubi. De aceea, lăsîndu-se în voie mîngîiată, provocînd chiar îndrăznelile, ea simți că ceea ce trebuie să-i dovedească mai întîi lui Hangiu e că-1 ascultă, că petrece cu povestirile lui și că-1 admiră. Din cînd în cînd numai, lungea după cum voia timpul de care avea nevoie (pe care procurorul l-ar fi tăiat bucuros cu o plecare) cu cîte un liniștitor : „Fii cuminte .'" care nici nu supăra, nici nu îndepărta, ci numai amîna. Astfel lămurită, Jurubița încercă să se apropie de țelul urmărit și începu ea cu laudele pentru Hangiu. Acoperea totul cu tonul unor mărturisiri sfioase, de mult reținute, care se bucurau de neașteptata împrejurare din astă-seară pentru a se putea dezvălui. De ceea ce s-a ferit procurorul se folosea ea acum, cu multă siguranță. I-a spus mai întîi că l-a cunoscut de îndată după costum. Un om ca el nu putea fi îmbrăcat în alt fel ! Și cum îi vine ! Și cum îl poartă ! Apoi, că niciodată n-ar fi dorit să se sfîrșească serile cînd e și el la ei, în casa lui Gună și la masa lui Bubi. Firește că de asemenea n-a uitat să vorbească de rău pe cei doi prieteni : Gună era flușturatic, iar Bubi, fără voință. Și deși mărturisea că ea e numai o femeie fără pricepere și fără prea multă carte, spunea că poate să-și dea seama că nici un viitor nu-i așteaptă pe cei doi prieteni. Și, în același timp, pentru a nu scădea nădejdea poftelor și pentru a da un semn că ceea ce el dorea are să se întîmple, începu să-1 mîngîie pe Hangiu. Acesta se lega

mai mult de femeie și prin ceea ce i se făgăduia, dar și prin surprinzătoarea judecată pentru viitor, neașteptată pentru el la Jurubița și pe care o găsea adevărată. Femeia știa că viitorul altora are să-1 intereseze, mai ales prevăzut în rău și era sigur că viitorul lui o să-1 înflăcăreze chiar mai mult decît lăcomia de sînul și șoldurile ei, dealtfel neprecupețite sub mîngîieri.

De aceea simți cum trece ca o răceală și o greutate peste procuror. Se cumpăneau în cîteva clipe aprinderea dorințelor și ale vinului cu grija cea mare și năzuința lui de fiecare clipă. Și într-un om uscat și bine hotărnicit sufletește, numai cu rîvnă de a ajunge ca Alexandru Hangiu, nici tinerețea, nici femeia n-au putut birui. Se lăsă iute prins de dulceața laudei, și, fără să vrea, în puține clipe se găsi în fața Jurubiței nu bărbatul, ci magistratul. Și omul se minună iarăși, și mai mult, de cîte era în stare să înțeleagă muierușca aceasta.

Pentru procuror, deci, și pentru alte vremi mai bune, lipsite de nedreptăți și hatîruri, Jurubița își ridică paharul. Ea bău pentru dreptatea pe care avea să o aducă omul acesta rar și cinstit, care avea nevoie numai de o împrejurare prielnică pentru a se dovedi cine e. Tînărul plin de rîvnă era lovit în adîncul inimii sale. Ar fi plecat acum din bal, 'cît mai iute, nu ca adineauri, cu o femeie pe care o dorea, ci cu o ființă care îl sporea și îl încuraja. Se simțea cuprins de focul unei înțelegeri și al unei admirații, și Hangiu n-a cunoscut niciodată fericire mai mare decît atunci cînd se vorbea bine despre el și era lăudat.

— Un prilej, cît de mic, și uimești Bucureștii, domnule procuror, așa cum ești dumneata! reveni femeia, întărind speranțele care-1 îmbătau.

— Cred că ai dreptate ! îi răspunse el, cu o umbră de melancolie. Dar unde să găsești prilejul acesta ? De mărunțișul dosarelor noastre nu se agață nici unul dintre cei mari. Ei, cînd fac ceva, au grijă să nu treacă prin. sitele legii. Iar întrucît privește politica, unii îi acoperă pe ceilalți !

—' Ce-ai zice să prinzi un fir care să treacă prin toate deodată ? întrebă ea.

— Aş spune că am noroc ! se grăbi să răspundă procurorul, rămînînd însă nedumerit.

— Şi clacă norocul acesta ţi-ar ieşi în cale aci, astă-seară, cînd te aştepţi mai puţin ?

— Aş spune că nu cred ! şi desfăcîndu-se deodată din încordarea în care se găsea, Hangiu, aproape dezamăgit, îşi reaminti de femeie.

Turnă iarăşi şampanie în pahare, şi mai îndrăzneţ decît ia început, încercă să-şi apropie buzele de obrazul ei. Dar Jurubiţa de data aceasta păru mai puţin dispusă pentru mîngîieri. Ea întoarse capul şi se depărta. Apoi, desfâcindu-şi cu grijă costumul, scoase o hîrtie lunguiaţă, ridicînd-o cu două degete deasupra paharelor.

— Dacă nu te-aş fi găsit astăzi aici, mîine veneam la tribunal ! M-ai fi primit, nu e aşa ?

De data aceasta procurorul revenea, uimit şi cuprins de o mare curiozitate :

— Ce-i asta ? întrebă el, privind-o neîncrezător.

— Un denunţ ! răspunse simplu femeia.

Hangiu întinse mîna. Jurubiţa se feri.

— Nu ! făcu ea. Mai e timp ; acum, cînd nu ştii încă despre ce e vorba şi despre cine, poţi să te mai gîndeşti ! N-aî decît să te faci că n-ai văzut, şi hîrtia dispare ! Şi deschizînd iarăşi costumul, se prefăcu a o ascunde în faldurile lui.

Magistratul, înciudat, insistă :

— Dacă e ceva serios, dă-mi-o!

— E împotriva cuiva foarte tare ! zise ea

— N-are de-a face !

— E ceva foarte greu !

— Cu atît mai bine !

-— ia seama, e primejdios ! şi a fost duioasă în cuvintele acestea.

— Meseria mea e numai primejdie, de aceea e şi frumoasă ! răspunse el solemn, regăsind tot ifosul şi patima sa profesională.

Se adăuga însă pentru el şi o anumită presimţire că femeia nu minte şi că într-adevăr o întîmplare neobişnuită îi ieşea în cale.

-— Poftim, zise femeia, şi noroc ! Şi-i întinse coala împăturită.

Procurorul desfăcu hîrtia şi-i citi cu lăcomie cuprinsul. Apoi se opri o clipă şi spuse ;

— Asta e povestea veche a grecului! Să fie oare aşa ?

— Te mai îndoieşti ? Nu are semnătura ?

— Cine e acest Ivanciu P. Cristu ? Adresa o văd ; există însă cu adevărat ?

— Te poţi convinge oricînd ! răspunse ea. E negustor bătrîn şi onorabil! Il cunosc !

Şi rămase zîmbind la Hangiu, care nu-şi mai putea lua ochii de pe şirurile unui scris stîngaci şi coborîtor. Cînd s-a spart însă balul şi au fost să plece acasă, Jurubiţa şi l-a căutat pe Gună şi s-a pierdut cu el în mulţime, deşi procurorul o sărutase de cîteva ori pe umăr, şi ea nu se ferise.

Din seara în care tot Alexandru Hangiu i-a povestit intîlnirea cu familia Urmatecu, la balul de la palat, Jurubiţa n-a mai avut linişte. Viaţa ei alături de Bubi i-a deschis nu numai înţelesuri pentru întîmplări nouă, dar i-a răstălmăcit şi o mulţime de lucruri din trecut, pe care ea le simţea cu adevărat într-un anumit fel, dar nu pe de-a-ntregul. Abia acum legătura ei de atît amar de vreme cu Urmatecu o supăra prin tot ce dăduse şi prin cît de bună, de modestă şi de încrezătoare a fost. Şi erau anii cei mai buni ai tinereţii sale ! Mai ales tot ceea ce Iancu n-a vrut să-i arate ca preţuire, felul lui de a o face să simtă neîncetat că îi e ibovnică şi că i se cuvine mai puţin şi mai prost decît soţiei, acum, după atîta timp, o mîniau încă. $:• cu atît mai mult cu cît ea se ştia şi mai deşteaptă şi mai pricepută decît coana Miţa. Apoi mai crescuse alături de duşmana ei şi Amelica, leită maică-sa, ba mai rău. Închisă, proastă, la vîrsta ei fără un gînd de dragoste şi deci fără iertare, pricepere şi îngăduinţă, Amelica aceasta şi-a schimbat de îndată prietenia copilăriei faţă de ea în ură. De cum a simţit că se petrece ceva neobişnuit între tatăl ei şi Jurubiţa, n-a încetat să o gelozească, să o urmărească şi să o sîcîie. Mai ales o chinuia cu trăsura : n-a fost împrejurare în care să dorească şi ea, ca femeie tînără, să se plimbe cu trăsura lui Iancu, şi după multe rugăminţi, să) dobîndească, fără ca Amelica să nu prindă de veste, să nu stăruiască pe lîngă tatăl ei, şi în ultima clipă să i-o ia. în legătura ei cu Urmatecu, gîndea Jurubiţa, dacă ar mai

fi ţinut, ar fi ajuns o zdreanţă, de care toată lumea putea să-şi bată joc ! Şi lucrul acesta, acum, cînd se găsea în siguranţă, nu putea să i-l ierte. Vrăjmăşiile n-au încetat, dovadă cele întîmplate la doamna Blanche, modista. Ba, dimpotrivă, au crescut şi s-au adîncit. Astfel, Jurubiţa era sigură că tot lui Iancu, mînat de femei, îi datorește intriga de la baron şi chiar de la Bubi. De vreme ce cunoaşterea ei nu putea trece totuşi de o anumită măsură, ea îşi închipuia că nu putea să fie altă piedică în refuzul lui Bubi de a o prezenta şi al bătrînului baron de a voi să o cunoască (ceea ce i-ar fi deschis un drum — cine ştie ? — înspre mai mult) decît tot intrigile femeieşti.

De aceea, o înciuda şi o nelinişte tot ce auzea de bine din partea cealaltă. Cînd a aflat, de pildă, că Iancu a cumpărat Bălăşoiehii, o lună de zile n-a mai vrut nici rochii, nici pălării, nici obişnuitele ei nimicuri pe care azvîrlea banii. Şi-a strîns mîna, ca pe vremea lui Urmatecu, şi o amintea la fiecare pas : „Azi am văzut o umbreluţă cu minerul de mărgean ! spunea, de pildă, cu un ton aşezat şi copilăros. Şi era, dragule, ca o spumă ! Dar n-am luat-o, că banii sînt scumpi şi ne trebuiesc la lucruri mai mari !" Şi toată vremea făcea numai fapte cuminţi şi înţelepte, pe care le răstălmăcea cu nevinovăţie, doar se va arăta părtaşă la necaz.

Dar toate astea pînă într-o zi, cînd i-a spus lui Bubi că vrea şi ea o moşie cît de mică. Ar putea să fie chiar numai un petic de vie sau de livadă pe numele ei. Iar la răspunsul lui Bubi că averea nu e a lui, ci a tatălui gău, că el nu are mai mult decît îi dă şi că aşa au mîncat aproape banii pentru fabrică, Jurubiţa, uitînd pentru o clipă toate cinstirile după care alerga şi simţind aprig şi cu lăcomie numai interesul şi dorinţa de a nu-l scăpa, răspunse:

— Prost plăteşte baronul Barbu nevoile de om tînăr ale fiului său !

Şi amărăciunile pentru ea nu încetau, ci se schimbau numai. Iar ahtierea ei încerca toate drumurile !

Cînd voia bani, cînd voia preţuire ! Şi în afară de risipa pe lucruri mărunte, cu care iarăşi începuse şi nu se mai mulţumea, deocamdată viaţa şi împrejurările nu-i

mai dădeau nimic. Femeia astfel se învrăjbea în adîncul ei, şi din cea mai mică întîmplare izbucnea.

E adevărat că în frămîntarea asta îşi îngăduise o plăcere : pe Gună Licureanu. Tînărul o făcea să uite necazurile şi înfrîngerile, de care însă nu se despărţea, mai avînd încă nelămurite nădejdi. Şi în zilele astfel nesigure, chinuite de pofte şi ambiţii neîndestulate, a venit vestea, puţin după Bălăşoieni, a balului de la palat. Pentru Jurubiţa a fost împlinirea tuturor răbdărilor. Dacă ar fi putut să dea în toţi deodată, şi în fiecare pentru că ţinea sau îl acoperea pe celălalt, ar fi fost fericită. Gusta mai dinainte bucuria unui rău pe care să-l facă lui Urmatecu pentru că e el şi pentru că a ajuns ; Miţei şi Amelicăi, pentru că le ura ; baronului, pentru că n-a vrut să ştie de ea, şi lui Bubi, pentru că nu e cu totul în puterea ei şi pentru că e fiul baronului !

încă foarte încurcată, i se învîrtea în minte povestea auzită la masă de la Potamiani şi chestia falsurilor şi a cumpărării Băiăşoienilor. Păstrase numai gîndul că s-ar putea scoate ceva de aci, dar trebuia să i se explice iarăşi, să poată şi ea înţelege toate încurcăturile astea avocăţeşti. De aceea, într-o după-amiază l-a întîlnit în Cişmigiu pe grec, întotdeauna dornic de un scandal, în care, cît de cît, să fie amestecat conu Barbu şi oamenii săi. Gazetarul i-a explicat că vînzarea e bună şi că asupra ei nu s-ar mai putea reveni de vreme ce cel interesat, vînzătorul, boier Lefter, se mulţumise cu banii luaţi. Fireşte că vestea aceasta a fost o mare dezamăgire pentru Jurubiţa. Ceea ce ar fi vrut ea mai întîi ar fi fost să vadă zburîn'd moşia din ghearele lui Urmatecu, şi după aceea să mai vină şi alte pedepse. „Dar mai pot fi şi alţi interesaţi", îi lămuri mai departe Potamiani. Oameni care să fi avut cît de cît o cunoaştere a împrejurărilor, oameni serioşi, al căror cuvînt să tragă greu, să dorească dreptatea şi cinstea şi să dea pe faţă hoţia de la fundul lucrurilor ! Âştia însă sînt greu de găsit, pentru că sau nu ştiu, sau nu vor să ştie. Dacă s-ar găsi, ei ar fi cei „interesaţi" despre care vorbea procurorul, interesaţi nu în vînzări sau cumpărări negustoreşti, ci cu un gînd mai înalt, de curăţenia moravurilor şi limpezimea vieţii tuturor. Jurubiţa rămăsese pe gînduri. începuse să prindă şi să întrezărească rostul tre-

burilor, dar nu vedea încă cine ar putea să ştie ceva şi să aibă curajul în toată povestea aceasta. Potamiani, însă, văzînd-o nehotărîtă, nu a părăsit-o pînă ce nu i-a descris încă o dată frumuseţea biruinţei şi mai ales dulceaţa răzbunării. Cu vorbe aprinse şi destul de bine ticluite, el i-a înfăţişat un baron deznădăjduit, un Urmatecu rugător şi un Bulbi gata să dea orice satisfacţie pretenţiilor Jurubiţei !

Cîtva timp femeia a căutat, neliniştită, pe omul potrivit, pînă ce, în cele din urmă, îşi aminti de Ivanciu. Ţinea minte de mult, de la o masă la Urmatecu, de pe vremea unei negustorii pentru care cei doi bărbaţi nu erau înţeleşi. Auzea parcă ameninţarea lui Iancu şi vedea, ca acum, mutra nemulţumită a lui Ivanciu încă o bucată de vreme cît îl mai întîlnise prin casă. Nu se putea ca Ivanciu ăsta să-l iubească şi nu se putea să nu aibă şi el vreun dinte împotriva lui Urmatecu. Ştia că şi acum mai sînt prieteni, dar asta nu făcea nimic ! „Uri vechi mocnesc în tot locul, şi între părinţi şi copii, dar între prieteni, şi încă de ăştia ! îşi spunea Jurubiţa. Totul e să ştii să le aprinzi şi să ştii să momeşti pe cel de care ai nevoie !" Şi, cu asemenea gînduri, a pornit să-l întîlnească pe Ivanciu.

Negustoria lui era departe, tocmai la Obor, o chiristigerie veche. Cînd a sosit Jurubiţa, singură, înfofolită în blănuri, în sania lui Licureanu, cu caii, numai zurgălăi, acoperiţi cu valtrapuri lungi, din fel de fel de lîni colorafe, împodobite cu cozi de vulpi, s-au speriat băieţii şi au alergat să dea de veste jupînului. Ivanciu a ieşit în pragul unei căsuţe din fund, ascunsă printre blănile de brad aşezate în şiruri lungi, a pus mîna streaşină la ochi şi s-a uitat bine la cucoana asta care venea spre el. Cînd a fost la cîţiva paşi, a recunoscut-o şi a poftit-o înăuntru. Aici era un birou mic, cu multe catastife, cu sobă cu mangal şi un ceainic cu ţuică fiartă. Un miros dulceag de scorţişoară şi mirodenii plutea prin încăpere, amestecat cu iuftul de la cizmele unor argaţi cu care Ivanciu stătea de vorbă. Cînd au rămas singuri, negustorul zîmbi şi tăcu, după obiceiul lui de veche neîncredere. Mai turnă ţuică într-o ceaşcă, trase de cîteva ori pe nas aburii parfumaţi, o întinse Jurubiţei şi aşteptă.

— Ne cunoaştem de mult, boierule ! încercă femeia să lege vorba.

— Hî ! Hî ! făcu Ivanciu, cu ochii în jos, prudent, ruşinos şi intimidat de eleganţa şi frumuseţea ei.

— Pe vremea aia eu eram o nimica toată, iar dumneata aveai necazuri cu nenea ! Că aflam şi noi, că d-aia eram prin casă !

— Ihî! afirmă Ivanciu fără să rostească nici un cuvînt, dînd din cap.

— Ei, multe s-au schimbat de atunci ! începu ea, lungind cu un oftat vorba, pentru a da bătrînului timpul să prindă încredere.

Şi amîndoi tăcură iar. Ivanciu era greu de momit ; Jurubiţa nu ştia bine care drum duce mai lesne în sufletul lui. De aceea, mai făcu o încercare :

—• Pe noi doi ne-a ajutat Al-de-Sus destul ! Să nu-i înîniem ! Dar de nenea Iancu ce zici ?

— Ei ! răspunse Ivanciu ridieînd sprîncenele şi privind într-o parte.

Putea fi şi mirare, şi admiraţie, şi aprobare. Bulgarul scăpa prin mormăieli şi gesturi nelămurite.

— Mă gîndesc la moşie, la Bălăşoieni ! adăugă femeia, privindu-l ţintă. Cum de ţi-a scăpat dumitale printre degete, că doar dăduseşi şi dumneata bani buni în ipoteca baronului ?..,

Fără să vrea, ea a ridicat glasul, ca şi cum &r fi vorbit cu un surd, doar o înţelege şi o răspunde. De data aceasta Ivanciu răspunse numai : „Da, da !" şi îi sticliră ochii de cîte avea pe suflet.

Jurubiţa îşi dădu atunci seama că e undeva o piedică. Oricît ar fi el de şiret şi oricît s-ar feri să se dea prins, avea în cl mai mult decît o prudenţă : era o teamă. Femeia se ginţii puţin să vadă ce ar putea fi. Apoi, deodată, zise fără a se sfii :

— Ştii că bărbatul meu a murit şi că nu mai sînt cu nenea ! Parcă o să mă mai ascund de dumneata ? ! Uită-te la mine : putea el să mă îmbrace aşa ?

Argumentul era hotărîtor acum, după ce i-a atras luarea-aminte. într-adevăr, din cîte ştia Ivanciu despre Urmatecu, greu i-ar fi venit să creadă că el a îmbrăcat-o pe Jurubiţa în blănuri. Va să zică, ea nu venea din partea

lui Iancu să-1 iscodească pentru cine ştie ce. Şi o piatră î se luă de pe inimă ! Dar atunci pentru ce venea ? O bănuială nouă, mai uşoară, îşi făcu loc în mintea lui. Oricum, omul se deschise la faţă şi începu să ridice, cu priviri scurte ochii asupra femeii. Aceasta a simţit că nu s-a înşelat.

— Da, da, boierule, aşa e, cum gîndeşti ! zise ea pentru ca să nu lase nici o clipă să se risipească din ce-a strîns. Că n-o să facă toată viaţa ce-o vrea ! Să mai simtă din cînd în cînd că nici alţii nu dorm şi nu uită !

Şi sorbi din ceaşcă şi aşteptă. In sfîrşit, Ivanciu văzu pe ce drum apucă femeia. Era vorba tocmai pe dos de ce credea el. Poate de o răzbunare împotriva lui Urmatecu. Ce o fi avut Jurubiţa pe suflet, treaba ei, dar de ce se gîndise şi la el ? De aceea el răspunde liniştit şi cu nevinovăţie :

— Cusururi multe o fi avînd, dar Iancu mi-e prieten vechi, şi bulgarul, prevăzător, dădea înapoi de la cel dintîi pas ce i se păru primejdios.

— Prieten ! El, cu dumneata ? răspunse iute Jurubiţa. Dar de ce vrei să uiţi cîte ţi-a făcut ?

Şi ea înşiră iute pagubele, mai mult bănuite decît ştiute. Livada de la Pietroşiţa şi Bălăşoienii, înghiţite pe nesimţite de Urmatecu, ţineau locul de frunte. Ivanciu, însă, care îşi aducea aminte mai bine ce cîştigase de pe urma lui Iancu, nu se lăsă dus de ispită, mai ales că nici nu vedea limpede despre ce e vorba. Atunci Jurubiţa începu să-i povestească ce a prins şi pe ce cale se află. Ii lămuri cît putu ea mai bine înşelăciunea lui Urmatecu la vînzare ; îi spuse că ştie ea pe un procuror care ar fi gata să pornească cercetarea şi-1 asigură, în cele din urmă, că n-ar fi vorba chiar de o pedepsire, ci mai mult de un fel de sperietoare, cu care să-1 domolească pe Urmatecu din pornirile lui, ce nu se mai opresc, batjocoresc pe toată lumea şi de nimeni şi nimic nu se tem.

Astfel desfăcute, gîndurile se apropiau şi mişcau şi în Ivanciu lucruri adormite de mult. Pentru pagubă nu s-ar fi gîndit niciodată să se pornească împotriva lui Iancu, pentru că nu o avusese. Pentru frica însă care îi era de el; pentru tot ce şi-a rîs întreaga viaţă arhivarul de mintea lui mai greoaie ; pentru teama în care îl arunca de

nu se putea apăra decît cu tăceri şi vicleşuguri, şi mai ales că nu era vorba de un proces cu condamnare, ci numai de un fel de început, Ivanciu parcă s-ar fi simţit atras să intre şi el în joc ! Cînd a aflat însă că e vorba de o hîrtie, de scris şi de semnat, prin care să-1 dea de gol pe Iancu, şi că hîrtia asta are să rămînă în dosare, şi că oricînd Urmatecu ar putea să o vadă, iarăşi 1-a apucat frica şi i-a spus Jurubiţei că el nu iscăleşte.

Fri.ca de Iancu nu putea să o alunge. în cele din urmă, Jurubiţa mai încercă o vorbă :

— Nu vrei, va să zică boierule, şă-1 ai la mînă ? ! Bine ! Odată şi odată o să te aibă el pe dumneata, şi atunci are să-ţi pară rău !

A trebuit ameninţarea asta, găsită la voia întîmplării, pentru ca în mintea înceată a lui Ivanciu să înceapă să se facă lumină.

Da' cum să nu-1 aibă Iancu la mînă ! Il avea de mult, că de-acolo i se trage toată frica, precum şi din neprevăzutul născocirilor lui drăceşti. Că de cîte ori îi vine bine lui Urmatecu, îi scoate scrisoarea, cu încurcătura omorului din pădure, şi i-o pune sub nas ! Şi de cînd tot încearcă să scape de ea ! Dacă ar izbuti de data asta ? ! Şi acum parcă ar putea ! Şi pentru prima oară, nesigur pe judecăţile lui, dar nevrînd să piardă ocazia din mînă, Ivanciu se deschise, în sfîrşit, şi fiinţa care i-a ieşit înainte a fost tocmai Jurubiţa. îi inspirase încredere cu isteţimea ei, şi apoi, gîndul acesta nou, întrezărit de Ivanciu, de curînd venit, îl grăbea. La toate neîncrederile pe care le avea încă, femeia, înviorată, spunea :

— Tii ! Da' cum nu te gîndişi mai devreme, boierule ? ! Pentru aşa necaz făcea să alergi dumneata după mine ! Da' las' că-i bine şi-aşa, că Dumnezeu e bun şi are grijă de toate ! Să vezi cum o să vină să te roage să primeşti scrisoarea şi să-1 ierţi !

Şi plimbîndu-se agitată prin biroul strimt al chiristigeriei, Jurubiţa nici n-a simţit, în bucuria ei, că şi-a sfîşiat cîteva volane de mătase de pe clopotul înfoiat al fustei în aşchiile de brad ce se agăţau de ea. Ivanciu, cu ochelarii murdăriţi de degete slinoase, clătinaţi pe vîrful nasului, scria denunţul împotriva lui Urmatecu. Din cînd în cînd se oprea, încă neîncrezător, încă înfricoşat, şi

întreba cînd o să aibă scrisoarea pe care o dorea de atîta vreme

— De cum l-o chema procurorul, o scuipă ! răspunse femeia cu un cuvînt mai tare, pentru ca să fie şi mai bine pe înţelesul bulgarului.

Şi cînd acesta, peste cîteva minute, iar s-a oprit, cuprins de aceleaşi temeri, şi a întrebat cine o să-i aducă scrisoarea, Jurubiţa a răspuns, cu o otravă în glas :

— Nenea ! De-a buşilea, uite-aici! Şi dacă n-o veni el, că o fi închis, ţi-o aduc eu, cu procurorul!

Şi Ivanciu a scris iarăşi liniştit. Spunea în slove stîngace şi în cuvinte mîncate, că a fost şi el dintre împrumutătorii nemărturisiţi ; că au fost amînaţi de Urmatecu la termene ; că ştie că el a falsificat procesul-verbal de situţie ; că el, Ivanciu, vreo pretenţie bănească n-are, dar că pentru limpezirea şi cinstea lucrului dă de veste şi iscăleşte, cu numele întreg : Ivanciu P. Cristu. A tras, în sfîrşit, un I întortocheat, cu melci, şi un C cu mai multe caturi, a pus strada şi data şi apoi a suflat pe hîrtie, privind-o de departe. Jurubiţa abia aştepta să i-o ia dinainte... Cînd a fost sigură de denunţ, ea împături jalba, o băgă în manşon şi, fără să mai întîrzie, plecă, dînd un bună ziua scurt şi grăbit.

Lăsat singur, Ivanciu s-a aşezat iar la masă, şi-a luat capul în mîini şi n-a ştiut bine ce e cu el. Ca atunci cînd a fost să-i arate ultima oară Urmatecu scrisoarea veche despre omorul pădurarului, a început să simtă în jur, aproape, ca nişte boturi de cîini, care mîrîiau şi se dădeau la el. Şi a rămas să se gîndească multă vreme dacă a greşit sau nu.

înainte de a porni cercetările, procurorul Alexandru Hangiu a stat să cumpănească : ce pierdea şi ce cîştiga lăsîndu-se „sesizat", cum îşi spunea el. încredere prea mare n-avea în speţă. Dacă lua chestiunea în mîini şi nu se mişca nimeni, ceea ce nu credea, era bine ; dacă da însă curs denunţului, şi Urmatecu începea să strige, şi sărea şi conu Barbu, şi nu era pe placul conservatorilor, era poate şi mai bine. în orice caz, el, ca procuror, era apărat de datoria meseriei lui. Nu era ţinut să ştie cine e Urma-

tecu, iar gîndurile de căsătorie le mai amînase, şi figura Amelicăi de la balul de la palat se ştersese de cînd avea o ispită mai apropiată, pe Jurubiţa. Chiar dacă va ieşi cu scandal, cuiva tot are să-i prindă bine : liberalilor. Şi deşi Hangiu ştia că larma şi lupta se vor duce dincolo dţ biroul său şi că el nu va putea fi amestecat în nici un fel. se bucura şi socotea că e o înţeleaptă mişcare pentru el să folosească în felul acesta onest şi îndepărtat partidul liberal, pentru metodele practice ale căruia avea înţelegere. Pe conservatori i-a simţit întotdeauna străini şi de firea, şi de convingerile lui. Mai ales acum în urmă, de cînd cu ultimele întîmplări şi întărirea partidului conservator cu fracţiunea junimistă, Hangiu nu numai că nu avea încredere în boierii ăştia, dar zîmbea de cîte ori se gîndea la ei. Politică nu putea să facă. Credea însă că se pricepe, şi mai ales că vede realităţile, şi că ştie încotro e drumul bun şi sănătos. Cîţiva dintre miniştrii cei noi şi întregul grup junimist veneau din altă lume : erau nişte domni cu preocupări literare şi artistice. Şi asta pentru Hangiu era hotărîtor ! Literatură nu citise niciodată, nici chiar în străinătate, pe vremea studenţiei, şi a rămas cu o amintire ciudată, de lucru inutil, despre literatură de cînd văzuse o piesă a lui Victor Hugo, demult, la Paris. Detesta pe toţi avocaţii, mai ales pe cei tineri, care, după obiceiul vremii, îşi împănau pledoariile cu versuri învăţate pe dinafară, şi nu avea respect decît pentru marele maestru al barei, vestitul civilist State Iacomin, o minte strict juridică, construind şi demonstrind numai în cuprinsul textelor, deşi avea o frumoasă cultură. în serile în care era obosit de dosare. Hangiu recitea codurile cu plăcere. Lua cîte un articol, din codul civil mai ales, îi păstra cuprinsul proaspăt în minte, închidea ochii, privea codul cu toate împărţirile lui ele la înălţime şi sărea în el, cu articolul, tocmai uncie trebuia, ascultînd parcă îmbucătura precisă a principiilor de drept ca pe închizătorul unei carabine ! Pentru un om astfel croit, oratoria înaltă a miniştrilor junimişti n-avea nici farmec, nici dreptate. Iar vorbele lor usturătoare şi de duh nu erau decît obrăznicii ciocoieşti. Prefera îndrăznelile lui Potamiani, mai la îndemîna celor mijlocii, după cum şi răsplata liberalilor, în bani buni,

pentru cei care lucrau pentru ei. Dealtminteri, Hangiu îi socotea pe liberali ca fiind singurii în stare să se organizeze serios în clientela lor politică şi la guvern, şi în opoziţie. De aceea, se hotărî şi, în cele din urmă, el se lăsă sesizat.

De la primele cercetări, au fost dezamăgite ura Jurubiţei şi nădejdile lui Ivanciu : Urmatecu a declarat că n-are nici un fel de cunoştinţă despre neexacta redactare a procesului-verbal de situaţii, iar Manolache Tîrcă, mai curajos decît s-ar fi crezut şi mai devotat naşului său decît acesta însuşi ar fi putut să nădăjduiască, a spus că a greşit de muncă multă şi de oboseală. Astfel încît nu i-a rămas mai nimic în mîini procurorului, care visa dreptate împotriva celor mari şi ţintea mult mai sus decît la un biet funcţionar fără nici un fel de însemnătate şi care, sigur, nu era autorul principal. Marele scandal politic dorit de toţi, de Potamiani mai ales, nu mai avea de unde să pornească. Totuşi, întârziind, dar cu inima îndoită, procurorul nu putea să închidă cercetările. Pe capul lui Tîrcă plutea o primejdie sub care funcţionarul stătea liniştit, îmbărbătat mai ales de cuvintele lui Urmatecu. Soţia lui însă, Lisaveta, era înnebunită de groază. Nu mai mînca, nu mai dormea şi nu-şi mai găsea locul. Blestema pe boieri şi pe duşmani şi era toată ziua în bucătăria coanei Miţa, unde plîngea şi se tînguia. Era o femeie între două vîrste, muncită, pe trupul căreia nu mai rămăsese nimic din tinereţea de odinioară. Sub rochia ei de chembrică fumurie, sînii, burta şi şoldurile erau ca nişte desagi, unii peste alţii. Pricepea greu lucrurile cele mai simple, avea privirea ştearsă şi neliniştită şi frămînta mereu în mînă o batistă mare, plină de lacrimi, din care muşca din cînd în cînd, astupîndu-şi plînsul.

Pentru coana Miţa, procesul lui Tîrcă era numai al lui. Nici nu-i trecea prin minte că, într-un fel sau altul, Iancu ar fi putut fi amestecat. De aceea îi privea pe bieţii oameni, pe Tîrceşti, cu milă şi cu depărtare. Şi, în fiecare zi, nu înceta să-1 roage pe Urmatecu să facă ce-o şti şi să-i scoată de sub urgia căzută pe capul lor.

La primul interogatoriu, Iancu a răspuns scurt şi precis şi a cerut să vadă denunţul. Cînd a citit iscălitura lui Ivanciu, a strîmbat din colţul gurii, de parcă ar fi voit să muşte, cum făcea de obicei, şi n-a rostit nici un cuvînt. Seara, însă, cînd s-a întors acasă, i-a spus într-o doară soţiei sale :

— Ascultă, Mito ! Ce mai face căzătura aia de nea Ivanciu, că de mult nu l-am văzut ? ! Nu ştiu, mă obişnuisem cu el, aşa nărod cum e ! Mai trimite-1 pe Toma să-1 cheme la masă !

Şi Toma s-a dus, şi Ivanciu a venit. La început s-a temut că-1 cheamă să dea socoteală. Pe urmă, însă, omul s-a liniştit, văzînd că nu se întîmpla nimic. Au mîncat, au băut, s-au veselit şi nici nu s-a pomenit măcar de întîmplare. Bătrînul negustor şi-a luat nădejdea de la scrisoare, a crezut că toată povestea n-a fost decît o prostie încurcată de un cap de femeie şi a fost bucuros că Iancu fie că n-a aflat cine a iscălit denunţul, fie că l-a iertat. Şi apoi a tot venit, ca de obicei.

Totuşi, Urmatecu îşi dădea seama că nu poate să lase chestiunea încurcată. Foile liberale începuseră să facă aluzii, strecurate pe la diferite rubrici. *Săgeţile lui Achillevs* puneau fel de fel de întrebări unui tînăr procuror, menite să stîrnească vîlvă şi curiozitate, şi acum în urmă apăruse un articol îndrăzneţ şi lipsit de orice fel de cuviinţă, neiscălit, intitulat : *Tîrcă, cel fără de prihană.* Vorbea la început de frumuseţea şi sfinţenia datoriei împlinite, pentru ca să arate apoi că în ţara romanească nimeni nu-şi face datoria. Funcţionarul mic, lăsător şi leneş era botezat Tîrcă, generalizat, înmulţit şi risipit ca lindenii pe trupul ţării, de unde din putreziciune vine răul, pentru ca apoi acelaşi Tîrcă să fie iertat şi scuzat atît timp cît şi cei mari sînt la fel. Şi aci se ţesea cu litere groase o ticăloşie fără pereche împotriva bătrînului baron. Intr-un chenar negru, ca de mort, se scria că ministrul e rău bolnav, se'deplîngea boala nemiloasă, dar se deplângea şi ţara. arătînd ce e de vină neamul să aibă guvern şi să n-aibă ministru de justiţie ! Se sublinia că boala e o chestie personală a domnului ministru, oricît de crudă" şi de gravă ar fi, şi se cerea remanierea guvernului. A fost silit preşedintele de consiliu, drept răspuns, să solidarizeze Camera cu un prilej bine ales şi să provoace o aclamare de simpatie pentru conu Barbu, pentru a arăta poziţia

guvernului față de ticăloşiile strecurate, ai'irmîndu-se în acelaşi timp corectitudinea şi destoinicia funcționarului public, Iancu a ținut şi el o şedință de mulțumire, la societate.

Acestea toate, precum şi deznădejdea Lisavetei şi grija unei afaceri neînchise l-au făcut pe Urmatecu să se ducă să-1 vadă pe procurorul Alexandru Hangiu. De data aceasta, însă, ținea să se simtă încă de la început calitatea în care venea. După ce a trecut cu ifos pe sălile tribunalului, aruncînd în dreapta şi în stînga cîte un ,,bună ziua, băieți", cînd a fost poftit să aştepte în anticamera procurorului, privind, prin fereastra țesută cu stele de ger, Cişmigiul încărcat cu zăpadă, a mai rostit o dată cine e, tocmai cînd se deschidea uşa dinspre procuror. Şi-a dat răspicat numele în grija aprodului :

— Domnul avocat Urmatecu, preşedintele funcționarilor publici, vine din partea domnului ministru al justiției ! Spunc-5 aşa, mă băiatule ! şi a strecurat, pe la spate, o monedă în mîna omului.

—• Bine, coane Iancule ! făcu aprodul, puțin mirat de cîte auzea, el, care îl cunoştea de treizeci de ani.

Cînd a intrat la Hangiu, avocatul Urmatecu a fost prietenos, dar deosebit de grijuliu pentru Tîrcă, de parcă ar fi fost clientul său.

— Ce facem cu becisnicul ăla de Tîrcă, domnule procuror ? întrebă el familiar şi-i întinse mîna magistratului.

— Anchetă, după cum ştiți ! îi răspunse tînărul. poftindu-1 să ia loc.

— Şi-o să mai țină mult ?

— Pînă ce vom avea toate dovezile !

— Care dovezi ? Că n-oți fi găsit şi martori ?

— Sînt !

— Ei nu, pe ăştia aş dori să-i văd şi eu ! şi Iancu începu să rîdă şi să petreacă. Apoi, deodată, regăsindu-şi aerul său serios : Ştii, dragă procurorule, că a aflat şi ministrul de chestia asta şi găseşte că faci oarecum exces de zel ? Chiar azi-dimineață am vorbit despre dumneata ! Şi rămase să-1 privească lung, peste birou, pe Hangiu, adăugînd : Bine, nene, cu un pîrlit ca Tîrcă v-ați găsit ? !

— Asta mi-am spus-o şi eu ! îi răspunse celalt, dar ce să fac dacă mi-a rămas numai el în mînă şi a şi recunoscut ?

— Din prostie !

•— Ba, culmea, domnule advocat, eu cred că din cinste !

— Ei, bravo, aşa-mi placi ! Vezi că m-ai liniştit ? Acum miros eu încotro ai s-o iei !

— Nici eu nu ştiu pînă ce nu voi avea dosarul încheiat !

—• Lasă, lasă, că ştiu eu, şi-o să ştie şi alții, şi o să fie bine !

Şi Urmatecu se ridică. îşi căuta un timp de cîştigat şi o schimbare de vorbă. Pe cînd îşi arunca ochii prin odaie, Hangiu îl privea curios, avînd şi el, în sfîrşit, în față pe omul acesta, despre care auzise atîtea, şi aproape numai rău. Viclenia, deşteptăciunea şi fărîma de abilitate i le deslușise din cîteva cuvinte, dar şi (oricît ar părea de necrezut) o naivitate de modă veche. Se simțea că omul, gîndea magistratul, a împletit numai fire mărunte, a urzit numai intrigi de casă, cu fini, cu nepoți, cu prieteni de chef şi boieri încrezători. Cîteodată a izbutit să-şi şteargă urmele şi din fața justiției, pentru că se pricepea la hîrtii şi încurcături. N-avea însă nimic din cel ce aruncă lațul departe, cu prevedere, cu îndrăzneală şi lasă să prindă după mai mult timp. N-avea stofă politică, într-un cuvînt! „Dar de simpatic e tare simpatic, gîndi Hangiu, şi te trage ceva înspre el, şi trebuie să fie foarte plăcut cînd nu-ți aduce neîncredere şi vrea să-ți fie prieten. Şi omul acesta ar fi putut să-mi fie socru dacă aş fi vrut !" gîndi procurorul şi nu i se păru ciudat.

Pe o farfurie ascunsă între dosare, ochiul lui Urmatecu descoperi două mere şi îşi spuse că Hangiu trebuie să fie lacom, şi iar se uită la el că e gras. Iar pe o etajeră cu cărți, o statuetă de bronz, aşteptînd, dădea impresia, fiind împachetată pe jumătate, că e în drum spre locuința magistratului. Stătea într-adevăr numai în trecere *Pescăriță* închipuită de statuie, turnată cine ştie de cîte ori, într-o fabrică din Germania, şi atît de grosolan, încît se vedeau picăturile de tuci nerase bine de pe la încheieturile celor două jumătăți care o alcătuiau.

— Iţi plac statuile, dragă procurorule, după cîte îmi dau seama, zise Urmatecu.

— Foarte mult, mai ales cînd sînt artistice ! răspunse Hangiu, mîngîind *Pescăriţă:,* mîndru şi bucuros că s-a văzut.

— Şi mie ! Ştii că la mine e aproape un muzeu ? Strîng de douăzeci de ani !

Şi Iancu ascultă iarăşi, cu o curiozitate nedumerită, ca atunci cînd la nevoie i-a vorbit frumos despre femei baronului, vorba asta nouă pe care o rostea. Nu o mai spusese niciodată. O agonisise picătură cu picătură din umbra lui conu Barbu, şi acum îndrăznea să-i dea drumul pentru prima oară. începea şi el să poarte, în sfîrşit, lucruri din lumea altora, care, cu încetul, începea să fie şi lumea lui. Şi se uită vesel împrejur, ca şi cum ar fi scăpat de o mare încercare. Că izbutise, asta s-a văzut din felul în care celalt s-a prins. De partea lui, Hangiu era tot atît de mulţumit cu răspunsul dat. Socotea că omul i-a putut preţui gusturile alese şi subţiri. Şi dacă pînă la urmă nu-i va fi el socru, o să fie altul ca el, şi în nici un caz nu strică să se ştie ce fel de om e el, cu atît mai mult cu cît, pentru colegi şi vizitatori neaşteptaţi, cumpărarea statuiei presupunea ştirbirea bugetului pe două luni.

Urmatecu socoti în cele din urmă că aşa se face treaba, cu schepsis, şi se descurcă un fir înnodat, fără să-1 atingi. Se găsea într-un fel de prietenie cu Hangiu ; vorbise de Tîrcă nu mai mult decît trebuia ; îl apărase aşa, pe de departe ; adusese şi umbra ministrului între ei şi încheiase discutând ca boierii despre statui. Pentru astăzi cumpăni că e de ajuns. Ce-o mai fi, de acum, cîtva timp, va trebui lucrat pe nevăzute. Cînd va fi nevoie, are să mai vie, că băiatul e curăţel, nu mănîncă pe nimeni, după cum i s-a spus, deşi ştia că altfel nici n-ar fi mers cu el.

— Apoi, domnule procuror, se hotărî cu oarecare solemnitate pentru încheiere Urmatecu, tare mi-a părut bine că te-am cunoscut ! Auzisem multe lucruri bune despre dumneata. Pentru a doua oară voi vorbi astăzi cu ministrul ! Dealminteri, nădăjduiesc să te văd şi pe la mine, pe la masă. Ştii, fără mofturi, ca între noi f Te aştept să-ţi arăt muzeul !

Şi-i strînse mîna puternic şi cu prietenie lui Hangiu. Acesta îl conduse pînă la uşă, cu multă atenţie şi plăcere. Ca de obicei, farmecul lui Urmatecu, de om sigur pe el, îl cîştigase şi pe magistrat. Iancu se mai opri însă în prag, se întoarse şi, folosind la plecare deosebirea de vîrsta dintre ei, spuse pe neaşteptate :

— Şi vezi, mă flăcăule, ce faci cu nepricopsitul ăla de Tîrcă ! şi se depărta.

Hangiu, mulţumit pînă atunci, avu deodată impresia că a fost furat de ceva şi căută să se dezmeticească,. Ii lipsea încheierea, aşa după cum ar fi vrut-o el, la întrevederea aceasta, care, dealtfel, nu i-a displăcut. Şi se simţea astfel biruit, pentru că vorba de la urmă şi puterea ei le luase Iancu Urmatecu cu el.

Acesta, cînd a sosit acasă, a găsit iar stăruinţa coanei Miţa şi bocetul Lisavetei. De data asta, însă, le-a mustrat amarnic pe femei :

— După ce faceţi prostiile, tot eu să alerg să vă scap ! zise el mai mult mucalit decît cu necaz.

Nici una din cele două femei însă n-au putut să prindă înţelesul ascuns al vorbelor. 11 ştia numai el, şi era mulţumit.

— Că aşa cum credeţi voi, n-o să meargă. O să fie şi bani de dat ! Dar nu prosteşte, cum vă închipuiţi, ci cu rost şi cu dichis ! mai spuse Iancu.

— Dăm, nasule, dăm cît o trebui, numai să ne vedem luminaţi ! se tînguia Lisaveta, care îşi şi ridicase o fustă să ajungă la buzunarul de sub a doua.

— Nu aşa, femeie ! Las', că fac eu toate cum e mai bine, şi la urmă mă socotesc cu finul ! Dacă n-aţi avea bani, mi-ti da iar o poliţă, că nu e capul lui crai !

Şi coana Miţa o linişti pe Lisaveta, îi spuse să aibă încredere în naşul ei şi o luă la bucătărie.

Chiar în ziua aceea, Toma al lui Urmatecu, băiat deştept şi cu încrederea lui Iancu de cînd izgonise cîinele care s-a întors, urca iar cele trei etaje de la *l'Independance,* ducînd cu grijă o cutie frumos împachetată. Pe treptele de lemn, murdare, trosnind sub paşi, luminate în întuneceala după-amiezii de iarnă de cîte un bec de gaz aerian, cu o flacără albastră, cu miros greu, omul căuta locuinţa procurorului. Ca şi Papillon, Hangiu făcea parte dintre românii

care, după ce au trăit într-o sărăcie studențească de prin mansardele Parisului, căutau să-şi păstreze amintirile la Bucureşti, fugind de casele tihnite, joase şi cu boltă de viță. De aceea, se cuibăreau prin podurile celor cîteva clădiri din centrul capitalei, unde întunericul, scările, o duhoare de curte interioară şi zgomotul străzii să le aducă aminte de Apus şi de tinerețea lor liberă şi generoasă. Toma avea poruncă să revină de atîtea ori, să sune şi să bată pînă ce îl va găsi pe Hangiu. Atunci, să-i dea cutia şi o carte de vizită şi să-i spună : „Conu Iancu vă urează poftă bună !" şi să plece. Bacşiş să nu aştepte şi nici să nu se întoarcă dacă o fi chemat. Şi Toma a făcut întocmai! Urmatecu era mulțumit, cînd, o oră după aceea, un aprod de la tribunal aduse cutia, fără nici o altă vorbă. Iancu se miră la început, apoi se grăbi să desfacă pachetul. Vreo zece pere cit pumnul, galbene şi lucii, ca ceara, aşa cum numai marile băcănii şi cofetăriile le vindeau, frumos aşezate în vată, stăteau neatinse, după cum le trimisese. Urmatecu simți o supărare ce semăna a mînie. Tinerelul ăsta, aproape îndrăzneț, avea aerul că îi dă lui pildă de măsură şi dovedea apoi că Iancu nu putea fi chiar atît de sigur de el cum credea azi-dimineață, după vizita pe care i-a făcut-o. Aceasta a fost cea dintîi părere. Stînd însă şi cugetînd, liniştindu-se şi sfătuindu-se pe sine, din tot ce ştia despre lume, preşedintele funcționarilor publici îşi reaminti că procurorul e un om cu ifos mare, dc modă nouă şi foarte încrezut de persoana Iui, uitîndu-se nu numai la ce, dar şi la cît i se trimite. Tăcerea în care Hangiu a învăluit neprimirea darului putea fi răstălmăcită oricum. Şi Urmatecu, voind să se asigure că asta e calea cea bună a înțelegerii, trimise a doua zi o cutie de două ori mai mare. De data asta, Hangiu nu-1 lăsă pe Toma să plece. Deschise cutia în fața lui, se bucură de priveliştea celor douăzeci de pere, dar o dădu iarăşi omului, rugîndu-1 să-i mulțumească stăpînului său şi să-i spună că pe el, procurorul Hangiu,]-a învățat tatăl său să mănînce pere cînd sînt doi bani litra, iar nu în inima iernii.

De data aceasta, lucrul era lămurit : procurorul nu voia să primească nimic de-ale mîncării ! I se părea, de bună seamă, că e prea puțin şi că seamănă a plocon ! De aceea, Iancu, înciudat pe el însuşi că nu deslușise bine de la început, căutînd să-şi dovedească totuşi dreptatea gîndurilor **şi** încrederea că nu poate să fie cineva care să refuze un dar dezinteresat, se călăuzi după ce mai văzuse în jurul lui Hangiu. Şi, în felul acesta, îşi aduse aminte de statuia *Pcscăriței.* „Va să zică, astea îi plac !" îşi spuse el **şi** căută să-1 înțeleagă pe procuror, dîndu-i oarecum dreptate. Dacă e vorba să primească ceva, apoi să fie un lucru care să rămînă ! Şi găsi că băiatul nu-i prost.

Şi iarăşi a fost silit să ia drumul prăvăliei lui Schweickert, în calitate de cumpărător. Vienezul, de cum 1-a văzut **şi** a aflat pentru ce a venit, s-a speriat, crezînd că iar a mai murit cineva. După ce însă Urmatecu 1-a liniştit, au început să caute împreună un obiect, să semene a statuie, şi să fie **şi** de folos. Şi au găsit o lampă. Era o femeie goală, ținîndu-se pe vîrful picioarelor pe o scoică. Subțire şi lucie ca un fus, cu toate amănuntele feței, ale degetelor şi ale pletelor năclăite în grosolănia aceluiaşi tuci în care era turnată, deşi avea o poleială de bronz, ea ridica un braț foarte lung, ținînd în mînă un vas de alamă, cu fitil şi sticlă, bun pentru uleiul de răpită. Un glob mare albastru cît jumătate din statuie îi întregea frumusețea. Urmatecu socoti că foarte greu ar putea cineva să refuze un asemenea dar, şi, sub forma unui pachet voluminos, lampa luă şi ea calea locuinței lui Hangiu, în brațele lui Toma. Nenumărate drumuri a fost silit să facă omul, ureînd de cîte douR-trei ori pe zi scările de la ***l'Independance.*** După ordinul lui Iancu, a şi aşteptat de cîteva ori cîte un ceas la uşa procurorului. Totul a fost în zadar. Uşa nu s-a mai deschis. I s-a părut chiar lui Toma că o dată a auzit pe cineva tiptil pe dinăuntru, care a venit, s-a oprit şi a umblat la clanță, ca şi cum s-ar fi uitat prin gaura cheii ; iar altă dată, pe cînd aştepta, a văzut ca o umbră ureînd scările şi topindu-se de îndată ce a dat ochii cu el. Amîndouă întîmplările servitorul le-a povestit stăpînului său. S-a mai lăsat să treacă o zi. şi Toma a fost trimis iarăşi, **şi,** pentru ca procurorul să fie luat prin surprindere, omul **a** primit ordin să se ducă o dată dis-de-dimineață, iar altă dată noaptea tîrziu, **şi** tot n-a fost nimic de făcut. Veşnic **a** dat de aceeaşi uşă închisă, de parcă nu mai locuia nimeni acolo. Urmatecu s-a lămurit, în cele din urmă, că Hangiu nu poate fi mituit, şi aceasta 1-a pus pe gînduri, cu atît

mai mult cu cît lucrurile nu se linişteau. Lisaveta nici nu mai pleca de la ei şi începuse să spună prostii întemeiate pe cine ştie ce cuvinte scăpate de Tîrcă numai ei la vreme de necaz : că el nu plăteşte acum numai pentru faptele lui şi că cine l-a băgat în iadul ăsta trebuie să-l şi scoată ! Coana Miţa le auzea, le aducea seara soţului ei şi tot nu pricepea. Apoi, atacurile în foile liberale s-au înteţit.

In fiecare zi ticălosul de la *Săgeţile lui Achillevs* mai aducea cîte ceva nou. Azi, numărul hectarelor ; mîine, heleşteul ; poimîine, acareturile, „din minunata vînzare a unei preafrumoase moşii de un prea bine cunoscut domn către umbra lui", după cum spunea cel care scria. Iar în altă parte, sub titlul *Uite-o, nu e !* se vorbea, tot aşa, de o moşie ascunsă sub basmaua unui scamator, care o făcea mică, mică, şi o băga în buzunarul vestei. Şi ticăloşiile nu mai încetau ! Ceea ce era însă mai grav în toată povestea aceasta, ce se învenina din ce în ce, era faptul că, zorit, Urmatecu nu mai vedea nici o scăpare pentru Tîrcă şi nici o linişte pentru el. Şi soluţia trebuia găsită curînd, înainte de moartea lui conu Barbu, şi numai la adăpostul lui. Iar bătrînul era din zi în zi mai rău.

In fiecare dimineaţă, cînd intra Urmatecu la el în odaie — în ultimul timp din cauza zbuciumelor nu mai putuse să rămînă peste noapte acolo — bolnavul, liniştit din noaptea crizei celei mari, îl privea cu ochii strălucitori şi rotunzi, din faţa lui uscată şi galbenă, îi zîmbea blînd şi îi spunea, cu un glas din ce în ce mai scăzut : „Bună dimineaţa, Iancule ! Mai am cinci... sau mai am trei zile de trăit !" Apoi îl chema alături şi-i mîngîia tăcut şi încet mîna.

Nesiguranţa timpului scurt, în care trebuia să se zbată l-a făcut pe Urmatecu să nu-şi poată duce singur îngrijorarea şi s-a destăinuit soţiei sale. Coana Miţa l-a ascultat cu capul plecat, ridicînd privirea înspre el numai cînd faptele o mirau sau cînd afla că Iancu se găsea în cutare sau cutare împrejurare, unde ea bănuise pe altcineva. Şi după ce îl dojeni încă o dată de mamzel Helene, pe care nu o uitase, şi se răzbuna astfel tîrziu şi cu alt prilej, ca orice femeie, coana Miţa a plecat fără să spună un cuvînt.

Iancu a crezut fie că nu se mai poate bizui pe tovărăşia ei, supărată de toate pe care i le-a făcut, fie că situaţia

lui e atît de gravă, încît singur nu-şi mai poate da seamă de ea. Şi o zi întreagă a fost ca un condamnat fără nici o scăpare.

Ca de obicei, coana Miţa şi-a văzut de treabă. A tăiat carnea la bucătărie ; a măsurat săpunul spălătoresei ; a dat cu degetul pe lucruri, să încerce dacă fata a uitat sau nu să şteargă praful şi pe faţa ei liniştită nimic nu se putea vedea. Totuşi, în ea, cu voinţă şi cu trecere pe o lunecare de gînduri chemată stăruitor, femeia călătorea şi întreba. Atinsese cu degetul mijlociu icoanele, aprinsese candela şi aruncase în jar, pe o lopăţică, miruri vechi şi cîteva boabe de smirnă, lăsînd prin casă o mireasmă grea de altar. Şi i s-a părut că în puterea fumului acesta a simţit de cîteva ori fîlfîituri grăbite zbătîndu-se prin încăperi şi căutînd o ieşire. Casa se curăţa de duhurile cuibărite în ea, credea coana Miţa, aduse de cine ştie ce duşman cu ochi negri, şi mai ales de fel de fel de femei, din care Iancu, nepotolit cum era, scosese rău şi-l oploşise la ei.

Coana Miţa săvîrşea toate pe cîte le credea de cuviinţă pentru a putea asculta mai uşor în ea glasul care de atîţia ani nu o înşelase. Ii vorbise adevărat şi nu numai pentru ea, ci pentru toţi ai casei şi viitorul lor. De aceea, seara, înainte de culcare, robotind de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, cînd a trecut pe lîngă Iancu, căzut pe gînduri, atît i-a spus :

— Tot ei se-afundă ! Că să le fie frică ălora de-ţi vor răul dumitale !

Şi s-a dus apoi şi s-a culcat în altă parte, într-o odaie mică de lîngă cămară.

Pentru ceea ce aştepta Urmatecu era destul. In împrejurările grele din viaţă el s-a încrezut întotdeauna în presimţirile soţiei sale. Şi atunci, Iancu, aprig de obicei, căuta o vorbă bună, ca un copil. Acum el mai numără pe toţi acei care i-au voit răul şi au căzut pe drum, după cum spunea nevastă-sa, şi începu să nădăjduiască.

Noaptea i-a fost însă plină de zbucium. In afară de Miţa, care vedea poate o lumină departe, dar nu ştia să-i spună ce drum să apuce, lui Urmatecu îi trebuia un om priceput şi cinstit, căruia să i se mărturisească,

să-i dea un sfat şi să nu-l pîndească mai tîrziu în cine ştie ce împrejurare. Prin lumea lui aşa ceva nu se putea găsi. In cei de la tribunal, pe care-i cunoştea, nu avea încredere, iar cu conu Barbu nu se mai putea vorbi. Un singur om, gîndi fostul arhivar, ar putea să-i fie de ajutor, după cum îl cunoştea : State Iacomin. Pe vremuri, îi fusese şi Iancu de folos în cîteva treburi mărunte ; apoi îl întîlnise de multe ori în jurul baronului, şi niciodată nu i-a arătat decît prietenie, n-a avut decît vorbe bune pentru el, fără să facă să se simtă depărtarea dintre ei, de la un om deştept, dar necitit, pînă la cel mai învăţat şi renumit avocat al baroului. Gîndul i se păru bun lui iancu, şi a doua zi a fost printre cei dintîi care, la locuinţa avocatului, aşteptau să-i vorbească.

State Iacomin locuia, pe strada Batistei, una din acele clădiri care minunau pe trecători la Bucureşti. Pe lîngă căsuţele cu doi ochi în stradă sau casele boiereşti, cu un cat, fără înflorituri, largi cît nişte conace, cu magazii, pivniţe şi grădini, în mijlocul tîrgului erau risipite, ici şi colea, şi cîteva locuinţe într-un stil mai deosebit, după gustul celor care şi le-au zidit. Era, de pildă, un palat din piatră şi cărămidă roşie, strîmt şi cocoţat, sus, pe Podul Mogoşoaiei, croit ca în Renaşterea franceză ; era, pe Dorobanţi, o casă mare elveţiană, cu cerdacuri de lemn ; era pe Popa Tatu o casă vopsită în verzui, dar în stil arai), şi toate deosebeau, printr-o fantezie abia realizată, pe locuitorii sau foştii lor proprietari de ceilalţi bucureşteni.

Casa lui Iacomin avea un brîu de piatră deasupra temeliei. Era îngustă şi înaltă şi se împodobea cu turnuri şi turnuleţe, cu geamuri lungi, cu vitralii colorate, dînd oarecum înfăţişarea unui castel medieval. La intrare, străjuia o armură de cavaler între două tufe de trandafir, şi numai grajdurile stricau înfăţişarea aceasta boierească, din altă lume, cu zidurile lor galbene şi cu podul de fîn, deasupra căruia era înfipt, din ipsos, un cap de cal.

Urmatecu a fost primit de un fecior bătrîn, umblînd încet, fără să se grăbească să deschidă şi să anunţe, şi a fost poftit să aştepte în bibliotecă, unde o lumină stinsă

şi colorată juca pe miile de cărţi strînse în rafturi ce urcau pînă în tavan. Rar, ici-colea, pe fîşiile de pereţi lăsate libere, atîrnau cîteva picturi. Erau portrete de femei cu părul lins şi ochii limpezi, cu medalioane de smalţ la gît, pe care şi florile de argint erau pictate, după cum erau portrete de bărbaţi cu mustăţile lungi şi sprîncenele stufoase, cu o cărare abia tăiată în vîlvoiul părului, dar eleganţi şi cu funde mari.

De bună seamă, erau rude sau strămoşi de-ai avocatului, toţi oameni cum nu se vedeau prin Bucureşti. Se bănuia uşor că sînt din altă lume şi că viaţa lor fusese altfel trăită decît Ia noi. Familia lui Iacomin era, într-adevăr, de origine străină, piemonteză, de-acolo unde, prin împrejurimile Turinului, sîngele italian e foarte amestecat cu cel francez. Şi-abia avocatul (botezat de un boier român, care i-a dat numele său) a tăiat ultimul *i* din numele de familie, pentru că, înaintea lui, toţi Iscăleau Iacomini. Maestrul cunoştea puţin lumea şî limba italiană. Fusese crescut şi învăţase în Franţa, că şi tatăl şi bunicul său, constructor, venit de mulfc |a Bucureşti. Dealtfel, pentru un ochi priceput, biblioteca ar fi putut face dovada. Moştenită, fără îndoială, ea păstra fa loc de cinste, într-o ediţie mare, în foarte multe volume, un Vcltaire complet. Spiritul acesta fusese continuat de trecuţii cititori cu aproape toţi scriitorii enciclopedişti şi cu acele opere numeroase, moarte demult, cum ar fi, de pildă, Marmontel, care umpleau rafturi întregi. Franţa filozofiei, a romanului, a teatrului nejucat, poale şl Uitat, dar mai ales a povestirilor morale era strînsă aci şi lăsată ca dar al unor anumite suflet; ce s-au croit după ea. Fireşte, biblioteca era completată de actualul el stăpîn cu toate numele unei literaturi. mai apropiate, ***şi*** mai akv. cu multe cărţi de specialitate. Nesfârşitele compendii de jurisprudenţă Sirey şi volume de doctrină întregeau bogăţia aceasta a unui mare cărturar.

Cu nelinişte şi îndoiala lui, mărind şi luminînd din nădejdi chipul lui Iacomin, de la care aştepta scăparea, Iancu Urmatecu se găsea pentru prima dată singur într-o asemenea încăpere căptuşită cu cărţi. La conu Barbu, cele cîteva dulapuri uitate într-un colţ al salonului, pierdute printre lucruri, blănuri şi panoplii, niciodată nu

l-au atras prea mult luarea-aminte, iar în aită parte nu a avut unde să mai vadă odăi din acestea mari, omorîte numai cu rafturi înşirate. Abia acum el se apropia de ele şi le simţea în legătură cu omul şi stăpînul lor. Cineva intrase înaintea lui alături, în camera de primire, şi Urmatecu, în linişte, a trebuit să aştepte. Toată lumea ştia că Iacomin era unul dintre cei mai mari avocaţi. Asta o ştia şi Iancu de mult, căci la tribunal toţi îl respectau şi se temeau de el. Auzise că în procese el îl strînge pe adversar ca într-un cleşte, că ii îngustează tot mai mult drumul pe care se zbate celalt şi că, în cele din urmă, nu-i lasă decît o potecă în discuţii, încotro vrea el. Se vorbea, ca de o neobişnuită putere, de mintea lui ageră şi de soluţiile găsite acolo unde alţii nu întrezăreau nimic, şi chiar şi duşmanii cei mai bine pregătiţi ştiau că nu e uşor de luptat cu Iacomin, care, în afară de o mare ştiinţă a dreptului, aducea şi un dar şi cunoştinţe multe dintr-o frumoasă cultură. Şi despre toate acestea, cunoscute de ani îndelungaţi de el din auzite, Urmatecu încerca astăzi să aibă un cuprins şi să găsească o înţelegere.

Gîndul său a alergat mai întîi pe amintiri în împrejurări risipite în viaţa de tribunal. Din aceste amintiri mărunte a încercat să facă un om mare, ca Iacomin, şi n-a izbutit. Nu se lega şi rămînea mai ales tot aşa cum & fost şi pînă atunci pentru el: o vorbă goală, iar nu ca acum, o fiinţă pe care o simţea, o admira şi de care încerca să se apropie. Şi pentru ca Urmatecu să înţeleagă şi mai bine, nu s-a sfiit să se gîndească, în neliniştita lui căutare, chiar la el. Ştia că nu e de lepădat. Se ştia (şi nu măsurat după becisnicii lui de acasă, ci după oamenii făcuţi şi întîlniţi în viaţă) sprinten la minte, văzînd şi el mai departe şi mai ales prinzînd uşor lucrurile din fapte şi vorbe pe jumătate rostite. Şi se gîndea că, la începutul vieţii lui, Iacomin ceva cam aşa trebuie să fi fost şi el. Dar fiecare, el şi Iacomin, au trăit apoi în alt chip. Fiecare a avut alte griji, alte greutăţi. Unul numai le-a biruit, ca să trăiască el ; celalt a putut să şi sporească, avocatul. Şi timpul liberat de necazuri, fără grijă de pline, timpul în care creşte boierul şi în care acum în urmă a văzut crescînd pe doctori, pe ingineri,

pe avocaţi, i se înfăţişa lui Urmatecu în toată bogăţia lui. îl simţea cu aceeaşi putere de belşug şi de preschimbare cu care îl zugrăvise cîndva lui boier Lefter pentru Amelica lor. Atunci era mult mai tulbure în el ca acum, şi totuşi putuse să-l citească printre umbre abia desluşite, să se convingă şi să-l folosească. Astăzi, însă, îl simţea abia în toată puterea lui. Şi Iancu Urmatecu, pentru această presimţire timpurie, verificată acum, avu iarăşi un sentiment de mîndrie despre mlădierea minţii lui, şi din nou el s-a aşezat fără frică, într-un început de tinereţe, alături de State Iacomin. Mai rămînea însă, şi Urmatecu vedea din ce în ce mai limpede, nu numai timpul liber, ci şi ceea ce avocatul a pus în el. Şi iată-l pe Iancu pentru prima oară apropiindu-se de cărţi cu o presimţită şi adevărată înţelegere. Ce scria în ele, el nu ştia şi nu putea să le deosebească pe cele de sus de cele de jos, şi-şi mărturisea că la cărţi nu se gîndise aproape niciodată. Dar acum, cînd aştepta să intre la omul din mintea căruia cerea luminarea lui, şi aştepta printre cărţile sale, Urmatecu îşi dădu seama că ele sînt cele care îi lipsesc şi că tot ele deosebesc mult pe oameni între ei. Şi, în felul acesta, putu să vadă lămurit că timpul liber fără cărţi dă oameni ca bătrînul baron : cu maniere, politicoşi, buni, poate, dacă s-au născut aşa, dar fără putere în viaţă, fără vlagă, fără rosturi, ajunşi, în cele din urmă, pentru administrarea propriei lor averi, să aibă nevoie de d-alde el, de Iancu ; şi, dimpotrivă, timpul folosit de cărţi dă oameni ca Iacomin, puternici şi luminaţi. Ca orice idee simplă — din neobişnuite şi îndepărtate preocupări — sosită tîrziu în mintea unui om deştept, dar fără cultură, şi gîndul acesta a pus deodată stăpînire pe Urmatecu, înflăcărîndu-l, aducîndu-i o nouă încredere în el. I se părea că el e cel dintîi care judecă în acest fel, că a descoperit un lucru nou, şi mîndria lui creştea neîncetat, o dată cu admiraţia pentru bibliotecă !

Neavînd nici cea mai mică orientare în cultură, necunoscînd faptele, evoluţiile, nuanţele, legăturile şi desfacerile ideilor, şi puterea, şi schimbarea ce se desprind din ele, el simţea cartea ca pe o hotărîre bună de luat pentru viitor. Iancu Urmatecu trăia acum una din acele

clipe atît de însemnate pentru un neam ca al lui, ce-şi căuta un loc mai bun în lume ! De-acum încolo Urmatecu avea să recomande cartea tuturor, ba, ceva mai mult, avea să o ceară şi să o impună urmaşilor săi. Şi în atîtea spiţe care creşteau o dată cu a lui, într-o nouă lume românească, se va fi trăit sigur — în fiecare — de către un strămoş, o clipă ca aceasta, adusă de cine Ştie ce împrejurări, cînd cartea, fără autor şi fără cuprins, numai pentru că era carte, înmulţită şi înşirată în rafturi, a intrat deodată într-o acceptare tîrzie şi a rămas ca o moştenire fără cuprins, aducătoare însă de năzuinţe şi orgolii nouă.

Astfel descoperea, se împodobea cu gînduri şi se înviora pentru viitorimile lui, Iancu Urmatecu, între cărţi, cînd o uşă scundă de stejar s-a deschis, şi în pragul ei, pleeîndu-se cu greu, a apărut State Iacomin. Era un om urît şi înalt, trecut de şaizeci de ani. Un cap mare, chel, în care ochii vioi şi negri se ascundeau după ochelarii legaţi în aur, îi cădea în piept. Buze groase şi răsfrînte, numai cu cîteva fire de mustaţă, care nici la bătrîneţe nu se împlinea pe figura lui de spîn, îi dădeau o ciudată şi fioroasă expresie. Avea un glas gros şi mîini mari şi osoase, veşnic neliniştite pe un ţigaret lung de chihlimbar, din care fuma neîncetat. Era destul însă ca Iacomin să vorbească pentru a-ţi dai seama că era un om bun şi înţelegător. Pe Iancu l-a apucat de umeri, ca pe un prieten vechi, şi l-a trecut dincolo. Încăperea de aci era mai mică şi încărcată şi ea cu cărţi, dar împodobită şi cu cîteva obiecte de mare preţ, pentru că, lucru rar pentru vremea aceea la Bucureşti, avocatul era şi priceput şi avea şi gust. In mijlocul camerei atîrna un candelabru de bronz cu sute de cupe albastre, de Sevres, în care gheare mărunte primeau luminările. Un pupitru de lemn înalt, dintr-o sculptură veche, şi un mapamond uriaş împlineau podoabele. Biroul şi scaunul erau de abanos, cu vulturi săpaţi pe speteze.

O scoică veche, dintr-o piatră lucie cu vine negre, ducea scrumul zecilor de ţigări arse, ascunsă sub vraful dosarelor şi al cărţilor deschise. Covoare moi şi blînde la călcat şi Ia privit îţi înecau pasul. Ferestrele colorate puneau pete peste tot.

— Ce vînt te-aduce pe la mine, Iancule ? îl întrebă Iacomin, cu vocea lui groasă, dar caldă, după ce s-au aşezat.

— Necazurile unora şi bunătatea altora, eoane, răspunse Urmatecu, că sînt trimis de conu Barbu, şi pentru un om de al lui vin !

Avocatul se sprijini în coate şi, întinzîndu-se peste birou, întrebă cu interes :

— Da' Barbu ce face ? Am auzit că-i greu bolnav şi n-am vrut să cred !

— Ba, din păcate, aşa e ! afirmă celalt,

— Săracu de el ! A fost om bun, Iancule, zise Iacomin şi rămase pe gînduri.

Deşi mai tînăr decît baronul, deşi liberal, Iacomin ii era prieten. Se întîlneau din cînd în cînd pe la club şi la cîte o masă mai mare dată de domniţa Natalia. La început se certau. Pe măsură însă ce îmbătrîneau amîndoi, politica nu-i mai supăra. Conu Barbu îşi aştepta ministeriatele, care veneau din cînd în cînd, iar Iacomin se mulţumea numai cu deputăţia, în opoziţie sau la putere. Nu voise niciodată, nici pe vremea lui Iancu Brătianu, să intre în guvern, deşi le-a fost întotdeauna de mare folos liberalilor.

— Ei, şi cine e ăl cu necazurile ? întrebă după un timp avocatul, cu bunăvoinţă, aprinzînd ţigară de Ia ţigară,

— Un biet român, coane, un pîrlit de slujbaş, om vechi de-al nostru, dar care s-a încurcat pînă peste urechi, din prostie !

Şi Urmatecu începu să povestească totul, cu de-amănuntul. Se jeluia mai ales că în legătură cu cumpărarea moşiei, care trecuse asupra lui, se întîmplase greşala de neiertat a lui Tîrcă. Arăta ce oameni răi i s-au pornit împotrivă, după cum scriau în denunţ, dar că el, după cum bine se vede, nu putuse fi amestecat în nici un fel şi că era păcat şi de ticălosul ăla becisnic, şi ţine conu Barbu să-1 scape cu orice preţ.

— Şi cine e procurorul care s-a apucat de-o asemenea anchetă ? întrebă zîmbind avocatul.

— Domnul Hangiu ! răspunse Urmatecu, aşteptînd.

— Aha ! făcu Iacomin, tinerelul ăla întors ca un ceasornic, închipuindu-şi că legea, cu cît o fi mai strimtă," cu atît e mai bună ! Văd, cu întîmplarea asta, că e şi tare grăbit !

Şi se ridică şi începu să se plimbe prin odaie. Din toate cîte auzea şi vedea, Iancu parcă desprindea o nădejde, dar ce va fi pînă la sfîrşit, tot nu putea să presimtă.

— D-apoi bine, mă Iancule, ce fel de oameni ai legii sînteţi voi, că e limpede ca lumina, zilei ! spuse în cele din urmă avocatul şi se opri deodată în loc şi se aşeză. Apoi, ridicînd un braţ, împreună două degete şi începu să bată în aer toate argumentele pe care le rostea : — Să presupunem, Iancule, că o greşală a fost, şi a fost a lui Tîrcă, la început! Să presupunem că această greşală a fost chiar voită şi că tu chiar l-ai fi împins să o facă, după cum spune denunţul!

Iancu protestă, apărîndu-se.

— Să presupunem, am zis, continuă avocatul. Ia să vedem, care acte nu se potrivesc ? Poate din fraudă, poate din simplă greşală, cum spune Tîrcă : actul de ipotecă şi procesul-verbal de situaţia moşiei! Vînzarea însă s-a făcut ? Desigur ! Prin licitaţie ? Da ! Există deci o sentinţă a tribunalului. Fireşte ! Sentinţa care să consfinţească adjudecarea moşiei asupra ta ! Cine ar putea să protesteze împotriva ei ? Numai pe cale civilă, cei interesaţi, sau ăştia nu există ! Barbu nici nu s-a gîndit vreodată ; împrumutătorul, nici atît; e mulţumit cu banii pe care i-a luat, iar tu... ce, ai înnebunit ? Şi de ce ? Dar vor să vadă unii în vînzarea asta, la fundul ei, şi o faptă penală. Şi poate a fost. Mai are dreptul însă cineva să pornească înspre ea şi s-o învie ? Şi un procuror, dacă se sesizează, mai poate să meargă pînă la judecată şi la condamnare ? Nu, categoric nu ! Şi pentru ce ? Pentru că justiţia s-a rostit cu privire la întreaga chestiune în care fapta era cuprinsă. Şi justiţia, Iancule, nu se înşeală niciodată !

Iacomin se ridică. Urîţenia lui se schimbase. O înseninare i se lăsase pe faţă. Iar ultimele cuvinte le-a rostit cu un ton înalt, de evlavie. Se simţea că nu vrea să-l impresioneze cu vreun cuvînt ticluit şi făcut pe Urmatecu, ci numai o convingere puternică şi respectul ei puseseră stăpînire pe el, dîndu-i înfăţişarea aceasta. De altminteri, după ce s-a rostit astfel, trecu pînă la o bibliotecă, luă un volum mare, îl răsfoi, citi şi, dînd din cap, mormăi ca pentru el: „Sigur, eu ara dreptate !" de cîteva ori. Şi amîndoi bărbaţii au tăcut apoi. în cele din urmă, cu un ton mult mai prietenos, Iacomin zise :

— Vino colea ! Stai la masă şi scrie !

Iar el, ducîndu-se cu paşi rari înspre fereastră, trăgînd fum după fum, dictă :

— „Avînd în vedere că prin însăşi sentinţa de adjudecare justiţia s-a rostit, ordonăm încetarea oricărei cercetări, de vreme ce justiţia nu poate să se înşele niciodată !" Ministru... Subliniază ultimele cuvinte ! adăugă el, apăsat. Şi iată cum, printr-o rezoluţie, Barbu poate să-şi scape omul la care ţine. Tu du-te acasă. Dă-i lui Tîrcă să facă jalba şi pune pe cineva, cu slova frumoasă, să scrie pe un colţ cuvintele pe care ţi le-am dictat. Barbu nu mai are decît să iscălească !

Şi avocatul, cu mîinile încrucişate pe piept, îl privi liniştit pe Urmatecu. Gîndurile pe care Iancu le purta în el, cu cîteva clipe mai înainte în bibliotecă, au revenit. Văzuse minunea întîmplîndu-se sub mîna lui Iacomin. Şi mulţumind frumos în numele baronului, căruia avocatul îi trimitea multă sănătate, Iancu a plecat alt om, liniştit, făgăduindu-şi să crească pe copiii Amelicăi în dorul şi în puterea cărţii, în care de-acum credea mai presus de orice.

Lămuriri n-a vrut să dea de nici un fel nimănui. Numai că, ajungînd acasă, a fost aspru şi hotărît cu coana Miţa, iar pe Lisaveta a înjurat-o. Pe Tîrcă l-a pus să facă o petiţie prin care să ceară încetarea urmăririi şi nici lui nu i-a spus mai mult. Iar rezoluţia i-a scris-o casierul Serian, jos, lîngă casele cu bani. Serian scria frumos şi era mormînt : nimeni n-ar fi putut scoate de la el vreo vorbă, după cum nu scotea nici un ban fără ordinul lui Urmatecu. Apoi s-a urcat, ca de obicei, în camera lui conu Barbu.

Lîngă bolnav nu era decît doctorul Matei Sîntu. Bubi şi domniţa Natalia întîrziaseră.

Cu acelaşi glas slab, cu aceeaşi linişte, bolnavul îi spuse de îndată ce-1 văzu :

— Bună dimineaţa, Iancule. Mai am poate o zi ! Azi, Ia noapte... pregătiţi-vă !

Urmatecu căută să nu creadă vorbele bătrînului, ba să se şi supere. De aceea zise :

—• Păcatele mele, coane ! Că ai să vezi dumneata cum ţi-ai încurcat bobii, că mai ai multe, foarte multe zile înainte !

Conu Barbu de data asta zîmbi, într-adevăr, şi mişcă încet capul dintr-o parte în cealaltă, în semn că nu e adevărat ce spune Iancu.

Acesta căută să-1 ia pe doctor la o parte.

— Parcă aş crede că are dreptate ! Ce zici, doctore ?

— Simte cu o siguranţă uimitoare ! răspunse Sîntu, Pe curînd trebuie să ne aşteptăm la sfîrşit...

— Aş avea ceva cu el de seamă ! E vorba de întreaga avere ! Ar putea să-mi dea o iscălitură ?

— Cu greu ! Dar, cine ştie ? Poate... şi doctorul, discret, fără să mai fie rugat, trecu în camera de alături.

Urmatecu se apropie de patul bolnavului, îşi trase un scaun şi luă în mîinile lui mîna uscată şi caldă a lui conu Barbu.

— Peste cîteva zile, coane ?că o să dea în primăvară curînd), trebuie să plec la Beizdad, ştii unde, sus, în Dîmboviţa, să văd de conac, începu el. Acolo ai să te duci după boală, N-o să fie nimeni să te supere ! O dată pe săptămînă vin şi eu, cu toate hîrtiile de la minister, şi stăm de vorbă aşa cum îţi place dumitale. Toţi Bucureştii ţi-i aduc în sac şi-ţi povestesc cine cu cine se mai are...

Conu Barbu parcă nu înţelegea. Cu ochii mari deschişi, se uita departe, şi nimic nu se putea citi pe figura Iui. Urmatecu îl privi cu atenţie.

— Şi o să vină şi domniţa, şi conu Bubi, să stea acolo, că aşa ne-am vorbit după acum ! adăugă el.

Bolnavoil era neclintit. Urmatecu se nelinişti.

— Ş-apoi, ai să vii iar la Bucureşti, şi iar ai să începi să umbli... în toate părţile... şi ai să întîlneşti...

Iancu rărea din ce în ce cuvintele, apropiindu-se de bătrîn. Nici o mişcare, nici o clipfire], nici un răsuflet.

Il auzea ? Trăia ? Şi Urmatecu,. tot mai aproape, întîi cu spaimă, apoi cu deznădejde, începu aproape să-i strige :

— Coane Barbule ! Ce faci ? M-auzi ? Ticăloşii ăia se ţin de capul meu şi vor să mă tîrască pe la judecăţi. S-au pornit împotriva nenorocitului de Tîrcă, ca să dea în mine! Fără dumneata sînt pierdut!... Nu mă lăss, coane Barbule, că te-am slujit cu credinţă o viaţă întreagă !

Spuse şl se opri, ca să asculte şi să vadă. Baronul nu s-a mişcat. A închis numai ochii puţin. Apoi, dcschi?.Sadu-î, şi-a îndreptat, pieziş, privirea înspre el. Il auzise. Poate nu mai putea sau nu mai voia să vorbească. Urmatecu, mai liniştit, continuă :

— Mă zbat de o săptămînă ! Am alergat in toate părţile, şi numai la conu State am găsit cheia ! îţi urează multă sănătate ! (Şi aci Iancu strigă aproape în urechea baronului.) Totul este aranjat. Trebuie numai iscălitura dumitale de ministru !... Iscăleşti ?... Vrei să iscăleşti ?

Conu Barbu închise iarăşi ochii şi rămase aşa cîtva timp. De data aceasta Urmatecu a fost cuprins de fcroaaă- Aproape neştiind ce mai face, dincolo de cuviinţă şi de milă, începu, luîndu4 în braţe şi zguduindu-1 pe bolnav :

— Iscăleşte, coane Barbule ! Nu mă lăsa aşa ! Iscăleşte !

Ar fi făcut orice, numai să fie lăsat în pace.

Slovele au ieşit tremurate şi o pată mare de cerneală a stropit foaia pe care, grăbit, Iancu i-a întins-o pe-o perină şi pe-o carte. Totuşi, din aplecarea literelor şi" din. B-urile înalte şi subţiri, oricine putea să recunoască semnătura autentică a ministrului. Bolnavul, însă, îa urmă, Obosit, a scăpat tocul. Urmatecu, văzînd hîrtia iscălită, a lăsat-o pe pat, a îngenuncheat şi a sărutat ruina bolnavului, dueînd-o la frunte. Era aspră şi ardea. Apoi, împăturind petiţia, Iancu îl aşeză frumos pe conu Barbu între perini, îl mîngîie pe frunte şi ieşi.

La minister chiar el a dat-o în mîna secretarului general, pentru executare, adăugind că bolnavului ii merge mai bine, după ce, fireşte, şi-a păstrat o ciornă şi pentru el. De-acum era liniştit şi s-a hotărît să nu se mai mişte de lîngă conu Barbu. In timpul zilei, bolnavul nu a mai

făcut nici un gest şi n-a vrut să vorbească. Numai seara a cerut să fie împărtăşit. A deschis gura mare, a luat toată linguriţa de aur, dăruită de el cîndva bisericii, şi a ţinut mîna preotului aşa cîteva clipe, pentru ca să nu piardă nici o picătură.

La sfînta împărtăşanie, baronul Barbu a dovedit o lăcomie trupească ce nu era decît semnul îngrijorării pentru pacea sufletului său. Apoi a adormit, şi noaptea de iarnă s-a lăsat, ca toate celelalte, cu tăcere şi cu temeri pentru cei din casă, cuibăriţi pe unde o obişnuinţă de cîteva săptămîni i-a învăţat.

Tîrziu, Iancu s-a dus să se culce şi el într-o odaie de la subsol, de sub iatacul baronului, şi a adormit iute, de zbucium şi de oboseală.

Şi a visat ceva ciudat şi fără nici o legătură cu gîndurile lui. Se făcea că pe masa cea mare din sufrageria caselor boiereşti era un cuibar uriaş, pe care stătea o găină cît un struţ. In jurul ei, numai ouă, dar mari cît pepenii. Deodată, găina aceasta uriaşă răcni ca un om. Atunci pieptul i s-a desfăcut, şi din el îi ieşi inima umflată de sînge. Era uşoară şi încerca să se înalţe. Găina îşi plecă însă capul spre rană şi, cu vîrful ciocului, îşi înţepă inima. Un val de sînge ţîşni, sînge ce se risipea şi din care creşteau flăcări. Şi în cîteva clipe totul a fost numai scrum, cuibar, cameră, tot. In clipa aceea Iancu, înspăimîntat, se trezi. Lîngă el, mama Mitana, bătrîna casei, încerca să-1 scoale. Doctorul şi conu Bubi au trimis-o după el, pentru că bătrînul Barbu s-a sfîrşit de cîteva minute.

Urmatecu, trezindu-se greu din vis şi din somn, s-a uitat în jurul său şi a rămas cu privirea pironită în tavan. Ştia că deasupra lui, într-un pat aşezat tocmai ca acesta în care dormea, murise conu Barbu, poate tocmai în clipa în care găina din vis îşi înţepa inima cu ciocul. Şi Urmatecu s-a cutremurat. Apoi, uitînd că n-a văzut niciodată mort, el urcă iute în iatacul boierului.

Conu Barbu era aşa cum îl găsise moartea. Cu un braţ pe piept, cu celalt întins de-a lungul trupului, cu ochii mari deschişi, privind departe prin frunzişul de lemn al iconostasului.

— E cald încă pe frunte ! spuse doctorul, închizîndu-i ochii.

In clipa în care şi-a dat duhul nu era nimeni lîngă el. Toţi erau risipiţi prin casă. îngrijitoarea, după ce a venit, a ascultat puţin şi a văzut că nu mai respiră, s-a speriat şi 1-a vestit pe Sîntu, iar acesta le-a spus c-a murit. Rînd pe rînd, Bubi şi domniţa Natalia au îngenuncheat lîngă pat şi au sărutat mîna mortului, Iancu a trebuit să facă la fel. Mîna nu mai era ca atunci cînd a iscălit : începuse să înţepenească şi era rece ca o plită de piatră sau ca un plumb. Urmatecu s-a îngrozit şi, fără să mai spună vreo vorbă, a ieşit din odaie. Abia acum frica lui de morţi s-a întors, sporită de ceea ce văzuse şi simţise. Ca să nu se bage de seamă, s-a dus jos la administraţie, a deschis casa de bani, a răsfoit catastife şi a început să facă socoteli, muşeîndu-şi neîncetat buzele, pentru a şi le încălzi.

Cînd s-a luminat de ziuă, au început să vină şi funcţionarii, şi să bată de cîte trei ori, într-o dimineaţă ceţoasă şi rece, clopotul de la Sfîntul Dumitru, de peste drum. Atunci, Urmatecu 1-a chemat pe Serian, casierul, pentru socotelile cele mari. Trebuia să ştie şi el cîţi bani are în casă. Şi Iancu, lucrînd, a început ?ă rîdă şi să glumească, din frică şi din zbucium, cu casierul, care scria, socotea şi era uimit.

— La moartea mea, mă, să-mi puneţi toate tarafurile din Bucureşti şi să mă plîngă toate papinele ! spunea Urmatecu, spre surprinderea şi tristeţea lui Serian, om liniştit şi cu frica lui Dumnezeu, sorbind din ceaiul lui tăiat cu rom.

Tîrziu, dimineaţa, cînd a vrut să treacă înspre birou, să pună ordine în hîrtii, în antreu Iancu s-a împiedicat de coşciugul lui conu Barbu, adus de curînd.

— Ptiu ! Mi-au ieşit cu gol! zise el dricarului.

— Golul se umple, coane Iancule ! îi răspunse omul, care, prin meseria lui, înţelegea glumele astea şi nu era prost.

Drept răspuns, Iancu îi trase o înjurătură şi trecu mai departe, în salonul cel mare, unde, cu mulţi ani în urmă, îl primise baronul pentru prima oară cînd 1-a che-

mat. Nici un lucru nu era schimbat de la locui său, şi era, ca şi atunci, o dimineaţă de iarnă. Singur, Iancu Urmatecu rămase pe gînduri, dîndu-şi seama de ceea ce a pierdut, într-adevăr. Ii părea rău de conu Barbu, îi părea rău şi de el. De acum se simţea descoperit, pentru că, deşi îi mersese vestea de om tare, el nu se socotea în siguranţă decît în umbra bătrînului baron. De acolo săvîrşea totul, şi nu numai pentru a-i face pe ceilalţi **să** asculte de hotărîrile lui, dar pentru a lăsa să se creadă că şi cel care îl proteja are voinţa lui. Era o întregire din urzeala însăşi a temperamentelor lor, din cea mai adîncă rostuire a lucrurilor, pe care moartea venea **să** o strice. In anii împlinirii, Iancu simţise cum a crescut lîngă baron. Fireşte că acum frică nu-i mai putea fi în nici un fel, pentru că se ştia sigur pe aşezările sale, dar 1 se deschidea în jur un pustiu fără liman. Şi toate simţămintele astea el crezu că sînt dureri pentru conu Barbu, şi se privi singur cum le poartă, şi se mândri că le are. Din această a sa greşită înţelegere de sine, nevoind^ sau nepuiînd să se răstălmăcească întocmai, Iancu a plămădit cîteva cuvinte, cu care avea să-l pomenească de-acum, întotdeauna şi faţă de toţi, pe baron. „Adevăratul meu părinte !" sau : „Sufletul cel mai bun, odihnească-se în pace !", astea toate erau vorbe care i-au venit acum din nesiguranţă, din noutate şi dintr-o grijă de viitor. Dacă ar fi trecut însă atunci pe lîngă el, în singurătatea reculeasă a casei funebre, o femeie, cu sînii ciocniţi între braţe, cu şoldurile mişcătoare — aşa cum îi plăceau — Iancu s-ar fi lăsat ispitit, atît loc mai era încă pentru viaţă în durerea şi tristeţile lui. de jalnic. Mai mult căpăta buna-cuviinţă o faţă decît inima, şi Urmatecu socoti că este de ajuns.

Cel dintîi care a venit să-l tulbure a fost doctorul Sinlu. îşi lua rămas bun. Iancu i-a mulţumit pentru toţi ceilalţi, i-a dat un plic cu cîteva mii de lei şi l-a asigurat de prietenia lui şi de bucuria de a-l fi întîlnit. Apoi îl rugă stăruitor **să** poftească şi pe la el.

— Casa mea îţi e deschisă, doctore ! îi spuse. Cine ştie ? Deşi eşti învăţat şi plin de putere, poate nu-ţi va prinde rău vreodată un sfat şi un ajutor prietenesc !

Matei Sîntu a mulţumit şi a plecat cu o amintire bună despre Urmatecu, iar acesta s-a uitat lung după el, ca şi cum ar fi voit să-l facă, din privire, să nu uite şi să vie.

Urmatecu i-a predat lui Bubi în faţa domniţei Natalia şi lui Serian, casierul, toate cheile şi socotelile de cifre mari, încheiate provizoriu. Unicul moştenitor al baronului le luă liniştit şi-i strînse mîna, fără să spună vreun cuvînt. Apoi plecă, să se îngrijească de îmbrăcămintea lui de doliu, rugîndu-l pe Iancu să-i primească pe cei ce vor veni, mai ales pe miniştri şi pe prietenii politici ai tatălui său.

Şi, într-adevăr, salonul încăpător a început să se umple încetul cu încetul. In faţa casei caretele şi săniile se strîngeau în şiruri lungi, iar la intrare fîlfîiau două steaguri mari negre şi un polog cernit, răsturnînd jobenele celor care, solemni şi gravi, veneau neîncetat. Acum, alături de Iancu, şedea şi primea lumea şi conu Ştefan, neobişnuit de frumos în gherocul său lung, în cravată neagră şi guler înalt. Parcă el era adevăratul moştenitor al atîtor bogăţii şi al unui nume mare ! Mai toţi cei grăbiţi să arate durerea aveau aceeaşi vorbă : „A fost o figură, Dumnezeu să-l ierte !" La care şi conu Ştefan, şi Iancu dădeau încet din cap, ca şi cum ar fi vrut să spună : „A fost". Aproape de miezul zilei, a apărut, mărunt, grăsuţ, înfăşurat în negru, şi procurorul Hangiu, De cum l-a zărit, Iancu s-a uitat stăruitor la el, voind să desluşească dacă l-a ajuns sau nu l-a ajuns ordinul ministrului. Hangiu a venit cu paşi rari, s-a prezentat lui conu Ştefan, a spus ceva, şi s-a înclinat apoi adînc în faţa lui Urmatecu. Acesta i-a strîns mîna cu tristeţe, a şoptit, răspunzînd cuvintelor procurorului : „Dumnezeu să-l ierte !" şi s-a gîndit : „L-a ajuns".

Un gazetar — neliniştit ca toţi gazetarii, un fel de Potamiani al conservatorilor, dar mult mai puţin citit şi isteţ decît grecul, pe numele lui Bombonel Zizin, deşi era om trecut, boiernaş scăpătat, trăind între clubul de cărţi şi clubul politic, chel, cu obrajii căzuţi de nopţi pierdute la bacara, purtînd o veştedă eleganţă — se învîrtea prin casă, umblînd după ceva senzaţional pentru gazetă. Agitat, în cele clin urmă Zizin se dădu pe lîngă Iancu şi-i şopti la ureche :

— Dumneata, coane Iancule, multe ştii şi multe mi-ai putea spune ! N-ai avea aşa, ceva, care să fie ca o bombă la catafalcul mortului ?

Iancu îl privi cu neîncredere şi cu o umbră de dojana.

— Nu ! Că nu e ce crezi dumneata ! se grăbi să lămurească improvizatul gazetar. La naiba! Doar şi eu sînt conservator ! Dimpotrivă, ne trebuie ceva mare, ceva frumos, ceva care să nu se mai fi făcut! Vreo ultimă dorinţă, vreo danie, vreo ultimă vorbă de-a mortului!

Urmatecu rămase cîteva clipe pe gînduri. Apoi, privind în mulţimea ce se înghesuia la ieşire, văzu făptura mică şi încurcată a procurorului Hangiu şi-şi aduse aminte de jalba lui Tîrcă. Se căută în buzunar şi găsi ciorna pe care i-o dictase State Iacomin.

— Uite ! Asta e ultima rezoluţie pusă de bietu conu Barbu, odihnească-l Cel-de-sus ! Ca să vedeţi cine era, că nimeni nu l-aţi cunoscut ! zise Urmatecu, vorbind înspre ureche, să nil fie văzut şi dînd pe sub mînă peticul de hîrtie.

într-o clipă, el îşi făcuse socoteala că nu e rău, pentru mai multă siguranţă, să iasă rezoluţia şi la gazetă, ca o chestie de principiu.

Bombonel Zizin îşi aruncă ochii pe cele cîteva şiruri şi se bucură, cu un guiţat mărunt, în spatele lui Urmatecu.

— Admirabil, coane Iancule ! Admirabil! A fost un suflet mare, Dumnezeu să-l ierte, şi dumneata, omul lui!

Şi, peste cîteva ceasuri, toate ziarele conservatoare apăreau cu titluri în litere de-o şchioapă :

„Baronul Barbu a murit strigînd : „Justiţia nu se înşală niciodată !" — „Ţara şi partidul pierd un mare om şi un jurist luminat !" — „Ultima rezoluţie a fostului ministru de justiţie !"

Şi, cu litere mai mici :

„Unui biet funcţionar i se face dreptate cu o omenie adevărat boierească !" povestind fără nume chestiunea Tîrcă şi interpretînd viziunea juridică a baronului.

Era un răspuns hotărît pentru toate ticăloşiile foilor liberale şi mai ales pentru veninul lui Potamiani. Se aflau lucruri necunoscute despre răposat, şi conu Barbu, abia

plecat dintre cei vii, creştea deodată şi in ochii duşmanilor, şi ai partidului. Iar Iancu Urmatecu, liniştit, cu conştiinţa împăcată, socoti că s-a plătit, la moarte, de tot ce făcuse protectorul său, în viaţă, pentru el.

XV

Trecuseră şase săptămîni de la moartea baronului Barbu. In ciuda vorbelor mari şi a paradei de la înmormântare, numele lui începea să se uite. îl mai pomeneau domniţa Natalia, în salonaşul ei, în serile lungi de iarnă, printre colivii şi tablouri, şi coana Miţa. care credea că-i face plăcere soţului său.

în casele bătrîneşti de pe Podul Mogoşoaiei se mutase Bubi cu Jurubiţa, şi totul se rostuise în alt fel.. Mesele se dădeau acum la ei, iar în grajdurile neîntrebuinţate de bătrîn, două perechi de cai, unii albi şi alţii murgi, se auzeau nechezînd de departe. îi cumpărase Jurubiţa, fără ca Bubi nici măcar să-i vadă ; se pricepea Gună şi pentru el. Iar la Obor, trecînd de la un geambaş la altul şi alergînd, se întîlnise din nou femeia cu Ivanciu. Cînd l-a zărit, s-a făcut că nu-l vede. Negustorul însă i-a luat urma. Ferindu-se de picioarele cailor, care frămîntau nerăbdători pămîntul în loc şi trăgeau de căpestre, prin mulţime, bulgarul a ajuns-o. Fără să-i dea bună ziua, a apucat-o de braţ, a întors-o către el, a scuipat în faţa ei pămîntul şi a trecut apoi liniştit mai departe, să-şi cumpere o iapă cu mînz, pentru nevoile chiristigeriei sale. Jurubiţa s-a uitat cu groază în jur, să nu cumva s-o fi văzut Gună. Şi cînd a fost sigură că tînărul cerceta tocmai copitele murgilor, s-a oprit o clipă, şi-a umflat pieptul, şi-a ridicat manşonul şi a plecat veselă şi zîmbitoare, căutînd să se depărteze cît mai mult de bulgar.

Pe Urmatecu l-a chemat Bubi la vreo săptămînă după înmormîntare, rugîndu-l să-i dea toate socotelile, lucru care s-a şi făcut. Şi de atunci oamenii nu s-au mai văzut. Afla Iancu din cînd în cînd, că totul s-a schimbat. Dacă ar fi fost singur, Bubi nu s-ar fi despărţit de Urmatecu.

Jurubiţa însă i-o cerea cu orice preţ, vorbindu-i în toate felurile. Şi, în cele din urmă, Bubi a primit. O lume nouă începea !

Primăvara, Ia Bucureşti, se simţea în ghiocei, în urzici şi-n iarbă-mare, venind o dată cu postul Paştelui. Băcăniile atîrnau la intrai-e şirurile lungi de mînătărci şi caracatiţe uscate ; racii şi melcii mişcau încet în sacii umezi, proaspeţi veniţi de la iaz, iar uleiul de nucă mirosea ***ţreu,*** hrănindu-te numai cu mireasma. Roadele primăverii începeau. Urmatecu strângea maldăre mari în bucătăria coanei Miţa, de unde porneau saramurile, iahniile şi scordolelile, pentru prânzurile ce se prelungeau în linişte şi In siguranţă pînă tîrziu cu un vin spirtos, cu cafele şi portocale, în bătaia călduţă a soarelui abia încropit.

De cîtva timp, doctorul Matei Sîntu era nelipsit de la masa lui Urmatecu. Povestea fel de fel de lucruri, pe care Iancu le asculta cu plăcere.. Acum începuse sa aibă timp şi pentru el. Şi vrea să-I folosească de Ia băiatul ăsta tînăr, foarte Învăţat. Cartea, despre care Urmatecu credea tot mai mult că este lucrul cel mai de preţ, dar pe care nu o cumpăra pentru că nici nu i-ar fi trecut prin minte, o vedea şi o asculta prin doctorul Sîntu,

Acum, ca şi altădată, prânzul se prelungea.

— Da' mai stai, doctore, şi mai spune ceva, că nu dau turcii! zise Iancu, în vreme ce Sîntu se uita, de vreo jumătate de oră, îngrijorat la ceasornic. Ce dracu ! E sîmbăta. Mai lasă-i s-aştepte 1

— Da' boala n-aşteaptă niciodată, răspunse medicul.

Trebuia să plece şi îi părea rău şi lui. Se simţea bine în casa asta primitoare, unde mesele erau îmbelşugate, unde era ascultat cu atenţie şi simţea că fiecare cuvînt spus prinde. Şi mai era şi un interes nelămurit încă nici pentru el, ce venea din trecerea Amelicăi în cele cîteva clipe scurte, cît o întîlnea.

— Am să mă întorc, că nur-i departe ţ Un biet bolnav ca baronul, dar sărac! Vă mai găsesc ? zise Sîntu ridicîndu-se.

— Da-ncotro s-o luăm ? Că mai bine ca aici unde e ? răspunse liniştit Urmatecu.

Şi doctorul pleci.

O linişte se făcu. Cei rămaşi priveau în pahare cum cade şi se topeşte, în vin, cîte un ghem de lumină.

—' Bun băiat î spuse în cele din urmă Iancu.

— Bun ! făcu Ivanciu şi sorbi.

— Ştii, mă nea Ivanciule, că mă gîndesc la fată ! Ce-ai zice să iasă ? !

— Ce să zic ? Aş spune că bine te-ai gîndit !

Şi cei doi prieteni vorbeau mai departe, rar, cumpănit, temeinic, aşteptîndu-1 pe doctor, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat între ei. Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Iancu ce crede despre Ivanciu, i-ar fi spus că e un tîlliar primejdios, şi acelaşi lucru ar fi răspuns celalt despre el. Şi, totuşi, Urmatecu n-a mai scos nici o vorbă despre cele întîmplatc, că îi era peste mînă singur şi fără bulgar, iar acesta a crezut că a uitat. I-a trecut o dată prin minte să-i povestească întîmplarea cu Jurubiţa, de la Obor, In urmă, însă, s-a răzgîndit, fiindu-i teamă să nu scormonească cine ştie ce şi să i se întîmple lucruri pe care nu le putea întrezări. Cu Iancu nu era de glumit şi nici sigur nu erai. Le născocea, le încurca şi îşi bătea joc de tine, de te pomeneai în cine ştie ce bucluc. Mai bine să rămînă aşa, împrieteniţi în linişte, la un pahar de vin, că de limpezimi prea mari în tovărăşie n-aveau nevoie nici unul, nici celalt. Ani lungi de cunoştinţă îi legau, şi ei nu trebuiau discutaţi, pentru ca să ţină. Deşi era o deosebire de vîrsta între ei, şi deşi Iancu văzuse mult mai multe în viaţă decît Ivanciu şi mai ales râvnise, şi învăţase, şi îşi aruncase ţinta şi calea mai sus, acum, în pragul bătrâneţii, cînd prin averea lor şi siguranţa ei simţeau că reprezintă aproape aceeaşi lume amîndoi, iarăşi se apropiau. Iancu mai mult, Ivanciu mai puţin, se interesau de lucruri de care n-au avut timp pînă atunci. Folos din ele ştiau că de acum nu mai pot trage, dar aveau o înţelegere şi o nerăbdare în a afla. Iancu pricepea mai iute, şi întreba ; Ivanciu, mai greu, şi asculta. Iar cel care le vorbea era doctorul Matei Sîntu. Amîndoi il preţuiau pe tînărul acesta. Pusese ochii pe el şi Ivanciu. Avea şi el doar avere şi o fată de măritat. Dar nici nu se gîndea să încerce ceva. Urmatecu îi spusese că l-a ales pentru Amelica, şi negustorul nu îndrăznea să-i încurce drumul. Ştia

că e primejdios şi se mîngîia cu gîndul că s-o mai găsi şi un altul la fel pentru Mariea lui.

Şi, într-adevăr, doctorul s-a reîntors. Amurgul, deşi foarte devreme sosit, era mult mai străveziu şi mai uşor în aceste zile tinere de primăvară. Un fel de subţirime de aer şi de sînge începuse să neliniştească şi să obosească. Şi cîteva ceasuri tihnite şi domoale prindeau bine oricui. Pe negustorul şi funcţionarul acesta, oameni greoi şi simpli, doctorul îi înţelesese de mult, dar numai pe deasupra. El, care nu se pricepea în afaceri şi nu ştia cum se fac, nici nu le bănuia puterea şi vicleşugul, îi vedea că au avere, că sînt buni cu el, potoliţi şi prietenoşi, şi-i preţuia. Apoi, faţă de ei avea şi mîndria lucrurilor pe care el le ştia şi pe care ceilalţi le cereau, şi bucuria că scăpase, de la moartea baronului, de cînd se împrietenise cu Urmatecu, şi de micile birturi economice, cu rnîncărurile sleite, şi făcea economii. Deocamdată îi era de ajuns. Că ziua de mîine ar putea să mai aducă şi altceva, el se gîndea din cînd în cînd, şi aştepta liniştit.

Ceea ce plăcea mai ales bătrînilor să asculte în povestirile lui era istoria, despre care ei habar nu aveau. Alegînd la voia întîmplării, de ici, de colea, după nume şi după anecdote, făcîndu-i să înţeleagă anii şi popoarele cu numărători şi vorbe simple, doctorul le dădea lui Iancu şi lui Ivanciu un fel de ameţeală care creştea de la o zi la alta, o dată cu un interes tot mai mare.

Simţeau ca un fel de gol sub' ei, minunat, de întîmplări şi plin de bogăţie. Din cînd în cînd, Sîntu aducea şi cîte o poză din alte vremi, oameni îmbrăcaţi în alt fel, cu alte haine, sau desenul vreunei bătălii. Iancu abia atunci lega, tîrziu, ceea ce i se înfăţişa de cîte un tablou văzut pe la baron sau aiurea, şi deodată, simţind o lumină în minte, bătea foaia cu degetul şi striga bucuros :

— Mă, drăcia dracului ! Bravo, doctore !

Ivanciu, fără nici o legătură posibilă în el, sta liniştit şi asculta. El se mira, pe tăcute, şi aştepta, cu prudenţă, ce are să mai fie. Entuziasmele lui Iancu erau de multe ori zgomotoase şi ar fi vrut atunci să strîngă toată casa pe lîngă el, să le povestească ce a aflat. Pe coana Miţa mai ales, trecînd cu treburi de femeie prin faţa sufrageriei, o chema adeseori să vină să asculte. Iar cucoana spunea nerăbdătoare şi grăbită :

— Lasă-mă, Iancule, că toate astea nu-s de mine ! Cheam-o pe fiică-ta !

— Amelica ie ştie ! răspundea Urmatecu, mîndru de presupusa cultură a odraslei sale, şi privea spre doctor cu înţeles.

Acesta surîdea, modest şi încrezător.

Din toată lumea împăraţilor şi regilor, care, în mintea lui Iancu, nu-şi urmau nici unul celuilalt şi erau ca într-un bîlci, strînşi toţi la un loc, fără hotare de timp şi de ţări, purtători numai de cîte o vorbă sau o faptă, unul mai ales era pe placul inimii sale : Napoleon Bonaparte. Ii plăcea mai întîi pentru că pornise de jos şi ajunsese ^împărat. Parcă din cauza asta îl înţelesese mai bine. Ii plăcea apoi pentru că era mai aproape de el, trăise pe timpul lui taică-su (şi a şi scăpat o dată o vorbă : „Să fi ştiut tata că trăia Napoleon !..."), şi apoi mai aflase că de la el rămăsese codul. Prin acest fapt 1-a putut apropia mai bine şi măsura după mărimea lui. Dealtfel în micile povestiri de istorie, doctorul Matei Sîntu cu împăratul a şi început chiar puţin după şi în legătură cu moartea baronului Barbu. Vorbind iarăşi despre suferinţa bătrînului, doctorul a arătat că şi Napoleon a murit de aceeaşi boală. Pentru Iancu, întîi a fost ca şi cum ar fi vorbit despre oricare mort. Cu încetul, însă, şi pe măsură ce-1 cunoştea mai bine, Urmatecu a început să protesteze împotriva nedreptăţilor care i s-au făcut, 1-a urît pe doctorul englez care 1-a lăsat să se chinuiască şi s-a dus la Schweickert să-şi cumpere bustul împăratului şi să-1 aşeze în salon.

— Fi-ţi-ar coroanele ale dracului, mă neamţule ! 1-a certat pe vienez Urmatecu, pe jumătate glumind. Să nu-mi spui tu, de atîta amar de vreme, că îl ai pe Napoleon ? !

Schweickert, care se pricepea la mai mult decît Iancu şi nu putea să uite vulturii imperiali de la Schonbrunn, îi răspunse întunecat :

— A fost un mare ticălos *l*

— Taci, că eşti un prost! Ce ştii tu, mă Lici ? I

Şi, bosumflat, neamţul a scos, în cele din urmă, de după nişte coroane, bustul prăfuit al împăratului, pentru prietenul său.

O singură întrebare îl mai chinuia însă pe Iancu, de cînd cu noile sale cunoştinţe, şi îşi spunea :

„De unde ştia, înaintea mea, de Napoleon, nagoda de Lefterică, că era tîmpit ? !"

Şi o înciudare tîrzie îl cuprindea împotriva fostului său cumnat.

Dar nu numai cunoştinţe istorice aducea doctorul Sîntu la mesele lui Urmatecu. El vorbea adeseori şi despre sate şi ţărani. Şi în vorba lui erau amintiri despre obiceiuri, zicale, snoave şi înţelepciuni de cîmp şi de pădure, cu ştiinţă de anotimpuri, de buruieni şi păsări călătoare, dar şi cu răzvrătiri de nedreptate şi un vechi amar de sărăcie. Povestea cum apucase din copilărie, în noiembrie, sub zăpadă, coşarele goale, pătulele fără un bob de porumb şi bucatele încă pe cîmp nedijmuite şi pe jumătate putrede. O ură mocnită împotriva ciocoilor şi a caţaonilor nu şi-o putea stăpîni, şi atunci ochii lui albaştri şi blînzi aveau o căutătură tăioasă. Moştenise mai ales o pornire împotriva grecilor şi străinilor arendaşi, iar viaţa lui de la oraşe şi în special timpul studenţiei de la Bucureşti nu făcuse decît să i-o întărească. Vorbea aspru de casa micului mahalagiu prin care fusese nevoit să treacă şi să rabde. îl descria ca fiind fără suflet, grăbit să ajungă şi lacom, fără omenie şi timp. Murdar pe el şi în ale lui, beţiv şi stricat. Şi Urmatecu, ascultîndu-1, parcă vedea adesea începuturile lui, peste care cădeau o încercare de a uita şi toate deprinderile, lucrurile şi trudele de-o viaţă întreagă, ascunzînd în belşugul şi îngăduinţa de astăzi, zilele aprige de cînd a pornit la drum. împotriva vederilor lui Sîntu n-a spus niciodată nici un cuvînt, dar nici nu le-a aprobat, pentru că îşi da seama că nu se vor putea înţelege. De partea lui, Iancu nu-1 iubea pe ţăran. îl credea leneş, şiret şi rău. De cîte ori se întâlnise cu el, pe moşiile baronului, vorbă multă nu făcuse, ci îi dăduse numai porunci. Şi atunci nu-i plăcea felul întunecat al ţăranului de a nu răspunde în nici un chip, de a se depărta cu capul în jos, de a-şi răsuci căciula în

mină şi de a da din umăr. I se păreau lui Urmatecu eâ pe ţăran nu-1 poţi cunoaşte şi că nu ştii de unde să-1 iei ca să te apropii de el. Toată priceperea lui de oameni, care-1 făcea să treacă printre boieri şi târgoveţi, aci nu prindea, şi nu din vreo împotrivire, ci din tăcerea asta şi din linişte, pe care el nu o pricepea. De vreo cîteva ori, dacă i s-a întîmplat să aibă neînţelegeri, ba răzvrătire chiar (şi acum, ascultîndu-1 pe Sîntu, îşi aducea aminte de ele), pentru Urmatecu nu fusese ţăranul pe care el l-a nedreptăţit, ci Marin al Saftei sau Niculae Palmagiu, cutare soi rău din Glina sau din Bălăşoieni. Numai atît vedea ; pe fiecare dintre ei ca pe un om îndîrjit sau înrăit de o întâmplare, şi atunci era stângaci şi nepriceput să vorbească. Dimpotrivă, doctorul Sîntu, depărtat, aprins de un dor mocnit, indignat de nedreptăţi, vedea pe ţăran ca pe un neam, pe toţi la un loc, cu sărăcia şi cu viaţa lor grea, pe care îi apăsau birurile şi nedreptăţile, şi mai ales cu măsura şi cuviinţa lor, despre care vorbea frumos, dar şi cu dîrzenia şi aprinderea lor.

Acum, însă, în faţa ştiinţei doctorului, Urmatecu se întorcea cu înţelepciunea strinsă de-a lungul vieţii şi căuta să limpezească vechile sale credinţe şi uri şi să îndrepte greşala. Vedea că nu numai timpul, liberat de bani, care face pe boieri, după cum credea el, sau, acelaşi timp, frămîntat de carte în uşorul său, creşte pe învăţaţi, stă la temelia oamenilor de lume nouă, tobă de învăţătură, ci şi o rîvnă, un soi şi o putere care luptă şi ajunge. Şi aşa ceva era doctorul Sîntu, pornit de la ţară. Iancu stătu să numere cîţi târgoveţi de-ai lui, cu grijă de viaţă înlesnită în cine ştie ce negustorie de a părinţilor, au învăţat şi au răzbit ? Mai nici unul. Care cum se mărea şi dădea de zile uşoare era furat fie de lene, fie de muieri, fie de cine ştie ce duşucheare. Să biruie şi să înveţe, atunci, pe vremea tinereţii lui, rar se găseau cîţiva ! E adevărat că el a avut putere şi a ajuns ; dar el era el, şi apoi tot neînvăţat a rămas. Parcă târgoveţii erau mai slabi la minte şi la ispită. Ş-asta a pricepui-o de la tinerelul de azi.

Iancu a simţit cum, mai dîrz, mai puternic, cu jertfă mai mare, şi de aceea poate mai bun, doctorul Matei Sîntu seamănă totuşi cu el şi îi stă aproape. A văzut cum.

fiecare cu păcatele lui (căci auzise despre doctor că, aşa tînăr cum era, strîngea banii, îşi omora de multe ori poftele şi era înclinat spre zgîrcenie), amîndoi fac parte din aceeaşi spiţă de oameni de nădejde, şi s-a bucurat şi s-a gîndit tot mai mult să-şi altoiască sîngele răzbătător şi dornic de a se ridica prin puterea omului ăsta din altă parte, cu alte apucături, dar cu rîvne asemănătoare. De aceea, cu toată neînţelegerea lui pentru alte lucruri ţărăneşti, din doctorul Sîntu, Iancu multe a iertat mai dinainte, încercând să-1 apropie. Zi cu zi, şi gîndurile lui se prefăceau lîngă tînărul doctor, care şi el căuta ceva în preajma casei lui Urmatecu. Iancu parcă învăţa tîrziu la o şcoală de pe urma căreia profita repede. Şi nu numai cunoştinţe nouă a aflat, ci a început să şi simtă în alt chip şi să rostească în treburi la care niciodată nu s-ar fi gîndit înainte. Astfel, s-a pomenit spunînd cîteodată vorbe ce păreau copilăroase în neştiinţa sau naivitatea lor, dar care dovedeau o frământare şi o nouă muncă a minţii, pentru că darul lui Urmatecu, între altele, era şi acesta : să rămînă chiar şi înspre bătrîneţe deschis pentru toate încercările faptelor şi ale gîndului. Astfel, după multe prînzuri prelungite şi cafele sorbite în tovărăşia doctorului, după fel şi fel de chestiuni nebănuite aduse de acesta, cum ar fi, de pildă, şi obîrşia, şi tulpina cuvintelor, la care Urmatecu nu se gîndise niciodată, şi care l-au mirat, l-au minunat, l-au pasionat, fostul om de încredere al baronului Barbu, trecut de la gustul lucrurilor învăţate cu degetele şi cu ochii în dimineţile leneşe din iatacul boierului la învăţătura vorbelor, s-a pomenit deodată spunînd o judecată caraghioasă pentru orice om mai luminat în ale cărţii, dar vie pentru el, care abia mînuia asemănările de sunete şi de înţelesuri :

— Adică de ce, doctore, nu ne-am îndrepta vorba şi cuvintele greşite ? Şi de ce le-am spune ţărani numai celor de la sat şi n-am fi ţărani cu toţii, pentru că locuim în aceeaşi ţară ?

Copilăria asta Urmatecu a spus-o senin, cu nevinovăţia şi mîndria bătrîneţii lui care abia învăţa. Doctorul a zîmbit, a aruncat un : „Da, poate !" lunecător, să nu supere şi să nu jignească, şi a trecut mai departe. în

realitate, Urmatecu ticluise fraza şi cu un anumit înţeles, ca o delicateţe pentru originea tînărului, pe care voia sâ-1 câştige în toate felurile.

La rîndul său, doctorul se vedea la o răscruce de drumuri. Sărac, cu o meserie, în care se ştia priceput, îşi dădea bine seama că pentru rîvnele lui avea nevoie de un ajutor şi de o avere. Mulţi colegi i-o luaseră înainte pe calea asta. Familiile negustoreşti sau ale unei burghezii mai răsărite şi mai înjghebate aşteptau cu fete cuminţi pe tinerii cu carte. Vremea de atunci aşa lega tinereţea oraşelor pentru căsnicii temeinice. Şi doctorul Sîntu simţea pe nerostite şi la Urmatecu asemenea gînduri, şi-i vedea bunăvoinţele.

Cu Amelica Sîntu vorbea puţin, dar îi plăcea, tăcută cum era, ascunsă totdeauna undeva şi prinsă, atît cît putea el să o vadă, in roboteli mărunte de ale casei. Acesta a fost un semn bun în ochii tînărului medic. El avea o icoană mai dinainte făcută despre cum trebuie să fie viitoarea lui tovarăşă. încercările de a se întîlni, în vizitele lui tot mai dese în casa lui Iancu, aveau să fie înlesnite de primăvara care venea. De multe ori, Sîntu, astăzi unul de-ai casei, lăsa pe boieri la paharele lor şi se ducea să se plimbe prin peticul de grădină a lui Urmatecu. Florile de vară nu răsăriseră, trandafirii erau de-abia dezgropaţi, dar cei cîţiva pomi erau în floare. Un măr şi doi piersici arătau, cu spuma gingaşă de pe ramuri, bucuria de soare între ziduri. Doctorul a întîrziat pe gînduri, răsucind între degete o floare de măr, cînd Amelica o dată s-a apropiat. Alerga să-1 întrebe ce-ar fi de făcut pentru cea mai bună privighetoare a lor (privighetorile erau marea patimă a lui Urmatecu). Pasărea tînjea de cîteva zile şi nu mînca. Şi doctorul, bucuros de prilej, a cerut să vadă pe bolnavul acesta înaripat. In fundul curţii, într-un colţ de lumină, amîndoi tinerii cercetau cu multă luare-aminte pasărea. Aşa i-a văzut coana Miţa. Şi femeia s-a oprit o clipă, i-a privit cu ochii înseninaţi, le-a zîmbit şi a fost mulţumită. Ei însă nu ştiau nimic, aplecaţi asupra privighetorii.

Doctorul luă pasărea bolnavă, picotind, şi crezu că n-ar fi nepotrivit să spună ceva :

— Ştii, domnişoară, că la ţară, de unde sînt. eu, privighetoarea e pasărea dragostei ? zise el şi o privi stăruitor pe Amelica.

— Da ? răspunse fata. Apoi, mult mai interesată de ceea ce o preocupa, adăugă : Ce-o fi avînd ?

Matei Sîntu închise pumnul, ca Amelica să nu mai vadă privighetoarea, şi şopti ca pentru el :

Vezi, mamă, ce mă doare ! şi pieptul mi se bate.
Mulţimi de vineţie pe sîn mi se ivesc.
Un loc s-aprinde-n mine...

...Ori ce să fie asta ?... O fi vrun zburător !..."

O fi ! Şi, poate, un Sburător adevărat, domnişoară .' zise doctorul.

Amelica păru că nu înţelege nici versurile, nici apropierea tainică.

— Săraca pasăre ! deschide mîna, deschide iute, că o înăbuşi ! spuse ea cu nerăbdare.

Poezia încercată de Sîntu n-a prins. Şi cei doi tineri s-au despărţit, fără ca privirile lor să se întîlnească si fără să se fi legat ceva între ei.

A doua zi însă, privighetoarea a murit. De data aceasta, împrieteniţi, fata l-a căutat pe doctor şi a venit înspre el cu pasărea în palmă.

Au stat unul lîngă celalt privind-o, cînd Sîntu avu un gînd bun :

— Ce ar fi dacă am vedea de ce a murit ? zise el.

— Se poate ? întrebă foarte interesată Amelica.

•— Sigur că se poate !

— Atunci, vreau numaidecît !

Şi spiritul ei practic şi curios găsi o cale care rămăsese închisă versurilor din ajun.

Masa de anatomie a fost numaidecît improvizată în grădină, la soare. Pe o bucată de scîndură, privighetoarea a fost bătută în cuie, cu faţa în sus. Cîteva ace ţineau loc de pense, iar un briceag ascuţit slujea drept bisturiu. După ce-i smulse fulgii de pe gît şi de pe piept, doctorul făcu o largă crestătură de la cioc în jos şi puse degetul

pe un tub plăpînd, trandafiriu, cu inele cenuşii. Totul era mic şi gingaş, gata să se rupă la orice atingere.

— Uite traheea ! Pe aici respiră ! explică Sîntu.

Amelica nu mai văzuse niciodată aşa ceva. Şcoala nu o învăţase prea multe, iar desenurile de prin cărţi şi de pe pereţi au fost ca şi cum nu le-ar fi văzut. Nu o interesau,' deci nu le-a privit. Şi chiar dacă şi-ar mai fi adus aminte, sau erau prea mari, sau erau altfel colorate, sau prea lămurit explicate. Şi niciodată n-ar fi fost în stare să lege, să privească şi să-şi lămurească, ajutată de închipuire, şi să vadă in grosime şi în adînc, cum vedea acum, toate organele aşezate unele sub celelalte, împachetate după anumite rosturi şi după anumite legi. O surprindeau moliciunile, formele, culorile şi mai ales indemînarea doctorului de a le găsi şi a le numi.

— Uite inima !... Uite plămînii !... spunea Sîntu, umblînd uşor, desfăcînd cu vîrful cuţitului, scoţînd din privighetoare organele şi fixîndu-le cu ace pe tabla de lemn.

Cu fiecare explicaţie, cu fiecare gest, curiozitatea Amelicăi era tot mai mare. Tăcea şi se uita cînd la pasăre, cînd la doctor, care, aplecat, îşi urmărea lucrarea. Frunţile celor doi tineri s-au atins o clipă şi au zimbit, şi astfel i-a găsit coana Miţa cînd s-a apropiat de ei.

— Doamne, doctore, da' ce te-ai apucat să faci ? ! zise ea rîzînd şi privind spre degetele lui, care umblau cu delicateţe şi pricepere. Ce ? Vrei să-i arăţi Amelicăi măruntaiele ? Da' ce ştie ea, că nu o primesc niciodată la bucătărie. Să cînte ia pian şi să citească, nu să cureţe găinile !

Şi coana Miţa se uită mîndră la fiica ei şi vru să o mîngîie. Amelica însă se feri.

— Lasă-ne, mamă ! spuse ea enervată, apropiindu-se de Sîntu.

Acesta se opri şi o privi cu bucurie şi recunoştinţă. Mama, simţind că "aci se petrece un lucru pe care ea nu poate să-1 înţeleagă şi că fiica ei ar putea apuca în felul ăsta o cale pe care ea nici nu o bănuia, ca să nu strice nici prietenia tinerilor, nici alte rosturi, se depărta, glumind :

— Pe mine *să* mă înveţi, doctore, ce e într-o raţă, să vedem care e mai tare ! şi se pierdu după treburî.

Lecţia de anatomie a lui Sîntu a izbutit să-i dea o preocupare şi o curiozitate Amelicăi. în fiecare zi doctorul trebuia să-i deseneze şi să-i explice ce e în om. Ba au mers şi mai departe şi au vorbit despre funcţiunile organelor şi legăturile dintre ele. Aci însă Amelica nu mai putea să fie atentă. O plictisea şi o obosea. Mintea ei, neobişnuită cu încordările şi cu urmăriri mai adinei şi mai amănunţite, se oprea. îi era destul cît ştia pentru nevoia ei de a vedea, de a pipăi şi de a învăţa limpede, dar puţin. Ceea ce a atras-o iarăşi, mai în urmă, au fost bolile. învăţase că scarlatina vine cu dureri de gît şi de cap şi cu o spuzeală ; că tifosul dă o fierbinţeală mare, după cum aflase că la o tăietură trebuie să legi strîns vinele de deasupra rănii. Şi de cîte ori putea, cu servitorii lor mai ales, îşi încerca învăţătura. Pe coana Miţa o minuna schimbarea Amelicăi şi o încînta. Fata începea să prindă o ştiinţă la care ea nu se gîndise niciodată şi-i povestea de toate acestea lui Iancu. Urmatecu răspundea ca şi cum ar fi ştiut dinainte :

— Ce-ţi spuneam eu ? ! E grozav băiatul ăsta, numai de nu s-ar opri aci ! spunea omul întotdeauna.

După primii paşi, însă, lenea Amelicăi n-a vrut să meargă mai departe. Cunoştinţele cele noi ea le-a trecut la un loc cu ce făcea şi ştia mai dinainte, şi de-acum eresurile se împleteau iarăşi ciudat cu cele învăţate de la doctorul Sîntu. Fără putere şi fără minte, ea încurca lucrurile precise cu cele închipuite şi le credea cu o încăpăţînare din care nimeni nu ar fi putut-o urni.

Şi în curînd Amelica s-a închis iarăşi în singurătatea ei, de unde nu dădea nici un semn, nici de-al sufletului, nici de-al vîrstei, pe care îl aşteptau şi părinţii, şi doctorul Sîntu.

După cîtăva vreme, totuşi, doctorul s-a folosit de Ivanciu pentru a întreba pe Urmatecu dacă îi îngăduie să ceară mîna fiicei sale. Şi cînd i s-a răspuns că s-ar primi cu bucurie, el s-a înfăţişat într-o vizită de după-amiază, în gheroc nou, cu mănuşi albe şi cu joben. Urmatecu i-a răspuns că ar fi fericit să-1 aibă drept ginere, dar că totul depinde numai de fată şi că în nici un fel el nu ar hotărî pentru ea. Zestrea erau Bălăşoienii, bine legaţi cu foaia dotală. Administrarea urma să o facă tot

Iancu, iar însurăţeii primeau doar un venit. Casa lui însă era şi a lor. Şi Urmatecu se obliga să-i ţină cu toate cele de nevoie, de la slugi pînă la trăsură, caretă şi sanie, după cum cerea meseria lui Matei Sîntu.

Doctorul, în aşteptarea răspunsului, a crezut că este de cuviinţă să nu dea cîteva zile pe la părinţii Amelicăi. Trăia iarăşi cu puţin şi chibzuit în camera lui mare, dar scundă, într-o stradă pierdută de lîngă biseria Antim, unde acum, seară de seară, venea să-1 vadă Irma, o legătură veche de cîţiva ani. Supraveghetoare la spitalul Brîncovenesc, Irma era un amestec de bucovineancă şi poloneză. Şi era o minune de femeie ! înaltă, puternică, plină în sîn şi în şolduri, cu ochii verzi mari, puţin oblici, ceea ce îi dădea un permanent zîmbet al privirii, cu dinţii lucii şi albi şi o gură cărnoasă, ea îl iubea pe Matei şi i-o arăta de multă vreme. Dealtfel, nici tînărul nu şi-a precupeţit vreodată dragostea. Şi Irma avea toate farmecele care-i lipseau Amelicăi. De ani de zile, perechea asta sănătoasă, pe care socotelile lumii şi viitorul doctorului mai ales, nu o lăsau să ajungă soţ şi soţie (şi amîndoi o ştiau), îşi petrecea dragostea inimii şi a simţurilor în bucuriile anotimpurilor şi ale tinereţii lor. Semnele dragostei lor erau la fel şi în spital, la căpăthul bolnavilor sau în alaiuri lungi prin săli şi coridoare îrs halate albe, urmînd din pat în pat pe profesorul Florea Petre, ca şi în grădinile unde, economicos, împărţeau o masă modestă. Demult, liniştită, hotărîtă cînd nici nu era vorba de aşa ceva, Irma îl mîngîia pe Matei, îl săruta şi îi spunea, lipindu-şi obrazul lîngă al lui : „Cînd o să vină ziua în care va trebui să ne despărţim, dragule, căci tu trebuie să te însori cu o fată bogată, pe mine ai să mă găseşti întotdeauna !"

Matei nu-i răspundea niciodată, o strîngea în braţe şi-şi ascundea obrazul în sînul ei.

Şi iată că ziua aceea a venit. Irma ştia că doctorul a cerut mîna Amelicăi. Demult el i-a povestit totul : cine e fata şi mai ales cum e presupusa lui viitoare soţie. Irma 1-a ascultat, n-a spus nici un cuvînt, dar s-a zbătut nopţi întregi, şi de atunci, mereu, în alte rosturi şi în alte vorbe, ea punea unele întrebări, care veneau pe neaşteptate. Oriunde s-ar fi găsit, chiar la spital, chiar cînd

vorbea profesorul, ea se apropia deodată de Matei şi-l întreba :

„E mai înaltă ca mine ?" sau : „Ce culoare de ochi are ?" sau : „Tu crezi că te iubeşte cît de puţin, Matei?" lucruri la care doctorul nu răspundea, ci se depărta sau dădea din umeri. Pentru el, gîndul că s-ar putea însura nu aducea nimic nou şi mai ales nu aducea bucurie de suflet, ci una de lucruri şi de aşezări. învăţase că aşa trebuie să facă pentru ca să se ajute în viaţă, şi cu nimic nu-şi tulbura inima, pentru că nici nu se gîndea că se va despărţi de Irma. Fata lui Urmatecu îi va fi soţie, şi atît. Credea că pentru asta avea toate calităţile. Şi siguranţa i-o dădea tocmai ciudăţenia şi lipsa ei de aprindere şi de dragoste. Şi el tocmai asta căutase. De aceea, aşteptarea lui era liniştită şi purtată cu o convingere adîncă de om încrezător în el. Despre Amelica el îşi făcuse toate socotelile de cînd cu mica lecţie de anatomie şi credea că va putea să o trezească atît cît va trebui, oricînd, lăsînd-o apoi, după cum el va dori, să adoarmă iarăşi, în lenea minţii ei şi în greutatea celor învăţate în familie, care i se aşezau în jur în răsfăţ şi neînţelegere, nelăsînd-o să ajungă într-adevăr o femeie cu simţuri, cu dragoste sau cu o neînfrîntă hotărîre.

De partea cealaltă, însă, vremea trecea mai puţin liniştită. La început, Amelica a spus că nu se mărită, că ea n-are nimic împotriva doctorului, ba că, din toţi oamenii pe care i-a cunoscut, îi e cel mai plăcut, dar ea se simte bine la casa părinţilor ei şi că nu vrea să-i părăsească. Atunci, Urmatecu i-a spus mai întîi că-l lipseşte de-o mare bucurie a vieţii, şi Amelia s-a făcut că nu aude, ca şi cum i-ar fi răspuns, fără vorbe, că ştie şi că îl lipseşte, iancu s-a supărat, şi după ce a arătat meritele lui Matei Sîntu şi a pus întrebări după întrebări, toate fără răspuns sau cu vorbe nealese sau capricioase, încheiate de Amelica, Urmatecu a început să strige. Şi convorbirea între tată şi fiică s-a sfîrşit, şi acum, pe o neînţelegere ca întotdeauna. Atunci, a trebuit să încerce coana Miţa să smulgă hotărîrea copilei sale. Au vorbit seri întregi, mama arătîndu-i fetei ce se cuvine, că acum sînt cele mai bune împrejurări pentru căsătorie, cîntărite de părinţi, şi a lăsat-o să întrevadă bucuriile de a fi mireasă, ceea ce e atît de însemnat în viaţa unei femei. Coana Miţa vorbea cu un anumit curaj, pentru că ştia că Amelica nu iubeşte pe nimeni. Pricepuse cucoana că nu trebuie să taie calea unei îndrăgostite, ci să trezească numai cit de cit o curiozitate şi o bucurie de femeie în sufletul întîrziat al fiicei sale. Cîteva zile Amelica n-a voit să răspundă. în cele din urmă, însă, ea a început să discute cu părinţii ei.

Ceea ce îi venea greu era să se ştie legată de un străin, şi numai de el, pentru că, în nici un chip, nici inima, nici trupul nu-i uşurau apropierea aceasta şi nu doar de doctorul Sîntu, dar de nici un alt bărbat. De aceea, chiar dacă s-ar fi măritat, Amelica nu primea cu nici un preţ să părăsească pe păruiţi, casa lor, şi mai ales Bucureştii. Din restul ţării ea nu cunoştea nici un alt oraş, în afară de cîteva mici localităţi de munte unde fusese vara cu ai ei. Totul i se părea departe, întunecat, trist şi străin şi nu putea să sufere „provincia", despre care o idee limpede nu avea, dar simţea că e în cuvîntul acesta ca un iz de sărăcie şi de inferioritate. Ei rude în provincie nu aveau, ci numai cîţiva prieteni, care veneau din cînd în cînd să-i vadă. Şi Amelica ştia că sînt cei mai sfioşi, cei mai prost îmbrăcaţi, cei mai speriaţi de vorbele şi purtările de la Bucureşti, şi mai ales de glasul tare şi îndrăzneţ al lui Urmatecu, ce cunoştea măcar această trecere şi preţuirea în ochii fiicei sale, de a fî neaoş bucureştean. Apoi Amelica nu putea renunţa la vaza cu care fusese obişnuită alături de părinţii ei, şi nu la aceasta nouă de acum, de cînd tatăl său, ajuns şi avut, le scosese într-o lume unde fata, cu toată strălucirea, nu se simţea legată, ci Ia cinstirea mai veche, negustorească, în care fusese crescută. Pentru că după lumea chiabură a negustorilor, mai mult decît după aceea a funcţionarilor, a politicienilor de care îi era frică şi a liberilor-profesionişti (înţelese aşa cum putea ea), se ţînea Amelica în obiceiuri şi în preţuiri, li plăceau vorbele domoale şi sigure, poftelile, îmbierile Ia cumpărături de tot felul şi acel sincer şi excepţional „pentru dumneavoastră" al negustorilor veeni şi cunoscuţi, care ii umpleau inima de mîndrie. Deşi crescuse, deşi altfel trebuia să vadă şi' să simtă, pentru "ea, ea şi în copilărie, cînd se ducea şi îşi explica singură fel de

fel de lucruri în dugheana lui, pentru ea, tot boier Lefter rămăsese icoana cea mai vie. Văzuse în toate prăvăliile mari din Bucureşti, unde erau cunoscuţi şi respectaţi, că tatăl său sau mama se aveau întotdeauna reduceri, mici, ce e drept, dinainte, la toate preţurile. Şi i se lămurise, cînd a întrebat, că nu reducerea, care nu însemna mai nimic în bani, e temeiul, ci bunăvoinţa şi respectul negustorului pentru muşteriu, ascunse în ea. Şi muşterii din aceştia, mîndri de trecerea lor, bucuroşi de vază pe preţuri, fie la băcănie, fie la pînzării, fie oriunde, erau Urmatecii. Iancu se fălea mereu cu asta, spunînd că el cumpără tot tîrgul pe un bileţel, şi nici coana Miţa nu era nesimţitoare la o asemenea cinste. Iar Amelica, alături de un străin fără gustul, voia sau obişnuinţa cumpărăturilor, în cine ştie ce dughene întunecoase din fundul unei provincii, unde ar fi intrat ca o necunoscută dintr-o mie, unde nu e vază, nici bunăvoinţă, nici scădere de preţ, n-ar fi primit niciodată să meargă şi să se lipsească de bucuriile Bucureştilor, care pentru ea erau familie .şi magazine înainte de orice.

Acestea au fost dorinţele fetei, care, dealtfel, se potriveau şi cu ale părinţilor. Nici ei nu ar fi dorit s-o ştie înstrăinată. De aceea, cînd Iancu Urmatecu 1-a chemat pe doctorul Sîntu şi i-a spus că e mulţumit, pentru că Amelica primeşte, i-a făgăduit că va pune în joc toată trecerea lui pentru a face gustul fetei şi a-1 păstra întotdeauna cu serviciul la Bucureşti. Matei Sîntu a mulţumit, şi din ziua aceea tinerii au fost ca şi logodiţi.

Amelica s-a bucurat la gîndul tuturor prăvăliilor în care avea să intre şi să vadă de trusou şi rochia ei de mireasă. Şi abia îi sărutase doctorul mîna şi o sărutase pe frunte în faţa părinţilor zîmbitori, că fata s-a şi întors către mama ei, spunîndu-i cu veselie :

— Da' pe toate eu le aleg şi le cumpăr, mamă, nu e aşa ?

— Tu, maică, tu ! răspunse coana Miţa şi-şi sărută fata, fericită.

Logodna adevărată, însă, fusese plănuită de Paşti, la Bălăşoieni.

înspre moşia aceasta, în afară de valoarea ei şi mîndria «ă o are, nimic nu-l atrăgea pe Urmatecu. El la munci nu se pricepea, iar cu oamenii nu-i plăcea să stea

de vorbă. Amelica, de asemeni, încercase şi rămăsese străină de bucuriile conacului. Şi ei, ca şi lui Iancu, îi trebuia oraşul, cu uruituri de birji, cu înghesuieli, cu parăzi, cu întîmplări de stradă şi gură-cască, şi mai ales cu vitrine luminate şi lucruri de ales, pentru ca să nu se plictisească. Aceste uscăciuni de tîrgoveţi erau poate cea mai mare asemănare între tată şi fiică. Adevărata administrare a moşiei, cu socoteli cu logofeţii, cu înţelegere cu oamenii, cu grija curţii, a grajdurilor şi a pătulelor, o făcea coana Miţa. De aceea, în ultimul timp, de cum s-a deprimăvărat, ea era mai mult la ţară. Pleca, venea, ziua, noaptea, pe orice fel de vreme, cu trăsura plină de lucruri. Iar la conac robotea pînă în amurg, intrînd peste tot, şi în inima livezilor şi a unei pădurici, fără nimeni, că nu-i era frică. Dealtminteri, în toată casa de la Bălăşoieni dormea singură. Slugile şi Păuna erau tocmai în fundul curţii, lucru pe care nici Urmatecu, nici Amelica nu l-ar fi făcut. Amîndoi erau fricoşi. Greoi şi stîngaci cum era, Iancu nu s-ar fi priceput să se apere şi avea groază de urît şi de singurătate. Acasă, la Bucureşti, cînd rămînea fără Miţa, punea pe cineva să doarmă în a doua odaie şi lăsa toate uşile deschise. Se temea de tîlhari sau numai de sperieturi şi-i plăcea să audă suflet de om lîngă el. Şi de vreo cîteva luni păzitoarea lui era Paulina Zehi.

După ce i se întîmplase supărarea cu Păuna, la ţară, Iancu s-a gîndit la ceastălaltă şi i-a spus soţiei sale că nu-i place să o vadă ostenindu-se atît, mai ales acum, cînd se împarte între casă şi moşie, şi că trebuie să-şi ia pe cineva de ajutor. Şi au vorbit cu săsoaica, nelipsită duminica de la masă, şi au chemat-o la ei. In realitate, Iancu îşi căuta o mîngîiere, cum o fi, de cele întîmplate, iar coana Miţa, după povestea cu mamzel Helene, nici nu bănuia măcar că urîta asta de nemţoaică ar putea să mai fie bună şi la altceva decît la roboteala casei.

De cum a venit, Paulina Zehi a început să-i dea lui Iancu semne că a înţeles de ce a adus-o, şi era fericită. Ea, atît de sfioasă de obicei, sprijinită în dragostea ei de o tălmăcire ce nu putea să se înşele, credea ea, faţă de glumele fără perdea ale lui Urmatecu, îndrăznea ceea

ce niciodată nu şi-ar fi închipuit. Astfel, ea l-a sărutat cea dintîi într-o seară şi s^a strîns lîngă el.

Iancu a închis ochii, n-a spus nimic şi, voind să o prindă cu braţul, a simţit, la o mişcare a Paulinei, osul cum a jucat sub pielea uscată şi cîteva mosoare din şira spinării, şi s-a îngrozit. De atunci s-a jurat că nici'nu o s-o mai lase să se apropie de el, şi nici el nu are să o mai mîngîie. Se mulţumea cu vorbele ei cîntate şi îndulcite, la orice răspuns, pentru orice întîmplare, fie că i-ar fi cerut ceva, fie că ar fi pus-o să-i tragă cizmele, şi cu privirea ei caldă, de cîine bătut, din ochii negri fără gene şi neliniştiţi.

Era adevărat că, în pofte, Urmatecu se mai răcise, şi acum îi era de ajuns să nu se gîndească la ele. Se mulţumea numai să vadă cum se prăpădeşte o femeie după el. Asta îi făcea bine, îl înviora. îi' plăcea să-şi spună că întotdeauna era cineva gata la orice şi oricînd ar fi vrut, ar fi avut dragostea, dar că el nu voia. Atunci se simţea împăcat, mîngîiat de un gînd peste rănirea dureroasă pe care i-o adusese Păuna, şi pentru rostul acesta, după cum se gîndise din prima clipă, era bună şi Paulina Zehi. I-ar fi plăcut numai să o vadă şi pe ea puţin geloasă. Asta i-ar fi sporit şi siguranţa în el, şi mîngîierea. Dar nu avea nici timp, nici prilej, şi apoi era greu pentru cît era de orbită şi de supusă noua lui dragoste. De aceea, se mulţumea şi cu atît. De partea ei, însă, Paulina ajunsese la un fel de nerăbdare. Aflase de toate isprăvile lui Iancu, de toate odăile ţinute prin oraş, pentru <fel de fel de ibovnice, şi ar fi vrut ca şi cu' ea să se petreacă la fel. Căutase, găsise şi închiriase chiar, din micile ei economii, o asemenea cameră. Trebuia numai să-l convingă pe Iancu să vină.

Prima dată cînd i-a spus, Urmatecu a rămas uimit. Era mai mult decît se aştepta. Simţea o bucurie pe care nu i-o dăduse pînă atunci nici o femeie. Nu a îndrăznit să răspundă numaidecît, dar a umblat mînclru şi fericit cîteva zile. S-a gîndit însă în cele din urmă că are şi ceva de spus Paulinei, care aştepta. Şi a voit să-i spună eă ***o*** iubeşte, dar n-a putut ? îl îngrozea gîndul că o să rămînl singur cu femeia asta, care, cînd era drăgăstoasă, era stîngace, se strîmba îngrozitor şi ei'a şi mai urîtă,

Odată a şi făcut-o să aştepte şi nu s-a dus, iar cînd s-au intîlnit acasă, i-a dat bani să plătească chiria, i-a mărturisit că s-a gîndit bine şi că n-ar fi frumos din partea lui, pentru că o ştia fecioară. Paulina a roşit de fericire. A alergat la el, i s-a aruncat în braţe, a început să-i sărute mîinile, şoptindu-i : „Pentru dumneata mai sînt !" Şi Urmatecu iarăşi s-ă îngrozit. în clipa aceea însă erau să fie surprinşi de cineva. Femeia, cu o sprinteneală pe care i-o dădea bucuria vorbei celei mari, s-a desprins alergînd, rîzînd şi întorcînd din cînd în cînd capul. Paşii ei greoi şi încălecaţi şi picioarele mari se împleticeau prin odaie. Şi Urmatecu a închis ochii, să nu mai vadă fuga asta fericită cu picioarele ei de urs !

în anul acela Pastele cădea în vară. Logodnicii şedeau ceasuri întregi în grădiniţa din fundul curţii, unde cîţiva trandafiri şi panselele au apărut peste tot. Cei cîţiva trandafiri erau îmbobociţi iar globurile de sticlă fuseseră înfipte în beţele date proaspăt cu verde. Barza din mijlocul bazinului, vopsită şi ea de curînd, arunca un fir de apă subţire, care-i cădea în boabe uşoare pe penele de tuci. Din casă se auzeau sticleţii şi cintezoii lui Urmatecu ciripind, şi toate ferestrele erau deschise să intre soarele. Sărbătorile se aşteptau cu linişte şi cu bucurie. Numai coana Miţa nu mai prididea de griji. Trebuia să pregătească de logodnă, acolo, la ţară ; trebuia să ducă tot rostul casei aci, şi, ca de obicei, se şi împărtăşea de înviere. Intre Paulina Zehi şi Păuna, ea îşi împărţea ordinele şi supraveghea pregătirile. Iancu mărea mereu o listă de musafiri, la care, în fiecare zi, adăuga vreo doi-trei, deşi de data aceasta nu voia să cheme decît de-ai lor. Pentru boierii cei mari păstrase nunta, care avea să se facă la Bucureşti. Căuta însă să-şi aducă acum aminte rudele cele mai îndepărtate şi prietenii cei mai vechi, căci voia să-i aibă pe toţi la o asemenea împrejurare. Toţi aveau să vină la Bălăşoieni, pe socoteala lui, în ziua întîi de Paşti, care era şi ziua logodnei. Chiar şi el, şi tinerii. Pînă atunci la ţară va fi numai coana Miţa, care va pregăti. Iancu voia să petreacă, nu glumă, şi nu voia să uite nimic. Avea să vie taraful lui Iliuţă Pupăză, ţiganul, care de douăzeci de

ani îi ieşea înainte la toate chefurile, şi aveau să vină şi nebunii, să-i mai înveselească. Nebunii, copiii lui popa Gose, erau din ce în ce mai mohorîţi, mai greoi şi mai murdari, dar de lătrat, tot lătrau, ca în tinereţe. Dădeau pe la casa lui Iancu în fiecare săptămînă, după gologani şi cîte o mîncare. Ionică, mai din moştenire trupească a părinţilor, mai din beţie, damblagise.' Dar după ce a zăcut cîteva luni în bordeiul de sub pămînt, se îndreptase ca prin minune, şi acum putea iar să umble. Tîra numai piciorul stîng şi mîna îi era căzută, ca o aripă de pasăre împuşcată. Mariţica şi Vasilica albiseră si erau bătrîne, grase şi zdrenţuite. Dar tot mai săltau, mai scheunau, şi acum, în urmă, cine ştie de la cine, învăţaseră şi măscări. Le cîntau în felul lor şi aveau şi un joc nou : Ionică, nemaiputîndu-se ţine bine pe picioare, se ghemuia deodată intre ele, iar surorile lui se repezeau, dădeau din braţe şi îl piguleau cu cîte trei degete în creştetul capului, strigînd : „Vin ciorile! Vin ciorile!" Iancu făcea mult haz de ei şi le arunca bani, după voie, asmuţind de multe ori, cu cîte o bucată mai bună sau cu o băncuţă, pe unul împotriva celuilalt. Dar, în nebunie, se spunea de cîtva timp că ajunseseră primejdiosi. Undeva, o femeie o dată le-a strigat vorba lor : „Zbughie !" Şi-atunci s-au înfuriat. S-au năpustit cîteşitrei asupra femeii, dîndu-i cu pumnii în cap şi muşcînd-o de obraz. Şi numai cu greu a putut să fie scoasă din mîna lor.

Astfel se pregăteau sărbătorile, şi zilele erau din ce în ce mai calde şi mai frumoase. La Bălăşoieni, coana Miţa n-avea însă numai grija logodnei, ci şi a bisericii, de care, de cum a intrat pe moşie, se hotă'rîse să vadă! Biserica era la margine de sat, sub dîmbul conacului, şi nu ajungea cu turlele nici pînă la vîrful plopilor care o străjuiau. Tablele de tinichea de pe acoperiş şi clopotniţă luceau în bătaia soarelui şi la lună plină, că erau nouă, schimbate de curînd, din grija cucoanei. Popa Niculaie, un moşneag mărunt, cu ochelari legaţi cu sfoară, groşi şi tulburi la sticlă şi aproape nefolositori, că nici ei nu-i mai ajutau la slujbă, atît îi era de prăpădită vederea, mulţumea toată ziua şi se căznea să ţină curat,

să nu supere pe cei de la curte. Sfinţii de pe pereţii bisericii nu erau frumoşi şi erau zugrăviţi numai *în* două culori : în verde şi în vişiniu : iar icoanele, nouă şi ele, miroseau a vopsea. Dar pentru că popa Niculaie văzuse că, după boierul cel mare, care nu dădea niciodată pe la moşie, venise acum un boier nou, cu rost şi cu nevastă, 'şi că mereu au să fie aci, ca să-i bucure, pusese să vopsească sub sfinţi şi pe deasupra stranelor un chenar roş, galben şi albastru, să fie mai arătos şi să-şi spună şi el astfel credinţa şi mulţumirea.

La denii, coana Miţa s-a dus cu sfinţenie şi a ascultat în picioare slujba, în partea stîngă a bisericii, după cum e datina femeilor. în jurul ei, la cîţiva paşi, erau strînse nevestele şi fetele satului, dintre care cucoana pe multe le cunoştea. La ieşire, întîrzia printre ele, întrebîndu-le pe fiecare de necazuri şi de copii. în felul acesta, deşi nou venită, soţia lui Urmatecu a izbutit să-şi facă drum prin sufletele ţăranilor, care o preţuiau şi o respectau. Pentru epitaful din Vinerea mare, cucoana a trimis sfeşnice frumoase de alamă şi zambile, iar în după-amiaza aceleiaşi zile, s-a mărturisit la popa Niculaie.

După ce i-a citit molifta şi i-a ridicat patrafirul de pe umeri, popa n-a ştiut ce s-o întrebe. Nu-şi mai simţea harul, nici puterea lui, văzînd că are în faţă pe cucoana de la curte. Mîinile lui neliniştite închideau şi deschideau cartea molitfelnicului, gura îi juca în loc şi nu lega cuvinte, ochii, speriaţi, lunecau priviri pe de lături, şi mormăia, şi mesteca, şi se schimba de pe un picior pe celalt. Coana Miţa, cu sufletul pe buze, avea nevoie de limpezimi ! Se ştia cur.ată şi plecată bărbatului, copilului şi casei, şi totuşi parcă erau în ea unele îndoieli. Avea nevoie să fie întrebată şi ajutată. S-au privit aşa cîtva timp unul pe celalt, şi popa se simţea tot mai sfios. Coanei Miţa, îi trecu o clipă prin minte că l-a speriat pe popă, dar deîndată singură s-a dojenit şi s-a înspăimîntat de îndrăzneala şi necuviinţa ei. Şi îi păru rău atunci că nu s-a dus la duhovnicul ei de la Bucureşti. în cele din urmă, ea spuse, după o mai lungă aşteptare :

— Da' întreabă-mă ceva, părinte Niculaie 1

Şi bătrînul atunci se linişti puţin şi o întrebă iute dacă a postit. Cucoana, folosindu-se de acest început, s-a pornit să spună tot ce avea pe suflet şi nu 1-a mai lăsat pe popă să vorbească. Acesta asculta cu ochii în jos, încurcat şi ruşinat, de parcă el s-ar fi mărturisit la coana Miţa. Cînd femeia tăcu, a fost bucuros că a scăpat, i-a dat dezlegarea, i-a cetit molitfa şi s-a înveselit cînd a simţit, după pipăitul degetelor, oît i-a pus cucoana în palmă. Era o monedă de argint mare, cum nu mai primise el niciodată la spovedanie. După cucoană, a venit şirul lung al bătrînelor şi al femeilor din sat. Şi popa Niculaie â început să le întrebe, cu glas tare, mult mai tare ca de obicei şi de cuviinţă, ce păcate au făcut. Răsuna biserica de vorba lui pentru că popa Niculaie îşi găsise iar toată puterea harului şi închinarea supusă a enoriaşelor.

Pentru cucoană, însă, firul gîndurilor aduse de mărturisire nu s-a oprit aci. Ureînd încet dîmbul dinspre conac, se gîndea mai ales la logodna de mîine. Şi închipuirea *eij* deprinsă să alerge şi să întrezărească, acum se întretăia cu fel de fel de vedenii la răscrucea vieţii lor, în care stătea Amelica. Un neam nou începea cu ea. Cine ştie ce va aduce străinul ăsta, doctorul Sîntu, pe care cucoana îl cunoştea puţin, îl plăcea, ce e drept, dar care îi rămînea departe şi tăinuit ? Şi, în tot ce era să vină, va fi el mai tare, sau ei, prin Amelica ? se întreba ea. Cum vor fi copiii ? Cu cine vor semăna ? Şi, mai ales, noroc au să aibă ? Acest gînd al norocului o frămînta mult pe coana Miţa, pentru'că ea credea în el ca în puterea cea mai mare a vieţii, asupra căruia nimeni nu e stăpîn. 11 ai, sau nu îl ai, îşi spunea şi, dacă s-a arătat, cît ţine ? Şi acum, pentru prima dată, liniştea ei de ani de zile, venită dintr-un abur din jurul şi dinaintea întâmplărilor şi lucrurilor pe care, tăcută şi încrezătoare, le-a desluşit întotdeauna pentru Iancu, liniştea aceasta se tulbura. Norocul trebuia să treacă drumul! îşi spunea ea. Şi coana Miţa nu era sigură dacă îl va trece. Ceaţa obişnuită cu care era deprinsă şi care îi dădea putere se risipise, şi totul era prea limpede şi prea lămurit. Femeia îi vedea pe toţi ca printr-un ochean răsturnat : departe si limpede, dar numai în carnea şi hainele lor, în casele,' pe străzile, pe căile lor, şi de limpezimea asta îi era frică, şi era nesigură dacă norocul lor va mai ţine sau s-a sfîrşit în altoiul acesta străin...

Pînă noaptea, tîrziu, s-a lăsat dusă de gînduri şi a robotit. Apoi s-a culcat puţin, ca să-şi capete liniştea înainte de înviere şi împărtăşire.

La douăsprezece noaptea, Hristos a înviat în pragul bisericii, unde era lumină strînsă din toate boabele luminărilor. Coana Miţa, frămîntată de nelinişti, căuta în jurul ei răspunsuri. Şi pe cînd se citea *Evanghelia* în curte, s-a uitat de jur împrejur, doar o vedea vreun semn numai pentru ea, vreo poartă în cer sau o lumină pe dealuri. Şi n-a văzut nimic. In afară de biserică, totul era stins şi încremenit în întuneric. Mărgelele cerului pîlpîiau aprinse, ca în fiecare seară ; dîmburile erau încremenite ; cîinii lătrau, departe ; frunza nouă din plopi foşnea, şi doar oamenii vegheau. Hristos învia numai între ei. Pădurile şi apele nu \^$_0$iau să ştie de bucuria aceasta, şi coana Miţa, prinzîndu-se cu astfel de cuget, se scutură ca de un val de fierbinţeală necurată. Ca niciodată, grija logodnei Amelicăi o lega de oameni, şi numai de ei, şi-i dădea gînduri pămmteşti, din care nu putea să se rupă. Era mai liberă, mai mlădioasă altădată, cînd ţesea ciorapii şi vedea pentru Iancu, în nesiguranţele lui, decît acum, în uşa bisericii ! Şi femeia oftă adînc de muncă sufletească şi deznădejde.

Afară începuse să se reverse de ziuă cînd a ajuns în faţa uşilor împărăteşti, la altar, aşteptînd cu luminarea în mînă, în fruntea şirului lung de femei, de copii şi de bătrîni, care veneau încet să ia împărtăşania. Şi cînd Popa Niculaie a ales din sfîntul potir cele cîteva picături de vin bun şi firimituri de pîine cu linguriţa de argint prelungită cu o cruce de aur, coana Miţa s-a bucurat şi de clipa asta mare la care lua parte, şi de darul pe care s-a învrednicit să-1 facă. Linguriţa aceasta nouă ea o adusese, şi ea era cea dintîi de buzele căreia avea să se atingă. In clipa împărtăşirii, cucoana a închis ochii. Şi-a oprit gîndurile şi şi-a dat drumul în gol, ca într-o prăpastie. Ştia că o să simtă mîini puternice întinse să o

prindă, să n-o lase să se ducă la fund. Şi aşa a şi fost !• Din clipa aceea, ea s-a îmbrăcat ca într-o mare uşurinţă şi mulţumire. Un zîmbet s-a aşezat pe buzele ei, şi s-a tras la o parte, să privească la toţi cei ce se vor împărtăşi la fel cu ea. Şi au venit, rînd pe rînd, copii, care se uitau în ochii popii Niculaie cînd deschideau gura şi nu înţelegeau bine ce fac ; femei, care cătau în sus, spre cer, şi oftau ; bătrîni, care îşi mai ştergeau încă o dată, înainte de a lua împărtăşania, mustăţile stufoase cu podul palmei, privind în jos şi închinîndu-se. Cînd s-a isprăvit slujba, dimineaţa sosise de-a binelea, cu rouă şi cu rumeneală de zori. Coana Miţa a răspuns la toată lumea : „Adevărat a înviat !", a ciocnit cîteva ouă în curtea bisericii şi a plecat înspre conac, să-şi aştepte musafirii. Acum abia, pornită iarăşi prin viaţă şi printre oameni, ea îşi dădea seama de puterea sfintei împărtăşanii. Era ca şi cum i-ar fi curăţit cineva ochii şi gîndurile ! Se simţea sprintenă şi deschisă pentru bucurii. îndoielile s-au topit, şi limpezime era, dar o limpezime sigură, bună, liniştită, la fundul căreia creşteau toate nădejdile ! Satul, cu gardurile lui îneîlcite din nuiele şi spini, i s-a părut curat; pomii parcă erau spălaţi cu lumină ; aerul, afinat, se bea cu plăcere. Era proaspăt şi cu arome, iar ziua care stătea înainte era uşoară în ceasurile ce nu se simt şi puternică în aşezarea ei în vreme. Era prima zi de Paşti şi ziua logodnei ! Iar logodna nu o mai înspăimînta. Coana Miţa se simţea vrednică şi curată ! Dar închisă în fericirea ei, ea n-a simţit săgetătura ochilor lui Voicu Strapalea cînd a trecut prin dreptul casei lui. Ologul a privit-o lung, prin ochiul de geam aburit, şi, înrăit fără leac de chinurile prin care trecuse, zdrobi în dimineaţa asta de Paşti, otrăvită pentru el, o înjurătură în urma cucoanei alei noi de la conac.

In casa întinerită şi dereticată a Bălăşoienilor, toate lucrurile aşteptau ca cei ce vor sosi să se veselească. Pe mese întinse creşteau maldărele de ouă roşii. Cozonacii şi pastile cu fragedă şi dulce brînză de vaci, frămîntată cu stafide şi presărată cu mac, luceau de rumeneli potrivite ; flori de cîmp ţineau culorile în uscăciunea lor prin ulcele, şi miroseau înecăcios a fîn de mai, iar peste

tot era un iz de muşeţel, de zambilă şi de vanilie. Albinele, plecate devreme să strîngă, intrau şi ieşeau pe ferestrele deschise în care băteau perdelele de borangic. Coana Miţa, reîntoarsă la grija şi mîndria gospodăriei, povestea Păunei toată făptura lui Dumnezeu, încă o dată prefăcută de ea în mîncăruri şi în gusturi.

— Am găsit, Păuno, nişte ştiuculiţe, ca argintul, cu icre grase, ce cresc ca o spumă sub lingură, spunea ea. Şi am luat de toate, să fie, că le-am găsit proaspete şi bune ! Racii sînt cît palma ; din viţel curge lapte, nu altceva, iar gîştele sînt fragede, că le-am ţinut în vin !

Şi ea însăşi, în pridvorul caselor, după atîta post, gustă şi aşteaptă.

De la conac se vedea departe, pînă în lunca Argeşului. Şi tocmai de acolo s-a zărit alaiul venind. Soarele urcase pe cer şi începuse să încălzească cînd au intrat trăsurile în curte. Din faetonul casei au coborît Iancu, Amelica, doctorul şi Paulina Zehi. Brecul lui Friţ era plin cu prieteni şi rude : fireşte, Schweickerţii, în primul rînd, şi boier Lefter. Cîteva birje din oraş aduceau pe lăutari, cu Pupăză în frunte, un ţigan gras şi mare, cu o voce subţire, de tenor, apoi pe nebunii lui popa Gose şi altă lume mai măruntă. Ivanciu venise cu cabrioleta lui, la care înhămase un roib cumpărat de curînd, şi cu Marica, fiică-sa, înfoiată într-o rochie albă, tînără, dar cu un aer de tristeţe, pe care i-l dădeau sprîncenele căzute şi un nas lung' şi subţire. Toată lumea s-a îmbrăţişat şi toată lumea rîdea. Amelica, ea însăşi, era veselă. De cum a văzut-o, coana Miţa a luat-o deoparte, i-a mai îngrijit părul, a sărutat-o de multe ori şi a întrebat-o :

— E mulţumită fata mamei ?

— Da, mamă ! a răspuns Amelica.

Şi, pentru prima oară, glasul ei a sunat limpede şi tinereşte. Doctorul căuta să cunoască şi să se lege de rudele şi de prietenii cei noi. Treeînd apoi încet, de unul singur, prin toate odăile, privind lucrurile, privind pe fereastră livada, lacul, ogoarele, încerca să-şi dea seama de zestrea pe care a luat-o. Din cînd în cînd, îşi aducea aminte de Amelica, cerceta să o afle, mergea înspre ea zimbind, îi spunea cîte o vorbă şi îi săruta mîinile. Cîteva înţelegeri tainice se şi legaseră între ei. Dar erau numai vorbe

despre bani şi despre lucruri. Se şi hotărâseră ce să Iacă în cutare odaie şi cu anumite mobile. Şi Amelica preţuia la el grija aceasta şi priceperea. Bucurie nouă nu avea decît cînd spunea „logodnicul meu" şi îl privea. Dar nu era pentru om, ci mai mult pentru cuvânt şi neobişnuitul său.

La sfârşitul mesei, Iancu Urmatecu le^a schimbat inelele. Apoi s-a băut şampanie, şl logodna s-a făcut. După aceea s-a pornit cheful.

Din noaptea vijelioasă de ianuarie, Iancu nu mai fusese pe la moşie şi nici n-o mai văzuse pe Păuna. Acum o privea pe furiş cum servea la masă. Nu-şi pierduse nimic din farmec şi încă îi plăcea. Pe lîngă ea, Paulina Zehi era Muma-Pădurii. Şi Iancu se gîndi că dacă Păuna a avut dreptate într-adevăr şi el e aşa cum âl crede ea, apoi zadarnic îşi mai caută mângâiere pe lângă fel de fel de urâciuni. Şi îi părea rău de ceea ce se întâmplase, şi mai ales acum, în aprinderea vinului, simţea cum pofta îl trage iarăşi spre iubita lui de altădată. De partea ei, nici Păuna nu uitase dragostea lor. îl mângâia cu privirea, îl servea numai pe el şi îi umplea prea des paharul.

Ziua caldă şi luminoasă trebuia cinstită aşa cum se cuvine. Şi la o hotărâre a lui Iancu, masa întreagă s-a strămutat în livada de lîngă casă. Au pornit ţărăncuţe, cu salbe la gît, purtînd bunătăţile înjumătăţite ; rindaşii trăgeau cu greu hîrdaiele cu sticle îngropate în gheaţă, şi s-au cărat scaunele, fotoliile, ba şi divanurile. Pomii sunau de gîze. RînduneMe piuiau, cînd sus, cînd jos, dîndu-se peste cap în albastru, şi era linişte peste tot, de la heleşteu, unde se vedeau cîţiva oameni trăgând o luntre, dar nu se auzeau, pînă la zaplazurile curţii pe după care se vorbea şi erau strînse femei şi fete, şi se aşezau numai jumătăţi de feţe, prin gard, şi ochii curioaselor. In liniştea adîncă a Paştilor, în livada curţii se petrecea şi chiuia. Şi pentru ca zgomotul să fie mai mare, Iancu îşi pusese logofătul cu puşca lui cea bună să tragă focuri în aer' din cînd în cînd. în capul mesei, Urmatecu, între Ivanciu, Schweickert şi Friţ, bea, bea mereu şi fuma. Vorbea tare, glumea cu femeile, le ameninţa cu vorbe late, fără perdea, şi înjura. In faţa ochilor îi juca totul şi îi era bine. Simţea cum leapădă anii din el şi grijile şi cum e tot mai

uşor. Vinul, cu care era obişnuit, nu-l obosea, ci-l sprintenea şi la duh, şi la trup. Din ameţeală nu se putea desluşi decît felul ciudat cum întârzie şi tabără cu vorba răstită sau glumeaţă pe cîte un prieten sau o rudă, care nu mai scăpa din mîna lui. Deodată, însă, âi ieşi înainte lăutarul. I se păru că urechile îi sînt înfundate şi că taraful cîntă prea departe. Şi 1-a chemat atunci la el pe Iliuţă Pupăză. L-a cinstit cu un pahar, cu două, 1-a pus să-i cînte un cîntec vechi : *La Turnu-Măgurele...* şi i-a poruncit să se urce în pom.

— Că de eşti pasăre, în pom trebuie să cînţî, ţigane, nu la masă şi cot la cot cu mine ! rosti el apăsat şi bătu cu pumnul de săriră paharele în loc şi nu vru să asculte de nimeni. — Aici eu poruncesc ! strigă Urmatecu şi chemă argatul, să-i ajute lăutarului.

Era la cîţiva paşi un cireş bătrîn, vestit la curte pentru rodul său. Era un cireş alb, care abia legase. Dintr-o tulpină groasă, cu boabe mari de clei prăjit de soare, cam la un stat de om, se desfăceau crengi puternice. Acolo îl găsise Iancu loc lui Pupăză. S-au căznit trei flăcăi să urce în pom grăsimea ţiganului, care, nepriceput şi stîngaci, luneca printre frunze, Cînd ţăranii au luat mîna de pe el, ţiganul a început să urle.

— Stai bine, stai bine, pasăre ! făcea Iancu, bătînd dia palme. Daţi-i să-şi pună cuib ! striga el rîzînd şi aruncînd cu perinele în Pupăză, fluturînd însă în acelaşi timp cîteva hîrtii de cîte o sută, la rădăcina pomului.

Lăutarului îi sticliră ochii. Se cuminţi, tăcu şi încercă să se aşeze. Apoi i s-a dat şi vioara. Şi Iliuţă Pupăză a început să cînte din cireş, oftînd prelung din versuri bătrâneşti, de se auzea pînă departe, peste sat. La picioarele pomului, nebunii lui popa Gose stăteau ghemuiţi cîteşitrei şi îngînau.

— Aşa, vezi ! Să ştii şi tu ce c aia chef, mă neamţule .» îi zise Iancu, mîndru, lui Schweickert, care făcea niştа ochi mari şi speriaţi.

— *So ein Bengel !* rosti îngrozit vienezul şi se duse în fundul livezii, să guste liniştit bucuriile naturii.

Ca la orice chef care ţine mai mult, comesenii s-au împărţit după firi şi înţelegeri. Coana Miţa, cunoscindu-şi bărbatul, îl lăsă să petreacă. Trecuse iarăşi în casa]a

răcoare, cu Mili şi Mali, care se ţineau una de alta. Amîndouă erau înfoiate în rochii liliachii, cuminţi şi înspăimântate de năzbîtiile lui Iancu. Logodnicii se ascunseseră undeva spre lac, vorbind de casa lor, de cîte slugi o să aibă şi de fel de fel de lucruri folositoare. Iar ceilalţi erau risipiţi după lăcomie sau curiozităţi.

Cu înserarea şi cu prelungirea băuturii, care nu se mai sfîrşea, o oboseală începea să se lase. Iancu însă era tot mai aprig, tot mai aprins de ceea ce purta cu el : de pofte, de bucurii, ba chiar şi de uri vechi, pe care nu le putea uita şi pe care vinul le scotea la iveală. Păuna se ţinea de el ca o umbră, dar nu vorbea. Şi asta îl scormonea din adînc. Semn era că se întoarce, dar nici nu putea să-şi lămurească bine purtarea, şi nici nu se cădea ca acum să-şi dea drumul la pornirea veche. In orice caz, dacă ea vine, însemnează că-i e dor, şi dacă îi e dor, tot ce a spus atunci la mînie şi la gelozie nu e adevărat ! Şi Iancu se simţea iar tînăr şi sigur de el şi bucuros nu de ce se petrece acum, ci mai mult de ceea ce are să se mai petreacă în viitor. Se deschisese iarăşi drumul spre obişnuitele lui plăceri şi mîndrii, fără de care n-ar fi putut să trăiască. Că încercase din iarnă să fie altfel şi se simţise înjumătăţit ! Toate parigoriile nu-i folosiseră la nimic. Tot ce a fost de atunci i se păreau neguri şi greutate, iar Paulina Zehi, care se învîrtea mută şi tristă împrejurul mesei, împletindu-şi şi mai stîngaci paşii ei mari prin iarbă, i se păru urîtă, de cum n-a fost niciodată.

Astfel, Iancu, deschis la bucurii de ziua asta mare, de cum nu se ştiuse din tinereţe, se gîndea la el şi scotea din ani şi bunul şi răul, amestecîndu-le. Ameţeala paharelor lasă de multe ori goluri cînd se desface sufletul şi nechemate vin amintirile. Se leagănă şi se clatină atunci, totul, ca deasupra unei prăpăstii, între bucurie şi întristare. Şi cel ce petrece, şi ţipă, şi cîntă, şi joacă se opreşte deodată, şi ameţeşte, şi cade ca plumbul, privind în el. Împrejur, la Ivanciu şi la Friţ, beţia era mai grea şi fără răsunet. La cel dintîi, din toropeală, nu mai rămăsese decît gustul acrişor al vinului, răcoreala şi setea ; la cel de al doilea, cîntecul, un cîntec din ce în ce mai încîlcit, de limbă grea, de pîslă, gemete mai mult ce se legau tărăgănat, leneş şi strident de lălăitul leneş ai lui Pupăză din

copac. Iancu, pornit pe gînduri, cheful parcă adormea, în lătrături omeneşti, obosite şi ruşinoase.

Deodată, însă, după cum îi era obiceiul, se trezi. Se uită în dreapta şi în stîngă şi privi tovarăşii pe jumătate adormiţi. Şi neliniştea limpede a gîndului său, care vînzolea anii şi-l purta în clipa de faţă şi iar pleca şi nu înceta, întretaie iute întîmplări de altădată. Friţ îi aduse aminte, cu brecul lui, de înmormîntarea lui Lefterică. Erau alte vremuri atunci, era Jurubiţa ! Şi parcă Iancu simţea şi acum, în golul palmei, şoldul ei plin şi mijlocul grăsuţ din clipa în care a prins-o, a aruncat-o şi a plecat la o altă petrecere, altfel pornită, mai tristă, dar cu mai sigură zi de bucurie a trupului după ea. Jurubiţa mai era pe vremea aceea plăcerea fără umbră şi fără îndoială. Dar e mult de atunci, şi ochii îi căzură pe Ivanciu. O vedea parcă iar pe Jurubiţa, de data asta cum se depărtează, cu lăcomia în ea după banii baronului, şi cum îl urăşte pe el, dorind numai să fie sigură că scapă şi că nu o urmăreşte. Se înrăia, fără ceartă, numai pentru bani. Şi nu se poate ca ăsta să nu o fi ajutat şi să nu se fi văzut ! Şi totul se trase în lături deodată din mintea lui Iancu. Se făcu un gol şi de oameni, şi de lucruri, şi de fapte. Şi nu-şi mai aminti decît de frica denunţului. Venea parcă de departe, şi se făcea tot mai mare, şi i s-a oprit sub ochi semnătura bulgarului de pe hîrtia de la procuror. O vedea limpede, şi literele pîlpîiau, aveau ca o viaţă în ele. Trăiau atîta vreme cît trăia şi cel care le-a făcut. Că sînt acum într-un dosar uitat, n-are de-a face. Dar au fost. Şi el, Urmatecu, l-a iertat pe Ivanciu şi l-a chemat la logodna fetei sale !...

Deodată Urmatecu rînji, şi un gînd îi trecu prin minte. Apoi rîse de-a binelea.

— Sculaţi, măi ! răcni el şi îi apucă de ceafă şi pe Ivanciu, şi pe Friţ.

Oamenii se treziră speriaţi. Iancu ceru să se umple iarăşi paharele. îşi aruncă vinul cald pe lăutarul din pom şi începu să cînte. Cheful se înviora. Ivanciu, dezmeticit de bruma paharului pe care şi-l duse la frunte, începu să se înduioşeze :

— Să-ţi trăiască, măi Iancule, fata şi să trăiască şi a mea şi să se mărite ! zise el.

— Să dea Dumnezeu, rablă ! Vino să te pup ! îi răspunse Urmatecu, şi cei doi prieteni vechi se îmbrăţişară.

Apoi Iancu mai strigă o dată, să fie sigur că s-a trezit toată lumea. Şi apucîndu-l pe Ivanciu de umeri, se ridică în picioare împreună cu el. Era ca şi cum ar fi vrut să vorbească, să spună ceva frumos şi cu înţeles despre dragoste şi prietenie. Ivanciu se lăsă moale şi mulţumit. Cei doi oameni, minaţi de voinţa lui Iancu, făcură cîţiva paşi înspre pomul sub care săltau şi grohăiau nebunii lui popa Gose.

— Drepţi, nebunilor ! ţipă Iancu.

Ionică, Mariţica şi Vasilica ridicară capetele, ca nişte zăvozi pe care îi fluieri.

— Zbughie i răcni Urmatecu deodată pe cît putu. Zbughie ! şi îl împinse înainte pe Ivanciu, de parcă l-ar fi aruncat în apă, şi-l arătă cu degetul.

Atunci, o tăcere se făcu. O clipă, nebunii se uitară unii la alţii şi săriră deodată în sus. Mariţica, cea mai aprigă, împietri, şi ochii îi scînteiară cu răutate. Apoi, cu un glas subţire, zgîriat şi înalt, de copil care ţipă, începu să strige înspre Ivanciu :

— El, zbughie, Ionică ! El, zbughie !

Şi se repezi. Ceilalţi doi au venit după ea.

într-o clipă, bulgarul a fost trîntit la pămînt, iar nebunii au tăbărît pe el ca o haită. îi cărau cu pumnii în cap, îl muşcau, nechezau, lătrau, se zgîriau între ei. Ivanciu se pierduse sub mîinile şi picioarele lor. Din cînd în cînd scotea numai cîte un urlet scurt şi un strigăt de ajutor. Se strînsese toată curtea. Friţ şi cu Schweickert au sărit cei dintîi şi au vrut să se repeadă să despartă pe nebuni. Iancu însă i-a oprit. Numai el, cu două sticle de vin, s-a apropiat şi a început să toarne pe maldărul ăsta de oameni încăieraţi, ca apa pe cîinii turbaţi. Văzînd că bătaia nu se potoleşte, el lovi cu sticlele în capul nebunilor, de le făcu ţăndări. Ionică ameţi repede. Vasilica se mai îndemna, sughiţînd : „El, zbughie, Ionică ! El, zbughie !" pînă ce Iancu o potoli şi pe ea cu un picior în coaste. Ivanciu leşinase de mult Rămăsese sub pom

un morman de oameni amestecaţi, la care Pupăză se uita cu groază dintre crengi.

— Să vină doctorul să-i ia, că d-aia mi-am măritat fata cu un doctor ! strigă Urmatecu, încercînd să rîdă.

In pumni ţinea încă strîns gîturile de la sticlele sparte, în care se tăiase puţin. Voind să se întoarcă la scaunul său, n-a mai putut, Se împleticea. Sîngele i s-a urcat la inimă, iar vinul, la cap ! A căzut în iarbă, a adormit şi a şi început să sforăie.

Cînd s-au aprins stelele, în casa de la Bălăşoieni se îngrijeau răniţii. Nu se mai auzeau nici chiote, nici ţambal în seara de primăvară. Cheful s-a spart deodată. Doar femei grăbite alergau prin casă, cu lighene mari, cu ştergare însîngerate şi cu bucăţi de gheaţă, pentru a răcori capetele ameţite şi înfierbîntate de băutură. Doborît, însuşi Iancu Urmatecu dormea şi parcă încerca, din cînd în cînd, să răcnească prin somn.

XVI

înainte de a se socoti cu Iancu, Bubi o ascultase o noapte întreagă pe Jurubiţa. Femeia i-a vorbit aprins, cu planuri îndrăzneţe pentru averea asta mare, lîncedă şi împuţinată, după cum spunea ea, de nepăsarea bătrînului şi necinstea lui Urmatecu. Tînărul baron a lăsat-o să vorbească, fără să spună vreun cuvînt, şi apoi a plecat singur, pentru cîteva zile, de-a lungul moşiilor sale. Voia să încerce să-şi simtă averea, voia să vadă dacă într-adevăr bucuria proprietăţii se leagă undeva în om. In afară de cele dintîi zile de patimă pentru Jurubiţa, pe care o dorea şi nu se sătura, după cum i-ar fi fost foame ori sete, Bubi se obişnuise de mult să judece şi să privească din afară toate împrejurările vieţii. Era ca o agerime în eL care mai mult lega lucrurile decît le simţea, dar şi o răceală şi o nepăsare. Cînd i-au trebuit bani mulţi, şi-a dorit clipa aceasta. Acum, că-i avea, uitase nevoia, pentru că lipsa nu venise niciodată la el cu dez-

nădejde şi fără leac. Erau strîmtorări şi înciudări ale clipelor de restrişte, prin care a trecut cîteodată, dar la fundul lor era totdeauna siguranţa unui gînd, că, orice s-ar întîmpla, prin averea de la tatl său va găsi o ieşire. Iar acum, stăpîn pe toate, avea în sfîrşit o experienţă de făcut. Un lucru de seamă, pe care Bubi nu-l ştia, din toată frămîntarea aceasta, era că el nu cunoştea viaţa, ci numai strâmbăturile ei. Căci strâmbătura era la el şi bunătatea, şi asprimea, şi tristeţea, şi dragostea, pentru că niciodată nu fusese lăsat singur cu ele, niciodată nu arsese pînă la cenuşă şi niciodată n-a încercat să se ridice din ea prin propriile lui puteri.

In cîteva zile a vizitat tot ce avea. A fost primit peste tot de logofeţi, a dormit în conacele sale pe unde nu mai fusese de cînd era copil şi a primit rapoarte. A văzut vite, acareturi, lucruri şi mai ales fotografii peste tot. Şi ele îl furau şi nu-l lăsau să se închege după cum ar fi vrut, pentru că Bubi simţea că peste toată averea aceasta trebuia un gînd de rînduială, ca un fel de joc, în care fiecare moşie să vină la rîndul ei, să aducă şi să se lege cu celelalte. Şi tocmai gîndul acesta el nu-l găsea ! Fiecare amintire îl momea, îl îndepărta, şi averea, care era, aştepta. Dar, lipsită de voinţa stăpînului, nu învia ! Aşa cum o simţea Bubi, ea sta mai mult pentru gusturi, care, dacă erau mai mari şi mai costisitoare, trebuiau să se sfîrşească şi la el, ca şi la tatăl său, cu vînzări, iar nu cu lucru şi organizată putere. Pentru a se convinge de fiinţa lui ca proprietar, Bubi a cerut peste tot să vadă hotarele, mai mult ca să-şi simtă vecinii şi strînsoarea altora, şi astfel să se bucure şi să învie în ce e al lui. Şi astfel a făcut călătorii lungi, cu brişcă sau cu trăsura, cu opriri la movile de vecinătăţi, sau la maluri de rîuri, sau la gene de păduri, după cum se afla. Şi nicăieri Bubi nu se putea întregi într-un simţ al proprietăţii. Peste tot, lucrurile închipuirii sau idei uscate veneau să-l ameţească. Moşiile, pentru el, nu erau prelungirea şi întregirea fiinţei lui, cum se căznea să le simtă, după tipicul aşa-zişilor proprietari adevăraţi pe care îi cunoscuse cîndva şi pe care acum, într-o rîvnă gospodărească, încerca să-i ajungă, ci erau natură, privelişti, din care ar fi putut să cadă trupuri întregi fără să-l doară, cum nu l-a durut nici pe tatăl său. Dar asta pentru gusturile lui, fireşte. Căci nu i-ar fi dat prin .minte, cu toate ideile înaintate, că aceleaşi trupuri de moşii ar fi putut să cadă pentru ridicarea altora din ticăloşie şi mizerie. Cîteva seri, rămînînd cu el singur prin iatacele scunde de la conace, a căutat să se lămurească. Şi i s-a părut că toată această lipsă de simţ al proprietăţii, care era atît de aprig la alţii cînd aveau bunurile, sau luptau pentru a le dobîndi prin orice mijloace, ca Jurubiţa, de pildă, la el, după judecata lumii în care trăia, se arăta ca o infirmitate. In realitate, era o lene şi o lipsă de putere care erau aşezate fără clintire la fundul firii lui Bubi.

Tînărul baron Barbu a petrecut, în singurătatea călătoriei sale, cîteva zile bune. Pe măsură ce stăruia însă în cercetarea fiinţei sale, Bubi obosea. Şi, într-o seară, lipsa aceasta de faptă, de luptă şi de viaţă vie îl sili pe Bubi să se coboare în el şi să se privească aşa cum era, cu aprinderi, dar fără încordare, fără legătură, fără putere, fără voinţă. A trebuit să recunoască, în afară de toate nădejdile pe care a încercat să le poarte, cine e. S-a simţit fără putere şi fără gînd limpede de a gospodări şi struni toată averea asta mare, care îl înspăimînta cu trudele şi răspunderile ei. Şi atunci a făcut iute o socoteală,să vadă cît îl va ţine averea asta, aşa cum îl slujise şi pe tatăl său, în prelungirea unei vieţi mai tinere, a lui. Şi s-a hotărît să trăiască, bucurîndu-se de linişte şi de muzică, fără să se mai cerceteze. Cînd s-a reîntors la Bucureşti, era pregătit pentru răspunsul pe care îl avea de dat Jurubiţei. I-a spus lui Iancu, mulţumindu-i, că nu mai are nevoie de el, iar femeia n-avea decît să-şi încerce planurile cu cine va voi ! Şi dacă lucrurile se vor îndrepta, cu atît mai bine ! De seamă era pentru Bubi faptul că astfel i se vor lua toate grijile. Pentru că şi la el, ca şi la tatăl său, era amestecată ciudat, în nepăsarea pentru avere, în rosturile ei mari, o groază de a nu pierde şi a nu strica în amănuntul lucrurilor pe care le stăpînea. In risipa lor era un fel de zgîrcenie. Boierii Barbu, cu averi prea mari pentru ei, aveau suflete de

gospodari mărunţi, cu grijă să nu le ardă o casă, să nu le moară vitele sau să piardă vreun obiect. Şi de aceea, pe lîngă groaza de luptă pe care o aveau, mai bine înstrăinau orice decît să vadă cum se iroseşte sau se rui-« nează. O asemenea mîhnire inima lor n-ar fi îndurat, întocmai ca la cei ce nu pot asista la o operaţie. Şi sarcina aceasta şi-a luat-o Jurubiţa, iar Bubi era bucuros.

In cîteva luni numai, au apărut pe unele dintre moşii îmbunătăţiri care aveau să dea roadele mult mai tîrziu, dar şi vînzări şi ipotecări de alte trupuri. Jurubiţa şi Gună erau de părere că, înainte de orice, trebuie să aibă bani mulţi, pentru a putea face faţă oricărei împrejurări şi mai ales pentru a investi în condiţiile cele mai avantajoase în noile lucrări. S-a hotărît de asemeni că se va continua fabrica începută de Bubi, însă ca o întreprindere mult mai mare.

— Boierii cînd fac o fabrică se gândesc la oglinzi, iar nu la sticle de lampă ! spunea Jurubiţa, însemnînd în acest fel, şi de multe ori, cu orice împrejurare, nepriceperea fostei administraţii.

O înviorare era peste tot, neîndoios. Gună se ocupa de moşii, de arături, de insămînţări şi de întreaga gospodărie. Jurubiţa lucra la Bucureşti. Alerga, controla, cerea socotelile în fiecare seară lui Serian şi, mai ales, comanda. Iar Bubi semna împrumuturile şi vânzările.

Toată munca aceasta Jurubiţa şi Gună o făceau Iară să se fi hotărît un ban pentru ei. Lăsau la voia lui Bubi, iar Bubi nu se gândea la aşa ceva. I se părea Trese şi nu simţea aşteptarea celorlalţi. Cu încetul, însă, starea aceasta de lucruri a schimbat ceva în legăturile între cei trei oameni. Deşi Bubi era stăpînul, ceilalţi l-au făcut să simtă strădania şi gîndul cel nou, care era al lor. De aceea, un fel de ton glumeţ, de uşoară bătaie de joc întovărăşea mereu purtările lor. Baronul îşi dădea seama şi nu îndrăznea să răspundă. Iar pentru a-şi păstra întreaga mîndrie, se închidea singur cu cărţile lui, în patima pentru muzică, unde nici Jurubiţa, nici Gună nu puteau să-l ajungă. Şi astfel viaţa se putea trăi.

In aceste mari prefaceri, cu îndrăzneli şi proiecte pentru viitor, din care abia se vedeau începuturile, fosta

avere a bătrînului Barbu semăna cu un uriaş şantier. Erau sorţi de cîştig, dar în timp şi în desăvârşire. Acum, însă, totul era şubred, înjumătăţit, deschis. Dacă ar fi venit o împrejurare neprielnică, averea s-ar fi prăbuşit, şi cine ştie ce s-ar fi ales de eal

In casa bătrînească a Bărbilor, lumea nouă a Jurubiţei adusese deprinderi de dincolo de gusturile şi mulţumirile lui Bubi. Mesele din gospodăria lui Licureanu s-au mutat aci, şi, cu ele, nelipsitul Potamiani şi, din cînd în cînd, şi procurorul Hangiu. O apropiere se făcea tot mai mare între procuror şi Jurubiţa, mai ales după înfrîngerea lor prin hotărîrea de pe patul de moarte a bătrînului Barbu. Oamenii aceştia intrau acum în casa lui, unde bătrânul trăise o viaţă întreagă, unde amintirea lui mai era în lucruri şi în duhul încăperilor. Şi-i simţeai cum urmăresc să dezlege tainele locului acesta, care le-a fost oprit. Bubi îi îngăduia, le vorbea puţin şi-i părăsea iute. Chiar în casa lui îşi găsise o singurătate şi se refugia în ea.

Strecurarea celor doi străini de orice rost în moştenirea boierească a Bărbilor a fost la început sfioasă. Ea s-a făcut pe cîte o vorbă aruncată în faţa vreunei fotografii sau unui tablou de familie, pe preţuirea unui lucru, luat de la locul său, cîntărit şi aşezat iarăşi cu oarecare grijă, însă şi cu un zâmbet, sau pe vorbe cu două înţelesuri, aruncate în sonoritatea încăperilor mari, care le prelungeau ca un ecou. De la o zi la alta, oamenii îndrăzneau însă din ce în ce mai mult : mai şters, mai discret, Hangiu ; mai obraznic şi înrăit, Potamiani. La acestea toate, se adăuga şi critica târzie, de după moartea bătrînului Barbu, pe care Jurubiţa o avea mereu pe buze cu orice lucru nou şi nepriceput sau lăsător descoperit în administrarea averii. Femeia nu-l ierta în nici o împrejurare pe fost stăpîn. Se răzbuna şi se preţuia în acelaşi timp. Şi, în felul acesta, Jurubiţa, Potamiani şi Hangiu (Gună mai puţin, şi după fire, şi după duioşia amintirilor din copilărie), bucurîndu-se de averea Bărbilor, de la o masă întinsă pînă la o mai mare chiverniseală, nu încetau o clipă de a vorbi de rău sau de a-şi bate joc de fostul stăpîn.

Faţă de Bubi, fireşte, lucrurile se domoleau oarecum, căpătmd oarecare cuviinţă. Numai Panaiotache nu se putea abţine şi, din cînd în cînd, scăpa cîte o vorbă despre cine ştie ce întîmplare din trecutul familiei sau despre ridicolul vreunei fotografii. Atunci baronul se întuneca. Jurubiţa se trezea numaidecît, făcea un semn de îngrijorare grecului, şi acesta, cu o îndemînare prefăcută, pentru care nu-şi dădea o prea mare silinţă, încerca să îndrepte cu alte vorbe. Ceea ce însă nu se fereau să-i arate lui Bubi neîncetat era deosebirea de avere între el şi ei. El era „bogatul fără griji", „fericitul", „asiguratul", Ei erau oamenii deschişi la toate întîmplările vieţii şi nesiguranţele !

„Cînd ai la spate bani să-i mănînci cu lingura, ce-ţi mai pasă de ceilalţi ? !" spuneau cînd unul, cînd altul dintre cei trei.

Era o stăruitoare acţiune de răspundere şi de ruşinare a lui Bubi. Şi, pînă în cele din urmă, au izbutit. Nelegat în nici un fel, cum se simţea, de bogăţiile lui ; obosit de gîndul unei rînduieli; înspăimîntat de ideea de a risipi şi de a rămîne pe drumuri, dar dorindu-se şi liber „chiriaş al vieţii", cum ar fi vrut să fie, după o vorbă pe care o auzise cîndva şi care îi plăcuse, Bubi, frămîntat de toate simţirile acestea contradictorii şi mai ales bun şi delicat, mustrîndu-se amarnic de orice amărăciune ar fi adus oricui, ţinea să aibă în jurul său mulţumirea sufletelor şi bucurii statornice şi nesupărătoare. Ca toţi oamenii slabi, el năzuia, pentru el şi pentru alţii, la o scurgere senină de vreme. Nedreptatea adusă de viaţă, ca şi lupta, grija, supărarea, înnourarea îl făceau să sufere. Şi vina aceasta de a fi bogat, care i se arunca deschis în fiecare zi, pe toate tonurile, şi la care el nu răspundea, îl rodea adînc. Ajunsese şi el să se simtă vinovat, în cele din urmă, şi vinovat mai ales faţă de cei mai de aproape de el, pentru că, în afară de Potamiani, pe toţi ceilalţi baronul şi-i credea prieteni. Izbutiseră, cu toată agerimea lui de vedere, să-i lase această impresie, fiind săritori în cine ştie ce împrejurare măruntă, aşezîndu-se între el şi grijile vieţii, sau la cine ştie ce vorbă din afară, sau primejdie, spunînd „noi" şi strîngîndu-se împrejurul lui Bubi. Şi această mică apărare personală pe tînăr îl liniştea şi îl încălzea. Simţământul acesta de comunitate, cu grijă de el, îl bucura, trezindu-i recunoştinţa.

In felul acesta, Bubi ajunse într-o bună zi la gîndul unui dar pentru Jurubiţa. îşi aminti astfel de vechile trupuri de moşii despre care fusese vorba demult, cînd cu fabrica şi banii pe care îi căutau. Zidurile şi Gliganul erau tocmai ce-i trebuia. Cu acelaşi cusur ca şi atunci, stînd peste mînă pentru o bună gospodărire (i-o spusese şi Gună de curînd), peticele astea de pămînt nu erau o înstrăinare prea mare, şi totuşi la un loc nu erau de lepădat. Să fi făcut cinci sute de pogoane împreună, şi atît era destul pentru o femeie. Pe sub nepăsarea lui obişnuită, mai era în Bubi o grijă şi o zgîrcenie. îşi simţea singur mîna strînsă şi frica, de multe ori. Dar pentru munca şi devotamentul Jurubiţei, şi mai ales pentru dragostea lor de odinioară, din care rămăsese pentru baron o duioşie molcomă, fără nici o bănuială şi cu încredere, femeia merita această bucurie. Actul de danie s-a făcut în aprobarea tuturor. Gună mai ales era fericit. După socoteala lui, îşi aştepta şi el rîndul. Iar Bubi, de mulţumire, îşi ieşise din tăcere şi întunecare, şi, ca odinioară, el însuşi se îngriji de o masă bună, prin care să se prăznuiască întîmplarea aceasta. Aşteptau cina, tot ei, cei obişnuiţi, în sufrageria cea mare, îmbrăcată în stejar, luminată de lămpi înalte de bronz la cele patru colţuri. Jurubiţa avusese grijă să întindă serviciile de zile mari şi întreaga argintărie grea, cu stema în aur, a baronului. S-a mîncat bine, s-a băut şi s-a rîs. în salonul portretelor trecuseră la cafele şi lichioruri.

Pe masa de marmură trandafirie, în jurul căreia s-au strîns odinioară prietenii politici ai bătrînului Barbu aşteptînd jurămîntul, se lumina ca şi atunci cu sfeşnice mari. Sticlele de lichioruri prindeau razele în culorile lor, felurite şi străvezii. Potamiani, ahtiat şi setos, se aşeză lîngă ele, alegînd pentru fiecare un păhărel. Şi o convorbire domoală începu.

S-a vorbit şi despre politică, şi despre gospodărie. Panaiotache, nepotolit, cu limba lui înveninată, povestea ultimele întîmplări de la club, şi despre nepriceperea

conservatoare, şi intrigile liberale. Jurubiţa, aducîndu-şi aminte 'de cine ştie ce ordin de dat, sau scrisoare de scris la furnizori sau vreunui antreprenor, îi poruncea deodată lui Gună să nu uite, şi Gună asculta. Hangiu povestea de cîte un caz de la tribunal, şi fiecare, din lumea lui, aducea veşti şi păreri. Peste toţi, însă, din ce în ce mai tăios, cu glasul mai tare, aproape fără cuviinţă, revenea Potamiani. Ceea ce spuneau ceilalţi el nu auzea, şi de unul singur îşi urma firul gîndului. Mai ales că, de la o vorbă la alta, se simţea cum păhărelele golite cu nesaţ urcă în el şi îl înfierbîntă.

•— Să trăieşti, frumoaso ! Iată-te şi proprietăreasă ! Că de acum numai noi am mai rămas golani ! zise eL bînd în cinstea Jurubiţei.

Aceasta roşi de bucurie şi mulţumi.

— Că baronetul o fi cum o fi, dar inimă bună are ! mai zise grecul sorbind.

De foarte multă vreme, din seara în care Bubi îl pusese la locul lui, Potamiani nu mai îndrăznise să vorbească despre Bubi spunîndu-i baronet. Bubi îl iertase, Crezînd că şi-a îndreptat pentru totdeauna greşală. Tînărul boier ştia ce se ascunde sub vorba asta batjocoritoare în mintea gazetarului. Şi pentru dispreţul şi pentru insulta pe care le arăta, nu i-o îngăduia, căci Bubi, cu toate promisiunile lui tinereşti şi ideile nouă, ţinea la titlul pe care-l purta mai mult chiar decît la avere. In ce-l privea pe Potamiani, cu interes de mese bune şi băuturi scumpe, se ferise cu grijă de a mai rosti cuvîntul supărător, deşi îi stătuse pe buze de multe ori. Acum, de bună seamă tăria lichiorurilor înghiţite cu lăcomie îl făcuse să uite măsura. Jurubiţa, de cum l-a auzit, a încercat să-l oprească. I-a făcut semne, a schimbat vorba şi l-a rugat pe Bubi să le cînte ceva la pian, mai ales că-l văzuse întunecîndu-se şi privind cu un ochi aspru pe gazetar. Dar clipa mocnită de multă vreme îşi făcea drum. Bubi nu avea de gînd să lase să treacă uşor cuvîntul spus, găsind prilej de răfuială eu Potamiani pentru tot timpul neplăcut cît a fost silit să-l îndure, iar Panaiotache, ameţit, avînd poftă să spună adevărul şi să-şi cureţe sufletul de povara invidiei şi clevetirii, părea gata de luptă. De aceea,

făcîndu-se că nu înţelege semnele Jurubiţei, el repetă cu nepăsare :

— E băiat bun baronetul ! Zău că e bun !

De data aceasta, însuşi procurorul Hangiu interveni :

— Prietenul meu Barbu îşi are, domnule Potamiani, îngăduinţele lui, după cum şi mintea şi inima lui le arată ! Şi e bine, cred, să ne respectăm unii pe alţii şi să nu depăşim măsura, spuse el cu un glas hotărît.

O enervare tot mai vădită însă pusese stăpînire pe gazetar. Simţea cum i se umple gura de vorbe care îşi căutau şirul şi voia să înceapă fraze lungi, cu usturătoare cuvinte vii, legate şi pornite iute, de cum îi era obiceiul, ca nimeni să nu-l poată întrerupe şi să-i stea împotrivă. Dacă ar fi fost să-şi asculte pornirea, ar fi trebuit să fie violent, mojic chiar, şi îşi mai dădea încă seama că aşa ceva nu se cade. Ii trebuia însă o idee în jurul căreia să adune tot ce avea de spus. Şi privind nesigur împrejur, ochii i se opriră pe stema de baronie, aşezată de ani de zile sub sticla în care se păstra. Şi lui Potamiani i se păru că a găsit ideea, făcută pe măsura Iui, pe care numai el ar fi putut să o mînuiască, pentru că avea deprinderea şi cunoştinţele necesare. Şi, de aceea, ca şi cînd, foarte atent, ar fi vrut să prindă şi să desluşească o nuanţă, îşi şopti singur, dar destul de tare, cuvintele, pentru a fi ascultate :

— Baron — baronet! Hm ! Mare deosebire nu e ! Unde vedeţi voi nenorocirea ?! Că în heraldică mă pricep eu mai bine decît voi !

O dată cu obrăznicia şi perfidia grecului, creştea însă şi mînia lui Bubi. Abia dacă braţul întins al Jurubiţei l-a putut opri să nu sară.

— Să stăm, mă rog, şi să judecăm heraldiceşte! zise Potamiani şi se porni. Să citim semnele şi să vedem ce e în spatele lor ! Şi se sculă, se apropie de stemă şi începu să arate cu degetul: — Văd într-un prim pătrar, cum se zice, spuse el, un snop de grîu ! înţeleg : astea sînt moşiile ! Văd apoi un trident; o înţeleg şi pe asta: e o furcă în coasta rumânilor ; la dreapta, apoi, stă o apă : e semn că neamul se trece ; iar licorna, care e animalul simbolic

al curăţeniei şi al nevinovăţiei, dumneata să ni-o lămureşti, duduie !

Şi după această necuviinţă, Panaiotache Potamiani se întoarse către Jurubiţa şi începu să rîdă tare, cutremurîndu-se, lărgind gura lui udă de băutură, cu gingiile desculţe şi dinţii mari şi laţi, îngălbeniţi de tutun.

Ca niciodată atunci, Jurubiţei şi prietenilor ei le-a fost dat să vadă mînia tînărului baron dezlănţuită.

-— Ieşi afară ! Să ieşi numaidecît din Casa mea, că de unde nu, pun slugile pe tine ! începu Bubi să strige, stăpînindu-se cu greu.

In necuviinţa lui, Panaiotache a voit să mai întîrzie. Bubi s-a şi îndreptat către el cu cîţiva paşi. Atunci a sărit procurorul şi, luîndu-1 de braţ pe gazetar, a ieşi cu el şi au plecat împreună. Gună, fără să rostească o vorbă, a părăsit camera pe nesimţite. Jurubiţa a alergat după el şi au stat mult de vorbă pe scară. Cînd s-a întors, l-a găsit pe Bubi palid, ghemuit într-un fotoliu. Şi n-a avut nici un cuvînt de prietenie şi de apropiere pentru el. Ba, dimpotrivă, după o lungă tăcere, ea spuse cu un glas neted, de parcă i-ar fi adus o veste :

— Ai să plăteşti scump nesocotinţa asta : Potamiani e rău şi nu iartă ! şi apoi iarăşi a tăcut.

Bubi ridică ochii înspre ea şi o privi ca şi cum ar fi văzut-o pentru prima oară. Il stăpînea o mirare şi o neînţelegere.

— Ce-ai spus ? întrebă el, ca şi cum n-a priceput ceea ce a auzit.

— Că o să te coste mult nebunia ta de a-l da pe Potamiani afară din casă ! răspunse ea.

— Bine, zise Bubi nedumerit, dar a fost necuviincios !

— Era beat!

— A fost obraznic cu tine î

— Eu mi-am dat seama şi, după cum ai văzut, n-am spus nici un cuvînt! făcu Jurubiţa cu o plictiseală vădită. Astăzi, ifosele nu mai folosesc la nimic ! Ai auzit ce crede el despre boierie ! Dar, la urma urmelor, tu ai să pătimeşti, şi ce-mi pasă mie ? mai adăugă femeia şi se ridică să plece.

Bubi, din cîţiva paşi, a fost lîngă ea. Simţea cum se încarcă de o putere tulbure, mînioasă, pentru că simţea că în Jurubiţa se ascunde o fiinţă nouă, necunoscută şi rea. Orice ar fi crezut, numai că, după scena întîmplată, Jurubiţa ar putea să nu fie alături de el, asta nu şi-ar fi închipuit niciodată ! De aceea, întorcînd-o din drum, o sili să vorbească.

—• Dacă tu ai poftă să te certi cu toată lumea, n-ai decît ! începu ea să spună cu tonul cu care, în sfîrşit, se dezvăluiesc adevărurile. Eu însă mai am nevoie de oameni. Şi, apoi, la Potamiani ştii bine că ţin ! Cu mine a fost întotdeauna cuviincios şi nu înţeleg să goneşti astfel prietenii din casa noastră !

— Casa ta ? ! ţipă deodată Bubi, de parcă ar fi fost lovit.

— Şi a mea! răspunse Jurubiţa, apropiindu-se de el, înfruntîndu-1 şi privindu-1 aspru şi cu îndrăzneală.

— Asta, niciodată ! făcu baronul. J_a moşii, fă cît oi pofti pe stăpîna, că aşa vreau eu ! Aci, însă, sînt la mine acasă !

Jurubiţa şuieră o frază înjumătăţită de mînie.

— Ai început să prinzi curaj şi să ridici capul ? !

— Niciodată nu l-am plecat !

— Şi nu l-ai avut !

Şi o ceartă aprinsă, cu uri vechi, cu insulte, cu acuzări, cu hotărîri mari pentru viitor, începu între cei doi oameni. Bubi era violent, dar era de bună-credinţă. De aceea, de cîteva ori a ştiut să se înfrîneze, să coboare, să ia cuvinte şi tonuri mai blînde, să caute chiar o iertare şi o împăcare. Jurubiţa, însă, era de neînduplecat. Şi de cîte ori bunătatea şi îngăduinţa lui Bubi erau aproape să stingă mîniile, şi cuvintele lui erau gata să aşeze iar lucrurile în vechile lor rosturi de înţelegere, reaua-credinţă, încăpăţînarea şi toanele Jurubiţei aprindeau iarăşi ura şi cearta dintre ei. Femeia ameninţa şi batjocorea. Şi nu vrea să se împace. Iar Bubi nu vedea şi nu înţelegea. Noaptea, tîrziu, s-au despărţit cu ultime ameninţări. Jurubiţa n-a mai venit în dormitor. Şi-a găsit loc într-o altă încăpere, iar Bubi, înainte de a adormi, a auzit paşi prin casă, în camerele goale de deasupra lui,

şi duduieli parcă pe scări şi mai multe glasuri de slugi trezite din somn. înciudat, n-a mai voit să cerceteze. Şi-a închipuit că sau Jurubiţa nu se simte bine, sau îşi pregăteşte o cameră în care să se culce. Şi, zbuciumat, cu sufletul greu, plin de dezgust, dar şi de nelinişti, a adormit.

A doua zi dimineaţă s-a trezit cu o rază de soare pe ochi, furişată printre perdelele de catifea. Şi-a adus aminte de cele petrecute noaptea şi a încercat să-şi dea bine seama că nu a visat. Dintr-o fire blajină ca a lui, odihna spulberase înrăirile şi mîniile. Se simţea iarăşi liniştit şi îi părea rău de tot ce spusese şi făcuse. Iarăşi o mare nevoie de înţelegere, de prietenie şi încredere creşteau în el.

Dealtfel, şi dimineaţa aceasta de primăvară tîrzie — era la sfîrşit de mai — cu lumina ei îi aducea uitarea şi voioşia. Fără a mai păstra nici un parapon, fără a mai avea nici un gînd ascuns, se pregătea de împăcare. Cu nerăbdare, zîmbind la gîndurile bucuriei pe care o va face, el căută într-o cutie veche de piele printre diferite giuvaeruri şi găsi un inel prelung, cu o peruzea mare, împrejmuită de briliante.

Era preţul împăcării. Ieşi in antreu şi culese de pe toate mesele florile aşezate, în ajun, prin glastre, pentru sărbătoarea dată în cinstea Jurubiţei, proprietară pe Zidurile şi Gliganul. Şi încărcîndu-şi braţele cu stînjenei şi cu bujori, el începu să alerge prin casă, căutîndu-şi iubita în camera în care se va fi ascuns. O striga prelung, cu duioşie, aşteptînd să-i răspundă.

Cînd cobora scara, din umbră, s-a desprins însă mama Mitana şi i-a tăaat drumul.

— Coniţa nu mai e nicăieri, spuse ea, pentru că a plecat ! şi privi în jos, ruşinată.

— Ce ? ! strigă Bubi. Â plecat ? Cînd ? Unde ? Cum ? Cu cine ?

— Cu conu Gună, să fie o jumătate de ceas ! adause bătrîna Am auzit cînd au poruncit vizitiului să-i ducă la gară.

— Avea şi cufere cu ea ?

•— Vreo trei !

— Şi nu ţi-a spus nimic, nici un cuvînt pentru mine ?

— Ba da! Mi-a spus să vă las să dormiţi cît de mult, că v-aţi culcat tîrziu şi trebuie să fiţi obosit!

Lui Bubi i-au căzut florile din braţe. O clipă, şi-a lăsat capul pe un umăr, şi mama Mitana şi-a prins stăpînul în braţe, liniştindu-1.

Apoi, el spuse deodată, trezindu-se :

— Să-mi vină trăsura ! Mă duc la gară ! şi alergă să se îmbrace.

Căldura zilei de mai învia Bucureştii cu o verdeaţă fragedă şi o mireasmă proaspătă de pămînt. Străzile erasa pline de oameni care alergau după treburi, dar se şi bucurau de primăvară. La Gara de Nord, de unde plecau trenuri puţine, cheiurile erau încărcate de munţi de cufere, aruncate cu strigăte şi larmă de hamali. în faţa vagoanelor cu destinaţii îndepărtate stăteau grupuri de oameni ce-şi vorbeau iute, cu nerăbdarea şi nelinişteа plecării. Unii rîdeau. Alţii îi priveau stăruitor şi lung pe cei ce rămîneau. Cîţiva plîngeau.

Bubi căuta, încercînd să nu fie văzul, spunîndu-şi mereu acelaşi lucru :

„Ce curios... Nici nu m-aş fi gîndit că am să viu astăzi la gară !"

Şi în nedumerirea aceasta a lui Bubi era şi mirare, şi mîhnire, şi curiozitate, şi aprindere. In sfîrşit, aşteptînd cu emoţie clipa în care îi va recunoaşte, i-a zărit, în cele din urmă, la vreo cîţiva paşi departe de el. S-a ascuns deîndată după un maldăr de bagaje, pentru ca să-i privească mai bine şi să nu fie văzut. Jurubiţa şi Gună erau fericiţi, după semne şi după purtări. Ea stătea la fereastra vagonului şi primea toate lucrurile pe care Gună i le cumpăra neîncetat: bomboane, fructe şi flori... El se apropiase mult de vagon, întinsese mîna, o prinsese pe a ei prin fereastră şi îşi vorbeau lucruri pe care numai ei le auzeau. Bubi a crezut o clipă că Gună nu pleacă. Şi atunci a încercat să se ierte singur de bănuială. Ba încă mai întrevedea şi o bucurie : să plece şi el, şi pe drum să se ducă pînă la compartimentul Jurubiţei, care, sigur, va fi cu perdele trase, să bată la uşă politicos şi să întrebe : „E voie, doamnă ?"

Aşa se mai gîndea Bubi cînd s-a dat semnalul de plecare. Atunci a auzit-o lămurit pe Jurubiţa, cu un glas pe care îl cunoştea foarte bine, spunînd :

— Urcă-te, dragule ! Să nu ţi se întîmple ceva !

Şi Gună, sprinten, mlădios, se agăţă de scara vagonului. Trenul porni încet, spre nedumerirea lui Bubi. Bine, nici el nu ştia ce are de făcut. Cîteva vagoane trecură pe lîngă el. Şi trenul era aproape să fugă pentru totdeauna, cînd Bubi se agăţă de ultima scară. De ce s-a urcat, nu ştia, dar simţea că trebuie să facă aşa. A găsit un loc într-un compartiment, unde doi domni bătrîni discutau ceva, ceea ce, pesemne, el nu trebuia să audă, de vreme ce au tăcut la intrarea lui. Trenul sărea peste ace şi începuse cîntecul său obişnuit, clătinînd pe cei trei călători pe locurile lor.

Oraşul se sfîrşea rărit, în case scunde, ce se risipeau, se desfăceau tot mai mult unele de celelalte, pregătind parcă trecerea înspre cîmpia în care se pierdeau. Staţiile cu nume cunoscute erau tot atîtea opriri. La toate, Bubi alerga dintr-o parte în cealaltă a compartimentului, pentru a privi şi a se asigura că Jurubiţa şi Gună n-au coborît. Cei doi domni, după ce l-au privit lung, au început iarăşi conversaţia întreruptă. Vorbeau aspru despre moravurile nouă, averile mari care se duceau şi odată cu ele şi despre o anumită lume, şi vorbeau mai ales despre femei, despre necredinţa şi lăcomia lor, a celor mai de jos mai ales, care voiau să ajungă. Gîndeau la alte vremi, poate şi cu apucături <ie stăpîni, cărora nimeni nu îndrăznea să li se împotrivească, poate şi cu ciude vechi de pe urma unor întîmplări pe care fiecare le ascundea. Credeau şi într-un frîu tare, ce trebuie să stea în mîna bărbatului, căci numai lui îi e dat să ştie încotro să o apuce.

— Femeia e ca vrabia ! spunea unul. Se hrăneşte cu firimituri. Dacă-i dai pîinea întreagă, o spurcă !

— Că bine grăişi ! îi răspundea celălalt.

Şi urmau apoi pilde peste pilde de averi irosite, de femei ticăloase şi de bărbaţi lăsaţi. La început Bubi a crezut că vorbesc pentru el, şi sîngele i-a năvălit în obraz. In curînd, însă, după tonul lor molcom şi îndepărtat, îşi

dădu seama că se înşală. Că l-ar fi putut lua drept unul dintre cei mulţi, poate, dar de asta puţin îi pasă ! Nu-l cunoşteau, nu-i cunoştea. Şi ascultînd la ei, începu să creadă că au dreptate.

Cei doi domni erau bătrîni, greoi şi stîngaci. Se vedea după felul cum îşi aprindeau singuri ţigările sau căutau un obiect de care aveau nevoie. Dar erau curaţi, cu hainele şi buzunarele bine rostuite. Se desluşea, după grija fularelor, a batistelor, tabacherelor şi a pungilor, fiecare lucru hotărît la locul său, că n-au plecat de acasă la voia întîmplării, aruncînd cum dă Dumnezeu lucrurile unele peste altele, ba mai şi uitînd şi pierzînd. Se simţea că lîngă ei a stat cineva, cu grijă, cu dragoste pentru nimicurile şi rosturile vieţii lor, cineva care nu le-a dat drumul în lume pînă ce nu le-a pus la îndemînă tot ce le trebuie, pentru drumurile scurte şi aceleaşi ale zilei.

In pachete frumos legate, se vedea că aceleaşi griji acum, la drum mai lung, trecuseră dincolo de tot ceea ce, monoton, devotat, simplu şi cu o anumită gingăşie, femeia (poate tovarăşa de o viaţă întreagă) trebuie să stie să dea soţului ei. Bubi se gîndea acum cine sînt toate femeile care sînt alături de bătrînii aceştia. Fiice, surori, soţii poate ? Şi tînărul baron a înţeles că, dacă vorbesc astfel, bătrînii nu pot jigni, nici scădea pe femeie. Căci femeie, pentru ei, însemna trăinicie, grijă, devotament şi recunoştinţă. Tot ce nu ajunsese pînă acolo era lepădătură, cum îi scăpase unuia o vorbă mai aspră, şi Bubi se gîndi la Jurubiţa, la dragostea lor, la slăbiciunea lui si la îndrăznelile ei, şi fu ruşinat şi trist. Convorbirea celor doi bătrîni îl domolise din aprinderile lui necurate. Atunci, dacă ar fi putut să coboare şi să se întoarcă, ar fi făcut-o bucuros.

Trenul urca din greu. Se auzea gîfîitul maşinilor în valea care îl înmulţea ca un ecou, după cum fîşîitul Prahovei, spumoasă printre stîncile de lîngă linie aducea un .frig în căldura încă plăpîndă a soarelui de primăvară. Se apropiau de Sinaia. Indiferenţa şi cuminţenia, trecută cîtva timp prin sufletul lui Bubi, ce-şi găsise numai o cumpănă trecătoare, s-au risipit. Era aproape sigur că aici vor coborî Gună şi cu Jurubiţa. Şi o emoţie îl cu-

prinse iar, şi cu ea o nesiguranţă, Ce are de făcut ? Să se ducă la ei, să le vorbească, sau numai să-i urmărească, să-i lase să se aşeze şi apoi să-i caute, să le arunce în faţă mişelia lor şi să le ridice toată încrederea lui ? O gheară i se prinsese de piept şi îl supăra, si o nelinişte îl agita.

La Sinaia au coborît cei doi domni. Le-a ieşit înainte un ;grup de domnişoare vesele şi o doamnă bătrână, de bună seamă soţia unuia dintre ei, înconjurată de fiice sau nepoate. S-au îmbrăţişat şi deîndată ' s-au reîntors la viaţa lor obişnuită. Drumul rupsese numai cîteva ore din ea. Şi, veseli, au pornit spre trăsuri, fără să mai ia seama la nimeni. Bubi a rămas singur pe peron, cu ochii aţintiţi la vagonul pe care îl urmărea. Nici o mişcare. Toţi călătorii, veniţi pînă aci, plecaseră. In jurul trenului se făcuse iar liniştea de dinainte de sfîrşitul opririi. Şi Bubi a văzut la fereastră capetele îndrăgostiţilor, cu tâmplele lipite, cu aceleaşi zâmbete de fericire, aplecate puţin, să privească munţii şi să se bucure. La pornire, singur în compartimentul său, el nu a mai putut să stea locului. Se plimba neliniştit, fuma, frămîntat mai ales de neînţelegere. Au trecut iute prin cele cîteva localităţi de unde Carpaţii creşteau tot mai înalţi. Răcoarea şi prospeţimea aerului intrau prin ferestrele deschise, ajutîndu-i respiraţia grea, apăsată ca de povară, cînd trenul se opri, înţepenindu-se pe îrîne, la Predeal.

Tînărul baron a sărit deîndată pe peronul neobişnuit de lung al gării de graniţă. Doi soldaţi umblau liniştiţi pe lîngă vagoane, iar la capătul celalt al cheiului fluturau drapelele maghiare. Bubi îşi aduse aminte că tot aşa a eunoscut-o pe Jurubiţa, la o altă margine de ţară.'Cît timp trecuse de-atunci şi, cîte lucruri s-au schimbat! Era numai o simplă potriveală, ghidi el. Apoi socoti că foştii lui prieteni s-au ferit de Sinaia pentru a fi mai greu de găsit. Predealul, mai departe, mai puţin cercetat, avea căsuţe pierdute sub brazi, în care o dragoste vinovată se poate ascunde mai bine. Şi Bubi, cu sufletul la gură, în aşteptarea hotărârii lor, îi pîndea. Tinerii au coborât cei din urmă. Veneau după ei doi hamali, care duceau cu greu o mulţime de geamantane. Un al treilea primise de la GUnă o hîrtie pentru bagajele cele mari. Erau semne de drum lung, în care Bubi tot nu voia să creadă. Gună, luînd-o de braţ pe Jurubiţa, care mergea încet, întârziind să privească toate lucrurile acestea nouă pentru ea, s-a îndreptat spre vamă, unde pe un pod, bătut cu şine de fier, îi aşteptau geamantanele pentru revizie. Bubi trecuse de atîtea ori graniţa şi cunoştea bine toate formele acestea. Acum trebuia să creadă : Gună şi Jurubiţa plecau, fugeau mai degrabă, în străinătate. Unde ?' Poate la Viena, poate mai departe, cu fericirea de a nu mai fi supăraţi de nimeni şi mai ales de el. Baronul îşi dădu seama că tot ar mai fi în puterea lui să-i întoarcă. Dacă ar voi, ar răsări între ei, cerându-le socoteală de faptele lor, denunţîndu-i ca hoţi, pentru a convinge poliţia să nu-î lase să plece. Şi o clipă, nu a fost urâciune pe care pofta de răzbunare' a lui Bubi să nu şi-© mchipuiasează. Mai era încă atît de tare încît să le poată zădărnici bucuria şi plecarea. Acum îl durea mai mult batjocura decît dragostea şi prietenia înşelate Era o durere cum Bubi nu mai încercase niciodată ! Parcă l-ar fi pălmuit cineva în lume, iar în jurul lui se strânseseră oameni mulţi şi râdeau de el. Nici mărturisirile făcute cîndva Jurubiţei, nici banii pierduţi, nici daniile, nici duioşiile lui de odinioară nu se întorceau atît de cumplit împotrivă-i ea ruşinea aceasta. Vreme îndelungată el se crezuse cel care trebuie respectat şi pentru averea, şi pentru numele său şi mai ales pentru tot ce purta cu el, în suflet şi în minte. Dacă se simţise bine cîndva, între Gună şi Jurubiţa, era tocmai pentru acest lucru. Pe ea o iubea, iar la el ţinea. Şi-i plăcea să se simtă mai mare şi mai sus decît ei, 'plătind cu generozitate o supunere, o ascultare si un respect.. Şi era atît de sigur de aceşti doi tovarăşi găsiţi de el în viaţă, încît acum prăbuşirea venea cu mînîe şi cu lăturalnice şi închipuite acuzări, în care poate dreptate nu avea, dar pe care gîndul silit în împrejurări grele să recunoască un fapt ce nu se mai poate schimba Ie născoceşte, ca pe tot atîtea uşurări. Ii acuza de a nu-i fi vorbit deschis ; ba de a nu-i fi spus Jurubiţa că nu-1 mai iubeşte, şi de a nu-i fi cerut un ajutor în dragostea ei cea nouă. Lucrurile pe care niciodată nu le-ar fi în-

țeles sau admis, acum toate i se păreau mai limpezi, mai firești decît ceea ce i se întîmpla. Și, furat astfel de ceea ce ar fi trebuit să fie și mai ales neuitînd nici o clipă cine e, Bubi se îndepărtă de mînie și de sfaturile ei, simțind puterea să nu-și găsească răzbunarea în cine știe ce gest nesocotit.

Mașinile fluierau ascuțit, primind răspunsuri din văile îndepărtate. în zornăit de lanțuri și smucituri de vagoane, trenul se rupea și se alcătuia din nou, dincolo de închipuita graniță a țării, pe pămînt străin. De-acum Bubi n-ar mai fi putut ajunge nici la el, nici la îndrăgostiți. Pe după un grilaj înalt, care tăia în două peronul gării, se trecea în străinătate. Și Bubi i-a văzut iarăși, dincolo de această despărțitură, strînși unul lîngă celalt, pe Gună și pe Jurubița, cum, veseli, înconjurați de geamantane și de oameni pe care îi plăteau, căutau locuri și se urcau în trenul pregătit să-i ducă departe. Deodată, a voit să îi strige, să le rostească numele. Dar s-a oprit. S-a apucat cu amîndouă mîinile de zăbrele, a închis ochii și a sugrumat, cît a putut, tăria fierului. Apoi, după cîteva fluierături scurte, trenul s-a pus în mișcare și a pornit ușor, scăpat de povara urcușului, dîndu-și drumul în lume, pe valea de dincolo de creasta Carpaților. Iar Bubi, obosit, părăsi gara și luă drumul pădurii, ducîndu-se să-și caute un loc singuratic, unde să poată să plîngă în voie.

Nunta doctorului Matei Sîntu și a Amelicăi fusese hotărîtă pentru luna septembrie.

— Logodnele lungi nu sînt bune ! spusese coana Mița. Dacă avem bani să ne îngrijim de toate, și, slavă Domnului, avem, de ce să mai aștepte copiii ?

Toată vara, Amelica a stat cu tatăl ei la București și s-a ocupat de trusou și de rochii. Doctorul aducea în fiecare zi fie flori, fie bomboane. Petreceau ceasuri lungi împreună și o prietenie se legase între cei doi tineri. Nașii aleși au fost profesorul Petre, șeful lui Matei, și domnița Natalia.

— Unul de-al băiatului, și unul de-al fetei, că prinde bine ! spusese Urmatecu.

Avea să fie nuntă mare. Urmatecu poftea pe toți cunoscuții ; doctorul Sîntu, cîțiva colegi, că bruma de familie pe care o avea îi era departe și n-ar fi primit să vină la o nuntă boierească. Nașii însă erau rugați să cheme pe cine voiau, și, la fel, și unul din cei mai de seamă musafiri : State Iacomin.

Cu ocazia nunții, Iancu Urmatecu ținea să-i intre în casă tot ce era mai de seamă la București. Era folositor și pentru însurăței, iar pentru el era o răsplată meritată după o viață întreagă de rîvnă și de muncă. Baronul Barbu nu fusese uitat nici el. De cînd cu fuga Jurubiței de acum cîteva luni, ceea ce făcuse vîlvă mare în tot orașul, Iancu nu-l mai văzuse, dar din lume află vești despre el. Se pare că nu era mulțumit. Se lupta din greu cu o avere primejduită de toate planurile îndrăznețe ale celor care au plecat, și Bubi nu se pricepea să le înfăptuiască. Pentru a se limpezi, Iancu aflase că Bubi pierdea la fiecare afacere cîte o parte din avere. De bună seamă, trăia retras, de vreme ce nu se vedea nicăieri. Se nădăjduia că nu va lipsi de la nuntă. Urmatecu a scris o scrisoare politicoasă, caldă, plină de vorbe frumoase și recunoscătoare pentru amintirea tatălui său, stăruind, rugîndu-l să vină, prețuindu-l ca pe un prieten vechi, ce-i face cinste la o zi mare pentru ai lui.

Săptămîna nunții a dat peste cap rosturile vechi ale casei. Se mînca ce se găsea, pe cîte un colț de masă, pentru că, marile pregătiri nu îngăduiau apucăturile obișnuite. S-au scos toate mobilele din odăi și s-au urcat în pod. De asemenea, portretele de familie n-aveau ce căuta, în afară de al lui boier Grigore, mai arătos în hainele lui negre, cu cravata bine făcută și favoritele bine îngrijite. Pianul de la Papillon a fost adus la loc bun. N-avea să fie nevoie de el, pentru că erau două tarafuri de lăutari, dar era o mobilă frumoasă și rară și era bine să se vadă. Iancu a stat zile întregi și a căutat în lucrurile pe care le avea de la conu Barbu ce i s-a părut mai de preț. Astfel, pe etajerele din pereți a păstrat, ici-colo, cîte o farfurie veche, cîte o narghilea de cristal, sau cîte un ou de struț legat în argint. Fotografiile bătrînului Barbu — și erau multe și de toate, cu semnături — au fost alese și așe-

zate la îndemîna curioşilor, pe mesele rămase prin colţuri. Parchetul a fost frecat şi cernit ca pentru dans *f* lămpile au .fost schimbate cu altele, grele, de bronz, împrumutate de la Schweikert, şi o zi întreagă camioane au cărat scaune închiriate. Erau toate poleite, uşoare, ea pentru o sală de bal, şi îmbrăcate în catifea vişinie. Ficuşi şi leandri, în hîrdaie ascunse, au fost aşezaţi Mngă uşi, iar în sufragerie, pe mai multe mese întinse, s-a îngrijit bufetul, cu de-amănuntul. „Fialkovski", cea mai renumită casă a Bucureştilor, avea să întindă aci toate bunătăţile, şi şampania avea să curgă din belşug.

Pe măsură ce se apropia duminica hotărîtă pentru cu* nunie, frămîntarea creştea. Ih fiecare dimineaţă, la deşteptare, primul gînd al Amelicăi era să privească afară, să vadă dacă mai ţine vremea bună. Şi într-adevăr, m* noroc de lungă şi frumoasă toamnă bucureşteană era ca un semn de fericire. Soarele esa luminos şi domolit din vipiile lui, cerul înalt, iar pomii, încă stufoşi, încă plini de frunze, obosiţi totuşi de vară, presimţeau, în cîteva pete, arama sfîrşitului îor. Belşugul toamnei intra în cărute pline de la ţară şi se oprea la toate răspîntiile oraşuiui. Se auzeau ferăstraiele tăietorilor prin curţi. Prin pivniţi se aruncau butucii, iar afară se clădeau stînjenii de lemne încă verzi, aducînd un parfum de pădure. Un miros dulceag plutea din ogrăzi şi de-a lungul străzilor, din cazane mari, care clocoteau de bulioane şi de magiun. In anotimpul cel mai ispititor al gospodăriei Amşlica îşi simţea bucuriile viitoarei ei căsnicii. Ştia că tot ce nu i-a fost îngăduit, de-acum îi va fi o datorie. Şi era fericită că se mărită, pentru că nimeni nu va mai putea să o împiedice (sub cuvînt că o domnişoară nu trebuie să se îndeletnicească decît cu lucruri frumoase şi curate) să intre în bucătărie să dea porunci, să gătească şi să păstreze bogăţia asta după pofta inimii ei si cu un gînd bun de economie.

îşi dorea ca ea şi doctorul Sîntu să ducă mai departe averea strînsă de Urmatecu, ale cărui strădanii abia acum l se desluşeau, căci, mai degrabă decît în sentimente, sufletul ei se risipea pe lucruri şi bogăţii.

Ziua cununiei sosi. Ca pentru orice nuntă de lume bună, se alesese Domniţa Bălaşa, la o oră mai tîrzie, de seară. Caretele, în şiruri lungi, aşteptau, cu bicele lor albe şi felinarele aprinse, pe nuntaşi. în biserică era cald şi mirosea a flori şi a trupuri parfumate de femei elegante. Slujeau un arhiereu şi cinci preoţi. Profesorul Florea Petre, în frac, părea un ministru străin ; domniţa Natalia, cu un zîmbet luminos pe faţă, cu bogatele ei podoabe de safire, de la diademă pînă la inele, era coborîtă ca dintr-o cadra, frumoasă încă, dar dintr-o lume care apunea. Iancu era solemn, iar coana Miţa, emoţionată, cu lacrimile în gene.

Cînd arhiereul a luat cununia şi a închinat cu ea fruntea lui Matei, logodindu-i pe tineri, s-a auzit un ţipăt în tăcerea bisericii. Cîteva capete s-au întors, iar coana Miţa a spus ca pentru ea :

— I-a venit cuiva rău de căldură !

Aproape de ieşire, lîngă un stîlp, Irma se prăbuşise. Nna putut să se ţină de cuvînt, după cum îi făgăduise chiar în dimineaţa aceea lui Matei, care a rugat-o să nu vină Ia biserică. Ajutată de cîţiva tineri, femeia şi-a revenit numaidecît, s-a ruşinat şi a plecat plîngînd.

Şi nimeni n-a aflat niciodată cine a fost!

La sfîrşitul slujbei, cînd au sărutat cununiile şi *Evanghelia,* coana Miţa a închis ochii ca la împărtăşanie şi a mulţumit în gînd pentru toate. Iancu s-a împiedicat şi era cît pe-aci să scape o înjurătură printre dinţi, dar nu s-a băgat de seamă, lumea strîngîndu-se tot mai mult.

Mirii s-au urcat în caretă. Luminările mari, cît un stat de om, împodobite cu trandafiri albi, ardeau cu flacără plină în noaptea liniştită de toamnă. Şi toate cucoanele şi mătuşile îşi spuneau una celeilalte că e un semn bun. Şi careta a plecat să ocolească oraşul, vizitiul avînd a se feri, după cum i se dăduse în grijă, să nu se încrucişeze cu o altă nuntă, ceea ce, după cum iarăşi se spunea, ar fi fost un semn rău.

în casa lui Urmatecu, între timp, soseau musafirii. Iancu îi primea. Veniseră cîteva boieroaice, aduse de domniţa Natalia. Se puteau recunoaşte după felul cum umblau, cum \'orbeau şi după bijuterii. Prefectul poliţiei sosise şi

el, şi erau şi cîţiva deputaţi şi senatori. După moartea baronului Barbu, Iancu îşi păstrase cu daruri şi vizite legăturile vechi. Toţi doctorii mari din Bucureşti veniseră şi pentru naş, şi pentru ginere, iar cîţiva magistraţi de la curte şi avocaţi renumiţi erau invitaţii lui Iacomin.

O linişte şi o politeţe la care Urmatecu ţinea foarte mult făceau boieria acestei soarele. Chelnerii de la „Fialkovski" serveau şampanie pe tăvi mari de argint, iar bufetul, încărcat de la pescăriile cele mai fine, ascunse în aspicuri, de la icre moi, prin toate felurile de vînaturi şi brînzeturi, pînă la prăjituri, îngheţate, piersici zemoase şi struguri de chihlimbar, îmbia cu bogăţia lui. Buchetele înfloreau peste tot, mai ales din trandafiri galbeni şi roşii, florile triste de toamnă, fără parfum, fiind îndepărtate cu grijă. Lăutarii cîntau valsurile la modă, şi după sosirea miresei, dansurile au început în odăile încăpătoare.

In treacăt, Iancu auzi o cucoană, din lumea cea mea bună, spunînd domniţei Natalia :

— Frumoasă nuntă ! Ce oameni bine !

Şi inima lui s-a înveselit ca de o bucurie pe care o aştepta de mult. Biruise pînă la sfîrşit ! Coana Miţa avea ochi în toate părţile. Zîmbea, mulţumea şi se strecura modestă şi mulţumită în umbra soţului ei. Familia şi cei mai mărunţi petreceau în altă parte, prin odăile din fundul curţii. Inteleseseră şi ei că nu se cade să se amestece cu lumea mare. Şi apoi şi Iancu le spusese la toţi că ar fi mai bine aşa, şi le făgăduise, după aceea, un chef pînă la ziuă. Ca să nu-i jignească, se arătase plictisit chiar şi împovărat de îndatoririle lui, adăugind că e greu să duci vaza lumii. Acolo erau Schweickerţii şi Friţ ; acolo petreceau Jean şi cu Mau, Paulina Zehi, Păuna, Tîrcă şi cu Lisaveta. Fireşte, fiecare după rostul său, dar putînd să se înţeleagă între ei. Şi mai erau şi rude îndepărtate, pe care nu le mai văzuse de mult. Numai Ivanciu lipsea. De la logodnă, n-a mai dat prin casa lui Urmatecu şi nici nu a fost poftit. Se sfîrşise cu el ! In schimb, apăruse un chip nou : o fină, văduvă, de-a coanei Miţa. A început iar să vină prin casă acum, cu treburile nunţii, să mai dea o mînă de ajutor. Era o femeie durdulie, sprintenă, cu sprîncene îmbinate şi o faţă albă ca laptele. Se îmbrăcase frumos, într-o rochie simplă, care o prindea bine, şi cînd alerga, avea şoldul rotund, pasul sprinten şi piciorul tare. Risipea în jurul ei o impresie de tinereţe, de voiciune şi putere. O chema Tudora.

Tîrziu, printre musafirii de vază, a apărut şi Bubi. îşi purta frumos fracul. Slăbise şi era palid. Trimisese de cu ziuă un vas de argint plin cu garoafe roşii şi cu cîteva cuvinte, prin care mulţumea şi vestea că va veni. De cum a intrat, s-a îndreptat spre Iancu :

— Le urez tinerilor o viaţă bună şi mult noroc ! zise el cu un glas blajin. Iar dumitale, numai bine... şi, oprindu-se o clipă şi ţinînd mîna lui Urmatecu în mîinile lui, adăugă : Iar nu ştiu cum să-ţi spun !

— Spune-mi Iancule ! răspunse celalt. Sîntem doar vechi prieteni.

— Poate... Doar mă ştii de cînd eram copil. Mai bine, nene Iancule !

— Fie şi aşa, coane Bubi ! Tare îmi pare bine că te văd !

Şi Urmatecu îl strînse de braţ şi îl întovărăşi înspre domniţa Natalia, pe care Bubi a regăsit-o cu bucurie. Apoi, luîndu-şi un scaun, s-a aşezat lîngă ea şi au început să vorbească îndelung.

Petrecerea şi belşugul deşi încălziseră pe toată lumea, se păstra totuşi o măsură şi o vorbă scăzută, întovărăşită de gesturi largi şi sigure, după care se putea recunoaşte creşterea şi purtările celor strînşi laolaltă. Urările se făceau cu uşoare ridicări de pahar şi mai mult din zîmbet decît din cuvînt. Convorbirile nu lîncezeau, şi oricare dintre invitaţi găsea iute ceva de spus care să lege şi să înviorezе. Urmatecu prindea frînturile de laudă icicolea şi era fericit că toate acestea se petreceau la el în casă, la nunta Amelicăi.

Şi, după cîtva timp, îl întîlni pe Bubi lîngă bufet. Musafirii se răriseră.

— De multă vreme nu ne-am mai văzut, coane Bubi ! Iţi duceam dorul ! spuse Urmatecu şi se simţea că nu se preface.

— Şi eu, nene Iancule ! îi răspunse tînărul baron. Multe s-au întîmplat de atunci...

Şi o tăcere se făcu. Cei doi bărbaţi se temeau parcă să vorbească de acelaşi lucru. Urmatecu întinse un pahar lui Bubi şi îl ridică pe al lui.

Au băut fără să rostească vreo urare. Apoi deodată Iancu rupse tăcerea ;

— Eşti tare mîhnit ! Duci o povară grea. Nu e aşa ?

Baronul făcu semn că da.

— Ştiu, continuă Urmatecu, să nu crezi că n-am căutat să aflu tot ce s-a petrecut cu dumneata. E o nebunie ! Cum de ai putut să-ţi laşi averea să ajungă aici ? !

Bubi dădu din umeri, ca şi cum ar fi vrut să arate zădărnicia oricărei dojane şi încercări.

— Nu s-au mulţumit numai cu ce le-ai dat şi cu cît te-au jefuit, urmă Iancu, au vrut cu răutate să-ţi desfacă din încheieturi tot ce-ţi mai rămînea şi să te lase în sapă de lemn ! Se mai poate scăpa ceva ?

— Ştiu eu ? Deocamdată văd că totul se duce ! răspunse baronul,

— Ai cel puţin situaţia limpede ? Ai putea să ştii tot ce ai de făcut ?

— Am încercat. Acum cred că am prins toate firele. Cunosc toate cheltuielile si pe toti creditorii ! răspunse Bubi.

— Creditori ? Dumneata ai avut nevoie de creditori ?

— Se pare... Planurile erau atît de mari...

— Şi de ticăloase ! făcu Urmatecu, regăsindu-şi glasul obişnuit, de voinţă şi de putere.

O tristeţe şi o oboseală întunecau faţa tînărului baron. Cuvintele lui Iancu însă i-au dat o îndrăzneală şi o nouă aprindere. încrederea, pe care, neîncetat, încă din copilărie, o simţea lîngă el, i-a revenit, Şi, deschis iarăşi pentru o prietenie în care nădăjduia, Bubi îndrăzni să rostească iute, uitîndu-şi pentru o clipă mîndria, vorba cea mare care îl chinuia :

— Dacă nu mai pot scăpa bruma ce mi-a rămas, în trei luni de zile sînt sărac ! Pierd şi casele părinteşti î

— Aici ai ajuns ? făcu Urmatecu îngrozit. De ce n-ai trimis după mine ? Acum, de cînd ai rămas singur, te aşteptam !

— N-am îndrăznit. Credeam că mă urăşti, ştii pentru ce...

— Dar coane Bubi, cum se poate să te pierzi în asemenea copilării ? Nici o femeie nu merită atîta jertfă, şi ea, mai puţin decît toate !

Şi Urmatecu îl luă în braţe pe Bubi şi-l îmbrăţişa.

— De mîine trec eu la cîrmă ! Mă primeşti ? zise el.

— Nene Iancule, cum să-ţi mulţumesc ?...

Şi cu ochii înlăcrimaţi de bucurie şi recunoştinţă, Bubi îşi găsi un zîmbet tîrziu, stringind cu prietenie mîna lui Urmatecu.

Trecuse mult de miezul nopţii. Musafirii plecau unul cîte unul. în cele din urmă, şi baronul s-a retras, fericit. Casa se golea, lămpile se micşorau, şi Urmatecu a rămas între ai lui. însurăţeii trecuseră să se odihnească puţin. A doua zi porneau într-o călătorie, care avea să-i ducă departe.

Iancu îşi părăsi pentru cîteva clipe prietenii. Il supăra fracul. Cînd s-a întors, în haine obişnuite, era din nou înviorat, vesel şi pus pe petrecere.

Taraful a început să cînte ca pentru ei ; vinul a început să curgă, şi glumele, să se ţină lanţ. Cînta Pupăză de inimă albastră şi cînta şi Friţ de-ale lui, nemţeşti ; Schweickert îşi dansa surorile pe rînd, iar boier Lefter clipea din ce în ce mai des. Cucoana Mila, obosită, se prăbuşise pe un scaun, zîmbind ca în vis.

Acum abia o văzu Iancu mai bine pe Tudora. li plăcea. Femeia era vioaie, deşteaptă şi bună la chef. A chemat-o lîngă el, a îmbiat-o cu toate bunătăţile, apropiindu-se tot mai mult de ea, adulmecîndu-i umerii şi părul. Vinul şi femeia sporeau în el bucuria şi viaţa, care nu voiau să moară şi nu se dădeau bătute.

Priiî ferestrele deschise, prospeţimea dimineţii intra cu o lumină palidă, în care, din ce în ce, pe stradă, se limpezeau casele, iar prin grădini se desprindeau pomii din umbrele nopţii... Veselia lui Iancu creştea neîncetat. Deodată el se ridică, strigînd :

— Drepţi ! Ce-aţi adormit ? Toată lumea după mine !

Şi coborînd scara cea mare, ieşi la poartă, unde aştepta brecul lui Friţ. Nuntaşii se apropiau sfioşi.

— Hal! Ce-mi stați ? Vreau, mă nemților, s-o lungim cum știm noi, că o dată se mărită Amelica !

Și punînd mîna pe după mijlocul Tudorei, care venise lîngă el, o urcă dintr-o smucitură de braț, strigîndu-i :

— Aruncă-te !

Ceilalți se urcară și ei.

De departe, Paulina Zehi văzu că se pregătesc de plecare. Inima ei, dornică de veselie, o mîna înspre petrecerea aceasta, care avea să se lungească undeva în aer liber. Iar dragostea ei pentru Iancu, acum, după ce nu l-a mai văzut o noapte întreagă, o ispitea să plece la drum. De aceea, alergă pe cît putu, pe picioarele ei grele și îndurerate, să ajungă la brec.

Cînd a fost lîngă scară, Urmatecu tocmai se pregătea să se urce pe capră, să ia hățurile. Stătea cu mîinile prinse de trăsură, tăindu-i drumul Paulinei. Femeia se apropie de brațul lui, privindu-l galeș și rugător. Parcă ar fi vrut să spună : „Ia-mă !" Bărbatul se uită lung la ea, de data aceasta fără nici o umbră în ochi, și deodată, cu o smucitură :

— Nia, urîto ! îi zise, dînd-o la o parte cu cotul.

Rîzînd, sări sus de pe roată, struni hățurile și porni.

Și pocnind din bici, el o luă înspre Herăstrău, să scoată soarele din lac de fericit ce era !

ŞERBAN CIOCULESCU ; Cu *Sfirşit de veac in Iiw:nre&i,* Ion Marin Sadoveanu se aşază pe linia marii teme istorice a romanului nostru trasată de N. Filimon. D-sa cercetează dia :iou raporturile dintre marii proprietari care nu-şi administrează nxsşiile, fără a fi absenteist!, şi oamenii lor de afaceri (vechili, **cum** se numeau altădată), pe seama cărora se lasă cu totul. Ancheta sa e însă mai obiectivă decît aceea a înaintaşilor săi, din filiera lui Filimon, care au făcut cu prilejul ei un fel de profesiune de credinţă în favoarea vechii clase privilegiate, atît de nederoa spoliată de prepuşif ei. La d. Ion Marin Sadoveanu, pentru intiia oară,, romanul nu se întoarce în satiră împotriva parvenitismulaî şi în elegie pentru reprezentanţii crepusculari ai marii proprietăţi rurale. D-sa conturează fizionomiile, pune oamenii sa intuiască, îi lasă pe urmă să acţioneze potrivit logicii inter»oure individuale şi nu intervine în nici un fel ca să-şi trădeze preferinţa pentru vreunul sau altul. N-am citit poate de la *ion* de Liviu Rebreanu un roman românesc aşa de obiectiv ca ***Sftrţit de veac în Bucureşti.*** Şi tot aşa, de la ***Ion*** încoace, n-am mai *~mii:n:* la noi un alt romancier cu atîta putere de creaţie obiectivă ta Ion Marin Sadoveanu. Parvenitul său, noul Dinu Păturică, pe nume Iancu Urmatecu, depăşeşte toate modelele sale autohtone; prin complexitatea caracterului şi puterea de viaţă este de-a dreptul balzacian, fără să amintească precis pe vreunul dic protagoniştii ***Comediei umane.*** [...] Urmatecu arc preciziunea ursei .-răşini de calculat, preciziune din fericire sădită pe un trumb; *avnn* sănătos, exuberant, de o neobişnuită vitalitate; dfis familu şp5~

rituală a lui Rastignac, Hulot şi Falstaff, e personajul cel mai viguros al romanului, pe lîngă care celelalte par pe nedrept mai şterse, deşi fiecare e excelent schiţat şi viu în felul său.

Vreo două duzini de personaje, pe care spaţiul nu ne îngăduie să le caracterizăm (Baronul şi Natalia, domniţa lui, Ştefan, fratele Baronului şi Bubi „baronetul", Miţa, soţia lui Iancu, şi Amelica, fiica lor, Jurubiţa şi soţul ei, fratele Miţei, Lefterică, alt frate al ei, şi „boierul" Lefter, zaraful, unchiul Miţei, Paulina Zehi, guvernanta Amelicăi, şi Păuna, iscoadă şi metresă a lui Iancu, Dorodan, sluga boierească credincioasă, perechea de copii degeneraţi ai răposatului preot Gose, Ivanciu, prietenul lui Iancu, Manolache Tîrcă, portărelul, Alexandru Hangiu, procurorul, Gună Licureanu şi gazetarul Panaiotache Potamiani, prietenii Jurubiţei, Schweickert, fabricantul de coroane artificiale, avocatul State Iacomin, doctorul Matei Sîntu, ginerele lui Iancu), gravitează în jurul acestuia, constituind ambianţa familială şi socială, in chipul cel mai veridic cu putinţă.

Romanul se desfăşoară şi se amplifică printr-o creştere interioară desăvîrşită, fără nici o bruscare. După modelul tehnicii teatrale, mai fiecare din cele 17 capitole au cîte un moment dramatic, de puternică încordare, prin care se menţine mereu trează atenţia cititorilor. într-un cuvînt, romancierul e inventiv, posedînd darul de împrospătare a acţiunii înmulţind cu socoteală conflictele secundare şi păstrînd secretul soluţiilor sale finale. Ca-ntr-un roman de senzaţie, neprevăzutul îşi are rolul său determinant.

La Ion Marin Sadoveanu, interioarele caselor trăiesc, ca şi în romanele balzaciene, cu o viaţă proprie ; apoi, romancierul are simţul scenariului în care se desfăşoară capitolul ; s-ar spune că tehnica dramatică 1-a învăţat şi arta decorativă, şi regizura discretă (personajele sînt dominate de legea acordului dintre gest, cuvînt şi simţire ; psihologia lor se exteriorizează plastic şi elocvent). Apoi fiecare erou e creionat ca să-1 vedem şi noi aşa cum 1-a văzut autorul. Iată personajul cel mai episodic al cărţii, franţuzoaica Helene, angajată de Iancu pe lîngă Amelica : „Era una din acele femei care dogoresc de cum le întîlneşti ; te loveşte, din întreaga lor fiinţă, o căldură ca dintr-o gură de cuptor. înaltă, bine făcută, blondă, cu o gură cărnoasă şi ochii verzi, umbriţi de gene dese şi negre, cu un sîn bogat, cu mîini albe şi degete subţiri, cu un .picior mic, frumos, îmbrăcată şi cu gust, ea avea o înfăţişare elegantă şi ispititoare. Vorbea o românească destul de

limpede, cu un puternic accent, şi era de o mare blîndeţe şi sfiiciune." Impresia sintetică precede aici amănuntele portretistice.

Ion Marin Sadoveanu a înfruntat lingvistic o grea experienţă, evitînd sistematic neologismele, formîndu-şi unelte puriste, fără elemente arhaice sau provinciale, şi încercînd a dovedi că înseşi subtilităţile gîndirii pot fi exprimate în limbajul comun.

Sfîrşit de veac în Bucureşti e un monumental roman social obiectiv relevînd la maturitate adevărata vocaţie a scriitorului. Avem în Ion Marin Sadoveanu un nou meşter al genului epic. *(Cronica literară : Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrşit de veac în Bucureşti",* în „Ecoul", an. II, 23 februarie 1944, nr. 63, p. 2.)

POMPILIU CONSTANŢINESCU : Interesantul profil literar al d-lui Ion Marin Sadoveanu, de critic dramatic, poet, dramaturg şi conferenţiar, se modifică într-o adevărată figură literară prin apariţia romanului *Sfîrşit de veac în Bucureşti.*

în fine, tipul arivistului, atît de frecvent în romanul nostru social, de la Filimon pînă la cel mai recent prozator care a intenţionat să-i dea o identitate literară, a fost reabilitat de d. Ion Marin Sadoveanu ! Este vorba, fireşte, de o reabilitare artistică, provenită din acea tainică simpatie faţă de „erou" şi din stăpînirea de sine a scriitorului, care-a renunţat să mai facă un proces etic şi social al timpului într-o cronică romanţată vecină cu rechizitorul.

Iancu Urmatecu — fost arhivar şi devenit om de încredere şi de afaceri al baronului Barbu, boier conservator, ursit să se ruineze, în etape, prin oboseală biologică şi incapacitate de a-şi descurca propria avere — are toate tarele morale ale arivistului. Egoist, violent, prost-crescut, afemeiat, acaparator prin mijloace necinstite, fudul şi incult, viclean şi capabil să-şi înlăture adversarii ce se pun în calea poftelor lui, cu brutalitate, iubitor de chefuri năstruşnice, corupător de conştiinţe şi cîinos cu amantele, Urmatecu este un instinctiv, ajutat de o inteligenţă practică excepţională. Cu dragoste nealterată de viaţă şi de toate plăcerile ce i le poate smulge, este alcătuit din pasta oamenilor tari, născuţi să biruiască.

Procesul ascensiunii lui se petrece, în ordinea socială, dar şi în suflet, atît cit poate recepta un rudimentar ; Urmatecu e dor-

mc «le confort, de o ambianţă agreabilă, de ascensiunea nu mir «nai a Iui, ci 'şi -a familiei. Coana Miţa, soţia (ce tip Viu, creat dia acte reflexe şi din umbrele subconştientului ei de femeie care St identifică cu Toiul #e mamă şi soţie î), şî Amelica, fiica, sînt solidare «ca toate aspiraţiile lui sociale, alcătuind o celulă îndestroctibiilă. Urmatecu are un sentiment inalterabil al familiei, iar satisfacţiile Mi «xtraconjagale sînt numai o formă a lăcomiei', lui •fc viată. îşi caută im ginere harnic, deştept, în doctorul Matei Stata, băiat de la -teră, crescut în aprige nevoi şi stimat pentru inSBşinea Iul de cărtarar; Urmatecu aspiră şi la ordinea morală şi intelectuală, preţuind -manierele, sentimentele şl cultura clasei sociale în care vrea să între, deşi formaţia lui este cristalizată şi .nu se mai poate depăşi. Strînge, minte, înşală pentru familie, pe care o vrea la nivelul la care el nu se poate ridica. Este un ambiţios de mare clasă, dar îşi îngrădeşte ambiţia în interesul tatăl al familiei. Vaza lui personală e dobîndită cu ajutorul baroaatai Barbu, «are, jumătate ironic, jumătate din recunoştinţă pentru omul Iui de afaceri, «are-1 jecmăneşte, dar şi-1 admiră, este mai mult un aspect al procesului de adaptare la un nou mediu decît o vanitate stearpă.

Personagiu central, de mare amploare, de variate game şi de structură solidă, progresiv dezvăluită, Urmatecu este pivotul întregii lumi care îoieşte în jurul lui.

De-o bogăţie excepţională de personagii, expuse în mai multe planuri, romanul d-lui Ion Marin Sadoveanu este o frescă vie, în «ane -individualităţile «u o precisă stare civilă şi psihologii bine determinate.<{...}

iCmloarea de epocă se trădează în manierele, în limbajul, în gtîstul, în mentalitatea oamenilor, fără ca romancierul să utilizeze pitorescul exterior; sîntem la sfîrşitul veacului trecut, într-un Bucureşti «are nu apare descriptiv, topic, ci numai în constituţia lui morală şi într-o aură de subtilă psihologie.

Aş folosi o formulă aproximativă ca să indic natura roma» nului d-lui Ion Marin Sadoveanu : un material, în parte, de Matei Caragiale, ca pitoresc moral, utilizat însă în planul creaţiei obiective, şi sporit în volum cu o minuţioasă, deşi poate cam abstractă analiză psihologică. *(Cronica literară: Ion Marin Sa* doveanu — „Sfirşit de veac în Bucureşti",* in „Vremea", an. XIV, *26* martie 1944, nr. 742, p. 0.)

©CTAV ŞULUŢIUî- Creaţie variată şi complexă, Sfîrşit *de veac în Bucureşti* esfee: In acelaşi timp un roman psihologic, un roman social, ua roman de atmosferă şi totodată un roma» artist ta sensul e& este scris cu a artă deosebită a stilului [..]>

Puterea banului trăieşte în acest roman ca în literatura- 3ui-Balzae — şj apropierea de marele creator de viaţă se poate face de mat multe ori, căci *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* are şi structură şi. tipuri balzaciene — nu numai subsecvent, în afacerile pe căra- îe maşlnează Urmatecu, sau în opulenţa de care el se înconjoară, nu numai prin interesul pe care-1 arată acesta pentru avere «au, *kt* dezinteresul şi nepriceperea baronului Barbu, pentru care problema banului nici nu se pune, dar în prezentarea maJUpHlării lui efective, în. împrumutul pe care Urmatecu îl face la Boer Lefter, în cheltuielile nebuneşti ale lui Bubi, risipind! fondul destinat, fabrieei. Banul circulă viu în această carte, este o realitate, palpabilă, aproape un personaj. La fel de convingătoare* sînt afacerile, cu tot substratul de viclenie şi şantaj pe care-1 ascund ; ce puternică este bunăoară povestirea cumpărării livezii de la Pietroşiţa, de către Ivanciu, în toate etapele ei: discuţia preliminară eu Urmatecu, intervenţia acestuia la boier şi păcălirea kti* după care şantajarea bulgarului de la care scoate un comision dublu cît preţul de cumpărare însuşi, boierul cîştigtod 5 000 de lei, iar Urmatecu 10000 (e vorba de leii de ;a 1890 bine-nţeles).

Banii, afacerile, moşiile, la care se adaugă politica *cu* dedesubturile ei, gazetăria, venală şi odioasă, reprezentata de tipul abject al grecoteiului Panaiotache Potamiani, apoi intervenţia justiţiei în afacerea vinzării moşiei Bălăşoenr, cu încercarea r> tată de mituire a procurorului, balul de Ia Palat, toate converg în a crea o neîntrecută frescă socială, subliniind tema fundamentală a romanului. Roman al începuturilor burgheziei române şt în acelaşi timp al conflictelor materialiste, *Sfîrşit de veac în Bucureşti* se împlineşte astfel sub specia socialului.

Roman psihologic este opera lui Ion Marin Sadoveanu, însă nu în sensul în care a fost dirijat acest gen în ultimele decenii, adică acela de minuţioasă introspecţie proustiană, de tăiere in patru a firului sentimentelor unui om, sau de sondngiu în subconştient. Acest roman influenţat mai ales de Marcel Proust s-ar putea numi mai degrabă psihologist, spre a-î deosebi de romanul psihologic de tip balzacian. Romanul psihologistic, în care-

analiza sufletească este dusă pînă la exagerare, îndrumă cercetările spre trăsăturile cele mai particulare şi mai unice ale individului ; pe cînd în romanul psihologic analiza este înlocuită prin construirea de caractere, mai mult pe baza manifestărilor externe, ca gesturi, vorbe ale lor, decît prin incursiunea în culisele gîndului, simţirii şi subconştientului lor. [...] Şi modul de a crea personagiile din *Sfîrşit de veac* este cel balzacian, deşi, pe alocurea, unele sondagii directe în intimitatea lor sufletească arată că scriitorul a ştiut să folosească şi noile metode de investigaţie literară.

Ca toate romanele de structură balzaciană şi acesta are un personaj principal în jurul căruia este centrată întreagă acţiunea şi asupra căruia s-a concentrat toată atenţia creatorului. Acesta este Iancu Urmatecu, tip de proporţii şi de originalitate deplină. Ceea ce nu înseamnează că autorul neglijează pe ceilalţi eroi ai eăi cantonîndu-i într-o penumbră de al doilea plan. Dimpotrivă, •toate personagiile romanului circulă într-o puternică lumină şi cu o viaţă personală netă, în acelaşi prim-plan unde se mişcă şi Urmatecu şi cu o aceeaşi perfectă diferenţiere individuală. Pot afirma fără greş că personagiile cele mai neînsemnate aparent şi cele mai episodice au aceeaşi tăietură accentuată de contururi, aceeaşi unică proprietate care nu îngăduie nici o asemănare cu celelalte. Bogăţia şi varietatea de aspecte psihologice a eroilor lui Ion Marin Sadoveanu îl apropie de asemenea de Balzac, cu a cărui sagacitate în făurirea de stări civile are multă atingere.

Iancu Urmatecu face parte din familia de arivişti a lui Dinu Păturică sau Tănase Scatiu, fără putinţă însă de a fi apropiat de ei pe latura specific individuală. Mult mai schematici, eroii lui N. Filimon şi ai lui Duiliu Zamfirescu erau mai mult reduşi la proprietăţile tipice ale cupidităţii unei oarbe parveniri materiale. Prima oară cînd aspiraţia de a se ridica este deplasată, în literatura noastră, din domeniul pur material pe un plan spiritual, e în cazul lui Mihnea Băiatu a lui Gib I. Mihăescu, erou înzestrat cu alte calităţi şi ambiţii de parvenire decît simpla situaţie financiară sau socială.

Mihnea Băiatu încearcă o depăşire de sine pe plan pur sufletesc, arivismul său fiind de nobilă esenţă, iar structura lui psihologică mai complexă. Eroul lui Ion Marin Sadoveanu n-are asemănare cu ceilalţi decît în punctul de plecare. El este mult mai complex şi mai perfect individualizat decît eroii lui N. Filimon şi Duiliu Zamfirescu, deosebindu-se în nuanţe şi particularităţi şi de acela a lui Gib I. Mihăescu.

Construit dintr-o voinţă extraordinară, ajutată de o inteligenţă neobişnuită îndrumată nu numai spre practicarea afacerilor dar şi spre cunoaşterea sufletească a oamenilor, scheletul psihologic al lui Urmatecu este îmbrăcat într-o sumă de caracteristice şi nuanţe care însufleţesc şi umanizează portretul său literar. [...]

Ca o replică a lui Urmatecu este Baronul Barbu, total lipsit de voinţă, comod, îngrozit de orice i-ar putea complica existenţa sau i-ar cere efortul unei hotărîri, dezinteresîndu-se pînă şi de ceea ce ar trebui să-l preocupe în primul rînd, propria-i avere, a cărei fărîmiţare nu-l afectează întru nimic. Sînt extrem de caracterizante două scene : prima, aceea în care el ezită să fixeze preţul livezii de la Petroşiţa pe care i-o vinde lui Ivanciu şi din lipsa de cunoaştere exactă a valorii lucrului, dar şi din laşitatea de a lua o hotărîre ; a doua, cînd se sperie de revelaţiile pe care Lefterică i le-ar putea aduce asupra cinstei lui Urmatecu, silindu-l să se despartă de omul lui de încredere, care vine la timp să înlăture orice dificultate prin îndepărtarea fără greutate a delatorului, incapabil de a-şi formula în mod concret acuzaţiile. Baronul Barbu trăieşte într-o inactivitate fantomală, înconjurat de obiecte ciudate şi de animale, nedespărţit de căţeaua Fantoche, purtată pînă şi în biroul ministerial şi pe culoarele Camerii. Viaţa lui nefirească, într-un aer rarefiat ca sub un clopot, nu e străbătută decît de pasiunea lui pentru Domniţa Natalia, pasiune constantă şi cimentată numai de frecvente accese de gelozie senile şi de certuri repede aplanate de inteligenţa şireată şi cochetă a femeii răsfăţate. [...]

Barbu încarnează tipul în care s-a adunat toată vlăguirea unei clase sociale [...] şi ideea este cu atît mai accentuată în fiul său, reproducerea fidelă a tatălui său, într-o variantă mai tînără, cu aceeaşi apatie, întreruptă doar cu un moment de scurtă trezire a mîndriei boiereşti, combinată cu reminiscenţa educaţiei politice căpătată la Viena, încercînd o afacere cu fabrica de oglinzi, repede abandonată. Pînă şi în pasiunea pentru femeie fiul îi seamănă tatălui, iubirea sa pentru Jurubiţa reflectînd pe plan mai jos sentimentul mai pur dintre tatăl lui şi Domniţa Natalia. Singura deosebire dintre tată şi fiu este că pe cînd primul reprezintă declinul lent, al doilea precipită procesul catastrofal.

Cu tot atîta grijă este urmărită psihologia Jurubiţei, suflet lipsit de complicaţii şi de nuanţe, ascunzînd o nestăvilită putere <te a ajunge, voinţă de putere rar întîlnită Ia o femeie, nu însă neverosimilă. Neputînd să-şi învingă adversarul mult superior — Urmatecu — ea se mulţumeşte să izbîndească pe plan material, consumînd averea lui Bubi Barbu. Cochetă şi vicleană, ambiţloasă şi stăruitoare, aceeaşi lipsă de scrupule, întîlnită de obicei mai ales la bărbaţi, o mînă. Suflet uşor schimbător, Jurubiţa ţtîe să simuleze gingăşia şi tandreţa pentru a-şi ajunge scopurile, dar atunci cînd este sigură pe ele nu se sfieşte de a-şi arăta provenienţa mahalagească ajungînd la situaţii ca aceea a certei de la modistă [...]

Ar fi greu să insist în spaţiul restrîns al unei cronici asupra psihologiei tuturor personajelor, aşa cum am făcut-o pentru cei patru eroi de primă mărime, de mai sus. Cititorul va găsi însă în forma umană a cărţii satisfacţiile oferite şi o bogăţie de individualităţi rare. [...] Este o colecţie de tipuri unică, al cărui echivalent nu poate fi găsit în literatura noastră decît în literatura Iui Caraglale I. Luca, Mihail Sadoveanu din *Fraţii Jderi,* Hortensia Papadat-Bengescu şi G. Călinescu din *Enigma Otiliei,* operă cu care *Sfîrşit de veac în Bucureşti* se înrudeşte şi în structura internă şi în modalitatea epică.

In aceeaşi măsură în care este un admirabil roman social şi psihologic, *Sfîrşit de veac în Bucureşti* este şi un roman de atmosferă, el reconstituind cu multă coloare şi pitoresc epoca de la finele secolului trecut, în Bucureşti, [...]

Este în paginile descriptive ale lui Ion Marin Sadoveanu o viziune picturală a vieţii, reţinută şi sobră, dar cu linii net delimitate şi colori armonioase. Scriitorul realizează în bună măsură descrierea, pe care romanul contemporan a trecut-o în magazia de rebut a elementelor literare dar pe care ştie să o folosească I. M. Sadoveanu, alternîad-o cu pasajele de naraţiune şi acelea de analiză sufletească. Cred că apropierea care s-a făcut între Ion Marin Sadoveanu şi *Craii de Curtea-Veche* ai lui Matei Caragiale nu stă în picioare, latura evocativă nefiind suficientă pentru o comparaţie. Proza lui Matei Caragiale este mai mult muzicală şi substanţa operei lui de un amărui parfum morbid, ideea rai e de a accentua delirul unei lumi, crepusculul unui mod de a fi, pe cînd I. M. Sadoveanu este plastic şi analitic, romanul său se axează pe elanul unei lumi care se naşte şi al unui mod de a ft care se formează (ceea ce îl apropie mai mult de *Enigma*

Otiliei a lui G. Călinescu). *(Pe margini de cărţi: Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrşit de veac în Bucureşti". Raman. Ed. Socec,* în „Revista fundaţiilor regale", an. XI, iulie 1344, nr. *7,* p. 171—183.)

I. NEGOIŢBSCU : Acestui roman i s-a făcut, în urmă cu vreo cîţiva anii, o excepţională primire critică, încît e firesc ca cine îl citeşte abia acum, în a doua lui tipărire, să fie însoţit de acea atmosferă «de caldă favoare, care s-a creat la întâia apariţie, a cărţii. Iată de ce autorul acestor rîndairi se simte îndemnat la o nouă lectură de emoţia generală a celor care au scris despre romanul lui Ion Marin Sadoveanu.

Şi cum să nu fii curios şi îmboldit să citeşti o carte ce se aşează în tradiţia romanului românesc, pe linia care a reuşit să impună o temă caracteristică a epocii noastre ? In afara cauzelor morale, istorice ori sociale, care au făcut dintr-o astfel de temă un loc predilect şi de însemnată tradiţie al prea recentei noastre literaturi, ne interesează deocamdată doar semnificaţia estetică a problemei. Dar într-un sens mai complex : tocmai pentru că aceste rînduri vin mai tîrziu, ele nu s-ar justifica doar printr-o simplă relatare de cronicar. Lectura de acum invită la o mal largă meditaţie, în care obiectul propriu-zis al cronicii nu e decît un moment.

Romanul avînd ca temă decăderea clasei boiereşti şi înlocuirea ei prin cea nouă, arivisto-burgheză, roman care în această idee a lui umple, ca preocupare, realitatea socială cea mai tipică a întîiuiui secol de civilizaţie română, ispiteşte pe scriitorii noştri cu o frecvenţă ce probabil nu se va epuiza încă, suscitînd totodată interesiM constant al criticilor, — şi întreagă această convergenţă porneşte dintr-un motiv care din punct de vedere artistic ni se pare hotărîtor.

Depăşind cadrul strict estetic, epica modernă — şi cu aceasta am spus romanul (căci nuvela e o formă literară prea riguros artistică, prea tehnică, şi de aceea totdeauna dificilă şi, ca realizare, inai rară) — se desface uneori aproape monstruos, în opere de un interes extrem de bogat şi care răspund unor necesităţi extraestetice multiple ale spiritului nostru. Chiar îa opera marelui -Stendlial s-a produs o despicare deosebit de interesantă, împărţind pe cititorii săi în două tabere: cei care exaltă *La Chartreuse de Parme,* pe de o parte, cei care îi preferă *Le Rouge et le Nair,* pe de alta. Primul roman reprezintă fantezia, aventura.

deliciul narativ, epica propriu-zis estetică. Al doilea reprezintă problematica, drama personalităţii, o temă umană propusă şi dezvoltată. Pe această din urmă linie, romanul modern a mers atît de departe, încît s-a realizat într-o uluitoare operă care a zguduit la un moment dat conştiinţa europeană, operă adeseori neestetică, chiar senzaţională : cea a lui Dostoievski. Dar interesul ei uman, adînca tulburare a conştiinţei ce o provoacă s-au dovedit mult mai importante decît deficienţele estetice.

Cu gustul lor pentru teorie, pentru teme şi Mei care străbat cîteodată în mod primejdios operele lor literare, germanii au cultivat încă de la început, într-o formă declarată, romanul supra-estetic (să-i spunem aşa). De la Goethe pînă la Thomas Manii, germanii au frecventat cu pasiune genul de literatură căruia i-aU găsit numele de *Bildungsroman,* adică operă literară epică meniţi nu atît să aducă desfătarea noastră, cît să ne înveţe ceva despre ceva. *Bildungsromanul* are o funcţie pedagogică primordială, numai în aparenţă convertită estetic, tinzînd nu atît la realizarea pură a esteticului, cît la echilibrarea estetico-pedagogică, în favorul declarat al spiritului de cultură ce depăşeşte pe cel estetic. La Goethe, romanul tricotomic al lui Wilhelm Meister e un roman de personalitate, zugrăvind formarea personalităţii, şi se încheie într-o atît de cuprinzătoare viziune socială, încît corespunde în mod profetic timpului nostru, interesat cu preeminenţă de categoria socialului. La Thomas Mann, *Bildungsromanul* are o valoare de document social-moral-istoric, el e marele roman social nu de dragul artei poetice creatoare, care dă viaţă estetică lumii (ca la Tolstoi), ci de dragul reprezentării cvasi-dooumentare a unei societăţi. *Casa Buddenbrook* te învaţă, te cultivă mai bine ca opera uscată a unui sociolog, fiindcă în fond •nimeni nu ne poate învăţa cu atîta profunzime vie şi cu atîta adecvare ca un mare artist. Thomas Mann nu e niciodată „dus" de eroii săi, de destinul acestor eroi pe care nu-i poartă viaţa estetică gratuită. Ei nu au aripi proprii cu care să zboare, ei nu au o viaţă autonomă în afară de ceea ce sînt destinaţi să probeze. In acest sens, există azi din ce în ce mai vie tendinţa de a considera arta deplin realizată în măsura în care probează mai mult şi mai multe. Drept este totuşi că suma a ceea ce arta probează trebuie să stea sub unghiul vigilent al principiului estetic, dar acest principiu pare că se manifestă cu o mai mare vigoare, dînd măsura sa întreagă atunci cînd îşi verifică imperiul într-un complex extraestetic. Şi criticul nu poate rămîn străin de lupta pentru

stăpînire ce o dă principiul estetic într-o operă literară, căci criticul este interesat nu numai de valorile strict estetice ale unei opere, ci şi de complexul celorlalte, supuse unei ordini speciale.

Iată în ce mod, ca să revenim, se poate explica succesul răsunător al romanului lui Ion Marin Sadoveanu: valorile lui extraestetice sau cel puţin sugestia acestor valori a contribuit în primul rînd la favoarea critică. Deoarece pe linia romanului cu tematică socială, de la Filimon şi Duiliu Zamfirescu încoace, ne găsim pe o linie de *Bildungsroman* românesc.

Era nevoie de această explicaţie, deoarece ca valoare estetică *Sfirşit de veac în Bucureşti* ni se pare un roman doar în parte reuşit, şi în tot cazul încă distanţat de realizarea cea mare a *Bildungsromanului* nostru, pe linia cu tradiţia înfiripată. De la Filimon încoace tot aşteptăm şi ne bucurăm de cîte ori întrezărim posibilitatea realizării finale.

In romanul lui Ion Marin Sadoveanu se întîlnesc faţă în faţă, conform tradiţiei, cei doi reprezentanţi ai momentelor opuse : boierul şi arivistul care-l sapă. Iar dacă întîiul apare într-un contur vag, mai mult de sugestii mentale decît de planuri epice, al doilea nu poartă îndeajuns accentul tematic, în opera sa de minare a puterii boiereşti şi de constituire a propriei poziţii substitutive. E adevărat că Urmatecu a fost văzut de autor într-o lumină umanizată, şi din acest punct de vedere trebuie să subliniem sensibila evoluţie în istoria tipului, dar în latura economică şi socială a caracterului său (latură aici esenţială, adevărat mobil epic), trăsătura e lipsită de vigoare. In definitiv, într-un roman de acest gen interesează extraordinar de mult, cel mai mult poate, procesul de descompunere a clasei pe care o reprezintă unul din eroi, ca şi organizarea paralelă a clasei celeilalte, întruchipată de eroul opus.

Desigur, totul poate fi înlocuit prin structurile puternice ale eroilor, a căror capacitate expresivă dispensează pe autor de descrierea procesului economic în fluxul şi refluxul său (e ceea ce se întîmpla în *Casa Buddenbrook).* Renunţînd însă de a pune în valoare epică un destin economic, Ion Marin Sadoveanu nu are nici puterea de a crea mari tipuri, mari caractere, care să umple cele două simboluri. Lucrul ni se pare cu atît mai vrednic de semnalat, cu cît acestei opere nu-i lipsesc, de altfel, momentele epice interesante, presimţite de un adevărat artist, scenele puternice, chiar violente, patetice, dintre care momentul cel mai

bun şi care ni se pare locui cel mai însemnat al romanului lui Ion Marin Sadoveanu, este fără îndoială acela cînd agonicului boier Barbu, Urmatecu îi smulge semnătura salvatoare. Dar o dovadă că romancierul nu-şi stăpîneşte încă mijloacele găsim chiar în inexperlenţa de a valorifica momentele vii, care se închid în sine, se autonomizează, fără ca — aşa cum ar fi necesar aici — să dea impuls naraţiunii (destul să amintim : moartea lui Lefterică, cea a lui Dorodan, scena dintre Urmatecu şi Păuna, la conac ; însăşi descoperirea falsului lui Urmatecu nu e adusă îndeajuns în actualitatea narativă). Aeestui autor îi plac rezonanţele epice largi (înmormîntarea lui Dorodan aminteşte de aceea a Sîei din *Concertul* bengescian). Dacă prima pagină a romanului te cucereşte ca şi pagina cu care începe *Enigma Otiliei* a lui G. Călinescu, punctul său culminant e ratat: ar fi trebuit poate să fie în coincidenţa balului de la Palat — care e momentul cel mare în cariera de arivist a lui Urmatecu — şi descoperirea falsului, scandalul apărut la orizont, dezvăluind adevărata faţă a lucrurilor. Dar noului romancier îi lipseşte încă arta înlănţuirii efectelor, a consecutivului palpitant, încît eroii acestor întîmplări apar mereu ca printr-o perdea aşternută între cititor şi profilul sau actele lor. *(Cronica literară: Ion Marin Sadoveanu •— „Sfirşit de veac în Bucureşti",* în „Fapta", an. V, 9 iunie 1947, nr. 820, p. 2 ; reluat în *Scriitori moderni,* Editura pentru literatură, J965, p. 277—280, de unde reproducem.)

AL. PH1L1PPIDE : Ţesătura compactă a romanului o formează numeroasele episoduri care ajută la definirea personajelor precum şi descripţiile amănunţite în care se înfăţişează societatea bucurcşteană de acum cincizeci-şaizeei de ani. Interesul romanului stă în mare măsură aici, în evocarea unei epoci trecute şi a unei societăţi care a dispărut în bună parte şi care, de atunci, s-a transformat mult, mai ales în ce priveşte formele exterioare de viaţă. In ce priveşte caracterele descrise, fără îndoială că ele sau multe din ele dăLnuiesc, sub aspecte cteoaebite, şi în societatea de azi. Urmatecu este un parvenit Jovial, *bon enfant,* nu lipsit de generozitate şi chiar de Cinste, cu dorinţa fermă de a-şi îmbunătăţi existenţa şî cu respect pentru învăţătura şi civilizaţie, capabil el însuşi de o evoluţie morală şi dornic de-a se ridica. Aceste trăsături nu-1 fac antipatic, 6pre

deosebire de ambiţioşii şi parveniţii de felul lui Dinu Păturică şi Tănase Scatiu. Autorul n-a vrut să facă din Urmatecu un tip sinistru de parvenit şi a evitat schematismul şi generalizarea şi bine a făcut. Urmatecu, mai puţin tipic, este mai viu, fiind totodată şi un exemplar de mic burghez român de la 1890 dar şi de astăzi. '

Cartea este scrisă într-un stil masiv şi echilibrat, minuţios şi precis, cu descripţii lungi, uneori încărcate pînă la exces de amănunte. Dialogurile însă nu exprimă decît esenţialul, după metoda lui Flaubert, fiecare personaj fiind caracterizat prin felul lui de a se exprima şi avînd stilul său propriu. Masivitatea descripţiilor şi concizia dialogului cer o lectură pe îndelete, cu pauze şi reluări. Unele pasaje, cum ar fi lungile descripţii amănunţite de icoane atunci cînd se arată puternica credinţă religioasă a tînărului baron, apar ca nişte digresiuni, pline de culoare desigur, dar care opresc în loc atenţia. Dar aceste opriri sînt compensate de episoade puternice cum ar fi acela al morţii bătrînului Barbu, sau acelea în care bătrînul Dorodan, fostul administrator al baronului şi pe care Urmatecu l-a înlocuit calomnlindu-1, nioare sfîşiat de cîinii acestuia. *(Cronica literară: Ion Marin Sadoveanu : „Sfirşit dg veac. în Bucureşti". Ed. Cultura naţională,* în „Semnalul", an. X, 12 iulie 1947, nr. 1561, p. 1—2)

PERPESSICIUS : Impresia aceasta de lung şi laborios travaliu, pe care numai romancierii predestinaţi îl pot întreprinde şi duce la bun sfîrşit, ca pe o călătorie în jurul propriului lor univers, este printre cele dintîi şi printre cele mai puternice ale i-omanului de faţă.

Ea se impune cu necesitate şi nu are nevoie de demonstraţii. Dar dacă totuşi, dornic de experienţe, un cetitor ar voi să surprindă diferenţa dintre un sunet plin şi unul mai puţin consistent, să compare *Sfirşit de veac în Bucureşti* cu un roman, de care o superficială atenţie s-ar socoti îndreptăţit eă-1 apropie, de pildă cu *Ciocoii vechi şi noi.* Examenul ar fi dintre cele mai instructive, chiar dacă, forţînd similitudinile pe linii mari, el ar afla oarecari corespondenţe între Iancu Urmatecu, baronul Barbu şi Jurubiţa (ţiitoarea lui Urmatecu şi metresa de după aceea a lui Bubi Barbu, feciorul întors din străinătate al baronului) şi Intre Dinu Păturică, postelnicul Andronache Tuzluc şi Ker;i Duduca din romanul lui Filimon. Evident, la suprafaţă, oamenii

se aseamănă între ei, şi destinele lor de asemenea. Priviţi însă eu oarecare atenţie şi veţi vedea cît de mult aparenţele înşală. Fără să mai spunem că ceea ce deosebeşte sau apropie pe un scriitor de altul nu este nici subiectul, nici stratul social din cara-şi recrutează eroii, nici chiar mobilurile sufleteşti care animă, cît unghiul sub care fiecare din ei îşi consideră făpturile, fiorul metafizic pe care li-1 injectează, viziunea, cu un cuvînt, întregii lui construcţii narative, care dictează şi stilul, tiparul expresiv în care-şi toarnă ficţiunea. Şi din acest punct de vedere nu sînt două romane mai depărtate unul de altul, atît de mult încît par să ţină de două continente, ca *Ciocoii vechi şi noi* şi *Sfîrşit de veac în Bucureşti.* Este deosebirea şi distanţa dintre o pledoarie, indiferent cîtă virtuozitate risipeşte avocatul, şi un studiu migălos, urmărit cu trudă şi tenacitate, ca forajul unei fîntîni la mare adîncime. Preocupat să demonstreze, Nicolae Filimon îşi urmăreşte eroii, îi încarcă de păcate sau de virtuţi, îi condamnă sau îi căinează, după cum cer regulile jocului dinainte chibzuit, şi dacă smulge adeziunea cetitorului, e pentru că o face nu numai cu regia decorativă de rigoare, dar şi cu netăgăduită vervă de pamfletar. In timp ce d-1 Ion Marin Sadoveanu este un romancier din rasa marilor creatori de ficţiuni, ascuns tot timpul de ochii lumii şi a cărui prezenţă o masori numai după grandoarea edificiilor durate. E drept că o dată sau de două ori, în timp ce-şi asistă eroul şi-1 contemplă evoluînd cu abilitate printre dificultăţi, d-1 Ion Marin Sadoveanu îşi îngăduie să-1 califice. „Şi ca să nu se piardă nici o clipă puterea acestei indignări (a baronului), vicleanul om zise iute...", stă scris într-un loc (p. 218), şi raportat la context şi la economia episodului, cu greu s-ar putea spune dacă ne aflăm în faţa unui epitet infamant, sau dimpotrivă, a unuia de reverenţă. Căci fără doar şi poate, d-1 Ion Marin Sadoveanu îşi iubeşte eroul, cu acea afecţiune lucidă şi critică, pe care orice creator o are pentru făptura fanteziei lui. *(Menţiuni critice. Cronica romanelor; Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrşit de veac în Bucureşti",* în „Revista fundaţiilor regale", an. XIV, decembrie 1947, nr. 12, p. 74—75.)

S. DAMIAN : intenţia artistică a romanului *Sfîrşit ds veac în Bucureşti* rămîne de a dezvălui profund şi unilateral psihologia eroului central. Romanul nu scontează pe o dinamică a subiectului, pe o intrigă încordată şi unitară. In ritmul agale al

povestirii se deapănă scene molcome, abuzînd de popasuri ispititoare, pentru descrierea priveliştilor sau a moravurilor epocii. Realizarea chipului complex a lui Iancu Urmatecu susţine însă întreaga arhitectură a cărţii.

Nu asistăm la toate fazele propăşirii sociale a eroului, de la faza ciubucului boieresc în apogeul chivernisirii, curn se întîmpla la N. Filimon, ci doar la etapa de înflorire, cînd Urmatecu se află în deplinătatea puterii şi influenţei. în special fizionomia spirituală şi morală îl preocupă pe meticulosul scriitor, care reface cu migală un complicat ţesut sufletesc de slujbaş.

Arendaşul boierului Barbu se remarcă prin aceeaşi tenacitate, robusteţe, voinţă de a ajunge şi de a acapara prin care s-au distins şi predecesorii săi. Din întreaga lui înfăţişare, cu mustaţă lungă mătăsoasă, ce-i cădea peste obrajii cărnoşi şi congestionaţi, peste buzele roşii şi veşnic umede, se degaja o violenţă a poftei, caracteristică unei pături sociale avide să se înfrupte chiar animalic din ospăţul claselor avute. Fiu al unui umil măcelar, fostul funcţionar anonim de la tribunal, devenit om de încredere al boierului Barbu, îşi modela cu străşnicie existenţa conform noii situaţii. Prin respect făţarnic, Iancu îl linguşea pe stăpîn („să trăieşti, coane Barbule, că bun mai eşti !..") şi-i mulţumea sărutîndu-i cu evlavie mîna, iar prin agerimea minţii, prin priceperea verificată în administrarea bunurilor se făcea indispensabil în casa lui.

Mimarea obiceiurilor şi capriciilor aristocrate este surprinsă cu perspicacitate în reacţiile ambiţiosului arhivar. Această pecete proprie parvenirii capătă nuanţe distincte, corespunzătoare individualităţii eroului. Şi Urmatecu strîngea fără alegere obiecte vechi, antichităţi primite în dar de la stăpîn şi încerca să simuleze declinul boierului la atingerea lor. Greoiul slujbaş imita —• după cum înţelegea el — felul boieresc de a acţiona, aprinderile mari, încăpăţînările bruşte, mişcările băţoase şi umflate. Mimarea dă însă adesea un timbru diferit faptelor care compromit pînă la urmă intenţiile lui Urmatecu, iar contrastul devine o sursă continuă a satirei. [...]

Fizionomia personajului principal relevă precis conţinutul istoric, explicînd artistic cum condiţiile noi sociale, asalturile burgheziei pentru puterea deplină, pretind alte forme ale arivismului.

Luciditatea 1-a oprit pe Urmatecu în pragul unei ere noi. Cu subtilitate, autorul sugerează ideea neputinţei conştiente a lui Urmatecu de-a rezista vremurilor în prefacere rapidă. El nu înţeie-

«gea proiectul entuziast al fiului baronului de Înjghebare a *urnei* fabrici şi jau era dispus să depăşească stadiul rudimentar bănesc al afacerilor sale cm cîştigmt maici si îndesate,

#§» Pentru perioada cînd burghezia se îaăl$a cu moderaţie, păstrîa-du-*e la es^loatarea moşiilor, la comerţul «cu grîne, Urmateeu, prin şeoacitatea şi abilitatea realizării micilor tertipuri, prin pasiunea *Şemwkui* întortocheat de lupte şi înşelăciuni mărunte, se arăta fesul ipotrivit, Ha *mea* tesă stofa şarlatanului de anvergură aran-cîmd laţul la distantă apreciabilă şl pîadiad ca riscuri eaorine ivirea victimei, ea SFăaase Vasileseu Lumînăraru, care îşi bate joc de orice prevedere sau şovăire lasă, ©eşi *se* hitajdiisese în politică li 40 *crisese cil Mtere apăsate firma proaspătă „Ioaa *Gr.* Urma-teca — avocat", el nu îndrăznea prea Mult în larg, mai ales cînd nu zărea ţărmul, pe care se considera sigur şi de nebiruit. Această conştiinţă a limitei puterii conturează tipul unei anumita epoci, ameninţat cu perimarea tocmai prin ridicarea precipitată I clasei sale, i ^

ţ\ iancu Urmatecu se recunoştea greoi, vulgar, necizelat şi îşi dădea seama că fără cultură, fără ştiinţa de a mînui afacerile grandioase şi de a cocheta cu politica primejdioasă a burgheziei •a putea sălta mai departe. El era încă adeptul fortificaţiilor mi-nuţioase, al calcului exact în elaborarea loviturilor, realizate lent şi sigur, ceea ce corespundea mai curînd fazei anterioare de dez-voltare a capitalismului. Orgolios şi impertinent la nevoie nu avea totuşi tupeul lui Gorică Pirgu, care, devenit moştenitorul unei averi fabuloase, se plimba cu monoclu, măsurând în aer cu bastonul şi dînd din umeri: „Mais, voyons, mais, voyons,..", sau afişîndu-şi erudiţia cu un zîmbet înduioşat: „Ei, oricum, Mon-taigne e drăguţ, are părţile lui", repudiind vechile locuri de petre-cere: „Vous devenez agaeant avec vos Arnoteano; mai dă-i... Voyons, il faut etre serieux".

Gonsolîndu-se pentru mărginirea puterii sale, Urmatecu urmă-rea paşii stîngaci în lume ai fetei sale, Amelica, îngrijorat de destinul ei, decis s-o pregătească pe dînsa pentru a înfuleca nestingherit din bunătăţile pe care el nu le putuse digera. Bar se necăjea observînd că fiica lui are inima rece şi mintea gre-oaie, ca o destindere a sorţii după firea agitată, nepotolită a tată-lui. In dragostea pentru Amelica, deşi la nivelul frământărilor şi iluziilor burgheze, pîlpîie un licăr de omenie. *(Cronica literara s* '„*Sfîrşit de veac în Bucureşti" de Ion Marin Sadoveanu,* în „Gazeta ! literară", an. II, 13 mai 1S55, nr. 20, p. 2 ; reluat în Prefaţa la edi-ţia a IV-a, Editura pentru literatură, 1962, de unde reproducem.)

LEON BACOJSESKY: Ca şi Goethe sau, mai ales, Thontas. Mann — cei mai apropiaţi poate dintre afinii săi literari — scrii-torul pare să adere la formula: unui fel de roman-eseu, specie deloe hibridă, în cazul său, care-i permite — în măsură mai mică poate în *Sfirşit de veac în Bucureşti* şi în raport precumpănitor în *Ion Sîntu* — să-şi aplice strălucit şi talentul de observator rea-list şi desăvîrşit stilist, şi inteligenţa îndelung exercitată în studiu şi infinitesimale disocieri, şi prodigioasa cultură filozofică şi artis-tică (= *inteligenţa altora,* cum ar fi spus M. Ralea). Sub unghiul acestei particularităţi, observaţia mai veche a unui critic, care descifra din romanul lui I. M. Sadoveanu „un narator neconvins şi un poet refulat", ne pare discutabilă, specificul artei scriitoru-lui neputînd fi definit, în nici un caz, prin ceea ce criticul numea „o teamă, nemărturisită de episod şi de situaţie", şi nici poezia ana-logată evocărilor „de ghid". Autorul *Sfîrşitului de veac* nu evită, pur şi simplu, episodul, cum i-ar putea apărea unui cititor gră-bit, exercitat în lectura romanelor de *acţiune,* ci are un fel al său, personal, de a-1 relata estompîndu-1, eventual, prin adopta-rea; naraţiunii indirecte şi a perifrazei minuţios analitice, dar şi lărgindu-i semnificaţia, prin alternarea scenei şi a portretului, cu divagaţia asociativă şi, uneori, consideraţia filozofică şi chiar apof-tegma. De unde şi acea. impresie de „lung şi laborios travaliu", pe care a mărturisea Perpessicius, remarcînd „minuţiozitatea de ceasornicar" a creatorului atît de singulasei figuri a lui Iancu Urmatecu. *(Ion Marin Sadoveanu,* în „Steaua", an. IX, 1958, nr. 5, p. 59—67 ; republicat în voi. *Marginalii critice şi utorico-literare*^ Editura pentru literatură, 1968, p. 64, de unde reproducem.)

DUMITRU MICU — NICOLAE MANOLESCU : I. M. Sa-"" doveanu umple schema tradiţională nu atît cu date noi sub ra-port tipic, cît cu o mare complexitate şi vigoare în ordinea exis-tenţelor particulare. E întîi o sensibilitate la mişcarea timpului, la vibraţia lumii şi aerului, la unele clipe ale zilei sau nopţii, la obiecte, care dezvăluie în autor voluptăţile omului modern. Im-presia de obiectivitate nu e însă anulată de această participare

foarte vie a autorului la lumea pe care a produs-o. Într-un București de sfîrșit de secol XIX, cu livezi și maidane rar împrejmuite, se cheltuiește imensa energie acaparatoare a lui Iancu Urmatecu, fiul lui Gherasie, măcelarul, și al unei moașe, găsită moartă, din beție, într-o magazie de cărbuni. Urmatecu e un personaj excepțional. Funcționar la „trebcnal", umblînd călare prin mahala pentru a tulbura sufletele femeiuștilor, el își descoperă adevărata vocație după ce intră ca om de încredere la baronul Barbu. Inlăturînd repede concurența bătrînului Dorodan, rudă mai nouă a vătafului Gheorghe din *Ciocoii vechi și noi,* Urmatecu se îmbogățește pe socoteala boierului, își face case în centrul Bucureștiului, ajunge proprietar de moșie șj om politic, în ultimii ani. Averea baronului o administrează magistral, pentru că insul are o abilitate ieșită din comun. Chiar bănuindu-1 de combinații subterane, baronul nu se poate dispensa de mîna lui de fier. Cînd, după moartea bătrînului, fiul acestuia, Bubi, renunță la serviciile lui Urmatecu, averea se risipește în cîteva luni. Intuirea procesului social e foarte sigură în roman. Dar observația autorului nu se rezumă la atîta. Urmatecu are o viață sufletească foarte complexă. Iubește femeile, mesele îmbelșugate, vinul, senzațiile violente, e, cu alte cuvinte, un voluptuos, de-o vitalitate extraordinară. Fermecătoare sînt escapadele pe la cîrciumi mărginașe cu lăutari țigani, mesele date rudelor sărace din partea nevestei, prilej pentru Urmatecu de a batjocori, de a-și arăta orgoliul și puterea nemăsurată, înmormîntările fastuoase pentru cine știe ce cumnat prăpădit. In firea lui Urmatecu se ciocnesc ambiția teribilă cu generozitatea, spiritul practic și exact cu sentimentalismul, fățărnicia cu sinceritatea cea mai surprinzătoare — dar totdeauna pornirile pozitive ies biruite. Omul e nu o dată cuceritor, alteori dezgustător și finețea autorului e de a păstra armonia interioară a acestui suflet contradictoriu. In întreprinderile sale, Urmatecu are, fără discuție, geniu și o intuiție a firii oamenilor cu adevărat neașteptată la lipsa lui de rafinament și de cultură. Iată-1 mergînd la baron cu vreo afacere delicată, într-un anumit Ceas al dimineții pe care 1-a simțit favorabil. Sau iată-1 într-una din scenele foarte subtile ale romanului, primind cu interes deruțant propunerile tînărului Bubi privitoare la clădirea unei- fabrici de oglinzi și flatîndu-1 pe acesta că a avut o idee strălucită. O discretă sugestie de ipotecare a unei moșii, acolo unde tînarul tiu vede altă putință decît vînzarea, și entuziasmul lui Bubi pentru omul din fața lui devine nemăsurat, acoperind perfect combinația foarte exactă pe care Urmatecu o plănuiește. *Sfîrșit de veac în București* e un roman solid, pe nedrept ignorat astăzi, reușind în afara personajului principal (care poate sta, prin relief, alături de Mara lui Slavici), o pictură extrem de vie și de nuanțată a atmosferei bucureștene în anii 80—90. *(Literatura română de azi. 1944—1964,* Editura Tineretului, 1965, p. 232—234.)

. CORNEL REGMAN : Cu privire la *Sfîrșit de veac în București,* critica n-a întîrziat să se pronunțe favorabil, considerîndu-1 un excelent roman de moravuri, un tablou de epocă al arivismului burghez; personajul principal este aici Iancu Urmatecu, ultimul sosit dintr-o falangă de creații tipologice memorabile, care a debutat cu Dinu Păturică, a continuat cu Tănase Scatiu — și unul și altul, tipuri odioase întrupînd sceleratețea — pentru a se diferenția, într-o perioadă mai nouă, în cîteva variante care exploatează de preferință pitorescul moral, cum sînt Lică Trubadurul, acea specie de fluieră-vînt din romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, Gore Pirgu din strania evocare de epocă a lui Matei Caragiale, sau Stanică Rațiu, volubilul Mitică asasin din *Enigma Otiliei.* I-am numit doar pe cei mai reprezentativi, care exprimă în stare aproape pură ideea de parvenire legată și de acumularea materială, căci, altfel, proza noastră realistă cunoaște numeroase forme și mobiluri derivate de escaladare socială, precum snobismul (larg analizat de Hortensia Papadat-Bengescu) sau rîvna plebeiană, cu ceva sportiv într-însa, de a cuceri piepțiș piscuri erotice inaccesibile (unii eroi ai lui Camil Petrescu și Gib. I. Mihăescu).

Noutatea — în cazul creației amintite a lui Io.* Marin Sadoveanu — își are izvorul în faptul că autorul restabilește, după multă vreme, gravitatea în aprecierea actelor eroului și introduce studiul psihologic minuțios în cercetarea evoluției sale. Lucrul acesta se impunea, de altfel, să fie făcut și pentru faptul că, spre deosebire de Pirgu și ceilalți confrați ai săi din promoția tipologică mai nouă, toți eroi de-al doilea plan, Iancu Urmatecu reprezintă obiectul de bază al observației scriitorului. Obiect care, în viziunea lui bine cumpănită, nu este nici împovărat inutil de subiectivismul spumegător și justițiar, propriu într-un fel atît lui Filimon cît și lui Duiliu Zamfirescu, dar nici tratat ca exemplar

•insolit al faunei sociale, pînă la a-şi pierde ponderea şi consistenţa specifică. (E ceea ce se întîmpla *în* genere cu cazurile de excepţie, pitoreşti prin amoralitate, -de felul lui Care Pirgu, Stanică Raţiu sau L,ică Trubadurul.) Un atare regim de caracterizare ce restituie pe hulitul ciocoi zonei sale omeneşti, firescuhfi şi cotidianului, dar care obligă şi la confruntări şi motivări mai strînse pe plan social şi moral, avea asigurate toate condiţiile să ducă la adîncirea tipului, la investigarea în direcţii necercetate a individualităţii sale. Şi într-adevăr, Iancu Urmatecu este cel mai deplin şi mai omeneşte adînc caracterizat din galeria de eroi pe Care o reprezintă. Unii recenzenţi, îndată după apariţia romanului, s-au simţit îndemnaţi să aplaude această poziţie, identificînd-o cu încercarea de a reabilita într-un fel modelul istoric, alţii, pornind de la aceeaşi confuzie, au schiţat gesturi de reproş, imputînd scriitorului un anume obiectivism în tratarea figurii centrale. In realitate, ne găsim în faţa unei formule de realism în care tipul nu apare nici pe departe ca un dat definitiv încheiat (căruia nu i-ar rămîne decît să-ţi dezvăluie una după alta faţetele). El este privit — am spune — dintr-o perspectivă genetică şi explicativă, contemplat din unghiul cel măi favorabil înregistrării sporurilor treptate cu care experienţa lui se îmbogăţeşte, ceea ce se va reflecta ulterior în mişcări şi atitudini mai libere, in noi deprinderi şi obişnuinţe. Un parvenit meditînd, chiar şi mai sporadic, la condiţia lui, la „greaua misie" de a se ciopli, dispus să înveţe din greşeli şi eşecuri gi mai ales să nu le repete, sau înoercind să pătrundă cu priceperea taine ale sensibilităţii care cer totuşi, spre a fi sesizate, o prealabilă şlefuire — iată, într-adevăr, o perspectivă mai puţin obişnuită în prezentarea acestei Siguri tradiţionale a «picii noastre. Dacă adăagăm şi faptul că Observaţiile despre sîne şi despre alţii ale eroului se însoţesc evr observaţiile şi contrapunctăfile destul de abundente ale autorului însuşi, care meditează la rîndu-i cu privire la stările de lucruri şi de spirit întîlnite, căpătăm şi o imagine destul de fidelă a ceea ce este romanul în practica de creaţie a lui Ion Marin Sadoveanu : -naraţiune, fără îndoială, cu «roii bine şi clasic conturaţi şî cu conflicte, dintre care unele fearte dramatice, Sar în acelaşi timp şi operă de moralist şl 4te «seist. «(Prefaţă la *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* ediţia a şasea, Editura pentru literatură, 1966, p. VIII—X.)

OV. S. CROHMALNICEANU : Talentul epic scriitorul şi 1-a arătat cu volumul *Sfîrşit de veac în Bucureşti.* Ca şi G. Călinescu, Ion Marin Sadoveanu se întoarce deliberat Ia formula romanului tradiţional cu convingerea că aceasta nu s-a istovit deloc. Autorul reia tema *Ciocoilor vechi şi noi;* romanul său e, de fapt, istoria înavuţirii şi ridicării, pe ruina familiei baronului Barbu, a lui Iancu Urmatecu, arhivar obscur la tribunal, ieşit din lumea mahalalei bucureştene, netrecut prin şcoli, dar înzestrat cu un viguros instinct arivist!...J

S-ar părea că nu se adaugă mare lucru acestei vechi scheme, regăsite în atîtea opere din literatura noastră. Chiar de la început, însă, o optică inedită duce la efecte surprinzătoare. Mecanismul arivismului social apare demontat în cele mai intime detalii ale angrenajelor sale omeneşti, cu o răbdare extraordinară şi o atenţie analitică excepţională. Factorul psihic, hazardul, inerţiile mediului intră în jocul determinărilor cu ponderi nici o clipă neglijabile. Urmatecu e rugat de Ivanciu, negustor chiabur, veche cunoştinţă a sa cu care mai făcuse afaceri, să intervină pe lîngă baronul Barbu ca boierul să-i vîndă un teren. Perfectarea afacerii devine o admirabilă scenă psihologică. Urmatecu îşi pregăteşte propunerea cu o strategie savantă, ca o deschidere într-o partidă de şah, pîndeşte reacţiile stăpînului, dîndu-i mereu sentimentul că îi păzeşte vigilent averea. Pe baron îl fascinează operaţia vînzăriî, dar numai sub forma ei abstractă de joc pur financiar. Cînd Urmatecu, dibaci, îl lasă să fixeze singur preţul, se simte pierdut, nu e în stare să realizeze mintal cît valorează efectiv terenul, fiindcă a ajuns să nu mai aibă asemenea reprezentări practice, spune o cifră la întîmplare, numărînd pâiaa-. jenii dintr-un glob de cristal aşezat pe birou. Ideea că acum va urma tocmeala îl îngrozeşte ; aşteaptă ca Urmatecu să-1 scape de această fază penibilă a tranzacţiei; îi rămîne recunoscător pentru adresa cu care ştie să i-o evite şi nici nu bănuieşte eă a cerut un preţ derizoriu. Toată această scenă e descrisă cu o putere de observaţie fascinantă ; romancierul nu scapă nici o coordonată a desfăşurării episodului, biroul unde are loc discuţia, mobilierul auster, peisajul matinal şi tomnatec de afară, gîndurile baronului, fugărind o amintire din tinereţe, scrisoarea domniţei Natalia, nerăbdătoare să primească orlofii tocmiţi geambaşuluL Iile, pînda bulgarului, temătoare şi opacă.

Tema ascensiunii păturilor burgheze reprezentate de Urmatecu şi a declinului unei' aristocraţii vlăguite capătă, în. romanul

lui Ion Marin Sadoveanu şi dimensiuni morale inedite. Personajele centrale ca şi cele secundare îşi dezvăluie o complexitate sufletească absentă în modelele lor anterioare. Urmatecu nu e numai arivistul îndemînatec, stăpînit de dorinţa ajungerii. In el sălăşluiesc o forţă vitală elementară şi o inteligenţă nativă autentică. Cunoscător neîntrecut de oameni, eroul ghiceşte fulgerător caracterele şi le cîntăreşte slăbiciunile. Fără vreo educaţie, posedă un tact perfect, învaţă repede cum să se poarte cu cei mari ; intuieşte valoarea culturii şi ţine ca Amelica să şi-o însuşească, trăieşte o secretă şi înduioşată satisfacţie, cînd descoperă primele fraze scrise de ea în franţuzeşte. E dur, fără să fie rău ; nu-şi cruţă adversarii, dar are şi un fel de mărinimie a omului puternic. Adună în juru-i o liotă întreagă de rubedenii sărace. îl amuză să-i ia de sus pe „ăia", fraţii şi surorile coanei Miţa, nevastă-sa, le ţine însă casa deschisă şi-i hrăneşte. Bogăţia nu-1 ameţeşte şi nici nu-i atrofiază instinctele. Ii place să petreacă, are mai multe ţiitoare, dar la capitolul succeselor lui virile nu acceptă compromisuri şi caută să cucerească într-adevăr femeile. Aceasta îi dă senzaţia plenară a vieţii, iar trecerea ei grăbită o presimte obscur şi-i stîrneşte momente de frică. Lui Urmatecu, egoismul nu i-a anihilat încă simţul moral. La Coana Miţa ţine şi, cu toate că o înşală, înţelege să o respecte ca soţie ; pe Amelica o iubeşte cu fanatism şi, cînd aude că şi-a fracturat un picior, ameninţă că-i va face doctorului felul şi se va omorî apoi dacă fata rămîne oloagă. Actele lipsite de scrupul le îndeplineşte cu ezitări şi numai după ce le găseşte diverse justificări interioare. în comportările sale îşi caută mereu un echilibru compensator. Obţinînd înainte de moartea baronului, ajuns ministru al justiţiei, o semnătură care-1 scoate dintr-o grea încurcătură, dar pe care presa o prezintă ulterior drept o răsplată meritată, socoteşte că i-a achitat dispărutului tot ceea ce îi datora. Cînd fiul boierului, Bubi, e jefuit de Jurubiţa (fosta metresă a eroului) şi de un prieten trădător, Gună Licureanu, Urmatecu nu-i poartă pică fiindcă renunţase să-i mai ceară concursul şi acceptă să revină la cîrma averii boiereşti spre a salva din ea măcar ultimele rămăşiţe. Personajul apare astfel puternic umanizat, ca şi bătrînul baron famelic, cu geloziile lui infantile şi totala-i dezarmare, cu delicateţea-i comică pusă în orice gest, cu adîncu-i ataşament pentru căţeluşa Fantoche, purtată sub gheroc pînă şi în incinta Camerei, cu dragostea-i tîrzie închinată Domniţei Natalia. Cuplul biruitorului şi învinsului alcătuieşte o complementaritate fatală. Procesul substituţiei sociale

se împlineşte prin acţiunea unor legi inexorabile, cărora autorul izbuteşte să le sugereze efectele multiple în cele mai variate planuri ale existenţei. Graţie ascuţimii şi fineţei, analiza străpunge aspectele imediate economice şi face transparentă o filozofie a istoriei. [...]

Urmărirea minuţioasă a motivării actelor eroului nu sărăceşte epica romanului. în el, zeci de destine se întreţes, cunosc reversuri neaşteptate şi autonome. Cartea foîeşte de viaţă şi are p nescăzută încărcătură dramatică. Lefterică încearcă să se răzbune pe Urmatecu, pentru că l-a făcut de rîs în faţa unei femei care îl atrăgea, şi-1 denunţă baronului că fură. Pîra e primită insă fără nici o plăcere, ba chiar cu iritare. Baronul nu vrea să afle lucruri care-i tulbură liniştea şi-i reclamă intervenţia. E fericit cînd Urmatecu, sosind, îl opreşte pe Lefterică să mai continue. Acesta piere într-un incendiu, salvînd viaţa Amelicăi şi incăpăţînîndu-se apoi să scoată din foc o figurină bizară pe care 6 botezase „patul lui Napoleon" şi la care se dovedeşte a fi ţinut extraordinar.

Păuna are o izbucnire isterică de gelozie, cînd Urmatecu ajunge stăpînul Bălăşoenilor şi o tratează ca pe o slugă. Fuge nebună, unde o duc picioarele, după ce-şi ameninţă fostul ibovnic şi-i răneşte mîndria virilă. Ivanciu, îndemnat de Jurubiţa, schiţează şi el un act vindicativ întîrziat. Dă o declaraţie scrisă, în care arată cum moşia a fost cumpărată prin falsificarea actelor ei de proprietate. Urmatecu lasă multă vreme gestul duşmănos neplătit, se poartă cu fostul lui tovarăş de afaceri prieteneşte, ca mai înainte. La nunta Amelicăi, unde Ivanciu e invitat, îşi aminteşte că are de încheiat o răfuială şi-i asmute pe nebunii lui popa Gose asupra bulgarului, strigîndu-le „zbughe". Se împlineşte astfel o datorie mai veche, avariţia chiristigiului fiind cauza nenorocirii părintelui şi a smintirii copiilor săi.

Pe căpitanul Tudor îl ucide, într-o criză de furie, tatăl lui şi al Coanei Miţa, boier Grigore, care fusese închis la Mărcuţa, după ce-şi pierduse averea şi minţile. Ofiţerul, făcut bine (băuse o zi întreagă într-o circiumă prin Pantelimon), se simte subit cuprins de sentimente filiale; îi face o vizită internatului la balamuc, dar acesta îl izbeşte cu capul de pereţi, acuzîndu-1 că i-a furat aurul. întîmplarea, de un umor sinistru, aduce iar intervenţia fatalităţii în viaţa personajelor, impunîndu-i cotituri dramatice imprevizibile,

De o factură balzaciană (ca temă şi caracterologie}, romanul îşi are mai degrabă modelul în *Familia Buddenbrook* a Iul Thomas Mann. Pe Ion Marin Sadoveanu îl apropie de factura, particulară a acestei vaste construcţii epice o evidentă viziune artistă Tablourile ni se înfăţişează pictate cu o deosebită grijă de compoziţie. Culorile sînt alese savant, autorul stăruind asupra efectelor de contrast şi armonie. Cum remarcă foarte bine Paul Georgescu *(încercări critice),* Ion Marîn Sadoveanu e un GMca trecut prin şcoala germană a „Kunstprosei"'. Găsim în romanul lui o evocare uimitor de vie a Bucureştiului, la sfîrşituî veacului al XIX-lea. Cartierele, arhitectura, vegetaţia, interioarele, toate sînt descrise cu o mare pasiune pentru reconstituirea exactă. Poezia textului nu vine însă, ca Ia Matetu Caragîale, din deformarea fantastică, ci din fineţea precisă a desenului şj virtuozitatea dispunerii culorilor.

Fiecare amănunt — geamlîcurîle caselor, zâplazorile prăbuşite şi înecate de bălării, rufele înşirate pe frînghîi prîn curţi» umbrele prăfuite ale pomilor, vitrinele dughenelor, gangurile întunecate, tinicheaua acoperişurilor, tarabele negustorilor, turlele bisericilor, grilajul porţilor — apar tratate pictural cu o atenţie niciodată plictisită.

Iată-1 pe Bubi descoperind farmecul Bucureştilor : „De Ia el de acasă, din capătul de lingă apă al Podului Mogoşoaie», coti pe malurile Dîmboviţei, unde căruţele venite de cu noapte în oraş poposiseră. Un fel de tîrg se înşirase în stradă printre paie risipite, aducînd un miros de sat, în care coşuri eu ouă uşoare şr limpezi, doniţi cu bradul din care erau făcute încă ud şi verde, scoarţe cu ţesătura aspră şi bătătoare la ochi se întindeau printre paşii călătorului, ea o piaţă ce nu încăpea in Piaţa Mare, înspre care Bubi se îndrepta acum. Pe dreapta şj pe stînga erau numai mărfuri; din ele se umpleau cu vîrf coşurile oltenilor„ ce porneau apoi pe străzi, cu gura mare, plescăind de pietre tălpile goale. Erau acolo de toate. Maldăre de dovlecei cu floarea galbenă, fragedă şi neruptă; morcovii lemnoşi şi cărămizii, cartofii cu miros de pămînt; verze înfoiate, tighelite pe frunze cu picături de rouă ; cireşe sticloase ; crapi cu burţile pline de icre, cu aramă pe solzi şi cercuri roşii împrejurul ochilor ; linii pămîntii cu o mireasmă de iaz ; plevuşcă bună de ciorbă, bibani de saramură şi coşuri multe cu plâşi pe ele, sub care ţopăiau şi cotcodăceau găinile în mirosul lor îneeăcios de pene şi praf..."

„în drumul său, Calea Moşilor se strimta şi se întortochea^

După un luminiş, la întretăierea cu bulevardul, strada se limpezea din lipsa prăvăliilor. începeau curţile, care, fără să fie boiereşti, erau tihnite şi încăpătoare, cu aceleaşi case, ca şi ale lui Urmaiecu, ridicate de la pămînt, cu intrare de piatră şi fiare pîntecite la ferestrele subsolului.»

In calea lui Bubi, biserica Olari răsări deodată. Bine aşezată ia râspîntie, cu loc mult în jur pentru ocolirea din Vkierea-Mare, închidea în soare tare de vară întunecimile sale. Din uşă, mulţimea luminărilor aprinse părea mai mult belşug decît semn de credinţă în apele icoanelor de aur..."

Sentimentul „prozei artiste" îl dă şi fraza lucrată, cu perioade lungi, legănate, şi încrustări de orfevrerie, dar caracterologia precisă şi pictura amănunţită a ambianţei sociale sînt balzaciene. *(Recitind „Sfirşit de veac în Bucureşti",* în „Tribuna", serie nouă, an. XI, 8 iunie 1967, nr. 23, p. 3; reluat în *Literatura română între cele două războaie mondiale,* Editura pentru literatură, 1967; reproducem din ediţia a Il-a, voi. I, Editura Minerva, 1972, p, 563—568.)

AL. PIRU : S-a făcut mult caz, la apariţie, de *Sjirşit de teac în Bucureşti,* întîiul volum dintr-o plănuită serie. [...] Tema apusului clasei boiereşti este de esenţă sămănătoristă, şi nu-i o întîmplare că autorul îşi aşază acţiunea pe la 1890, adică tocmai în momentul cînd începe să se deplîngă ruina boierimii feudale. In literatura lui Sandu-Aldea, vina cade pe vechil (ciocoiul nou al lui Filimon şi Duiliu Zamfirescu), Ion Marin Sadoveanu explică decăderea neamurilor prin lipsa lor funciară de energie vitală. Astfel, baronul Barbu, nobil cu Uliu austriac, apare cu totul docil la asalturile managerului său, nedîndu-se în lături de a-1 numi „preşedinte al funcţionarilor publici" şi a-1 introduce în balul de la palat. După o perioadă de rivalitate, baronetul Bubi va accepta, de asemenea, în urma morţii tatălui său şi a trădării Jurubiţei, serviciile lui Urmatecu, ce va pune mîna cu timpul pe toată moştenirea defunctului. Lămurind Jurubiţei blazonul familiei Barbu, ziaristul Potamiani întrevăzuse ironic viitorul:

„— Văd într-un prim pătrar, cum se zice, un snop de grîu ! înţeleg : astea sînt moşiile. Văd apoi un trident: o înţeleg şi pe asta: e *o* furcă cu coasta rumânilor; la dreapta apoi stă o apă*:* e semn că neamul se trece, iar licorna, care e animalul simbolic

al curățeniei și al nevinovăției, dumneata să ne-o lămurești, duduie!"

Este tema tratată de Mihail Sadoveanu în *Venea o moară pe Șiret.* Insă ambițiile lui Ion Marin Sadoveanu par mai mari. *Sfîrșit de veac în București* năzuiește a fi o evocare în frescă a societății românești după modelul romanului balzacian. In acest sens, mijloacele autorului sînt mult mai mici. Psihologia diverșilor arivișți, în frunte cu Iancu Urmatecu, nu dispune de resursele unui Rastignac și nici de acelea ale lui Julien Sorel, care sînt minați, în romanul lui Balzac și Stendhal, de pasiuni violente. Omul de afaceri al baronului Barbu e un om de afaceri oarecare, bon *enfant, bon vivant,* cu o mică patimă de flori și cai, bun tată și bun soț, cu toate aventurile erotice pe care și le îngăduie din cînd în cînd cu slugile sau cumnatele sale. Una din acestea din urmă, Jurubița, fiind măritată cu un căpitan de pompieri, promite la început a repeta cazul doamnei Bovary. Autorul o scutește de cazuistica eroinei lui Flaubert, împingînd-o din brațele lui Urmatecu în acelea ale lui Bubi și apoi în brațele lui Gună Licureanu, amicul lui Bubi. Cînd Jurubița, voind să se răzbune pe Urmatecu, îndeamnă pe Hangiu să ancheteze modul în care s-a făcut ipotecarea Bălășoienilor, ne-am crede în fața unei cou*sine* Bette. Autorul dă însă o altă soluție evenimentelor, și Jurubița rămîne o amantă plată, triumfînd nu datorită iscusinței sale, ci îmbecilității baronetului. Toate celelalte personaje, inclusiv baronul Barbu, care-și poartă pe Fantoche, cățelușa sa, după reverul gherocului, pînă și pe culoarele Parlamentului, sînt șterse sau cu totul secundare. Imaginea „fin du siecle" a Bucureștiului se pierde în amănunte nesemnificative, comunicate într-un stil incolor. Moravurile citadine și provinciale apar inconsistent. Ca să dăm o pildă, la logodna doctorului Matei Sîntu cu Amelica, în Bălășoieni, un lăutar e pus să cînte dintr-un pom (aluzie la porecla „cioară") :

„ — Stai bine, stai bine, pasăre ! făcu Iancu bătînd din palme. Dați-i să-și pună cuib, striga el rîzînd și aruncînd perinele în Pupăză, fluturînd în același timp cîteva hîrtii de cîte o sută, la rădăcina pomului. Și Iliuță Pupăză a început să cînte din cireș, oftînd prelung din viersuri bătrînești, de se auzea pînă departe peste sat. La picioarele pomului, nebunii lui popa Gore stăteau ghemuiți cîteșitrei și îngînau.

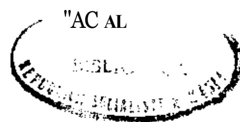
— Așa, vezi ? ! Să știi tu ce e aia chef, mă neamțule, ii zise Iancu, mîndru, lui Schweickert, care făcea niște ochi mari și speriați.

— *So ein Bengel!* rosti îngrozit vienezul și se duse în fundul livezii să guste liniștit bucuriile naturii..."

O compoziție mai degrabă trudnică și un ritm încetinit fac lectura prozei lui Ion Marin Sadoveanu dificilă. *(Ion Marin Sadoveanu,* în *Panorama deceniului literar românesc 1940—1950, Editura pentru literatură,* 1908, p. 209—272.)

I. OPRIȘAN : Stînd mai puțin în atenția scriitorului — dat fiind gîndul ce și-l dorea reliefat în trilogie —. cealaltă latură socială cuprinsă în carte, aceea a decăderii lumii boierilor, este reprezentată doar printr-o singură familie: baronul Barbu B. Barbu, moștenitor al unui înalt titlu de noblețe vienez, Ștefan, fratele său — „deșucheatul" — ținut într-o anume penumbră pe tot cuprinsul romanului, sentimentalul Bubi, feciorul, și domnița Natalia. Asta nu înseamnă însă că imaginea de ansamblu a agoniei întregii clase boierești este mai palidă sau lipsește ! Restrîngîndu-și observațiile numai la cîteva persoane, I. M. Sadoveanu întreprinde o investigație în adîncime. Și figura atît de neajutorată a baronului este o creație deosebită, simbolizînd pînă șl fiziologic sterilizarea lumii cu care apune. Posesor al unor nvcrl p<' care doar le-a fotografiat, după un obicei nemțesc', dar ti căror Întindere și localizare îi sînt necunoscute, iubitor de muzică șl cilul, „tatăl derbedeilor și mama căteilor", cum îl caracterizează o revistă, ministeriabil de umplutură in Lot felul de formule guvernamentale de ocazie, om al tabletelor de interior, fiindu-i groază să se arate în public, Barbu B. Barbu vegetează asemeni unui păianjen într-un imens palat de pe cheiul Dîmboviței. Lipsit de grijile administrative și de oricare altele, dueîndu-și existența mai mult în lumea viselor, sîcîit de orice lucru ce-i cere un cît de mic efort intelectual, baronul nu amintește decît foarte vag că trăiește, și asta doar prin repetabile scene „de noblețe", de goliciunea cărora Urmatecu își dă seama imediat. Aproape o caricatură, însă cu destule trăsături ce ne trezesc simpatia, figura baronului Barbu se memorează ușor, uimindu-ne mai ales prin lipsa de vlagă și neputință devenite boală incurabilă. Ca și în cazul burgheziei — unde analizase indivizii prin prisma trăsăturii ce-i leagă pe toți : parvenirea — scriitorul se oprește și aici

cu deosebire asupra „morbului' comun întregii lumi vechi, pe care îl urmăreşte în două generaţii consecutive ; la baronul Barbu B. Barbu şi la fiul acestuia, Bubi. Plin de energie şi gînduri umanitare cîştigate prin şcolile vieneze, dornic de acţiune şi afirmare — încă de la sosirea în ţară începe construirea unei fabrici de oglinzi — Bubi pare a fi alcătuit dintr-un material mai rezistent decît tatăl său. Cînd întîlneşte, însă, femeia în persoana Jurubiţei — dăruindu-se cu trup şi suflet dragostei, cheltuindu-şi fondurile fabricii, dedîndu-se lenevirii şi vieţii non active — ne dăm seama că viciile s-au transmis ereditar şi că nu există întoarcere de pe drumul completei destrămări. Dovada ne-o furnizează însăşi evoluţia faptelor. După ce, mai mult împins de la spate, Bubi o rupe cu Iancu, în final, acesta se simte nevoit să-i ceară din nou ajutorul, spre a mai salva ceva din averea întoarsă pe dos de cei doi uzurpatori: Gună Licureanu şi Jurubiţa. Viaţa îşi spusese cuvîntul, iar romanul consemna victoria deplină a lui Iancu Urmatecu". (Prefaţă la *Ion Marin Sadoveanu; Scrieri,* voi. I, Editura pentru literatură, 1969, p. XL1X—L.)

CUPRINS

Lector : MIHAI DASCALU
Tehnoredactor: AURELIA ANTON

Bun de tipar 27.1.1975. Tiraj 22 610 ex. Broşate
2» « 5 ex. *Legate 'l** 2 065 ex. Coli ed. 25,57.
Colt tipar 29

Tiparul executat sub comanda
nr. 40 751 la Combinatul Poligrafic
„Casa Scînteii", Plata Scîntell ar. 1
Bucureşti
Republica Socialistă România

00! 2 4 0 " 197 **a** *vxmi*